

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయపరబ్రహ్మణేనమః.

యాజ్ఞవల్క్యస్తృతివ్యాఖ్యానమగువిజ్ఞానేశ్వరీయమనెడు

ధర్మశాస్త్రము

శ్రీహయగ్రీవభగవద్గణనేవాసమాసాదితానవద్యవిద్యావిభూషితుడైన

సరస్వతి. తిరువేంగడాచార్యులచే

జెనులువాడ - సీతారామశాస్త్రులవారిసాహాయ్యంబునఁదెనుఁగున

రచియింపఁబడిన వ్యవహారకాండ తాత్పర్యబోధితోఁగూడ

స || తిరు వేం గ డా చా ర్యు ల చే త ను

జం గీ పు రం || రా మ కృష్ణ మా చా ర్యు ల చే త ను

శ్రీమచ్చన్నపట్టణపుతండియార్ పేటయందుంచఁబడియున్న

సరస్వతీనిలయ శ్రీసరస్వతీనిలయ ముద్రాక్షరశాలలయందు

ముద్రింపఁబడియె

౧౮౪౭ సంవత్సరపు ౨౦ నెంబరు అష్టమకాము

దీనిమఱియొవ్వరును ముద్రింపఁగూడదు

Registered Copyright.

౧౮౭౦ సంవత్సరము

పుటసంఖ్య:

- ౧ ఉపాధ్యక్షప్రకరణం
- ౨ బ్రహ్మచారిప్రకరణం
- ౬ వివాహప్రకరణం
- ౧౧ అన్యతుకాలేపిస్త్రీసంగమాభ్యాసజ్ఞా
- ౧౪ జాతివివేచనప్రకరణం
- ౧౫ గృహస్థధర్మప్రకరణం
- ౨౦ స్నాతకప్రకరణం

పుటసంఖ్య,

- ౨౫ భార్యభర్త్యప్రకరణం.
- ౨౮ శ్రవ్యశుద్ధిప్రకరణం
- ౩౧ దానధర్మప్రకరణం
- ౩౩ శ్రాద్ధప్రకరణం
- ౪౫ గణపతికల్పః
- ౪౭ గృహశాంతిప్రకరణం
- ౪౯ రాజధర్మప్రకరణం

—❀ అథవ్యవహారకాండవిషయానుక్రమణికా ❀—

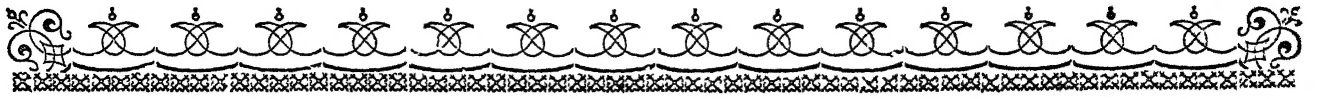
- ౧ వ్యవహారమాతృకా
- ౨౫ అనుభవలక్షణం
- ౩౮ ఋణాదానప్రకరణం
- ౫౯ నిత్యప్రకరణం
- ౬౧ సాక్షిప్రకరణం
- ౭౪ లేఖ్యప్రకరణం
- ౮౦ దివ్యప్రమాణప్రకరణం
- ౧౦౫ దాయవిభాగః
- ౧౨౯ అపుత్రధనాధికారిక్రమః
- ౧౪౮ సేమావివాదః
- ౧౫౬ స్వామిపాలవివాదః
- ౧౬౦ అస్వామివిక్రయః
- ౧౬౪ దత్తాప్రధాకప్రకరణం

- ౧౬౭ శ్రీత్వానుశయప్రకరణం
- ౧౭౦ అభ్యుపేత్యాశుశ్రూషాభ్యప్రకరణం
- ౧౭౪ సంవిద్యతీక్రమప్రకరణం
- ౧౭౭ వేతనాదానప్రకరణం
- ౧౮౦ ద్యూతసమాహ్వయప్రకరణం
- ౧౮౨ వాక్పారుష్యప్రకరణం
- ౧౮౭ దండపారుష్యప్రకరణం
- ౧౯౪ సాహసప్రకరణం
- ౨౦౧ విశ్రీయాసంప్రదానప్రకరణం
- ౨౦౫ శంభూయసముత్థానప్రకరణం
- ౨౦౮ స్త్రీయప్రకరణం
- ౨౧౮ స్త్రీసంగ్రహణప్రకరణం
- ౨౨౬ ప్రకీర్ణకప్రకరణం

—❀ అథప్రాయశ్చిత్తకాండవిషయానుక్రమణికా ❀—

- ౧ ఆశౌచప్రకరణం
- ౧౮ ఆపదివృత్త్యంతరజీవనాకథనం
- ౨౦ వానస్థధర్మప్రకరణం
- ౨౩ యతిధర్మప్రకరణం
- ౨౭ శరీరోత్పత్తిక్రమః
- ౩౦ ఆత్మోపాసనాదిః
- ౩౮ కర్మవిపాకప్రకరణం
- ౪౦ ప్రాయశ్చిత్తాధికారినిధావణం

- ౪౩ మహాపాతకాదినిమిత్తపరిగణనం
- ౪౭ మహాపాతకాదిప్రాయశ్చిత్తాని
- ౬౬ గౌరవాద్యపపాతకప్రాయశ్చిత్తాని
- ౮౬ ప్రకీర్ణకప్రాయశ్చిత్తాని
- ౯౬ మహాపాతకేరహస్యప్రాయశ్చిత్తాని
- ౯౮ ఉపపాతకేరహస్యప్రాయశ్చిత్తాని
- ౧౦౦ సాంతపనకృత్యాదిలక్షణాని
- ౧౦౭ ఏతద్ధర్మశాస్త్రధారణాదిఫలం.

శ్రీరస్తు.

శ్రీలక్ష్మీకాయవదనపరబ్రహ్మణేనమః.

విజ్ఞానేశ్వరీయయత్రామాంయాజ్ఞవల్క్యస్తృతా-ఆచారకాండః.

ధర్మాధర్మాతద్విపాకాస్త్రయోపిక్లేశాఃపంచప్రాణినామాయతంతే । యస్మిన్నేతైర్విపరాద్యుష్టశశోయస్తం వందేఃష్టుమోంకా
 రరూపమ్ ॥ యాజ్ఞవల్క్యమునిభాషితంముహుర్విశ్వరూపవికటోక్తివిస్తృతమ్ । ధర్మశాస్త్రమృజుభిమితాక్షరైర్పాలబుద్ధినిభయేషిచ్యతే ।
 యాజ్ఞవల్క్యశిష్యః కశ్చిత్ప్రశ్నోత్తరరూపం యాజ్ఞవల్క్యప్రణీతంధర్మశాస్త్రం సంక్షిప్తకథయామాన-యథామనుఃప్రోక్తంభృగుః-
 తస్యచాయమాద్యక్షోకః ॥ యోగీశ్వరంయాజ్ఞవల్క్యంసంపూజ్యముననోబ్రువత్ । వర్ణాశ్రమేతరాణాంనోబ్రూహిధర్మానశేషత ఇతి ॥
 యోగినాంసనకాదీనామీశ్వరః శ్రేష్ఠస్తంయాజ్ఞవల్క్యం - సంపూజ్యమనోవాక్కాయ కమభిః పూజయిత్వా - మునయఃసోమశ్రవఃప్ర
 భృతయః శ్రవణధారణయోగ్యాః - అబ్రువత్ఉక్తవంతః ధర్మాన్మోక్షార్థభ్యంబ్రూహితి । కథం, అశేషతఃకాశ్చేన్యైః - శేషాం, వర్ణా
 శ్రమేతరాణాం - వర్ణాబ్రాహ్మణాదయః - ఆశ్రమాబ్రహ్మచారిప్రభృతయః - ఇతరే అనులోమ ప్రతిలోమజాతామూఢావస్థితాదయః-
 ఇతరశబ్దస్వరూపేషామనన్యనామతాప్రతిషేధః । అత్రచధర్మశబ్దః షడ్విధస్తాతఃధర్మవిషయః । తద్యథా, విణాధర్మశాశ్రమధర్మో
 వణాశ్రమధర్మోగుణధర్మోనిమిత్తధర్మోసాధారణధర్మశ్చేతి । తత్రవణాధర్మోనిత్యంబ్రాహ్మణోమధ్యంవజఃయేదిత్యాదిః-

యోగీశ్వరంయాజ్ఞవల్క్యం సంపూజ్యముననోబ్రువత్ । వర్ణాశ్రమేతరాణాంనో బ్రూహిధ
 మానశేషతః ॥ ౧॥ మిథిలాస్థస్సయోగీంద్రః తుణంధ్యాత్వాబ్రవీన్నః । యస్మిన్దేశేశ్ముగఃకృష్ణ
 స్తస్మిన్దధర్మాన్నిబోధతః ॥ ౨॥ పురాణన్యాయమీహంసాధర్మశాస్త్రాంగమశ్రితాః । వేదాఃస్థానాని

ఆశ్రమధర్మోగ్నింధనభైత్యుబ్రహ్మచర్యాదిః । వణాశ్రమధర్మః పాలాశోదండోబ్రాహ్మణస్యేత్యేవమాదిః । గుణధర్మశ్చాస్త్రీయా
 భిషేకాదిగుణయ క్తస్యరాజ్ఞఃప్రజాపరిపాలనాదిః । నిమిత్తధర్మోఽపితాకరణప్రతిష్ఠితేవనిమిత్తంప్రాయశ్చిత్తం । సాధారణధర్మశ్చ
 శ్చాపింసాదిః నహింసాభ్యర్థభూతానీత్యాచాండాంసాధారణధర్మః ప్రత్యుక్తః । శౌచాచారాంశ్చక్షియే దిత్యాచార్యకరణాది
 ప్రయుక్తత్వాద్ధర్మశాస్త్రాభ్యయస్యప్రయోజనాదికథనం నాతీవోపయుజ్యతే । తత్రచాయంక్రమః । ప్రాగుపసయనాత్మామచారః
 కామవాదః కామభక్త్యః, ఊర్ధ్వఃముపసయనాత్ ప్రాగ్వేదాధ్యయనోపక్రమాద్ధర్మశాస్త్రాభ్యయనం । తతోధర్మశాస్త్రోపనిషత్సం
 నియమోపేతస్యవేదాధ్యయనం । తతస్తవర్ణజిజ్ఞాసా । తతస్తవర్ణానుష్ఠానమితి । తత్రయద్యపిధర్మాధర్మకామమోక్షాః శాస్త్రేణానేన ప్రతిపా
 ద్యంతేతథాపిధర్మశాస్త్రాధ్యాధర్మగ్రహణం, ప్రాధాన్యంచధర్మమూలత్వాదితరేషామ్ - నచవాచ్యంగమమూలోర్ధోర్ధనూలోధమశ్చ
 ఉత్యజిశేషఇతి । యతోర్ధ్వంతరేణాపిజపతపస్తీర్థయాత్రాదిసాధమశ్చనిష్కర్మతీర్థశోపినధమశ్చంతరేణేతి । ఏవంకామమోక్షావశీతి ॥ ఏ
 వంపుష్టః ॥ ౧॥ * మిథిలాస్థఇతి । మిథిలానామకాచిన్నగరితత్రస్థితస్సయాజ్ఞవల్క్యయోగీశ్వరః తుణంధ్యాత్వాకంఠతాల్మలం మనస్సమా
 ధాయ-ఏత్రవణాధికారిణోపనిషత్సంప్రసంగియైక్వమేతేభ్యోవక్తుమిత్తుక్తవాన్మనీ-కై-యస్మిన్దేశేశ్ముగః కృష్ణస్తస్మిన్దధర్మాన్నిబోధ
 తేతి - కృష్ణసారోమ్యగోయస్మిన్దేశేస్సంప్రసంగం విహరతితస్మిన్దేశే వత్సమాణుతుణా ధర్మాశ్రమమైయానాస్యత్రైత్యభిప్రాయః ॥ ౨॥
 శౌచాచారాంశ్చక్షియేదిత్యాచార్యస్య ధర్మశాస్త్రాభ్యాసవిధిః - శిష్యేణతదధ్యయనంకతఃవ్యమితి కుతోవగవ్యత ఇత్యతలహ ॥
 పురాణేతి ॥ పురాణంబ్రాహ్మణి-న్యాయస్తవేదవిద్యా-మీమాంసావేదవాక్యవిచారః - ధర్మశాస్త్రంమానవాది - అంగానివ్యాకరణాది
 నిషత్ - ఎతైరపేతాశ్చత్వారివేదాః - విద్యాః ధర్మాధర్మకామపురుషార్థసాధనజ్ఞానాని - తాసాంస్థానానిచతుషశ - ధర్మస్యచ
 తుడశస్థానానిహేతవః - ఎతానితైర్వివేచితైర్ధ్యేతవాని - తదంతగతతత్వాద్ధర్మశాస్త్రద్యుద్ధ్యేతవ్యం । తత్రతానిబ్రాహ్మణేనవి
 శ్వాప్రాప్తయే ధర్మానుస్థానాయచాగిగంతవాని - త్రివిధవైశ్యాభ్యాంధర్మానుస్థానాయ - తథాచశంభేనవిద్యాస్థానాన్యపత్ర
 మ్యోక్తమ్ । ఎతానిబ్రాహ్మణోధికురతే సచవృత్తిదశయతీతరేషామితి । మనురపి - ద్విజాతీనాం ధర్మశాస్త్రాభ్యయనేధికారో

బ్రాహ్మణస్యతుప్రవచనే నాన్యస్యేతిదశశయతి || శ్లో || నిషేకాదిశ్చకానాంతోమంత్రైర్విద్యస్యాదితోవిధిః | తస్యశాస్త్రైర్నిధికారోస్తిశ్చేయో
నాన్యస్యకస్యచిత్ | ఐదుమాబ్రాహ్మణేనదమధ్యేతవ్యంప్రయత్నతః | శిష్యభ్యశ్చప్రవక్తవ్యంసమ్యజ్ఞాన్వేనకేనచిదితి || 3 || * అస్తుధమ
శాస్త్రమధ్యేతవ్యం యాజ్ఞవల్క్యప్రణీతస్యాస్యశాస్త్రస్యకింమానమిత్యతఆహ || మన్వీతి || ఉశనశ్శబ్దపర్యంతోద్వందైర్వికవద్భావః - యాజ్ఞ
వల్క్యప్రణీతమిందమకాస్త్రమధ్యేతవ్యమిత్యభిప్రాయః - సేయంపరిసంఖ్యా - కింతుప్రదశకానాథకమేతత్ - అతోజ్ఞాధాయనాదేర
పిదర్శశాస్త్రత్వమవిరుద్ధం | ఎతేమాంప్రత్యేకంప్రామాణ్యేషిసాకాంతాణామాకాంతాపరిపూరణమన్యతఃక్రియతే - విరోధేతువికల్పః || ౪ || *
ఇదానీంధర్మస్యకారకమేతానాహ || దేశఇతి || యస్మిన్దేశేమృగఃకృష్ణశత్రుత్వక్షణోదేశః - కాలః సంక్రాంత్యాదిః - ఉపాయఃశా
స్త్రైశ్చేతికర్తవ్యతాకలావః - ద్రవ్యంప్రతిగ్రహణీనాలభిగవాది - శ్రద్ధాతస్త్రికృబుద్ధిఃతదన్వితంయథాభవతితథాపాత్రం-సవిద్యయాకేవ
లయేత్యాదివత్కృమాణలక్షణం- ప్రదీయతేయథానప్రత్యావర్తతేతథాపరస్వత్వావత్త్యవసానంత్యజ్యతే-ఎతద్ధర్మస్యైత్వాదకం - కిమేతావదేవ
సేత్యాహ- సకలమితి-అన్యదపిశాస్త్రైశ్చక్రంజాతిగుణహేమయాగాదితత్సకలంధర్మస్యకారకంజాతిగుణద్రవ్యభావాధాత్వకంచతుర్విధంధ
ర్మస్యకారకమిత్యుక్తంభవతి | తచ్ఛసమస్తంస్వస్థంవాయథాశాస్త్రంద్రష్టవ్యం | శ్రద్ధాసర్వత్రానువర్తతేవ || ౬ || * ఇదానీంధర్మస్యజ్ఞాపక
మేతానాహ || శ్రుతిరితి || శ్రుతిర్దేవః - స్మృతిభకమకాస్త్రం - తథావచనుః || శ్లో || శ్రుతిస్తువేదోవిజ్ఞేయోధర్మశాస్త్రంతువైస్మృతిరితి |
సహచారః సతాంశిష్టానామచారోనుష్ఠానం - స్వస్యచాత్తనఃత్రియంవైకల్పికేవిషయే - యథా - గభాకష్టమేష్టమేవాష్టే బ్రాహ్మణస్య
పనాయసమిత్యాదావాత్తేజ్యైవనియామికా - సమ్యక్సగల్భాజ్ఞాతః కామః శాస్త్రాగ్నిరుద్ధోయథామయాభోజనవ్యతిరేకేణజలంపాతవ్య
మితి- ఏతేధర్మస్యమూలంప్రమాణం - ఎతేమాంవిరోధేపూర్వపూర్వబలీయస్తస్య || ౭ || * దేశానికారకమేతానామపవాదమాహ ||

విద్యానాంధర్మకస్యకచతుర్దశ || ౩ || మన్వత్రివిష్ణుహరితయాజ్ఞవల్క్యశ్చ నేంగిరాః | యమావస్తంబసంవ
క్రూఃకాత్యాయనబృహస్పతీ * వరాశరవ్యాసశంఖలిఖితాదక్షగౌతమా | శాతాతపోఎసిష్ఠశ్పధనుః
శాస్త్రప్రయోజకాః || ౪ || దేశేకాలఉపాయేనద్రవ్యంశ్రద్ధాసమన్వితమ్ | పాత్రైప్రదీయతేయత్తత్స
కలంధమకలక్షణమ్ || ౬ || శ్రుఃస్మృతిస్సదాచారఃస్వస్యచప్రియమాత్మనః | సమ్యక్సంకల్పజః కామోధ
ర్మమూలమిదంస్మృతమ్ || ౭ || ఇజ్యాచారదమాహింసాదాసస్వాధ్యాయకర్తృణామ్ | అయంతుపరమో
ధర్మోఽయద్యోగేనాత్మదర్శనమ్ || ౮ || చత్వారోవేదధనుఃజ్ఞాఃక్షైత్రివిద్యమేవవా | సాబ్రూతేయంస
ధమకస్యాదేకోవాధ్యాత్మచిత్తమః || ౯ || బ్రహ్మక్షత్రియఃక్షత్రియైః వజ్రాస్తేద్యాస్త్రయోద్వి
జాః | నిషేకాద్యాఃశ్చశానాంతాస్తేహంత్రేమంప్రతఃక్రియాః || ౧౦ || గర్భాధానమృతౌపుంసస్సనం
స్యందనాత్పుగా | మష్టిష్టమేవాసీమంతోమశ్యేతేజాతికమకవ * అహన్యేకాదశేనామచతుర్థేమా

ఃశ్లోతి || ఇజ్యాదీనాంకమకామయమేవపరమోధమకఃయద్యోగేనబాహ్యచిత్తవృత్తినిరోధేనాత్మనోదశశంసంయాథాతధ్యజ్ఞానం - యో
గేనాత్మజ్ఞానేదేశానినియమేనాస్తీత్యధః | తదుక్తంయత్రైకగ్రతాతత్రానిశేవాదితి || ౮ || * కారకమేతుషుజ్ఞాపకమేతుషువాసందే
మేతునిర్ణయమేతుమాహ || చత్వారంశి || చత్వారోబ్రాహ్మణావేదధమకాస్త్రజ్ఞాఃపమత్ - తిసోగ్నిద్యాఅధీయంతఇతితైర్విద్యాత్రేసాం
సమూహస్తైర్విద్యం - ధర్మశాస్త్రజ్ఞత్వమత్రాప్యనువతతే - తద్వాపమత్ - సాపూర్వోక్తాపర్వద్యంబ్రూతేనధమకః - అధ్యాత్మజ్ఞా
నిషు నిపుణతమేదధర్మశాస్త్రజ్ఞశ్చయః - సఏకోపివాయంబ్రూతేనధమకేవ || ౯ || * ఇత్యుపోద్ధాతప్రకరణం || చింతాంప్రకృతసి
ద్వ్యథాకమఃపోద్ధాతంప్రచక్షతే | దేశశ్చైవ తథా స్థానం ప్రశ్నఃప్రశ్నవినిశ్చయః || ఏతచ్ఛత్రుప్తయంయచ్చ ఉపోద్ధాతస్తదుచ్యతే *
ఏతేనకవభిఃశ్లోకైఃసకలధమకాస్త్రైపోద్ధాతమక్త్యేదానీంబ్రాహ్మణాదీనాంధర్మావక్తుంప్రథమంవణాకానాహ-బ్రహ్మైతి || బ్రాహ్మణ
క్షత్రియవైశ్యకూద్రాశ్యత్వారో వణాకవత్కృమాణలక్షణానైవామద్యాస్త్రయో బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యాః ద్విజాః - ద్విజాకాయంత ఇ
తిద్విజాః - తేమాంద్విజానామేవ - సకూద్రస్య - నిషేకాద్యాఃనిషేకోగర్భాధానమాద్యోయాసాంతాస్తధోక్తాః - శ్చశానంశిత్వవసంత
త్సంబంధికమాంతోయాసాంతాఃక్రియామంత్రైభికవంతి || ౧౦ || * ఇదానీంతాఃక్రియాఅనుక్రమతి || గర్భాధానమితి || గర్భాధాన
మిత్యనుగతాధికంవకానామధేయం- ఏవంవత్కృమాణాగృహి- తద్గర్భాధానమృతౌముతుకాలేవత్కృమాణలక్షణే - పుంసవసాఖ్యికమకగ
ర్భవలనాచూర్వం - మష్టిష్టమేమామసిసీమంతోన్నయనం - ఎతే పుంసవససీమంతోన్నయనే తైత్రిసంస్కారకమకత్వాత్సకృదేవ కా
ర్త్యే - సప్రతిగర్భం | యథాహదేవలః || శ్లో || సకృచ్చసంస్కృతానారీసర్వగర్భేషుసంస్కృతేతి | ఎతేఆదితేఆగతేగభకశాత్కుమారే
జాతేజాతకమక- ఎకాదశేష్మినామకరణం - తచ్ఛపిత్తామహమాతామహది సంబంధం కులదేవతాసంబంధంవా - యథాహశగఖః కుల
దేవతాదిసగఖధగపితానామకుర్వాదితి | చతుర్థేమాసిష్యుఃప్రమణలక్షణం సూర్యావేక్షణంకమక- మష్టిమాసి అన్నప్రాశనంకమక

చూడాకటణంతుయథాకులంకార్యమితిప్రత్యేకంసంబధ్యతే || ౧౨ || *** ఎత్తేషాగిత్వత్వేప్యానుమంగికంఫలమాహ|| ఏవమితి|| ఏవము
 కైసప్రకారేణ గర్భాధానాదిభిః సంసౌగంధకమఃభిః కృతైరేసఃపాపం శమంయూతి - కింఘాతం, బీజగర్భసముచ్ఛవం శుక్రశోణితసంబం
 ధంగోత్రవ్యాధిసంక్రాంతినిమిత్తం - సతుపతితోత్పన్నత్వాది|| ౧౨|| *** స్త్రీణాంవిశేషమాహ || యాష్టమితి|| ఏతాజాతకమాదికాః
 క్రియాః|| స్త్రీణాంతుాష్టమితివైవమంత్రైర్గర్భాధానకార్యాః - నివాహాపునః - సమంత్రకః|| ౧౩|| *** గర్భేభిః|| గర్భాధానమవధిక్యత్వా
 జననంవా ఆప్తమేవషేఽబ్రాహ్మణస్యోపనాయనం - ఉపనయనమేవోపనాయనం-వృత్తానుసారాత్. అత్రేచ్ఛయాఃకల్పః రాజ్ఞామేకాద
 శే- విశాంవైశ్యానాంవైకేవకాదశే- ద్వాదశశివత్యధః - గర్భఃగ్రహణంసర్వత్రానువతః-తే-సమాసేగుణేభూతన్యాసిగర్భశబ్దస్యబుద్ధ్యాని
 భజ్యోభయత్రానువతఃసంకార్యం- గర్భాదేకాదశేరాజ్ఞోగర్భాత్తుద్వాదశేవిశిష్టత్వంతరనిదశః-నాత్-యథా-ఆభశజ్ఞానుశాసనమ
 తి - కేమాంశద్వానాంతాకికానాంవైదికానామితి - అత్రాపికార్యమిత్యనువతః-తే - కులస్థిత్యాశేచిమపనయనమిచ్ఛంతి|| ౧౪|| *** ఉపని
 యేతి || స్వగృహ్యాక్తకేనిసోపనీయ శిష్యంగురుమహావ్యాపృతిపూర్వకం వేదమధ్యాపయేత్ - మహావ్యాపృతియశ్చ భూరాదిసత్యాం
 తాసప్త - పంచవాగౌతమాభిప్రాయేణ - కింవశౌచాచారాంశ్చపశ్యమాణలక్షణాఃశిష్యయేత్ - ఉపనియశౌచాచారాంశ్చశిష్యయేదిత్య
 నేనప్రాగుపనయనాత్కామచారోద్భవః - వణఃగ్రహణాన్యజయిత్వా స్త్రీణామప్యేతత్ సమానం నివాహదర్శనగపనయన స్థానీయ
 త్వాద్వివాహస్య|| ౧౫||*** శౌచాచారానాహ|| దివే || కణఃస్థగ్రబ్రహ్మసూత్రంయస్యసతతోక్తః - కణఃశ్చనక్షిణఃపవిత్రగమీదైర్దైర్ద్య
 త్వావిగ్నాత్రముత్సృజేదితిలింగాత్ - అసావహనిసంధ్యయోశ్చిదజ్ఞుభూ మూత్రపురీషేకుర్యాత్ - చకారాద్భస్మాదిరహితేదశే - య
 త్రాతువక్షిణాముఖః || ౧౬ || *** గృహీతేతి || ఆనంతరం శిశ్నంగృహీతోవృత్తాయో ధృతాభిరద్భిర్వత్యమాణలక్షణాభివ్యుద్భిశ్చ-

నిగమగ్రీవః | వృషేన్నప్రాశనంహునిమాదాకార్యాయథాకులమ్ || ౧౭|| ఏవమేనశ్శమంయూతిబీజగ
 ర్భసముచ్ఛవమ్|| ౧౮|| యాష్టమేతాఃక్రియాః|| స్త్రీణాంవివాహస్తుసమంత్రకః || ౧౯|| గర్భాప్తమేప్తమే
 వాబై బ్రాహ్మణస్యోపనాయనమ్ | రాజ్ఞామేకాదశేనైకేవిశామేకేయథాకులమ్ || ౧౯|| ఉపనియగురుశ్శి
 ష్యంమహావ్యాపృతిపూర్వకమ్ | వేదమధ్యాపయేదేనశౌచాచారాంశ్చశిష్యయేత్ || ౧౯|| దివాసంధ్యా
 మకర్ణఫలప్రాసూత్రఉదజ్ఞుః | కుర్యాన్నుత్రపురీషేచరాత్రాచేదక్షిణాముఖః|| ౧౯|| గృహీతశిశ్న
 శ్చోష్ణాయచృద్భిఃభుక్త్యంతైర్జలైః | గంధలేపత్యుకరంశౌచంకుర్యాదతంత్రైః || ౧౯|| అంతర్జానుశ్శు
 చాదేశఉపవిష్టఉదజ్ఞుః | ప్రాగ్వాబ్రాహ్మణతీర్థేనద్విజోన్యమువస్త్వశేత్ || ౧౯|| కన్యాదేశిన్యం
 గుప్తమూలాన్యగ్రికరన్యత | ప్రజాపతిపితృబ్రహ్మదేవతీర్థాన్యనుక్రమాత్ || ౧౯|| త్రిఃప్రాశ్యాపోద్వి
 రుత్సృజ్యభాన్యోఽస్మిమువస్త్వశేత్ | అద్భిస్తుప్రకృతిస్థాభిహీనాభిఃఫేనబుచ్ఛదైః || ౨౦|| హృతం
 తతాలుగాభిశ్చయథాసంఖ్యంద్విజాతయః | శుభ్యేరన్త్రైవశూద్రశ్చసకృత్సప్తాభిరంతరః || ౨౦||
 స్నానమజ్జైవత్రైమంత్రైర్భాగ్యసంప్రాప్తంసంయమః | సూర్యస్యచాపుపప్తానంగాయత్యాగిః ప్రస్య
 హంజపః|| ౨౦|| గాయత్రీంశిరసాసాధంజపేద్వాప్యృతిపూర్వకమ్ | ప్రతిప్రణవసంయుక్తాంత్రయం

గంధలేపయోః త్యుకరంశౌచంకుర్యాదసలః - ఉద్భృతాభిరద్భిరితిజాంతశ్శౌచనిషేధః - అత్రగంధలేపయోః త్యుకరమితిసర్వాత్ర
 మిణాంసాధారణమిదంశౌచం - మృత్యుంభ్యానియమస్త్యుద్భవార్థః|| ౧౯|| *** అంతరితి || శుచౌఅశుచిద్రవ్యాసంస్పృష్టదేశేషత్యుపాసచ్ఛ
 యనాసనాదినిషేధః - ఉపవిష్టాసస్థితః సశయానఃప్రహ్వగచ్ఛన్వా - ఉదజ్ఞుః | ప్రామ్నభోపేతిదింతరనివృత్తిః - శుచాదేశశ్చేతస్తా
 త్వావప్రక్షాళనప్రాప్తిః - బ్రాహ్మణతీర్థేనవత్యమాణలక్షణేనద్విజోన్యమాద్రావిః - నిత్యంసర్వకాలంఆశ్రమాంతరగతోపి ఉపస్థితే
 దాచామేత్ - కథనుంతజానుః జానునోర్దధ్యేహస్తాకృత్వాపక్షిణేనహస్తేనేతి|| ౧౯|| కింవశ్శిర్ధాన్యాహ|| కనిష్ఠేతి|| కనిష్ఠాయాన్తజాన్యా
 అంగష్టస్యవమూలానికరస్యాగ్రంచప్రజాపతిపితృబ్రహ్మదేవతీర్థానియథాక్రమంవేదితవ్యాని || ౧౯|| *** త్రిఃప్రాశ్యేతి || వారత్రయమ
 పశీత్వాముఖమంగుప్తమూలేన ద్వీరుత్సృజ్యభానిభిద్రావ్యాధ్యుకాయ గతానిభూతాదీనస్యద్భిరువస్త్వశేత్ - అద్భిద్రావ్యాంతరాసంస్ప
 ష్టాభిః -పునరద్భిగ్రహణంప్రతిచ్ఛిద్రముదకస్పృశాన్తర్గంపునస్తాఏవశిష్యః | ప్రకృతిస్థాభిఃగంధయాపరస్పృశాన్తరమప్రాప్తాభిః-ఫేనబు
 చ్ఛదరహితాభిఃతుశద్వాద్వైదికాధారాగతానాంశూద్రాద్వావజితానాంచనిషేధః|| ౨౦||*** హృదితి|| హృత్కంతతాలుగాభిరద్భిర్వథాక్ర
 మేదివిజాతయఃశుభ్యంతి - స్త్రీచశూద్రశ్చఅంతతః - అంతేసతాలునాస్త్వప్తాభిః - సకృదితివైశ్యాద్విశేషః - చశద్వాదనుపసితోపి|| ౨౦||***
 స్నానమితి || ప్రాతఃస్నానంయథాశాస్త్రమజ్జైవత్రైర్భాగ్యసంప్రాప్తంసంయమః | సూర్యస్యచాపుపప్తానంగాయత్యాగిః ప్రస్య
 మాణలక్షణః - తతస్సూర్యస్యచాపుపప్తానంసారేణమంత్రేణ - గాయత్రాప్రత్యనితుర్వరేణ్యమిత్యాదికాయాః | ప్రతిదివసంజపః కార్యః -
 కార్యశబ్దేయథాలింగంప్రత్యేకంసంబధ్యతే || ౨౦|| *** గాయత్రీమితి|| గాయత్రీంపూర్వోక్తాంకపోజ్యోతిరిత్యాదినిశిరసాసంయుక్తాముక్త

వ్యాహృతిపూర్వకాం ప్రతివ్యాహృతిప్రణవేనసంయుక్తాం - ఓంఘాఃఓంఘవఃఓంఘవరితి త్రిక్షవారాః మఖానికా సంచారిణం వాయుం నిరుంధకమనసాజపేదిత్యయం సర్వత్రప్రాణాయామః || ౨౩ || ప్రాణానితి || ప్రాణాయామంపూర్వోక్తంకృత్యాముచేనాబైవతే సపూర్వోక్తేనాత్మానమద్విస్సంప్రోక్ష్య సావిత్రిం జపక్ ప్రత్యక్ సంధ్యామాసీత - అథాత్పత్రిత్యజ్జుఖితిలభ్యతే - ఆతారకోదయాత్తారకోదయావధి - ప్రాక్సంధ్యాంప్రాతస్సమయే - ఏవంపూర్వోక్తంకేధిమాచరన్ ప్రాజ్ఞుఖిఃసూర్యోదయావధితివైత్ - అహోరాత్రయోః సంధౌయాక్రియాదియతే సాసంధ్యా - తత్రాహస్యంపూణాఃసీత్యమండలదశశేనయోగ్యః కాలః - తద్వివరితారాత్రిః యస్తేకాశేఖండమండలస్యోపలబ్ధిఃసంసంధిః || ౨౪ || అగ్నికార్యమితి || తతఃసంధ్యోపాసనానంతరం ద్వయోస్సంధ్యయో రగ్నికార్య మగ్నికార్యంసమిత్పత్రితేపాదియ తత్కుర్యాత్సగ్యహ్యోక్తేనా - తదనంతరంవృద్ధాగురుప్రభృతిః అభివాదయేత్ - కథమసాదేవదత్తశ్చర్మాహమితిస్వనామకీతయః || ౨౫ || గురుమితి || తథాగురుంవత్సమాణలక్షణముపాసీత - తత్పరిచర్యాపరస్తదగ్నిస్త్యైత్ స్యాధ్యాయాథకమధ్యయనసిద్ధయే సమాహితోఽక్షిప్తబిత్తోభవేత్ - ఆహూతశ్చావ్యధీయాత గుర్వాహూతపీవాధీయాత - నస్వయంగురుంప్రేరయేత్ - యచ్చలబ్ధంతర్వంగురవేనివేదయేత్ - తథాతస్యగురోహితమాచరెన్నిత్యంసదాసర్వదా మనోవాక్కాయక మభినవప్రతికూలంకుర్యాత్ - అపిశబ్దాద్గురుదశశేనగౌతమోక్తంకంఠప్రావృతాదివజయేత్ || ౨౬ || కృతజ్ఞేతి || కృతముపకారం నపిస్తరతీతికృతజ్ఞః - అద్రోహీదయావాక్ మేధావీగ్రంధగ్రహణధారణశక్తః - శుచిర్వాహ్యభ్యంతరశౌచవాక్-కల్పః ఆధివ్యాధిరహితః అనసూయకోదోషానావిష్కరణేన గుణావిష్కరణశీలః - సాధుర్వృత్తవాక్ - శక్తఃశుశ్రూషాయాం - ఆప్తబంధుః - జ్ఞానదోషి ద్వాప్రదః - విత్తహఃఅపణపూర్వకమధకదాతా - ఎతేగుణాస్సమస్తావ్యస్తాశ్చయథాసంభవంప్రప్యవ్యాః - ఏతేచ ధర్మకాస్తాగ్రీనుసారేణాధ్యావ్యాః || ౨౭ || ౬౦ డేతి || తథాచ - స్మృత్యంతరప్రసిద్ధంపాలాకాదిదండం - అజినంచకాష్టాజినాది - ఉపవీతంకార్యాసాదినిర్మితం

ప్రాణసంయమః || ౨౩ || ప్రాణానాయమ్యసంప్రోక్ష్యముచేనాబైవతేనతు | జపన్నాసీతసావిత్రింప్రత్యగతారకోదయాత్ ః సంధ్యాంప్రాక్ ప్రాతరేవంహితివైదాసూర్యదగ్గనాత్ || ౨౪ || అగ్నికార్యంతతఃపర్యాగ్సంధ్యయోరుభయోరపి | తతోభివాదయేద్వృద్ధాససావహమితి || ౨౫ || గురుంచైవాప్యపాసీతస్వాధ్యాయాథంసమాహితః | ఆహూతశ్చావ్యధీయాతలబ్ధిశ్చాప్తేనివేదయేత్ || హితంచాస్యాచరేన్నిత్యంమనోవాక్కాయకర్మభిః || ౨౬ || కృతజ్ఞాదోహిమేధావిశుచికల్పానసూయకాః | అధ్యాప్యాధమతస్సాధుశక్తప్రజ్ఞానవిత్తదాః || ౨౭ || దండాజినోపవీతానిమేఖలాంచైవధారయేత్ || ౨౮ || బ్రాహ్మణేషుచరేద్వైత్సమనిద్యేష్వాత్సవ్యత్రయే | ఆదిమధ్యాససానేషుభవశ్చబ్ధోపలక్షితా | బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాంబైత్వచర్యాయథాక్రమమ్ || ౩౦ || కృతాగ్నికార్యోభుంజీతవార్యతోగుర్వనుజ్ఞయా | ఆపోశనక్రియాపూర్వంసత్ప్రత్యాన్నమకుశ్చయః || ౩౧ || బ్రహ్మచర్యస్థితోనైకమన్నమద్యాదనావరి | బ్రాహ్మణఃకామమన్నీయాచ్ఛాద్ధైవతమపీడయః || ౩౨ || మధుమాంసాం

మేఖలాంముంజాదినిమిత్తాం బ్రాహ్మణాదిబ్రహ్మచారీధారయేత్ || ౨౯ || బ్రాహ్మణేష్యితి || పూర్వోక్తదండాదియక్తాబ్రహ్మచారీ బ్రాహ్మణేష్యనిద్యేష్వభిశస్తాదివ్యతిరక్తమస్యకమనిరతేషుబైత్వంచరేదాత్సవ్యత్రయే ఉత్తనోజీవనాయ - నపరాధకం-ఆచార్యతద్భార్యాపుత్రవ్యతిరేకేణ - నివేద్యగురవేనుజ్ఞాతోభుంజీత తదభావేతత్ప్రత్యాదావినియమాత్ - ఆత్ర బ్రాహ్మణగ్రహణంసంభవేననియమాధకం-యత్తుసార్వవణికంబైత్వచరణమితితత్త్వేనణికకషయప్రాప్త్యధకం - యచ్ఛాతుర్వ్యణంచరేద్వైత్సమితి తదాపద్విషయం కథంబైత్వచర్యాకార్యా - ఆదిమధ్యావసానేషుభవచ్ఛబ్దోపలక్షితా - భవతిభిక్షాందేహి-భిక్షాంభవతిదేహి - భిక్షాందేహిభవతీతి | ఎవంవణక్రమేణబైత్వచర్యాకార్యా || ౩౦ || కృతేతి || పూర్వోక్తేనాభిక్షామాహ్యత్యగురవేనివేద్యతదనుజ్ఞయాకృతాగ్నికార్యోవాగ్యతోహాసీతన్నం సత్ప్రత్యసంపూజ్యాకుత్సయః అనిందయః - ఆపోశనక్రియాపూర్వమమృతోపస్తరణమసీత్యాదికంకృత్యాభుంజీత - ఆత్ర పునరగ్నికార్యగ్రహణం సంధ్యాకాలే కథంచి దకృతాగ్నికార్యస్య కాలాంతర విధానాధకం - సప్తసప్తతీయప్రాప్త్యధకం || ౩౧ || బ్రహ్మచర్యేతి || బ్రహ్మచర్యేస్థితః ఏకాన్నంనాద్యాత్ అనాపదివ్యాధ్యాద్యభావే - బ్రాహ్మణః పునః క్రాద్ధై అభ్యధిశతస్యకామమన్నీయాత్ - వ్రతమపీడయః మధుమాంసపరిహారేణ - ఆత్ర బ్రాహ్మణగ్రహణంక్షత్రియాదేః క్రాద్ధభోజనపుదాసాధకం-రాజస్వవైశ్యయోజ్ఞైవవైతత్కమప్రవత్తతతిస్తరణాత్ || ౩౨ || మధుక్షాద్రంసమద్యం-తస్యనిత్యంమద్యంబ్రాహ్మణోవజజయేదినిషేధాత్ - మాంసంఛాగాదేరపి అంజనంఘృతాదినాగాత్రస్య - కజ్జలాదినాచ్ఛాన్తోః ఉచ్ఛిష్టమగురోః - శుక్రంనిష్ఠురవాక్యంనాన్నరసః - తస్మాభ్యక్ష్యప్రకరణే నిషేధాత్ - శ్రీయముపభోగే - ప్రాణిహింససంజీవవధిః - భాస్కరస్యావలోకనంఉడితాస్తమితయోనిత్యమాలోకనం - ఆక్లిలమనత్యభావణంపరివాదఃసదసదూప్రస్యపరదోషస్యఖ్యాపనం - ఆదిగ్రహణాత్ స్మృత్యంతరేక్తంగంధమాల్యాదిగృహ్యతే-ఏతానిబ్రహ్మచారివజయే

త్ ॥ ౩౩ ॥ గుర్యాదిలక్షణమాహ ॥ సకతి ॥ యోసాగర్భాధానాద్యోఃప్రియాఉపసయసవ్యంతాయథాఽధిపృథ్వీవేదమస్తైప్రిహ్మచారిణే
ప్రయచ్ఛతిసగురుః - యఃపునరుపసయసమాత్రంకృత్వావేదగప్రియచ్ఛతిసాచార్యః ॥ ౩౪ ॥ ఏకదేశమితి ॥ వేదస్తైక్యదేశంమంత్రబ్రాహ్మ
ణయోరేకంవా అంగానివాయోధ్యాపయతినడపాధ్యాయః - యఃపునఃపాకయజ్ఞాదిరంవృతఃకరోతినఋత్విక్ - ఏతచగుర్వాచార్యోపా
ధ్యాయత్వికజోయథాపూర్వం యథాక్రమేణ మాన్యః పూజాః - ఎభ్యః సర్వభ్యో మాతాగరీయసపూజ్యతమా ॥ ౩౫ ॥ వేదప్ర
హణాథంబ్రహ్మచర్యవధిమాహ ॥ ప్రతివేదమితి ॥ యదావివాహసంభవేపేదానధిత్వపేదోవావేదగవేతియథాప్రిమంప్రవతేతే తదాద్రు
వేదంవేదంవేదంప్రతిహ్మచర్యంపూర్వోక్తంద్వాదశవర్షాశికార్యం-అశక్తౌపరం-గ్రహణాంతిమిక్యేకేవణాయంశి-కేశాంతఃపునగోకాదా
నాభ్యంకమంగభాకదారభ్యపాదశేవషేట్రాహ్మణ్యకార్యం- ఏతచ్ఛద్యావశవాషికేవేదప్రతేదోర్ధవ్యం- ఇతరస్త్రికవత్యేయథాసంభ
వంబ్రహ్మన్యం ॥ రాజన్యవైశ్యయోస్తూపసయసకాలవత్ ద్వాపింశేచతుర్వింశేవాప్రిష్టవ్యం ॥ ౩౬ ॥ ఉపసయసకాలస్యపరమావధిమాహ ॥ ఆ
షోడశాద్యమాణత్ - షోడశవర్షకాయావత్ - ఆద్యాపింశావ్యమాణత్ - ఆచతుర్వింశావ్యమాణత్ - బ్రహ్మక్షత్రవిశామాపనాయస
కఉపసయససంబంధీపరఃకాలః - నాతఃపరముపసయసకాలోస్తి - కింతుఆతఃఉర్ధ్వంపతంత్యైతేసర్వవర్షపిమ్మతాఃసర్వధర్మేవ్యగధికారిణో
భవంతి - సావిత్రిపతితాఃపతితసావిత్రికాఃభవంతిసావిత్రిదానయోగ్యానభవంతి - బ్రాత్యాస్సంస్కార హీనాశ్చ - బ్రాత్యస్తోమాత్కృతీ
ర్విసాకృతేతుతస్మిన్నుపసయసేనాధికారిణోభవంతి ॥ ౩౭ ॥ ఆద్యాస్త్రయోద్విజాఉత్పక్తంతత్రహేతుమాహ ॥ మాతురితి ॥ మాతుస్సకా

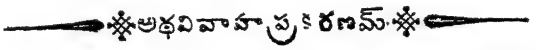
జనోద్భిష్టశుక్తంస్త్రీప్రాశహింసనమ్ ॥ భాసగలోకనాగ్నేలవనవాదాదివజయేత్ ॥ ౩౩ ॥ సగురు
ర్యఃక్రియాఃకృత్వావేదమస్తైప్రియచ్ఛతి ॥ ఉపసయదదేదనాచార్యస్సఉదాహృతః ॥ ౩౪ ॥ ఏకదేశము
పాధ్యాయఋత్విక్యజ్ఞకృమన్యతే ॥ ఎతేమాన్యాయథాపూర్వమేభ్యమాతాగరీయసి ॥ ౩౫ ॥ ప్రతివే
దంబ్రహ్మచర్యంద్వాపింశాబ్దానిపంచవా ॥ గ్రహణాంతిమిక్యేకేకేశాంత్యైవమాడశే ॥ ౩౬ ॥ ఆషోడ
శాదాద్వాపింశాచ్ఛురువింశాచ్ఛవస్సగాత్ ॥ బ్రహ్మక్షత్రవిశాంకాల ఔపనయఃకఃపరః ॥ అరిణా
ధ్వకంసంత్యేతేసర్వధర్మకబహిష్కృతాః ॥ సావిత్రిపతితావాగ్నిత్యా వాగ్నిత్యస్తోమా కృతేక్రతాః ॥
౩౭ ॥ మాతుర్యఃగ్రేణాయం లేద్వితీయంమాంజిబంధనాత్ ॥ బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశస్తస్సాదేలేద్విజాః
ప్రృతాః ॥ ౩౮ ॥ యజ్ఞానాంపసాం వైవశుభానాంవైవకమణామ్ ॥ వేదవివిద్విజాతీనాంశ్చేరియసకరః
పరః ॥ ౪౦ ॥ మధునావయిసానైవసదేవాంస్తవయేద్దివః ॥ పిష్టాన్నధుఘృతాభ్యాంచఋచోధితేహి
యోన్యహమ్ ॥ యజ్ఞాంపితక్రితోధితేయోన్యహంసఘృతాన్నవైః ॥ ప్రీణాతిదేవానాజ్యేవమధునా
చపిష్టాంసధా ॥ సశుసోషఘృతైదేవాంస్తవయేద్యోన్యహంపతేత్ ॥ సామానిశ్చప్రింకుర్యాచ్ఛ
పిష్టాణాంమధుసర్పిచ ॥ ౪౩ ॥ మేదిసాతర్పయేద్దేవానథర్వాంసరిసఃవతః ॥ పిష్టాంశ్చపధుసపిఠాభ్యాం
మన్యహంశక్రితోద్దివః ॥ వాకోవాక్యంపురాణంచనారాశంసీశ్చగాధికాః ॥ ఇతహసాంస్తథావిద్యాః
శక్త్యాధితేహయోన్యహమ్ ॥ చాంసక్షిరోదనసఘృతవణం - దివౌకసామ్ ॥ కరోతీస్త్రిప్రింకుర్యాచ్ఛ
పిష్టాణాంమధుసపిఠా ॥ తేశ్చప్రాస్తవయంత్యేనంసర్వకానుఫలైశ్శుభైః ॥ ౪౬౪ ॥ యంయంక్రతు

శాత్ప్రభవంజాయంతే మాంజిబంధనాచ్ఛద్వితీయం - ఉన్నతస్తాదేబ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యాద్విజాఉచ్యంతే ॥ ౩౮ ॥ వేదగ్రహణాభ్యయసం
లమాహ ॥ యజ్ఞానామితి ॥ యజ్ఞానాంత్రోతస్తాకానాంతపసాంకాయసంతాపరూపాణాంచాంద్రాయణాదీనాం శుభానాంచకమణాణాం
ఉపసయనాదిసంస్కారాణామవబోధకత్వేన-వేదవివిద్విజాతీనాంపరమానిశ్చేరియసకరోమాతుకరోనాన్యః - వేదవివేతితన్ములత్వేన స్త్ర్యతేర
పున్యవలక్షణాథం ॥ ౪౦ ॥ గ్రహణాభ్యయసంఫలముత్పాదనంకావ్యభిప్రాయజ్ఞాభ్యయసంఫలమాహ - మధునేతి ॥ యోన్యహమ్చోధితేన
మధునావయసాచదేవాకపితృణాంశ్చమధుఘృతాభ్యాంశ్చతర్పయతి - యఃపునశ్చక్రితోన్యహంయజ్ఞాంశ్చితేనఘృతామ్మతేదేవాకపితృణాంశ్చ
మధుఘృతాభ్యాంశ్చిణాతి-యస్తస్తామాన్యస్సహమధితే ససోషఘృతైదేవాకపితృణాంశ్చమధుసపిఠాభ్యాంశ్చిణాతి - ఋగాదిగ్రహణం సా
మాన్యేన ఋగాదిమంత్రప్రాప్త్యథం ॥ ౪౩ ॥ మేదనేతి ॥ యఃపునశ్చక్రితోన్యహంఅథద్వాంసరిసోధితేనదేవాకపితృణాంశ్చమధుసర్పిర్యాచ్ఛత
ర్పయతి - యస్తవాక్యంప్రశ్నోత్తరరూపంవేదవాక్యం-పురాణంబ్రాహ్మణి - చరారాస్తానవాదిధర్మకాస్త్రం - నారాశంసీశ్చరుద్రదైవత్యా
స్త్రతాత్మక - గాథాశ్చయజ్ఞగాధేంద్రగాథాద్యాః - ఇతిహసాక మహాభారతాదీక - విద్యాశ్చవారుణ్యాద్యాః శక్తితోయోన్యహ మధితేన
మాంసక్షిరోదనమధుభిదేవాకపితృణాంశ్చమధుసపిఠాభ్యాంశ్చతర్పయతి - తేపునస్తప్రాస్సంతోదేవాః పితరశ్చైవసంస్వాభ్యాయకారిణంస
ర్వకానుఫలైశ్శుభైః ఆననోద్యమూతలక్షణైస్తర్పయంతి ॥ ౪౬౪ ॥ ప్రశంసాథకమాహ ॥ యంయమితి ॥ యన్యయన్యక్రతోః ప్రతిపాదకంవేదై

కదేశమన్వహమధీతేతస్యతస్యత్రతోఃఫలమవాప్నోతి - తథావిత్రపూణాఽయాఃపృథివ్యా శ్రీర్వారందానస్యయత్ఫలం - పరస్యచతపసఃచాం
 బ్రూయణాదేమకత్ఫలం తదపినిత్యసాధ్యాయవానాప్నోతి - నిత్యగ్రహణంకామ్యస్యాపిసతోనిత్యత్వజ్ఞాపనాధకం || ౮౮ || ఏవంసామూన్యే
 నబ్రహ్మచారిధర్మానభిధాయఇదాసీంనైష్ఠికస్యవిశేషమాహ || నైష్ఠికఇతి || అనేనఉత్తేనప్రకారేణాత్మానంనిష్ఠాంఉత్పాంతికాలంసయతితి నైష్ఠి
 కః సయామజ్ఞేవమాచార్యస్యసమీపేవసేత్ - నవేదగ్రహకానంతరంస్వతంత్రోభవేత్ - తనభావేతత్పుత్రసమీపేతదభావేతద్భార్య సమీపేతదభా
 వేవైశ్యానరేపి - అనేనోక్తకథినాదేహంసాధయేత్ యవయత్ జీతేంద్రియః ఇంద్రియజయవిశేషప్రయత్నవాత్ బ్రహ్మచారిబ్రహ్మలోకమమృ
 తత్వనూప్నోతి - నకదాచిదిహపునర్జాయతే || ౪౦ || ✽ ఇతిబ్రహ్మచారిప్రకరణమ్ ✽ .....

యః పునర్వివాహ్యస్తస్యపివాహాధకంస్నానమాహ || గురవఇతి || పూర్వోక్తేనప్రకారేణవేదంమంత్రబ్రాహ్మణాత్మకం - వ్రతానిబ్రహ్మ
 చారిధర్మాననుక్రాంతానోవ్యభయంవాపారంభిత్వా పరిసమాప్య గురవేపూర్వోక్తాయ వరమభిలషితం యథాశక్తిదత్వాస్నాయాత్ - అశ
 క్తాతదనుజ్ఞయాదత్తవరోపి - ఏమాంచపక్షాణాశక్తికాలాద్యపేక్షయావ్యవస్థా || ౪౦ || స్నానానంతరంకింకుర్యాదిత్యతతహ || అఃప్లుతేతి
 అఃప్లుతబ్రహ్మచర్యోఽస్థిభిశ్చబ్రహ్మచర్యోఽటక్షణ్యంబాహ్యభ్యంతరలక్షణైయఃకౌం - బాహ్యని - తనులోమతేశదశనాదీనిమనుప్రోక్తాని - ఆ
 భ్యంతరాణి అష్టమిడాక్ టృప్త్యేత్యాద్యాశ్వలాయనోక్తకథినావేదితవ్యాని - పూర్వస్యాంరాత్రాగోష్ఠవేదికాకితవస్థానప్రాదేరిణక్షేత్రచ
 తుష్పఃతృతానేభ్యోమృత్రికాంగృహీత్యాపిండాష్టకం ద్రవ్యం - తత్రానుక్రమేణప్రథమేపిండేస్పృష్టేభాన్యవతీభవతి - ద్వితీయేపశుమతి - తృ
 తీయేఘ్నాత్రపరా - చతుర్థేఽపివేదీనీ - చతురాసర్వజనాచానసరాభవతి పంచమేగోణీ - షష్ఠేవంధ్యా సప్తమేవ్యభిచారిణీఅష్టమేఽథవాభ
 వేదిత్యాశ్వలాయనస్తరణాత్ - శ్రీయంనపుంసకత్వనివృత్తయే శ్రీత్వేనపరిశీతాం - అనన్యపూర్వికాం దాసేనోపభోగేనవాపునసాంతరాప
 వేదిత్యాశ్వలాయనస్తరణాత్ - శ్రీయంనపుంసకత్వనివృత్తయే శ్రీత్వేనపరిశీతాం - అనన్యపూర్వికాం దాసేనోపభోగేనవాపునసాంతరాప
 రిగృహీతాం - కాంతాంసమసియాం బోధుపఽనోసయనానందకారిణీం - యస్యాంమనశ్చక్షుషోనిఃఖంధస్తస్యామృద్ధిరిత్యావస్తంబస్తరణాత్

మధీతేదతస్యతస్యస్మృతయ్యాభిమ్ ✽ త్రీర్వారందానస్యఫలమమృతే || వివశ్చవరస్యే
 హనిశ్యసాధ్యాయవాద్యిజః || ౮౮ || నైష్ఠికోబ్రహ్మచారితువసేదాచార్యసన్నిధౌ | నిదభావేన్యతన
 యేపత్వాన్యవైశ్యానరేపివా ✽ అనేనఃథినాదేహంసాధయన్విజితేంద్రియః | బ్రహ్మలోకమవాప్నో
 తినచేహజాయతేపునః || ౪౦ || ఇతిబ్రహ్మచారిప్రకరణమ్.....✽

గురవేతువరంసత్వాస్నాయాతతదనుజ్ఞయా | వేదంవ్రతానివాపారంభిత్వాహమ్యభయమేవవా || ౪౧ ||
 అఃప్లుతబ్రహ్మచర్యోఽటక్షణ్యః శ్రీయముద్వహేత్ | అనన్యపూర్వికాంకాంతామసపిండాంయవీయ
 సీమ్ || ౪౨ || అరోగిణీం బ్రాగ్యమతీమసమానాషణగోత్రజామ్ || ౪౩ || పంచమాత్మస్తనాదూర్ధ్వంమాతృ

ఏతచ్చన్యూనాధికాంగాదిబాహ్యదోషాభావే - అసపిండాంసమాసవికః పిండోదేహాయస్యాస్స సపిండా-సపిండాఅసపిండా- తాం -
 సపిండతాన్తైశశరీరావయవాన్వయేనభవతి - తథాహిపుత్రస్యపితృశశరీరావయవాన్వయేనపిత్రాసహ ఏకపిండతా - ఎవగితామహాదిభిరపిపి
 త్యవ్యాపేణతచ్చరీరావయవాన్వయోత్ - ఎవంమాతృశరీరావయవాన్వయేనమాత్రా - తథామాతామహాదిభిరమిత్యాద్యారేణ-తథామాతృ
 వ్యస్యమాతులాదిభిరపి ఏకశరీరావయవాన్వయోత్ - తథాపితృవ్యవస్థాప్రసాదిభిరపి - తథాపత్యాసహపత్న్యఏకశరీరారంభతయా-ఎ
 వగభ్రాతృభార్యాణామపివరస్పరమేకశరీరారంభై స్సహఏకశరీరారంభకత్వేన - ఎవంయత్రయత్రసపిండశబ్దేతత్రతత్రసాక్షాత్పరంపరయా
 వా ఏకశరీరావయవాన్వయూపేదితవ్యః - యద్యేవగమాతామహాదిసామపి దశాహంశావమాశౌచంసపిండేమవిధీయతేఇత్యుచ్యేషేణప్రాప్నో
 తి - స్వాదేతత్ యదితత్రప్రత్రానామితరేకుర్వన్త్యాదికైశేషచనంసస్యాత్ - అతస్సపిండేమయత్రపిశేషవచనం నానితత్రదశామమిత్యేతద్వ
 చనమవతిష్ఠతి - ఆవశ్యగైకశరీరావయవాన్వయేనసాపిండ్యంగవణానీయం - ఆత్మాహియజ్జితరైశ్చత్యాదిప్రతే - తథాప్రజామనుప్రజాయ
 సఇతి - తథా సమియంనిరూఢఃపుత్రస్యృష్క్ ప్రత్యక్షేణోపభ్యతఇత్యావస్తంబవచనాచ్చ - తథాగభిఃపనిమదిసితత్మాదౌగ్రికృశరీరం
 శ్రీణిమాతృతశ్రీణిపితృశః అగ్నిస్నాయుమజ్జానానీతృతః - త్వజ్ఞాంసంధిరాణిమాతృతఇతి - తత్రతత్రావయవాన్వయప్రతిపాదనాత్ - నిర్వా
 వ్యపిండాన్వయేనసాపిండ్యే మాతృసంతానేభ్రాతృవ్యాదిమచ సాపిండ్యంగస్యాత్ సముదాయశక్త్యంగీకారేణరూఢపగ్రహేఅవయవశక్తి
 స్తత్రతత్రావగవ్యమానాపరిత్యక్తాస్యాత్ - అనన్యవయవాథేఽమయోన్యత్రాథేఽప్రయజ్యతి | తత్రానన్యగతిత్వేన సముదాయప్రసి
 ధ్యతి || ఏవంపారంపరైర్గశరీరావయవాన్వయేనసాపిండ్యేయథానాతిప్రసంగస్తథావత్సృమః - యపియసీంయసాప్రమాణ తశ్చన్యూనామ
 ద్వహేశ్వరిణయేత్ స్వగృహ్యాక్రమేధినా || ౪౨ || విశేషాంతరమాహ || అరోగిణీమితి || అరోగిణీమచిత్సనీయవ్యాధ్యునపస్పృష్టాం భ్రాతృమ
 తింప్రతికారకరణంకానివృత్తయే - అనేనాపరిభాషితాపిపుత్రికాభవతితిగమ్యతే - అసమానార్హగోత్రజాంఋషేరిదమావణం నామప్రవర
 ఇత్యథః గోత్రంవంశవరంపరాప్రసిద్ధం - ఆవణంచగోత్రంచార్హగోత్రేనమానేఆర్హగోత్రేయస్యాసాసమానార్హగోత్రస్తస్మాజ్జాతా సమా

నామగోత్రజా - ననమానామగోత్రజా అనమానామగోత్రజా - గోత్రప్రసరాచపృథక్ పర్యువానేనిమిత్రం - తేనానమానామగోత్రజా ననమానగోత్రజామిత్యథః - తథాచానమానప్రవరైస్వివాహశ్చితగోతమః - తథాచానసండాచయానూతురనగోత్రాచయాపితురిలిప్యనుః-తథామాతృగోత్రాచపృథవిణాయాగ కేచిదిచ్ఛంతి || మాతుబస్యసతామాధ్వామాతృగోత్రాంతత్యైవచ | నమానప్రవరాంచైవగత్యాచాంద్రాయణంచరేచితి ప్రాచుష్టిత్యురకాత్ - అత్రచానసండామితృనేనపితృవ్యస్యమాతృవ్యస్సాగ్నివిమహిత్యనిషేధః - తథాఽనమానగోత్రామితృనేనసండాయా అపిభిన్నసంతానజాయాః నమానగోత్రాయానిషేధః - ఆనమానప్రవరామితృనేనాపి ఆనపిండాయాఅనగోత్రాయా అపి నమానప్రవరాయానిషేధః - తథాఽనసండామిత్రేతత్సార్వవణికంసర్వత్రసామిష్యసద్భావాత్ - ఆనమానగోత్రజా మిత్రేతత్ త్రైవణికకవిషయం యద్యపిరాజన్యవిశాం ప్రాతీన్యికగోత్రాభావా త్యక్తివరాధాః - తథాపిస్త్రోహితగోత్రప్రవరావేదితత్వా - తథాచయజమానస్సామిషేయావృణోతశ్చక్షుక్త్యా పోరోహిత్యాకరాజవిశామిత్యాశ్వలావసం - సమిదానగోత్రానమానప్రవరానుభార్యాత్వమేవ నోత్పద్యతే - రోగిణ్యాదిమభార్యాత్వేఉత్పన్నేపి ద్భుష్టకరోభవ || ౫౨౪ || ఆనపిండామితృత్రైవణికరావయవాన్యయద్వాణేనాతాత్పరంపర్యణవాసామిష్యముక్తంతచ్చసర్వస్యసర్వత్రయథారభంఛపనాచానసంసారేనంభవతీత్యుక్త్రసంశయతరతమా || పంచమాదితి || మాతృతో మాతృసంతానే పంచమాధూర్ధ్వంపితృతః పితృస్సంతానేనప్రచూర్ధ్వం సామిష్యంనివతఃఽర్చ్యశేషః - తతశ్చాయంసమిషతఃప్రాయశఃపయశక్త్యాసర్వత్రప్రవతఃచానోపినిమగ్ధ్యపంకజాదిశబ్దసన్నియతఃపయశః-తథాచపిత్రావయశఃసమిదాం పుత్రావయశ్వసూత్రాచనప్రమః - సంశానభేదేపి యతస్సంతానభేదః తమాదావాదాయగణయేద్వావత్సప్రమశ్చితీరస్యత్రయోజనియం - తథాచమాతరమారభ్య తత్పితృపితామహాదిగణనాయాం పంచమపురుషపతిఃసమాతృతః పంచమీత్యుపచర్యతే - ఏవంపితరమారభ్యతత్పిత్రాదిగణనాయాం సప్రమపురుషసంతానపతిఃసమిషతఃసప్రమితి - తథాచ - భగిన్యోభాగినిభాగిత్రోః భాగితృపుత్రీపితృవ్యయోః | కవాపేద్వాదిభూతత్వా చ్ఛాఖాభేదోవగణ్యతే || యదపిచవసిష్ఠేనోక్తం || పంచమీంసప్రమించైవమాతృతఃపితృతప్రభేతి || త్రిసతీత్యమాతృతఃపంచాతీత్యపితృతఃత్రైవీసనీనా తదవ్యర్వాత్నీషేధాధికంసపునస్తత్సాగ్నిప్రధికమితిసర్వత్పతీనామఃకరోధః - ఎతచ్చనమానజాతీయేద్రష్టవ్యం కజాతీయేతునిశేషః - యథాహశంఖః || య

తపస్వీత స్రుతాః॥౫౩॥దశపూరుషవిఖ్యాతాచోచ్చ్రీయంతాంన హకురూత్॥౫౩౪॥ స్థితాదపినసంచా

రిహంగదోషసమన్వితాల్ ॥ ౫౪॥ ఎత్తైరేవగుణైర్దుక్తః సమణః శ్చోత్రియోవః | యత్నాపిరీక్షితః

పుంస్త్వేయవాణీమాణ్డనప్రియః ॥ ౫౫ ॥ యదువ్యతేష్విజాతీనాశు ద్రాక్షారోపసంగ్రహః | నైత

స్తమమతయస్సాత్తత్రాత్తజాయతే స్వయమ్. ||౫౬|| తిస్రఃశాశనుపూర్వ్యేణద్వితతై కాయథా

ద్యోకజాతాః హవః పృథక్ ఔత్రాః పృథక్ నాః । ఏకపిండాః పృథక్ చాః పిండస్తావతః తే త్రిషు ॥ ఏకస్తద్బుద్ధిమౌనాదేః జాతాః పృథక్ ఔత్రాభిన్నజాతీయాను స్త్రీషుజాతాః పృథక్ నాః సమానజాతీయాను భిన్నాను స్త్రీషుజాతాః సైవకపిండాః సపిండాః శింశుపృథక్ శౌచాః శౌచప్రకరణేవత్కృతః ॥ పిండస్తావతః తే త్రిషు - త్రిపురుష మేవసాపిండ్యమితి ॥ ౫౨ ॥ పురుషావవ పూరుషాః చశభిః పురుషైః మాతృతః పంచభిః పితృతః పంచభిర్విభాత్యతం యద్బుద్ధిమౌనకలంబతచోద్భ్రాంతియాశామగీతవేదానాముపలబ్ధం - శ్రుతాధ్యయన సంపన్నానాం మహచ్ఛతత్కులంబమహాకులం - పుత్రపౌత్రపశుకదాసీగ్రామాదినన్మృద్ధం - తస్మాత్కన్యాతహతః ప్యేతినియమ్యతే ॥ ౫౩ ॥ *** ఎవంసర్వథః ప్రాప్తౌ సత్యాపవదమాహ ॥ స్త్రీతామితి ॥ సంఘారిణోరోగాః కుస్తావస్తూరప్రభృతయః శుక్రశోణితద్వారేణానుప్రశశంతోదోషాః పునః హింసక్రియనిష్పరుషత్వాదయః మనునోక్తాః ఎతైస్సమన్వితాత్ స్త్రీతాదపిపూర్వోక్తాస్తవకులాపసినాహతః వ్యా ॥ ౫౪ ॥ *** ఎవంకన్యాగ్రహణేనియమమక్త్యాకన్యదానేవరనియమమాహ ॥ ఎతైతి ॥ ఏతైరేవపూర్వోక్తైర్గుణైర్వ్యక్తాదోషైశ్చపజితోవరోభవతి - తస్యచాయమవరోపనేషః సవణః ఉత్కృష్టోవాసహీనసవణః శ్రోత్రియోస్స్వయంచశ్రుతాధ్యయనగంపన్నః - యత్నాత్పరియత్నైసపుంవైయపఠిషిత్ - పరిక్షణోపాయశ్చనారదేనోక్తః - యస్యాశ్చుష్ణవతేపిర్వగ్రహణియూత్రంచఫేనిం ॥ పుమాన్స్యాల్లక్షణైరేతైర్విపరీతస్తుషంషకః ఇతి ॥ యువానవృద్ధః - ధీమాన్ - తాకికవైదికవ్యవహారేషునిపుణమతిః - జనప్రియః స్త్రీతమృదుపూర్వాభిభాషణాదిభిః అనురక్షణః ॥ ౫౫ ॥ రతిపుత్రధర్మాధ్యక్షేనవివాహస్త్రినిధిః - తత్రపుత్రాధోఽద్వినిధిః నిత్యః కామ్యశ్చ - తత్రనిత్యేప్రజాభే సవణః శ్రోత్రియోవరభ్యుత్సేన సవణాముఖ్యాదగ్నితా, ఇదానీంకామ్యేనిత్యసంయోగేచానుకల్పేవక్రవ్యవత్సాహ ॥ యదుచ్యతే ఇతి ॥ యదుచ్యతే - కామతస్తుప్రవృత్తానామిమాః స్యుః క్రమశోవరాశ్చత్యుప్రకమ్యబ్రాహ్మణస్యచతసోభార్యాః - ఊత్రియస్యతిస్త్రి - వైశ్యస్యద్వైశ్చతి - తత్రద్విజాతీనాంకుద్రాపేనమితివైశ్యవ్యాజ్ఞవల్క్యువతంయస్తాదయంద్విజాతీస్తత్రస్వయంజాయతే - తజ్జాయాజాయాభవతియదస్యాంబాయతే పునరితిశ్రుతేః । అత్రచతత్రాయంజాయతేస్వయమితిపాతుంవదతావైశ్వికపుత్రోత్పాదనాయకామ్యష్టశ్రోత్పాదనాయకప్రవృత్తస్యకుద్రాపరిణయనప్రతిషేధంకర్తవ్యతావైశ్వికపుత్రోత్పాదనానుకూల్యేకామ్యేచపుత్రోత్పాదనే బ్రాహ్మణస్యఊత్రియావైశ్యేఊత్రియస్యవైశ్యాభ్యనుజ్ఞాతాభవతి ॥ ౫౬ ॥ ఇదానీంరతికామసోత్పన్నపుత్రస్యవాసిష్ఠభార్యస్యాత్రసూంతరే ఆనగికారిణోగృహస్థాశ్రమావస్థామాత్రాభికాంతీణః పరిణయనక్రమమాహ ॥ శిష్ర

౪౩ || వణాక్రమేణద్రావ్యమణ్యుః || తుత్రియస్యద్వై | వైశ్యవైశ్యా | శూద్రస్యవైశ్వర్యాభవతి | సవణాపునస్సర్వేషాంముఖ్యాభి
తైవ | పూర్వస్యాః పూర్వస్యాలభావే ఉత్తరోత్తరాభవతి | అయమేవక్రమోవైశ్యకామకట్టేకావ్యేచ పుత్రోత్పదనఃసాధా | ఆతశ్చయ
చ్యుద్రాపుత్రస్యపుత్రమధ్యపరిగణనం విభాగకీతనంచ తథా - ప్రాస్తూర్ధావసక్తోహితువక్రమ్య క్షిన్నాస్వపిధిః స్మృతశ్చివ | తద్రతి
కామస్య ఆశ్రమమాత్రాభికాంతీణోవా నాంతరీయకథయోత్పన్నస్య || ౪౪ || వివాహనాహ || బ్రాహ్మణి || సప్రాప్తభిధానోవివాహః
యస్మిన్నుక్తలక్షణాయవరాయాహవాయథాశక్త్యలంకృతాకన్యాదీయతే ఉదకపూర్వకం - తస్యాంజాతంపుత్రంఉభయతఃపిత్రాదీక దశ
పుత్రావీంశ్చకశతాసంచైరణింశంపునాతి - సప్తత్రయేతే || ౪౫ || యజ్ఞస్థితి || సదైవోవివాహాయస్త్రియజ్ఞానుష్ఠానేతితతే ఋగ్వేద
యథాశక్త్యలంకృతాదీయతే | యత్రపునగోవిషుసమాదాయకన్యాదీయతేసంజాతః | ప్రథమజం దైవవివాహశ్చతుదశ పునాతి సప్తాస
రాకసప్రపరాక - ఉత్తరజః అవవివాహజఃపట్ పునాతిశ్రీకపూర్వాక శ్రీకపరాక || ౪౬ || ఇతీతి || సమాదమకంచరతామితిపరిభాష్య
కన్యాదాసంప్రాజాపత్యస్తజ్జేషట్ పూర్వాకషట్ పరానాత్మనాసహేత్యేవంత్రయోదశపునాతి || ౪౭ || ఆసురశ్చితి || ఆసురఃపునద్రక్షవిణా
దానాత్ గాంధర్వస్తుపరస్పరానురాగేణభవతి రాక్షసోయుద్ధేనాపహరణాత్ పైశాశస్తుకన్యకాచ్ఛలాత్ ఛద్వనాభేన స్వాపాద్యవస్థాను
హరణాత్ || ౪౮ || సవణాదిపరిణయసేవశేషమాహ || పాణీతి || సవణానువివాహస్వగృహ్యోక్తవిధివైవపాణీరేవగ్రాహ్యఃక్షత్రియక
న్యకామకశరంగృహ్ణీయాత్ - వైశ్యాప్రతోదమాదద్యాత్ - ఉత్కృష్టపేదనేశూద్రాపునర్వసస్యదశాం - యథాహమనుః || వనసస్యదశా
గ్రాహ్యశూద్రయాత్కృష్టపేదనశ్చితి || ౪౯ || దాతృక్రమమాహ || పితేతి || ఏతేషాంపిత్రాదీనాంపూర్వస్యపూర్వస్యాభావేపరిపరఃకన్యా

క్రమమ్ | బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాఖార్యాస్వాశూరజన్మనః | ౫౦ || బ్రాహ్మణవివాహఆ
హవాయదీయతేతక్త్యలంకృతా | తజ్జఃపునాత్యభయితిపునమనేకవింశతిమ్ || ౫౧ || యజ్ఞస్థితి || ఋగ్వేద
దైవవివాహానుష్ఠానోద్వయమ్ | చతుదశప్రథమజపునాత్యుత్తరజస్తుషట్ || ౫౨ || ఇత్యుక్త్యాచర
తాంధమకంసహాయదీయతేథిన్ | సకాయఃపావయోస్తజ్జఃషట్పద్వ్యుక్తానహస్తనా || ౫౩ || ఆసు
రోద్రక్షణాదానాద్గాంధ్యస్యయన్విధిః | రాక్షసాయుధహరణాత్పైశాశాదశక్త్యకాచ్ఛలాత్ || ౫౪ ||
పాణిగ్రాహ్యస్యవర్ణాసుగృహ్ణీయాత్క్షత్రియాశ్చ || వైశ్యాప్రతోదమాదద్యాద్వేదనేగ్విగ్రజన్మ
- నః || ౫౫ || పితాపితానుష్ఠానాభ్రాతానకుల్యోజనీతథా | కన్యాప్రసఃపూర్వనాశేప్రకృష్టఃపరిపరః ||
అప్రయచ్ఛానమాపోతి భూమిత్యామృతావృతా || గన్యంత్యభావేదాశ్వాశాం కన్యాకుర్యా
న్యయఃపరమ్ || ౫౬ || సకృన్విదీయతేకన్యాహరఃప్రాంచోరదండభాక్ || ౫౭ || దత్తానుపహరేత్పు
ర్యాచ్ఛేయోంశ్చేద్యరప్రజేతే || ౫౮ || అనాభ్యానుదండోమండండ్వడి త్తమసాహసమ్ | అనప్రాం
చత్యజదండోదూషయంప్రకృషాశ్చ || ౫౯ || అక్షతాచక్షతావై వపునర్భాసంసక్తాపునః |
స్వైరణీయాపరిహిత్యానవణంకానఃశ్రయేత్ || ౬౦ || అపుత్రాంగర్వనుజ్ఞాతోదేవరఃపుత్రకా
వ్యయా | సపిండోవాసగోత్రోవాఘృతాభ్యక్తఋతావియాత్ * ఆర్యసంభవార్థచ్ఛేదితస్త్య

ప్రదః - ప్రకృతిస్థితే యమ్యన్నాదాదిదోషవాన్నభవతి అతోయస్యాధికారః అసావప్రయన్తే భూమిత్యామృతావృతాప్రాప్నోతి -
ఏతచ్ఛేక్తలక్షణ వరసంభవేవేదితమ్యం || యదాపునర్దాశ్వాశామభావస్తదాకవైశ్వర్యంగమనాహామక్తలక్షణంస్వయమేవవరంపరయే
త్ || ౬౧ || సకృతితి || సకృదేవకన్యాప్రదీయతేకన్యాహరఃప్రాంచోరదండభాక్ || ౬౨ || ఏవంగర్వత్రని
షేచ్ఛేప్రాప్తేవపాదమాహ || దత్తామితి || యదిపూర్వస్యద్వారాత్ క్రేయావిద్యాభిజనాద్యతిశయయక్తోవరఆగచ్ఛతి - పూర్వస్యచ పాత
కయోగోదుర్వృత్తత్వంవా - తదాదత్తానుపహరేత్ - ఏతచ్ఛస్తమాప్తదాత్పృద్ధిప్లవం || ౬౩ || యఃపునశ్చక్షుగ్రాహ్యందోషమనాభ్యా
యకన్యాంప్రయచ్ఛతి ఆసాఉత్తమసాహసందండ్వః - ఉత్తమసాహసంవత్సరి - అదుష్టాంతుప్రతిగృహ్యత్యజన్నతమసాహసమేవదండండ్వః-యః
పునఃవివాహత్ప్రసేవద్యేషాదినాఅసద్భిఃకన్యాదోషైర్దీఘకరోగాదిభిదాక్షయతినసవణానావత్త్యమాణలక్షణానాంతందండండ్వః || ౬౪ ||
ఆసన్యపూర్వికామిత్యత్రాసన్యపూర్వాపరిణయోక్తాతత్రాన్యపూర్వాకీన్యకీన్యాహ || అతీతి || ఆన్యపూర్వాద్విధాపునర్భాః స్వైరిణీచే
తి-పునర్భారవిద్విధాక్షతాచాక్షతా- తత్రక్షతాసంస్కారాత్ప్రసేవపురుషసంబంధదూషితా - అతతాపునస్సంస్కారదూషితా - యా
పునః కామారంభతీత్యుక్త్యాకామతః సవణమాశ్రయతిసాస్వైరిణీతి || ౬౫ || ఏవంగర్వప్రకారేణాన్యపూర్వాపర్యదానేప్రాప్తేవిశేషమా
హ || అపుత్రామితి || అపుత్రామల్బపుత్రాంపిత్రాదిభిఃపుత్రార్థమనుజ్ఞాతో దేవరోభతుఃకనీయాక భాతాసపిండోవా ఉక్తల
క్షణస్సగోత్రోవా ఏతేషాంపూర్వస్యపూర్వస్యాభావేపరిపరః పరిపూర్తాభ్యక్తనవకాత్రః ఋతావేవవత్సమాణలక్షణయాగ్ధ్యేతే - అగ
రోభ్యత్తైః ఊర్భవంపునర్గచ్ఛత్ అన్యేనాప్రకారేణపతిభోభవతి - అనేసవిధిలోత్పన్నః పూర్వపరిణేతుః క్షేత్రజఃపుత్రోభవేత్ - ఏతచ్ఛవా

గృతాః పయమిత్యాచార్యాః || యస్యామియేతకన్యాయావాచాసత్వేక్యతేవతిః | తామనేనవిధానేననిజోఽపిదేవదేవరక్షితమనుస్తరణాత్ || ౬౯ ||
 వ్యభిచారిణీంప్రత్యాహ || వృతేతి || యావ్యభిచరతితాంహృతాధికారాంభృత్యభరణాద్యధికారరహితాం మలినామంజనాభ్యాజనశుభ్రావ
 ప్రాభరణకూన్యాం ప్రాణయాత్రామత్రభోజనాం ధిక్కారాదిభిఃపరిభూతాం భూతలకాయినీం స్వవేత్తస్వేవవాసయేత్ - వైరాగ్యజన
 నాధాంసకధర్మార్థం - యత్పుంసంపరచారేషుతవైచానాంచారయేద్వ్యతిమితి పృథక్ ప్రాయశ్చిత్తపదేశాత్ || ౭౦ || తస్యాల్పప్రాయశ్చ
 త్తాధామధావాదమాహ || సోమజతి || పరిణయనాత్పూర్వం సోమగంధర్వవహ్నయః | త్రియోభుక్త్యాయథాక్రమం తాసాంకౌచమధురవ
 చనసర్వమేధ్యత్వానిదత్రవంతః తస్మాత్ త్రియః సర్వత్ర స్వశానాలింగనాదిమమేధ్యాః శుద్ధాఃస్మృతాః || ౭౧ || సచతస్యాప్రపిండోషో
 నాస్తీత్యాశంసీయమిత్యాహ || వ్యభిచారాదితి || అప్రకాశితాత్సోవ్యభిచారాత్పురుషాంతరసంభోగసంకల్పాద్యదపుణ్యం తస్య ఋతౌర
 జోదశశానేశుద్ధిః శూద్రకతేతుగర్భేత్యాగః | బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం భార్యాశ్శుద్ధేజేనంగతాః | ఆశ్రజాతాఃకథ్యంతి ప్రాయశ్చితేన
 నేతరాజిస్తరణాత్ - తథాగభావభేదైర్వచనమహాపాతకేచబ్రహ్మహత్యాదౌఅవిగ్రహణాచ్చిన్యాదిగమనేచత్యాగః || ౭౨ || చతస్యస్త్రి
 పరిత్యాజ్యాః శిష్యగాగురుగాచయా | పతిక్షిన్నచక్షేమేణ జురితోపగతాచయేతివ్యాసస్తరణాత్ - జురితః ప్రతిలోమజః చమకారాదిః -
 త్యాగశ్చేపభోగధమకార్యయోనకతునిష్కాసనంతస్యాః - నిరుంధ్యాదేకవేత్తనీలినయమాత్ || ౭౩ || ద్వితీయపరిణయసేహేతుమాహ ||
 సురాక్షితి || సురాంపిబలిసురాపీ - కూద్రాపి - పతత్యధాంశరీరస్య యస్యభాగ్యాసురాంపివేదితీసామాన్యేన ప్రతిషేధాత్ - వ్యాధితాదిమక
 రోగగ్రస్తా - భూతాఃసంవాదిని - వంధ్యానిష్పలా - అథకష్ఠీ అథకాశాశి - అక్రియంవదానిష్ఠురభాషిణీ - శ్రీద్రసూః శ్రీజననీ-పురుషస్య
 ద్వేషిణీ సర్వత్రాపితకారిణీ - అధివేత్రవ్యతిప్రత్యేకంసంబధ్యతే ఆధివేదనంభార్యాతపఃగ్రహః || ౭౪ || కించ || అధివేత్సేతి || సాధివిన్నా

గృథాభవేత్ | అనేనవిధినావారిఃక్షేత్రజోస్యభవేత్సుతః || ౬౯ || వృతాధికారాంసలినాంపిండమా
 త్రోపజీఽనీమ్ | పరిభూతామధశ్శయ్యాంవాసయేద్వ్యభిచారిణీమ్ || ౭౦ || సోమశ్చౌచంబదాస్త్రీణాం
 గంధర్వశ్చశుభాంగిరమ్ | పావకస్సర్వమేధ్యత్వంమేధ్యావైయోషితోవ్యాతః || ౭౧ || వ్యభిచారాద్యతాశు
 ద్ధిగకర్మేత్యాగోవిధీయతే | గర్భభత్వేనాధాదౌపతభావహతిపాతకే || ౭౨ || సురాపీవ్యాధితాధూర్తా
 వంధ్యాథాఘ్నప్రియంవదాస్త్రీప్రసూశ్చాధివేత్తవ్యాపురుషద్వేషిణీతథా || ౭౩ || అధివిన్నాతుభర్త
 వ్యామహదేవోన్యథాభవేత్ | యత్రానుకూల్యంబంధంత్యోస్త్రీవగ్రస్తత్రవధాత్ || ౭౪ || వృతేజీవతి
 వాఽత్యోయానాన్యముపగచ్ఛతి | సేహాక్షిణీమవాప్నోతిమోఽతేచోమయాసహ || ౭౫ || ఆజ్ఞాసంపాది
 నీంబత్నాంవీరసూంప్రియవాదిణీమ్ | శృజకదావ్యస్తృతీయాంశమప్రవ్యోభరణంస్త్రీయాః || ౭౬ ||
 స్త్రీభిర్భూతవఃకార్యమేవధవఃవరఃస్త్రీయాః | ఆశుద్ధేస్సంప్రతీత్యోహిమహాపాతకదూషిణః ||
 ౭౭ || లోకానంత్యంబవః ప్రాప్తిఃపుత్రపౌత్రప్రపౌత్రకైః | యస్మాదస్త్రీయస్సేవ్యాఃకథకవ్యా
 శ్చపరిక్షితాః || ౭౮ || యోడకర్తునిశాఃస్త్రీణాంతప్రీత్యాగ్నాసుసంవిశేత్ | బ్రహ్మచార్యేవపర్యాణ్యాద్యా

పూర్వవదేవదానమాన సత్కావై భాతకవ్యా-అస్యథాఅభరణేమహదపుణ్యం వశ్యమాణోఽపిదేవదేవరక్షితమనుస్తరణాత్ || ౬౯ ||
 యతోయత్ర దంపత్యోరానుకూల్యంబిత్తైర్వం తత్రధమాధాకామానాంప్రతిదినమభివృద్ధిః || ౭౦ || త్రియంప్రత్యాహ || వృతతేతి || భతక
 రిజీవతిమృతేవాచావాపల్యాదస్యపురుషంవైహోపగచ్ఛతి - సేహాలోకే విప్రలాంకితీమవాప్నోతి ఉమయాచసహక్రితతే - పుణ్యప్రభావాత్ ||
 ౭౧ || అధివేదనకారణాభావే ఆధివేత్తారంప్రత్యాహ || ఆశ్లేతి || ఆదేశసంపాదినీందక్షాంశ్శుక్రాదిణీం వీరసూంపుత్రవతీం - ప్రియవాదినీం
 మధురభాషిణీం - యస్త్రియతిఅధివిందతి-సరాజ్ఞాన్వధనస్యతృతీయమంశంగదావ్యం - నిర్ధనస్తభరణంగ్రాసాచ్చాగనాదికందావ్యం || ౭౨ || శ్రీధ
 మాకనాహ || స్త్రీభిరితి || స్త్రీభిఃసదాభత్యేవచనంకార్యం - యస్మాదయమేవపరఉత్కృష్టాధమః | త్రిణాంస్వగౌఽదిహేతుత్వాత్ - య
 దాతుమహాపాతకాది దూషితస్తదా ఆశుద్ధేః సంప్రతీక్ష్యోనతత్పారతంత్ర్యం ఉత్తరకాలంతుపూర్వవదేవతత్పారతంత్ర్యం || ౭౩ || కాస్త్రీయ
 దారసంగ్రహస్యగలనూహ || లోకానంత్యమితి || లోకానంత్యంవంశస్యావిచ్ఛేదో దివఃప్రాప్తిశ్చదారసంగ్రహస్యప్రయోజనం | కథమిత్య
 త్రాహ - పుత్రపౌత్రప్రపౌత్రకైః లోకానంత్యం అస్మిహూత్రాదిభిశ్చస్వగ్రాప్రాప్తిరిత్యన్వయః - యస్మాత్ స్త్రీభ్యసితద్వయం భవతి
 తస్మాత్ త్రియః సేవ్యాః ఉపభోగ్యాః ప్రజాధాం - రక్షితవ్యాశ్చభమాధాం - తథాచాపస్తంభేనధమకప్రజాసంపత్తిప్రయోజనందార
 సంగ్రహస్యోక్తమ్ ధమకప్రజాసంపన్నేమదారేషునాన్యాంకుర్వీతేతివదతా | రతిఫలంతుతాకికమేవ || ౭౪ || పుత్రోత్పత్త్యధాం త్రియః
 సేవ్యాశ్చతుక్రంత్రపశేషమాహ || షోడశేతి || త్రిణాంగభాధారణయోగ్యావస్థోపలీతఃకాలఃముతుః సచరజోదశశాన దివస్సాధారభ్య
 షోడశాహూరాత్రాత్తకస్త్రీక ఋతౌ యగ్నాసు సమానురాత్రిమ రాత్రిగ్రహణాద్దివసప్రతిషేధః - సంవిశేదశ్చేత్సత్రాధాం - యు
 గ్నాస్యేతి బహువచనం సముచ్చయార్థం - అతశ్చైవకస్త్రీన్నపి ఋతావప్రతిషిద్ధాసుయగ్నాసుసర్వాసురాత్రిమగచ్ఛేత్ ఏవంగచ్ఛేత్ బ్రహ్మ

చార్యవభవతి - అతోయత్రబ్రహ్మచర్యంశ్రాద్ధాదిమచోదితంతత్రగచ్ఛతోపేనబ్రహ్మచర్యస్థలనదోషాస్త్రీ - కించ - పర్వణ్యా ద్యాశ్చ తస్యశ్చ
 వజ్రయేత్ - పర్వాణీతిలవలవచనాదాద్యధౌవగమాదప్యమీచతుదశ్యోగ్రహణంయథాహమనుః॥అమావాస్యామప్యమీంచపౌణణమా
 సీంచతుదశశీం । బ్రహ్మచారిభవేన్నిత్యమప్యతాస్మాతకోద్విజతి ॥ అతోమావాస్యాదీనిరజోదశశానాదారభ్యచతస్మాద్రాత్రిశ్చవజ్రయే
 త్ ॥ ౭౯ ॥ కించ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవముక్తేనప్రకారేణత్రియంగచ్ఛత్తామంగచ్ఛేత్ - తామూచతస్త్రికాతీరజస్యలావతేనైవభవతి - అథచే
 న్నభవతితదాకతవాత్సావతా - పుత్రోత్పత్త్యధామలపిన్నిగర్భజనాదినా - సమాకృంసోధికేకుకేత్రిభవత్యధికే స్త్రీయాశ్చి వచనా
 త్ - యదాయుగ్దాయామపిరాత్రాశోణితాధిక్యం తదాస్త్రివభవతిపురుషాకృతిః - అయుగ్దాయామపికుక్రాధికేపుమాసేవభవతిస్త్రి
 కృతిః - కాలస్యనిమిత్తత్యాచ్యుక్తకోణితయోశ్చపాదానకారణత్వేనప్రాబల్యతస్మాత్తామతాకతవా - నుఘామూలనక్షత్రేచవజ్ర
 యేత్ - చంద్రేచైకాదశాదిశుభస్థానగతేచకారాత్పున్నతతెశుభయోగలగ్నాదినంపత్తౌ - సకృదేకస్యాంరాత్రానద్విత్త్రిరావ - తతోలక్షణై
 ర్యుక్తం పుత్రంజనయతి - పుమానప్రతిహతపుంస్త్యః ॥ ౮౦ ॥ ఏవమృతానియమముక్త్యాశ్చదాసీంఅన్యతానియమమాహ ॥ యథాకామితి ॥ భా
 ర్యాయాశ్చాచ్ఛానశీక్రమేణప్రవృత్తిరస్తీయథాకామీభవేత్ - వాశబ్దోనియమాంతరగ్రహణపరిగ్రహణ్ధోనపూర్వనియమనివృత్త్యధః - స్త్రీ
 శాంవరమింద్రదత్తమనుస్తర - భవతీనాం కామవిహంతా పాతకీస్యాదితి - యథా* తాఅబ్రువత్ వరంవృణామహః ఋత్వియాత్ప్రజాం
 విదామహైకామమావిజనితోస్సంభవామేతి తస్మాద్భస్వియాద్ స్త్రీయః ప్రజాంవిదంతే కామమావిజనితోస్సంభవంతి వారేవృత్గ్ వ్యసా
 మితి - అపిచస్యదారేష్వననితరంగితః నిరతస్తన్తస్సోభవేదిత్యనుషజ్యతే - ఏవకారేణ స్త్ర్యంతరగమనంనివతయతి ప్రాయశ్చిత్తస్తర
 ణాత్ ॥ ఉభయత్రాపివృష్టప్రయోజనమాహ ॥ స్త్రీయోరత్యాయతస్త్వృతాశ్చి । యస్మాత్ స్త్రీయోరత్యాయతస్త్వృతా ఉక్తాభతవాత్సనుర
 త్తీతాశ్చి - తచ్చనురక్షణం యథాకామిత్వేనస్త్ర్యంతరాగమనేచ భవతీతిఅత్రాహ - తస్త్రియగ్దసుసమిశేదితి ॥ కిమయంవిధినియమః
 పరిసంఖ్యావా ॥ శ్లో॥ విధిత్యంతమప్రాప్తానియమఃపాక్షీకేసతి । తత్రచాన్యత్రవాప్రాప్తాపరిసంఖ్యానిగద్యతశ్చి - ఉచ్యతే - నతావద్విధిః
 ప్రాప్తాభతవాత్ - నాపివిసంఖ్యాదోషత్రయసమానక్తేః - అతోనియమంప్రపేదిరేన్యానియమిదః । కఃపునరేవాంశేదః - ఉచ్యతే - అత్యంతా
 ప్రాప్తప్రాపణం విధియథాగ్నిహోత్రంజహుయాదప్యకాకతవాశ్చి - పక్షేప్రాప్తస్యాప్రాప్తవత్సంతరప్రాపణనియమః - య
 థాసమేయజేతేతి - దశకపూణమాసాభ్యాంయజేతేతి యాగకతవ్యతయావిహితః - సచదేశమంతరేణకతుమశక్యత్యధాదౌకః

శ్చరత్రశ్చవజ్రయేత్ ॥ ౭౯ ॥ ఏవంగచ్ఛత్తామంగచ్ఛేత్(స్త్రీయంతామంఘామూలేవవజ్రయేత్) సుఫలం దౌ

సకృత్పుస్త్రంలక్షణ్యంజనయేత్సుమా ॥౮౦॥ యథాకామీభవేద్వాపి(స్త్రీ)శాంవరమనుస్తర ॥ స్వదా

ప్రాప్తః - సచసమోవిమచ్ఛేద్విధిభిః - యదాయజమానసమేయియతేతదాసమేయజేతేతివచనముదాతై స్వాధాన్యప్రాప్తాభతవా
 త - యదాతుషమేదేశేయియతే తదాసమేయజేతేతిస్వాధాన్యధాన్యధా - స్వాధాన్యతదానీమప్రాప్తవాత్ - విషమదేశనివృత్తిస్త్యాధికే-
 చోదితదేశేనైవయాగనిష్పత్తైః అచోదితదేశోపాదానేనయథాశాస్త్రంయోగోనానుష్ఠితస్యాదితి - తథాప్రాప్తాభాన్వానిభుగజేతేతి - ఇ
 దమపిస్తాత - ముదాహరణం పూర్వేణవాఖ్యాతం । ఎకస్యానేకత్రప్రాప్తస్యాన్యతోనివృత్త్యధఃమేకత్రపునర్వచనంపరిసంఖ్యా - తద్యథా
 ఇమామగృహ్యకరకనామృతస్సేత్యత్వాభిధానీమాదత్తత్యయంమంత్రః స్వసామధ్యై - దత్వాభిధాన్యాగదాభాభిధాన్యాశ్చ రశనాయాగ్ర
 హణేవినియక్తః, పునరత్వాభిధానీమాదత్తతివచనేనాత్వాభిధాన్యాంఽనిమాజ్యమానోగదాభాభిధాన్యానివతతే - తథాచ - పంచపం
 చనఖాభాత్యైత్యత్రయదృచ్ఛయాశశాదిమశ్వాదిమచభక్షణం(ప్రాప్తం,పునఃశశాదిషుశ్రూయమాణంశ్వాదిభ్యోనివతతతతి)కింపునరత్ర
 యుక్తం పరిసంఖ్యేత్యాహ - తథాపి - కృతదారసంగ్రహస్యస్వేచ్ఛయైవముతోగమనం(ప్రాప్తమితి - సవిధేరయంవిషయః - నాపినియమస్య-
 గృహ్యస్తృతివిరోధాత్ - ఏవంపిస్తరంపిగృహ్యకారాః దారసంగ్రహసంతరంత్రిరాత్రంద్వాదశరాత్రం సంవత్సరంవాబ్రహ్మచారిస్యాదితి - త
 త్రద్వాదశరాత్రాత్సంవత్సరాద్వా పూర్వమేవతానుభవే ఋతౌగచ్ఛేదేవేతినియమాద్భిహ్మచర్యస్తరణంబాధ్యేత - అపిచ - ప్రాప్తాభా
 వాధేవచనంవిశేషణపరంయుక్తం - (ప్రాప్తంచరాభార్యాగమనమిచ్ఛయైవాతోయదిగచ్ఛేద్భతావేవేతివచనవ్యక్తిర్యుక్తా - కించ - నైయమి
 కాత్పుత్రోత్పత్తివిధిరేవరానిత్యంగమనం(ప్రాప్తమేవేతియుతోగచ్ఛేదేవేతినియమోనధఃకస్యాత్ నియమేచాద్యప్యంకల్పనియం - కించ - ఋ
 తౌగంతవ్యమేవేతినియమే అసన్యపితస్యవ్యాధ్యాదినా అసమధాన్యానిచోచ్చాశ్చకోయధః ఉపదిష్టస్యాత్ - విధ్యనువాదవిరోధశ్చనియమే-
 తథాపి - ఎకశ్శబ్దఃసకృదుచ్చరితస్తమేవాధాం పక్షేనువదతిపక్షేవిధితైచేతి - తస్మాద్భతావేవగచ్ఛేన్నాన్యత్రేతిపరిసంఖ్యైవయంత్రా - తదిదం
 భారుచివిశ్వరూపాదయోనానుమన్యంతే - యతోనియమవిషయక్రంపక్షేస్వాధాన్యవిధిసంభవాత్ అగమనేదోషశ్రవణాచ్చ - యథాహపరా
 శరః ॥ ఋతుస్మాతాంతుమోభార్యాంసన్నిధౌనోవగచ్ఛతి । ఘోరాయాంభూజహత్యాయాం యజ్యతేనాత్రసంశయశ్చి । సచవిధ్యను
 వాదవిరోధోనమాదాభావాత్ విధ్యధాన్యద్వచనస్య - తత్రపివిధ్యనువాదవిరోధోయత్రవిధేయావధియాతదేవానువేదితవ్యమప్రాప్త
 యాన్యోద్దేశేనవిధాతవ్యంచేతి - యథావాజపేయాధికరణేపూర్వపక్షే వాజపేయేనస్వారాజ్యకామాయజేతేతి వాజపేయలక్షణగుణవిధా

నావధితేనయాగోనువేదితవ్యః - సమస్వారాజ్యలక్షణసంధేనేననిధాతవ్యశ్చేతి - నచానువాదేనేహకృత్యమస్తి - యత్తునియమే ఆర్కష్టం
 ల్పనీయమిత్తుక్తంతత్పరిసంఖ్యాయామపినమానం - అన్యతాగచ్ఛతోదోషకల్పనాత్ యత్తునైయమిపుత్రోత్పాదనవిధ్యాక్షేపేణైవముతానిత్య
 గమనప్రాప్తైనకనియమశ్చితి - తదనన్త - సవినాయంనైయమిపుత్రోత్పాదనవిధిస్సాగ్రితమతమేవంగచ్ఛక్తా శ్రీయంతామాంలక్షణ్యం పు
 త్రం జనయేదితి శ్రుతిభిగమనాతిరిక్తః పుత్రోత్పాదనవిధితి - తన్న - గమనకరణికాయాభావనాయామివ పుత్రోత్పత్తికమతాప్రద్యత్యే-
 ఏవంగచ్ఛక్తలక్షణ్యం పుత్రంజనయేదిత్యనేన యథాగ్నిహూత్రం జుహ్వత్ స్వగంభావయేదితి - నచాసన్నిహితాదేరశక్యార్థః కిదిద్రసం
 గః - సన్నిహితశక్త్యమోచేవోపదేశాత్ - ఋతున్నతాంతుమూఢార్యాంసన్నిధౌనోపగచ్ఛతితి - యస్యవిధారాగృతున్నతాన్ స్వప్తస్సనో-
 పగచ్ఛతితిశేషోపాదానాత్ - అనిచ్ఛానివృత్తిస్తునియమవిధానాదేవ - నచవిశేషణవరతాపక్షేభావాభవంభవత్ - నావిగృహ్యస్తల్లిరి-
 ధః - సంవత్సరాత్పూర్వమేవకుక్షకానే సువిశతోనబ్రహ్మచర్యస్థలనవోషః - యథాత్రాద్ధాదిషు - తస్మాత్సాన్విభవహని వరాధికత్వస
 ప్రాప్తవాధలక్షణవోషప్రయమతీవరిసంఖ్యానయక్తా - పంచపంచసఖాభ్యక్త్యత్యక్తయద్యపిశశాదిషు భక్షణస్యపక్షే ప్రాప్తైనియమశ్చశాది
 షు శ్వాదిషుచప్రాప్తైః పరిసంఖ్యేతి ఉభయసంభవస్తధాపినియమపక్షే శశాద్యభక్షణవోషప్రసంగః శ్వాదిభక్షణే చాదోషప్రసంగేన
 ప్రాయశ్చిత్తస్మతివోధః ఉపరిసంఖ్యేవాక్రితా - ఎతేన సాయంప్రాతర్ ద్విజాతీనా మశనంత్రుచోదితమిత్త్యత్రాపి నియమోవ్యాఖ్యా
 తో నాంతరభోజనం కుర్యాదితిచ పునరుక్తంసాగ్రిత పరిసంఖ్యాయామేవంచనియమసత్యతావృతాపితిపిప్పాలభ్యతే - నిమిత్తావృత్తేనైమి
 త్తికమప్యావతఃతతస్మాన్యాయాత్ - యథాకామీభవేదిత్యపినియమఏవాన్యతావపి శ్రీకామనాయాంసత్యాం శ్రీయమభిరమయేదేవేతి - ఋ
 తాపుపేయాశ్చర్యవ్రతా ప్రతిషిద్ధవజఃమిద్యేతదపిగౌతమీయంసూత్రవ్యయంనియమవరమేవ । ఋతాపుపేయా దేవాన్యతావపి శ్రీకామనా
 యాంప్రతిషిద్ధవజఃమూపేయాదేవేత్యలమతిప్రసంగేనేతి ॥ కించ ॥ ౮౧ ॥ భర్తృప్రభృతిభిఃపూర్వోక్తాఃసాధ్యైః శ్రీయోయథాశక్త్యలం
 కార వసనభోజనపుష్పాదిభిః సంచూనసీయాయస్తాతాః పూజితాధమాంధకామాన్ సంవధాయంతి ॥ ౮౨ ॥ తయాపున స్సమపితగృ
 హవ్యాపారయా కింభూతయా భవితవ్యమిత్యాహ ॥ సంయతేతి ॥ సంయతః స్వస్థాసేనివేతితదస్మగ్గృహపకరణవగోయయానా త

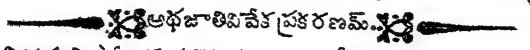
రనిరతశ్చైవశ్రీయోరత్యాయతఃస్త్పతాః ॥ ౮౧ ॥ భర్తృభాగ్రత్యపితృజ్ఞాతిశ్వశూశ్వశురదేవరైః ॥
 బంధుభిశ్చశ్రీయఃపూజ్యాభూషణాచ్ఛాదనాశ్చనైః ॥ ౮౨ ॥ సంయతోవసూరాదత్యహృష్టావ్యయవ
 రాజ్ఞుభిః కుర్యాచ్ఛశురయోఃపాదవందనంభర్తృతత్పరా ॥ ౮౩ ॥ శ్రీడాంశరీరసంసాగ్రంసమాజో
 త్సవదర్శనమ్ । హాస్యంపరగృహయానంత్యజేత్ప్రపితభర్తృకా ॥ ౮౪ ॥ రక్షేత్సాన్యాంపితానినాం
 వతిఃపుత్రాస్త్రవాధకే । అథావేజ్ఞాతయస్తేహంసస్వాతంత్ర్యంక్వచిత్ శ్రీయః ॥ ౮౫ ॥ పితృమా

ధౌక్తా - యథోల్లాఖలముసలకూర్పాదైః కండసస్థానే దృష్టమపలయోరవియోగేనపేషణస్థానేతిత్యాది - దక్షాగృహవ్యాపారకుశలా - హృ
 ష్టానదైవప్రహసితవదనా - వ్యయపరాజ్ఞుభిః సవ్యయశీలాస్యాదితి సర్వత్రశేషః - కించ - శ్వశురశ్చశ్వశూశ్చశ్వశురః శ్వశ్రావ్య
 త్యేకశేషః - తయోఃపాదవందనసంఖ్యంకుర్యాత్ - శ్వపరగ్రహణంమాన్యాంతరోపలక్షణాధికం - భర్తృతత్పరా - భర్తృవశవతిఃసీ గతి
 పూర్వోక్తంకుర్యాత్ ॥ ౮౩ ॥ భర్తృసన్నిధావృత్తం - ప్రిశ్చితేభర్తృతయా కింకరణవ్యమిత్యాహ ॥ క్షేదేతి ॥ దేశాంతరగతభర్తృకా క్షే
 డాం కండుకాదిభిః - శరీరసంస్కారముద్వతఃనాదిభిః - సమాజోజనసమాహః - ఉత్సవోపవాహాదిస్తయోదకశానం - హాస్యం విస్మయంభ
 ణం - పరగృహగమనంత్యజేదితిప్రత్యేకంసంబధ్యతే ॥ ౮౪ ॥ కించ ॥ రక్షేదితి ॥ పాణిగ్రహణాత్ ప్రాకపితాకన్యామకార్యకరణాద్రక్షేత్తత
 డోద్వంభతా - తదభావేపుత్రాఃవృద్ధభావేచ - తేషాముక్తానామభావేజ్ఞాతయోజ్ఞాతీనామభావేరాజా - పక్షద్వయావసానేతు రా
 జాభర్తాప్రభుః శ్రీయాశ్చివచనాత్ - అతఃక్వచిదపి శ్రీణాంసస్వాతంత్ర్యం ॥ ౮౫ ॥ కించ ॥ పితృతి ॥ భర్తృవినాభర్తృరహితాపిత్రా
 దిరహితాసస్యాత్ - యస్తాత్ప్రదహితాగహణీయానింద్యాభవేత్ - ఎతచ్చబ్రహ్మచర్యపక్షే - భర్తృప్రేతబ్రహ్మచర్యంతదన్యారోహణం
 వేతివిష్ణుస్తరణాత్ - అన్యారోహణేమహాసభ్యుదయః - తథాచవ్యాసః కపిలికాఖ్యాంసవ్యాజేనదళితవా ॥ శ్లో ॥ పతివ్రతా సంప్రదీప్తం
 ప్రవివేకమతాశనం । తత్రదిత్రాంగదధరంభతాకరంసాన్వవద్యతే ॥ తతస్సన్విగంంగతఃపక్షిభార్యయాసహసంగతః । కమణా పూజిత
 స్తత్రకేమేచసహభార్యయేతి ॥ తథాశంఖాంగిరసా ॥ తిస్రఃకోట్యోధకఃకోటిచయానిలోమానిమానుషే । తావత్కాలంవవేత్సన్విగే భర్తా
 రంయానుగచ్ఛతితి ప్రతిపాద్యతయో రవియోగందళకయతః ॥ పూర్వగ్రాహీయథావ్యాళం బలాదుద్ధరతేలిలాత్ । తద్వయద్భృత్యనానారీ స
 హతేనైవమోదతే ॥ తత్రసాభర్తృవరమా నూయమానాప్యరోగణైః । క్షేదతేపతినాసాగ్ని యావదింద్రాశ్చతుడవేతి ॥ తథా ॥ బ్రహ్మ
 ఘ్నావాకృతఘ్నావామిత్రఘ్నావాభవేత్పతిః । పునాత్యవిధవానారీతమాదాయమృతాతుయా ॥ తథాపరీతః ॥ మృతేభర్తరీ యానారీ
 సమారోహేద్ధృతాశనం । సారంభతీసమాచారాస్వగంధోకేమహీయతే ॥ యావచ్ఛాన్వమృతేపత్యాశ్రీనాత్సానం ప్రహమయేత్ । తా
 వన్నముచ్యతేసాహి శ్రీశరీరాత్కథంచనేతి ॥ మా తృకం మైతృకం చాపియత్ర మైవప్రదీయతే । కులత్రయంపుణ్యేనాభర్తాకరం

యానుగచ్ఛతి॥ తథా॥ ఆతా-తే-ముదితేహృష్టాప్రోషితేమలినాకృతా । మృతేమియేతయాపత్యే సాస్త్రీజ్ఞేయాపతివ్రతా ॥ అయంచన
 ర్వాసాంస్త్రీణామగభిణీనామబాలాపత్యానామాచాండాలంసాధారణోభవః - భతా-రంయానుగచ్ఛతీత్యవిశేషాపాదానాత్-యా
 నిచబ్రాహ్మణ్యగుగమననిషేధపరాణివాక్యాని - మృతానుగమనంసాస్త్రీబ్రాహ్మణ్యాబ్రహ్మణానాత్ । ఇతరేషుతువర్జేషుతపఃపరమముచ్యతే॥
 జీవంతితద్ధితంకుర్యాత్తరణాదాత్మఘాతినీ । యాస్త్రీబ్రాహ్మణజాతీయామృతంపతిమనువ్రజేత్ । సాస్వగ-మాత్మఘాతేన నాత్మానంసపతింస
 యేత్ ॥ ఇత్యేవమాదీనితానివృథక్షత్వాధిరోహణవిషయాణి ॥ వృథక్షితింసమారుహ్యంసాప్రాగంతుమహా-తీతివిశేషస్తరణాత్ - అనేకక్షత్రి
 యాదిస్త్రీణాంవృథక్షత్వారోహణానుష్ఠాగమ్యతే ॥ యత్తుకైశ్చిదుక్తంపురుషాణామివస్త్రీణామప్యాత్మహాసనస్యప్రతిషిద్ధత్వాదతివ్రవృద్ధ స్వగ్రా
 భిలామాయాః ప్రతిషేధకాస్త్రమతిక్రామంత్యాఅయమనుగమనోపదేశఃశ్యేనవత్ - యథాశ్యేనేనాభిచరణ-యజేతేతి తివ్రక్రోధాక్రాంత
 స్వాంతస్య ప్రతిషేధకాస్త్రమతిక్రామంతః శ్యేనోపదేశఇతి॥ తదయుక్తం॥ ఎతావచ్ఛేన్యకరణి కాయాంభావనాయాం భావ్యభూత హింసా
 యానివిధిసంస్పృశా-భావేనప్రతిషేధసంస్పృశాత్ ఫలద్వాదేణశ్యేనస్యానధ-త్వం వణ-యంతి - తేమాం మతేహింసాయావన స్వగ్రాధ-
 తయా అనుగమనకాస్త్రేణవిధియమానత్వాత్ - ప్రతిషేధసంస్పృశా-భావాదగ్నిషోమీయవత్ స్పష్టమేవానుగమనస్యశ్యేనవైషమ్యం - యత్తు
 మతంహింసానామరణానుకూలోవ్యాపారః - శ్యేనశ్చమరణానుకూలవ్యాపారత్వాత్ సింహైవ - కామాధికారచేకరణాంకేరాగతఃప్రవృ
 త్తినంభవేనవిధేరప్రవృత్తకత్వాదాగప్రయుక్తహింసారూపత్వాచ్ఛేన్యఃప్రతిషిద్ధస్వరూపేజ్ఞానానధ-ఇతి । తత్రాప్యనుగమన కాస్త్రేణమర
 ణవైవస్వగ-సాధనతయవిధానాన్తరణేయద్యపిరాగతః ప్రవృత్తిస్తథాపిమరణానుకూలేవ్యాపారే అగ్నిప్రవేశాదాపితితత-వ్యతారూపేవి
 ధితవప్రవృత్తితిననిషేధస్యావకాశః - వాయుగ్ శ్యేతమాలభేతభూతికామ-ఇతివత్తస్మాత్ స్పష్టమేవానుగమనస్యశ్యేనవైషమ్యం । యత్తుత
 స్మాదుహనపురాయుషఃస్వఃకామిప్రేయాదితి శ్రుతివిరోధాదనుగమనమయుక్తమితి । తచ్చన । స్వఃకామ్యాయుషఃప్రాజ్ఞేనప్రేయాదితి స్వ
 గ-ఫలోద్దేశేనాయుషః ప్రాగాయువ్య-యోనకత-వ్యోమోతాథి-నా । యస్మాదాయుషః శేషేననిత్యవైమితిక కమా-నుష్ఠాన ఓపి
 తాంతః కరణశంకస్య శ్రవణమనసనిధిధ్యానసంపత్తౌసత్యామాత్మజ్ఞానేననిత్యనిరతితయానందబ్రహ్మప్రాప్తిలక్షణమోక్షసంభవః । తస్మాద

త్యమతభాగ్విశ్వశూక్ష్మశురమాతులైః । హీనాసాస్యాన్యనాభత్రాగమాణీయాన్యథాభవేత్ ॥
 ౮౬॥ పతిప్రియహితేయైస్తాస్వాచారాఃజితేంద్రియాః । సహకీర్తిషువాపోతిప్రేగ్ధాచానుత్తమాం
 గతిం॥ ౮౭॥ సత్యామన్యాంసవణాయాంధర్మకార్యంసకారయేత్ । సవణా-మఃకౌధమేజ్యేష్ఠ
 యానవిసేతరా॥ ౮౮॥ దాహయిత్యాగ్నిహుతాశ్రేణస్త్రీయంవశప్రతీంపతిః । ఆహరేద్విధివద్దాశాన
 గ్నింవైవావిలంబయత్॥ ౮౯॥ సవణేభ్యస్సవణా-సుకాయంతేహిసజారయః । అగ్రంజ్యేష్ఠపివా

నిత్యాల్పసుఖరూపస్వగా-ధ-మాయర్వ్యయోనకత-వ్యవృత్తభవః । అతశ్చమోక్షమనిచ్చంత్యాఅనిత్యాల్పసుఖరూపస్వగా-ధి-న్యాఅను
 గమనంయుక్తమితరకామ్యానుష్ఠానపదితసర్వమనవద్యం ॥ ౮౬ ॥ కించ ॥ పతితి ॥ ప్రియమనవద్యత్యేనమనోనుకూలమాయత్యాంచ యచ్ఛ్రే
 యస్కరంతద్ధితం ప్రియంచహితంచప్రియహితం తస్మిన్యత్కానిరతా । స్వాచారాశోభన ఆచారోయస్యాస్సాథితౌక్తా - శోభనశ్చాచా
 రోదశి-తః శంఖేన । అనుక్త్యాగృహ్నిగ-చ్ఛే న్నానుత్తరీయా సత్వరితం వ్రజేన్న పరపురుషమభిభాషేతాన్యత్రవణిక ప్రవ్రజితవృద్ధద్యే
 భ్యో సనాభిం దళకయేదాగుల్బంవాసిః పరిదధ్యాన్తస్తశావిమృతౌకుర్యాన్తహానేదపావృతం భతా-రంతభృంశ్చమమ్యాన్త గణికాధూ
 తా-భిసారిణీ ప్రవ్రజితా ప్రేక్షణికామాయామూలకుహకారికాదుశ్శీలాదిభిన్నపైకత్రతివైత్సంసగ్ధేణహిచారిత్రం మవ్యతీతి - విజితేంద్రి
 యా విజితాని సంయమితాని ఇంద్రియాణి శ్రోత్రాదీని వాగాదీనిచ మనస్సహితాని యయాసా-ఇహలోకేకీర్తికంప్రఖ్యాతం పరలోకే చోత్త
 మాంగతిం సాగ్రీప్నోతితి । అయంచసకలవస్త్రీధమో-వివాహహూర్ధ్వంవేదితవ్యః - సాగ్రంపనయనాత్కామచారకామవాదకామభూతౌ ఇ
 తిస్తరణాత్, వైవాహికోవిధిః స్త్రీణామాపనాయనిఃస్వృతఇతిచ ॥ ౮౭ ॥ అనేకభార్యంప్రత్యాహ ॥ సత్యామితి ॥ సవర్ణాయాంసత్యామన్యా
 మనవర్ణానైవధర్మకార్యంకారయేత్ - సవర్ణాస్వపిషిష్ఠిమధర్మనిధౌధర్మానుష్ఠానేజ్యేష్ఠయావినాజ్యేష్ఠాంముక్త్యాఇతరా మధ్యమాకనిషా
 వాసనియాక్రవ్యా ॥ ౮౮ ॥ ప్రమితపతికాయావిధిముక్త్యేదానీం ప్రమితభార్యంప్రత్యాహ ॥ దాహయిత్యేతి ॥ పూర్వోక్తాంప్రతపతీమాచారన
 తీం వివస్నాం ప్రియమగ్నిహోత్రేణక్రోలేనాగ్నినాతదభావేన్నరేనదాహయిత్యాపతిః భర్తానుత్పాదితపుత్రానిష్ఠయజ్ఞోవా- ఆశ్రమాంత
 రేష్యసధికృతోవాస్త్ర్యం తరాభావే - పునర్దాశాగ్నింశ్చ విధివదాహరేదలంబయత్ శీఘ్రమేవ - అనాశ్రమేనతివైతదినమేకవదివిజఇతిద
 ఓస్తరణాత్-ఎతచ్ఛాభావేనహాధికృతాయావినాన్యస్యాః - యత్తు ॥ శ్లో ॥ ద్వితీయాంచైవయోభార్యాం దహేద్యైతానికాగ్నిభిః । జీవం
 త్యాంప్రథమాయాంహినురాపాన సమంహితదితి ॥ తథామృతాయాంతు ద్వితీయాయాం యోగ్నిహోత్రంసముత్సృజేత్ । బ్రహ్మఘ్నంతం
 విజానీయాద్యశ్చకామాత్సముత్సృజేత్త్యేవమాది తదాధానేనహాధికృతాయాఅగ్నిదాహేదేదితవ్యం ॥ ౮౯ ॥ ఇతివివాహప్రకరణమ్. ***

బ్రాహ్మణస్యచతస్రోభార్యాః ఓత్రియస్యతిప్రోవైశ్యస్యద్వైషాద్రవ్యైకత్యక్త్యాతానుచపుత్రాడత్యాదితవ్యాఇత్యుక్తౌ,ఇదానీంకస్యాం

కస్తాత్మఃపుత్రోభవతీతివేత్తమాహ - సవణేభ్యశ్చతి || సవణేభ్యోబ్రాహ్మణాదిభ్యః - సవణానుబ్రాహ్మణ్యాదిషు - సజాతయో మాతృపితృసమానజాతీయాః పుత్రాభవంతి | విన్నాన్వేషణిస్తృతతి - సర్వశేషత్వేనఉపసంహారాద్విన్నానుసవణాన్వీతి సంబధ్యతే - ఐగ్నశబ్దస్యసంబంధితబ్రత్యాద్యేత్తృభ్యః సవణేభ్యశ్చతిభ్యతే - ఏకసవణాశబ్దఃసప్తార్థః - ఆతశ్చయమథకాసంపృతః ఉక్తేనవిధినోధా యాం సవణాయాంవోధుః సవర్ణఉత్పన్నస్తాత్మసమానజాతీయోభవతీతి - ఆతశ్చకుండగోళకాసనసహాధాదీనామ సవర్ణత్వము క్తంభ వతీతి - తెచసవర్ణేభ్యోనులోమప్రతిలోమేభ్యశ్చభిప్రయమానాసాధారణభ్రమైకరసింసాదిభిః అధిక్రియంతేకూద్రాణాంచనధర్మాణాంసర్వేషభ్యః సజాః స్తృతాశ్చిత్తరణాత్ - అపభ్యంసజావ్యభిచారజాతాః - కూద్రభ్రమైకరసిద్విజకుశ్రువాదిభిరధిక్రియంతే | సనుకుండగోళకయోరపిబ్రా హ్మణత్వేకాధిప్రతిషేధోనువపన్నః న్యాయవిరోధశ్చయోయజ్ఞాతీయాశ్చజ్ఞాతీయాయామత్పన్నః సతజ్ఞాతీయఏవ - యథాగోర్గఃగౌళశ్చా ద్భుడబాయామశ్వః తస్తాద్భ్రాహ్మణాత్ బ్రాహ్మణ్యామత్పన్నోబ్రాహ్మణః రుద్ధం - తథాకాసనపాసర్పవాదీననుక్రమ్యసజాతీయేష్య యం ప్రోక్తస్తయేషుమయావిధిరితవచనవిరోధశ్చ - సైతత్సారం - బ్రాహ్మణేన బ్రాహ్మణ్యామత్పన్నోన బ్రాహ్మణభిభ్రమివృత్త్యర్థఃక్రా ద్ధిప్రతిషేధః - యథాత్మంతమప్రాప్తస్యపతితస్యక్రాద్ధిప్రతిషేధః - సచన్యాయవిరోధః - యత్రప్రత్యక్షగమ్యా జాతిర్భవతితత్రతథా - బ్రాహ్మ ణ్యాదిజాతిస్తుస్థిలక్షణాయథాస్వరణంభవతి - యథాసమాసేపి బ్రాహ్మణ్యకుండినోవసిష్ఠో గౌళతమచిత్తరణలక్షణంగోత్రచతథామను ష్యత్వేనమాసేపి బ్రాహ్మణ్యాదిజాతిస్తుద్విలక్షణా - మాతాపిత్రోశ్చైతదేవజాతిలక్షణం - సచాసవస్థా, అనాదిత్వా త్సంసారస్య - శబ్దార్థ వ్యవహారవత్ - సజాతీయేష్యయం ప్రోక్తశ్చచోక్తానువాదత్వాత్ - యథాసంభవంవ్యాఖ్యాస్యతే - తేత్రజన్మమాతృసమానజాతీయోన్యాయో గస్తరణాత్ - శిష్టసమాచారాచ్చ - యథాభృతరాష్ట్రపాండుమదురాక్షేత్రజాస్సంతోమాతృసమానజాతీయాశ్చత్యలమతిప్రసంగేన | కించ - అనింద్యేమబ్రాహ్మణీవాహేమపుత్రాస్సంతానసర్ధనాః ఆరోగిణోడిఘాతాయుషోధర్మప్రజాసంపన్నాభవంతి || ౯౦ || వణానుక్రమ్యాదా సీమనులోమానాహ || ౯౧ || ప్రాదితి || బ్రాహ్మణాత్ క్షత్రియాయాం విన్నాయామత్పన్నోమూధావసిక్తోనామపుత్రోభవతి - వైశ్యకన్యా

హేమపుత్రాస్సంతానసధానాః || ౯౦ || విప్రాన్ముధావసిక్తోహిక్షత్రియాయాంవిశఃస్త్రియామ్ |
అంబశ్శూద్ర్యాంనిషాదోజాతః పారశవోపవా || ౯౧ || వైశ్యాశ్చావోక్తస్త్వరాజన్యా వాహిష్యో
గ్రామితాస్తృతః | వైశ్యాత్తుకరణశూద్ర్యాంవిన్నాస్వేషవిధిఃస్మృతః | ౯౨ || బ్రాహ్మణ్యాంక్షత్రి
యాత్సూతోవైశ్యాద్యైదేహకస్తథాశూద్రాజ్ఞానస్తుచాండాలస్సర్వధర్మబహిష్కృతః || ౯౩ || క్షత్రి
యానూగధంవైశ్యాచ్ఛూద్రాత్క్షత్తారమేవచ | శూద్రాదాపోగవంవైశ్యాజనయామాసవైసుమ్ ||
౯౪ || మాహిష్యేనకరణ్యాంతు రథకారః ప్రజాయతే | అసస్సంజన్మజ్జేయాఃప్రతిలోమానులోమ

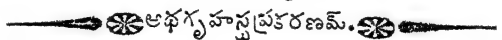
యాం విన్నాయామంబష్టానామభవతి - కూద్రాయాంవిన్నాయాంనిషాదోనామపుత్రోభవతి - నిషాదోనామకశ్చిత్ మత్స్యఘాతోవజీహీ ప్రతిలోమజః - సమాభూదితిపారశవోనిషాదతిసంజ్ఞావికల్పః - విప్రాదితిసర్వత్రానువతతే - యత్రబ్రాహ్మణేనక్షత్రియాయా మత్పా దితః క్షత్రియఏవభవతి, క్షత్రియేణవైశ్యాయాంవైశ్యఏవ, వైశ్యేనశూద్రాయాంశూద్రజాతిశంఖస్తరణంతే క్షత్రియాదిధర్మకప్రాప్త్యర్థం నతుమూధావసిక్తాదిజాతినిరారకణాథకం - క్షత్రియాదిజాతిప్రాప్త్యర్థంవా - ఆతశ్చమూధావసిక్తావీనాండక్రియాచేరుక్తేచ దం డాజినోపవీతాదిభిరుపసయనాదికార్యం ప్రాగుపసయనాత్కామచార కామవాద కామభూతిపూర్వవద్దేదితవ్యం || ౯౦ || వైశ్యేతి || వై శ్యాయాంశూద్రాయాంచవిన్నాయాంరాజన్యాత్ మాహిష్యోక్తాయథాక్రమంపుత్రోభవతః - వైశ్యేనశూద్రాయాంవిన్నాయాంకరణోనా మపుత్రోభవతి - ఏషసవణామూధావసిక్తాదిసంజ్ఞావిధిర్విన్నానుడోధానుస్తృతఉక్తోదేదితవ్యః - ఏతేచ మూధావసిక్తాంబ్య నిషాద మాహిష్యోగ్రకరణాః షడనులోమజాఃపుత్రావేదితవ్యాః || ౯౧ || ప్రతిలోమజానాహ - బ్రాహ్మణ్యామితి || బ్రాహ్మణ్యాంక్షత్రియవైశ్య శూద్రైరుత్పాదితాయథాక్రమంసూతవైదేహకచాండాలభ్యాః పుత్రాఃభవంతి - తత్రచాండాలసర్వధర్మబహిష్కృతః || ౯౩ || కించ - క్షత్రియేతి || క్షత్రియాయోక్షిత్ వైశ్యాన్నూగధంనామపుత్రంజనయతి - సైవశూద్రాత్క్షత్తారం - వైశ్యాయోక్షిత్ శూద్రాదాపోగవం పుత్రం జనయతి - ఏతేచసూతవైదేహకచాండాలమాగధక్షత్త్రాపోగవాఃషట్ప్రతిలోమజాః - ఏతేషాంచవృత్తమౌళశనసేఘానవేచద్రష్టవ్యాః || ౯౪ || సగణీకాసంగకరేజాత్యంతరమాహ - మాహిష్యేనేతి || క్షత్రియేణవైశ్యాయామత్పాదితోమాహిష్యో వైశ్యేనశూద్రాయామత్పాదితాకరణీ తస్యాంమాహిష్యేణఉత్పాదితోరథకారోనామజాత్యాభవతి - తస్యచోపసయనాదిసర్వంకార్యంవచనాత్ - యథాహశంఖః - క్షత్రియ వైశ్యా నులోమానంతరోత్పన్నజోరథకారస్తస్యేజ్యాదానోపసయనసంస్కారక్రియాలశ్వప్రతిష్ఠారథసూత్రవాస్తువిద్యాధ్యయన వృత్తితాచేతి - ఎవం బ్రాహ్మణక్షత్రియోత్పన్నమూధావసిక్తమాహిష్యాద్యనులోమ సంగరజాత్యంతరాణా ముపసయనాదిప్రాప్తిశ్చవేదితవ్యా - తయోద్వికాజ త్యాత్ - సంజ్ఞాస్తుస్థిత్యంతరోక్తాద్రష్టవ్యాః - ఏతచ్ఛ్రవదశకేసమాత్రముక్తం - సగణీకాసంగరజాతానామానంత్యాత్ వక్తుమశక్యత్యాత్

అతనితావదత్రవివక్షితమనంతః ప్రతిలోమజాః సంతశ్చానులోమజాః తవ్యతి || ౯౫ || సవణేభ్యస్తవణానుజాయంతశ్చ త్యాదినావణా
 ప్రాప్తౌకారణము క్తమిదానికారణాంతరమాహ || జాతీతి || జాతయోమూఢావసిత్రాదయస్తాసాముత్సహే బ్రాహ్మణత్వాదిప్రాప్తిర్దా
 త్యుత్కర్ణోయ్యగేఽన్తనినప్రమేపంచమ ఆపిశబ్దాత్పప్రవాహోద్ధవ్యోవ్యవస్థితశ్చాయంవికల్పః - వ్యవస్థాచబ్రాహ్మణేనశూద్రాయాముత్సా
 దితానిసూచి - సాబ్రాహ్మణేనోధాదుహితరంకాంవిజ్ఞనయతి - సాపిబ్రాహ్మణేనోధాన్యమిత్యనేనప్రకారేణపక్షీనప్రపంచబ్రాహ్మణంజనయతి
 బ్రాహ్మణేనవైశ్యాయాముత్సాదితాంపక్షీ-సాప్యనేనప్రకారేణపంచమివప్రపంచబ్రాహ్మణంజనయతిమూర్ధావసిత్రాప్యనేనప్రకారేణ చతుర్థీపంచ
 మంద్రాహ్మణమేవజనయతి - ఏవముగ్రాక్షత్రియోధామాహిస్యాచయథాక్రమంపప్రపంచమగుత్రియంచజనయతి - తథాకరణీవైశ్యోధాపంచ
 మంచవైశ్యమిత్యేవమన్యత్రాపూర్వాహనీయం - కించ - కర్తృణాంవ్యత్యయేవ్యత్యర్థానాంకర్తృణాంవ్యత్యయేవిపర్యాసే - యథాబ్రాహ్మణోము
 ఖ్యవృత్త్యాఅజీవకః శ్లోకైరిణకర్తృణాజీవేత్ ఇత్యనుకల్పవైశ్యవ్యవస్థావైశ్యవృత్త్యాతయాప్యజీవకః శూద్రవృత్త్యా - క్షత్రియోపి స్వకర్తృణాజీ
 వసార్థేనాజీవకః వైశ్యవృత్త్యాశూద్రవృత్త్యావా - వైశ్యోపిస్వవృత్త్యాఅజీవకః శూద్రవృత్త్యాత్రికీర్తృణాంవ్యత్యయస్తస్మిన్వ్యత్యయేనతియద్యాప
 ద్విమోక్షేపితాంవృత్తింపరిత్యజతితదాసప్రమేష్యేపంచమేవాజన్తనిసామ్యం - యస్యహిసవణాస్యకమణాజీవతిసతత్యమానజాతిత్వం యా
 తియథాబ్రాహ్మణఃశూద్రవృత్త్యాజీవంచస్తామపరిత్యజకాయంపుత్రముత్సాచయతిసోపితయైవవృత్త్యాజీవకః పుత్రాంతరమిత్యేవంపుత్రపరంపర
 యాసప్రమేజన్తనిశూద్రమేవజనయతి - వైశ్యవృత్త్యాఅజీవకః పప్రవైశ్యంక్షత్రవృత్త్యాజీవకః పంచమేక్షత్రియం - క్షత్రియోపి శూద్రవృత్త్యా
 జీవకః పక్షేశూద్రం - వైశ్యవృత్త్యాజీవకః పంచమేవైశ్యం - వైశ్యోపిశూద్రవృత్త్యాజీవంచస్తామపరిత్యజకాయంపుత్రపరంపరయా పంచమేజన్తని
 శూద్రంజనయతితి | పూర్వవచ్చాధరోత్తరం - అన్యథాః - వణానంకరేనులోమజాః ప్రతిలోమజాశ్చదశికాః, సంకీర్ణా సంకరజాతా
 శ్చరధకారనిదశకానేనదశికాః, ఇదానీంవణానంకీర్ణాసంకరజాతాః ప్రదశ్యంతే - అధరేచఉత్తరేచాధరోత్తరం - యథామూఢావస
 త్రాయాం క్షత్రియవైశ్యశూద్రైరుత్పాదితాస్తథాంపప్రపంచాయాంవైశ్యశూద్రాభ్యానిసాద్యాంశూద్రేణోత్పాదితా అధరాఃప్రతిలోమజాః - త
 థామూఢావసిత్రాంపప్రపంచాదీషుబ్రాహ్మణోత్పాదితాః మాహిష్యగ్రయోబ్రాహ్మణేనక్షత్రియేణచోత్పాదితాః - కరణ్యాంబ్రాహ్మణేన

జాః || ౯౫ || జాతుగ్రహేయగేజ్జయఃసప్రమేపంచమేపవా | వ్యత్యయేకర్తృణాంసామ్యంపూర్వవచ్చా
 ధరోత్తరమ్ || ౯౬ || కర్తృస్సార్థంపవాహగ్నోకుర్వీతప్రత్యహంసృహీ | దాయకాలామృతేవాపిశ్రోతంవై
 తానికాగ్నిషు || ౯౭ || శారీరంబంతానివశ్యకృతశౌచవిధిద్విజః | ప్రాశస్త్యంధ్యాముపాసీతదంతథా
 వనపూర్వకమ్ || ౯౮ || హుత్వాగ్నికసూర్యదైవత్యాకజపేత్సంత్రాకనమహితః | వేదాధానధిగచ్ఛే
 శ్చశాస్త్రాజీవివిధానిచ || ౯౯ || ఉపేయాదీశ్వరంచైవయోగయేమార్థసద్ధయే | స్యాత్వాదేవాకపిశ్యం

ఽబ్రయేణవైశ్యేనచోత్పాదితాః - ఉత్తరేనులోమజాః - ఏవమన్యత్రాపూర్వాహనీయం - ఏతదధరోత్తరంపూర్వవదసత్పదిబోధవ్యం || ౯౬ ||
 ఇవివణాజాతివికేతప్రకరణమ్ ||

శ్రౌతస్తాతానికమాణ్యస్మి సాధ్యనిప్రదశకాయవ్యక్త కస్మిన్నగ్నో కింతతవ్యమిత్యాహ - స్మృత్యుక్తంవైశ్యదేవాదికంక
 మణాకేతికంచయత్ప్రతిదిసంపాకలక్షణంతదపిగృహస్థానివాహగ్నోవివాహసంస్కృతేకుర్వీత - విభాగకాలామృతేపివా - వైశ్యద్య కులాద
 గ్నిమానీయేత్యాదినోక్తసంస్కారసంస్కృతే - అపిశబ్దాత్ప్రేతేవాగృహపతావాహ్యతేనసంస్కృతమివ - తతశ్చకాలత్రయాతిక్రమేప్రాయశ్చి
 త్రియతే - క్రతుక్రమగ్నిహూత్రాదికంకమవైతానికాగ్నిషు ఆహవనీయాదిషు కుర్వీత || ౯౭ || గృహస్థధర్మానాహ-శారీరేతి || శారీర
 చింతామావశ్యకాదికాం దివాసంధ్యానుకణాన్ధుబ్రహ్మసూత్రఇత్యాద్యుక్తవిధిగానివశ్యకాగంధలేపక్షయకరమిత్యాదినోక్తేనవిధినాకృతశౌచ
 విధిద్విజః దంతథావనపూర్వం ప్రాతశస్తంధ్యాముపాసీత - దంతథావనవిధిశ్చ - కంటకిక్షీరివృక్షోత్థంద్యాదశాంగుళసన్నితం | కనిష్ఠికా
 ల్పవత్స్థూలంపర్వాధికృతమాచకం | దంతథావనముద్విష్టంజిహ్వాన్తేఖనికాతథేతి || అత్ర వృక్షోత్థమిత్యనేనత్యలంఘ్నాంగుళ్యాదినిషే
 దః - పరాశాశ్యత్థాదినిషేధశ్చస్త్రోత్యంతరోక్తోద్రవ్యవ్యః - దంతథావనమంత్రశ్చ || ఆయురబలంయశోవచఃప్రజాఃపశువసూనిచ | బ్రహ్మ
 ప్రజ్ఞాంచమేధాంచత్సంనోదేహీవనస్తతేతి || బ్రహ్మచారిప్రకరణోక్తస్యాపిసంధ్యావందనస్యపునర్వచనం దంతథావనపూర్వత్వప్రతిపాద
 నాథకం | దంతథావనవృత్త్యితాదీబ్రహ్మచారివజయేదితితస్మిషేధాత్ || ౯౮ || హుత్యేతి || ప్రాతశస్తంధ్యావందనానంతర మగ్నిసాహవ
 నియాదీకయథోక్తేనవిధినాహుత్వా ఔపాసనాగ్నింవా - తదనంతరంసూర్యదైవత్యాకజపత్యంజాతపేదసమిత్యాదీన్నంత్రాకజపేత్ సమా
 హితః అపిక్షీప్రచిత్తః - తదనంతరంవేదాధాన్నిరుక్తవ్యాకరణాదిశ్రవణేనాధిగచ్ఛేజ్ఞానీయాత్ - చకారాదగ్గితంచాభ్యసేత్ - వివిధానిచ
 శాస్త్రాజీవిమీమాంసాభిప్రతీనిధిధర్మాధారోగ్యప్రతిపాదకానిఅధిగచ్ఛేత్ || ౯౯ || ఉపేయాదితి || తదనంతర మిశ్వరమభిషేకాదిగణ
 యుక్తమన్యంవాక్రీమంతమకుత్సితయోగయేమార్థకం - అబ్ధిలభాయోగః - అబ్ధిపరిపాలనంక్షేమఃతదర్థముపేయాత్ ఉపాసీత- ఉపేయా
 దిత్యనేనసేవాంప్రతిషేధతి - పేతసగ్రహణేనఆజ్ఞాకరణంసేవాతస్యాః శ్వవృత్తిత్వేననిషేధాత్ - తతోమధ్యాపేన్నశాఖాక్రశ్చిదినానద్యాదిషు

స్నాత్వాదేవాక్ స్వగృహ్యైకానిత్యంశ్చచకారాద్యపింశ్చ దేవాది తీర్థేనతర్పయేత్ - తదనంతరంగంధకుసుమాక్షతైః హరిహరహిర
 ణ్యగర్భప్రభృతీనామనృతమం యథా వాహనాననమ్యగృహస్సామమంత్రైస్తత్ప్రకాశకైఃస్వనామభిర్వాచతుర్థ్యంత్రైగణమస్కారయంతైః రా
 రాధయేత్ యథోక్తేనపిధిసా॥ ౧౦౦॥ వేదేతి ॥ తదనంతరంవేదాధర్మప్రరాణేతిహానాదీనిసమప్రానిష్వప్రానివా అధ్యాత్మికీంచపద్యౌగజపేస్సజ్ఞః
 సిన్ధుధాం యథోక్తేనపిధిసాయథాశక్తిసపేత్ - బలికమఃస్వధాహేమస్వాధ్యామాభిఙ్గనస్త్రియాః॥ భూతపితృమరత్రైమామనువ్యాణాం
 మహామఖాః - బలికమఃభూతయజ్ఞఃస్వధాపితృయజ్ఞః - హేమోదేవయజ్ఞః - స్వాధ్యాయోబ్రహ్మయజ్ఞః - ఆత్మిసస్త్రియామనుష్యయజ్ఞః
 ఎతేపంచమహాయజ్ఞా అహరహః ॥ తతఃవ్యానిత్యత్వాత్ - యత్సునరేమాంఫలత్రపణంతదేమాంపావనత్వభ్యాపనాథాంసకామ్యత్వప్రపాదనాయ
 ౧౦౧ ॥ దేవేభ్యఃపి ॥ గృహ్యైక్తేనపిధిసావైశ్వదేవహేమం కృత్యాతదవశిష్టేనచాస్మేనఘాతేభ్యోబలింహరేత్ - ఆన్నగ్రహణంపశ్యత్ప్ర
 డాసాధాం - తదనంతరంయథాశక్తిసామనస్సంశ్వచాండాలవాయసేభ్యోనితీదేత్ - వశబ్దాప్రమి పాపహోగిపతితేభ్యః - యథాహమనుః
 శునాంచపతితానాంచశ్వపనాంపాపహోగిహేమ్ | వాయుసానాంక్రిమిణాంచరక్తైనితీదేమ్మనీతి ॥ ఏతచ్ఛసాయంప్రాతః ॥ తతఃప్రత్యుదయసా
 యంప్రాతస్సిద్ధ్యహామ్యస్వజహయూదిత్యాప్యలాయసస్తరణాత్ - ఇహశేదవైశ్వదేవాభ్యంగమః॥ పురుషార్థత్వమన్నసంస్కారక
 మత్వంచేచ్ఛం॥ అపసాయంప్రాతస్సిద్ధ్యహామ్యస్వజహయూదిత్యన్నసంస్కారకమతాప్రతియతే - అథాతఃపంచమహాయజ్ఞాభ్యుపా
 మ్యతానేతానహరహామహిష్వీతే నిత్యత్వాభిధానాత్పురుషార్థత్వంచావగమ్యతేతి - తదయంత్రం - పురుషార్థత్వే సంస్కారకమత్వాను
 పపత్తైః - తథాహ - ప్రవ్యసంస్కారకమత్వపక్షే అన్నార్థతావైశ్వదేవకమతాః॥ పురుషార్థత్వేవైశ్వదేవకమాంధతా ప్రవ్యస్యే
 తివరస్పరవిరోధాత్ - పురుషార్థత్వమేవయంత్రం - మహాయజ్ఞేయైశ్వర్యైశ్వర్యాప్తియంత్రయతేతనునితితథా॥ వైశ్వదేవేనివృత్తేతుయద్యహో

వైవశక్యయేదర్పయేత్తథా ॥ ౧౦౦ ॥ వేదాధర్మపురాణానసేతిహాసాశక్తితః॥ జపయజ్ఞప్రసిన్ధుధాం
 పిద్యాంశాధ్యాత్మికీంజపేత్ ॥ ౧౦౧ ॥ దేవేభ్యస్తుపమతాదన్నాచ్ఛేదాద్భూతబలింహరేత్ | అన్నంభూమా
 శ్వచాండాలవాయసేభ్యోనితీదేత్ ॥ ౧౦౨ ॥ అన్నంపిశ్యమనుష్యేభ్యోదేయమప్యన్వహంజపమ్ | స్వా
 ధ్యాయంచాన్వహంకుర్యాన్నవచేదన్నమాత్మనె ॥ ౧౦౩ ॥ బాలస్వవాసీవృద్ధభిశ్చాతురకవృకాః | సం
 భోజ్యాతిథిభృత్యాంశ్వదంపత్యోశ్చేషభోజనమ్ ॥ ౧౦౪ ॥ ఆపోశనోపాహ్లాదధస్తాదశ్చతాతథా | అన
 గ్నిశుమృతంచైవకార్యమన్నంద్విజస్తనా ॥ ౧౦౫ ॥ అతిథిత్వేనవక్షానాందేయం శక్త్యానుపూర్వశః॥ అ
 ప్రణోద్యోతిధిస్సాయమపివాక్సుగృహోదకైః ॥ ౧౦౬ ॥ సగృహ్యభిక్షవేభిశ్చాదాతవ్యానుప్రతాయ
 చ | భోజయేచ్ఛాతాకాలేసఖిసంబంధిబాంధవాక్ ॥ ౧౦౭ ॥ మహూక్షంవామహాజంవాశ్రోత్రి

తీర్థరావ్రజేత్ | తస్మాదన్నంయథాశక్తిప్రదద్యాన్నబలింహరేదీతిస్తరణాత్ - పురుషార్థత్వేవైశ్వదేవాభ్యంగమణప్రతిపాదకమావళానీయం
 తస్మాదధసాయంప్రాతస్సిద్ధ్యాదిసత్ప్రయోగోద్యుతా - తానేతాస్సంచమహాయజ్ఞానహరహామహిష్వీతేత్యధికారపదిరినిర్వహనవద్యం॥ ౧౦౮
 ఆన్నమితి॥ ప్రత్యహమన్నంపితృభ్యోమనుష్యేభ్యశ్చయథాశక్తిదేయం - అన్నాధావేగంఘోషాలాదితస్సాన్యభావేజలందేయం - ఆపిశ్చాత్సాన్య
 ధ్యాయంసతతంకుర్యాదస్తరణాథాంసపచేదన్నమాత్మధాం - ఆన్నగ్రహణంసకలారణీయప్రదర్శనార్థం - అత్తాథామన్నంసపచేత్పథంతస్య
 దేవతాద్యుద్దేశేనైవ॥ ౧౦౩ ॥ ఛాతేతి॥ పరిణీతాపితృగృహస్థితాస్వవాసినీ - శేమఃప్రసిద్ధాః - బాలాదీనతిథిభృత్యాంశ్చసంభోజ్యభోజయత్వాకంప
 త్యోశ్చేషభోజనంకతావ్యం॥ ౧౦౪ ॥ ఆపోశనేనేతి॥ ఘంజానేనద్విజస్తనా - ఉపరిష్టాదధస్తాచ్ఛ - ఆపోశనాఖ్యేనరమణా ఆన్నమనగ్నిమప్య
 తంచకార్యం - ద్విజస్తగ్రహణముపనయనప్రభృతినర్వాశ్రమసాధారణాథాం॥ ౧౦౫ ॥ అతిథిత్వేనైతి॥ వైశ్వదేవానంతరం - వణానాం
 బ్రాహ్మణాదీనామతిథిత్వేనయగపత్పాప్రస్తానాం బ్రాహ్మణాద్యానుపూర్వేణ - యథాశక్తిదేయం - సాయంకాలేపియద్యతిథిరాగచ్ఛతి - తదా
 సావప్రణోద్యః అప్రత్యాఖ్యేయమివ - తథాహమనుః ॥ తృణానిఘామిరుదకంవాక్పథాభీః - చసూన్యతా | ఎతాన్యసిన్తాంగేహ నోచ్ఛిద్యంతేక
 దాచనేతి ॥ యద్యవ్యదనీయం కిమపినాస్తితథాపివాక్సుత్వోదకైరపిస్తాత్కరంకుర్యాత్ ॥ ౧౦౬ ॥ సత్ప్రత్యేతి॥ భిక్షవేసానూన్యేనభిక్షా
 దాతవ్యా - సుప్రతాయబ్రహ్మచారిణేయతయేచసత్ప్రత్యస్వస్తివాచ్యం భిక్షాదానమాపిపూర్వయస్సానుపూర్వమిత్యనేనపిసాభిక్షవేభిక్షా
 దాతవ్యా - భిక్షాచగ్రాసనమిత్తా గ్రాసశ్చమయూరాండపరిమాణం॥ శ్లో॥ గ్రాసమాత్రంభవేద్భిక్షాపుష్కలంతచ్ఛతుగుణమ్ | హంతే
 తివైశ్చతుర్నిస్సాన్యదగ్రతత్త్రిగుణంభవేదితిశాతాతపస్తరణాత్ - భోజనకాలేవాగతా నఖిసంబంధిబాంధవాక్ భోజయేత్ - సఖామిత్రం
 సంబంధినోయేభ్యః కన్యాదత్తాగృహీతావా - మాతృపితృసంబంధాబాంధవాః ॥ ౧౦౭ ॥ మహూక్షమితి॥ మహంతముక్షాణధౌరేయం మ
 హాజంవా - శ్రోత్రియామోక్షలక్షణాయోపకల్పయేద్భవదధామస్సాభిగయం పరికల్పితఇతితత్ప్రత్యధాం - సతుదానాయవ్యాపాదనాయవా
 యథాసర్వమేతద్భవదేయమితి - ప్రతిశ్రోత్రియముక్షాసంభవాత్ - అస్యగృహంలొకఃపిద్యుష్టం ధమకమప్యాచరేన్నత్వితి నిషేధాచ్చ - తస్మాత్

త్రియోదయపవకతవాగ్నిః - సత్త్రియాస్యాగతవచనాసనపాద్యామ్యుక్తాచమనాదిదానం - తస్మిన్నుపవిష్టేపశ్చాదుపవేశనమన్వాగసంస్సాదుభోజనవిష్టమశసం - సూన్యతంపచోధన్యావయమద్యభవదాగమనాదిత్యేవమాది - అశ్రోత్రియేపునరశ్రోత్రియస్త్విదకానసేషితిగాతమోక్తంవేదితవ్యం || ౧౦౨ || ప్రతీతి || సన్నతకాః - విద్యాస్నాతకోనతస్నాతకోనిద్యావ్రతస్నాతకశ్చ - సమాప్యవేదమసమాప్యవ్రతం యస్సమావతేతే సవిద్యాస్నాతకః - సమాప్యవ్రతమసమాప్యవేదంయస్సమావతేతే సప్రతస్నాతకః - ఉభయంసమాప్యయః సమావతేతే సవిద్యావ్రతస్నాతకః - ఆచార్యఉక్తలక్షణః - పాఠేహోవత్సమాణలక్షణః - ప్రియోమిత్రం - విష్ణుహేమ్యాజామాతా - చకరాచ్యవ్విశురపితృవ్యనూతులాదీనాంగ్రహణం - ఋషిజ్ఞోవృత్త్యామధుపర్కమావరేత్ - స్నాతకాయోపస్థితాయరాజ్ఞేచాచార్యశ్వశురపితృవ్యనూతులాదీనాంచేత్యాశ్వలాయనస్తరణాత్ - ఎతేస్నాతకాదయః ప్రతిసంవత్సరంగృహమాగతా అఘ్యుక్తమధుపర్కేణపూజ్యాః - అఘ్యుక్తమధుపర్కంలక్షయతి - ఋషిజ్ఞఉక్తలక్షణః సంవత్సరాదర్వాగపిప్రతియజ్ఞంమధుపర్కేణసంపూజ్యాః || ౧౦౩ || అధ్వనీసేతి || అధ్వనివతేమానోతిధిర్వేదితవ్యః - శ్రోత్రియోవేదపారగః - శ్రోత్రియవేదపారగావధ్వనివతేమానోబ్రహ్మలోకమభీష్మతో గృహస్థస్యమాన్యావతిథీవేదితవ్యా - యద్యప్యధ్వయసమాత్రేణశ్రోత్రియస్తథాపితృతాధ్వయసంపన్నోత్రశ్రోత్రియోభిధీయతే - ఎకశాఖాధ్వయనక్షమోవేదపారగః || ౧౦౪ || పరపాకేతి || పరపాకేచిద్యస్యాసౌతథోక్తౌదైవ పరపాకరుచిస్సాన్వదనింద్యేనామంత్రణానా - అనింద్యేనామంత్రితో నాపక్రమేదితిస్తరణాత్ - వాక్పాణిపాదచాపల్యం - వాక్పాణీచపాదౌచవాక్పాణిపాదంతస్యచాపల్యంవజయేత్ - వాక్పాపల్యమసభ్యాన్యతాదిభాషణం - పాణిచాపల్యంవల్లనాస్థోటనాది - పాదచాపల్యంలంఘనోత్థరనాది - చాకరాష్ట్రేత్రాది చాపల్యంచవజయేత్ - సశిశ్చందర పాణిపాదచక్షుర్వాక్పాపల్యనికుర్యాదితిగాతమస్తరణాత్ - అతిభోజనంవజయేదనారోగ్యాదిహేతుత్వాత్ || ౧౦౫ || అతిధిమితి || పూర్వోక్తంశ్రోత్రియాతిథిం వేదపారగాతిథించభోజనాదిసాత్మ్యం - నీమాంతంయూవదనువ్రజేత్ - తతోభోజనాంతరమహచ్ఛేషంశిష్టేరిహసప్తరాణా

యాయోవకల్పయేత్ | సత్త్రియాన్వాసంస్సాదుభోజనంసూన్యతంపవచః || ౧౦౨ || ప్రతిసంవత్సరంత్యధ్వనీస్నాతకాచార్యపార్థివాః | ప్రియోవివాహ్యశ్చతథాయజ్ఞేప్రత్యుత్తిజఃపునః || ౧౦౩ || అధ్వనీసేతి ధిజ్ఞేయః శ్రోత్రియోవేదపారగః | మాన్యావేతేగృహస్థస్యబ్రహ్మలోకమభీష్మతి || ౧౦౪ || పరపాకరుచిసాన్వదనింద్యామంత్రణాద్యతే | వాక్పాణిపాదచాపల్యంవజయేచ్ఛాశిభోజనమ్ || ౧౦౫ || అతిథిం శ్రోత్రియంత్యవైచాసీమాంతమనువ్రజేత్ | అహశ్చేషంసమాసీతిశిష్టేరిష్టేశ్చబంధుభిః || ౧౦౬ || ఉపాస్యపశ్చిమాంసంధ్యాంపూత్యాగ్నింస్తానుపాస్యచ | భృత్యైఃపరిపృతోభుక్త్వానాతిశృప్త్యాకృతంపశేత్ || ౧౦౭ || బ్రాహ్మేముహూర్తాడృష్ణాయచింతయేదాత్మనోహితిమ్ | ధర్మాధర్మకామాన్సేకాలేయథాశక్తినహపయేత్ || ౧౦౮ || విద్యాధర్మవయోబంధుఃప్రైమాన్వానాథాక్రమమ్ | పత్యైఃప్రభూతైశ్శుషోపివాధాకేమానమహతి || ౧౦౯ || వృద్ధభారీస్యపన్నాతస్త్రీరోగిపరచక్రిణామ్ | వంధాదెయోన్య

దివేదిభిరిష్టేశ్చకావ్యకథాప్రసంగచతురైర్బంధుభిశ్చానుకూలాపాపకలైస్సహసీత || ౧౦౭ || ఉపాస్యేతి | తతోపూర్వోక్తైఃపాదినాపశ్చిమాంసంధ్యాముపాస్యగ్నింశ్చపూత్యాతానుపాస్యోపస్థాయ - భృత్యైఃపూర్వోక్తైఃస్వహాసీన్వాదిభిః పరివృతో నాతిశృప్త్యాభుక్త్వా - చకరాచాచార్యయాదిగృహచింతానివత్సానంతరంసంశేషేత్సూక్తాత్ || ౧౦౮ || బ్రాహ్మణితి | తతోబ్రాహ్మేముహూర్తే - పశ్చిమేధాప్రహరే ప్రబుద్ధః ఆత్మనోహితంకృతంకరిష్యమాణంచవేదాధానంశయాంశ్చౌచింతయేత్ - తదాసించిత్రస్యావ్యాకులత్వేనతత్ప్రతిభానయోగ్యత్వాత్ - తతోధర్మాధర్మకామాన్స్త్వచితేకాలేయథాశక్తినపరిత్యజేద్యధాసంభవంవేదిత్యధః - పురుషధర్మాత్వాత్ - యథాహగాతమఃసపూర్వాహ్మమధ్యందినాపరాహ్ణంసఫలాక్ కుర్యాద్ధర్మాధర్మకామేభ్యున్యైమధమోత్తరస్సాన్వదితి - అత్రయద్యప్యేనాం సామాన్యేన సేవసముక్తం తథాపికామాధాయోధామోవిరోధానుస్థానంతయోధామమూలత్వాత్ - ఏవంప్రతిదినమనుష్టేయం || ౧౦౯ || విద్యేతి | విద్యాపూర్వోక్తా - కర్మత్రోతంస్తారంచ - వయఆత్మనోతిరిక్తంప్రత్యావాఢోర్ధ్వం - బంధుర్బహుస్సజనసంపత్తిః - విత్తంగ్రామరత్నాదికం - ఎతైర్భుక్తాఃక్రమేణమాన్యాఃపూజ్యాశ్చ - ఏతైర్విద్యాకర్తృబంధువయోదితైః ప్రభూతైఃప్రవృద్ధైఃసమస్తైర్వ్యస్తైర్వాన్యైః క్తః శూద్రోపివాద్ధకే అశీతేరుర్ధ్వంమానమర్హతి - శూద్రోపిష్యతీకోవరషిగాతమస్తరణాత్ || ౧౧౦ || వృద్ధజితి | వృద్ధఃపశ్యకేశఃప్రసిద్ధః - భారీ భారాక్రాంతః - నృశోభాపతిర్నక్షత్రియమాత్రం - స్నాతోవిద్యావ్రతోభయస్నాతకః - స్త్రీప్రసిద్ధా - రోగీవ్యాధికః - వరోవివాహావ్యతః - చక్రీకాకటికః - చకరాశ్చక్రీస్తాదీనాంగ్రహణం | బాలవృద్ధమత్రోస్తత్యపహతదేహభారాక్రాంతస్త్రీస్నాతకప్రవ్రజితేభ్యశిశంభస్తరణాత్ - ఎతేభ్యఃపంధాదేహుఃపితేన్యాభిమఖ్యాగతేషుస్వయంపథోపక్రమేత్ - వృద్ధాదీనారాజ్ఞాసహపథినమయేరాజామాన్యశిశంత్యపంధాదేయః -

ఘావతేరపిస్నాతకోమాన్యః - స్నాతకగ్రహణంస్నాతకమాత్రప్రాప్త్యర్థంసపునర్బ్రాహ్మణభిప్రాప్తయేణ - తస్యసదైవ గురుత్వాత్ - యథాహశంఖః - అథబ్రాహ్మణాయాగ్రేపంథాదేయోరాజ్ఞాత్మేకే - తచ్ఛాన్తిష్ఠం - గురుజ్ఞేష్ఠశ్చబ్రాహ్మణోరాజానమతిశేతేతప్తేపంథాఽరివృద్ధాదీనాంపరస్పరం పథిసమవాయే వృద్ధతరాద్యపేక్షయావిద్యాదిభిర్వాపిశేషోద్రవ్యవ్యః || ౧౧౬ || ఇత్యేతి || వైశ్యస్యక్షత్రియస్యచ చకారాద్బ్రాహ్మణస్య ద్విజానులోమానాంచ యాగాభ్యయనదానాని సాధారణానికమాణి - బ్రాహ్మణస్యాధికారికమాణి యాజనప్రతిగ్రహాభ్యాసాని - తథేతిస్మృత్యంతరోక్తవృత్తువసంగ్రహః - యథాయగౌతమః - కృషివాణిజ్యేవాస్వయంకృతకుసీదంతేతి - ఆభ్యాసవసంతుక్షత్రియవైశ్యయోబ్రాహ్మణప్రేరితయోర్భవతిసస్వేచ్ఛయా - ఆపత్కాలేబ్రాహ్మణస్యాబ్రాహ్మణాద్విద్యోపయోగోనుగమనం గురుశుశ్రూషా-సమాప్తేబ్రాహ్మణోగురురితిగాతమస్తరణాత్ - ఏతాన్యనాపదిబ్రాహ్మణస్యపట్నమాణితత్రిత్రణీజ్యాదీనిధర్మాధాని - ప్రతిగ్రహాదీనిత్రిణీవృత్త్యధాని || యస్మాత్తుకమణామస్యత్రిణీకమాణిజీకా | యాజనాభ్యయనేవైవవిశుద్ధాచ్చప్రతిగ్రహఇతి మనుస్తరణాత్ | అతఇజ్యాదీనవశ్యంతకతవాని - సప్రతిగ్రహాదీని - ద్విజాతీనామభ్యయనమిజ్యాదానం బ్రాహ్మణస్యాధికారికః ప్రవచనయాజనప్రతిగ్రహః - పూర్వేషునియమితిగాతమస్తరణాత్ || ౧౧౭ || ప్రధానమితి || క్షత్రియస్యప్రజాపాలనంప్రధానంకమణ - ధర్మాధికంచ వృత్త్యధికంచ - వైశ్యస్యకుసీదకృషివాణిజ్యపశుపాలనానివృత్త్యధానికమాణి - కుసీదం వృద్ధ్యధికంచప్రప్రయోగః - లాభాధికంచక్రయవిక్రయోవాణిజ్యంశేషంప్రసిద్ధం || శస్త్రాస్త్రభృత్వంక్షత్రస్యవజీకృతకృషీవశః | ఆజీవానాధికంధమన్దుదాసమభ్యయనంయజిరితి మనుస్తరణాత్ || ౧౧౮ || కూద్రస్యేతి || కూద్రస్యద్విజశుశ్రూషాప్రధానంకమణధర్మాధికంచవృత్త్యధికంచ - తత్రబ్రాహ్మణస్యశుశ్రూషాపరమోధమణః || విప్రసేవైవశూద్రస్యశిష్టంకమణీత్యతఇతిమనుస్తరణాత్ - యదాపునద్విజశుశ్రూషయాజీతుంశక్నోతితదావశిగ్వృత్త్యాజీవేత్ - నానావిప్రైర్వాశితైద్విజాతీనాంపితంకుర్వయాద్యజ్ఞైకమణభిద్విజాతీశుశ్రూషాయామయోగ్యోనభవతితాదృశానికమాణికుర్వన్తిత్యథః - తానిచదేవలోక్తాని కూద్రధర్మాద్విజాతీశుశ్రూషాపాపవజణం కళత్రాదిభోషణకషణపశుపాలనభారోద్వహనావణవ్యవహార - పిత్రకమణ్యత్రగీతపేణపిణామరజ మృదంగవాదనాదీని || ౧౧౯ || కించ || భార్యారతిరితి || భార్యాయామేవ ససాధారణస్త్రీషుపరస్త్రీషు

పస్తేషాంమాన్యస్నానతత్పభూవతేః || ౧౧౬ || ఇత్యాభ్యయనదానానివైశ్యస్యక్షత్రియస్యచ | ప్రతిగ్రహాధికోవిప్రీయాజనాభ్యాపనేతథా || ౧౧౭ || ప్రధానంక్షత్రియేకమణప్రజానాంపరిపాలనమ్ | క్రుసీదంకృషివాణిజ్యంపశుపాల్యంవిశస్సస్మృతమ్ || ౧౧౮ || శూద్రస్యద్విజశుశ్రూషాపరమోధమణిగ్వృతేత్ | శివైర్వావిదైజీవేద్విజాతీహితమాచరణ || ౧౧౯ || భార్యారతిశ్శుచిర్భృత్యభక్త్యాశ్రాద్ధక్రియారతిః | సమసా-రేణమంత్రేణవంచయజ్ఞాన్నహవయేత్ || ౧౨౦ || అహింసాసత్యమస్తేయంశౌచమంత్రీయనిగ్రహః | దానందమోదయాతౌంతిసర్వేషాంధర్మపాధనమ్ || ౧౨౧ || వయోబుధ్యధికవాగ్మేషశ్రుతాభిజనకర్తృణామ్ | ఆచరేన్సదృశీంవృత్తిషుజిహ్నుశతాంతథా || ౧౨౨ || త్రైవిర్వాశిశాధిశాన్తియస్సతుసోమంపిదేద్విజః | ప్రాకృమిక్షీక్రియాఃకుర్యాద్యస్యాన్నంవాక్షికంభజేత్ || ౧౨౩ || ప్రతిపం

వారతిరభిగమనంయస్యసతథోక్తః - శుచిర్బ్రాహ్మభ్యంతరశ్చంచయకోద్విజవత్ - భృత్యాదేభగ్రా - క్రాద్ధక్షియారతిః - క్రాద్ధానినిత్యవైదిత్తికామ్యాని - క్రియాఃస్నాతకప్రతాన్యవిధానితేమరతః - సమఇత్యనేసమంత్రేణపూర్వోక్తాః పంచమహాయజ్ఞానహరహర్మహవయే దనుతివైత్ - సమస్కారమంత్రంచకేచిత్ - దేవతాభ్యోపిత్వభ్యుత్ప మహాయోగిభ్యపివచ | సమస్యధామైస్సాహవై నిత్యమేవసమేననుఇతివణాయతి | సమఇత్యన్యే - తత్రవైశ్వదేవం లౌకికేగ్నాకతకవ్యంసవైవాహికేగ్నాపిత్యాచార్యాః || ౧౨౦ || ఇదానీంసాధారణధర్మానాహ || అహింసేతి || హింసాప్రాణిపీడాతస్యా అకరణమహింసా - సత్యమప్రాణిపీడాకరం యథాధికవచనం - అస్తేయమదత్తానుసాదానం - శౌచంచాహ్యమాభ్యంతరగచ - బుద్ధికమేంద్రియాణాం నియతవిషయవృత్తితేంద్రియ నిగ్రహః - యథాశక్తిప్రాణినామన్వీకదాసేనాత్యేపహరణందానం - అంతఃకరణసంయమోదమః - అపన్నరక్షణందయా - అపకారేపిచిత్తస్యావికారఃతౌంటి - ఏతే సర్వేషాం పురుషాణాంబ్రాహ్మణాదిచందాలాంతానాంధర్మపాధనం || ౧౨౧ || వయజితి || వయోబాల్యయావనాది - బుద్ధినైసగిక్తే తాకికవైదికవ్యవహారేషు - అర్థోవిత్తంగృహక్షేత్రాది - వాక్కుధనం - వేషవస్త్రమాల్వాదినిన్యాసః - శ్రుతంపురుషార్థకాశ్రుత్రవణం - అభిజనంకులం - కమణ్యవృత్త్యధికప్రతిగ్రహాది - ఏతేషాంవయఃప్రభృతీనాం - సదృశీముచితాంవృత్తిమాచరేత్సేవకుర్యాత్ - యథావృద్ధఃస్వాచితాంసయావనోచితాం - ఏవంబుద్ధ్యాదివృత్తియోజనీయం - అజిహ్నుమక్రాంతం - అశతామమత్సరాం || ౧౨౨ || ఏవంస్తాతానికమాణ్యనుక్రమ్యఇదానీంశ్రౌతానికమాణ్యనుక్రామతి || త్రైవిర్వాషికేతి || త్రివర్షజీవనపర్యాప్తత్రైవిర్వాషికవంధికంవాయస్యాన్నం సపివశోమయాగరకుర్యాన్నాలోల్పధనః || అతస్తస్యస్త్రియసిద్రవ్యేయస్సోమంపిబిద్విజః | సవీతసోమపూర్వోపిసతస్యాహ్నితీతత్ఫలమితి దోషస్తరణాత్ - ఏతచ్ఛకామ్యాభిప్రాప్తయేణ - నిత్యస్యావశ్యకత్వాన్ననియమః - యస్యవపజీవనపర్యాప్తమన్నంభవతిసప్రాకృమిక్షీకోమాత్యాగిక్ష్మాకోమం - ప్రాకోమంభవాంప్రాకృమిక్యః - కాస్తాన్నిహేమాత్రదశకపూణానూన పశుచాతుర్మాస్యాని కామ్యాని తద్వికారావై

సాన్నిత్యేషు సఖిలో మూస్యపునసీ పేత్ సపాదేన పాణినా వాజలమభిహన్యాదితి - అగ్నౌ చ పాదౌ సప్రతాపయేత్ - నా పగ్నీం లంఘయేత్ - చ
కారా తీవ్రవనాన్యగ్నౌ సహి పేత్ - ముఖోపధమనాదిచాగ్నే సకరుర్యోత్ - తథాచమనః || నాగ్నిం ముఖేనోపధమేన్నగ్నాం స్నేజేతచ స్త్రి
యం | నామేధ్యం ప్రతీపేదగ్నౌ సచ పాదౌ ప్రతాపయేత్ | అథస్తాన్నోపదధ్యాచ్యనచైవ మభిలంఘయేత్ | నచైసంపాదతః కుర్యాన్నప్రాణా
చాధమాచరేత్ || ౧౩౬ || జలమితి || జలమంజలి నానంహతాభ్యాం పాణిభ్యాం సంపిచేత్ - జలగ్రహణం పేయమూత్రోపలక్షణం - విద్యాదిభిరా
త్సనోధికం శయానం సప్రబోధయేన్నోత్థాపయేత్ - శ్రేయాం సంసప్రబోధయేదితి వశేమాత్ - అత్యాదిభిర్నౌక్తిడేత్ - ధర్మః పైష్ఠిపశులంఘనా
దిభిః కర్తృభిర్నౌక్తిడేత్ - వ్యాధిలైష్వరాద్యభిభూతైరేకత్రసంపిచేన్నశయాతి || ౧౩౭ || విరుద్ధమితి || జనపదకలూచారగ్రామవిరుద్ధంచక
ర్తృపజయేత్ - ప్రేతధూమం చాహుభ్యాం సదీతరణంచ వజయేదితి సంబధ్యతే - కేశాదిషు సంస్థిం వజయేత్ - చకారాదగ్ని కార్యాసామే
ధ్యేమచ || ౧౩౮ || సేతి || పరస్యక్షీరాదిపిబంతీం గాంపరస్మై నాచక్షీతనచనివతయేత్ - అద్యారేణ కాపథేన క్వచిదపినగతే గ్రామేమందిరే
వానప్రసేత్ - నకృపణస్య కాస్త్రాగ్నిత్రమకారిణోరాజ్ఞస్య కాకాత్పశిగృక్ష్ణీయాత్ || ౧౩౯ || ప్రతిగ్రహణితి || ప్రతిగ్రహేషు సాధ్యేషు కూ
న్యాదయః పంచపూర్వస్తాత్పూర్వస్తాత్పరః పరోవశగుణం దుష్టః - సూనాప్రాణిహింసాసాఅస్యాస్తీతి సూనీప్రాణిహింసాపరః - చక్రితై
వికః - ధ్వజేనురావిక్రయా - వేశ్యావణ్యస్త్రీ - సరాధివలసంతరోక్తః || ౧౪౦ || అథాధ్యయనధర్మానాహ || అధ్యాయా నామితి || అధి
యంత ఇత్యధ్యాయావేదాః తేమాముపాకమః ఉపక్రమం - ఓషధీనాం ప్రాదుర్భావేన తిశ్చావణమానస్య పౌర్ణమాస్యాగివా శ్రవణక్షత్రయు
త్రేవాది సేహస్తేన య్యక్తాయాం పంచమ్యుగవాస్యగృహ్యోక్తవిధినా కుర్యాత్ - యదాతుత్రావణేమాస్యోపధయోనప్రాదుర్భవంతి తదాభావ
పదమాసే శ్రవణక్షత్రేకుర్యాత్ - తతః షోడ్వంసాదాంశ్చతురోమాసాకపేదానధీయాత్ - తథాచమనః || శావణ్యాం ప్రౌష్ఠపద్యాం
వాప్యపాకృత్యయథావిధి | యుక్తశ్చందాంస్యగ్నియాతమాసాన్ని ప్రోధకపంచమానితి || ౧౪౧ || పౌషేతి || పౌషమానస్యరోహిణ్యా మప్త

పేత్ | పాదౌ ప్రతాపయేత్ నాగ్నౌ సచైవ మభిలంఘయేత్ || ౧౩౬ || జలంపిబేన్నాంజలి నానశయానం ప్ర
బోధయేత్ | నాత్యైక్తిడేన్నధర్మః ఘ్నైవ్యాధితైవానసంపిచేత్ || ౧౩౭ || విరుద్ధం వజయేత్ కలూచార
ప్రేతధూమం సదీతం మ | కేశభస్మతుమాంగారకపాలేషు వసంస్థితిమ్ || ౧౩౮ || నాచక్షీతధయంతీం గాం
నాద్యా రేణుపిశేత్ క్వచిత్ | సరాజ్ఞః ప్రతిగృహ్ణీయాల్లబ్ధిస్యోచ్చాస్త్రవతిః || ౧౩౯ || ప్రతిగ్రహేనూ
నిచక్రిధ్వజవేశ్యావసరాధిపాః | దుష్టాదశగుణం పూర్వాత్పూర్వాదేతేయథాక్రమమ్ || ౧౪౦ || అధ్యా
యాధాముపాకమః శావణ్యాం శ్రవణేన చ | హస్తేనోపధిభావేవాపంచమ్యాం శావణస్యతు ||
౧౪౧ || పౌషమానస్యరోహిణ్యా మప్తకాయామథాపివా | జలాంలేఛందసాంకుర్యాదుగ్నౌ గంవిధివద్భ
హిః || ౧౪౨ || త్యగ్హంప్రేతేవ్యనధ్యాయశ్శిష్యత్వైర్గురుబంధుషు | ఉపాకమః తిచోత్సర్గేస్య శాఖా
శ్రోత్రియేతథా || ౧౪౩ || సంధ్యాగజితేర్ఘ్నాభూకంబోల్కానిపాతనే | సమాప్యవేదంచ్యునిశమారణ్యక
మధీత్యవ || ౧౪౪ || పంచదశ్యాం చతుదశ్యాం చప్తమ్యాం రాహుసూతకే | ఋతుసంధిమభుక్త్యావాశా
ద్ధికం ప్రతిగృహ్యచ || ౧౪౫ || పశుమండుకనకులశ్చాహిమాజారమూషకైః | కృతేంతిరేశ్వహిమాగా

కాయాం గ్రామాద్భూషిజలసమీపేఛందసాంపేదానాం స్వగృహ్యోక్తవిధినా ఉత్సగంకుర్యాత్ - యదాపునర్భాద్రమాసే ఉపాకమః తదా
మాఘశుక్లస్యప్రథమదివసే ఉత్సగంకుర్యాత్ || యథోక్తం మననా || పౌషేతుఛందసాంకుర్యాద్భూషిరుత్సజనంబుధః | మాఘశుక్లస్యవాప్రా
ప్తేపూర్వాష్టాప్రథమేహనితి | తదనంతరం పక్షిణీమహూరాత్రం వావిరమ్యశుక్లపక్షేషు వేదాకృష్టేవ్యం గాన్యగ్నియాత్ || యథాహమనః ||
యథాశాస్త్రం తుక్యత్యైవ మత్సర్గంఛందసాంబహిః | విరమేత్పక్షిణీం రాత్రిం యద్యావ్యేకమహర్నిశం || అతః షోడ్వంతుఛందాంసి శుక్లేషుని
యతఃవశేత్ | వేదాంగనితునర్వాణికృష్టపక్షేతుసంవతేదితి || ౧౪౬ || అనధ్యాయానాహ || త్ర్యహమితి || ఉక్తైనమార్గేణాగ్నియానస్య శిష్య
త్వైర్గురుబంధుషు ప్రేతేషుమ్యతేషుత్రయమానధ్యాయః - త్రినహూరాత్రానధ్యయనం వజయేత్ - ఉపాకమః శి - ఉత్సగాః శ్శ్లోచకర్
ణి కృతేత్రయమానధ్యాయః - ఉత్సగైతుమనూక్తపక్షిణ్యహూరాత్రాభ్యాం హవ్యనికల్పః - స్వశాఖాశ్రోత్రియేస్యశాఖాధ్యాయని ప్రేతేచత్రయ
మానధ్యాయః || ౧౪౭ || సంధ్యేతి || సంధ్యాయాం మేఘద్వనానిమాతే అకాశే తత్పాతధ్వనాభూమిచలనే ఉల్కానిపాతనే - మంత్రస్యచా
చ్ఛాణస్యవాసమాప్తా - ఆరణ్యకాధ్యయనేచమ్యునిశమహూరాత్రమనధ్యాయః || ౧౪౮ || పంచదశ్యామితి || పంచదశ్యాం పౌణమాస్యామ
మావాస్యాంచతుర్థశ్యామప్తమ్యురాహుసూతకేచంద్రసూర్యౌపరాగేచమ్యునిశమనధ్యాయః - యత్తుత్రయహంసకీతయేద్భిహ్మరాజ్ఞోరా
హూశ్చ సూతకే ఇతి తద్గ్రస్తే ప్రమయేషిష్యం - ఋతుసంధికతాసుచప్రతిపత్న - శాగ్ధికభిజనేతత్ప్రతిగ్రహేచమ్యునిశమనధ్యాయః - ఎతచ్చై
కోద్దిప్తవ్యుతిక్రవీషయంత్రతతుత్తీరాత్రం || ప్రతిగృహ్యద్విజోవిద్యానేకోద్దిప్తస్యకేతనం | త్ర్యహంసకీతయేద్భిహ్మతిస్తరణాత్ || ౧౪౯ || పశ్య
తి || అధ్యేత్యాణాం పశ్యాదిభిరంతరాగమనేకృతే - శక్తధ్వజస్య పరోపణిదివసే ఉచ్చయదివసేచాహూరాత్రమనధ్యాయః | ద్యునిశమితిప్ర

కృతేపునరహారాత్ప్రగ్రహణసంధ్యాగజీతనిఘాతఘాకంబోల్పానిపాతసేవ్యకాలికత్వజ్ఞానాధికం - ఆకాలిక నిఘాతఘాకం
 రాహుదశఃసోల్పానిగౌతమవచనాత్ - నిమిత్తకాలాదారభ్యపరేద్యుర్భావత్సంవకాలస్తావత్కాలఆకాలస్తత్రభవ ఆకాలికోసధ్యాయః
 ఎతచ్చప్రాతస్సంధ్యాస్తనితే - సాయంసంధ్యాస్తనితేతూత్రిమేవ - సాయంసంధ్యాస్తనితేరాత్రిప్రాతస్సంధ్యాయా మహారాత్రమితిహ
 రీతస్తరణాత్ - యత్పునగౌతమేనోక్తం శ్చనకులసర్వమంశాకమాజా రాణాం త్రయమామవవాసః ప్రవాసశ్చేతితత్ప్రధమాధ్యయసః
 యమేవ ॥ ౧౮౬ ॥ శ్వేతి ॥ శ్వాకుక్కురః - కోష్ఠాస్స గాలః - గజభోరాసభః - సామ సామాని - బాణోవంశః - ఉలూకః - వ్రసేద్ధః - ఆరో
 దుఃఖితః - ఎమాంశ్వాదీనాం నిస్సనేతావత్కాలమనధ్యాయః - ఎవంపీణాదీస్సనేపి - వేణుపీణాభేదీమృదంగగంత్వా రత్రజ్వేతిగౌతమవచనా
 త్ - గంత్రిశకటం - ఆమేధ్యాదీనాం సన్నిధానేతావత్కాలికోసధ్యాయః ॥ ౧౮౭ ॥ దేశశ్చతి ॥ ఆశుచావత్సనిచ - తథాఽద్య
 త్సంప్లవేపునఃపునర్విద్యోతమానాయాం ద్యుతి స్తనితగంప్లవే పునః పునఃపేఘామేతావత్కాలికో సధ్యాయః - భుక్త్యా ర్థప్రాసోర్నాణీ
 యాత - జలమధ్యేర్ధరాత్రేమహానిశాభ్యేమధ్యప్రహరద్వయే ఆతిమారుతేహస్యపితావత్కాలం నాధీయాత ॥ ౧౮౮ ॥ పాంస్వీతి ॥ ఔత్పాని
 శేరజోవర్ష - దిద్వాహేయత్రజ్వేతితావదిశోద్యుత్యంతే సంధ్యయోర్నిహారేఘామికాయాం - భీతిషుచోరరాజాదికృతాసు తావత్కాలమన
 ధ్యాయః - ధావతస్తస్త్రితంగచ్ఛలోసధ్యాయః - పూతిగంధేపత్తితగంధేఆమేధ్యమద్యాదిగంధే - శిష్టేచ శ్రోత్రియాదౌగృహం ప్రాప్తైవ
 సుజ్ఞావధిరనధ్యాయః ॥ ౧౮౯ ॥ ఖరేతి ॥ యానగరథాది-ఇరిణమామరంమరుఘామిర్యా - ఖరాదీనామరోహణేతావత్కాల మనధ్యాయః
 వంశ్వశ్రోష్టుగర్దభేత్యస్తాదారభ్యనప్రత్రింశదనద్యాయాస్తాత్కాలికాన్నిమిత్రసకాలాన్విదురధ్యయసః ధిజ్ఞాః - డిమిత్యనేన స్త్రుత్యంత
 రోక్తానన్యానపిసంగృహ్యంతి - యథాహమనుః ॥ శయానః ప్రోక్షపాదశ్చకృత్యాచైవావశక్తికామ్ | నాధీయాతామిషంజద్ధ్యా సూతకాన్నా

త్రంశక్రవాతేతథోద్భవే ॥ ౧౮౯ ॥ శ్వేకోష్ఠగజభోలూకసామబాణాతానిస్సనే | ఆమేధ్యశవ
 కూదాంత్యశ్చ శానపతి తాంతికే ॥ ౧౯౦ ॥ దేశేఘావాత్సనిచ ఉద్యుత్ స్తనిత సంప్లవే | భుక్త్యర్థప్రాపా
 ణిరంభోంతరథారా త్రితిమారుతే ॥ ౧౯౧ ॥ పాంసుప్రవమే-దిద్వాహాసంధ్యాః హరభీతిషుధావతః
 పూతిగంధేషిష్టేవగృహమాగతే ॥ ౧౯౨ ॥ ఖరోష్ట్రీయానహస్త్యశ్వనాపృథేరిణరోహణే | సత్త్రిం
 శదనధ్యాయానేతాంస్తాతా లికాన్విదుః ॥ ౧౯౩ ॥ దేవత్విక్ సాతకాచార్య రాజ్ఞాంభాయాంవరస్త్రీ
 యా ॥ నాక్రామేరక్తఃస్త్రిత్రస్త్రివనోద్వత నానిచ ॥ ౧౯౪ ॥ ఏప్రాహిత్త్రియాత్సావోనావజ్ఞేయాః
 కిదావన | ఆసృత్యోశ్చీయమాకాంతేన్నకంఽన్వనకాశిస్సృశేత్ ॥ ౧౯౫ ॥ దూరాదుచ్చిష్టవిజ్ఞాత్ర
 తాదాంభాంసంసముత్సృజేత్ | శుశ్రిష్ట్యుద్ధితంసమ్యజ్ఞీశ్వమాచారమాచరేత్ ॥ ౧౯౬ ॥ గోబ్రాహ్మణా
 నలన్నానోచ్చిష్టేనవదాస్సృశేత్ | సనిదాతాడనేశుర్యాత్వత్రంశివ్యంచ తాడయేత్ ॥ ౧౯౭ ॥ కర్మ
 తామససావాచాయత్సద్ధుకంసమాచరేత్ | అస్సవ్యకంలోకః ఉచ్చిష్టం ధనకమప్యావరేన్నతు ॥
 ౧౯౮ ॥ మాతృపిత్రేతిధిభాత్వజామిసంబంధిమాతులైః | వృద్ధబాలాదు గాచార్యవైద్యసంశ్రితజాంధ

ద్యమేవచేత్వాది ॥ ౧౯౯ ॥ ఎవమనధ్యాయానుక్త్యప్రకృతానిస్సృతకప్రతాన్యాహ ॥ దేవేతి ॥ దేవానామృత్విక్సృతకాచార్య రాజ్ఞాం
 రస్త్రీయాశ్చభాయాంనాక్రామేన్నాధితిమేన్నలంఘయేద్ధృద్ధిపూర్వం - యథాహమనుః ॥ దేవతానాంగురోరాజ్ఞాన్సృతకాచార్యయోరపి
 నాక్రామేత్కామతశ్చాయాంబభురోదీతీతస్యచేతి ॥ బభురోసకులవర్ణస్వయస్వకస్యవిద్వోరస్వస్వవాసోమాదే ర్భభురోజలినపుంసకలింగ
 నిర్దేశాత్ - రక్తాదీనిచనాధితిమేత్ - ఆదిగ్రహణాత్సానోదకాదేర్గ్రహణం ॥ ఉద్వర్తనమపస్సానంనిగూర్తత్రంక్రమేవచ | శ్చేష్యస్త్వయా
 తవాంతానిసాధితిమేతకామతఇతివచనాత్ ॥ ౧౯౯ ॥ ఏప్రేతి ॥ కిప్రోబహుశ్రుతః - అపిస్సర్వః - త్రియోస్సవతిః - ఎతేకదావిడిపినావపం
 తవ్యాః - ఆత్మాచస్వయంనావమంతవ్యః - ఆమృత్యోర్యావజ్జీవంక్రియమిచ్ఛేత్ - నకంఽన్వర్షణిస్సృశేన్నకస్యవిడపిసర్వదుశ్చరితంప్రకాశయే
 త్ ॥ ౧౯౯ ॥ దూరాదితి ॥ భూజనాద్యుచ్చిష్టంఽన్వితేపాదప్రక్షాళనజలచగృహోద్ధూరాత్సమత్సృజేత్ - శ్రాతంస్తార్తంచాచారంశివ్యం
 సమ్యగనుతిశ్చేత్ ॥ ౧౯౭ ॥ గోబ్రాహ్మణేతి ॥ గాంబ్రాహ్మణమన్నిమన్నమదనీయంశేషతఃపర్యమకుర్వన్నృశేత్ పాదేనత్యనుచ్చిష్టేపియ
 దాపునఃప్రమాదాత్స్పృశతితదాఆచమనోత్తరకాలమనూక్తంకార్యంస్సృష్టేవతానకుచిర్నిత్యమద్భిఃప్రాణానుపస్పృశేత్ | గాత్రాణీదై
 వసర్వాణినాభింపాణితలేనత్విత్వేవం ప్రాణాదీనుపస్పృశేత్ - కస్యవిడపినిదా తాడనేనకుర్యాత్ - ఏతచ్ఛాసపకారిణి ॥ ఆయుధ్యనాన
 సోగృహ్యద్యుచ్చాక్షాణసాగ్నిగంతతః | దుఃఖంసుమహదాపౌత్తిశ్రేత్యాప్రాజ్ఞతయానరణి ॥ పుత్రకిష్యోశ్చార్థమేవ తాడయేత్ - చకా
 రాద్దాసాదీనపి, తాడనంచరజ్ఞాదినోత్తమాంగవృతిరేణకార్యం - శిష్యశిష్టిరవధేనాశక్తారజ్ఞపేణువిదళాభ్యాంతనభ్యామన్వేనఘ్నకరా
 జ్ఞాశాస్యఇతిగౌతమవచనాత్ | పృథ్వతస్తుశరీరస్యనోత్తమాంకేశధంచనేతిమనువచనాచ్చ ॥ ౧౯౮ ॥ కర్మదేతి ॥ కర్మణాకాయేన యథాశక్తిధ
 ర్మనునుతిశ్చేత్ - తమేవమనసాధ్యాయేత్ - వాచావచేత్ - ధర్మఃపితృతమిలోకవిద్విష్టంలోకాభిశస్త్రిజనసంఘపర్మగోవధాదికం నాచరే
 త్ - యస్మాదస్వర్గ్యమగ్నిషోమయవత్సర్వసాధనసభవతి ॥ ౧౯౯ ॥ మాత్రీతి ॥ మాతాజననీ - పితాజనకః - అతిధిరభ్యుజినః - భారతరో

భిన్నోదరాఅపి - జామయోవిద్యమానభర్తృకాః త్రియః - సంబంధినోవైవాహ్యః - మాతుహోమాకుర్భాతా - వృద్ధఃసప్తత్వత్రవయస్కః
 బాలఆహోదశాన్వర్ణాత్ - ఆతురోహోగీ - ఆచార్యఉపనేతా - వైశ్యోవిద్యాన్విషగ్వా - సంక్రితఉపజీవీ - బాంధవాఃపితృపతౄమాతృపతౄశ్చ
 మాకులస్యవృధగుహదానమాదరాధం - ఋత్విగ్యాజకః - పురోహితఃశాంత్యాదేకరా - అవత్యంపుత్రాది - భార్యాసహధర్మచారిణీ-దా
 సకర్తకరః - సనాభయస్సోదరాః - భార్యభ్యుపభగవదానంఅజామిభగినీప్రాప్త్యర్థం - ఎతైర్వాత్రాదిభిస్సహవాక్కులహం పరిత్యజ్య
 సర్వాప్రాజాపత్యాదీకలోకాప్రాప్తోతి || ౧౫౭ || పంచేతి || పరవారిమపరసంబంధిషుసర్వసత్వోద్దేశేనత్యక్తేషుతటాకాదిషుపంచపిం
 డాననుద్భవస్సాయాత్ - అనేనాత్మియోత్పష్టాభ్యనుజ్ఞాతేషుపిండోద్ధరణమంతరేణాపిస్నానమభ్యనుజ్ఞాతం - సద్యాగిమ కథంతర్హిత్యా
 హస్సాయాన్నదీతి || సాక్షాత్పరంపరయావాసముద్రగాఃసృవంత్యోనద్యః - దేవఖాతందేవనిమిత్తంపుష్కరాది - ఉదకప్రవాహభిఘాత
 కృతశిలోమహనిన్నప్రదేశోద్రాదః - పరస్వాద్యుచ్చప్రదేశాత్ప్రసృతముదకంప్రసవణం - ఏతేషుపంచపిండానుద్ధరణేనైవస్నాయాత్-ఎత
 చ్చనిత్యస్నానవిషయంనలినంభవే - నదీమదేవఖాతేషుతటాకేషుసర్వచ | స్నానంసమాచరేన్నిత్యంగతఃప్రసవణేషు చేతినారదస్మరణా
 త్ || శౌచాద్యధంతుయథాసంభవంపరవారిషు పిండానుద్ధరణేపిసర్వస్యసనిషేధః || ౧౫౮ || వరేతి || శయ్యాకశిపుః - ఆసంసపీతాది - ఉ
 ద్యానమామృతవాది - గృహంప్రసిద్ధం - యానంరథాది - పరసంబంధీశ్చేతాస్యరత్నాస్యననుజ్ఞాతాని వజ్రయేనోపభుంజిత || అభోజ్యా
 న్నాన్యాహ || అగ్నిహీనశ్యేతి || శ్రౌతస్తౌతాగ్నిధికారపితృస్యకూద్రస్యప్రతిలోమజస్యవాఅధికారవతోవ్యగ్నిరపితృస్యాన్నమనాపదిస
 భుంజితప్రతిగృహ్ణీయాచ్చ - తస్మాత్ప్రకస్తానాంస్వకమణామధ్యజాతీనాంబ్రాహ్మణోభుంజితగృహ్ణీయాచ్చేతిగౌతమ వచనాత్ || ౧౫౯ ||
 కదర్యేతి || కదర్యోల్బః | ఆత్మానంధమకృత్యంచపుత్రదారాగృహీదయేత్ | లోభాద్యఃపితరాభృత్యాకసకదర్యజతిస్తృతజత్యుక్తః - బ
 ధ్ధోనిగదాదినా - వాచాసన్నిదుశ్చ - చోరోబ్రాహ్మణసువణఃవ్యతిరిక్తపరస్వాప్రహరి - క్లిషోనపుంసకః - రంగావతారిసటుచారణమల్లా
 దిః - వెణుచ్చేదజీవీవైణః - అభిశస్త్రపతనీయైఃకమభిరభియుక్తః - వాఘాహ్యోనిషిద్ధవృద్ధ్యుపజీవీ - గణికాపణ్యశ్రీ - గణదిక్షిపహలయా

వైశ్యఃఋగ్వక్పరోహితావత్యభార్యాదాససనాభిభిః | వివాదంజయిత్యాతుసర్వాకలోకాజ
 యేద్భవహి || ౧౫౯ || పంచపిండాననుద్భవస్సాయాన్నవారిణి | స్నాయాన్నదీదేవఖాతద్రాదచ్చసృ
 తజేషు || ౧౫౮ || పరశయ్యాసనోద్యానగృహయానానింజయేత్ | అదత్తాన్యగ్నిహీనస్య నాన్నమద్యా
 దనాపది || ౧౫౯ || కదగ్యబద్ధచోరాణాంక్లిబరంగావతారిణామ్ | వైణాభిశస్త్రవాఘావ్య గణికాగణదిక్షి
 ణామ్ || ౧౬౦ || చిక్ష్వికాతురకుర్ధపుంశ్చలీమన్దవిజ్ఞపామ్ | కూరోగ్రపతితవారిత్యదాంభికోద్భిష్ట
 భాజినామ్ || ౧౬౧ || అవీరాస్త్రీస్వణకారస్త్రీజితగామయాజినామ్ | శస్త్రవిక్రయకమారతంతు
 వాయశ్యవృత్తినా || ౧౬౨ || నృశంసరాజరజకృగ్భువధజీవినామ్ | చేలథామసుజీవసహజాపవ
 తివేత్సనామ్ || పిశునాస్సతినోశ్చైవతథాచాక్రీకవందినాం | ఏహమన్తంగభోక్తవ్యంసోమవిక్రయణ
 ప్రథా || ౧౬౩ || సూదేవుదాసగోపాలకులమిత్రాధాసీరిణః | భోజ్యాన్నానాపితి శ్చైవయశ్చాత్మా

జకః - ఎతేమామన్తంనాశ్చియాదిత్యనువతఃతే || ౧౬౦ || చికిత్సకేతి || చికిత్సకోభిషగ్వృత్తువజీవీ - ఆతురో మహరోగోపస్పృష్టః || వాత
 వ్యాధ్యశ్చరీకుష్ఠమేఘాదరభగంధరాః | ఆశాంసగ్రహణీత్యష్టామహరోగాఃప్రక్షిపేతాశ్చతి - క్రుద్ధఃకుకితః - పుంశ్చలీ వ్యభిచారిణీ - మ
 త్రివిద్యాదినాగర్వితః - విద్విత్శత్రుః - కూరోద్వధాభ్యంతరకోపః - వాక్కాయవ్యాపారేణోద్బేజకఉగ్రః - పతిలోబ్రహ్మహదీః - ప్రా
 త్యః పతితసానిత్రీకః - దాంభికోవంచకః - ఉచ్ఛిష్టభోజీపరభుక్తోజ్ఞితాశీ - ఎతేసాంచికిత్సకాదీనామన్తం నాశ్చియాత్ || ౧౬౧ || అపిరేతి ||
 అవీరాస్త్రీస్వతంత్రా - వ్యభిచారమంతరేణాపిపశుపుత్రరహితేత్యన్యే - స్వణకారస్సవణఃస్వవికారంతరకృత్ - స్త్రీజితస్వర్వత్ర స్త్రీవ
 శవతీ - గామయాజీగామస్యశాంత్యాదికతా - బహునామపనేతావా - శస్త్రవిక్రయీశస్త్రవిక్రయోపజీవీ - కమారోలోమకారః
 తతాదిశ్చ - తంతువాయస్సుచీకలోపజీవీ - శ్వభిర్వతఃసంజీవనమస్యాస్త్రీశ్చవృత్తి - ఎతేమామన్తంనాశ్చియాత్ || ౧౬౨ || నృశంసేతి || స్వ
 శంసోనిదకయః - రాజాఘాపతిః - తత్సాహచర్యాత్పురోహితశ్చ - యథాహశంఖః - భీతావగీతరుదితాక్రందితావఘ్నుష్టుధిత పరిభుక్తవి
 స్త్రితోస్తత్సాహతరాజపురోహితాన్నానివజయేత్ - రుజకో వస్త్రాదీనాంసీలాదిరాగకారకః - కృతశ్ముః ఉపకృతస్య హంతా - వధజీవీ
 ప్రాణినాంవధేనవతఃకః - చేలథావంవస్త్రనిజేజకః - సురాజీవీమద్యవిక్రయజీవీ - ఉపపతిజాఃరంసహజాపవతినావేత్సయస్యాసాసహ
 పపతివేత్స - పిశునఃపరదోషస్యఖ్యాపకః - అన్యతీమిథ్యావాదీ - చాక్రీకవైకః - శాకటికశ్చేత్యేతే - అభిశస్త్రపతితచాక్రీకతైలికశ్చతి భేదే
 నాభిధానాత్ - వందినస్తవకాః - సోమవిక్రయీసోమలతాయాక్రీతా - ఎతేమామన్తంసభోక్తవ్యం - సర్వేస్త్రీతేకదర్యాదయోద్విజా ఎ
 వకదర్యత్వాదిదోషదుష్టా అభోజ్యాన్నాః ఇతరేమాంప్రాప్త్యథావాత్సృప్తిపూర్వకత్వాచ్చ ప్రతిషేధస్య || ౧౬౩ || అగ్నిహీనస్య నాన్నమ
 ద్యాదనాపదిత్యత్రకూద్రస్యాభోజ్యాన్నత్వముక్తంతత్రప్రతిప్రసవమాహ || శూద్రేష్వీతి || దాసాగభాదాసాదయః - గోపాలో గవాంపాల
 కః - గవాంపాలనేనజీవతి - కులమిత్రంపితృషితామహదిక్రమాగతః - అధానేరీహలపర్యాయసీరోపలతీతకృషిఫలక భాగగ్రాహి - నాపితః

గృహవ్యాపారకారయితా-సాపితశ్చ - యశ్చవాత్సనేకాయకమభిరాత్మానంనివేదయతితవాహమితి - ఎతేదాసావయఃశూద్రాణాం మధ్యే
భోజ్యాన్నాని - చకారాతుంభకారశ్చ - గోపనాపితకుంభకారకులమిత్రాధికనివేదితాత్మానోభోజ్యాన్నానివివచనాత్ || ౧౬౫ || ఇతి
స్నాతకప్రతప్రకరణమ్.....*

అథభక్ష్యభక్ష్యప్రకరణమ్.

సస్వాధ్యాయవిరోధ్యభక్షమిత్యతరభ్యప్రాప్తజన్యస్నాతకప్రతాస్యభిధాయషదాసీంద్విజాతిభక్షానాహ || అనర్పితమితి || అనర్పిత
తమర్పాహాయయదవజ్జయూషియతే - వృధామాంసంవత్సరూణప్రాణాత్యయాదివృశిరేణదేవావ్యర్చనావశిష్టగవ యన్నభవతి - ఆత్మా
భక్షమేవయత్సాధితం - కేశకీటాదిభిశ్చసంయుక్తం - శుక్తయత్స్వయమనష్టుకేవలంకాలపరివాసేన ద్రవ్యాంతరసంసగకాల పరివాసా
భ్యాగివా అష్టుగవతితచ్ఛుక్తం - సద్ధ్యాదివృశిరేణ - సపామీయసోన్నమక్షియాన్నద్విషవ్యంసశుక్తంసవర్మపితం అన్యత్రరాగమాదబు శుక్త
దధిగుడగోఘానుయవపిష్టనికారేభ్యఇతిశంఖస్తరణాత్ - పర్వపితంరాత్ర్యంతరితం - భుక్తివృజ్ఞితముచ్చిష్టం - శ్వేష్టపిష్టంకునాస్పృష్టం - పతి
తేక్షితంపతితాదిభిరీక్షితం - ఉదక్యాంజనవలతయాస్పృష్టం - ఉదక్యాగ్రహణంచాండాలామృపలక్షణాథం - అమేధ్యపితచాండాంల పు
క్కసరశస్వలా కునభికుష్టిసంస్పృష్టాన్నంవజయేదితిశంఖస్తరణాత్ - కోభుక్తజిహ్వాదియదాఘమృదీయతేతత్సంఘమస్తాన్నం - ఆస్యసంబుధ్యస్య
వ్యవదేశేనయద్దీయతేతత్సర్వాయాన్నం - యథా || బ్రాహ్మణాన్నందవచ్చాగ్రశ్శూద్రాన్నంబ్రాహ్మణోదదత్ || ఉభావేతావభోజ్యాన్నాని
భుక్త్వాచాండ్రాయణంచరేదితి || పర్యాచాంతమితిపాతేపగితమాచాంతంగంధూమగ్రహణయన్తీంస్తతపర్యాచాంతం - తన్నభోక్తవ్యం -
ఏతదుక్తంభవతి - గంధూమగ్రహణాదూర్ధ్వంఆవమనాత్పానభోక్తవ్యం - పార్శ్వచాంతమితిపాతేపగితమాచాంతంపాశ్వాత్పేతచాంత
తేనభోక్తవ్యం - భస్మాదకాదివిచ్ఛేదేనసనా - వజయేదితిప్రత్యేకంసంబుధ్యతే - తథాగోఘాతంగవాఘాతం - శకునేనకాకాదినాభుక్తం
ఆస్వాదితంవా శకునోచ్చిష్టం - పదాస్పృష్టం బుద్ధిపూర్వంపాదేనస్పృష్టంవజయేత్ || ౧౬౭ || పర్వపితస్యప్రతిప్రసవమాహ || అన్నమితి ||
అన్నమదనయం - పర్వపితంఘృతాదిన్నేహసంయుక్తంవిరకాలసంస్థితమసిభోజ్యం - గోఘామయవగోరసవిక్రియాంపండకసక్తుకీలాటహార్చికా

సంనికేదయేత్ || ౧౬౫ || అంర్పిగంవృశామాంసంకేశకీటసమన్వితం | శుక్తంపర్వపితోచ్చిష్టంశ్వేష్టపి
ష్టంపతితేక్షితమ్ || ఉదక్యాస్పృష్టసంఘమప్తంపర్యాచాంతంచవజయేత్ | గోఘాతంశకునోచ్చిష్టం
పదాస్పృష్టంచకానుగః || ౧౬౭ || అన్నంపర్వపితంభోజ్యంస్నేహోక్తంఽరసంస్థితమ్ | అస్నేహాపి
గోఘామయవగోరసఃక్రియాః || ౧౬౮ || సంధిస్సంధిశ్చైవతాన్గోపయఃపరివజయేత్ | ఔష్ణమైకశ
భఃస్త్రైమూరణ్యకమథావికం || ౧౬౯ || దేవతాభగంహవిశ్శిగుంలోహితాకప్రశ్నసాంస్తథా | ఆ
నుపాకృతమాంసానివిజ్ఞాంకవికాశః || ౧౭౦ || క్రవ్యాదవక్షిదాత్యూహశుఃప్రతుదటిట్టిభాక | సార

దయఃఅస్నేహాపివిరకాలసంస్థితాభోజ్యాః - యదివికారాంతరమనావహ్నాని - అపూపధానకరంభసక్తయూవకతైలపాయస శాకానికుత్రా
ని పర్వపితాని వజయేదితివసప్తస్తరణాత్ || ౧౬౮ || సంధినితి || యావృషేణసంధియతేసాసంధిని - వశాంపంధ్యాంజిహ్వానీయావ్యృషాక్రాం
తాంచసంధినిమితికాండీస్తరణాత్ || యాచైకాంవేలామతిప్రమ్యమహ్యతేయావవత్సాంతరేణసంధియతేసావసంధిని - ప్రసూతాసతిక్రాం
తదశాహలనివజా - మృతవత్సాఅవత్సా - సంధినిచానిదేశాచావత్సాచసంధిస్యనిదేశావత్సాతాశ్చతాగావశ్చతాసాంపయఃక్షీరంపరి
వజయేత్ - సంధినిగ్రహణం గృంధినియమనువోరుపలక్షణాథం - యథాహగతయః || స్వందినియమసూసంధినినాంచేతి - ప్రవత్సయస్సిని
స్వందిని - యమశప్రసవినీయమసూః - ఎవమజామహిష్యోశ్చానివశయోఃపయః పరివజయేత్ - గోమహిష్యజానామనిదేశానామితివసి
ష్టస్తరణాత్ - పయోగ్రహణాత్తర్వికారాణాందధ్యాదీనాంపనిషేధః - సహిమాంసనిషేధేతద్వికారాణామనిషేధోయుక్తః - వికార నిషేధ
తుప్రకృతేరనిషేధోయుక్తః - పయోనిషేధాచ్ఛక్తస్త్రాదేరనిషేధః - ఉష్ణాజ్ఞాతమాష్ట్రంపయోమూత్రాది - ఎకశఘా బడదాదయస్త
త్పరిభవమైకశభం - స్త్రీప్రభవంస్త్రైణంస్త్రీగ్రహణమజావ్యతిరిక్తసకలద్విస్తనాముపలక్షణాథం - సర్వాసాం ద్విస్తనీనాం క్షీరమభోజ్య
మజావజామితిశంఖస్తరణాత్ - ఆరణ్యేభవాతరణ్యాంతదియమారణ్యకంక్షీరంమహిషీవృతిరేణ - ఆరణ్యానాంచసర్వేసాంమృగాణాంమహి
షీంవివేచివచనాత్ || అవేజాతమావికం - వజయేదితిప్రత్యేకంసంబుధ్యతే - ఔష్ణమిత్యాదివికారప్రత్యయనిదేశాత్తద్వికారమాత్రస్య
పయోమూత్రాదేసర్వధానిషేధః - నిత్యనావికమపేయమాష్టికమైకశభంచేతిగౌతమవచనాత్ || ౧౬౯ || దేవతార్థమితి || దేవతార్థంబ
ల్గవహరనిమిత్తంసాధితం - హంపిహవనాథంసంధిగ్రహణాత్ - శిగురిశ్యోభాంజనః - లోహితాకవృక్షనిర్యాసాకప్రశ్నసప్రభవాంస్తతేతి || లోహితగ్రహణాత్పింగుకర్మా
వృక్షచ్ఛేదజాతాలోహితాసతి - యథాహమనుః || లోహితాకవృక్షనిర్యాసాకప్రశ్నసప్రభవాంస్తతేతి || లోహితగ్రహణాత్పింగుకర్మా
రాదీనామనిషేధః - అనుపాకృతమాంసాని - యజ్ఞేతిహుతస్యవశోర్హంసాని - విజ్ఞానిమనుష్యాదిజగ్ధబీజపురీషాత్సన్నాని పురిషస్థానేఉత్ప
న్నాని తండులీయప్రభృతీనిచ - కవకానిఛత్రాకారాణి - వజయేదితిప్రత్యేకమభిసంబుధ్యతే || ౧౭౦ || క్రవ్యా
దేతి || క్రవ్యాదామమాంసాంసంధిలాః - పక్షిణోగృధాదయః - దాత్యూహశ్చతకః - శుకఃకిరః - చంచాప్రతుదట్టిభాకయంతితిప్రతుదాః

శ్యేనాదయః - టిట్టిభస్త్రచ్చస్తానుకారీ - సాగసోలత్తుణః - ఎకశఫాఅశ్వాదయః - హంసాఃప్రసిద్ధాః - గ్రామవాసిసఃపారావతప్రభృతయః
ఎతాక్రవ్యాదాదికవజయేత్ || ౧౭౧ || కోయష్టితి || కోయష్టికఃక్రాంచః - వ్యవజలకుక్కుటః - చక్రాహ్వోచక్రవాకః - వలాకా బ
కాప్రసిద్ధా - నత్తైర్వికీర్యభక్షయంతీహిష్కిరాశ్చకోరాదయఎవగృహ్యంతే - లావకమయూరాదీనాంభక్ష్యత్వాత్ - గ్రామకుక్కుటస్య గ్రా
మవాసిత్వాదేవనిషేధాచ్చ - ఎతాక్కోయష్టాదికవజయేత్ - వృధాదేవతాద్యద్వైతమంతరేణసాధితాః కృసరసంయావపాయసాపూప
శమ్నులీర్వజయేత్ - కృసరంతిలముద్గసిద్ధబీదనః - సంయావంతీరగుడప్యతాదికృతతత్కరికాఖ్యః - పాయసంపాయసా త్రితమన్నం - ఆపూ
పఃస్నేహపక్వగోధూమనికారః - శుక్నులీస్నేహపక్వగోధూమనికారః - నపచేదన్నమాత్మనశ్చతికృసరాదీనాంనిషేధేసిద్ధేపుసరభిధానంప్రాయ
శ్చిత్రగౌరవాథం || ౧౭౨ || కలవింకమితి || కలవింకోగ్రామచటకః - గ్రామవాసిత్వేనప్రతిషేధేసిద్ధేభయచరత్వాత్పునర్వచనంకాకోలో
ద్రోణకాకః - కురరండోగ్రాశః - రజ్జదాలకోవృక్షకుక్కుటః - జాలపాదాజాలాకారపాదాః - అజాలపాదాలపిహంసాః - సంతీతిహంసా
నాంప్రభగ్వచనం - ఖంజరీటాంఖంజనాః - జాతితోయేఅజ్ఞాతామృగాఃపక్షిణశ్చ - ఎతాక్ కలవింకాదికవజయేత్ || ౧౭౩ || చామనితి ||
చామఃకిడివయః - రక్తపాదాః కాదంబప్రభృతయః - సానం ఘాతసానభవంమాంసం భక్ష్యేణామపి - పల్లూరంకుక్కుమాంసం - ప
త్యామీసాః - ఎతాక్చామాదికవజయేత్ - చకారాన్నలికాశణసుంభాదీక - నాలికాశణభక్తాకకుసుంభాలాబువిడ్భవాక్ | కుం
భీకండుకవృంతాకకోవిదారాంఽప్యవజయేత్ | తథావటప్లతాశ్చత్తదధిత్థనీపమాతులుంగఫలానవజయేదిత్యాదిస్తరణాత్ - ఎతాక్ సంచినీ
క్షీరద్రభృతీననుక్రాంతాకామతోభక్షయిత్వాత్రిరాత్రముపవసేత్ - ఆకామతస్త్యహూరాత్రం - శేషేషూపవసేదహరితి మనుస్తరణాత్ -
యత్పునశ్శంఖేనీక్రం - ఒకవలాకాహంసప్లవచక్రవాకకారండవగృహచటకపోతపారావతపాండుకుకశారికా సారసటిట్టిభోలూకకంక
రక్తపాదచామధానవాయసకోకిల శాడ్యలికుక్కుటహరితభక్షణే ద్వాదశరాత్రమనావారః పిదేద్గోమూత్రయావకమితి - తద్భూమికాలాభ్యా
నేమతిపూర్వేనమస్త్రభక్షణేవాచేదిత్యం || ౧౭౪ || తథేతి || ఆకాలవ్రూధానీతిచ్ఛేదః - స్వప్తోధః || ౧౭౫ || పలాండుమితి || పలాండుఃస్థూ

నైకశఫాహంసాకసర్వాంశ్చగ్రామవాసిసః || ౧౭౧ || కోయష్టిప్లవచక్రాహ్వవలాకాబకపిష్కిరాకా |
వృధాకృసరసంయావపాయసాపూపశశ్మరీః || ౧౭౨ || కలవింకంసకాకోలంకురంరాజ్జదాలకం | జా
లపాదాఖంజరీటానజ్జాతాంశ్చగృగద్వికా || ౧౭౩ || చామాంశ్చరక్తపాదాంశ్చ సానంపల్లూరమివ
చ | మత్స్యంశ్చకామతోజద్భాసోపవాసస్త్ర్యహంవసేత్ || ౧౭౪ || తథా౨ కాలప్రయాధానిపుష్పణివ
ఫలానిచ | వికారవచ్చయతిగంధోప్రయత్నేనభవజయేత్ || ౧౭౫ || పలాండుః ద్వరాహంశ్చత్రా
కం గ్రామకుక్కుటమ్ | లశుసంస్కృజనంచైవకద్భాచాంద్రాయణంచరేత్ | ౧౭౬ || భక్ష్యైఃపంచన
ఖాస్నేధాగోధాః చ్చురసల్లకాః | శశశ్చమత్స్యవ్యపిహింశాతుండకరోహితాః || తథాపాతీసరాజీ
వాఃసశలూశ్చద్విజాతిభిః || ౧౭౭ || అతశ్శ్రుణుధ్వంమాంసస్యేదింభక్షణంజనే || ౧౭౮ || ప్రాణాత్య

లకందనాలోలశనానుకారీ - ఓడ్యరాహూగ్రామనూకరః - శత్రాకంసర్వచ్చత్రం - గ్రామకుక్కుటఃప్రసిద్ధః - లకుసంసాసం నూత్నశ్వే
తకందనాశం - గృంజనంలశనానుకారిలోహితనూత్నకందం - ఎతానిషట్సకృత్కామతోజద్భాభక్షయిత్వాచాంద్రాయణం వత్సమాణల
క్షణంచరేత్ - గ్రామకుక్కుటభక్తాక్యోఃపూర్వంప్రతిషిద్ధయారిహభిధానంపలాండాద్వాదినమాగప్రాయశ్చిత్రాథం - మతిపూర్వంచిత
రాభ్యాశేతు - శత్రాకంపిడ్యరాహంచలశుగ్రామకుక్కుటం | పలాండుంగృంజనంచైవమత్సాజద్భావకేద్విజఇతిమనూక్తం - అమతిపూ
ర్వాభ్యాశే | అమత్స్యేతానిషడ్భావకృత్సంసారతవసంచరేద్దితి | తృతీయాధ్యాయేవత్సమాణంచాంద్రాయణంవాపితిద్రష్టవ్యం - అమతిపూ
ర్వాభ్యాశేతుశంఖాక్రంలశునపలాండుగృంజనంఓడ్యరాహగ్రామకుక్కుటకుంభీకభక్షణేద్వాదశరాత్రంపయఃపిదేదితి || ౧౭౬ || భక్ష్యైఃఇతి || శే
ధాశ్వానీత్ - గోధాకృకలాసానుసారిణీమహతీ - కచ్చపః కూమకః - సల్లకఃసల్లకీ - శశఃప్రసిద్ధః - పంచనఖాదీనాంశ్చనూజాకార వాసరా
దీనాంమధ్యేశేతుధాదయోభక్ష్యః చకారాభ్యద్గోమీయధామగౌతమః || పంచనఖాశ్చశసల్లకశ్వానీద్గోధాభిద్గచ్చపాఇతి - మనురసి | శ్వా
నీధంసల్లకంగోధాంభక్తకూమకశశాంస్త్రథా | భక్ష్యైఃపంచనఖేష్వహురనుష్ట్రాంజ్యైతోదతఇతి | యత్పునర్వసిమైన ఖడ్గేతువివదంతక్షత్య
భక్ష్యత్వముక్తం - తత్ శ్రాద్ధాద్యత్రాధిగ్రహంపైభవేద్దత్తమక్షయ్యం పితృకమణీతిశ్రాద్ధఫలశ్రీనిదశకనాత్ - తథా మత్స్యసాం
మధ్యేసింహతుండాదయోభక్ష్యః - సింహతుండఃసింహముఖః - రోహితోలోహితవణః - పాతీనశ్చంద్రకాఖ్యః - రాజీవః పద్మవణః-
సహశైక్రింకుక్త్యాకాలైర్వతంతక్షతీనశలూకాః - ఎతేపసింహతుండాదయోనియుక్తాపివభక్ష్యః || పాతీనరోహితావాద్యోనియుక్తా హవ్య
కవ్యయోః | రాజీవాస్సింహతుండాశ్చసశలూకజ్యైవసర్వతక్షిమనుస్తరణాత్ || ద్వీజాతిగ్రహణంశూద్రవృద్ధాసాథం || ౧౭౭ || అనర్హి
తంపృథామాంసమిత్యానభ్యద్యజాతిభమాంసక్త్యాఇదాసీంచాతుర్వణ్యభమాంసాహ - ఆతఇతి || మాంసస్యప్రోక్షితాదేభాక్షణే తద్యవ్య
తిరక్తస్యవానిషిద్ధస్యవజనేప్రోక్షితాదివ్యతిరేకేణమాంసంభవతయ్యామీత్వేవంసంకల్పరూపేణవిధిసోమవ్రతవప్రభృతయోహేముపయః శృ
ణుధ్వం || ౧౭౮ || తత్రభక్షణేదిండశకయతి || ప్రాణాత్యయఇతి || అన్నాభావేనవ్యాధ్యభిభవేనవామాంసభక్షణమంతరేణయదిప్రాణాభా

భవతితదానూంసంనియమేనభక్షయేత్ - సర్వతపివాత్సానంగోపాయేదిత్యాత్మరక్షణవిధానాత్, తస్మాదుపాసపురాయఃస్వఃకామిన్రేయా
 దితిమరణనిష్కేధాచ్చ - తథాత్రాధేమాంసంనిమంత్రితోనియమేనభక్షయేదభక్షణేదోషశ్రవణాత్ || యథాఽధినియుక్తమయోమాంసంనాతి
 మానవః | సప్రేత్యవశతాయాతినంభవానేకవింశతిమితిమనుస్తరణాత్ - ప్రోక్షణాఖ్యత్రోతసంస్కారసంస్కృతస్యవశోర్యాగాభిసాన్య
 స్నిహీమీయాదేహుతావశిష్టంమాంసంప్రోక్షితం తద్భక్షయేత్ - అభక్షణాద్యాగానిష్పత్తైః - ద్విజకామ్యయాద్రాహ్మణభోజనార్థందేవ
 పితృభంజయత్సాధితం తేనతాసభ్యుర్చ్యవశిష్టంభక్షయన్నదోషభాగ్యవతి - ఏవం భృత్యభరణావశిష్టమపి || యజ్ఞాభంబ్రాహ్మణైర్వ
 ధ్యాః ప్రశస్తామృగపక్షిణః | భృత్యానాంజైవవృత్త్యభంజనస్యోహ్యచరత్పురేతిమనుస్తరణాత్ - నదోషభాగితిదోషాభావమాత్రంపదతా
 అతిథ్యాద్యర్చనావశిష్టస్యాభ్యున్నామాత్రంప్రోక్షితాదివన్నియమతితదశేతం - ఎవమప్రతిషిద్ధానామపి శశాదీనాంప్రాణాత్యయాదివ్యతి
 రేకేణాభక్ష్యత్వావగమాచ్యుద్రస్యోపిమాంసప్రతిబద్ధసర్వవిధినిష్కాధికారోగమ్యతే || ౧౭౯ || ఇదానింప్రోక్షితాదివ్యతిరేకస్య వృధామాం
 సమిత్యనేనప్రతిషిద్ధస్యభక్షణేందాధికవాదమాహ || వసేదితి || అవిధినాదేవాద్యుద్దేశమంతరేణయఃపమాక హంతితస్యవశోర్యావంతిరోమా
 ణితావంతిదానిఘోరేనరకేవసేత్ - హంతితస్యవిధోషీభూతకోగ్యమ్యతే - యథాహమనుః || అనుమంతావశేనానిహంతాక్రయశక్రయా |
 సంస్కరాచోపహరాచఖాదకశ్చేతిభూతకాఙ్గి || ౧౮౦ || ఇదానింపక్షానేనాధిమాహ || సర్వానితి || యఃప్రోక్షితాదివ్యతిరేకేణమయామాం
 సం సభక్షయితవ్యమితిసత్యసంకల్పోభవతినః సర్వాకామాంస్తత్సాధనేప్రవృత్తినిర్విఘ్నంప్రాప్నోతిశుభ్రాశయత్వాత్ - యథాహమనుః |
 యధ్యాయతేయత్కురుతేరతింబద్ధాతియత్రవ | తదవాప్నోత్యవిఘ్నేనయోపిసస్సకించనేతి || ఎతచ్చానుషంగికంఫలం - ముఖ్యఫలమాహ -
 హయమేదఫలంతథేతి || ఏతచ్చసాంవత్సరికసంకల్పస్య || వర్షవర్షకృషిమేధేనయోయజ్ఞేతతతంసమాః | మాంసానిచసఖాదేద్యస్తయోఃపుణ్య
 ఫలంసమమితిమనుస్తరణాత్ - తథాగృహేపినివనకబ్రాహ్మణాదిశ్చతుర్వణికోమునివన్తాననీయోభవతిమాంసత్యాగాత్ - ఏతచ్చనప్రతిషి
 ద్ధమాంసవిషయంనాపిప్రోక్షితాదివిషయం-పారిశేష్యాదతిథ్యాద్యర్చనకీష్టాభ్యున్నాతఃషయమితి || ౧౮౧ || ఇతిభక్ష్యభృత్యప్రకరణమ్....*

అథద్రవ్యకర్మప్రకరణమ్

ఇదానిం ద్రవ్యకర్మమాహ || సావర్ణేతి || సావర్ణం సువర్ణకృతం - రాజతం రజతకృతం - అబ్జం ముక్తాఫల శంఖ శక్త్యాది - ఊర్ధ్వపాత్రం
 యేతథాశ్చిద్ధేప్రోక్షితంద్విజకామ్యయా | దేవాన్విహాసమభ్యర్చ్య భాదరమాంసంసదోషభాగ్ ||
 ౧౮౨ || వసేత్సనరకేఘోరేదినానివశురోమఖిః | నిమ్మతానిదురాచారోయోహంత్యవిధినావశూగ్ ||
 ౧౮౩ || సర్వాకామానవాప్నోతిహయమేదఫలంతథా | గృహేపినివసన్విప్రోక్షిమాంసంసదోషభాగ్
 నాత్ || ౧౮౪ || సౌవణికరాజతాబ్జానామూర్ధ్వపాత్రగ్రహేత్తనామ్ | శకరజ్జమూలఫలవాసోఽదశ
 చర్మణామ్ఃపాత్రాణాంపమసానాంపవారిణాశుద్ధిరివ్యతే || ౧౮౫ || చరుసుగ్మస్త్రిపసేహపా
 త్రాన్యస్టేనవారిణా || ౧౮౬ || స్ఫృగ్మూర్వాజినధాన్యానాంముసలోలూఖలానపామ్ || ౧౮౭ || ప్రోక్ష
 యజ్ఞేయోలూఖలాది - గ్రహేదిసాహచర్యాత్ - గ్రహః పోషకప్రభృతయః - అక్షాద్వషదాదిః - కాకంవాస్తూకాది - రజ్జర్బలృణాదినిమి
 తం-మూలమాద్రవకాది-ఫలమామ్రాది - వాసోవస్త్రం - విదలంజైణవాది - చమకాజాదీనాం-విదళచమకాణోగ్రహణంతద్వికారాణాం
 ఛత్రవరత్రాదీనా ముపలక్షణార్థం - పాత్రాణిప్రోక్షణపాత్రప్రభృతీని - చమసా హౌత్యచమసాదయః - ఎతేషాం సౌవర్ణాదీనాం
 తేవరహితానామచ్ఛిష్ట్యుపకామత్రేవారిణా ప్రక్షాళనేనశుద్ధిః || ౧౮౮ || చరుతి || చరుశ్చరుస్థానీ - స్రక్స్యవాప్రసిద్ధా - సన్నేహానిపా
 త్రాణిప్రాశితహరణాదీని - ఎతానిచలేవరహితాని - ఉష్ణేనవారిణాశుద్ధ్యంతి - నిర్లేపంకాంచనంభాండమద్ధిరేవవిశుద్ధ్యంతి | అబ్జమత్త
 మయంజైవరాజతంచానుపస్కృతమితిమనుస్తరణాత్ - అనుపస్కృతమఖాతపూరితం-సలేపానాంతు | తైజసానాంమణీనాంచసర్వస్యాత్మమయ
 స్యచ | భస్మనాశ్చిర్మృదాజైవశుద్ధిరుక్రామసిపిభిరితిమనూక్తంద్రవ్యం - మృగభస్మనోరేకకార్యత్వాద్వికల్పః - ఆపస్తంసమచ్చియంతే - కాకా
 దిముఖోపఘాతేతు కృష్ణశకునిముఖావవృష్టం పాత్రంచనిలికభేత్ - శ్యావదముఖావవృష్టంపాత్రం నప్రయుంజేతేద్రవ్యవ్యం - ఎతచ్చమా
 జాకారాదన్యత్ర - మాజాకరజ్జైవదర్శితమారుతశ్చనదాశుచిరితిమనుస్తరణాత్ || ౧౮౯ || స్ఫృగ్మవశ్రోయజ్ఞాంగం - అసఃశకటం - శేషంప్ర
 సిద్ధం - ఎతేషామష్టేనవారిణాశుద్ధిః - పునరజినగ్రహణయజ్ఞాంగాజినప్రాప్త్యభం || ౧౯౦ || ప్రోక్షణమితి || సంహతానాముక్తశు
 ద్ధిద్రవ్యార్థావయవిసాంబహూనాంధాన్యవాసనాం - వాసోగ్రహణముక్తశుద్ధినాముపలక్షణార్థం - ఉక్తశుద్ధినాం ధాన్యవాసేప్రభృతీనాం
 బహూనాంరాశీకృతానాంప్రోక్షణేనైవశుద్ధిః - బహుత్వంచస్పృష్టాపేక్షయా - ఏతదుక్రభవతి - యదాధాన్యానివస్తాగ్రిదిని వారాశీకృతా
 నితత్రచాందాలాదిస్పృష్టానిఅల్పానిబహూనివాఅస్పృష్టానితత్రస్పృష్టానామత్రైవశుద్ధిరేవాంప్రోక్షణమితి - తథాచస్తృత్యంతరం||పత్ర
 ధాన్యాదిరాశీనామేదేశస్యమాషణాత్ | తావన్నాత్రంసముద్భృత్యేషంప్రోక్షణమహతీతి || యదాపునః స్పృష్టానాం బహుత్వమస్పృ
 ష్టానామల్పత్వం - తదాసర్వేషామేవక్షాళనం || యథాహమనుః || అద్భిస్తుప్రోక్షణంశోచంబహూనాంధాన్యవాసనాం | ప్రక్షాళనేశత్వల్ప
 నామద్భిక్యాచంగీధీయతఇతి || స్పృష్టానామస్పృష్టానాంచసమత్వేపిప్రోక్షణమేవ - బహూనాంప్రోక్షణవిధానేనఅల్పానాంక్షాళనేసిద్ధేపు

సరల్పానాంతోశనవచనస్యసమేషుతాశననివృత్త్యర్థఃత్వాత్ - ఇయత్సప్తమియదస్సప్తమిత్వవివేకేతుతాశనమేవ - పాక్షికస్యాపి దోష
స్యపరిహతకవ్యత్వాత్ - అనేకపురుషోద్ధార్యమాణానాంతుధాన్యవాసఃప్రభృతీనాంస్పష్టానాంస్పష్టానాంచప్రోక్షణమేవేతినిబంధఃకృతః
౧౨౪ || నిలేపానాంస్పర్శమాత్రదుష్టానాంకుద్ధిముక్త్యాఇదానీంసలేపానాంకుద్ధిమాహ || తక్షణమితి || దారూణాం - మేషమపిమాది శృం
గాణాం - కరివరాహాద్యధ్వాంచ - అస్థిగ్రహణేనదంతానామస్థిగ్రహణం - ఉచ్చిష్టస్తేహదిభిలిప్తానాంమృచ్ఛస్తాదకాదిభి రనవగత లేపా
నాం || యావన్నాప్తైత్యమేధ్యాక్రొగంఘోలేపశ్చతత్కృతః | తావన్నృద్ధావరివాదేయంసర్వాసుద్రవ్యకుద్ధిస్థిసామాన్యకుద్ధివిధానాత్ - తక్ష
ణంతావన్నాత్రావయవాపనయనంకుద్ధిః - ఫలసంభవాంబిల్వాలాబునారికేళాదిసంభూతానాంపాత్రాణాంగోవాతైరుద్భవకాణాచ్ఛుద్ధిః-య
జ్ఞపాత్రాణాంసుగ్రిక్కువాదీనాం యజ్ఞకమణిప్రయుజ్యమానానాం దక్షిణేనహస్తేనదర్శయదకాపవిత్రేణచాయథాశాస్త్రంకమాంకగత
యామాజకనంకతకవ్యం - ఎతచ్ఛత్రైతముదాహరణం - అన్యేషామపిసావణాదీనాంపాత్రాణాం స్నాతకలౌకికకమణుకృతకౌచా
నామేవాంగత్యమితిసకలయతుంయజ్ఞాంగానాంపునఃకృతకౌచానామిదందశాపవిత్రాదిమాజకనంసంస్కారార్థమితివివేకః || ౧౨౫ ||
ఇదానీంసలేపానామేవకేషాంచిత్రేపాపకమణేవిశేషమేతూనాహ || సోమైరితి || ఊషరమృత్రికాసహితేనగోమూత్రేణఉదకేనవాలేపాపేక్ష
యా - ఆవికంఠాణామయం - కాశికంకోశప్రభవటసరీపట్టాది - ప్రక్షాళితంకుద్ధ్యతి - ఉదకగోమూత్రైరితివిహించనంపశ్చాదుదకప్రా
ప్త్యర్థం - అంకువట్టంవల్కులతంతుకృతం - సశ్రీఢతైఃబిల్వఫలసహితైః - కుతపః పార్వతీయఛాగరోమనిమిత్తంకంబళః - అరిష్టఫలసహితైః
ఫేనకసహితైః - ఉదకగోమూత్రైః కుద్ధ్యతీత్యనువతకే - ఎతచ్ఛచ్చిష్టస్తేహదియాగేసహివేదితవ్యం - అల్పపమాతేషుప్రోక్షణాదిఃతాశ
నాసహత్వాత్ - సర్వత్రద్రవ్యానినాశేనైవకుద్ధేరిష్టత్వాత్ - తథాచదేవలః - నౌణకాశేయకుతపపట్టక్షామదుకూలకాః | అల్పకౌచాభవం
త్యేతేకోషణప్రోక్షణాదిభిరత్యభిధాయాహ || తాన్యేవామేధ్యయక్రాంతాశయేచ్ఛేదనైస్సవితైః | ధాన్యకల్పైస్త్రుఫలజైరతైఃతౌరానుగైర
క్షీతిక్షామవదేవశాణస్యసమానయోనిత్వాత్ - ఔణాదిగ్రహణంతదారబృతూలికాదిపాప్రత్యర్థం - అథతస్యాల్పపమాతేనైవతాశనం
కార్యం అమేధ్యలేపాదస్యత్ర || తూలికాముపధానంచపుష్పరక్తాంబరంతథా | శోషయిత్వాతపేకించిత్తరైస్సప్తజయేన్దువః || పశ్చా
చ్ఛవారిణాప్రోక్ష్యనియంజితకమణి | తాన్యపుతిమలిష్టానియథావత్పరిశోధయేనీతిదేవలస్తరణాత్ || పుష్పరక్తానికుంకుమకుసుంధాది ర

౧౦౦సంహతానాంచజహూనాంధాన్యవాససామ్||౧౨౪||తక్షణందారుశృంగాష్టాంగోవాలైఃఫలసం
భవామ్|మాజకనంయజ్ఞపాత్రాణాంపాణినాయజ్ఞకమణి|| ౧౨౫||సోమైరుదకగోమూత్రైఃశుద్ధ్య
త్యావికకాశిఃమ|సశ్రీఢతైరంశువట్టంసారిష్టైఃకుతపంతథా|| ౧౨౬|| సగౌరసవఃపైఃతౌషంపునఃపా
కాన్తహీమయమ్||౧౨౭|| కారుహస్తశుచిఃపణ్యంజైత్వంయోషిన్సుఖంతథా||౧౨౮||భూకుద్ధిర్నజా

క్రాని - పుష్పరక్తగ్రహణమన్యస్యాపిహరిదారిరక్తస్యతాశనసహస్యపాప్రత్యర్థం - సమాంజిష్టాదేః - తస్య తాశనసహత్వాత్ - శంఖేనా
పుక్తం || రాగద్రవ్యాణిప్రోక్షితానికుకుచీనీతి || ౧౨౬ || సగౌరేతి || గౌరసవఃపసహితైరుదకగోమూత్రైః - తౌషంతుమాఅతసీతత్సా
ప్రనిమిత్తం తౌషంకుద్ధ్యతి - పునఃపాశేనచమృన్నయంకుటాది - ఎతచ్ఛచ్చిష్టస్తేహలిప్తేవేదితవ్యం || మన్యమూత్రపురీష్టేష్టేష్టపూయా
క్రూణోజితైః | సంస్పృష్టంనైవకుద్ధేతపునఃపాశేనమృన్నయమితిస్తరణాత్ | చాండాలాద్యుపమాతేతుత్యాగపవ - యథాహపరాశరః | చాం
డాలాదైస్త్రుసంస్పృష్టంధాన్యవస్త్రమథాపిహ | ప్రక్షాళనేనకుద్ధ్యతపరిత్యాగాన్తహీమయమితి || ౧౨౭ || కారుహస్తశుచిః | కారహారజ
కశేలధావశసూపకారాద్యుః - కేషాంహస్తశుచిః - కుచిత్యం తత్సాశ్చేకకమణి వస్త్రధావనారౌ సూతకాది సంభవేపి - తథాచ స్తృ
త్యంతరం || కారవశ్యిన్వినైద్యాదానీదాసాస్త్రైవచ | రాజానోరాజభృత్యాశ్చసద్యశ్శ్చాహఃప్రకీర్తితాఇతి || పణ్యంపణ్యాహం ౧౩క్ర
యంయవప్రీవ్యది - అనేకశ్రోత్యజనకరపరిఘట్టితమప్యప్రయతంసభవతి - సూతకాదినిమితైశువణిజాం - భిక్షాణాంసమూహాత్తత్వం-తద్భృ
హ్చచర్యాదిగతం అనాచారతత్ప్రదానాదినా కుచిరధ్యాత్రమణాదిసాపిసదువ్యతి - తథాయోషిన్సుఖం సంభోగకాలేకుచి - శ్రీయ శ్చరతి
సంసగకఇతిస్తరణాత్ || ౧౨౮ || ఇదానీంఘాకుద్ధిమాహ || ఘాకుద్ధిరితి || మాజకన్యాపాంసుత్యణానాం ప్రోత్సారణంమాజకనం - దాహ
స్తృణకాష్టాద్యైః - కాలోయావతాకాలేనలేపాదిత్యయాభవతితావాక్ - గోక్రమణం - గవాంపాదపరిఘట్టసం - శేకోగోమూత్ర శ్రీర
గోమయవారిభిః ప్రకమణంవా - ఉల్లేఖనంతక్షణంఖననంవా - లేపోగోమయాదిభిరేతైవ్యకైస్త్రమతైర్వామాజకనాదిభిరమేధ్యాదుష్టామలి
నాచఘామిఃకుద్ధ్యతి || తథాచదేవలః || యత్రప్రసూయతేనారీమియతేదహ్యతపిహ | చాండాలాభ్యుపితుంయత్రయత్రవిష్టాదినంగతిః||ఎవం
కశ్చలభూయిష్టాఘూరమేధ్యాప్రకీర్తితా | శ్వసూకరఖరోస్త్రాదిసంస్పృష్టాదుష్టతాంవ్రజేత్ || అంగారతుపకేశాస్థిభస్తాదైవమేలిగాభ
వేదితి || అమేధ్యామలినామపైతిశోభ్యభూమేస్త్రైవిధ్యమభిధాయకుద్ధివిధాగంధకాయతి || పంచధావాచతుధావాఘూరమేధ్యాపికుద్ధ్యతి|
దుష్టాన్వితాత్రిధాద్యధాకుద్ధ్యతేమలిన్దేవధేతి || యత్రమనుష్యాదహ్యంతే - యత్రచండాలైరభ్యుపితుం - తయోఃపంచభిదకపనకాలగోక్రమ
ణశోశేఖనైశ్శుద్ధిః - యత్రమనుష్యాజాయంతేయత్రచమియంతేయత్రచాత్యంతిస్తాదినంగతిస్తాసాంతాహవజి-తైరేవచతుశ్శుద్ధిః - శ్వ
సూకరఖరైశ్చరకాలమభ్యుపితాయాగోక్రమణశోశేఖనైశ్శుద్ధిః- ఉష్ణగ్రామకుక్కటాదిభిశ్చరకాలమధివాసితాయాస్సేకోశేఖనాభ్యాం

శుద్ధిః - అంగారతునాదిభిశ్చిరకాలమధివాసితాయాఉల్లేఖనేనశుద్ధిః - మాజానానులేపనేతుసర్వత్రసముచ్చయేతే - ఎవంగృహంమాజానలేపా
భ్యాంశుద్ధ్యతి - గృహస్యపుభగుపాదానంసమ్మాజానలేపనమోఃప్రతిదినంప్రాప్త్యథేం || ౧౮౮ || గోఘ్రాతేతి || గోఘ్రాతేగోనిశ్వాసో
పహతే అస్తే ఆదనియమాత్రే - తథాకేశమక్షికాకీటదూషితే - కేశగ్రహణంబోమాదిప్రాప్త్యథేం - కీటాఃపిపీటకాదయః - ఉదకం-భా
న్న - మృద్వా - యథాసంభవగప్రక్షేప్తవ్యంశుద్ధ్యథేం - యత్తుగాతమేనోక్తనిత్యమభోజ్యంకేశకీటావపన్నమితి - తత్కేశకీటాదిభిస్సహ
యత్కుంభవ్యవయం || ౧౮౯ || త్రపుసీసకమితి || త్రపుప్రభృతీనిప్రసిద్ధాని - తేనాంత్రాకోదకేనామ్లాదకేనవారిణాచోపమాతాపేక్షయా స
మస్తైవ్యస్తైర్వాశుద్ధిఃకార్యా - కాంస్యలోహానాంభస్మదకేన - తామ్రగ్రహణాద్రితికావృత్తిలోహమోగ్రహణంఏకయోనిత్వాత్ ఎత
చ్చతామగ్రాదీనాం అమ్లాదకాదిభిశ్శుద్ధ్యధిధానంసనియమాథేం || మలసంయోగజంతజ్జంయస్యయేనోపహస్యతే | తస్యతచ్ఛేదనంప్రాక్రం
సామాస్యంద్రవ్యశుద్ధిస్ఫుటిత్యుచేషస్తరణాత్ - అతోసతామగ్రాదేరుచ్చిష్టోదకాదిలేపస్యాస్యేనావగమసంభవేనిమేనామ్లాదకాదినా శుద్ధిః
కార్యా - ఆతపవమనునాసానూస్యేనోక్తం || తామ్రాయస్కాంస్యరైత్యానాం త్రపుణసీసకస్యచ | శౌచంయథాహంకతకవ్యం త్కారా
మ్లాదకవారిభిః | యత్తు | భస్మనాశుద్ధ్యతేకాంస్యం తామ్రమష్టేనశుద్ధ్యతీతి - తత్తామ్రాదేశౌచస్యపరాంకాష్టాంప్రతిపాదయితుం - నా
స్యనిషేధాయ - యదాతూపఘాతాతిశయస్తదామ్లాదకానామావృత్తిః || గవాఘ్రాతానికాంస్యానిశాద్ప్రాప్త్యానియానిచ | శుద్ధ్యంతిచ
శభిఃత్రైశ్వకాకోపహతానిచేతిస్తరణాత్ || శుద్ధిఃస్లావోద్రవస్యత్వితిద్రవస్యస్థుతాదేఃప్రస్తప్రమాణాధికస్యత్వకాకాద్యుపహతస్యామేధ్యం
స్ఫుప్తద్రవ్యంస్ఫుప్తస్యచస్లావః - స్లావసంసమానజాతీయేనద్రవద్రవ్యేణభాండస్యాతిపూరణంయంవాన్నిస్తరణం - శుద్ధిత్వమవతేతేతతో
బృహస్పత్యాగిబహుత్వమబృహత్సంచదేశాద్యపేక్షయావేదితవ్యం || యథాహబోధాయనః || దేశంకాలంతథాత్మానం ద్రవ్యంద్రవ్యప్రయోజనం
ఉపవత్తిమవస్థాంచజ్ఞాత్వాశౌచంద్రకల్పయేదితి || కీటాద్యుపహతస్యతూత్వపనం - యథాహమనుః || ద్రవ్యాణాంచైవసర్వేషాంశుద్ధిత్వవసం
స్మృతమితి || ఉత్పవసంచాత్రవస్త్రాంతరికేపాత్రేప్రక్షేపఃఅన్యథాకీటాద్యుపగమస్యాసంభవాత్ - శూద్రభాండస్థితస్య మధాదకాదేః పా
త్రాంతరానయనాచ్ఛుద్ధిః - మధాదకేపయస్తద్వికారాశ్చపాత్రాత్పాత్రాంతరానయనేకుద్ధాశ్చబోధాయనస్తరణాత్ - మధుఘృతాదే ర్య

నాద్వాహంతా-లాద్గోక్రమణాత్తథా | సేకాదుల్లేఖనాల్లేపాద్గృహంమాజానలేపనాత్ || ౧౮౮ || గోఘ్రా
తేన్నేతథాకేశమక్షికాకీటదూషితే | సలిలంభస్మకృద్వాపిత్రక్షేప్తవ్యంవిశుద్ధయే || ౧౮౯ || త్రపుసీసక
తామ్రాణాంత్రా రామ్లాదకవారిభిః | భస్మాద్భిఃకాంస్యలోహానాంశుద్ధిఃస్లావోద్రవస్యతు || ౧౯౦ || అ
మేధ్యాక్తస్యమృత్తయైశ్శుద్ధిగంధాదికమణాత్ || ౧౯౦౫ || వాక్యస్తనంబునిశితమజ్ఞాతంవసదా
శుచి || ౧౯౧ || శుచిగోస్పృష్టికృత్తయంత్రకృతిష్టంమహిగతమ్ | తథామాంసంశ్వచాంతాలక్రవ్యాదాది

ణావకదహస్తాత్ప్రాప్తస్యపాత్రాంతరానయనంపునఃపవనంచకార్యం - యథాహశంఖః || అభ్యవహార్యాణాంఘృతేనాభిచారితానాంపు
నఃపవనమేవస్తేహాంస్తేహవద్రసానామితి || ౧౯౦ || ఎవంసాధ్యరాజతాదీనామేతత్ప్రకరణప్రతిపాదితానాంసర్వేషామచ్చిష్టస్తేహా
ద్యుపహతేశుద్ధిముక్త్యాఇదానింతేమామేవామేధ్యోపహతానాంశుద్ధిమాహ || అమేధ్యేతి || అమేధ్యాశ్శరీరజామలావసానాశుక్రాదయః - వసా
శుక్రమస్యజ్జ్వామూత్రవిక్లర్ణవిణ్ణభాః | క్లేష్టాశ్రుదూషికాస్వేదోద్వాదవైలేపలాస్యజామ్ || తథా || మూసమాస్థిరవంశిస్తాంతోమూత్రా
తకేవేవసా | స్వేదాశ్రుదూషికాక్లేష్టమద్యంచామేధ్యముచ్యతేఇతిమనుదేవలాదిప్రతిపాదితాః - తైర్వసాదిభిరక్తంప్రమమేధ్యాక్తం - తస్య
మృదాతోయేనచశుద్ధిః కతకవ్యాగంధావకమణేన - ఆదిగ్రహణాల్లేపస్యాదిగ్రహణం || యథాహగాతమః || లేపగంధావకమణేనై శ్శౌచ
మమేధ్యలిప్తస్యేతి | సర్వశుద్ధిషుచప్రభవంమృత్తయైరేవలేపగంధావకమణంకార్యం - అశక్తావస్యేనతత్ - అద్భిః పూర్వంమృదాచేతిగాత
మస్తరణాత్ - వసాదిగ్రహణంచసర్వేషామమేధ్యత్వంప్రతిపాదయితుం - ససమానోపమాతాయ||మద్యైర్మాత్ర పురీషైశ్చ క్లేష్టపూయా
శ్రుశోణితైః | సంస్ఫుప్తంచైవశుద్ధ్యేతపునఃపాకేనమృత్తయమిత్కుపఘాతేవిశేషాభిధానాత్ - అమేధ్యత్వంచైషాం - దేహాచైవమలాశ్చ
తాఇతివచనాత్ - దేహాచ్యుతానామేవసస్యస్థానావస్థితానాం - పురుషస్యనాభేరూధ్యంకరవృత్తిరిక్తానామగ్గానామన్యామేధ్యస్యకేసాన్న
సం - యథాహదేవలః || మనుష్యాస్థివసాంవిష్టామూర్తవంమూత్రరేపసే | మజ్జానంశోణితంస్ఫుప్తావిపరస్యస్థానమాచరేత్ | తాస్యేవసాన్వని
సంస్ఫుప్తప్రక్షాల్నాచమ్యశుద్ధ్యతీతి || తథా || ఉధ్యంకరాభేకరాముక్తాయదంగమపహస్యతే | తత్రస్థాన మధస్తాత్ప్రక్షాల్నాచమ్యశు
ద్ధ్యతీతి || ౧౯౦౫ || వాక్యస్తమితి || కృతేపిశౌచేయథోక్తేమనసోపరివోషాద్యత్రశుద్ధిసందేహాభవతి - తద్వాక్యస్తం శుచి - శుద్ధమేతదస్యితి
బ్రాహ్మణవచనేనశుద్ధంభవతిత్యథే - అంబునిశితక్తయంత్రప్రతిపాదితాశుద్ధినాన్రితస్యప్రక్షాల్నేనశుద్ధిః - ప్రక్షాల్నా సహస్యప్రాక్షణేన
అజ్ఞాతంచనదాయత్కాకాద్యుపహతమపయంతంకదాచిదశిజ్ఞాయతేతచ్ఛుచి - తమపయోగాదదృష్టదోషోనాస్తీత్యథే - నస్యేతద్విరుధ్య
తే || సంవత్సరస్యైకమపిచరేత్కృపాగ్నిద్విజోత్తమః | అజ్ఞాతశుక్తిశుద్ధ్యథంజ్ఞాతస్యతుచిశేషతఇతి - అదృష్టదోషేపిప్రాయశ్చిత్త ప్రతిపాద
నాత్ - వైతత్పాత్రియశ్చిత్తస్యజగ్ధివయత్వాత్ - దోషాభావస్యచానోపయోగవిషయత్వాత్ || ౧౯౧ || శుచీతి || మహిగతం భూమిస్థముద
కం - ఏకగవితృప్తిజననసమథేచాండాలాదిభిరసంస్ఫుప్తంద్రకృతిష్టంరూపరసగంధస్పృశాంతరమనావన్నంశుచి ఆచక్షునాదియోగ్యంభవతి

మహిగతమిత్యుక్తం భూగతస్యానుభవస్యనిషేధాథేన గత్యాంతరిక్షోదకస్య శుద్ధత్వవ్యాప్త్యర్థం నాపున్యధ్యతస్య - ఉద్భృతాశ్చపిశుద్ధస్యసింహ
ద్వైపాత్రైస్సముద్భృతాః । ఎకరాత్రోపితా ఆపస్త్యజ్యాత్మకృద్ధా ఆపిస్వయమితి దేవలవచనాత్ - తథాచాగ్రదాలాదికృతేతటాకాదౌనదోషః
అంత్యైరపిశ్యతేకూపేనేతావాప్యదికేతథా । తత్రస్నాత్వావపీత్వాచప్రాయశ్చిత్రం విద్యత ఇతి శాతాతపస్తరణాత్ । తథామాంసం శ్వ
చాండాలవ్రవ్యాదాదిభినిపాతితగుణవి - ఆదిగ్రహణాత్పుక్తసాదేరపిగ్రహణం - నిపాతితగ్రహణం భూతితస్య నిరాకరణాథేన ॥ ౧౯౨ ॥
రక్షితి ॥ రక్షయన్సుర్యాదేప్రకాశితద్రవ్యస్య - అగ్నిప్రసిద్ధిరజోజ్ఞాదిసంబంధవ్యతిరేకేణ - తత్ర ॥ శ్వకాకోష్ఠ్యభిరోలుక సూకర
గ్రామపక్షిణాం । ఆజావిరేణుసంస్కరాదాయులక్ష్యశ్చహిత్యవిదోషశ్రవణాత్ - సంమాజానాదికార్యం - ఛాయావృక్షాదే - గాః
అశ్వః - వసుధాభూమిః - అనిలోవాయుః - విపుషోఽవశ్యాయబిందవః - ముఖజానాం వత్సమాణత్వాత్ - మక్షికాశ్చ ఎతేచాండాలా
లాదిస్పృష్టాః పిశ్యతేకేళవచనం - వత్సప్రసవణేషోగతమగ్ధావశేషకేళుచిః - వత్సగ్రహణం బాలస్యోపలక్షణాథేన - బాలైగనుక్రాంతం
నిత్యం మేధ్యమితి నిర్ణీతవచనాత్ ॥ ౧౯౩ ॥ అజేతి ॥ అజాశ్వయూర్ముఖం మేధ్యం - నగార్ననరజాః పలాః - సరశ్బ్దాలక్షణయోదేవమభిధత్తైత
జ్ఞామలావసాదయోనమేధ్యాభవంతి - పంథానోమాగాశ్చాగ్రదాలాదిభిః స్పృష్టాః పిశరాత్రా సోమాంశుభిర్వారుతేనచ శుద్ధ్యంతి - దివా
సూర్యాంశుభిర్వారుతేనచ ॥ ౧౯౪ ॥ ముఖేతి ॥ ముఖేజాతాముఖజాః - క్షేష్టవిపుషోమేధ్యానోచ్ఛిష్టంకుర్వంతి - అనిపతితాశ్చేదంగేనమ
ఖ్యావిపుషఉచ్ఛిష్టంకుర్వంతి - నచేదంగేనిపతంతితి గౌతమవచనాత్ - తథా ఆచమనతోయేబిందవః పాదౌస్పృశంతి తేమేధ్యాః - శ్రు
చాస్యప్రపిష్టముచ్ఛిష్టంకుర్వంతి - దంతసక్తంచాన్నాదికం స్వయమేవచ్యుతంత్యక్తాశుచిర్భవతి - అచ్యుతందంతసమం - తథాచగౌతమస్తరణం
దంతశ్చిష్టేషుదంతవదస్యత్రజవభిమశేకనాత్ ప్రాక్చ్యుతేరిత్యేకే ॥ చ్యుతేష్వాస్రావవద్వింద్యాన్నిగిరస్సేవతచ్ఛృతిరితి - నిగరణంపునరనే
నయాజ్ఞవల్క్యోక్తేనత్యాగేనకల్పయతే - నిగిరస్సేవేత్యేవకారాత్ - చర్యణేత్వాచమేన్నిత్యం ముక్త్యాతాంబూలచర్యణమ్ । ఓష్ఠావిలోప
కాస్పృష్టావసానిపరిధాయచేతివిష్ణుక్తాచమననిషేధాథేన - తాంబూలగ్రహణంఫలద్యుపలక్షణాథేన - యథాహ శాతాతపః ॥ తాం

నిపాతితమ్ ॥ ౧౯౨ ॥ రక్షిగిర్గీరజశ్చాయాగౌరశ్వోవసుధానిలః । విపుషోమక్షికాస్పశేక వత్సప్రసింశే
శుచిః ॥ ౧౯౩ ॥ అజాశ్వంముఖతోమేధ్యంనగార్ననరజామలాః । పంథానశ్చవిశుద్ధ్యంతిసోమసూర్యాంశు
మారుతైః ॥ ౧౯౪ ॥ ముఖజావిపుషోమేధ్యాస్తథావమనబిందవః । త్తశ్చ్రుచాస్యగతందంతసక్తంత్యక్తా
తతశ్శుచి ॥ ౧౯౫ ॥ స్నాత్వాపీత్వాత్ముతేసుప్తేభుక్త్యరథ్యావ్రసవణే । ఆచాంతః పునరాచామేద్వాసో
విష్ఠిరథాయచ ॥ ౧౯౬ ॥ రథ్యాకదమతోయాస్పృష్టాస్యంత్యశ్వచాయనైః । మారుతేనైవశుద్ధ్యంతి
వక్తేష్టకవితానిచ ॥ ౧౯౭ ॥ తపస్తప్త్యాస్పృశద్భివృక్షాప్రక్షాణావేదగుప్తయే । తృప్త్యర్థంపిత్వదే
వానాంధమశుంరక్షణాయచ ॥ ౧౯౮ ॥ సర్వస్యవ్రథవోవిపాః శుక్రితాధ్యయనశాలినః । తేభ్యఃక్రియా
వరాశ్శ్రేష్ఠాస్తేభ్యోప్యధ్యాత్వంప్రమాః ॥ ౧౯౯ ॥ సవిద్యయా కేవలయాతిపసావాపిపాత్రతా । యత్ర

బూతేక్షుభతేనైవభుక్తేస్నేహవశిష్టకే । దంతలగ్నస్యసంస్కరేనోచ్ఛిష్టోభవతిద్విజితి ॥ ౧౯౫ ॥ స్నాత్యేతి ॥ స్నానపానత్యుతభౌజనరథ్యో
పసర్పణవాసోవిపరిధానేమకృతేషుఆచాంతఃపునరాచామేత్ - ద్విరాచామేదిత్యర్థః - చకారాద్రోదనాధ్యయనారంభాలృప్త్యతోక్త్యాది
షుచ - తథావసిద్ధః ॥ సుప్తాభుక్త్యాత్ముత్వాస్నాత్వాపీత్వారుదిత్వాచాచాంతఃపునరాచామేత్ - మునరపి ॥ సుప్తాత్ముత్వాచభుక్త్యాచప్తి
విత్వోక్త్యావృత్తంవచః । పీత్వాపోశ్యేష్యమాణశ్చఆచామేత్ప్రియతోపిసన్నితి ॥ భోజనేత్యాదావపిద్విరాచమనం - భౌత్యమాణస్తప్రయతో
పిద్విరాచామేదిత్వావస్తంబస్తరణాత్ - స్నానపానయోరాదౌసకృత్ - అధ్యయనేత్వారంభేన్విః - కేషేత్వంతవయథోక్తం ద్విరాచమనం
౧౯౬ ॥ రక్షేతి ॥ రథ్యామాగమాత్రం - కదమఃపంకః - తోయముదకం - రథ్యాస్థితానికదమతోయానిఅంత్యైశ్చాండాలాదిభిః శ్వ
భిర్వాయనైశ్చస్పృష్టానిమారుతేనైవశుద్ధ్యంతిశుద్ధిమపయాంతి - బహువచనం గోమయశర్కరాదిప్రాప్త్యర్థం - వక్తేష్టకాదిభిశ్చితాని
భవశగృహదీనిచాండాలాదిస్పృష్టానిమారుతేనైవశుద్ధ్యంతి - ఎతచ్చప్రోక్షణంసంహతానామిత్యుక్తప్రోక్షణనిషేధాథేన - త్వణకాష్టపల్లా
దిమయానాంకుప్రోక్షణమేవ ॥ ౧౯౭ ॥ ఇతిద్రవ్యశుద్ధిప్రకరణమ్.....*

అథదానధమప్రకరణమ్.

ఇదానీందానధమంప్రతిపాదయిష్యంస్తవంగభూతపాత్రప్రతిపాదనాథేన తత్ప్రశంసామాహ ॥ తపఇతి ॥ బ్రహ్మశిరశ్యగర్భః -
కల్పదౌతపస్తప్త్యాధ్యానంకృత్యాకాముఖ్యాకృత్యజామీతి - పూర్వంబ్రాహ్మణాశ్చస్తవవాక్ - కిమథేన - వేదగుప్తయేవేదసంరక్షణాథేన
పితౄణాందేవతానాంవత్సప్త్యర్థం - అనుష్ఠానోపదేశద్వారేణ ధమరక్షణాథేన - అతస్తేభ్యోదత్రమత్యయభలంభవతిత్యభిప్రాయః ॥
౧౯౮ ॥ సర్వస్యేతి ॥ సర్వస్యక్షత్రియాదేవిప్రాఃప్రభవః క్రేస్తాః - జాత్యాకదమణాచ - బ్రాహ్మణేష్వపిశ్రుతాధ్యయనశాలినః శ్రుతాధ్య
యసంపన్నాఉత్కృష్టాః - తేభ్యోపిక్రియాపరావిహితానుష్ఠానశీలాః - తేభ్యోప్యధ్యాత్వేతిప్రమాః - వత్సమాణమాగేణ శమదమాదియో
గేనాత్మతత్వజ్ఞాననిరతాఃక్రేస్తాఇత్యనుష్యతే ॥ ౧౯౯ ॥ ఎవంజాతివిద్యానుష్ఠానతపసాం ప్రశంసాముఖేనపితౄయోగేన పాత్రతామభిధా

యలధునాతేమాంసముచ్చయేసంపూణకపాత్రతామాహ || ౧౯ || కేవలయామిద్యయాశ్రుతాభ్యయసంపత్త్యానైవసంపూణకపాత్రత్వం నా
పికేవలేన తపసా శమదమాదినా - అపిశబ్దాత్కేవలేనానుష్ఠానేన కేవలజాత్యావా నైవసంపూణకపాత్రత్వం - కథంతపియత్రపురుషే
వృత్తమనుష్ఠానం ఇమేచోభేద్యాతపసీస్తః - చశబ్దాద్భూత్వా జాతిశ్చ - తదేవమన్వాదిభిస్సంపూణకపాత్రం ప్రకీర్తితం - హియస్మాదతః
పరముత్కృష్టపాత్రంనాస్తి - అత్రజాతినిద్యానుష్ఠానతపస్సముచ్చయానామ త్రోత్తరం ప్రశస్త్యేనఫలతారతమ్యం ద్రష్టవ్యం || ౨౦ ||
గోభూతితే || పూర్వోక్తపాత్రేగవాదికమర్చితదాతవ్యమితి శాస్త్రోక్తకదానాదికతవ్యతా సహితందేయం - ఆపాత్రే క్షుద్రయాదౌ
చాప్రాప్తేచపతితాదౌ - విదుషాపాత్రవిశేషేణఫలనిశేషంజానతాక్రేయసంపూణకఫలమిచ్చతాకించిదల్పమపి సదాతవ్యంక్రేయోగ్రహణాద
పాత్రేదానేపికిమపితామసుఫలమస్తీతిసూచితం || యథాహకృష్ణ ద్వైపాయనః || అదేశకాలేయద్దానమపాత్రేభ్యశ్చదీయతే | అనర్హతమవ
జ్ఞాతంతత్రామసముదాన్యతమితి || ఆపాత్రేనదాతవ్యమితివదతాఃకృష్ణదేశకాలద్రవ్యసన్నిధౌపాత్రస్యాసన్నిధౌనేప్రవ్యవృత్తతమద్దేశేత్యా
గంతస్తైప్రతిశ్రవణంవాక్యత్వానమర్చయేన్నత్వపాత్రేదాతవ్యమితిసూచితం - తథాప్రతిశ్రుతమపి పశ్చాత్పాతకాదిసంయోగేజ్ఞాతేనదేయం -
ప్రతిశ్రుత్యాప్యథమనంయతాయనదద్యాదినిషేధాత్ || ౨౧ || ఆపాత్రేదాతునిషేధముక్త్యా ప్రతిగ్రహీతారం ప్రత్యాహ || విద్యేతి ||
విద్యాతపోభ్యాం హీనేన ప్రతిగ్రహః సువణాఃవి ర్మగ్రాహ్యః - యస్మాద్విద్యాదిహీనః ప్రతిగృహ్యతాతారమాత్మానంవాధోనరకం
నయతి ప్రాప్యతితి || ౨౨ || గవాది పాత్రేదాతవ్యమిత్యుక్తం తత్రఃశేషమాహ || దాతవ్యమితి || ప్రతిదివసంశక్త్యనుసారేణ యథోక్తవి
ధినాపాత్రేగవాదికం - స్వకుటుంబావరోధేనదాతవ్యం - నిమిత్తమచంద్రోపరాగాదిమ - విశేషతోధికం - యత్నేనదాతవ్యం - యామితే
నాపిత్రద్ధాపూతమనూయాపవిత్రీకృతం - శత్రూదాతవ్యం - యాచితేనాపిదాతవ్యమితివదతా యథోక్తపాత్రంస్వయమేవ గత్యాహూయ
వాయద్దానంతస్తవోఫలముక్తం - తథాచస్తృతిః || గత్యాయద్దీయతేదానంతగంతుఫలంస్తృతం | సహస్రగుణమాహూయయాచితేనతదధిక

వృత్తమిమేచోభేతద్ధిపాత్రంప్రకీర్తితం || ౨౦ || గోభూతిలహిరణ్యాదిపాత్రేదాతవ్యమర్చితమ్ | నా
పాత్రేఽదుషాకించదాన్యశ్చేత్రియశ్చభృతా || ౨౧ || విద్యాతపోభ్యాంహీనేననకుగ్రాహ్యః ప్రతిగ్రహః ||
గృహ్యసదాతారమధోనయత్యాత్మానమేవ || ౨౨ || దాతవ్యంప్రత్యహంపాత్రేనిమిత్తేషువిశేషతః |
యాచితేనాపిదాతవ్యంక్రద్ధాపూతంతుశక్తిర || ౨౩ || హేమశృంగీశస్త్రైరౌక్తై స్సుశీలావస్త్రసంయు
తా | సకాంస్యపాత్రాదాతవ్యాక్షిరిణీగౌస్సదక్షిణా || ౨౪ || దాతాస్యాస్యగమూపోతివగ్నిరా
రోమసమ్మితా || కపిలాచేత్తారయతిభూమిశ్చాప్రప్రమంకులమ్ || ౨౫ || సవత్సారోమతుల్యాః యుగా
న్యభయతోముఖే | దాతాస్యాస్యగమూపోతిపూర్వేణవిధినాదత్ || ౨౬ || యావద్వత్సర్యచాదౌ
ద్వౌముఖంయోశ్యాంచదృశ్యతే | తావద్దైఃపృథివీజ్ఞేయాయావద్గర్భంసముంచతి || ౨౭ || యథాకథంచద్ద
త్వాగాంధేనుంవాధేనుమేవవా | అరోగానుపరిక్లిప్తందాతాస్యగ్రేనుహీయతే || ౨౮ || శాంతిసంవా
హనంరోగివరిచర్యాసురార్చనమ్ | పాదశౌచంచద్విజౌద్విష్టమాజానంగోప్రదానవత్ || ౨౯ || భూదీపాం

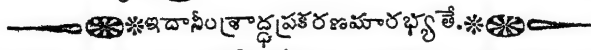
మితి || ౨౩ || గవాదికందేయమిత్యుక్తంత్రగోదానేనశేషమాహ || హేమేతి || హేమమయేశ్వంగేయస్యాస్మాహేమశృంగీ - శక్తేఃశాస్త్రైః
రాజతైఃఖుద్రైస్సంయుతా - వస్త్రైఃనిచసంయుతా - కాంస్యపాత్రసహితా - బహుక్షీరాగార్యథాశక్తిదక్షిణాసహితాదాతవ్యా || ౨౪ || గో
దానఫలమాహ || దాతేతి || అస్యాగోరోమసమ్మితాకరోమసంఖ్యాకావత్సరాశ్చస్యగమూపోతిదాతా - సాయదికపిలాసతదాశేవలు
దాతారంతారయతి - కింతుకులమపి - ఆసప్రమంసప్రమభివ్యాప్యపిత్రాదీక్షమట్ ఆత్మానంచ సప్రమం కులం - అప్యథే - భూయశ్శబ్దః ||
౨౫ || సవత్సేతి || సవత్సారోమతుల్యాని - వత్సేనసహవతేతదిసవత్సాతస్యారోమతుల్యానివత్సర్యగోశ్చయావతిరోమాణి తావత్సంఖ్యా
కానియుగానికృతత్రేతాదీని - ఉభయతోముఖేందదత్స్యగమూపోతి - పూర్వేణవిధినాదాతాచేత్ || ౨౬ || కాపునరుభయతోముఖేక
థంవాతద్దానఫలమిత్యతహ || యావదితి || గర్భాన్నిగచ్ఛతోవత్సర్యద్వౌపారౌముఖంచయావత్కాలంయోన్యాబృశ్యతేతావత్కాల
ముభయతోముఖమస్యాఅస్తీత్యభయతోముఖే - యావత్కాలంగర్భవంతగతంసముంచతితావత్సాగోపృథివీసమాజ్ఞేయా అతఃఫలాతిశ
యోయుక్తః || ౨౭ || యథేతి || యథాకథంచద్దేమశృంగాద్వసంభవేషీయథాసంభవంపూర్వోక్తేనవిధినాశ్చేనం దోగ్ధీంలభేనుంవా అవం
ధ్యాం - అరోగాంరోగరహితాంఅపరిక్లిప్తాంఅత్యంతదుర్బలాంగాందత్వాదాతాస్యగమహీయతేపూజ్యతే || ౨౮ || గోదాన సమాన్యా
హశాంతి తేతి || శాంతిస్యతానశయనాదీదానేనశ్రమావసయనంశాంతిసంవాహనం - రోగిణాం పరిచర్యా - యథాశక్త్యవధాదిధానేన -
సురార్చనంసారిహరహిరణ్యగర్భాదీనాంగంధమాల్యాదిభిరారాధనం - పాదశౌచంచద్విజానాంసమానామధికానాంవా - తేమామేవోచ్చిష్టస్య
మాజానంవతాన్యసంతరోక్తేనగోదానేనసమాని || ౨౯ || భూదీపానితి || భూఃఫలప్రదా - దీపాదేవాయతనాదిషు - ప్రతిశ్రయః ప్రవాసినా
మాశ్రయః - నివేశనాధికంగాహస్యాయత్కన్యాదిదీయతేతస్మైవేళికం - స్వణంసువణకం - భువ్యోభారసహాబలీవదః - శేషం

ప్రసిద్ధం - ఏతాః భూమిపాదీః దత్వాస్య గో-లోకేపూజ్యతే - స్వగఃఫలంచభూమిదానాదీనాం నఫలంతరప్యదాసాథకం || యత్ప్రసిద్ధం
 త్కురుతేపాపంజ్ఞానతోజ్ఞానతోపివా | అపిగోచమమాత్రేణభూమిదానేనకుద్ధృతి || తథా || వారిదస్త్రప్తిచూపోతిసుఖమక్షయమన్నదః |
 తిలప్రహఃప్రజామిష్టాంధీపవశ్చక్షురుత్రమం || వాసోదశ్చంద్రసాలోక్యమశ్విసాలోక్యమశ్వదః | ఇత్యాదిఫలాంతరత్రవణాత్ || గోచమక్ష
 ణంచబృహస్పతిగాదశితం || న ప్రహాత్యేనఃండేనత్రింశద్దండైర్వతేనం | దశతాశ్చేవగోచమక్ష దత్వాస్య గోచమహితశతి || ౨౦౦ || గృ
 హేతి || గృహంప్రసిద్ధం - ధాన్యానిచశాలిగోభూమాదీని - అభయంభీతత్రాణం - ఉపానవశా - ఛత్రం - మాబ్యం మల్లికాదేః - అనులేప
 నం కుంకుమచందనాది - యానంరథాది - వృక్షముపజీవ్యనూమ్రావికం - ప్రియయద్యస్యప్రియగృహమాదికం - శయ్యాంచదత్వా - అత్యు
 తమతిశయేన - సుభేభవతి-నచపారణ్యాదివద్ధస్తేదాతుమశక్యత్వాద్ధమస్యదానానుభవః - భూమిదానాదావపి నమానత్వాత్ - స్మృత్యంత
 రేపిధమక్షదానత్రవణాత్ - దేవతానాంగురూణాంచమాతాపిత్రోస్తదైవచ | పుణ్యందేయంప్రయత్నేననాపుణ్యగి చోదితంకృచ్చిదితి || అపు
 ణ్యదానేతదేవవధకతే - ప్రతిగ్రహీతురపిబోధాదినాప్రవృత్తస్య || యఃపాపములంభ్యాత్వా ప్రతిగృహ్లాతి దుమతిః | గహితాచరణాత్తస్య
 పాపంతావత్సమాక్రయేత్ | సమద్విగుణసాహస్రమానంత్యంచప్రదాతృప్తినిస్తరణాత్ || ఇహచసర్వత్ర దేశకాలపాత్రవిశేషాద్దేయవిశేషా
 ద్దాతృవిశేషాద్దానేఫలంమయాప్రోక్తం - హింసాయాతద్దేవహి తదితిప్రతిగ్రహీతృవృత్తివిశేషాచ్చదాతృప్రతిగ్రహీత్రాఃఫలతారతమ్యంద్ర
 ష్టవ్యం || ౨౦౧ || సర్వేతి || యస్మాత్సర్వధమమయంబ్రహ్మఅవబోధకత్వేన తస్మాత్తద్దానంసర్వదానేభ్యాప్యధికం - అతస్తద్దదదధ్యాపనాది
 ద్వాసేణబ్రహ్మలోకమవాప్నోతి - అమిచ్యుతంచ్యుత్సర్వధానభవతిఅభూతసంప్లవంబ్రహ్మలోకేఅవలిష్ఠతశ్చత్యధః - అత్రచ బ్రహ్మదానేపరస్య
 త్వాపాదనమాత్రందానం - స్వత్పనివృత్తైశ్చరుశక్యత్వాత్ || ౨౦౨ || దానఫలముక్త్యా ఇదానీందానవ్యతిరేకేకాపిదానఫలావాప్తేహేతు
 మాహ || ప్రతిగ్రహేతి || యఃపాత్రభూతోపిప్రాప్తంప్రతిగ్రహంస్వర్థాదికంనాదత్తేనస్వీకరోతి - అసాయద్యత్ప్రాప్తగోపాదత్తైత్తద్దాన
 శీలానాయేలోకాస్తానతిప్రశస్తాకనమాప్నోతి || ౨౦౩ || ఇదానీంసర్వప్రతిగ్రహానివృత్తిప్రసంగేఅపవాదమాహ || కుశాశ్చితి || ధానాః భృష్టయ

శ్చన్నవస్త్రాంభ శ్చిలసహిఃప్రతిశ్రయాః | నైవేశికంస్వణభుర్యందత్వాస్యగైసుహీయతే || ౨౦౦ ||

గృహధాన్యాశ్చయోపానచ్ఛత్రమాల్యానులేపనిమ్ | యానంవృక్షంప్రియంశయ్యాందత్వాత్కంతం సు
 ఖిభవేత్ || ౨౦౧ || సర్వధమమయంబ్రహ్మప్రదానేభ్యాధికంయతః | తద్దదగ్నమవాప్నోతిబ్రహ్మలోక
 మవిచ్యుతమ్ || ౨౦౨ || ప్రతిగ్రహసమర్థోపి సాదత్తైయఃప్రతిగ్రహమ్ | యేలోకాదానశీలానాంసతానా
 ప్నోతిపుష్కలాః || ౨౦౩ || కుశాశ్చాకంవయోమత్స్యగంధాఃపుష్పందధిక్షితిః | మాంసంశయ్యాసనం
 ధానాఃప్రత్యాఖ్యయంసవారిద || ౨౦౪ || అయాచితాహృతంగ్రాహ్యమపిదుష్కృతకమణః | అన్య
 త్రకులటావండవతితేభ్యస్తథాద్విష || ౨౦౫ || దేవాతిథ్యర్చనకృతేగురుభృత్యాదివృత్తయే | సర్వణఃప్ర
 తిగృహీయాదాత్మవృత్త్యథామేవచ || ౨౦౬ || అమావాస్యాష్టకావృద్ధిఃకృష్ణపక్షాయనద్వయమ్ || ౨౦౭ ||

వాః - ఊతిమృత్రికా-శేవంప్రసిద్ధం- యత్కుశాదికంస్వయముపసీతంసప్రత్యాఖ్యయం - చకారాద్భవది || శయ్యాంగృహక కుశాగం
 ధానపంపుష్పంమణికదధి | మత్స్యగ్రాధానాఃపయోమాంసంశాకంచైవననిర్ణదేదితి || తథా || గంధాదకంమూలఫలమన్నమభ్యుద్యతంచయ
 తే | సర్వతఃప్రతిగృహ్లాయాస్తధ్యాభ్యాభయదక్షిణామితిమనుస్తరణాత్ || ౨౦౧ || కిమితిప్రత్యాఖ్యయమిత్యతఅహ || అయాచితేతి || యస్మాద
 యాచిత మేతత్కుశావ్యావృతం దుష్కృతకారిణోపిసంబంధిగ్రాహ్యం - కిముతయథోక్తకారిణస్తస్మాన్నప్రత్యాఖ్యయం - అన్యత్రకులటా
 వండవతితేభ్యఃశత్రోశ్చ కులాత్ కులమటతీకులటాస్తేవ్రిణ్యాదికా-మండస్తృతీయాప్రకృతిః || ౨౦౨ || ప్రతిగ్రహానివృత్తైరపవాదాంతరమా
 నా || దేవేతి || దేవతాతిథ్యర్చనాదేరావశ్యకత్వాత్తదథమనావత్ప్రకరణాత్పృతితాద్యత్యంతకుత్పితవజ్జంసర్వతఃప్రతిగృహ్లాయాత్-గురవో
 మాతాపిత్రాదయః - భృత్యాభరణీయాః భార్యాపుత్రాదయః || ౨౦౬ || ఇతిదానప్రకరణమ్.....*

క్రాద్ధంనామాదనీయస్యతత్స్థానీయస్యద్రవ్యస్యప్రేతోద్దేశేనత్రద్దయాత్మాగః-తచ్ఛద్వివిధంపార్వణమేకోద్దిష్టంచేతి - తత్రత్రపురు
 షోద్దేశేనయత్క్రియతేతత్సర్వణమ్ - ఏకపురుషోద్దేశేనక్రియమాణమేకోద్దిష్టం - పునశ్చత్రివిధంనిత్యంనైమిత్తికంకామ్యంచేతి - తత్రనిత్యం ని
 యతనిమిత్తోపాధౌచోదితం నిత్యమహరహరమావస్థాప్తకాచిషు - అనియతనిమిత్తోపాధౌచోదితంనైమిత్తికంయథాపుత్రజన్మాదిషు - ఫల
 కామనోపాధౌచిహితంకామ్యం - యథాస్యగాఢికామానాంకృత్రికాదిషునక్షత్రేషు - పునశ్చపంచవిధం - అహరహశ్శాగ్ధం పార్వణం
 సృద్ధికాగ్ధమేకోద్దిష్టంసహింసకరణంచేతి - తత్రాహరహశ్శాగ్ధ మన్నంశిత్పమనుష్యేభ్య ఇత్యాదినోక్తం - తథాచమనుః || దద్యాదహరహ
 శాగ్ధమన్నాద్యేనోదేశేనవా | పయోమూలఫలతైర్వాసిపిత్వభ్యఃప్రీతిమక్షయమితి || అథనాపార్వణంవృద్ధిక్రాద్ధంచదశకయ్యవ్యంస్తయోః
 కాలానాహ || అమావాస్యేతి || యత్రదిసేచంద్రమానశ్యశ్చేసామావాస్యా తస్యామహద్వయవ్యాపిన్యామపరాహ్లావ్యాపిసిగ్రాహ్య - అప
 రాహ్లాపిత్వాణామితివచనాత్ || అపరాహ్లాశ్చపరంధావిభక్తేదినేచతుర్థోభాగఃస్త్రిముమాతః - అష్టకాశ్చతస్రహేమంతశ్శిశిరయోశ్చతు

కామపరపక్షాణామప్తమీష్యష్టకాశ్చాశ్వలామనోక్తాః - వృద్ధిఃపుత్రజన్మాదిః - కృష్ణవర్షోపరవక్షః - అయనవ్యయం దక్షిణోత్తర సంజ్ఞకం
 ద్రవ్యం కృతరమాంసాదికంచ - బ్రాహ్మణసంపత్తిర్వక్ష్యమాణా - విషవద్దన్వయంమేషకులమౌన్న్యగమనం - సూర్యసంక్రమః ఆదిత్యస్య
 రాశేరాశ్యంతరగమనం-అయనవిషవతోన్యంక్రాంతిత్వేనసిద్ధివిప్లవగుహాదాసంఫలాతిశయప్రతిపాదనాథం॥౨౦౬॥వృతీపాతోయోగః
 కేషః- గజచ్ఛాయా ॥యదేందుఃపితృదైవత్వేహంసత్వైవకరోస్థితః । యామృతిభిర్భవేత్సాహజచ్ఛాయాప్రకీర్తితేతివృథాపితా-హస్తీచ్ఛాయే
 యేతికేచిత్సేహనగృహ్యతేకాలప్రకమాత్ - గ్రహణంచంద్రసూర్యయోరపరాగః - యదాకతుః- క్రాద్ధంప్రతిరుచిర్భవతి తదాపి - చశబ్దా
 ద్యుగాదిప్రభృతయః - ఎతేక్రాద్ధకాలాః - యద్యపిచంద్రసూర్యగ్రహేనాద్యాదివిగ్రహణేభోజననిషేధస్తథాపిభోక్తునో-మోదాతు రభ్యుప
 యః ॥ ౨౦౭ ॥ అహరహక్రాద్ధవృత్తిరిక్రవక్ష్యమాణవతుర్విధకార్యైషుబ్రాహ్మణసంపత్తిమాహ ॥ అగ్రాగతి ॥ సర్వేషువేదేషు ఋగ్వేదా
 దిషుఅనన్యమనస్తతయావ్యష్టలితాభ్యయనక్షమాఃఅగ్రాః - శ్రోత్రియః క్రతాభ్యయనసంపన్నః - వక్ష్యమాణంబ్రహ్మయోవేత్త్యసామ్రాప్తుని
 త - యువామభ్యమవయస్కః - నర్వస్యేదంవిశేషణం - మంత్రబ్రాహ్మణయోరభావేత్తీతివేదాధావత్ - జ్యేష్ఠసామీతిసామవిశేషస్తవ్య
 యనాంగంవ్రతంచ-తద్వృత్తాచరణేనయస్తదధీతేనజ్యేష్ఠసామా-త్రిమధుఃముగ్ధేదైకదేశస్తద్వృత్తంచతద్వృత్తాచరణేనయస్తదధీతేనత్రిమధుః-
 త్రిసుపణఃఋగ్యజుషోరేకదేశస్తద్వృత్తంచతదాచరణేనతదధ్యాయాత్రిసుపణికః - ఎతేబ్రాహ్మణాశ్చాగ్నిధ్వజసంపదతి వక్ష్యమాణక్రియా
 సంబంధః ॥ ౨౦౮ ॥ స్వప్రీయశతి ॥ స్వప్రీయోభాగినేయః - ఋత్విగుక్రలక్షణః - జామాతాదుషితృభరా - త్రిణాచితేతం యజుర్వేదైకదేశ
 స్తద్వృత్తంచతద్వృత్తాచరణేనయస్తదధ్యాయాసత్రిణాచితేతః - అన్యత్వగిన్ధం- ఎతేచపూర్వోక్తాగ్ర్యశ్రోత్రియాద్యభావేవేదితవాన్॥శ్లో॥
 ఏషమైప్రథమఃకల్పఃప్రహసేహవ్యకవ్యయోః । అనుకల్పస్త్రయంప్రోక్తస్తదాసద్భిరగహితవత్సభిధాయమనునాస్త్రోక్తియాదీనామభిహితత్వా
 త్ ॥ ౨౦౯ ॥ కమఃనిష్ఠాగతి ॥ కమఃనిష్ఠావిహితానుష్ఠానతత్పరాః - తపోనిష్ఠాస్తవశ్శీలాః - సభ్యావసభ్యోత్రేతాగ్నయశ్చయస్యసంతి సపం

వ్యంబ్రాహ్మణసంపత్తిర్విషువహ్నోర్యసంక్రమః॥ ౨౦౬ ॥ వృతీపాతోగజచ్ఛాయాగ్రహణంచంద్రసూ
 ర్యయోః॥శ్రాగ్నిధ్వజసంపదతివత్సభిధానాః ప్రకీర్తితాః ॥ ౨౦౭ ॥ అగ్రాగతిస్సర్వేషువేదేషుశ్రో
 త్రియోబ్రహ్మవిషువా । వేదాధావిజ్యేష్ఠసామాత్రిమధుస్త్రీసుపణికః ॥ ౨౦౮ ॥ స్వప్రీయఋత్వి
 జ్ఞామానృయాజ్యశ్వశురమాతులాః । త్రిణాదికేదహ్నిత్రీమ్యసంబంధి బాంధవాః॥ ౨౦౯ ॥ కమఃని
 ష్ఠాస్తపోనిష్ఠాఃపంచాగ్నిబ్రహ్మచారిణఃపితృమాతృపరాశ్చైవబ్రాహ్మణాశ్చాగ్నిధ్వజసంపదే॥ ౨౧౦ ॥ రో
 గీహీసాతిరిక్తంగః కాణఃపానర్భవస్తథా॥ఎవీక్షీ-కుండగోభామనఖిశ్వావదంతకః॥౨౧౧॥భృతకాభ్యా
 వకఃక్షీబఃకశ్యాదూమ్యభిశస్తకః॥ మిత్రద్రుక్పిశునస్సోమవిక్రయావరిః॥ ౨౧౨ ॥ మూతాపితృగు
 రుత్యాగీకుండాశీవృకలాస్తజః॥ పరపూర్వావతిస్సేనఃకమఃదుష్టాశ్చనిందితాః॥౨౧౩ ॥ నిమంప్రయేత

చాగ్నిః - పంచాగ్నివిద్యాధ్యాయావా - బ్రహ్మచారి ఉపకుర్వాణోద్వైష్ణికశ్చ - పితృమాతృపరాస్తత్పూజాపరాః - చకారాత్ జ్ఞాననిష్ఠావ
 యః - బ్రాహ్మణానక్షత్రియాదయః - క్రాద్ధసంపదేక్రాద్ధేష్యక్షయఫలసంపత్తిహేతవః ॥ ౨౦౬ ॥ వజ్ర్యాణాహ ॥ రోగీతి ॥ మహా రోగో
 పశ్యద్ధుః - హీనమతిరిక్తంవాంగంయస్యాసాహీనాతిరిక్తంగః - ఏకేనాత్మాయోనవశ్యతినకాణః - ఎతస్మాదేవాంధృభిరకర్ష్యప్రజనసఖిల్వాటయ
 శ్చమహాప్రభృతయోనిరస్తాః - పునర్భూరుక్రలక్షణాతస్యాంజాతఃపానర్భవః - అవీక్షీ- బ్రహ్మచార్యేవస్థలితబ్రహ్మచర్యః - కుండగోతౌ ॥
 పరదారేమజాయేతేద్యౌసతౌ కుండగోశకా । వత్యోజేవతికుండస్త్వయేభృత-రిగోశకశ్చేవముక్రలక్షణౌ - కునఖి సంకుచితసఖిః-శ్వావ
 దంతః స్వభావాత్కృష్ణదశసఃఎతేక్రాద్ధేనిందితాశ్చతివక్ష్యమాణేనసంబంధః ॥ ౨౦౭ ॥ భృతకేతి ॥ వేతనగ్రహణేనయోధ్యావయతి సభృతకా
 భ్యావకః - వేతనదాసేనయోధీతేసోపి - క్షీబఃనపుంసకః - అసద్భిస్సద్భిర్వాదోమైర్యః కన్యాదూషయతి సకన్యాదూషీ - సతాలసతావా బ్ర
 హ్మహత్యాదినాభియక్తోభిశస్తకః - మిత్రద్రుక్మిత్రద్రుక్పి - పరదోషసంకీర్తనశీలః పిశునః - సోమవిక్రయాయజ్ఞేసోమస్యవిక్రేతా-పరి
 విందకఃపరివేత్తా - జ్యేష్ఠైలకృతదారేలకృతాగ్నిపరిగ్రహేనామః కమీయా దారపరిగ్రహమగ్నిపరిగ్రహంవాకుర్యాత్పరివేత్తా-జ్యేష్ఠస్తపరి
 విత్తిః - యథాహమనుః ॥ శ్లో ॥ దారాగ్నిహోత్రసంయోగయఃకరోత్సగ్రజేస్థితే । పరివేత్తాసవిజ్ఞేయఃపరివిత్తిస్తపూర్వజాతి - ఎవంధాత్మ
 యాజకావపి ॥ పరివిత్తిఃపరివేత్తాయయాచపరివిద్యతే । సర్వేతేనకంయంతిదాత్యయాజకపంచమాశ్చిస్తరణాత్ ॥ ౨౦౮ ॥ మూత్రితి ॥ వి
 నాకారణేనమాతాపితృగురూయస్త్రజతినమాతాపితృగురుత్యాగీ - ఎవంధార్యానుభిత్యాగ్యపి ॥ శ్లో ॥ వృద్ధౌచమాతాపితరా సాధ్వీభా
 ర్యానుభత్యీకుః । అప్యకార్యశతంకృత్యాభతకవ్యామనురప్రవీదితినమానసిదేశాత్ - కుండస్యాన్నంయోశ్చాత్మసాకుండాశీ - ఎవంగోశక
 స్యాపి ॥ శ్లో ॥ యస్తయోరన్నమశ్వాతి సకుండాశీప్రకీర్తితవతిచనాత్ - వృషలో నిధామకస్తప్తుతో వృషలాత్తజః - పరపూర్వాపున
 ర్భూతస్యాఃపతిః పరద్రవ్యావహరీక్షేనః - కమఃదుష్టాః శాస్త్రవిరుద్ధకారిణః - చకారాత్ప్రతవదేవలకప్రభృతయః - ఎతేక్రాద్ధేనిందితాః
 అగ్రాగతిస్సర్వేషువేదేష్యిత్యాదినాక్రాద్ధయోగ్యబ్రాహ్మణప్రతిపాదనేవైవత్సవిత్తిరిక్తానామయోగ్యత్వేసిద్ధిపునః కేసాంవిద్రోగాదీ
 నాంప్రతిషేధవచనముక్రలక్షణబ్రాహ్మణాసంభవేప్రతిషేధరహితానాంప్రాప్త్యథం ॥ ౨౦౯ ॥ ఎవంక్రాద్ధకాలాః బ్రాహ్మణాంశ్చ

క్వాఅభునాపార్వణప్రయోగమాహ || నిమంత్రయేతేతి || పూర్వోక్తాబ్రాహ్మణాశ్రాద్ధక్షణః క్రియతామితిపూర్వేద్యన్నిమంత్రయే
త్ - ప్రార్థనయాతీణమభ్యుపగమయేత్ అవరేమ్యర్వా || పూర్వేద్యురపరేద్యుర్వాశ్రాద్ధకమణ్యువస్థితే | నిమంత్రయేతత్ప్రవరాణ
సమ్యగ్విప్రాన్యథాదితానిమనుస్తరణాత్ అత్తవాణోకోన్మాదాదిరహితశ్చేత్ - యద్వాఅత్తవాన్నియతేంద్రియోభవేత్ - శుచిప్రయత్న
తైరపినిమంత్రిత్రాహ్మణైరమణోవాక్కాయకమభి ర్వాప్యపారైఃసంయతైర్భావ్యం || ౨౨ || అపరాష్ణాతి || అపరాష్ణాడక్షలక్షణే-
తాన్నిమంత్రితా - బ్రాహ్మణానాహూయస్వాగతవచనేనపూజయత్వాకృతపాదధావనానాచాంతా - క్షప్తేష్యసేషు పవిత్రపాణిః
పవిత్రపాణిసుపవేశయేత్ యద్యపినామాన్యేనాపరాష్ణాత్కృతపాదపి కతపేపాగ్రిభ్యతదాదిపంచసుముహూతేషుపరిసమాపనం శ్రేయ
స్కరం || ఆహ్వానముహూతావిఖ్యాతాదశపంచసర్వదా | తత్రాప్తమోముహూర్తయస్సకాలఃకతపస్త్వతః || మధ్యాహ్న సర్వదాయ
స్సాస్తంశిభవతిథాస్కరః | తస్మాదసంతఫలదస్త్రాచారంభోవిషయే || ఊర్ధ్వంముహూరాత్కుతపా ద్యస్తుహూతాచతుష్టయమ్ | ము
హూతాపంచకంహ్యేతత్స్వధాభవనవిమృతవిధివచనాత్ || తథాన్యదపిత్రాద్ధోవయోగికతపసప్రకముక్తం || మధ్యాహ్నః ఖడ్గపాత్రంచ
తథానేపాశకంబకః | రాప్యందధాన్ సీలాగావో దౌషిత్రశ్చాప్తమస్త్యతః || పాపంకుత్తితమిత్యాహు స్తస్యసంతాపకారిణః | అష్టావే
తేయతస్తస్మాత్కుతపావిధివచనాత్ || ౨౩ || యుగ్మానితి || దైవేఅభ్యుదయకేశాగ్ధేయగ్ధాసమాబ్రాహ్మణానుపవేశయేత్ - కథం
యథాశక్తిశక్తిమనతిక్రమ్య - తత్తతైశ్వదేవేద్యోద్యో - మాత్రాదీనాంభిన్నామేతైశ్వర్యోద్యోద్యోభిన్నానాంవాద్యోద్యో - ఎవంపిత్రా
దీనామేతైశ్వర్యోద్యోద్యోత్రయాణాంవాద్యోద్యో - ఎవంమూతామహాదీనాంచ - వగైత్రయేపివైశ్వదేవం తంత్రంవా - విత్రేప్రపార్వణశ్చ
ద్ధైర్యయుగ్మాన్విషమానుపవేశయేదిత్యంబభ్యతే - ఎతచ్చవరిస్తృతేనర్వతఃప్రచ్ఛాదితే - శుచాగోమయాదీనోవలప్తైదక్షిణాప్రవణేదక్షిణతోప
నతేదేశేకార్యం || ౨౪ || అయుగ్మాన్విత్త్యితిపార్వణశ్రాద్ధాంగభూతేవైశ్వదేవేష్యయుగ్మాప్రసంగే ఇదమారభ్యతే || ద్యోదైవభి || దైవే
వైశ్వదేవేద్యోబ్రాహ్మణప్రాజ్ఞభావుపవేశ్య - పిత్రేయుగ్మానిత్యుపేషప్రసంగేషేషఉచ్యతే - త్రయఃపిత్రేపిత్రాదిధానేత్రయ ఉదబ్ధు

పూర్వేద్యర్భాగ్విప్రానాత్మవాణుః | వైశ్వాపిసంయతైర్భావ్యంమణోవాక్కాయకమభిః ||
౨౨||అపరాష్ణాసమభ్యర్చ్యస్వాగతేనాగతాంశ్చతా - పవిత్రపాణిరాచాంతానాసనేమాపవేశ
యేత్||౨౩||యుగ్మానైవేయథాశక్తిపిత్రేష్టయ్యుగ్మాస్తతైవచ|పాస్త్రలేకుచాదేశేదక్షిణాప్రవ
ణేతథా|| ౨౪|| ద్యౌదైవేపాక్రయఃపిత్ర్యుడదగేతైకమేవవా| మూతామహానానుప్యేవంత్రం
వావైశ్వదైవికమ్||౨౫||పాణిప్రత్యోనందత్వావిష్టాగధాంకుశానిపి | ఆవాహయేదనుజ్ఞాతోవిశ్వే
దేవాశభిత్ప్రచా||౨౬||యవైరగ్వవకీర్యాభజనేసవః||౨౭|| శన్నోదేవాపయఃక్షిప్తాయవోసీతి
యవాంప్రథాశమాదివ్యాభిమంత్రేహస్తేష్యుఃపిషిపేత్||౨౮|| దతోదకంగంధమాల్యం

భాఉపవేశ్యాః - పఠాంతరమాహ - ఎతైకమేవవావైశ్వదేవేపిత్రేవైతైకముపవేశయేత్ - సంభవతోవికల్పః - మూతామహానానుప్యేవంత్రా
ద్ధేనిమంత్రణాది - ద్యౌదైవేపాక్రయఃపిత్ర్యుడదగేతైకమేవవేత్సేవమంతవ్యం - పితృశ్చాగ్ధవత్కతవ్యం - పితృశ్చాగ్ధేమాతామహశ్చాగ్ధ
చవైశ్వదైవికంవైశ్వదేవంత్రేణవాకతవ్యం - తంత్రేశ్చస్థిమదాయవాచకభి - యదాత్వేకంవబ్రాహ్మణోలబ్ధఃతదావైశ్వదేవేపాత్రంప్రక
ల్ప్యవసిష్ఠాక్షవిధిసాకతకవ్యం-యథాహవసిష్ఠః|| యద్యేకంభోజయేచ్ఛాగ్ధేదైవంత్రకథంభవేత్|అన్నంపాత్రేసముద్భృత్యసర్వస్వద్రక్వతస్య
చ || దేవతాయతనేకృత్వాతతశ్చాగ్ధంప్రవతయేత్ | పాగ్ధేదన్నంతదగ్నకుచద్యాద్యాబ్రహ్మచారిణభి || ౨౨ || పాణిప్రత్యోనమితి||
తదనంతరవిశ్వదేవాధికంబ్రాహ్మణహస్తేజలందత్వాష్టరాధాంకుశాంశ్చయుగ్మాద్విగుణా అసనేదక్షిణతోదత్వా విశ్వాక్షదేవానా
వాహయిష్యభి బ్రాహ్మణాశ్చస్త్వ - తైరావాహయేత్సనుజ్ఞాతోవిశ్వదేవాసగతేత్యసయాముహూ - అగచ్ఛంతుమహాభాగా శ్వేదేవాభి
త్యనేనచస్త్రేణశమంత్రేణతానాహయేత్ - ఏతచ్చయజ్ఞోపవీతినాసవ్యేనప్రదక్షిణంచకార్యం - అపసవ్యంతతః కృత్వా పితౄణామప్రద
క్షిణమితిపిత్రేషేకేషురణాత్ || ౨౩ || యవైరితి || తతోవిశ్వదేవాధికంబ్రాహ్మణసమిషేభామింప్రదక్షిణ్యే యతైరస్యవకీర్యాసంతరం
తైజసాదిభాజనేపవిత్రకేకుశయుగ్మాంతహితే - శన్నోదేవీభిష్టయభిత్సయాముచాపఃక్షిప్తా - యవోసిధాన్యరాజోసీత్యాదినా మం
త్రేణయవా తతోగంధపుష్పానిపక్షిప్తాఅనంతరమఘృణాపాత్రపిత్రాంతహితేషుబ్రాహ్మణహస్తేషు - యాదివ్యాఃఆపఃపయనేత్యాది
నామంత్రేణవిశ్వదేవాభిమంత్రేణవిశ్వదేవేష్యుఃపితృశ్చాగ్ధాదకంపిషిపేత్ || ౨౪ || దత్వేతి || అధికరణాచాధికముదకందత్వాయథాక్రమం గంధ
పుష్పభూపదీపదాసంకుర్యాత్ - తథాచ్ఛాదనదానంచ - గంధాదీనాంస్తృత్యంతరోక్రోవిశేషోద్రష్టవ్యః - చందనకుంకుమకర్పూరాగురువద్ద
కాన్యుపలేపనాధామితివిష్ణునోక్తం - పుష్పానిచ || శాగ్ధేజాత్యాప్రశస్తాన్యుమేల్లికాశ్వేతయూధికా | జలోద్భవానిసర్వాణి కుసుమాని
చచంపకమిత్యాద్యుక్తాని || ఉగ్రగంధీన్యగంధీనిచైత్యవృక్షోద్భవానిచ | పుష్పానివజశ్చీనియానిరక్తపుష్పానియానిచ || నకంటకిజం కంటకిజ
సుపేకగ్గంధుగంధీయత్ తద్దద్యాత్ - సరక్తంగక్తమపికుంకుమంజలజంచదద్యాదిత్యాదీనిద్రష్టవ్యాని - భూపేచవిశేషోవిష్ణునోక్తః || పాణిగం

సర్వం ధూపాగ్ధేనదద్యాత్ - ఘృతమధుసంయుక్తంగుగ్గుబుక్రీఖండాగురుదేవచారుసరళాదిదద్యాదితి - దీపేచపిశేషశ్చంభోక్తః || ఘృతేన
 దీపోదాతవ్యస్త్రిలతైలేనవాప్తః | వసామేదోద్భవంధీపంప్రయత్నేనవిజయేదితి || ఆచార్యదనంచపభృగింనవమహతంసద్యశగదద్యాదితి - ఎత
 చ్చసర్వంవైశ్వదేవానుస్తానకాండ ముదజ్ఞుఖిఃకుర్యాత్ - పిత్ర్యంకాండందక్షిణాముఖః - యథాహవృష్ణకాతాతపః || ఉదజ్ఞుఖిస్తుదేవానాఃపి
 శ్శూకాందక్షిణాముఖః | ప్రదద్యాత్సర్వజేసర్వందైవపూర్వంవిధానత ఇతి || ౨౩౧౪ || అపసవ్యమితి | తతోవైశ్వదేవకాండానంతరం - ఆప
 సవ్యంయజ్ఞోపవీతగ్రాచీనాపీతంకృత్వా - అత్రతత ఇతివదతాకాండానుసమయోదశికేతః - పిత్రాదీనాంక్రయాణామయుగ్మస్మృతాన్
 ద్విగుణభుగ్మనప్రక్షిణంవామతోష్ణరాధకమాససేమాదకపూర్వంజత్వాపునరుదకంజద్యాత్ - ఆపఃప్రదాయద్విగుణభుగ్మన్ కృతాన్
 జత్వాపఃప్రదాయేత్వాశ్వలావనస్తరణాత్ - ఏతచ్ఛాద్యంతయోరుదకదానగవైశ్వదేవేపిత్రేచప్రతిపాననాథకంద్రష్టవ్యం - ఆపపితౄణానితా
 మహస్త్రిపితామహానావాహయిష్య ఇతి బ్రాహ్మణాస్సప్తస్వీఆవాహయేతితైరనజ్ఞాతః-ఉశంతస్తావహామహాఇత్యనయర్చాపి పిత్రాదీనా వా
 హ్య - ఆయంతునఃపీతరత్నాద్విదామంశ్రేణోపతిష్ఠేత్ || ౨౩౩ || యవాథాకే ఇతి | యవాథాకేయవసాధ్యానికార్యాణి - ఆస్సవకీరణాదిని
 తిత్తైః కతకావ్యాని - తతోఘృపాత్రాసాదనాద్యాచ్చాదనాగతంపూర్వవత్కుర్యాత్ - తత్రాయంవిశేషః - తిలానపహతా ఆనురారక్షాగం
 సీత్యాదినామంత్రేణబ్రాహ్మణాస్సంతఃప్రదక్షిణమనవకీర్యరాజతాదిపాత్రేషుక్రీష్టయ్యుగ్మశనిమితకూర్చాగతహిలేషు - శనోదేపి
 రితిమంత్రేణాపంత్రీష్టా - తిలోసిసామదైవత్యత్యాదిమంత్రాణిలాన్యుష్మాణిగంధాంశ్చక్షిప్త్వాస్వధామూకే ఇతి బ్రాహ్మణానాంపురతోఘృ
 పాత్రాణిస్థాపయిత్వా - యాదివ్యా ఇతిమంత్రాంతే - పితేఇదంతేఘృణ - పితామహ ఇదంతేఘృణం - ప్రపితామహ ఇదంతేఘృణ మితి
 బ్రాహ్మణానాంహస్తేష్యఘృణంజద్యాత్ - ఏతైకముభయత్రవేత్యస్త్రిన్నపిపక్షేపాత్రత్రయంకార్యం - ఎవమఘృణంజత్వా - తేనామఘృణ
 శాంసంసృవాన్ బ్రాహ్మణానగళితాఘృణాదకాని పిత్తపాత్రేగృహీత్వా - దక్షిణాగ్రంకుశస్తవం ధూమానిధాయ - తస్యోపరి పితృభ్య
 స్థానమసీత్యనేనమంత్రేణతత్పాత్రంస్పృజం అధోముఖంకుర్యాత్సస్యోపరిఆఘృపాత్రపక్షిత్రాణినిదద్యాత్ - అనంతరంగంధపుష్పధూపదీపా
 చ్చాదనాని - పితరయంతేగంధః పితరిదంతేపుష్పం-ఇత్యాదిప్రయోగేణజద్యాత్ || ౨౩౪౪ || అగ్నాదితి | అనంతరమగ్నాకరిష్యకృత్పుత్రం

ధూపదానంసదీపః మంత్రాచార్యదనదానంచకరశౌచాధానంబువ || ౨౩౧౪ || అపసవ్యంతరికృత్వాపి
 శ్శూకానప్రదక్షిణమ్ * ద్విగుణాంస్తుకుశాకృత్వా హ్యుశంతస్తేత్యచాపిశ్శూకా | ఆవాహ్యతద
 నుజ్ఞాతోజపేదాయంతునస్తతః || ౨౩౩ || యవాథాస్తతిత్తైఃకార్యాఃకుర్యాదఘృణంజపూర్వవత్ | దత్వా
 ఘృణంసంస్రవాంస్తేషాంపాత్రేకృత్వావిధానః * పిశృభ్యస్థానమసీత్యస్పృజంపాత్రంకిరోత్యధః ||
 ౨౩౪౪ || అగ్నాకరిష్యన్నాదాయవృచ్ఛాగ్నంఘృతప్లవమ్ * కురుష్యేత్యభ్యనుజ్ఞాతోహుత్వాగ్నం

ఘృతాక్రమన్నమాదాయ - బ్రాహ్మణాస్సృచ్ఛేదగ్నాకరిష్య ఇతి - ఘృతగ్రహణంసూపకాకాదినివృత్త్యధికం - శతస్తైః కురుష్యేత్యభ్యను
 జ్ఞాతః ప్రాచీనాపీత్యగ్నిముపసమాధాయ ప్రేక్షజేనాదాయావదానగంపదాజహుయాత్ - సోహయపితృమతే స్వధానమోగ్నయేకవ్యవాహ
 నాయస్వధానమఇపిండపితృయజ్ఞశేనాగ్నోహుత్వా ప్రేక్షణమనుప్రహృత్య హుతశేషంమృత్యయవజ్జంయథాలాభోపపన్నేషువిశేషతో
 రాశ్యేషు పిత్రాదీభాజశేషుదద్యాత్ - నవైశ్వదేవభాజసేషు - సమాహితోనన్యమనస్కః - అత్రయద్యవ్యగ్నా ఇతివిశేషణోక్తంతథాప్యా
 హితాగ్నేః సర్వాధానవక్షేపాననాగ్నేరభావాత్ పిండపితృయజ్ఞానంతరభాషిపార్వణశ్రాద్ధాహితదక్షిణాగ్నేస్సస్త్రిణాన్దక్షిణాగ్నా
 హేమః - కమణ్సాత్రంవిహహగ్నా విత్యస్యావవాదశకనాత్ - యథాహమార్కండేయః - ఆహితాగ్నిస్తుజహుయాద్దక్షిణాగ్నోసమా
 హితః | అనాహితాగ్నిస్తృప్తపసదగ్న్యభావేద్విజేప్తువేతి-అథాధానవక్షేత్వాపాననాగ్నిసద్భావాదాహితాగ్నేరనాహితాగ్నేరప్యోపాననా
 గ్నావేవాగ్నాకరణహేమః - ఏవమన్వప్తకాదిషుత్రిష్టపి - పిండపితృయజ్ఞాదిదేశాత్కామ్యాదిషుచతుషుకాచ్రాహ్మణపాణావేవ హేమః
 యథాహుగృహ్యకారాః - అన్వప్తకృతంపూర్వేద్యుర్దాసీమాస్యథపార్వణం | కామ్యమఘృణదయేష్టమ్యామేకోద్దిష్టమథాప్తమం | చతుష్టా
 ద్యేషుసాగ్నినాంవహత్వా హేమోదధియతే | పితౄబ్రాహ్మణహస్తేస్యాదుత్తరేషుచతుష్టకేపీతి || అస్యాధికః - హేమంతకిశిరయోశ్చతుర్థా
 మవవత్తాణామప్తమిష్టకా ఇత్యప్తకాః పితాః - తత్రనవమ్యాంయత్ క్రియతేతదన్వప్తకృతం - సప్రమ్యాంకియమాణం పూర్వేద్యుమాసి
 కృష్ణపక్షేచమిప్రస్థానియస్యాంకస్యాంచిత్రధావన్వప్తకాతిదేశేనయద్విహితం-అమావాస్యాయాంపిండపితృయజ్ఞానంతరయద్విహితంత
 త్పార్వణం-స్వగృహాదికామానాంకృత్తికాదినక్షత్రేషుయద్విహితంతత్కామ్యం - అభ్యుదయేపుత్రోత్పత్త్యాదిమతటాకారామదేవతాప్రతిష్ఠా
 దిషుచయద్విహితం-అప్తమ్యాంయాప్తకావిహితాఏకోద్దిష్టం-అత్రేకోద్దిష్టశ్చక్షేపంపిండీకరణంబుయతి- తత్రేకోద్దిష్టస్యాపిసద్భావాత్ - నశే
 వలంపార్వణస్య సాక్షాదేకోద్దిష్టపితదభావాత్-అథవాగృహ్యభావ్యకారమతేనసాక్షాదేకోద్దిష్టపిపాణిహేమస్యసద్భావాత్సాక్షాదేకోద్దిష్ట
 మేవ- ఎతేషామాద్యేషుచతుషుకాసాగ్నికస్యాగ్నా హేమః-ఉత్తరేషుచతుషుకాపితౄస్థానబ్రాహ్మణహస్తై-నిరగ్నికస్యాపిప్రమితపితృకస్యద్వి
 జస్యపార్వణంనిశ్యమితితస్యాపిపాణావేవ హేమః-ననిర్వచనియత్సాగ్నిధ్వంప్రమితపితౄకోద్విజః | ఇందుతయేమాసిమాసిప్రాయశ్చిత్రీయతేతుసఇ

బ్రూయాత్ - బ్రాహ్మణైశ్చప్రియంతాంవిశ్వేదేవాఇత్యుక్తేషదమంతోచ్యమానగజపేత్ ॥ ౨౪౪౪ ॥ దాతేతి ॥ దాతారో హిరణ్యదేన్మ
స్సాకంకురేతిభివధాంతాంబహవోభవంతు - వేదాశ్చవధాంతాం - అభ్యయనాధ్యాపన తవధాజ్ఞానానుష్ఠాన ద్వాదశా - సంతతిశ్చపుత్ర
పౌత్రాదిపరంపరయా - త్రద్ధావపిత్ర్యేకమణ్యాస్థానోస్సాకంకూప్యగమత మాగచ్ఛతు - దేయంచహిరణ్యదివిహులపర్యంతమస్సాకంభ
వత్ప్రతిజపేదిత్యన్వయః ॥ ౨౪౪౫ ॥ ఇతితి ॥ ఏవంపూర్వోక్తప్రాధానామంత్రంప్రోక్త్యాచప్రియావాచాః ధన్యావయంభవచ్ఛరణయగళక
మలరజఃపరిశ్రీకృతమస్తన్నంవిరంకాకాద్యశనశ్లేశమగణయ్య భవద్భిరసంగృహీతావయమిత్యవంరూపాః - ప్రణవత్య ప్రదక్షిణాపూర్వంనమ
స్కృత్యపిఃజయేత్ - కథంవిసజయేదిత్యతహ - వాజేవాదేవతవాజినోనశ్యసయర్వాపిత్యపూర్వం ప్రపితామహుఃశ్వేదేవాంతందర్శా
న్సారంభణేనోత్తిష్ఠతపితరఇతి - క్షీతంసుక్ష్మీతమనాఃకనజానగకుర్వాత్ ॥ ౨౪౪౬ ॥ యస్మిన్నితి ॥ యస్మిన్నఘోషాత్రే పూర్వమఘోషాదానా
సంతరం సంప్రవాబ్రాహ్మణహస్తగళితా ఘోషాదకానినివేశితాఃస్థాపితాస్తప్తిత్యపాత్రంయ్యజ్ఞంతమతానమూర్ధ్వముఖా కృత్వాపిప్రాన్విస
జయేత్ ఏతచ్ఛాశీర్షంత్రాదూర్ధ్వంవాజేవాజఇత్యతఃప్రాగ్ద్విష్టవం - కృత్వాపిసజయేదితిక్వాప్రత్యయప్రవణాత్ ॥ ౨౪౪౭ ॥ ప్రదక్షి
ణమితి ॥ అనంతరమాసీమాంతంబ్రాహ్మణాననువ్రజ్యతైరాస్యతామిత్యనుజ్ఞాతస్తాస్పృదక్షిణీకృత్యప్రతినివృణో - పితృసేవం త్రాధ్యక్షమిష్టే
స్సహభుంజీత - నియమవివాయంనపరిసంఖ్యా - మాంసేతుయధాదుచీద్విజకామ్యయేత్యత్రాక్రం - యస్మిన్దినేత్రాధ్యంకృతంకృత్యంబుంధిసంర
జనీంభోక్తృభిర్రాహ్మణైస్సహక రాబ్రహ్మచారిభవేత్ - తుశ్చబ్ధాత్పనరోజనాదిరహితోపిభవేత్ ॥ పునరోజనమధ్యాసంఖారాధ్యయనమైథు
సం ॥ దానంప్రతిగ్రహంహోమంత్రాధ్యంకృత్వాప్రవజయేత్ ॥ దంతధావనతాంబూలంస్నేహస్నానమభోజనం ॥ రత్నావళగరాన్నానిత్రా
ధ్యకృత్యప్రవజయేదితివచనాత్ ॥ ౨౪౪౮ ॥ ఏవంపార్వణత్రాధ్యమత్వాదదాసీంవృద్ధిత్రాధ్యమాహ ॥ ఏవమితి ॥ వృద్ధౌపుత్రజన్మాదినిమిత్రై
భ్యుదయిత్రాధ్య - ఏవమక్రైస్సప్రకారేణపితౄణామయజేత్పూజయేత్ - తత్రపశేషమాహ - ప్రదక్షిణావృత్కఇతిప్రదక్షిణాఅవృత్తనుష్ఠాన పద్ధతి

భూమాపంచే నైవోజలమ్ ॥ శ్వేదేవాశ్చప్రియంతాంవిప్రైశ్చోక్తశ్చరంజపేత్ ॥ ౨౪౪౪ ॥ దాతారో
నోభివధాంతాంవేదాస్సంతతిరేవచ ॥ త్రద్ధావనోవావ్యగమద్భుచుదేయంచనోస్త్వితి ॥ ౨౪౪౫ ॥ ఇ
త్యుక్త్యాప్రయావాచాః ప్రణవశ్యవిసజయేత్ ॥ వాజేవాజఇతిప్రీతః పితృపూర్వంవిసజయేత్ ॥
౨౪౪౬ ॥ యస్మిన్ప్రేసంసృవాఃపూర్వమఘోషాత్రేనివేశితాః ॥ పితృపాత్రంకదుత్తానం కృత్వావిపా
న్విసజయేత్ ॥ ౨౪౪౭ ॥ ప్రదక్షిణమనువ్రజ్యభుంజీతిపిశ్పసేవితమ్ ॥ బ్రహ్మచారిభవేత్తాంతురజనీంబ్రా
హ్మణైస్సహ ॥ ౨౪౪౮ ॥ ఏవంప్రదక్షిణావృత్కావృద్ధానాందీముఖాపిగ్మోకాయజేతదధికకంధుమిత్రా
స్పిండాకాయవైఃక్రియాః ॥ ౨౪౪౯ ॥ ఏకోద్విష్టం దైవహీనమేకామ్యైకవఃక్రియమ్ ॥ ఆవాహనాగ్నోక
రణరహితంహ్యవసవ్యవత్ ॥ ౨౪౫౦ ॥ ఉపతిత్య తామత్యయ్యస్థానేప్రవిసజనే ॥ ఆభరణ్యతామితివచే

ర్యస్థానాప్రదక్షిణావృత్కఃప్రదక్షిణప్రచారఇతియావత్ - నాందీముఖానితిపితౄణాంవిశేషణం ఆతచ్ఛావాహనారోనాందీముఖానిత్యనా
వాహయిష్యే-నాందీముఖానితామహదీనిత్యాదిప్రయోగోద్రష్టవ్యః - కథంయజేతేత్యాహ-దధికరంధుమిత్రాక్-కకంధుర్బదరీఫలంధన్నా
బదరీఫలైశ్చమిత్రాకపిండాకదత్వాయజేతేతిసంబధ్యతే - తిలసాధ్యాశనర్యాఃక్రియాఃయవైకతవాః - ఆత్రచబ్రాహ్మణసంఖ్యాదశైవ
యగ్నైకదైవేయధాశక్తిత్యత్ర - ప్రదక్షిణావృత్కత్వాదిపరిగణనమశ్యేనామపిస్త్యత్యంతరోత్తానాంశేషధర్మాణాంప్రదశానాథకం -
యథాహఆశ్వలాయనః - అథాభ్యుదయికేయగ్నాబ్రాహ్మణాఅమూలాదర్శాః ప్రాశ్నుభో యజ్ఞోపవీతీస్యాత్ప్రదక్షిణ మువచారోయవై
స్తిలాధేగంధాదిదానపద్విద్విజయజుదర్శానసే దద్యాత్ ॥ యవోసిసామదేవత్యోగోనవోదేవనిమితాః ॥ త్రత్వేద్భిఃపృక్షాభ్యుస్థానాందీము
ఖాకపితౄణాకఇమాక లోకాకప్రీతాహినస్సాన్విహేతియవావయనమ్ - పశ్వేదేవాగ్రంబోధ్యుంనాందీముఖాః పితరఇదంబోధ్యుంమితి-య
థాలింగమఘ్యుంధానంపాణాహోమోగ్నయేకవ్యవాహనాయస్వాహ - సోమాయపితృమతే స్వాహేతి - మధుతాతాబుతాయతఇతి ఋచ
స్థానసేషపాస్తైగాయతేతిపంచమధుమతీఃక్రావయేత్ - అతస్తమిమదంతేతిచషష్ఠీమాచాంతేషుభుక్తాశయాల్లోమయాదకేనోవివిష్యప్రాశీ
నాగ్రాదర్శాకసంస్తీర్యతేషుషుషుదాజ్యమిత్రేణభుక్తశేషేజ్జైకైశ్చవ్యోర్వోర్వోపిండోదద్యాదిత్యాది ॥ యద్యపిపితౄణామయజేతేతిసామాన్యే
నోక్తంతథాపిత్రాధ్యత్రయంక్రమశ్చస్త్యత్యంతరాదవగంతవ్యః - యథాహశాశాతపః ॥ మాతుశ్చార్థంతుపూర్వంస్యాత్పితౄణాంతదసంతరం
తతోమాతామహదీనాంవృద్ధౌత్రాధ్యత్రయంస్త్యతమితి ॥ ౨౪౪౯ ॥ అగ్నేకోద్విష్టమాహ ॥ ఏకోద్విష్టమితి ॥ ఏకఉద్విష్టాయస్త్రికత్రాధ్య తదేకోద్వి
ష్టం ఇతికమణామధేయం - శేషంపూర్వవత్ - చరేదిత్యుపసంహారాత్పార్వణకలధర్మప్రాప్తాపశేషాభిధీయతే - దైవహీనంవైశ్వదేవరహి
తా - ఏకాఘోషాత్రమేకదర్శపక్షత్రకంచ - ఆవాహనాగ్నోకరణహోమేనరహితమపసవ్యవత్ ప్రాచీనాపిత బ్రహ్మసూత్రవత్ - అగ్నేనా
సంతరణ్ణోకోక్తాభ్యుదయికే ఉపపితౄణామయతి ॥ ౨౪౫౦ ॥ కించ ॥ ఉపతిత్యతామితి ॥ యదుక్తంస్తనైవాచ్యంతతేమర్యాదక్షయ్యోదకమే

వపీతిత్రాక్షయ్యస్థానేడవతిష్ఠతామితివదేత్ - విప్రవిసజ్జనేకతఃస్వే వాజేవాజిజిజిపానగతరంఽర్చాన్వారంభణేనాభిరమ్యతామితిబ్రూ
యాత్ - తేచాభిరతాఃస్తేతిబ్రూయః - పేతిప్రసిద్ధౌ - శేషంపూర్వవదితియావత్ - ఏతచ్ఛమధ్యాహ్నకతఃవ్యం - యథాహ దేవలః ||
పూర్వాహ్నేదైకంక్రాద్ధమపరాహ్నేతుమైత్యుక్తం | సకేద్విష్టుతుమధ్యాహ్నప్రాతర్యుద్ధినిమిత్తమితి || ఘంజీతపితృనేపితృ మితృత్రైక్రిోద్విష్టు
శేషేనిషేధోద్భవ్యతే - నవక్రాద్ధేషుయచ్చిష్టుంగృహేపర్యుత్థితంచయత్ | దంపత్యోర్భుక్తశేషంచనఘంజీతకదాచనేతి || నవక్రాద్ధంతు దగ్ని
తం || ప్రథమేష్విత్వతేయేష్వివంచమేనప్రమేతధా | నవమైకాదశేదైవతన్నవక్రాద్ధముచ్యతేతి || ౨౫౧౪ || సపిండికరణమాహ||౧౦౯౬||
గంఢాదృత్యైర్వ్యక్తంపాత్రచతుష్టయమఘ్యుఃసిద్ధ్యధంపూర్వోక్తవిధినాకుర్యాత్ - తతైర్వ్యక్తంపాత్రచతుష్టయమితివదతాపితృవగేచత్వా
రోఽప్రాహ్మణాదశికాః - వైశ్వదేవేద్వస్థితావేవ - తత్రప్రేతపాత్రోదకంకించదవశేషంక్రిధావిభజ్యపితృపాత్రేషుసేచయేత్ - యేనమా
నాన్యుమనసశితివాభ్యాంమంత్రాభ్యాం - శేషమిశ్యేదేవావాహనవిసజ్జనాదిపూర్వవత్పూర్వణవదాచరేత్ - క్రేతాఘ్యుఃపాత్రావశిష్టోద
కేనప్రేతస్థానప్రాహ్మణమాస్తేఘ్యుఃకందత్వాశేషమేకోద్విష్టువత్సమాచయేత్ - పిత్రేష్టుప్రిషుపార్వణవత్ - ఎతత్సపిండికరణ మనంతరోక్తమే
కోద్విష్టుంచతతః ప్రాగుక్తుం - స్త్రియాఅపిమాతురపితృతఃవ్యం - ఎవంవదతాపార్వణేమాతృక్రాద్ధంపృథక్నకతఃవ్యమిత్యుక్తంభవతి - అత్ర
ప్రేతశస్టుపితుఃప్రపితామహవిషయంకేచిష్టర్థయంతి తస్యప్రిష్టుంతిర్భావే సపిండికరణోత్తరకాలంపిండదానాదినివృత్త్యుపపత్తైః - సమనంతర
మృతస్యతూత్తరక్రమేదోదకదానానువృత్తెంతర్భావోనయ్యుక్తః - అతఏవాహయమః || యస్సపిండికృతంక్రేతంపృథక్పిండియోజయేత్ | విధి
ఘ్నుస్తేనభవతిపితృవచోపజాయతేతి || ప్రకషేణశతఃప్రేతశతంశతైఃపితృశతైఃజ్ఞాపవత్తైః - క్రేతేభ్యసంపన్నపృణీయాదిచ ప్రయోగదశకా
నాత్ - అపిచ || సపిండికరణంక్రాద్ధందైవపూర్వనియాజయేత్ | పితౄనావాశయేత్తత్రపునఃక్రేతంననిదిశేదతి సపిండికరణోత్తరకాలం
ప్రేతస్యక్రాద్ధావిప్రతిషేధోద్భవ్యతే - సచానంతమృతస్యసంభవత్యమావాస్యాదౌక్రాద్ధాదినిధానాత్ - సపిండతాతుపురుషే సప్రమేనివ
తఃతదత్తేతదపివచనంచతుర్థాస్యప్రిష్టుంతర్భావమేవఘటతే - చతుర్థాస్యపిండక్రేతయవ్యాపిత్వంపంచమస్య పిండద్వయవ్యాపిత్వం షష్ట్యైర్వక
పిండవ్యాపిత్వం - సప్రమేనివృత్తితి - పితృపాత్రేష్విశేతదపిపితృముఖ్యత్వాదస్మిన్నేవపక్షేఘటతే - నాన్యథాపితృపితామహప్రముఖత్వాత్
తస్మాత్పితృపాత్రేషుతస్మైతపాత్రంప్రసేచయేత్ - ఇతిపితుఃప్రపితామహపాత్రంపిత్రాదిపాత్రేషుప్రసేచయేదితి - తదయ్యుక్తుం - సహ్యత్ర పిం
డసంయోజనముత్తరక్రమిండదానాదినివృత్తిప్రయోజనంఅపితుక్రేతత్వనివృత్త్యాపితృత్వప్రాప్త్యధం - క్రేతత్వంచత్వత్వప్రసాదజనితాత్వంత

ద్భూగ్రియస్తేభిరతాస్స హ||౨౫౧౪||౧౦౯౬||దకతిలైర్వ్యక్తంకుర్యాత్పాత్రచతుష్టయమ్||అఘాఃథంపి
శృపాత్రేషుపేతపాత్రంప్రసేచయేత్ | యేనమానాశితిద్వాభ్యాంశేషంపూర్వవదాచరేత్ || ఏత

దుఃఖానుభవస్థానైః యథాహనూర్కంజేయః - క్రేతలోకేతువసతిన్యూణాంవషణంక్రీడితా | తుత్తృష్టైర్త్యహంతత్రభవేతాంభ్య
గునందనేతి - పితృత్వప్రాప్తిశ్చవస్యాదిక్రాద్ధదేవతాసంబంధః - ప్రాక్తవైకోద్విష్టుసహితేనసపిండికరణేనక్రేతత్వనివృత్త్యాపితృత్వంప్రాప్తో
శీత్యవగమ్యతే || యతైర్వ్యతానినవత్రానిప్రేతక్రాద్ధానిషోడశ | పితౄనత్వంస్థిరతస్యదత్తైఃక్రాద్ధశతైరపి || చతురోనిర్వపేత్పిండాక్ పూర్వం
తేషుసమావసేత్ | తతఃప్రభృతివైప్రేతః పితృసామాన్యమత్నుత్యతిస్తరణాత్ || యస్సపిండికృతమిత్యసేనాపిపృథగేకోద్విష్టునిధానేనసిగిడాధా
ననిషేధాత్ - పార్వణనిధానేనపిండదానమవగమ్యతే - ఎతచ్ఛసాంవత్సరికపాక్షికైకోద్విష్టునిధానేనాపాద్యతే - యదపిపునః క్రేతంననిదిశ
శేదితితదపిప్రేతశబ్దంఞ్చార్చయేత్ అపితుపితృశబ్దమేవేత్యేవమథం - సచప్రకషణమనూత్తరైవప్రేతశబ్దః - యతోఽశిష్టదుఃఖానుభవా
వస్థాప్రేతశబ్దేనయాధ్యాభిధేయతేతఇత్యుక్తంయోపిప్రమితమాత్రేప్రేతశబ్దప్రయోగః సోపిభూతపూర్వగత్యాసపిండతాతుపురుషేనప్రమేని
నివతఃతదతిచప్రథమస్యపిండస్యచతుర్థావ్యాపిత్వాత్ ద్వితీయస్యపంచమవ్యాపితవాత్తృతీయస్యషష్ఠవ్యాపితవాత్ సప్రమేనివతఃతదతి-ఏవమపి
ఘటతే - అపిచ || నిర్వాప్యపిండాన్వయేనససాపిండ్యమవ్యాపకత్వాదపిత్వేకశరీరావయవాన్వయేనేత్యుక్తం - పితృశబ్దశ్చ క్రేతత్వనివృత్త్యా
క్రాద్ధదేవతాత్వముపగతేషువతఃతదతిపితృపాత్రేష్విత్వనిర్దు - తస్మాదనంతరంమృతపాత్రోదకస్యతత్పిండస్యచపితృపాత్రేషు తత్పిండిషు
చసంసజ్జనమితిస్థితం - ఆచార్యస్త్వరమతమేవోపస్యస్తవాక్ - ఏతచ్ఛపితుస్సపిండికరణంపితామహాదిషుప్రిషుప్రమితేషువేదితవ్యం - పితరిప్రే
తేపితామహేప్రపితామహేవాజీవసపిండికరణంగానైస్య - పుత్రస్త్రిమాచ్చమృతానాంచనైవకార్యాసపిండతేలివచనాత్ - యత్నుమనువచ
నం - పితాయస్యతువృత్తస్సాగ్నేవేచ్చాపిపితామహః | పితుస్సనామసంకీర్త్యకీర్తయేత్ప్రపితామహమితి || తదపిపితృశబ్దప్రయోగనియమా
య - సపిండద్వయదానాథం - కథం || ధ్రియమాణేతుపితరిపూర్వేషామేవనిర్వపేత్ | పితాయస్యతువృత్తస్సాగ్నేవేచ్చాపిపితామహఃసో
పిపూర్వేషామేవనిర్వపేదిత్యన్వయః - పక్షద్వయేపితృభంనిర్వపేదిత్యాహ - పితుస్సనామసంకీర్త్యకీర్తయేత్ప్రపితామహమిత్యాద్యంత గ్రహ
ణేనసర్వక్రమితృభ్యః పితామహేభ్యః ప్రపితామహేభ్యశ్చేవంప్రయోగోనపునః కదాచిదపిపితామహస్యప్రపితామహస్యవా ఆదిత్వంవృద్ధప్ర
పితామహస్యతత్పితృత్వం - అతశ్చపిత్రాదికబ్ధానాం సంబంధివచనాత్ - ధ్రియమాణేపితరిపితుఃపితృభ్యఃపితామహేభ్యః ప్రపితామ
హేభ్యశ్చితి - పితామహేధ్రియమాణేపితామహస్యపితృభ్యఃపితామహేభ్యశ్చితిపితుఃపితృభ్యఃపితామహేభ్యశ్చితి - తస్మాద్యయమ

ధాః - పితామహేద్రియమాజ్ఞేప్రేతేవాపితరిపితురేకంపిండమేకోద్దిష్టవిధానేనవిధాయపితుర్యఃపితామహస్తతఃపరాభ్యాంద్వాభ్యాంబద్ధ్యాత్ - పితామహస్తావత్తనఃప్రపితామహస్సంప్రదానభూతఃస్థితవేతి ప్రపితామహాయతతః పరాభ్యాం ద్వాభ్యాంబద్ధద్వాదితి - శబ్దప్రయోగ నియమస్తుపూర్వోక్తమవ - ఎవంగోబ్రాహ్మణహతస్యాపిసపిండీకరణాభావోపేదితవ్యః - యథాహకాత్యాయనః || బ్రాహ్మణాదిహతేతాతే పతితే సంగవజఃతే | పుత్రత్నామీచ్ఛమృతేదేయంయేభ్యఏవదదాత్సపాణితి || గోబ్రాహ్మణాదిహతస్యపితుఃసపిండీకరణాసంభవేతముల్లంఘ్య పితామహావిభ్యః పార్వణవిధానముపవన్నమితిసపిండీకరణాభావోవగవ్యతే - స్తృప్త్యంతరేపి || యేనరాస్సంతతిశ్చిన్నానాస్తీతేమాంసపిండతా|నస్తైస్సహకతవాక్యోకోద్దిష్టానిషోడశ || మాతుస్సపిండనాదోగోత్రేఽప్రతిపత్తిః - భృత్యుగోత్రేణపితృగోత్రేణపేతుభయత్రదాతవ్యమితిదర్శనాత్ - స్వగోత్రాద్భిశ్చతేనారీవివాహత్సప్రమేవదే | స్వామిగోత్రేణకతవాక్యతస్యాఃపిండోదకక్రియాఽత్యాదిభృత్యుగోత్రేణయంవచనగ - పితృగోత్రంసముత్సృజ్యసకుర్యాత్సృత్యుగోత్రతః | జన్మస్యేవవిపత్తాచనారీణాంపైతృకుంకులమిత్యాదిపితృగోత్రేణయం - ఎవంఽప్రథివత్రావాసురాదిహతేమృపుత్రకాకరణేచపితృగోత్రమేవ - తత్రత్రవిశేషవచనాద్దానస్యానివృత్త్యై - బ్రాహ్మణిహతేమృప్రిపీయవవద్భృహద్రథంతరసామవద్వికల్పమవ - తత్రచ | యేనాస్యపితరోయాతాయేనయాతాపితామహః | యేనయాయాశ్చతాంమగః ప్రేనగత్సన్నమవ్యతీతవచనాత్ - వంశవరంపరాయాతసమాచారేణవ్యవస్థా - ఎవంః భవయవ్యతిరేకేణాస్యవచనస్యవిషయాంతరాభావాత్ - యత్రపునశ్చాత్మతోనవ్యవస్థానాప్యాచారతస్తత్రాత్మనస్తుష్టిరేవచేతివచనాదాత్మనస్తుష్టిరేవవ్యవస్థాపికా - యథాగర్వాప్త మేష్టమేమాబ్దణి - నూతుస్సపిండీకరణేపివిరుద్ధానీవవాక్యానిదృశ్యంతే - తత్రపితామహ్యదిభిస్సాధాంసపిండీకరణంస్తృతం - తథాభృత్రాపిభార్యాయాఃస్వమాత్రాదిభిస్సహసపిండీకరణంతవ్యమితి | పైతీసనిరాహ || అపుత్రాయాంమృతాయాంతుపతిః కుర్యాత్సపిండతామ్ | శ్వశ్రావ్యదిభిస్సహైవాస్యాఃసపిండీకరణంభవేదితి | పత్యానహసపిండీకరణంయమటహ || పత్యాచైకేనకతవ్యంసపిండీకరణంప్రియాః | సామృతాపి పితేనైక్యంగతామంత్రాచుతివ్రతైతి | ఉశనసాతుమాతామహేనసహసపిండీకరణముక్తం || పితుఃపితామహేయద్వత్సృజ్యేనంవత్సరేనుత్రైః | మాతుమాతామహేతద్వదేవాకార్యాసపిండతా||తథా||పితాపితామహేయోజ్యేపూర్ణేనంవత్సరేనుత్రైః | మాతామాతామహేతద్వ దిత్యాహభగవాన్వివః || ఇత్యేవంవిధేమవచనేషుసత్పుత్రాప్రాయాంభార్యాయాంమృతాయాంభృత్రాస్వమాత్రైవ సాపిండ్యంకుర్యాత్ - ఆన్వారోహణేతుపుత్రస్సపిత్రైవమాతుస్సాపిండ్యంకుర్యాత్ - ఆసురాదిహతహృత్సన్నఃపుత్రికాసుతశ్చమాతామహేనైవ - బ్రాహ్మణిహ

త్సపిండీకరణమేకోద్దిష్టంస్త్రియాఅపి || ౨౫౩౪ || అర్వాక్సపిండీకరణంయస్యసంవత్సరార్థవేత్ | త

హృత్సన్నః - పిత్రామాతామహేనపితామహ్యవానికల్పేనకుర్యాత్ - అత్రాపియదినియతోవంశసమాచారస్తదాసీంతత్రైవకుర్యాత్ - వంశసమాచారోపన్యయితశ్చేదాత్మనస్తుష్టిరేవచేతియథాచుతికుర్యాత్ - తత్రచయేనకేనాపిమాతుస్సాపిండ్యేయిత్రాన్వష్టకాదిషు మాతృత్రాద్ధంపుభగ్యపీతం || అష్టకానుచవృద్ధాచగయాయాశ్చతుయేహని | మాతుశ్చాద్ధంపుభక్కుర్యాదస్యత్రపతినాసహేతి - తత్రపితామహ్యదిభిరేవపార్వణక్రాద్ధంతవ్యం - అన్యత్రపతినాసహేతిపతినాపిండ్యేతదంతభాగిత్యాత్ - మాతామహసాపిండ్యే తదంతభాగిత్యాత్రైవసహ | యథాహకాత్యాయనః || ఏకమూర్తిత్వ మాయాతినపిండీకరణేకతే | పత్నీపతిపితృణాంచతస్తాదంతభేషభాగినీతి || ఎవం సతి మాతామహేనమాతుః సాపిండ్యమాతామహాశ్చాద్ధం పితృశ్చాద్ధంపత్నీమేవచ - పత్యాపితామహ్యవామాతుః సాపిండ్యమాతామహాశ్చాద్ధంసనిత్యం - కృతేభ్యదయోఽక్యతేనప్రత్యవాంజలినిణాయః || ౨౫౩౪ || అర్వాగితి || సంవత్సరాదర్వాక్ సపిండీకరణంయస్యకృతం - తస్యతమద్దేవేన ప్రతిదివసంప్రతిమాసంవాయావత్సరంశక్త్యనుసారేణాన్నముదకుంభసహితం బ్రాహ్మణాయదద్యాత్ - అర్వాక్సంవత్సరాదివదతాసపిండీకరణం సంవత్సరేపూర్ణేప్రాగేవేదితవేతం - యథాహశ్వలాయనః | అథసపిండీకరణంసంవత్సరాంతేద్వాదశాపేవేతి - కాత్యాయనోప్యాహ || తతస్సంవత్సరేపూర్ణేసంపిండీకరణంభవేత్ | త్రిపక్షేవాయదాచార్యాగ్వృద్ధిరాపద్యతేతదేతి || ద్వాదశాపేత్రిపక్షేవావృద్ధిప్రాప్తాసంవత్సరేవేతిచత్వార్యపక్షాదశితాః - తత్రద్వాదశాపేపితుఃసపిండీకరణంసాన్నికేనకార్యంసపిండీకరణం వినాపిండపితృయజ్ఞానీధ్దేః || సాన్నికస్తయదాకతాప్రేతోవాప్యగ్నిమాన్యవేత్ | ద్వాదశాపేతదాకార్యంసపిండీకరణంపితునితవచనాత్ - నిరగ్నికస్త్రైపక్షేవృద్ధిప్రాప్తాసంవత్సరేవాకుర్యాత్ - యదాప్రాక్సంవత్సరాత్సపిండీకరణంతహషోడశక్రాద్ధానికృత్యా సపిండీకరణంకార్యం ఉతసపిండీకరణకృత్యాస్యకాలేతానికతవాక్యనితినంతయః - ఉభయథావచనదశేనాత్ - క్రాద్ధానిషోడశాదత్వానకుకుర్యాత్సపిండతామ్ | క్రాద్ధానిషోడశాపాద్యవిదధీతసపిండతామితి || షోడశశ్చాద్ధానిచ || ద్వాదశాపే త్రిపక్షేవాపన్నానేమానీకేఖిక్ | క్రాద్ధానిషోడశైతానిసంస్తృతానిమనీషిభిరితిదశితాని - తథా || యస్యాపివత్సరాదర్వాక్సపిండీకరణంభవేత్ | మానీకంచోదకుంభంచదేయంతస్యాపివత్సరమితి || తత్రసపిండీకరణంకృత్యాస్యకాల ఎవైతానికతవాక్యనితీప్రధమఃకల్పః - అప్రాప్తకాలత్వేనప్రాగసధికారాత్ - యదపివచనంషోడశక్రాద్ధాని కృత్యైవసపిండీకరణంసంవత్సరాత్పాగిపికతవ్యమితిసోయమావత్కల్పః - యదాత్వావత్కల్పత్వేనప్రాక్సపిండీకరణాత్పాగిక్రాద్ధానికరోతితదైకోద్దిష్టవిధానేనకుర్యాత్ - యదాతుముఖ్యకల్పత్వేనస్యకాలఎవకరోతితదాద్వికక్రాద్ధంయథాకరోతిపార్వణమేకోద్దిష్టంవాతథామానీకాని

కుర్యాత్ || సపిండికరణాదర్వాత్కుర్వన్త్రాధానిషాడశ | ఏకోద్దిష్టవిధానేనకుర్యాత్సర్వాణితానితు || సపిండికరణాదూర్వాయదాకుర్యాత్
 త్రదాపునః | ప్రత్యుబ్ధంమోయథాకుర్యాత్తథాకుర్యాత్తతాన్యపీతిస్తరణాత్ || ఎతచ్చప్రేతశ్రాద్ధసమీతంసపిండికరణంసంభక్తగ్రాహేషు బహు
 భాగ్రీత్యమనత్సప్యేకేనైవకృతేనాలం - నతుసర్వైకతఃవ్యం - నవశ్రాద్ధంసపిండికత్వంశ్రాద్ధాన్యపిచషాడశ | ఎకేనైవతుకార్యాణిసంభక్త
 భనేవపీతిస్తరణాత్ || ఎతచ్చప్రేతశ్రాద్ధసమీతంసపిండికరణమనన్మన్యసేనాంపుత్రాదిభిర్నియమేనకతఃవ్యంప్రేతత్వ విమోక్షాధఃత్వాత్స
 న్మన్యసేనాంతుకతఃవ్యం - యథాహుశనా || ఏకోద్దిష్టంనకుర్వీతయతీనాంచైవసన్యథా | అహస్యేకావశేప్రాప్తే పార్వణంతు విధీయత్ ||
 సపిండికరణంతేమాంసకతఃవ్యంసుతాదిభిః | త్రిదండగ్రహణాదేవప్రేతత్వంనైవజాయత్యతి || పుత్రాసన్నిధానేయేనసగ్త్రాదినాదాహ
 సంస్కారః కృతస్తేనైవదశాహంతంతత్ప్రేతకమేకతఃవ్యం - అనగోత్రస్సగోత్రోవాయగిస్త్రీయదివాపుమాన్ | ప్రథమేహ నియోదవ్యా
 త్సఃకాహంసమాపయేదితిస్తరణాత్ - శూద్రాణామప్యేతత్కమేకతఃవ్యమంత్రకంద్వాదశేషిన్ - ఎవంసపిండికరణం సంప్రవజం శూ
 ద్రాణాంద్వాదశేషిన్తిషష్ఠస్తరణాత్ - సపిండికరణాదూర్వాయం సాంవత్సరికపార్వణాదీనిపుత్రస్సనియమేనకార్యాణి - అన్యేషామ నియతా
 ని || ౨౫౪౪ || ఏకోద్దిష్టకాలానాహ || మృత్యతి || మృతేహనిప్రతిమాసంసంవత్సరంయావదేకోద్దిష్టంకార్యం - సపిండికరణాదూర్వాయం ప్రతి
 సంవత్సరమేకోద్దిష్టమేవకతఃవ్యం - ఆద్యంసర్వైకోద్దిష్టప్రకృతిభూతమేకోద్దిష్టమేకాదశేహని - మృతదివసాపరిజ్ఞానేతచ్చృవణదివసే అహ
 వాస్యాయాంవాకరవ్యం|అపరిజ్ఞాతేమృతేహనిఅమావాస్యాయాంశ్రవణదివసేవేతిస్తరణాత్-అమావాస్యాయామితిగమనమాససంబంధిన్యా
 మమావాస్యాయాం | ప్రవాసవాసరేజ్ఞేయంతన్నానేందుక్షయిపీతిస్తరణాత్ - మృతేహనీత్యత్రాపితాగ్నేర్విశేషజాతుకణ్ణోక్తః || ఊ
 భ్యంత్రివక్షాద్యచ్చాగ్ధిగమృతేహవ్యేనతద్భవేత్ | అభస్తుకారయేద్దాహాహితాగ్నేర్విజన్తనతి || తత్రత్రివక్షాదర్వాగ్య త్ప్రేతకమే
 తద్దాహాదివసాదారభ్యఅపితాగ్నేఃకార్యం - త్రివక్షాదూర్వాయంచ్చాగ్ధంతస్తరణదివసపివేత్యధః - అనాపితాగ్నేస్తుసర్వంమృతాహా
 వ - ఆద్యమేకాదశేహనీస్యాత్చోచోపలక్షణమితికేచిత్ - శుచినాకమేకరవ్యమితి శుద్ధిరంగత్వాత్ - అథాశోచాపగమయతి సామాన్య
 నోపకమైకోద్దిష్టస్యవిష్టునావిహితత్వాత్తదయక్తం || ఎకాదశేషియచ్చాగ్ధం తత్సామాన్యముదామృతమ్ ! చతుశామపివశానాం
 సూతకంతుపృథక్పృథగితిప్రేతనిస్తరణవిరోధాత్ || ఆద్యంశ్రాద్ధమశుద్ధోపికుర్యాదేకాదశేహని | కర్తుస్తాత్కారికీశుద్ధి రశుద్ధిపునరేవనతి

స్వావ్యసంసోదకుంభంశద్యాశ్చన్వగర్హస్విజే || ౨౫౪౫ || మృతేహనితుకతఃవ్యంప్రతిమాసంకువత్స

శంఖవచనవిరోధాచ్చ - సామాన్యోపక్రమంవిష్టువచనంశకాహశోచవిషయమపీతిఘటతే- ప్రతిసంవత్సరంచైవమృతేహస్యేకోద్దిష్టముపదిష్టం
 యోగీశ్వరేణ - తథాచస్త్యత్యంతరం || వర్షవర్షేతుకతఃవ్యామాతాపిత్రోస్తుసత్ప్రియా | అదైవంభూజయేచ్చాగ్ధంపింజమేకంచ నిర్వపి
 దితి || యమోపాహ || సపిండికరణాదూర్వాయంప్రతిసంవత్సరంసుతైః | మాతాపిత్రోఃపుత్రకార్యమేకోద్దిష్టంమృతేహనీతి || వ్యాగస్తుపార్వ
 ణంప్రతిషెధతి || ఏకోద్దిష్టంపరిత్యజ్యపార్వణంకురుతేనరః | అకృతంతద్విజానీయాన్భవేచ్చపితృఘాతకతి || జమగ్నిస్తు పార్వణమాహ || ఆ
 పార్వచనపింజత్వహారసోవిధివత్సతః | కుర్వీతదశవచ్చాగ్ధంమాతాపిత్రోఃక్షయేహనీతి || శాతాతపోపాహ || సపిండికరణంకృత్యాకు
 ర్యాత్సర్వణవత్సదా | ప్రతిసంవత్సరంవిద్వాత్ ఛాగ్లేయోదితోఽధిరితి - ఎవంవచనవిప్రతిపత్తౌదాక్షిణ్యాత్పూర్వంవ్యవస్థామాహుః-ఔ
 రసక్షేత్రజాభ్యాంమాతాపిత్రోఃక్షయాహేపార్వణమేవకతఃవ్యం - దత్తకాదిభిరేకోద్దిష్టమితి - జాతుకణ్ణో వచనాత్ | ప్రత్యుబ్ధంపార్వణే
 నైవవిధినాక్షేత్రజారసా | కుర్యాతామపరేకుర్యరేకోద్దిష్టంసుతాదశేతి || తదనత్ - సహ్యత్రక్షయావహవచనమస్తీఅపితుప్రత్యుబ్ధమితి- సం
 తిచక్షయాహవ్యతిరిక్తానిప్రత్యుబ్ధంశ్రాద్ధాన్యక్షయత్యతీయామాఘేవైశాఖీప్రభృతిషు - అతోనక్షయాహవిషయం - పార్వణైకోద్దిష్ట వ్యవస్థాప
 నాయాలం - యత్తుపరాశరవచనం || పితుగతస్యదేవత్వహారసస్యత్రిపారుషం | సర్వత్రానేకగోత్రాణామేకస్యైవమృతేహనీతి || తదపి
 వ్యవస్థాపకం - యస్మాదస్యాయమధః - దేవత్వంగతస్యసపిండికతస్యపితుస్సర్వత్రారసస్యారసంప్రపారుషం పార్వణంకార్యం - అనేక
 గోత్రాణాంభిన్నగోత్రాణాంమాతులాదీనాంక్షయేహనియచ్చాగ్ధంతదేకస్యైకోద్దిష్టమేవేతి - కించ - సపిండికరణాదూర్వాయంఏకోద్దిష్టమే
 వకతఃవ్యహారసేనాపీత్యుక్తంచైరీనసిని || ఏకోద్దిష్టంతుకతఃవ్యహారసేనమృతేహని | సపిండికరణాదూర్వాయం మాతాపిత్రో ర్నపార్వణ
 మితి - ఔదీచ్యాఃపునరేవవ్యవస్థాపయంతి - అమావాస్యాయాంభాద్రపదశుక్లపక్షేవామృతాహేపార్వణమన్యత్రమృతాహఏకోద్దిష్టమేవేతి
 అమావాస్యాక్షయాయస్యప్రేతపక్షేధవాపునః | పార్వణంతత్రకతఃవ్యంనైకోద్దిష్టంకదాచనేతిస్తరణాత్ ఎతదపినాద్రీయంలేవద్ధాః - అని
 శ్చితవచనేనామూలేననిశ్చితమూలానాంబహుళానాంక్షయాహమాత్రపార్వణేషయాణాంవచనానామమావాస్యాప్రేతపక్షమృతాహవిషయ
 త్వేనాతిసంకోచస్యాయాక్తత్వాత్సామాన్యవచనానాథకార్యాచ్చ - తత్రహిసామాన్యవచనస్యవిశేషవచనేనోపసంహారోయత్రసామాన్యవిశేష
 సంబంధజ్ఞానేనవచనద్వయమథఃవత్ - యథాసప్రదశసామిధేనీరసుబ్రాహ్మీయాదిత్యనారభ్యాధీతస్యనికృతిమాత్రవిషయస్యసప్రదశవాక్యస్యసా
 మిధేనీలక్షణద్వారసంబంధేనాథవతోమిత్రపిందాదిప్రకరణపతితేనసాప్రదశ్యవాక్యేనమిత్రపిందాద్యధికారాత్పున్యసంబంధ బోధేనాథవ
 త్రామిత్రపిందాదిప్రకరణేడవసంహరః - ఇహతుద్వయోమృతాహమాత్రవిషయత్వాన్నాథవత్తైతి- అతోత్రపాక్షికైకోద్దిష్టనివృత్తిఫలతయా

పార్వణియమవిధానంయంత్రంనచైకోద్విష్టవచనానాంమాతాపితృత్రయోహవిషయత్యేనపార్వణవచనానాంతదస్యత్రయోహవిషయత్యేనవ్యస
 ఘాయత్రా - ఉభయత్రాపితృతాపితృసుతగ్రహణస్యవిద్యమానత్వాత్ || ససిగిడికరణాదూర్వకంప్రతిసంవత్సరంసుతైః | మాతాపిత్రోఃస్వగ
 కార్కార్యమేకోద్విష్టంమృతేహనీతి || తథా | ఆపాద్యసహపిండత్వమారసోవిధివత్సతః | కుర్వీతదశకవచ్చాగ్రిధం మాతాపిత్రోఃక్షయహనీతి |
 యదపితృప్రేమచ్యుతే | మాతాపిత్రోఃక్షయోహేనాగ్నిశిఫార్వణంకుర్యాన్నిరగ్నిరకోద్విష్టమితి || వయేవయేనతఃకుర్యాత్పార్వణం యోగ్నిమా
 ద్విజః | పిత్రోరగ్నిమాకధీరపీకోద్విష్టంమృతేహనీతియమంతుస్తరణాత్తదపితృప్రతిపక్షత్వాదుపేక్షణీయం | బహ్యగ్నయస్యయేవప్రాయేచైకా
 గ్నయవచ | తేమాగసపిండనాదూర్వకమేకోద్విష్టంసపార్వణమితిస్తరణాత్ - తత్రైవంనిణాయః || సన్న్యాసిసాంక్షయోహేనుతేనపార్వ
 ణమేవకతవ్యం ఏకోద్విష్టయతేర్వాస్త్రీతిదండగ్రహణాదిహ | ససిగిడికరణాభావాత్పార్వణం తస్యసర్వదేతి ప్రచేతసస్తరణాత్ | ఆహవా
 న్యాయాంక్షయోహేప్రేతపక్షత్రయోహేచపార్వణమేవ || ఆహవాన్యాయాంక్షయస్యక్షేతపక్షేభవాపునరత్యాదివచనస్సోక్తరీత్యానియమ
 పరత్వాత్ - అన్యత్రక్షయోహేపార్వణైకోద్విష్టయోప్రేతపితృవచద్వికల్పవతత్రాపితృవశసమాచారవ్యవస్థాయాంసత్యాంవైవవ్యస్థితీర్వ్య
 వస్థాయామసత్యామైచ్చకఇత్యలమతిప్రసంగేన || ౨౫౫ || నిత్యకర్తవ్యమితిక్రసర్వక్రాద్ధశేషవిధిరారభ్యతే || పిండానితి | పూర్వదత్తానాం
 పిండానాగిండస్యవాప్రతిపత్తియం - గవేఅజాయబ్రాహ్మణాయవాతదభిక్షేదద్యాత్ అగ్నావగాభేజలేవాప్రక్షిపేత్ - కించనత్కుక్షేమ
 భోజనదేశావస్థితేషుద్విజోచ్ఛిష్టంసమాజయేత్ నోద్వాసయేత్ || ౨౫౬ || భోజ్యవిశేషేణ ఫలవిశేషమాహ || హవిన్యాస్తేనేతి | హవి
 ప్యంహవిర్యోగ్యంతిలప్రీతిహృది - యథాహవసుః || తిలైర్వ్యహియవైమామైర్దిన్యాకాలభలేనవా | దత్తేనమాసంప్రీయంతేవిధివత్పితరో
 నామితి || యదన్నంహవిన్యాన్నంతేనమాసంపితరస్తృప్యంతిఇత్యనాగతేనాస్వయః - పాయసేనగవ్యపయస్సిద్ధేనసంవత్సరం || సంవత్సరంతు
 గవ్యేనపయసాపాయసేనచేతిస్తరణాత్ - మత్యోభ్యభ్యంపారీనాదిస్తస్యేదంమాత్స్యంహరిణస్త్రమవ్యగః || ఎణఃకృష్ణమృగోజ్ఞేయస్త్రామోహరి
 ణఉచ్యత ఇత్యాయుర్వేదస్తరణాత్ - తస్యేదంహరిణం - అవిరుభృస్తత్సంబంధ్యోరభృగ - కాకునంభృత్య పక్షిసంబంధి - ఛాగోఽజగ్ర్హ
 యంఛాగు - పృషత్ప్రమృగస్త్రాంసంపామకలం - ఎణఃకృష్ణమృగస్తప్తిశితమైణం - రుదశ్శంబరస్తత్ప్రభవం రారవం - వరాహ ఆరణ్య
 సూకరస్తజ్జంబారాహం - శశస్యేదంశాశం - ఎభిమాంఽవైపితృభ్యోదత్తైః హవిన్యాస్తేనవైమాసమిత్సుక్తత్వాత్ - తతఃకృష్ణంయథాక్రమ

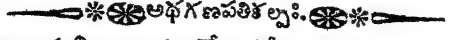
రమ్ | ప్రతిసంవత్సరంచైవమాద్యమేకాదశేహ || ౨౫౭ || పిండాంస్తుగోజవిప్రీభ్యోదద్యాదగ్నోజలే
 పివా | ప్రక్షిపేత్సత్సుపిప్రీషుద్విజోచ్ఛిష్టంసమాజయేత్ | ౨౫౮ || హవిన్యాస్తేనవైమాసంపాయ
 సేనతువస్సగమ్ | మాత్స్యహరిణకారభృశాకునచ్చాగపామకలైః || ఏఽరారవవారాహశాశైర్వాం
 సైర్యథాక్రమమ్ | మాసవృద్ధ్యాభివృద్ధ్యంతదత్తైహపితామహః || ౨౫౯ || ఖడ్గామిషమహశిలంఽమ
 ధుమున్యస్తేమేవచ | లోహామిషమహశాకంమాంసంవాధీణసర్వచ || యద్దదాతిగయాఘృత్స సగ్వ
 మాసంత్యచశ్చుతేతిథావద్వాక్రయోదశ్యాంవమామచవిశేషః || ౨౬౦ || కన్యాకన్యావేదిసత్వవ
 శూనైర్వసత్సతాపి | ద్యూతంకృషించవాణిజ్యంద్విశేషైకశిఖాంస్తథా | బ్రహ్మవర్చసీనఃపుత్రా

మేతైకమాసవృద్ధ్యాపితరస్తృప్యంతి || ౨౬౧ || కించ - ఖడ్గామిషమితి | ఖడ్గోగండకస్తస్యమాంసం-మహశిలో-మత్స్యశేష-మధుమాక్షిక-
 మున్యన్నంసర్వమగణ్యంనివారాది-లోహారక్తచ్ఛాగః - తదామిషంలోహమిషం - మహశాకం కాలశాకం- వాధీణాసో వృద్ధస్తేతచ్ఛా
 గః || త్రివిబంత్విందియక్షిణంశ్వేతంవృద్ధమజాపతిం | వాధీణాసంతుతంప్రాహుర్యాజ్ఞికాఃక్రాద్ధకమ-క్షితియాజ్ఞకప్రసిద్ధైః | త్రివిబంపి
 తఃకణాజిహ్వచయస్యజలంస్పృశతినత్రిభిఃపిబతీతిత్రివిబః - తస్యవాధీణాసస్యమాంసంయద్దదాతిగయాఘృత్సయత్కించచ్ఛాగాదికమపిగయా
 స్థోదదాతి - చశబ్దాన్దంగాద్వారాదిషుచ || గంగాద్వారేషుయాగేచవైమిశేషుష్కరేభ్యదే | సన్నిహత్యాంగయాయాంచక్రాద్ధమక్షయ
 తాంప్రజేత్ | ఆనంత్యమశ్చుతేఅనంతఫలహేతుత్వంప్రాప్నోతి - ఆనంత్యమశ్చుత ఇతిప్రత్యేకంసంబధ్యతే - తథావమాక్రయోదశ్యాం ఛా
 ద్రవపక్ష్యత్రయోదశ్యాం - విశేషతోమధుయంత్రాయాంయత్కించద్వీయతేతత్సర్వమాసంత్యమశ్చుతదగతేనసంబంధః - ఆత్రయద్యపిమన్యన్న
 మాంసమధ్యాదీనిసర్వవణానాంక్రాద్ధసామాన్యేనయోగ్యానిదశికతాని - తథాపిఘృపులస్త్రోక్తావ్యవస్థాఆదరణీయా || మున్యన్నగ్రాహ
 మ్మణస్సోక్తంమాంసంక్షత్రినువైశ్యయోః | మధుప్రదానంకుద్రస్యసర్వేనాంఛావిరోధీయదితి || అస్యాయమధః - మున్యన్నంసేవారాదియ
 చ్చాగ్రిధయోగ్యమక్రంతద్బాహ్మణస్యప్రధానంసమగ్రఫలదం - యచ్ఛమాంసంతత్క్షత్రియవైశ్యయోఃప్రధానం - యత్క్షాద్రమక్రం తచ్ఛా
 ద్రస్య - ఎతత్త్రితయవ్యతిరిక్తంయదవిరోధీయదప్రతిపక్షిద్ధంవాస్తుకాదీయచ్ఛహితంపాపిష్యంకాలశాకాదితత్సర్వేనాంసమగ్రఫలదమితి || ౨౬౨ ||
 తిథివిశేషేఫలవిశేషమాహ || కన్యామిత్యాది | కన్యా రూపత్రణాశీలవతి - కన్యావేదినోజామాతరోబుద్ధిరూపత్రణాసంపన్నాః - పశవశ్శుద్రా
 అజాదయః - సత్సతాఃసన్యాగవతిఃసంపుత్రాః - ద్యూతంద్యూతవిజయః - రృషిఃకృషిఫలం - వాణిజ్యంవాణిజ్యలాభః - ద్విశేషాగవాదయః
 ఎకశఫాలశ్యాదయః - బ్రహ్మవర్చసీనఃపుత్రాఃవేదాధ్యయనతదధానుష్ఠానజనితశోజోబ్రహ్మవర్చసం తద్వంతః స్వణారూప్యే హేమరజ

తేతద్వ్యతిరిక్తంతప్రసీసాదికుప్యం - జ్ఞాతిశ్రేష్ఠ్యం జ్ఞాతిమాతృప్రప్త్యం - సర్వకామాః కామ్యంత ఇతి కామాః స్వగౌరవత్రపశ్యాదయః - ౧
 తానికన్యాదీనిచతుర్దశఫలదానికృష్ణపక్షప్రతిపత్తృభృతివ్యమావాస్యావర్తంతానుచతుర్దశవజ్జేతానుచతుర్దశసుతిధిషు శ్రాద్ధవోయ
 థాక్రమం ప్రాప్నోతి - యేకేచనశస్త్రేణమాతాప్తేభ్యఃకృష్ణపక్షచతుర్దశ్యామేకోద్దిష్టవిధానేనశ్రాద్ధందద్యాత్ - యదిబ్రాహ్మణాదిహతాన
 భవంతి || సమత్వమాగతస్యాపిపితృశ్చత్రహతస్యై || ఏకోద్దిష్టంసుతైఃకార్యంచతుర్దశ్యాంమహాలయేఇతిస్తరణాత్ || సమత్వమాగతస్య సపి
 డీకృతస్య - మహాలయేభాద్రపదకృష్ణపక్షే - చతుర్దశ్యాంశత్రహతస్యైవనాన్యస్యేనియమ్యతే - సపునశ్చత్రహతస్య చతుర్దశ్యామేవేతి
 ఆతశ్చక్షయాహదౌశత్రహతస్యాపియథాప్రాప్తమేవశ్రాద్ధం - సచభాద్రపదకృష్ణపక్షఏవాయంవిధిరితిమంతవ్యం || ప్రౌఢ్యవద్యామపరపక్షే
 మాసిమాసిచైవమితిశాసకస్తరణాత్ || ౨౬౩౪ || సక్షత్రశేషాత్ ఫలవిశేషమాహ || స్వగౌరవత్యాది || కృత్తికామాదిం కృత్వాభరణ్యంతం
 ప్రతినక్షత్రంయశ్శాగ్ధందదాతి సయథాక్రమం - స్వగౌరవాద్యయఃపర్యంతాకామానాప్నోతి - యద్యాస్త్రీశ్శాగ్ధానశ్చే ద్వ్యకేతమద
 మత్సరోభవతిఆస్త్రికోవిశ్వాసవాక్ - శ్రద్ధధానఆదరాశిశయయ్యక్తః - వ్యకేతమదమత్సరఃమదోగర్వఃమత్సరోన్యశుభద్వేషః తాభ్యాంరహి
 తః - స్వగౌరవిరతిశయంసుఖం - అపత్యమవిశేషేణ - ఓజఃత్యక్తత్యతిశయః - శౌర్యంనిర్భయత్వం - క్షేత్రంఫలవత్ - బలం శారీరం - పుత్రో
 గుణవాక్ - శ్రేష్ఠ్యంజ్ఞాతిషు - సాభాగ్యంజనప్రియతా - సమృద్ధిర్దానాదే - ముఖ్యతాఅగ్రతా - శుభంసామాన్యేన - ప్రవృత్త చక్రతా
 ఆప్రతినాతాక్షతా - వాణిజ్యప్రభృతయోవాణిజ్యకృషికుసీదగోరక్షాః - అంగీకృతమనామయత్వం - యశఃప్రఖ్యాతిః - పితౄశోకతా ఇష్టనియో
 గాదిజనితమఃఖాభావః - పరమాగతిబ్రహ్మలోకప్రాప్తిః - ధనంసువణాః - వేదాబుగ్వేదాదయః - భిషగ్నిధిరావధానవాప్తిః - కుప్యం
 సువణారజతవ్యతిరిక్తంతామగ్రిది - గావఃప్రసిద్ధాః - అజాశ్చఅవయశ్చఅశ్వాశ్చ - ఆయురీశుభజీవనం || ౨౬౩౫ || మాసవృద్ధ్యాభిత్వవ్యంతి
 ద తైరిహపితామహఃఇత్యనేనపితౄణాంశ్రాద్ధసత్ప్రీతివతిత్యక్తంతదనుపవన్తంప్రాణిస్త్రిక శుభాశుభ కర్తవ్యశేనస్వగౌరవకాదిగతానాం

స్వగౌరూప్యే సకుప్యకే జ్ఞాతిశ్రేష్ఠ్యం సర్వకామానాప్నోతి శాగ్ధదస్సదా | ప్రతివత్సృభృతిష్యే కాం
 వజాయిత్యా చతుర్దశీమ్ | శస్త్రేణవమాతాయేవై తేభ్యస్తత్రప్రదీయి తే || ౨౬౩౪ || స్వగౌరవ్యావశ్య
 మోజశ్చశౌర్యంక్షేత్రంబలంశిథా | పుత్రంశ్రేష్ఠ్యంససౌభాగ్యంసమృద్ధింముఖ్యతాం శుభమ్ || ప్రవృ
 త్తచక్రతాంచైవవాణిజ్యప్రభృతీనపి | అంగీకృత్యంయశోవీరిశోకతాం పరమాంగతీమ్ || ధనంవేదాగ్ని
 పక్వీధింకుప్యంగామవ్యతావికమ్ | అశ్వానాయుశ్చవిదవశ్శాగ్ధంసంప్రయచ్ఛతి || కృత్తికాదిభరణ్యం
 తంసకామానాపుయాదిమాన్ | ఆస్త్రిశ్శాగ్ధధానశ్చవ్యకేతమదమత్సరః || ౨౬౩౫ || వసురుద్రాదిహిసు
 తాఃపితరశ్శాగ్ధదేవతాః | ప్రీతయంతిమనుష్యాణాంపితౄణాశ్రాద్ధేనతర్పితాః || ఆయుఃప్రజాంధనం
 విద్యాంస్వగౌరవమోక్షంసుఖానిచ | ప్రయచ్ఛంతిశిథారాజ్యంసౌఖ్యాణాంప్రీతాఃపితామహః || ౨౬౩౬ ||

మనుష్యాణాంపుత్రాదిభిదతైరన్నపానాదిభిస్తృప్త్యసంభవాత్సంభవేపిస్వయమాత్మనావ్యసితానాఃకథంస్వగౌరవిఫలంప్రయచ్ఛంతి త్యతత
 హ || వస్త్రితి || సహ్యత్రదేవదత్తాదయంవశ్రాద్ధకమణిసంప్రదానభూతాఃపిత్రాదిశబ్దైరుచ్యంతే - కింత్యధిష్ఠాత్మవస్వాదిదేవతాసహితా
 వ - యథాదేవదత్తాదిశబ్దైర్నశరీరమాత్రంనాప్యాత్మమాత్రంకింతుశరీరపిశిష్టాతత్సానడవ్యంతే - ఎవమధిష్ఠాత్మదేవతాసహితావదేవదత్తాద
 యఃపిత్రాదిశబ్దైరుచ్యంతే - అతశ్చాధిష్ఠాత్మదేవతావస్వాదయఃపుత్రాదిభిదతైనాన్నపానాదినాత్యప్రాసంతప్రాసపిదేవదత్తాదీంస్తర్వయం
 తి - కత్వాంశ్చపుత్రాదీన్ ఫలసంయోజయంతి - యథామాతాగభావోషణాయాన్యదత్తినదోహదాన్నపానాదినా స్వయముపభుక్తేన
 త్యప్రాసతీస్వజతరగతమవ్యవత్యంతర్వయతి - దోహదాన్నాదీప్రదాయినశ్చప్రత్యుపకారఫలసంయోజయతితద్వద్యవహారుద్రాఅపితిసుతా ఆది
 త్యాసతేపితరఃపితృపితామహప్రపితామహశబ్దవాచ్యానకేవలందేవదత్తాదయంవశ్రాద్ధదేవతాశ్రాద్ధకమణిసంప్రదానభూతాః కింతుమ
 నుష్యాణాంపితౄణాదేవదత్తాదీన్స్వయంశ్రాద్ధేనతర్పితాస్తవయంతిజ్ఞానత్యప్రత్యుపయయోగేనకేచ - సకేవలంపితౄణా తర్వయంతి - అపి
 తుశ్రాద్ధకారిభృతయఃప్రజాంధనంవిద్యాంస్వగౌరవమోక్షంసుఖానిరాజ్యం - చకారాత్ శాస్త్రీక్రమన్యదపిఫలంస్వయంప్రీతాః పితామహవ
 స్వాదయఃప్రయచ్ఛంతి || ౨౬౩౪ || ఇతిశ్రాద్ధప్రకరణమ్.....*

దృష్టాదృష్టఫలసాధనానికమాణ్యభిహితాన్యభిధాయమ్యంతేవ తేహంస్వరూపనిష్పత్తిఃఫలసాధనత్వంచవిఘ్న సభవతీత్యవిఘ్న
 ధ్వంశమేవిధాన్యకవిఘ్నస్వకారకజ్ఞాపకపేతూనాహ || వినాయకఃకమణిఘ్నసిద్ధ్యధఃమిత్యాదినా || ఉభయవిధపేతు పరిజ్ఞానాద్విఘ్నస్య
 ప్రాగభావపరిపాలనాయోపగ్రీతస్యతస్యప్రక్షయంసాయబాప్రేక్షాపూర్వకారిణఃప్రవతంతే రోగశ్యేవోభయవిధపేతుపరిజ్ఞానాత్ వినాయకో
 విఘ్నేశ్వరఃపురుషార్థసాధనానాంకమణిఘ్నసిద్ధ్యధః స్వరూపఫలసాధనత్వవిఘ్నతస్యేవనియోజితోనియక్తః - రుద్రేణబ్రహ్మ

శావకా రాద్విష్ణునా - గణానాంపుష్పదంతప్రభృతీనామాధిపత్యేనాన్వయేన || ౨౭౦౪ || ఎవంవిష్ణుస్యకారకముత్వాజ్ఞాపకమేతు ప్రవేశానా
 భవమానా || తేనేతి || తేనవినాయకేనోపసృష్ట్యాగృహీతోయస్తస్యలక్షణావిజ్ఞాపకాని నిబోధతజానీష్వం - మేమునయః పునర్దుసీనాంప్రత్యవ
 మర్యః కాంతికప్రకరణప్రారంభాభవః స్వప్నేస్వప్నావస్థాయాం జలమత్యభవమపగాహతేస్రోతసాక్రియతే నిమజ్జతివా - ముగిసితశిరసః
 పురుషాన్యశ్యతి - కచాయవాససారకత్వనీలాదివస్తుప్రావరణాంశ్చక్రవ్యాదాః ఆమమాంసాశిసంహటితోగృహగ్రీవృగ్గాంశ్చవ్యాఘ్రాదీః ఆ
 ధిరోహతి - తథాంత్యజైశ్చాండాలాదిభిగణదణైః ఖరైరుష్ట్రైః క్రమేశ్వరైస్సహపరివృతస్థితి - బ్రహ్మగచ్ఛన్నాత్మానంపరైశ్చత్రుభిఃపృష్ఠ
 తోధావద్భిరనుగతమభిభూయమానంమన్యతే || ౨౭౦౫ || ఎవంస్వప్నదశకానాన్యక్తాన్వ ప్రత్యక్షలింగాన్యాహ || విమనాశి || విమనావిషీత్తవత్తః
 విఫలారంభః విఫలాఆరంభాయస్యసతతోక్తః - నకృచిత్ఫలమాప్నోతి - సంసీదత్యనిమిత్తతః వినాకారణేన దీనమనస్సోభవతి - రాజసంహనో
 రాజకులేజాతః క్రుతశ్చార్యాదిగుణయైకాపిరాజ్యంనలభతే - కుమారీ రూపలక్షణాభిజనాదీనంపన్నాపీప్సితంభూతాఃరం అంగనా గభీణ్య
 పత్యం - ఋతుమతీగభీణం - అభ్యయనతదభజ్జ్ఞానేనత్యప్యాచార్యత్వంశ్రోత్రియః - వినయాచారాదియక్తాపిశిష్యార్థ్యయనం శ్రవణంబా-
 నలభతఇతిసర్వత్రసంబధ్యతే - వణిగావ్యశిజ్యోవజీవితత్రకుశలోపిధాన్యాదిక్రయఃక్రయాదిమలాభం - కృషీవలః కషకః సత్రాభియక్తాపికృ
 షీవలంప్రాప్నోతి - ఎవంయాయయాప్యత్వాజీవతి సశత్రనిష్కలారంభాశ్చేత్యేనోపసృష్ట్యా పేదితవ్యః || ౨౭౦౬ || ఎవంకారకజ్ఞాపకమేతున
 భిధాయభిన్నాపకాంత్యభవంకర్తృవిధాతుమాహ || స్వపనమితి || తస్యవినాయకోపసృష్ట్యానాగతవినాయకోపసగపరిహారాణోవాన్న
 పనమభిషేనసంతతవ్యం - పుణ్యేనాన్వయకూలనక్షత్రాదియక్తేష్యిదివసే నరాత్రాభిధిపూర్వకం కాస్త్రోక్తేతిరతవ్యతానసీతం || స్వ
 పనఃభిమాహ - గౌరసమకలైస్సనీధాభవపిష్టేన - సాజ్యేన ఘృతలోకీకృతేనోత్పాదితస్యోద్వతితాంగస్యతథాసర్వాషదైః ప్రియంగు

వినాయకః కమః విష్ణుసిద్ధ్యభవంవినియోజితః | గణానామాధిపత్యేనరుద్రేగ్రప్రప్నాతథా || ౨౭౦౪ ||
 తేనోపసృష్టయస్తస్యలక్షణానినిబోధత | స్వప్నేనగాహతేత్యభవజలంముండాంశ్చపశ్యతి | కమయ
 వాససృష్టేవక్రవ్యాదాంశ్చాధిరోహతి | అంత్యజైగణదణైరుష్ట్రైస్సహైకత్రావతిష్ఠతి | వ్రజన్న
 పరథాత్మానంమన్యతేనుగతంపరైః || ౨౭౦౫ || విమనావిఫలారంభస్సంసీదత్యనిమిత్తతః | తేనోపసృష్టౌలభ
 తేనరాజ్యంరాజనందనః | కుమారీనవభరతరకుపశ్యంగృహమంగనా | ఆచార్యత్వంశ్రోత్రియశ్చనశిష్యో
 గ్యయనంతథా || వణిగ్లాభంనచాప్నోతికృషించాపికృషీవలః || ౨౭౦౬ || స్వపనంతస్యకతవ్యంపుణ్యే
 హ్నివిధిపూర్వకమ్ | కౌరసమకలైస్సనసాజ్యేనోత్పాదితస్యవ | సర్వాషదైస్సర్వగంధైర్విలిప్తశిర
 సస్తథాభద్రాసనోపవిష్టస్యస్వస్తివాచ్యాన్విజాత్యుభాః || ౨౭౦౭ || అశ్వస్థానాద్గజస్థానాద్వల్మీకా
 త్సంగమాద్ధ్రాదాత్ | మృత్తికాంరోవనాంగంధాన్మగ్గులుచాపునిషీపేత్ | యాఆహృతాహ్యోగవదై
 శ్చతుర్భిఃకలశైఃప్రాదాత్ | చర్మణ్యానదుపేరకైఃపృంభద్రాసనంతతః || ౨౭౦౮ || సహస్రాక్షంశత
 ధారమృషిభిఃపావనంకృతమ్ | తేనత్వామభిషించామివావమాన్యఃపునఃతుతే || ౨౭౦౯ || భాంలేవరుణో

నాగకేసరాదిభిః సర్వగంధైశ్చందనాగురుకస్తూరికాదిభిర్విలిప్తశిరసః || కుష్ఠంనూంసీహంధ్రేచ్ఛేమురాత్రైశ్చేయచందనం | వచాకర్పూరముస్తం
 చసర్వాషద్యః ప్రక్షిప్తాః - వక్ష్యమాణభద్రాసనోపవిష్టస్యద్విజాఃబ్రాహ్మణాంకుభాః క్రుతాభ్యయనవృత్తంపన్నాః శోభనాకృతయ శ్చ
 త్యాహోస్యస్వస్తిభవంతోబ్రువంత్యితివాచ్యాః - అస్మిన్సమయేగృహ్యోక్తమాగేణపుణ్యాహవాచనంకుర్యాదిత్యభవః || ౨౭౧౦ || కించ-ఆ
 శ్వస్థానాదితి || అశ్వస్థానాద్గజస్థానాద్వల్మీకసరిత్సంగమాశోష్యప్రాదేభ్య ఆహృతాంపంచఽథాం మృదంగోరోచనాంగంధాః చందనకుంకు
 మాగురుప్రభృతీః - గుగ్గులుంచతాస్యపునిషీపేత్ - యాఆహృతా ఏకవక్షాఃస్సమానవక్షాఃశ్చతుభిఃకుంభైఃకుతైరప్రతాన్యుటితాకా
 లకైఃప్రాదాదశోష్యోత్సంగమాద్వాతతత్త్వానదుపేరచమణిరత్రైలోహితవర్ణేడ త్రైలోమనిప్రాచీనగ్రీవే - భద్రంమనోరమమానసం శ్రీవణి
 నిమిత్తంసంస్థాప్యం - తతఃకర్తృదకమృత్తికాంగంధాదినసీతాంచూతాదిపల్లవోపశోభితాంగనానాస్రగ్ధూమపేష్టితకంథాంచందనచ్చితాంసవా
 హతవస్తుభూషితాంచతస్యపుపూర్వాదిదిక్షుస్థాపయిత్వాకుచాలిప్తేష్టంధిలేరచితమంచవణిస్యస్తికేలోహితమానదుహంచమోత్రైలోవ
 ప్రాచీనగ్రీవమాస్తీర్యతస్యోపరిశ్చేతవస్తుప్రచ్ఛాదితమానసంస్థాపయేదిత్యేతద్బ్రహ్మసంపేతస్మిన్నుపవిష్టస్యస్వస్తివాచ్యా ద్విజాః || ౨౭౧౧ || స
 హస్రాక్షమితి || స్వస్తివాచనాంతరంజీవత్పుత్రప్రాభిః రూపగుణశాలినీభిః సుతేనాభిః కృతమంగళం పూర్వదిగవస్థితంకలశమాదాయా
 నేనమంత్రేణాభిషించేద్గురుః - సహస్రాక్షమనేకశక్తికం - శతధారంబహుప్రవాహం - ఋషిభిమనావాదిభిర్యదుదకంపావనంపరిత్రంకృతము
 త్పాదితం - తేనోదకేనత్వాంవినాయకోపసృష్ట్యం - వినాయకోపసగళాంతయేఅభిషించామి - పావమాన్యత్వైతాఆపస్తంబపునః || ౨౭౧౨ ||
 తదనంతరంబహిషేదేశావస్థితంద్విలియంకలశమాదాయానేనమంత్రేణాభిషించేత్ || భగంలేవరుణభి || ౨౭౧౩ || తతఃస్మృతీయం కలశమా

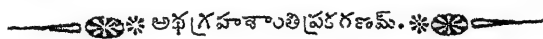

దాయతనమంత్రేణాభిషిం చేత్ || యదితి || తేతవకేశేషయద్దౌర్భాగ్యం అకల్యాణం - సీమం తేమూర్ధ్ని చలలాటేకణాయోరక్షో శ్చతత్సర్వమా పోదేవ్యంఘ్నంతు ఉపశమయంతు సర్వదేతి || తతశ్చతుర్థకలశ మాదాయపూర్వోవైత్త్రిభిషంత్తైరిరభిషిం చేత్సర్వైవపంత్తైర్భుతుభామితిస్మృ తిలింగాత్ || ౨౨౨ || స్నాతస్మృతి || ఉత్తైనప్రకారేణకృతాభిషేకస్యమూర్ధానిసవ్యపాణిగృహితకుశాంతపిణి తేసామపంత్తైలముమంబరవృక్షో శ్చవేనసుగ్రేణవత్సమాజైమపంత్తైర్జ్వహుయాదాచార్యః || ౨౨౩ || మితశ్చేతి || మితసమ్మితాదిభిర్వినియోకస్యనామభిస్సావహకారాంత్రైప్రణ వాదైర్జ్వహుయాదితిగతేనసంబంధః - స్నావహకారయోగాచ్చతుర్థీకవిభక్తిరతశ్చ - ఓంమితాయ స్నావహః ఓంసమ్మితాయస్నావహః ఓంశాలా యస్నావహః - ఓంకటకటాయస్నావహః - ఓంకూశ్చాండాయస్నావహః - ఓంరాజపుత్రాయస్నావహేతి షష్ఠ్యంత్రాభవంతి - అనంతరం తాకిశే గ్నాస్థానీపాకవిధినాచరుంశ్రవయిత్వైతైరేవ షడ్భిషంత్తైర్నస్తిస్నేవాగ్నా హుత్యాతచ్ఛేషంబలిమంత్తైరింద్రాగ్నియమనిర్మతి వరుణవా యు సోమేశానబ్రహ్మనంతానాం నామభిశ్చతుర్థ్యం తైర్నమోస్విత్వేభ్యోబలింబదధ్యాత్ || ౨౨౪ || అనంతరం కింకర్యాదిత్యతపసా || ద ద్యాదిత్యాది || కృతాకృతాద్యుపహరద్రవ్యజాతంవినియోకసోపావృత్త్యసన్నిధానాత్తజ్జనన్యాశ్చ - శిరసాభూమింగత్వా - తత్పురుషాయదిద్వ పేపక్రంతుడాయధీమహి - తన్నోదంతిఃప్రచోదయాత్ - ఇత్యనేనమంత్రేణవినియోకం - సుభగాయేతినిర్వహేకామమాలినైర్వేధీనుహిత న్నోగారిప్రచోదయాత్ - ఇత్యనేనాంబికాంచనమస్కుర్యాత్ - తతఉపహరశేషమాస్త్రీణాంకుశేనూర్వేనిధాయచతుష్పదేనిదధ్యాత్ || బలిం గృహ్లాంత్విమేదేవాదిత్యావసవస్తదా | మయతశ్చాశ్విసారుద్రాఃసువణాఃపన్నగాగ్రహః || అనురాయాతుధానాశ్చ పితౄణామతరో న గాః | తాకినోయితుభేతాతామోగన్యఃపూతనాశ్శివాః || బృంభకాసిద్ధగంభర్యానాగావిద్యాధరానరాః | దిక్పాలాలోకపాలాశ్చ యేచవి ఘ్నువినాయకాః || జగతాంశాంతికరారోబ్రహ్మద్యాశ్చమహామాయః | మావిఘ్నంమాచమేపాపమాసంతుపరిపంధినః || సామ్యాభవంతుత్య ప్రాశ్చభూతప్రేతాస్సుఖావహః || ఇత్యేతైమపంత్తైర్కృతాకృతాః సకృదవహతాస్తండులాః - పలలంతిలపిష్టౌతన్నిశ్రేణిదగః పలతాదగః - మ

రాజాభగంసూర్యోబృహస్పతిః | భగమంరశ్చవాయుశ్చభగంసప్తర్షయోదదుః || ౨౨౫ || మంత్రేకేశేషు దౌర్భాగ్యంసీమంతేయశ్చమూర్ధనిలలాటేకర్ణయోరక్షో రావస్తద్ఘ్నంతుసర్వదా || ౨౨౬ || స్నాతస్య సార్వపంత్తైలంస్రవేణౌదుంబరేణతుజాహుయాన్మూర్ధనికుశాన్సవ్యేనవరిగృహ్యతు || ౨౨౭ || మితశ్చసమ్మిత శ్చైవతథాకాలకటంకటౌ | కూష్మాంధోరాజపుత్రశ్చేత్యంతేస్నావహనమన్వితైః || నామభిశ్చలిమంత్తైర్ శ్చసమస్తారసమన్వితైః || ౨౨౮ || దద్యాద్యతుష్పతేశూర్వేకుశానాస్తీర్యసర్వతః | కృతాకృతాంస్తండులాం శ్చపలతాదగమేవదా | మత్స్యాశ్చకాన్సంస్తతైవామాన్యాంసమేతావదేవతు | పుష్పంబిగ్రంనుగంధంచమ రాంచత్రివిధామపి || మూలకంపూరికాపూపాంస్తతైవోండేరకాస్సజః | దధ్యన్నంపాయసంచైవ గుడపిష్టంసమోరగమ్ || ఏతాస్సర్వాస్సమాహృత్యభూమాకృత్యాతతిశ్శిరః | వినాయకస్యజనిమివతి ష్టేత్యతోవికామ్ || ౨౨౯ || దూర్వాసమపపుష్పాణాందత్వాఘ్నంపూణామంజలిం || ౨౩౦ || దూవం దేహియశోదేహిభగంభవతిదేహిమే | పుత్రాదేహిదనందేహిసర్వానామాంశ్చదేహిమే || ౨౩౧ ||

తస్యోపకావఅపకావశ్చ - మంసంమేతావదేవచవక్రవపక్వగవ - పుష్పంచిత్రంరక్తపీతాదినానావణం - చందనాదిసుగంధిద్రవ్యం - సు రాత్రివిధా - గౌడీమాధ్వైప్రేక్షిచ - మూలకం కండాకారోభక్యనిశేషః - పూరికాఃప్రసిద్ధాః - అపూపఃస్నేహవశ్యోగోధూమవికారః - ఉం డేరకస్రజః ఉండేరకాః పిష్టాదిమయ్యస్తాఃప్రోతాఃస్రజః - దధ్యన్నంబిమిశ్రమన్నం - పాయసంపయశ్శ్చౌతం - గుడపిష్టం గుడమిశ్రం శా ల్యాదిపిష్టం - మోదకాలద్దుకాః - అనంతరంవినియోకతజ్జనసీంచాంబికాం వత్సమాణ మంత్రేణోపతిష్ఠేత్ || ౨౩౨ || కింకృత్యేత్యతపసా || దూర్వేతి || సకుసుమోదకేనాఘ్నం దత్వాదూర్వాసమపపుష్పాణాం పూణామంజలించదత్వోపతిష్ఠేత్తిగతేనసంబంధః || ౨౩౩ || ఉ ప్పానమంత్రమాహ || రూపమితి || వినాయకోపస్థానేభగవన్నిత్యుహ్యతి || ౨౩౪ || తతఃపి || తతోభిషేకానంతరం యజమానశ్శృక్లాంబర ధరః క్లక్తమాల్యానులేపనోబ్రాహ్మణానోబ్ధియేద్యథాశక్తిగురవేక్రతాధ్యయనవృత్తసంపన్నాయవినాయకస్సపనవిధిజ్ఞాయ వస్తుయుగ్గంద ద్యాత్ - ఆపిశ్చద్వాద్యథాశక్తిదక్షిణాంవినాయకోద్దేశేనబ్రాహ్మణేభ్యశ్చ-తాత్రాయంప్రయోగక్రమః - చతుర్భుబ్రాహ్మణైస్సాధక ముక్తలక్ష ణోగురుమంత్రిజ్ఞోభద్రాససరచనానంతరంతత్సన్నిధౌ వినాయకంతజ్జనసీంచోక్తమంత్రాభ్యాంగంధపుష్పాదిభిస్సమభ్యర్చ్య చరుంశ్రవ యిత్యాభద్రాససోపవిష్టస్యయజమానస్యపుణ్యాహవాచనగత్యా చతుర్భుకలతైరభిషిచ్యసామపంత్తైలం శిరసిహుత్యాచరుహేమం వి ధాయాభిషేకశాలాయాంచతుర్దిక్ష్యేంద్రాదిలోకపాలేభ్యోబలింబదధ్యాత్ - యజమానస్తస్మానానంతరంకుక్లమాల్యాంబరధరోగురుణాన హితోవినాయకాంబికాభ్యాముపహరందత్వాశిరసాభూమింగత్వాసకుసుమోదకేనాఘ్నంబదత్వాదూర్వాసమపపుష్పాంజలించదత్వానినా యకమంబికాంచోపతిష్ఠేత్ | గురురుపహరశేషంకుశేచకృత్యావత్సరేనిదధ్యాత్ - అనంతరంవస్తుయుగ్గందత్వాతథాదక్షిణాంచదత్వాబ్రా

హృణాన్భోజయేదితి - ఇతివినియోగస్తవపరిధిః || ౨౯౧౪ || అన్యైవవినియోగస్తవసంహారేణసంయోగాంతరందశఃయితమాహ
 ఎవమితి || ఎవముక్తేనప్రకారేణవినియోగసంపూజ్య - కమణాంఫలమహిష్మేనాప్తోతిత్వంతాపసంహారః - సంయోగాంతరమాహ - క్రియ
 చోత్సృష్టతమాహాప్తోతితి - క్రికామశ్చాన్తేనైవవిధానేనవినియోగంపూజయేదితిత్యర్థః || ఆదిత్యాదిగ్రహపీడాశాంతికామస్య లక్ష్యేదికామ
 స్యచగ్రహపూజాకల్పంవిధాన్యైగ్రహపూజాముపక్షిపతి - గ్రహంశ్చైవవిధానతత్పరిగ్రహాదిత్యాదీన్వక్ష్యమాణేనపరిధినా సంపూజ్య-కమణా
 శాంసేద్ధిమాప్తోతిక్రియంచాప్తోతితి || ౨౯౨౪ || నిత్యకామ్య సంయోగానాహ || ఆదిత్యస్థితి || ఆదిత్యస్థగవతః ప్రతిదివసంరక్తచందన
 కుంకుమకుసునూదిభిఃపూజాంకుర్వత్ - స్మందస్యమహాగణపతేశ్వనిత్యం పూజాంకుర్వత్ - సిద్ధిమోక్షమాత్మజ్ఞానద్వారేణ ప్రాప్తోతినిత్య
 సంయోగః-ఆదిత్యస్మందమహాగణపతినామన్యతమస్యన్యేషాంవాతలకంస్వణానిమితం-రూప్యనిమితంవాకుర్వత్ సిద్ధిమభిలషితామాప్తోతి
 తథా చక్షుషీదేతి కామసంయోగః || ౨౯౩౪ || ఇతిగణపతికల్పః ||.....*

ఎవంవినియోగంపూజ్య గ్రహంశ్చైవకథానతః | కమణాంఫలమహిష్మేతిక్రియంచాప్తోత్యనుత్తమామిత్యనేనగ్రహపూజాయాఃకమణా
 మహిష్మేనఫలసిద్ధిః క్రిశ్చఫలమిత్యుక్తమిదాసంఫలాంతరాణ్యాహ || క్రికామశ్చితిపూర్వోక్తస్యానువాదః - శాంతికామఆవదుపశాంతికామః
 సస్యాదివృద్ధ్యధికం ప్రవహణంవృష్టిః - ఆయురవమృత్యుజయేనదీక్షుకాలజీవనం - పుష్టిరనవద్యశరీరం - ఏతాః కామయంతేఇతివృద్ధ్యా
 యుః పుష్టికామః - ఎతేక్రికామాదయోగ్రహయజ్ఞం గ్రహపూజాం సమాచరేయః - తథాభివరన్నపి అద్భుష్టోవాయేనపరపీడాభిచారస్త
 త్కామశ్చగ్రహయజ్ఞంసమాచరేత్ || ౨౯౪౪ || గ్రహానాహ || సూర్యఇతి || ఎతేసూర్యాదయోనవగ్రహాఃపూజ్యాఇత్యుక్తం || ౨౯౫౪ || కిం
 కృత్వేత్యత్రాహ || తామ్రకానితి || సూర్యాదీనాంమూతేయస్తామ్రాదిభ్యధాక్రమంకార్యాస్తవలాభేస్వవణాకైః పటేలేభ్యాః-మండ
 లేషువాగంధైరక్తచందనాదిభిర్యథావణాంలేఖ్యాశ్చత్యన్వయః - ద్విభుజత్వాదివిశేషస్తమత్యపురాణోక్తా ద్రవ్యవ్యః - తద్యథా || పద్మాసనః
 పద్మకరఃపద్మగర్భసంమయితి | సప్తాశ్వరథసంస్థోపిద్విభుజస్సన్యత్యదారవిః || శ్వేతశ్వేతాంబరధరో దశాశ్వశ్వేతభూషణః | గదాపాణి
 ద్విచాహుశ్చతః-వ్యోవరవశ్వశ్చ || రక్తమాల్యాంబరధరశ్చక్రిశూలగదాధరః | చతుర్భుజోమేషగమో వరదస్సన్యధరాసుతః || పీతమా

రతశ్చక్లాంబరధరఃశుక్లమాల్యానులేపనః||బ్రాహ్మణాన్భోజయేద్దద్యాద్వస్త్రయుగ్మంగురీరపి|| ౨౯౧౪||
 ఎవంవినియోగంపూజ్యగ్రహంశ్చైవవిధానతః|కమణాంఫలమహిష్మేతిక్రియంచాప్తోత్యనుత్తమామ్ ||
 ౨౯౨౪||ఆదిత్యస్యసదాపూజాంతిలకంస్వామినస్తథా|మహాగణపతేశ్చైవకుర్వత్పిద్ధిమవాప్నుయాత్ ||
 ౨౯౩౪ || శ్రీకామశ్శాంతికామోవాగ్రహయజ్ఞంసమాచరేత్ | వృష్ట్యాయుఃపుష్టికామోవాతతైవా
 భివరన్నపి|| ౨౯౪౪|| సూర్యస్సోమోమహీపుత్రస్సోమపుత్రోబృహస్పతిః | శుక్రశ్చనైశ్చరోరాహుః
 కేతుశ్చేతిగ్రహస్త్వతాః|| ౨౯౫౪|| తామ్రకాల్పాటికాగ్రక్త చందనాన్వృణాకామభౌరాజతాద
 యస్సీసాతాగంస్యాతాగ్రాగ్రాహఃక్రమాత్ || స్వవజైకారావపటేలేభ్యాగంజైమణండలకేషువా||
 ౨౯౬|| యథావణంప్రదేయానివాసాంపికుసుమానిచ | గంధాంశ్చబలయజ్జైవధూపోదేయశ్చగుగ్గు
 లః||కతవ్యోమంక్రవంతశ్చచరవః|ప్రతిదైవతమ్||౨౯౭౪|| ఆసత్యేనత్తనుందేవాఅగ్నిమూర్ధాదివంశ
 కుత్||ఉచ్ఛవ్యస్యేతివయుచోయథాసంఖ్యంప్రకీర్తితాః || బృహస్పతేతితియదర్వస్తతైవానాన్వరి

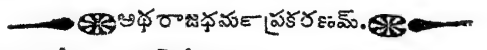
ల్యాంబరధరఃకణికారసమద్యుతిః | ఖడ్గచమణగదాపాణిస్సంహస్తోవరదోబుధః || దేవదైత్యగురూతద్వత్పీతశ్వేతాచతుర్భుజౌ | దండినా
 వరదౌకార్యాసాక్షుసూత్రకమండలౌ || ఇంద్రసిలద్యుతిశ్శూలివరదోగృధ్రీవాహనః | బాణచాణాసనధరఃకతవ్యోర్మనుతస్సదా || కరా
 శవదనఃఖడ్గచమణశూలివరప్రదః | సిలస్సంహాసనస్థశ్చరాహురత్రప్రశస్యతే || ధూమ్రాద్విబాహవస్సర్వేగదినోవికృతాననాః | గృధ్రాననగ
 తానిత్యం కేతవస్సన్యరవప్రదాః || సర్వేకీరీటినఃకార్యాగ్రహలోకహితావహః | స్వాంగులేనోచ్చిత్రాస్సర్వేశతమష్టాత్రరంజితః|| ఎతేషాం
 స్థాపనదేశశ్చతత్త్రివోక్తః || మధ్యేతుభాస్కరంవిద్యాల్లోపితంపక్షిణేనశు || ఉత్తరేణగురుంవిద్యాద్భుధంపూర్వోత్తరేణశు || పూర్వేణభాగ్గ
 వంవిద్యాల్లోపనందక్షిణపూర్వతః | పశ్చిమేనశనివిద్యాద్రాహుగదక్షిణపశ్చిమే || పశ్చిమోత్తరతఃకేయాక్ స్థాపయేచ్ఛక్లతండుతైరితి|| ౨౯౭ ||
 పూజాదిమాహ || యథావణామితి || యథావణంయస్యగ్రహస్యయోవణాస్తద్వర్ణానివస్త్రగంధపుష్పాణి దేయాని - బలయశ్చ - భూ
 పశ్చనర్వేభ్యో గుగ్గులుదేయః - చరవశ్చప్రతిదైవతమ్||ప్రతిష్ఠాపనవిధానాదిపూర్వకం - చతుర్శ్చతురోముష్టినిర్వపత్యముష్ట్యావృజ్యం
 నిర్వపామిత్యాదివిధానాకార్యాః | అనంతరంసునమిద్ధేగ్నవిధానానాద్యాఃసూరాంతంకమణ్యత్వాఆదిత్యాద్యుద్దేశేనయథాక్రమంవత్యమా
 ణమంత్రైర్వత్యమాణాః సమిధావత్యమాణప్రకారేణహుత్వాచరవోహుతవాన్ || ౨౯౮౪ || మంత్రానాహ || ఆసత్యేన రజసావతకా

మానశ్చత్యాదయోనవమంత్రాయథాక్రమాదాదిత్యాదీనాంవేదితవ్యాః॥ ౩౦౦౪॥ ఇదానీంసమిధలహః॥ అర్కశితి॥ అర్కవలశాదయో యథాక్ర
మంనూర్యాదీనాంసమిధోభవంతి-తాశ్చసాద్రాఽఅభగ్నస్తత్వచః॥ ప్రాచ్యేమాత్రాఃకతవ్యాః॥ ౩౦౦౫॥ కించ-ఎకైకస్యేతి॥ అదిత్యాదీనామే
కైకస్యాప్యతనంఖ్యాకా అష్టావింశతినంఖ్యాకావాయథాసంభవంమధునాసర్పిమాదధ్వాక్షీరేణవాయుతాఅత్రాలరాదీసమిధోహూతవ్యాః
౩౦౦౬॥ ఇదానీంభోజనాన్యాహ ॥ గుడోదనమితి ॥ గుడమిత్రక్షీదనోగుడోదనః - పాయసంపాయసాన్నం - హవిష్యంమున్యన్నాది - ఊర
నాష్టికంఊరమిత్రతఃషాష్టికాదనః - దధ్యోదనః - హవిష్యుతాదనః - చూణంఠిలచూణమిత్రక్షీదనః - మాంసంభక్ష్యమాంసమిత్రక్షీదనః
ఓత్రాదనోనానావత్తాదనః - ఎతానిగుడోదనాదీని యథాక్రమచూదిత్యాద్యుద్దేశేనభోజనాధంశ్విజేభ్యాదవ్యాత్ - బ్రాహ్మణసంఖ్యాయ
ధావిభవంద్రష్టవ్యా - గుడోదనాద్యభావేతుయథాలాభమోదనానీ - పాదప్రత్యేనాదివిధిపూర్వకం సత్కృత్యసన్నానపురస్కరం దద్యాత్ ॥
౩౦౦౭॥ దక్షిణామాహ॥ ధేనురోక్తి ॥ శంఖఃప్రసిద్ధః-అనద్వాన్భారసహూబలీవదః-హేమసువణం - వాసవీతం హయఃపాం
శురః - శృష్ణాగౌః - ఆయనమస్త్రాగ్రి - ఛాగఃప్రసిద్ధః - ఎతాధేన్వాదయోయథాక్రమచూదిత్యాద్యుద్దేశేనదక్షిణాస్త్రతా ఉక్తా మన్వాదిభిః-
ఎతచ్చసంభవేనసతి - అసంభవేతుయథాలాభంశక్తితోన్యదేవయత్కించిద్దేయం ॥ ౩౦౦౮॥ శాంతికామేనాపిశేషేణసర్వేగ్రహఃపూజయితవ్యా
ఇత్యుక్తంతత్రశేషమాహ ॥ యశ్చేతి ॥ యస్యపురుషస్యయోగ్రహః యదాదుష్టప్రమాదిషుష్టానధీతఃసంతగ్రహంతదాయత్సేనవిశేషేణ పూ
జయేత్ - యస్తాదేవాంగ్రహణాంబ్రహ్మణాపూర్వంవరోదత్తః - పూజితాస్తంతోయాయమిష్టప్రాప్తజేనానిష్టనిరసేనచ పూజయితారం
పూజయిష్యథేతి ॥ ౩౦౦౯॥ అవిశేషేణద్విజానధీకృత్యశాంతికపాష్టికాదీనికమాణ్యుక్తానితత్రాభిషేకాదిగుణయుక్తస్యరాజ్ఞోపవీతేషేణాధి
కారశితిదశయతి॥ గ్రహధీనాశితి ॥ సరేంద్రాణామభిషిక్తక్షత్రియాణాం-గ్రహఃపూజ్యతమాశ్చత్యనేనాస్యేషామపిపూజ్యతమా శితిగమ్యతే।
ఉభయత్రకారణమాహ - ప్రాణీనామభ్యుదయవినిపాతాగ్రహధీనాయస్తాత్సదధికారిభిఃపూజ్యాః - కించ- జగత్స్థావరఙంగమాత్మకస్య
భావాభావావృత్తత్విరోధాగ్రహధీనా - తత్రయద్యోతేపూజితాస్తదాస్వకాలఉత్పత్తిరోధాభవతః - అన్యథోత్పత్తినమయే తస్యనోత్పాదో
సనిరోధకాలేచనిరోధోజగదీశ్వరత్వాచ్చసరేంద్రాణాంతద్వోగక్షేమకారిణాంపూజ్యతమాగ్రహశితితేషాంవిశేషేణశాంతికాదిష్యధికారః।

మృతఃశనోద్దేవీస్తథాకాండాతేజతుంకృన్వనిమాస్తథా ॥ ౩౦౦౪॥ అగఃవలశఃఖదిరలపామా
గో-భపివృపః। ఉదుంబరశృమీమూర్వాకుశాశ్చసమిధఃక్రమాత్ ॥ ౩౦౦౫॥ ఏకైకస్యత్యప్తత మష్టావింశ
తిరేవవా। హూతవ్యామధుసర్పిర్భ్యాంధధ్వాక్షీరేణవాయుతాః॥ ౩౦౦౬॥ గుడోదనంపాయసంచ
హవిష్యంఊరషాష్టికమ్ । దధ్యోదనంహవిష్యుతాంమాంసంచిత్రాగ్నమేవచ ॥ దద్యాద్గ్రహక్రమాదేవ
విపేభ్యాభాజనంబుధః। శక్తితోవాయథాలాభంసత్కృత్యవిధిపూర్వకమ్ ॥ ౩౦౦౭॥ ధేనుశృంఖస్త
థానద్వాహేమవాసోషాయఃక్రమాత్ ॥ శృష్ణాగౌరాయసశ్చాపితావైదక్షిణాస్త్రతాః॥ ౩౦౦౮॥
యశ్చయస్యయదాదుష్టస్థితంయత్సేనపూజయేత్ । బ్రహ్మణైషాంవరోదత్తఃపూజితాఃపూజయిష్య
థః॥ ౩౦౦౯॥ గ్రహధీనాసరేంద్రాణాముచ్ఛాగ్రియాఃపతినానిచ । భావాభావావృత్తజగత్స్తస్మాత్పూజ్య
తమాగ్రహః॥ ౩౦౧౦॥ హహూతాహహూతాస్థూలక్షుఃకృతజ్ఞోవృద్ధసేవకః । వినితస్సత్వసంవన్నఃకులీనస్స

వధాచగౌతమః-రాజాసర్వస్యేష్టైబ్రాహ్మణవజమితి, రాజానమభీష్టత్యవణానాత్రమాంశ్చన్యాయతోభిరక్షేచ్ఛలతశ్చైతాకస్యధమే
స్థాపయేదిత్యాదీకాంశ్చిద్ధమానుక్త్యానూనిచదైవోత్పాతచింతకాఃప్రబ్రూయస్తాన్యాదియత - తదధీనమపిహ్యోకేగౌగక్షేమం ప్రతి
జానంతఇతిశాంతికపాష్టికాద్యనుస్తానహేతుమభిధాయశాంతికపుణ్యాహస్వస్త్రయనాయుష్యమంగళసంయుక్తాభ్యుదయకానివిద్వేషణస్తంభ
సాభిచారద్విషదవృద్ధియుక్తానిచకాలాగ్నీకుర్యాదితి దశికాని ॥ ౩౦౧౧॥ ఇతిగ్రహశాంతిప్రకరణమ్.....*

సాధారణాస్త్రహస్తధర్మానభిధాయఇదానీంరాజ్యాభిషేకాదిగుణయుక్తస్యగృహస్థస్య విశేషధర్మానాహ ॥ మహూత్సాహశితి ॥
పురుషాధకసాధనకమాకరంభాధ్యవసాయఉత్సాహఃమహాసత్సాహాయస్యాసామహూత్సాహః - బహుదేయాధకదశికాస్థూలలక్షుః-
సరస్వతోపకారావకారానవిస్తరతీకృతజ్ఞః - తపోజ్ఞానాదివృద్ధానాంసేవకః - వినయేనయుక్తోవసీతః - వినయశ్చైనావిరుద్ధః పూర్వోక్తస్సా
తకలపఉచ్యతేసంశయప్రపద్యోతనాకస్తాదప్రియంవదేదిత్యాదీనోక్తః - సత్త్వసంపన్నఃసంపదావదోహావకవిషాదరసీతః - మాతృ
తః పితృతశ్చాభిజనవాక్కులీనః - సత్యవాక్సత్యవజసశీలః - శుచిర్భావ్యభ్యుత్తరశౌచయుక్తః అవశ్యకార్యాణాంకమణామారంభేప్రా
రథానాంచసమావసేయోనవిలంబతేఅసాఅదీక్షణసూత్రః అధిగతాథావిస్తరలక్షీలఃస్తృతిమాకఅక్షుత్రఃఅనర్గళద్యక్షి-అపరమః పరదో
చాసంశితకనశీలఃధార్మికోవర్ణాక్రమధర్మాన్వితఃసవిద్యంశేవ్యసనానియస్యాసావవ్యసనవివ్యసనానిచాష్టాదశయథాహమనుః॥వ్యగయాక్షో
దివాస్యాపరిపాదఃస్త్రీయోమదః। తార్యత్రికంవృధాట్యాచకామజ్జీదశకోగణః। మైశస్యంపాహసంక్రోహశుమా-సూయాధకదూషణం

వాగ్దండజంచపారువ్యంకోగ్రహణోపిగణోష్టకఇతి॥తత్రచసప్తకప్తతమని - యథాహమనుః ॥ పానమతౌః త్రియశ్చైవమృగయాచయథాక్ర
మమ్ । ఏతత్కప్తతమంపింద్యా చ్చతుష్కంకామజేగణే । దండస్యపాతనంచైవ వాక్పారుష్యాభేదామణే । కోగ్రహణోపిగణోపింద్యా త్రికం
ప్తతమంగదేతి ॥ ప్రాజ్ఞోగంభీరాధావధారణతుమః - శూరోనిర్భయః - రహస్యవిద్గోపనీయాధాగోపనచతురః స్వరంధ్రగోప్రాస్యస్యప్ర
సురాజ్యంగేషు యత్పరప్రవేశద్వారశైలిల్యం తత్స్వరంధ్రం తత్స్వగోప్రాప్రచ్ఛాదయతా - ఆస్వీక్ష్యక్యామాత్మవిద్యాయాంబండ్వసీత్యావధా
యోగతే మోపయోగిన్యాం - వాతాఽయాంకృషివాణిజ్యపశుపాలనరూపాయాం ధనోపచయహేతుభూతాయాం - త్రయ్యామృగ్యజ్ఞానాన్
మాఖ్యాయాం - వినీతస్తత్తదభిజ్ఞేప్రావీణ్యంసీతః - యథాహమనుః ॥ తైత్తిరీయ్యభ్యస్త్రయ్యాంపింద్యాంబండ్వసీతంచతద్విదః । ఆస్వీక్ష్యకీం చాత్త
విద్యోవైవాతాఽరంభాంశ్చలోకతఇతి - నరాధిపౌరాజ్యేభిషిక్రస్యాదితిస్వత్రసంబంధః ॥ ౩౧౦౪ ॥ ఎవమభిషేకాదిగుణయ్యక్రస్యాం తరం
గాఽధమాఽనభిధాయేదానీం బహిరంగానాహ ॥ సఇతి ॥ మహూత్సాహదీగుణైర్భక్తోరాజ్యమంత్రిణఃకుర్వీత - కథంభూతాఽ - ప్రాజ్ఞాఽ
హితాహితవివేకకుశలాఽ - మాలాఽ స్వవంశపరంపరాయాతాఽ - స్థిరాఽ మహత్యపిహషణిసాదస్థానేజికారహితాఽ - శుచీఽ ఉ
పధాశుద్ధాఽ - తేచసప్తాష్టావాకార్యాః - యథాహమనుః ॥ మాలాఽశాస్త్రవిదశ్శూరాఽ లబ్ధలక్షణే కులోద్భవాఽ । సచివాన్సప్తచాష్టా
వాకుర్వీతసువతీతీతానితి ॥ ఎవంమంత్రిణఃపూర్వంకృత్యాతైస్సాధకంరాజ్యంసంధిగ్రహణిలక్షణంకార్యంఽంగతయేత్ వ్యతైస్సమస్తైశ్చ - ఆనం
తరంతేమామభిప్రాయంజ్ఞాత్యానకలశాస్త్రాధికారికరకుశలేనబ్రాహ్మణేనపురోహితేనసహకార్యంపిఽంత్యతత్స్వయంస్వబుద్ధ్యాకార్యంఽ
ఽంతయేత్ ॥ ౩౧౦౪ ॥ కీదృశంపురోహితంకుర్యాదిత్యాహ ॥ పురోహితమితి ॥ పురోహితంచసర్వేమద్యష్టాద్యష్టాధేకమకమఽనుపురోహి
తందానమానసత్కారైరాత్మసంబంధినంకుర్యాత్ - కథంభూతం - దైవజ్ఞంగ్రహూత్సాతతచ్చ మనాదేర్వేదితారం - ఉదితోదీతం విద్యాభిజ

త్యవాక్ శుచిః॥అదీఘఃసూక్ష్మస్మృతిమానయువోవరువస్తథా । ధామికోఽవ్యసనశ్చైవప్రాజ్ఞ
శూరోరహస్యవీత్॥స్వరంధ్రగోప్రాస్వీక్ష్యక్యాంబండ్వసీత్యాంబండ్వసః । వినీతస్త్యథవాతాఽయాం శ్ర
య్యాంచైవనరాధిపః ॥ ౩౧౦౪ ॥ సమంత్రిణఃప్రకుర్వీతప్రాజ్ఞాన్మాలాస్థిరాఽశుచీఽ । తైస్సాధకం
ఽంతయేద్రాజ్యంవిప్రేణాథతత్స్వయమ్ ॥ ౩౧౦౪ ॥ పురోహితంప్రకుర్వీతదైవజ్ఞముదితోదీతమ్ । దం
డసీత్యాంచకుశలమథర్వాంగిరసేతథా ॥ ౩౧౦౪ ॥ శ్రేతస్సాతకక్రియాహేతోవృణుయాదేవచత్విక
జః॥ యజ్ఞాంచైవప్రకుర్వీతవిధివశూరిదక్షిణాఽ ॥ ౩౧౦౪ ॥ భౌగాంశ్చదద్యాద్విప్రేభ్యోవసూనివి
ధానచ । అక్షయోయంనిధిరాజ్ఞాయన్విప్రేషూపపాదితమ్ ॥ ౩౧౦౪ ॥ ఆసూన్నమవ్యధంచైవప్రాయ
శ్చితైరదూషితమ్ । అగ్నేస్సకాశాద్విప్రాగ్నోమూతంశ్రేణమహూచ్యతే ॥ ౩౧౦౪ ॥ అలబ్ధమహ
ద్ధమేణలబ్ధంయతేనపాలయేత్ । పాలితంపిధామేన్న త్యావృద్ధంపాత్రేమనిషీపేత్ ॥ ౩౧౦౪ ॥ దత్వా
భూమినిబంధంవాక్యత్వాలేఖ్యంతుకారయేత్ । ఆగామభక్రస్యపరిజ్ఞానాయపార్థివః ॥ ౩౧౦౪ ॥
పటేవాతామ్రపట్టేవాస్యముదోపరివిహ్నినిమ్ । అభిలేఖ్యాత్మనోఽంశ్యానాత్సానంపశుహీవతిః ॥

నానుష్ఠానాదిభిరుదితైః శాస్త్రోక్తైరుదితంసమృద్ధంబండ్వసీత్యావధాశాస్త్రేకుశలం - ఆధర్వాంగిరసేచశాంత్యాదికమణి ॥ ౩౧౦౪ ॥ శౌ
తేతి ॥ శ్రౌతమగ్నిహూత్రాది - స్సాతకమౌపాసనాది - క్రియానుష్ఠానంత్యధ్యధకం - ఋత్విజోవృణుయాత్ - యజ్ఞాంశ్చరాజసూయా
దీః - విధివద్యధావిధానం - భూరిదక్షిణాఽబహుదక్షిణాసేవకుర్యాత్ ॥ ౩౧౦౪ ॥ కించ - భోగానితి ॥ బ్రాహ్మణేభ్యో భోగాఽ - సు
ఖానితత్సాధనదానద్వారేణదద్యాత్ - వసూనిచస్వణరూప్యప్రభృతీని - వివిధానినానాప్రకారాణి - యస్మాదేషరాజ్ఞామక్షయోనిధిశ్చేవ
ధిర్యోబ్రాహ్మణేభ్యోదీయతే - సాధారణధమఽత్వేనదానప్రాప్రాసత్యాంరాజ్ఞాందానప్రాధాన్యప్రతిపాదనాధకంపునర్వచనం ॥ ౩౧౦౪ ॥
కించ - అస్సన్నమితి ॥ అగ్నేస్సకాశాద్విప్రాగ్నోమూతంశ్రేణమహూచ్యతే - విప్రాగ్నోమూతంశ్రేణముచ్యతే - యతఃతదస్స
న్నంక్షరణంహితం - అవ్యధంపశుహింసారహితంప్రాయశ్చితైరదూషితంప్రాయశ్చితాయాసరహితం ॥ ౩౧౦౪ ॥ వసూనివిప్రేభ్యో దద్యాది
త్యుక్తం కయాపరిపాట్యాదద్యాదిత్యాహ ॥ అలబ్ధమితి ॥ అలబ్ధలాభాయధమఽశాస్త్రానుసారేణయతేత్ - తలబ్ధంతుస్వయమపేక్షయార
క్షేత్ - పాలితంసీత్యావాణిజ్యదికయావృద్ధినయేత్ - వృద్ధంచపాత్రేషుధమాధకామయ్యక్రేషుత్రివిధేషునిషీపేద్దద్యాత్ ॥ ౩౧౦౪ ॥
పాత్రేనిషీప్యంకుర్యాదిత్యతతాహ ॥ దత్వేతి ॥ యథోక్తవిధినాభూమిందత్వాభవస్సవ్యవృత్తనిష్పత్తింకృత్వా - నిబంధంవాచికస్యభాండభాదకస్యే
యంతోరూపకాచికస్య వణాభారకన్యేయంతివణాఽసీతివా నిబంధంకృత్వా లేఖ్యంకారయేత్ - కిమథేమాగామినిష్యంతోయేభద్రాఽసా
ధవోన్యపతయోభూపతయస్తేమామనేనదత్తమ్ నేనపరిగృహీతమితిపరిజ్ఞానాయపార్థివోభూవతిః - అనేనభూపతేరేవభూమిదానే నిబంధదా
నేవాధికారోనభాగపతేరితదశేతం ॥ ౩౧౦౪ ॥ లేఖ్యంకారయేదిత్యుక్తం కథంకారయేదిత్యాహ ॥ పటఇతి ॥ కార్యానికేవటే - తామ్రప

ప్రేతామ్రుఫలకేవాతత్సంవంశ్యాకప్రవీతామహాపితామహాపితౄక-బహువచనస్యాథవత్వాత్సంవంశపీఠ్యక్రతాదిగుణోపవణానపూర్వ
 కమభిలేఖ్యాత్సానంచశబ్దాప్రతిగ్రహితారం-ప్రతిగ్రహపరిమాణం-దానచ్ఛేదోపవణానంచాభిలేఖ్య-ప్రతిగృహ్యతఇతిప్రతిగ్రహానిబంధస్త
 స్యరూపకాదిపరిమాణం-దియతఇతిదానంక్షేత్రాది-తస్యచ్ఛేదః-భిద్యతేవిచ్ఛిద్యతేనేతీచ్ఛేదోనద్యాద్యామూతోనివతనపరిమాణంచ-తస్యోప
 వణానం - అముకనద్యాదక్షిణతోయంగ్రామఃక్షేత్రంవా-పూర్వతోముకగ్రామస్తైత్వావస్థివతనమిత్యాది నివతనపరిమాణంచ-లేఖ్యమే
 వఆఘాతస్యనదీనగరవత్త్వాదేసంచారిత్వేనఘామేన్యూకనాధికభావసంభవాత్సన్నివృత్త్యథం - స్వహస్తైనస్వహస్తలిఖితేనమతంమేఅము
 కనామ్నోముకపుత్రస్యయదత్రోపరిలిఖితమిత్యనేనసంపన్నంసంయుక్తం - కాతేనచద్వివిధేనశకస్యపాతిత సంవత్సరరూపేణదానకాలేనచ చం
 ద్రనూర్లోపరాగాదినాసంపన్నంస్వముద్రయాగరుడవరాహాదిరూపయోపరిబహిష్కీప్నీతమంకితం - స్థిరగద్యధంకాసంసంకిత్యంతేభవివ్యంతో
 నృపతయోనేనదానాచ్ఛేయోనుపాలనమితిశాసనం-కారయేన్నహీపతినభోగవతిః - సంధివిగ్రహాధికారిణా యేనకేనచిత్తేభినియం-సంధివిగ్ర
 హకారీతుభువేద్యస్తస్యలేఖకః । స్వయంరాజ్ఞానమాదిష్టస్థితేద్రాజశాసనమితిస్తరణాత్ - దానమాత్రేజైవదానఫలేసిద్ధశాసనకరణంత్రైవ
 భోగానువృత్త్యాఫలాతిశయాథం॥౩౧౯౫॥ఇదానీంరాజ్ఞోనివాసస్థానమాహ॥రమ్యమితి॥రమ్యంరమణీయమశోచంపకాదిభిః-పశవ్యంపశు
 భ్యోహితంపశువృద్ధికరం-ఆజీవ్యముపజీవ్యంకందమూలపుష్పఫలాదిభిః - జాంగలం-యద్యద్యల్పాదకతరువర్వతోదేశోజాంగలస్తథాప్యత్రస్వ
 ద్దజలతరువర్వతోదేశోజాంగలశబ్దేనాభిధీయతేతందేశమావసేత్అధివసేత్ - తత్రైవంవిభదేశేజనానాంకోశస్యసువణాదేరాత్మనశ్చరక్షణా
 థం దుగ్ధాణికుర్వీత్ - తద్దుగ్ధంచపక్ష్యధం - యథాహమః॥ ధన్వదుగ్ధంమహీదుగ్ధమబ్దుగ్ధంవాక్షమేవచ । నృదుగ్ధంగిరిదు
 గ్ధంచనమాశ్రిత్యావసేత్పురమితి ॥ ౩౨౦౪ ॥ కించ - తత్రేతి । తత్రతత్రచధమాథకామాదిషు - అధ్యక్షాన్యోగ్యానధికారిణఃప్రకుర్యా
 న్నియుజీత - యథాహః॥ ధమకృత్యేషుధమకృత్యేషుపండితాః । శ్రీఘ్నక్లిబాన్నియుంజీతనిచాన్నిచేషుకమకన్యీతి ॥ కీదృ
 శాన్నిష్ఠాతాననస్యవ్యాపారాః - కుశలంస్తత్రద్వ్యాపారచతురాః - శుచీంశ్చతుర్విధోపధాశుద్ధాః - ఆయకర్తసునువణాద్యుత్పత్తిస్థా

ప్రతిగ్రహపరిమాణందానచ్ఛేదోపవణానమ్ । స్వహస్తకాలసంపన్నంశాసనంకారయేత్ స్థిగమ్ ॥ ౩౧౯౫ ॥
 రమ్యంపశవ్యమాజీవ్యంజాంగలందేశమావసేత్ । తత్రదుర్గాణికుర్వీతజనకోశాత్తగుప్తయమ్ ॥ ౩౨౦౪ ॥ తత్ర
 తత్రచనిష్ఠాతానధ్యక్షానుశలాశుచీః । ప్రకుర్యాదాయకర్తాంతవ్యయకర్తృమచోద్యతాః ॥ ౩౨౦౫ ॥ నా
 తః పరతరోధర్మో నృపాణాం యద్రణాజీతమి । విప్రేభ్యాదీయతేద్రవ్యం ప్రజాభ్యశ్చాభయం స
 దా ॥ ౩౨౦౬ ॥ యఆహవేషువధ్యంతే భూమ్యథామపరాజ్ఞుభాః । ఆకూమైరాయురైర్యాంతి తేస్య
 గణాయోగినోయథా ॥ ౩౨౩౪ ॥ పదానిక్రతుతుల్యానిభగ్నేష్వవ్యనివతితామ్ । రాజానుకృతమాద
 త్రేమాతానాంవిపలాయినామ్ ॥ ౩౨౪౪ ॥ తవాహంవాదినంక్షీబం నిర్వేతింపరసంగతమ్ । నహన్యాద్వినివృ
 త్తంచయద్ధప్రేక్షణకాదికమ్ ॥ ౩౨౫౪ ॥ కృతరక్షస్సముష్ణాయపశ్యేదాయవ్యయాస్యయమ్ । వ్యవహా

సేషు - వ్యయకమనునువణాదిదానస్థాసేషు - ఉద్యతానలసాః - వశబ్దాత్ప్రజ్ఞత్యాదిగుణయంత్రాః - ఉక్తంచ ॥ ప్రాజ్ఞత్వము
 పధాకుర్ధిరప్రమాదోభియక్తతా । కార్యేషువ్యసనాభావస్సాన్విమిభక్తిశ్చయోగ్యతేతి ॥ ౩౨౦౪ ॥ భోగాంశ్చబద్ధాద్విప్రేభ్యా వసూనివి
 ధానిచేతిసామ్యేనస్వస్యదానముక్తం - ఇదానీంసృపాణాంవిక్రమాజీతస్యదాసేఫలాతిశయమాహ ॥ సేతి ॥ నాన్తాదుత్కృష్టతరోధమోన్య
 పాణాంవిద్యతే - యద్రణాజీతంద్రవ్యం విప్రేభ్యాదీయతే - యచ్చప్రజాభ్యోభయప్రదానం ॥ ౩౨౦౫ ॥ రణాజీతందేయమిత్యక్తంద్రవ్యా
 జనానాయతే ప్రవృత్తస్యవిపత్తిరపిసంభవతి సధమోనావృథాఇతితతోనివృత్తిరేవక్రేయసీత్యత్రాహ ॥ యఇతి ॥ యేభూమ్యథామాహవేషు
 ప్రవృత్తాఅపరాజ్ఞుభాఅభిముఖావధ్యంతే మర్యంతేతేస్యగణాయాంతి - యోగాభ్యాసరతాయథా - యద్యకూమైరవిషిద్ధాదిభిరాయుధై
 ర్యోధారోభవంతి ॥ ౩౨౩౪ ॥ కించ - పవాసీతి ॥ స్వభుతేషుకరితురగరభవదాతిషుభగ్నేష్వపిఅనివతితాంపరబలభిముఖయాయినాంపదా
 నిక్రతుతుల్యాని అశ్వమేధతుల్యాని - విపర్యయేదోషమాహ - విపలాయినాంపరాజ్ఞుభానాంహతానాంరాజానుకృతాన్యాదత్రై ॥ ౩౨౪౪ ॥
 అపిచ - తవేతి ॥ తవాహమితియోవదతితం - క్షీబంపుంసకం - నిపాతంనిరాయుధం - పరసంగతంఅన్యేనసహాయధ్యమానం - వినివృత్తం
 యుద్ధాద్వినివృత్తం - యద్ధప్రేక్షణోయుద్ధదశేతంసహన్యాదితినర్వత్రసంబంధః - ఆదిగ్రహణాద్యవ్యాపారధ్యాదీనాంగ్రహణం - యథా
 హగౌతమః ॥ నదోదోషింసాయామాహవేష్యత్రవ్యశ్వాసారభ్యనాయుధకృతాంజలిప్రకీణాకేశపరాజ్ఞుభోపశిష్టఫలవృక్షా రూఢధూతగో
 ద్రాహ్మణసంవాదిభ్యఇతి ॥ శంఖోపాహ ॥ నపామీయంపిబంతంభంజాసంసోపాదపహాప్రముంచంతం నావమాణం సవమాణమపిశ్రీ
 యంకరేణుంపవాజీపంససారధింనదూతంనబ్రాహ్మణంసరాజానమరాజాహన్యాదితి ॥ ౩౨౫౪ ॥ కృతేతి ॥ కృతరక్షః-పురస్యాత్సనశ్చ రక్షం
 విధాయ - ప్రతినిసంప్రాతఃకాలేఉత్థాయస్వయమేవాయవ్యయాపశ్యేత్తతోవ్యవహారాః దృష్ట్వామధ్యాహ్నకాలేస్నాత్వాకామతోయథారుచి

భుంజీత || ౩౨౬౪ || హిరణ్యమితి || తదనంతరం హిరణ్యదికం వ్యాప్య తైహిరణ్యద్యానయనాయనియంతైరానీతం స్వయమేవ సర్వీత్యుభాండా
 గారేషు నిక్షిపేత్ - తతశ్చ రాస్త్విశ్వస్తాక్ ప్రత్యాగతాస్త్వశ్యేత్ - యేవర రాజ్యవృత్తాంతపరిజ్ఞానాయపరిత్రాజకతావసాదిరాజేణ గూఢచారి
 జంప్రేషితాస్తాంశ్చ దృష్టావక్త్రాని వేశయేత్ - తదనంతరం దూతాంశ్చ వశ్యేత్ - దూతాశ్చ యే ప్రకటమేవ రాజాంతరం ప్రతిగతాగతమాచగం
 తితేచ త్రివిధాః | నిస్సమ్మాధాన్ సందిష్టాధాన్ శాసనహరాశ్చేతి - తత్ర నిస్సమ్మాధాన్ రాజకార్యాణి దేశకాలోచితాని స్వయమేవ కథయితుం
 ఊహూః - ఉక్తమాత్రం యేవర స్తైనివేదయంతి తేనందిష్టాధాన్ - శాసనహరాన్ రాజశేఖరహరిణస్తాన్ సూర్యరక్షేషితానాగతాన్ ప్రసంగతః పశ్యే
 త్ - దృష్టావతద్యాతాన్ మాకలయ్యపునః ప్రేషయేత్ || ౩౨౬౪ || తతః || తదనంతరం మపరశ్శ్వాపైర్వరం యథేష్టమేకోంతఃపురవిహరీస్యాత్ -
 మంత్రభిర్వావిశ్వాసిభిః కలాకుశలైః పరిహసవేదిభిః పరివృతః శ్రీభిశ్చ రూపయావనవైదగ్ధ్యశాలినీభిః || భుక్తవాస్త్విహారేచ్ఛేవ శ్రీభిరంతఃపు
 రేనహ | విప్యత్యుచయథాకామంపునఃకార్యాణి చింతయేదితి మనుస్తరణాత్ || తతోఽపి శ్చైత్ర్యశ్రుతుసుమవిలేపనాలంకారైరలంకృతోహస్త్యశ్వ
 రథపదాతిబలనిదృష్టా - సేనాన్యాసేనాపతిసాసనాత ప్రక్షిణాదిదేశకాలోచితం చింతయేత్ || ౩౨౬౪ || సంధ్యామితి || తతస్సాయంకాలేనం
 ధ్యాముపాస్య - సామాన్యేన ప్రాప్తస్యాపి పునర్యవనంకార్యాకులత్వాదవిస్తరణాథం - అనంతరం యే పూర్వస్వప్తాః క్వచిత్థానే నీవేశితాస్తై
 మాంచారాణాం గూఢభాషితమంతర్యేక్షనిశశ్రువాణిశ్యబుయాత్ | రహస్యాభ్యాసయినాం ప్రవప్రణిధీనాంచ శీఘ్రతపః | తతోన్యత్యగీతాదిభిః
 కంచితాల్లంక్రీడిత్యాకాక్ష్యంతరం ప్రవిశ్య భుంజీత || గత్యాకాక్ష్యంతరం త్వన్యత్యమనుజ్ఞాపయంతనం | ప్రవిశేద్దీక్షానాథంచ శ్రీభిరంతః పురేన
 హేతి || తతోఽపి స్తరణాథంచ ధాశక్తిస్వాధ్యాయం పఠేత్ || ౩౨౬౪ || సంవేదితి || తదనంతరం తూర్వశంఖాదిఘోషేణ సంవిశేత్స్వప్నా

రాం ప్రతోదృష్టాస్తాత్వా భుంజీత కానతః || ౩౨౬౪ || హిరణ్యం వ్యాప్య తానీతం భాండా గారేషు నిక్షిపే
 త్ | పశ్యేచ్ఛ రాం ప్రతోదూతాన్ ప్రేషయేత్ సంగతః || ౩౨౬౪ || తతస్సైస్వరవిహరీస్యాన్మంత్రభి
 ర్వాసమాగతః | బలనాందశానంకృత్వా సేనాన్యాసహంతయేత్ || ౩౨౬౪ || సంధ్యాముపాస్య శ్యబు
 యాచ్ఛ రాణాం గూఢభాషితమ్ | గీతస్మత్యైశ్చ భుంజీత మతే తాన్వధ్యాయమేవ || ౩౨౬౪ || సంవేత్తూ
 ర్యఘోషేణ ప్రతిబుధ్యేత్ తతైవ || శాస్త్రాణి చింతయేద్భుక్తాన్ సర్వకథావ్యతాస్తథా || ౩౩౦౪ || పే
 షయేచ్ఛ తతశ్చ రాన్ స్వేష్య స్వేష్యుభసాదరాత్ | ఋత్విక్తురోహితాచార్యై రాశీర్భిరభినందితః |
 దృష్టా జ్యోతిర్విదోవై ద్యాదద్యాదాం కాంచనం మహీమ్ | నైవేశికాని వతథాశోత్రియేభ్యోగృహ
 ణచ || ౩౩౦౪ || బ్రాహ్మణేషు క్షమీస్స ధేవ్యజమ్నఃకోధనోషు | స్యాద్రాజాభ్యుత్పన్నేషు ప్రజాసు
 చయథాపితా || ౩౩౩౪ || పుణ్యాత్ పద్భాగమాదత్రైవ్యాయేన పరిపాలయత్ | సర్వదా నాధికం యస్స స్య
 జానాం పరిపాలనమ్ || ౩౩౪౪ || చాటుత సర్వ రదుర్వృత్త మహాసాహసికాదిభిః | పీడ్యమానాః ప్రజారక్షే

త్ - తదైవ తూర్వాదిఘోషేణ ప్రతిబుధ్యేత్ - ప్రతిబుధ్యతాత్మవిధిర్విశ్వాసిభిస్తాన్ పూర్వకాశీవాపశ్చ మేతూమేతాస్తాన్ శ్రీజింతయేత్ - సర్వక
 తావ్యతాశ్చ సర్వకార్యాణిచ - ఏతచ్చ స్వస్థగప్రత్యుచ్యతే - అస్వస్థః పునః సర్వకార్యేష్వస్థగనియోజయేత్ - యథాహమనుః || ఎతత్సర్వం సమా
 తిష్ఠేదరోగః వృధిపీవతిః | అస్వస్థస్సర్వమేవైతన్మంత్రముఖ్యేనివేశయేదితి || ౩౩౦౪ || ప్రేషయేదితి || అనంతరం తత్ర స్థపవతిశ్వస్తాన్ చారాన్ దా
 నమాననత్కారైః పూజితాన్ స్వేష్య సామంతాద్యనికారిష్వ స్వేష్యుచమహీపతిషు ప్రేషయేత్ తత్ప్రీక్షిషేత్ పరిజ్ఞానాయ - తతః ప్రాతస్సంధ్యాము
 పాస్యాన్ని హౌత్రం హుత్వా - పురోహితత్వే గాచార్యాదిభిరాశీర్భిరభినందితో జ్యోతిర్విదోదృష్టా తేభ్యశ్చ గ్రహదీప్తిం విదిత్వా శాంతికా
 దీనిచ పురోహితాయాదిశ్య - వైద్యాంశ్చ దృష్టా తేభ్యః స్వశరీరస్థితినివేద్య ప్రతివిధానం చాదిశ్య - గాంధోగ్ధీం - కాంచనం - మహీంచ
 నైవేశికాని వివాహావయోగీనికన్యాలంకారాదీని - గృహణిచనుభాధవతితాదీని శోత్రియేభ్యోధితపేదేభ్యో బ్రాహ్మణేభ్యోదద్యాదితి ప్రత్యే
 కం సంబధ్యతే || ౩౩౦౪ || కించ - బ్రాహ్మణేషు || బ్రాహ్మణేషు విధిమత్స్వపీక్షమీక్షమావాక్ - స్థిధేషు స్నేహవత్సముత్రాదివ్యజ్ఞాః అవ
 క్రాః - అరిషుక్రోధనః - భృత్యవగేషు ప్రజాసుచకాచరణేనాపితానవతశాసనచపి తేవదయావాక్ స్యాదితి ప్రత్యేకం సంబధ్యతే || ౩౩౩౪ ||
 ప్రజాపరిపాలనఫలమాం || పుణ్యాదితి || యస్సాత్మన్యాయేన భవత్కాస్తోక్రమాగేణ ప్రజాపరిపాలయత్ రాజాస్య పరిపాలితః ప్రజోపచిత
 పుణ్యాత్తద్భాగం వృంభాగమాదత్రై - యస్సాత్మన్యేభ్యోభూమ్యాదిదానేభ్యః ప్రజానాం పరిపాలనమధికఫలం తస్మాత్ప్రజాసుచకాచరణేనాపితానవ
 తస్యాదితి తేన సంబంధః || ౩౩౪౪ || చాటుత - చాటువడి ప్రతారకాః విశ్వాస్యయేవరథనమపహరంతి - ప్రచ్ఛన్నావహరిణః స్తస్కరాః - దు
 ర్వృత్తాః ప్రజాలికకీతవాదయః - సహౌబలం సహసాబలీనశ్చ తుసాహసం - మహచ్ఛత్రహనుచమహాసాహసం తేన వతకంతజిమహ
 సాహసికాః ప్రసవశ్చ పహరిణః - ఆదిశబ్దాన్తాలికకూహకవృత్తయః - ఎతైః పీడ్యమానా బాధ్యమానాః ప్రజారక్షేత్ - కాయస్థాగణకాలేభికా
 శ్చ తైః పీడ్యమానాః శేషతోరక్షేత్తైమాం రాజవల్లభతయా ఆతిమాయాః తియోచమర్చివారత్యాత్ || ౩౩౪౪ || అరత్య మాణాతి || అరత్య

మాణాఃప్రజాయత్కించిత్కల్పిషం చౌర్యపరదారగమనాదికుర్వంతి - తస్మాత్సాపాదధాన్యపతేభావతి - యస్మాదసారాజారక్షణాధాన్య
 ప్రజాభ్యంకరాకాగృహ్లాతి || ౩౩౬౪ || యజతి || రాష్ట్రేరాజ్యాధికారేషుయేనియంత్రైమాంవిశేష్టితంచరితగచారైరుక్తలక్షణైఃసమ్యక్జ్ఞాత్వా
 సాధూన్ సుచరితాన్ సమ్మనయేత్ దానమానసత్కారైఃపూజయేత్ - విపరీతాన్ దుష్టచరితాన్ సమ్యగ్విదిత్వా ఘాతయేదపరాధానుసా
 రేణ-యేపునరుత్కృచజీవనసాన్ ద్రవ్యరహితాన్ కృత్యాస్యరాష్ట్రాప్రవాసయేత్ - క్రోత్రియాన్ దానమానసత్కారైస్సహితాన్ స్వరా
 ష్ట్రేస్యదేశేనదైవవాసయేత్ || ౩౩౬౫ || అన్యాయేనేతి || యోసారాజాస్యరాష్ట్రాదన్యాయేనధనమాదాయస్వకోశంవధాయతి సోచిరాచ్ఛి
 ఘ్రిమేవవిగతక్రికోవిసప్తలక్ష్మీకౌబంధభిన్నహవిసాశంప్రాప్నోతి || ౩౩౬౬ || ప్రజేతి || ప్రజానాంతస్కరాదికృతపీడనేన యస్సంతాపస్తస్మాదు
 ద్భూతోహుతాశనభవసంతాపకారిత్వాదపుణ్యరాశిహుతాశనశక్షేనోచ్యతే - సఃరాజ్ఞః క్రియంకులంప్రాణాంశ్చాదగ్ధానాశమనీత్యానని
 వతేతేనోపశామ్యతి || ౩౩౬౭ || యజతి || న్యాయతస్యరాష్ట్రపరిపాలనేరాజ్ఞోయోధమన్త్రంసకలంవత్సమాణాన్యాయేనపరరాష్ట్రం వ
 శంనయన్నాత్మసాత్కుర్వన్నాప్నోతి ధర్మఃపథ్యాగంచ || ౩౩౬౮ || కించ - యస్మిన్నితి || యదాపరదేశోవశముపాగతస్తదాస్యదేశాచారా
 దినంకరోనకార్యః - కింతుయస్మిన్దేశేయఅచారఃకులస్థితిర్వ్యవహారోవాయధైవప్రాగాసీత్తదైవాసాపరిపాలనీయాయదిశాస్త్ర విరుద్ధోనభ
 వతి - యదావశముపాగతఇత్యనేనవశోపగమనాత్పాగనియమజతిదశితం - యథోక్తం || ఉపరుద్ధ్యరిమాసీతరాష్ట్రంచాస్యోప పీడయే
 త్ | దూషయేచ్ఛాస్యసతతంయదసాన్వోదశేంధనమితి || ౩౩౬౯ || మంత్రమూలమితి || యస్మాత్తైస్సభాంబంతయేద్రాజ్య మిత్యాద్యక్రం
 మంత్రమూలంరాజ్యంతస్మాత్తంత్రంయత్సేనతథాసురక్షితంకుర్యాత్ - యథాస్యరాజ్ఞఃకమణాంసంధిసిగ్రహదీనాంఅభలోదయాత్ వలని
 ష్పత్యైఃప్రాగస్యేమంత్రంజానంతి || ౩౩౭౦ || కించ - అరితి || అరిశ్శత్రుః - మిత్రంసుహృత్ - ఉభయవిలక్షణఉదాసీనః - తేచత్రయశ్చై

తాన్యస్తైశ్చవిశేషతః|| ౩౩౭౧|| ఆరక్ష్యమాణాఃకుర్వంతియతః|| ౩౩౭౨|| ప్రజాః|| తస్మాత్సన్యవతే
 రభాన్యస్మాద్దృష్టాత్సాకరాన్ || ౩౩౭౩ || యోగష్టాధిక్యతాపైహంచారైజ్ఞాత్యాచదేష్టితమ్ |
 సాధూంతస్మనయేద్రాజావిపరీతాంశ్చఘాతయేత్ || ఉతోచజీవినోద్రవ్యహీనాన్కృత్యావివాస
 యేత్ | సదానమానసత్కారాన్ శ్రోత్రియాన్వాసయేత్సదా || ౩౩౭౪|| అన్యాయేనస్యపిరాష్ట్రాస్యికో
 శంయోభివధాయేత్ | సోచిరాద్విగతక్రికోనాశమేతినబాంధవః|| ౩౩౭౫|| ప్రజాపీడనసంతాపాత్సము
 ద్భూతోహుతాశనః | రాజ్జ్యశ్చీయంకులంప్రాణాన్నాదగ్ధావినివతేతే || ౩౩౭౬|| యవనస్యవతేధా
 మన్స్యరాష్ట్రపరిపాలనే | తమేవకృత్సమాప్నోతిపరరాష్ట్రంవశంనయన్ || ౩౩౭౭ || యస్మిన్దేశే
 యఅచారోవ్యవహారఃకులస్థితిః | తదైవపరిపాల్యసాయదావశముపాగతః|| ౩౩౭౮|| మంత్రమూలం
 యతోరాజ్యంతస్మాత్తంత్రంసురక్షితమ్ | కుర్యాద్భూతాస్యనఃకుశలమామఘలోదయాత్ || ౩౩౭౯||
 అరిమిత్రముదాసీనోసంతరస్త్రైశ్చరఃశరః | క్రమశోమండలంబింశ్యం సామాదిభిరువక్రమైః|| ౩౩౮౦||

విధాః సహజాఃకృత్రిమాః ప్రాకృతాశ్చేతి - తత్రసహజారిస్సావత్సవీతృవృత్తుత్రాదిః - కృత్రిమారిర్యస్యాపకృతంయేనచాపకృతం-ప్రా
 కృతస్త్యసంతరదేశాధిపతిః - సహజంమిత్రంభాగినేయమైత్యప్యగ్రీయమాత్మప్యగ్రీయాదిః - కృత్రిమంమిత్రంయేనోపకృతం యస్యోపకృతంవా-
 ప్రార్థతమిత్రమేకాంతరితదేశాధిపతిః - సహజకృత్రిమమిత్రశత్రులక్షణరహితౌసహజకృత్రిమాదాసీనా - ప్రాకృతో దాసీనోద్వ్యంతరిత దే
 శాధిపతిః - అరిపునశ్చతుర్విధః - యాతవ్యోచ్చేత్రవ్యపీడనీయకశశనీయభేదేన - తత్రయాతవ్యోనంతరభూమిపతిః వ్యసనీహీన బలోవిరక్తప్ర
 కృతిః - విదుగోమిత్రహీనోదుర్బలశ్చేత్రవ్య- పీడనీయమంత్రబలవిహీనః - ప్రబలమంత్రబలయుక్తఃకశశనీయః || నిమూలనాశముచ్చే
 దంపీడనంబలసిగ్రహం | కశశనంతుపునఃప్రాచయఃకోశదండాపకమణాదితి || మిత్రంచద్వివిధం - బృంహణీయం కమణీయమితి - కోశ
 బలహీనం బృంహణీయంకోశబలాధికంకమణీయం అనంతరస్త్రైశ్చరః పరజతిప్రాకృతారిమిత్రోదాసీనానానా || అనంతరిఃప్రాకృతోరిః-త
 త్రైశ్చరః ప్రాకృతంమిత్రం - తస్మాత్తరః ప్రాకృతఉదాసీనః - శేషాంపునప్రసిద్ధత్వాన్వోక్తాః - ఏతద్రాజమండలం క్రమశః పూర్వాదిక్రమేణ
 చింత్యంచింతనీయం - శేషాంచేష్టితంజ్ఞాతవ్యం - జ్ఞాత్యాచసామాదిభిరుపాద్వైత్యమాణైరభిసంధేయం - ఎవంపురతఃపృథ్వతఃపాశ్వతశ్చ
 త్రయస్త్రయః ఆత్మాచైకజిత్రయోదశరాజకమిదంరాజమండలంపద్మాకారంపాష్టికగ్రాహకందాసారాదయస్త్యరిమిత్రోదాసీనేవ్యేవాంత
 ర్భవంతితి - సంజ్ఞాభేదమాత్రంత్రాంతరేదశితమితియోగీశ్వరేణసప్తధగుక్తాః || ౩౩౮౧ || సామాదిభిరుపక్రమైరిత్యుక్త మిదాసీన్ తాను
 పాయానానా || ఉపాయజతి || సామప్రియభాషణం - దానంసువణాదేః - భేదోభేదకరణంతత్సామంతాదీనాంపరస్పరతో వైరస్యోత్పాద
 నేన - దండఉపాంతుప్రకాశాభ్యాంధనావహారాదిర్వధపర్యంతోపకారః - ఎతేపరిపంథ్యాదీనాంసాధనోపాయాః సామాదయః - ఎతేచదే
 శకాలాద్యనుసారేణసమ్యక్ప్రియకృత్సద్ధేయమైహంమధ్యేదండస్త్యగతికాగతిః - ఉపాయాంతరసంభావేనతిన ప్రయోక్తవ్యః - ఎతచ్చపీడ

నియకశాసనీయాభిప్రాయేణ - యాతవ్యోచ్చేత్రవ్యయోదాండంపవముఖ్యః - ఏతేసామాదయోనశేవలంరాజవ్యవహరవిషయాః ఆపితునకల
లోకవ్యవహరవిషయాః - యథా || అగ్నివ్యపుత్రకాగ్నివ్యదాస్యామితవమోదకాః | యద్వాన్యస్తైప్రదాస్యామితవముత్పాటయామితఇతి ||
౩౦౫౪ || కించ-సంధిమితి || సంధిర్వ్యవస్థాకరణం-విగ్రహూపకారః - యానంపరంప్రతియాతా - ఆసనముపేక్షా-సంక్రయోబలవదాశ్రయణం
దైర్ఘ్యభావోబలస్యద్విధాకరణం-ఏతాన్సంధిప్రభృతీగుణాన్యథావదైశకాలశక్తిమిత్రాదివశేనకల్పయేత్ || ౩౦౫౫ || యానకాలానామ్
యదేతి || యదాపరరాష్ట్రంసంస్థైప్రీత్యహ్యదిభిర్గుణైశ్చసమజశేఫనత్యజాదిభిరుపేతంసంపన్నం-శత్రుశ్చపీనోబలాదిభిః - ఆత్మచహ్యప్తవా
హనపూరుషః-వాహనానిహస్త్యత్వాదీనితానిచపూరుషాశ్చవాహనపూరుషాఃహ్యప్తవాహనపూరుషాయస్యసతధౌక్తిః - తదాపరరాష్ట్రీయా
త్తసాత్కర్తృప్రజేత్ || ౩౦౫౬ || పాణినామఘ్యదయనిపాతాదీనాం దైవాయత్రత్వాద్యదిదైవమస్తీతదాపరరాష్ట్రీదిస్వయమేవవశీభవ్యుతి, ఆ
ధనాస్తీకృతేపిపూరుషేనభవిష్యతిఅతోవృథా-ఏవాయంయత్రాప్రయానఇత్యుతపా || దైవఇతి || కమఃసిద్ధిఃఫలపాప్తిరిష్టానిష్టలక్షణా- సా
నకేవలందైవేవ్యవస్థితాఆపితుపురుషకారేపిలోకతథాదశకాంత - చిత్తాన్నిశాస్త్రవైయధ్యాచ్య- అపిచపురుషకారాభావేదైవమేవనాస్తీ
త్యాహ || తత్రదైవమితి || యతఃపూర్వదేహజితంపూరుషమేవదైవముచ్యతే-అల్పపురుషకారానంతరంమహాఫలౌదయాదభివృక్తం-పూరుషం
పూర్వదైహికంకమః- తస్మాత్పురుషకారాభావేనదైవమస్తీపురుషకారేయత్సవిధాతవ్యః || ౩౦౫౭ || ఇదాసీంమతాంతరాజ్యాహ || కేచిది
తి || కేచిదిష్టానిష్టలక్షణంఫలందైవాదేవేచ్ఛంతి - కేచిత్స్వభావాత్స్వయమేవభవతి నకారణమపేక్షతఇతి - కేచిత్కాలా తేచిత్పురుష
కారతపివేతి || స్వమతమాహ || సుయోగఽతి || దైవాదీనాంసంయోగేనముచ్చయేఫలంభవతీతికుశలబుద్ధయోమన్వాదయోమన్యంతే || ౩౦౫౮ ||

ఉపాయస్సామచానంచభేదోదండస్తదైవచ | సమ్యక్ప్రియైకాస్సధ్యేయద్దండస్త్యగతికాంతిః || ౩౦౫౯ ||
సంధించవిగ్రహంచైవ యానమాసనసంక్రయా | దైర్ఘ్యభావంగుణానేతాన్యథావత్పరికల్పయేత్ ||
౩౦౬౦ || యదాసస్యగుణోపేతంపరరాష్ట్రంతదాప్రజేత్ | పరశ్చపీనఆత్మచహ్యప్తవాహనపూరు
షః || ౩౦౬౧ || దైవేపురుషకారేవకమఃసిద్ధిర్వ్యవస్థితా | తత్రదైవమభివృక్తంపూరుషంపూర్వదైహి
కమ్ || ౩౦౬౨ || కేచిద్దైవాన్యభావాద్వాకాలాత్పురుషకారతః | సంయోగేకేచిదిచ్ఛంతిఫలంకుశలబుద్ధ
యః || ౩౦౬౩ || యథాహ్యేకేనచక్రేణరథస్యనగతిర్భవేత్ | ఏవంపురుషకారేణచిదైవంసంసిద్ధతి |
౩౦౬౪ || హిరణ్యభూమిలాభేభ్యమిత్రలభిర్వరాయతః | అతోయతేతత్త్వాప్ర్యైర్తేత్సకస్యంసమా
హితః || ౩౦౬౫ || స్వామ్యమాత్యోజనోదుగ్ధంకోశోదండస్తతైవచ | మిత్రాణ్యేతాః ప్రకృతయోరా
జ్యంసప్తాంగముచ్యతే || ౩౦౬౬ || తదవాప్యస్మదేదండందుర్వృత్తేషునివారయేత్ | ధర్మోహిదండరూ
పేణప్రహ్లాణానిమితతఃపురా || ౩౦౬౭ || సనేతుంశ్చాయతోశక్యోలుభేనాకృతబుద్ధినా | ౩౦౬౮ || సన్యసం
ధేనశుచినాసుసహాయేనధీకుతా || ౩౦౬౯ || యథాశాస్త్రంప్రయుక్తస్సానిదేవాసురమానవమ్ | ఋషదా
నందయేశ్వరమన్యథాతుప్రకోవయేత్ || ౩౦౭౦ || అధమఃదండనంస్యగంకితంలూకాంశ్చనాశయేత్ |

ఏతైకస్మాత్ఫలంభవతీత్యత్రవృష్టాంతమాహ || యథేతి || నాత్రతిరోహితమస్తి || ౩౦౭౧ || లాభాయపరరాష్ట్రంగంతవ్యమిత్తుక్తం, లాభశ్చత్రివి
ధః హిరణ్యలాభోభూమిలాభో మిత్రలాభశ్చేతి - తేమమిత్రలాభోజ్ఞాయాః - తతస్తత్త్వాప్ర్యైపాయేయత్సవిధాతవ్యః తత్త్వాప్ర్యైపా
యశ్చ సత్యవచనమిత్యాహ || హిరణ్యేతి || యస్మాద్ధిరణ్యభూమిమిత్రలాభేమమిత్రలభిర్వరోత్కృష్టా - తస్మాత్త్వాప్ర్యైయతేతయత్నంకు
ర్యాత్సామాదిభిః సత్యంచరజైత్సమాహితఃసావధానః - సత్యమూలత్వాన్నిత్రలాభస్య || ౩౦౭౨ || ఇదాసీం రాజ్యాంగాన్యాహ || స్వామితి ||
మహూత్సాహఇత్యాద్యుక్తలక్షణోమహిపతిః స్వామీ - అమాత్యామంత్రపురోహితాదయః - జనోద్రాక్షజాదిప్రజాః - దుగ్ధంధన్వదగాః
ది - కోశస్సువర్ణాదిద్రవ్యరాశిః - దండోహస్త్యశ్వరథపదాతితక్షణంచతురంగబలం - మిత్రాణిసహజకృత్రిమప్రాకృతాని - ఏతాఃస్వామ్యా
ద్యారాజ్యస్యప్రకృతయోమూలకారణాని - ఏవంరాజ్యంసప్తాంగముచ్యతే || ౩౦౭౩ || తదితి || తదేవంపిథం రాజ్యంప్రాప్య - దుర్వృత్తేషు
వంచకశత్రుభూతపరదారపరద్రవ్యావహారిహింసకాదిషు సృషుదండంనిపాతయేత్ ప్రయోజయేత్ - పియస్సాధ్ధమః ఏవందండరూపేణపూ
ర్వం నిమిత్తోబ్రహ్మణా - తస్యచదండఇతి యోగికిసంజ్ఞా - దండోదమనాదిత్యాహుపైనాదాంతాద్దమయేదిత్యాదిగోతమవచనాత్ || ౩౦౭౪ ||
సఇతి || సపూర్వోక్తా దండోలుభేనకృతజేనాకృతబుద్ధినాచంచలబుద్ధినాన్యాయతోన్యాయానుసారేణనేతుం ప్రయోక్తుంశక్యోనభవతి || ౩౦౭౫ ||
కేద్యకేనతహి-శక్యఇత్యుతపా || సత్యేతి || సత్యసంధేనాప్రతారకేణ - శుచినాజితారిషడ్వగ్నేణ - సుసహాయేనపూర్వోక్తసహాయసంపన్నేన- ధీ
మతానయాపనయకుశలేన - సదండోన్యాయతోధమానుసారేణనేతుంశక్యః || ౩౦౭౬ || యథేతి || సదండత్వాప్ర్యైక్రమాగేణాప్రయోజ్య
మానస్సృజ - దేవాసురమానవైస్సహితమిదంసర్వంజగదానందయేహమఃయేత్ - అన్యథాశాస్త్రాత్రిక్రమణేనప్రయుక్తశ్చేష్టగత్ప్రకోవయేత్ ||

౩౫౫౪ || నశేపలమధమకదండేనజగత్ప్రకాశనమపితుప్రయోక్తువ్యవస్థాద్యప్రహారిగపీత్యాహ || అధమేతి || యః పునశ్చాస్త్రాతిక్రమేణ
లోభాదినాదండః కృతః - సపావపేతుత్వాత్ స్వగంకితీంలలోకాంశ్చవినిశయతి - శాస్త్రోక్తమాగేణతుకృతః స్వగంకితీం జయో
నాంపేతుభావతి || ౩౫౫౪ || అపీతి || అర్హోఽర్హహాఆచార్యాదిః - శేషంప్రసిద్ధం - ఏతేభ్యాత్మసతప్రభృతయోపిస్వధమాన్చులితాః
దండ్యాః కిమతాస్యే - యతస్సవిధమాన్చులితంఅదండ్యోనామరాజ్ఞః కోపినాస్తి - ఏతచ్చమాతాపిత్రాదివ్యతిరేకేణ - తథావస్తృత్యంత
రం || అదండ్యమాతాపితరాస్మాత్తకపురోహితపరివ్రాజకానప్రస్తాఃత్రతశీలశౌచాచారవంతతనైసిధమాన్ధికారిణఇతి || ౩౫౫౪ || కించ ||
యఇతి || యస్తురాజాదండ్యాన్ స్వధమాన్చలనాదినాదండయోగ్యాస్సమ్యక్సామ్రాద్యప్రమాగేణ ధిగ్వచనబంధనదండాదినా దండయతి - వ
ధ్యాన్ వధాహాన్మాతయతి - తేనరాజ్ఞాభూరిదక్షిణైః క్రతుభిరిష్టగభవతి - బహువక్షిణక్రతుఫలంప్రాప్నోతీత్యథాః - నచ ఫలశ్రవణా
ద్బుడప్రణయనం కామ్యమితిమంతవ్యం - ఆకరణేప్రాయశ్చిత్తస్తరణాత్ - యథాహవసేవ్యః || వంద్యోత్సరైరాజైకరాత్రమువవసేత్తిరారాత్రం
పురోహితః కృచ్ఛ్రిమదండ్యదండసేపురోహితశ్చిరాత్రగరాజేతి || ౩౫౫౪ || మప్తేనమ్యద్దండేప్రయోక్తవ్యవస్థాక్రందప్రతిజ్ఞానంచవ్యవ
హారదర్శనమంతరేణసభవతీతితత్పరిజ్ఞానాయవ్యవహారదర్శనమహారహః స్వయంతతవ్యమిత్యాహ || ఇతి || ఇత్యేవముక్తప్రకారేణ క్రతుతు
ల్యఫలదండ్యదండసేనస్వగాణాదినాశంచాదండ్యదండసేనసమ్యగ్విచింత్యపృథక్పృథక్గవ్యణాదిక్రమేణసభ్యైర్వక్ష్యమాణలక్షణైః పరివృతఃప్ర
తిదినువ్యవహారాన్ వక్ష్యమాణమాగేణదుష్టాదుష్టపరిజ్ఞానాధేయం రాజాస్వయంపశ్యేత్ || ౩౫౫౪ || కులానిశీతి || కులాని బ్రాహ్మణాదీనాం
హతయోమూఢాన్వసిక్తప్రభృతయఃక్రేణయస్త్వకాదీనాం - గణాస్తాతుకాదీనాంజానపదానాపితకాయకాదయః - ఎతాన్ స్వధమాన్చు
లితాన్ ప్రమ్యుతాన్ రాజానియయథావరాధందంధయిత్యావధిస్వధమేష్టావయేత్ || ౩౫౫౪ || దండదుర్వృత్తేషునిపాతయేదిత్యుక్తం
సచదండోద్వినిగః, శారిరోభాదండశ్చేతి, యథాహనారహః || శారిరశ్చాభాదండశ్చదండస్తుద్వినిగస్త్వతః | శారిరస్తాదనాదిస్తు మర
ణాంతఃప్రకీర్తితః | కాకిణ్యాదిస్వధమాన్దండస్సర్వస్వాంతప్రతైవజేతి - ద్వివిధోవ్యవహారానుసారేణానేకథా భవతి - ఆహస్త || శారిరోద

సన్యక్తుదండసంకాఞ్ఞః స్వగంకితీం జయోవహమ్ || ౩౫౫౪ || అపి బ్రాతామతోఽస్మ్యి వాక్యశురోమాతు
లోపచా నాదండ్యోనామరాజ్ఞో ప్రిథర్వాద్వివలితస్సకాత్ || ౩౫౫౪ || యోదండ్యాదండయేద్రా
జాసమ్యగ్వధ్యాంశ్చమాతయేత్ | ఇష్టంపాశ్చేతక్రతుభిస్తేనసమాప్తవరదక్షిణైః || ౩౫౫౪ || ఇతిసంచింత్యకృ
వతిః క్రతుతుల్యఫలంపృథక్ | వ్యవహారాన్ స్వయంపశ్యేన్సిభ్యైః పరివృతోన్యహమ్ || ౩౫౫౪ || కులాజాతీః
శ్రేణీశ్చగణాన్ జానపదానపి | స్వధర్మాచ్చులితాకరాజావినిష్ఠావయేత్పథి || ౩౫౫౪ || జాలసూర్యమ
రీఃస్థం శ్రీసరేణూరజస్త్వతిమ్ | తేష్టేలిత్యానుతాప్తిస్తోరాజసమకపడత్యతే || గౌరస్తుతేత్రయష్టతై
యమోనుశ్యస్తుతేస్త్రియః | కృష్ణః పంచతేమావస్తేయః శాస్త్రమోడక || పలంసువగ్లాశ్చత్వారిః పంచవా

శభాపోక్తాహ్యభాసండస్తవనేకథేతి - తత్రకృష్ణలమూషసువణకపలాదిశ్చైరభాదండవక్తవాస్తవప్రతిదేశంభిన్నపరిమాణాథాన్ఇత్యే
కరూపావరాధేదేశభేదేనసూనాధికదండోమాభూదిశ్చక్ష్మలూనిశ్చిత్తానానియతపరిమాణవిషయత్వమధికదండవ్యవహారేదేశకాయితూమా
హ || జాతీతి || జాలకాంతరప్రసిష్టాపిత్త్యర్థస్థితయద్రజఃతత్రస్రీసరేణూరజస్త్వక్రంద్యోగిశ్చరాదిభిస్తత్త్వదశఃభిః - తేత్రసరేణూప్టేలిత్యాస్యేదజం
యూకాండం - తాలిత్రాస్తిస్తోరాజసమకపరాజికా - తేరాజసమకపాస్త్రయోగోగసమకపసిద్ధాభావః - గౌరసమకపాఃపటోయవోమహ్యో
సుధ్యమేనస్థూలోనాపిసూక్ష్మః - ఏతేనగౌరసమకపాఅపిమధ్యమాఇతిగమ్యతే - తథారాజసమకపాఅపిమధ్యమాఅవ - సమకపాదిశ్చబ్దాన
దేవలమున్నానవచనాః - కింతుతమస్తితద్రవ్యవచనాఇతిగమ్యతే - యథాప్రస్థపరిమితాయవాప్రస్తాడప్యంతే - ఎవంసమకపాద్యున్మితంద్రవ్యం
సమకపాదిశ్చైరతి - సమకపాదిశ్చ బ్దానాచకేవలోన్నానవచనత్వేత్రసరేణూసుపసంహృతోన్నాతుమశక్యత్వాత్ - రద్ధ్యాంకేకృష్ణలాదివ్యవ
హారోనస్యాత్ అతస్సమకపాదిశ్చైరన్నావకప్రవ్యవశేషోభిధీయతే - తత్రస్థూలస్థూలతరస్థూలతమసూక్ష్మసూక్ష్మతరసూక్ష్మతమమధ్యమసమక
పాద్యున్నానభేదేన ప్రతిదేశం వ్యవహారభేదేస్థితే దండవ్యవహారేమధ్యమఇతియమ్యతే - తేమధ్యమాయవాస్త్రయంకః కృష్ణలః - తేకృష్ణలాః
పంచైకోమాషః - తేమామాషాడశైకిసువణకః - తేసువణకాశ్చత్వారిఃపరిమితిగజ్జాకధితా - పంచవాపిపలంకితీ తగౌరదాశిభిః - తత్ర
స్థూలైశ్చిత్తీభిర్యజైఃకృష్ణలపరికల్పనాయాంవ్యావహారికనిష్కస్యమోడకాంశఃకృష్ణలోభవతి - తైపంచభిమామోమాషైష్ఠీడశభిన్నవర్గః | స
చవ్యావహారికైఃపంచభినికమైరేకస్సువణోభవతితేచత్వారిఃపరిమితినిష్కాణాంకింశశిఃపలం - యదాతుసూక్ష్మైర్వ్యతైశ్చిభిః కృష్ణలః పరి
కల్ప్యతేతదావ్యావహారికనిష్కస్యద్వాత్రింశత్తమోభాగఃకృష్ణలోభవతితస్మిన్పక్షేసువణకఃసార్ధగనిష్కద్వయంభవతి - పలంచదశనిష్కం
యదాతుమధ్యమయతైఃకృష్ణలకల్పనాతదానిష్కస్యకింశతేతమోభాగఃకృష్ణలః - సువణకశ్చతునిష్కం - మోడశనిష్కంపలం - పంచసువ
ణకం పరిమితిపక్షేకింశతినిష్కంపలం - ఎవంసూర్యపిష్కస్యచత్వారింశోభాగః కృష్ణలోద్వినిష్కస్సువణోష్టనిష్కంపల మిత్యాదిలోకవ్య

వహారానుసారేణాస్తాదేవసూత్రాదూహనీయం || ౩౬౩ || ఎవంసువణాస్సోన్మానంప్రతిపాద్యేదానీం రజతస్యాప్యాహ || ద్వేషతి || ద్వేష్య
ష్టలేపూర్వోక్తైరూప్యమాపూరూప్యసంబంధీమాషః - తేరూప్యమాపూషోడశధరణంపూరణఇత్యన్వైవసంజ్ఞాంతరం - తేషోడశ స్యాద్ధరణం
పూరణజైచైవరాజతఇతిమనుస్తరణాత్ - దశభిధౄరణైఃశతమానంపలమితిచాశ్చిధీయతే - తేపూర్వోక్తాశ్చత్వారఃసువణాః ఎకోరాజతోసి
ష్టాగ్రభవతి || * ఇదానీంతామ్రస్యోన్మానమాహ || కాషికకఇతి || పలస్యచతుర్థాంశంకషికఇతి లోకేప్రసిద్ధః కర్షణోన్మితః కాషికః
తామ్రస్యవికారస్తామ్రుకః - కషికసమ్మితస్తామ్రవికారః పణసంజ్ఞోభవతికామాపణసంజ్ఞశ్చ - కామాపణస్తువిజ్ఞేయస్తామ్రుకః కాషికః
పణఇతిమనుస్తరణాత్ - మంచసువణాపలపక్షేవింశతినూషంపణోభవతి - తథాసర్వ మాషోవింశతిమోఘాగః పణస్యపరికిరీతఇత్యాదివ్యవహ
రస్సిద్ధోభవతి | చతుస్సువర్ణ పలపక్షేతు షోడశమాషః పణోభవతి అస్తింశ్చపక్షే సువణా కామాపణ పణశబ్దానాం సమానార్థత్వే
పిపణకామాపణశబ్దేతామ్రవిషయావేవ - ఎవంతావద్దేవరూప్యతామ్రాణామున్మానముక్తందండవ్యవహారోపయోగిత్యాత్ - కాంస్య రీతి
కాదీనామపిలోకవ్యవహారాంగభూతానామేవమేవోన్మానంద్రప్టవ్యం || ౩౬౪ || స్వతామ్రపరిభాషామాహ || సాశీతిరితి || పణానాంసహ
స్రంపణసహస్రంతత్పరినూణమస్యేతిపణసాహస్రః - అశీత్యాసహవతఃతఇతిసాశీతి - అశీత్యధికపణసహస్రపరిమితోయోదండః సడత్రమ నా
హససంజ్ఞోపేదితవ్యః - తదధంమధ్యమ స్తస్యసాశీతిపణసాహస్రస్యాధికంచత్వారింశదధికపణపంచశతపరిమితోమధ్యమసాహససంజ్ఞరః - త
దధంమధ్యమః - తస్యచత్వారింశదధికపణపంచశతస్యాధికంసప్రత్యధికపణశతద్వయపరిమితోదండోధమసాహససంజ్ఞస్తృతకక్రొనున్వాదిభిః

పిప్రశీతికేతమ్ || ౩౬౩ || ద్వేష్యష్టలేపూప్యమాషోధరణంషోడశైవలే | శతమానంతుదశభిధౄరణైఃపలమే
వతు | ఎవంసువర్ణాశ్చత్వారః*కాషికకస్తామ్రుకఃపణః || ౩౬౪ || సాశీతిఃపణసాహస్రీదండకక్రమ
సాహసఃతదధంమధ్యమఃప్రీక్షస్తదధంమధమస్త్పః || ౩౬౫ || ధిద్దండప్రథవద్దండోధనదండోవ
ధస్తథా|యోజ్యావ్యస్తాస్సుకస్తా వాహ్యపరాధవశాదిమే || ౩౬౬ || జ్ఞాత్వాపరాధందేశంవకాలంబలము
థాపివా|వయఃకమౌచవిస్తంశదండందండ్యేషుపాతయెత్ || ౩౬౭ || * * * * *

ఇతిశ్రీమద్యాజ్ఞవల్క్యస్మృతౌ ప్రథమోధ్యాయః.

యతు - పణానాంద్వేశతేసాధేప్రథమస్సహసస్త్పః | మధ్యమఃపంచషట్ఞ్జేయస్సహస్రంవైవచోత్రమఇతి మనువచనం - తత్పక్షాంతరమన
పూర్వాపరాధవిషయంద్రప్టవ్యం || ౩౬౪ || దండశేదానాహ || ధిద్దండఇతి || ధిద్దండోధిగితికుత్సనం - వార్దండప్రపరుషశాప వచనాత్తకః-
ధనదండోధనాపహరాత్తకః - వధదండశ్చారీరోబధరోధాదిజీవితాంతః - ఏతేచతుర్విధాదండావ్యస్తాఎకైకశః - సమస్తాద్విత్రాక్రిచతు
రోవాపరాధానుసారేణప్రయోక్తవ్యాః - ఉక్తక్రమేణపూర్వపూర్వాసాధ్యేఉత్తరోత్తరప్రయోక్తవ్యః - యథాహమనుః || ధిద్దండం ప్రథ
మంకుర్యాద్వార్దండంతదనంతరం | తృతీయంధనదండంతువధదండమతఃపరమితి || ౩౬౬ || దండవ్యవస్థానిమిత్రాన్యాహ || జ్ఞాత్వేతి||అపరా
ధంజ్ఞాత్వాతదనుసారేణదండప్రణయనంకుర్యాత్ - ఎవందేశకాలబలవయః కమఃవిత్రానిజ్ఞాత్వాతదనుసారేణదండ్యేషుదండాపేషుదం
డప్రణయనంకుర్యాత్తథాబుద్ధిపూర్వాబుద్ధిపూర్వసకృదావృత్త్యనుసారేణచ - యద్యపిరాజానమధికృత్యాయగరాజధమకలాపఉక్తస్తథాపి
వర్ణాంతరస్యాపివిషయమండలాది పరిపాలనాధికృతస్యాయంధమౌషేదితవ్యః || రాజధమఃస్ప్రీవత్కృమియథావృత్తోభావేన్నృపఇతివృథ
జ్ఞృప గ్రహణాత్గ్రహణస్మరక్షణార్థత్వాచ్చరక్షణస్యసంజప్రణయనాయత్తత్వాదితి || ౩౬౭ || ఉత్తమోపపదస్యేయగివ్యస్యకృతిరా
త్తనః | ధమకామ్రస్యవివృతిర్విజ్ఞానేశ్వర యోగినః || .....*

ఇతిశ్రీవర్మనాభభట్టోపాధ్యాయాత్మజశ్రీమహర్షిరమహంసపరివ్రాజకవిజ్ఞానేశ్వర భట్టారకస్యకృతౌ

ఋషిమితాక్ష రాయాయాజ్ఞవల్క్యస్మృతివివృతౌప్రథమోధ్యాయః.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః బ్రహ్మణేనమః.

విజ్ఞానేశ్వరీయాయుక్తాయాఽయాజ్ఞవల్క్యేనైత్యతావ్యవహరకాండః.

మూ. ౧ { భృషశా రాగ్నః పవశ్యేద్విద్వద్భిః బ్రాహ్మణైశ్చ
 { ధర్మకా శాస్త్రానుపారణక్రొధలోభవివజితః॥ ౧౧

పాపాశ్రయః || అభిషేకాచిగణయైత్రస్య రాజ్ఞః ప్రజాపాలనం పరమో భజః - తస్మాదప్యనిగ్రహం పరేణవసః భవతి - ద్విజుః పితౄః
 భవన్త్యుపహరదర్శనేన విసేతిత్యభవారంభసమహారహః కర్తవ్యమిహ క్రం-వ్యవహారాన్వయంతశ్చేస్తుభ్యైః పరివృత్తోన్మగమితి -
 వ్యవహారకేంద్రకాలవిధిః కథం జేతి తత్కాలవ్యతాకలాపానాభిశారః - అభిశానాయ ద్వితియాభ్యయః ప్రారభ్యతేఽవ్యవహార -
 వ్యవహారో భవన్మాత్మ సంబంధితయా కథనం వ్యవహారః - యథాశ్చ దివంతే త్రాపివతియతి తథయతి లోకాంతివ్యవహారో భవతి యతితి - అన్య
 నేకవిభక్త్యందర్శయతి భవతి - వ్యవహారకేంద్రయిత్రాన్వయం భజః కింతు ప్రజాపాలకేంద్రకేంద్రాన్వయపాపాశ్రయః -
 శ్చేదితి పూర్వోక్తస్యానువాచో భర్తా విజేషణానాథః - విర్బుద్ధి ర్దేవవాక్యకరణభవత్వా ప్రాభిజ్ఞః ప్రాజ్ఞాన్మత్మయో విజ్ఞః - బ్రా
 హ్మణ్యే స్వహేంత్యవీయారచేత్వా తేషామబ్రాహ్మణ్యం సహాయతే - ప్రధానవిత్సరణాత్ - అతశ్చాదకానాన్వయభవత్వేన
 భోదోజేన బ్రాహ్మణానాం-యథాభవతి || అపంద్యాకదంతయ బ్రాహ్మణంద్యాత్మే ప్రాప్యదండయః | అయతో భవతి
 సరకంద్రవగభృతితి | భర్తా ప్రాచుసారేణాథ్వా ప్రాచుసారేణ-చేతాచిగణయభవత్వాన్వయభర్తా ప్రాచిగర్భకర్తా ప్రాచి
 యత్వాత్మవృద్ధగపాదనం - యథాభవత్వేతి - నిజభర్తా దివోభేనయ ప్రాచుయతో భవత్ | సోమియతే సరకంద్రోభర్తా
 యతితి - తో భలోభవతి తత్కాల-భర్తా ప్రాచుసారేణేతి తో భలోభవతి తత్కాల-భర్తా ప్రాచుసారేణేతి - తో భలోభవతి
 పాలకయః ||

తాత్పర్యము * ఆచారకాండమునందలి రాజధర్మ ప్రకరణమును- పట్టాభిషేకాదిగుణయుక్తంజైనభూపాలున కు స్రజావరిపాలనంబెఱుత్తవధర్మముఁ యు-జిత్తి ప్రజాపరిపాలనమువ్యవహారదగ్గనముజేతదుష్టదుష్టుల నెఱింగియుష్ట సగ్రహముజేయకగలుగదుగావున ప్రభువు ప్రతిపంపునువ్యవహారణచేయఁబుండులయిననీయుంజెప్పబడెనుగ య- ఆవ్యవహారంబిట్టిదియైతిధంబున విచారింపకగెనదియును మొదలైనవిషయముల వివరించుట శ్రేయోవ్యవహారకాల

ఉముప్రారంభించబడుచున్నది || వ్యవహారమనఁగానొకఁడు- ఈశ్వరమిగ్నహతులునావియని

విన్నపమునకు గామరియొక్క ముద్రార్థము గామదీయములను చెప్పట॥ కాత్యాయనల చేత॥ శ్లో॥
విన్నపమునకు గామరియొక్క ముద్రార్థము గామదీయములను చెప్పట॥ కాత్యాయనల చేత॥ శ్లో॥

అని-వాది ప్రతివాదులపరస్పరవిరుద్ధవాదమువల్లఁగలిగిననానావిధసంఘాతములపరహాసించుచు

చారం జెవ్వవహారమనంబడునని చెప్పఁబడియున్నది - ఆవ్యవహారంబనే విధంబని బహువచనముచేఁ జెలుపఁబడుచున్నది. ౩. శ్రీయజుర్వేదమునఁ దై ననుతదితరజాతీయం దైనను ప్రజాపాలనాధికారియైనవ్రథులు శ్రాద్ధలోభములు లేని వారు.

సేవ చ్యాకరణధర్మశాస్త్రాభిజ్ఞులైన బ్రాహ్మణులతోఁగూడుకొని ధర్మశాస్త్రోక్తప్రకారముగాధర్మశాస్త్రవిరుద్ధములుగాకయుండెడు దేశాచారనమయాచారరాజక్యతాచారములననుసరించి నానావిధవ్య

అదంతయు దండు పహారములవిచారించవలయుననియు-అట్లువిచారించునపుడుదండార్థులుగానివానినిదండండున

నాదిని పేదము. నుదండాన్యులదండింపకున్నచును నా కృతకారముగా భూపాలునకు అవకాశమును బుగటించును.

అనియు క్తసభికు ననియును తాత్పర్యము || బ్రాహ్మణై స్సహ - అనేపరివ్రధానద్యోతకమైత్యతీయావిభక్తిన
లకుదోషాభావ లసత్కృడచెప్పఁబడినబ్రాహ్మణులుగయు క్తసభికులుగారనిస్పష్టంబగుచున్నదికాఁబట్టిరాజ్య
ము. తములైనవ్యవహారాదర్శనాన్యథాదర్శనాదిదోషములుమీరినిఁజెందవనితెలియఁదగినది ౧

మూ. ౨ { శ్రుతాధ్యయనసంపన్నాభర్తజ్ఞాన్సశ్యవాదినః | }
{ రాజ్ఞానభాసదఃకార్యారిపామిత్రేచయేసమాః || }

౩౦౪ - శ్రుతేతి || శ్రుతేనమీమాంసావ్యాకరణాదిశ్రవణేనవేదాధ్యయనేనచసంపన్నాభర్తజ్ఞానధర్మశాస్త్రజ్ఞానశ్యవాదినఃసత్త్య
వాదనశీలాః - రిపామిత్రేచయేసమాఃద్యేవరాగాదిరహితాః-ఏవంభూతాస్సుభాసదః - సభాయాంసంపదయిధాసీదంతిఉపవిశంతితధాదా
నమానసతాక్రైరాజ్ఞాకతకావ్యాః - యద్యపిశ్రుతాధ్యయనసంపన్నాభిత్వవిశేషణోక్తంతథాపిబ్రాహ్మణాపివ - యధాహకాత్యా
యనః || సతుసభ్యైస్థిరైరుక్తః ప్రాజ్ఞైర్వైదిక్యజ్ఞాత్రమైః | ధర్మశాస్త్రార్థమశ్వైరర్థశాస్త్రవిశారదైరితితేవత్రయైకగ
వ్యాః - బహువచనస్యార్థవత్త్వాత్ యస్మిన్జేసీదంతివిప్రవేదవిదస్త్రయితిమనుష్యరణాచ్ఛ-బృహస్పతిస్తు-సత్తవంతత్రయోవాస
భాసదోభవంతీత్యాహ || లోకవేదజ్ఞధర్మజ్ఞాస్సుప్తవంతత్రయోపివా | యత్రోపవిష్టావిప్రాస్సుస్యాజ్ఞసద్వృత్తిసభేతి-సచబ్రాహ్మ
ణైస్సుహేతిపూర్వశ్లోకాత్తానాంబ్రాహ్మణానాంశ్రుతాధ్యయనసంపన్నాభిత్వాదివిశేషణమితిఉంతవ్యం-తృతీయావ్రధమాంతసిర్ది
ష్టానాంవిశేషణవిశేష్యభావాసంభవాత్ - విద్యద్భిరిత్యనేనపునరుక్తిప్రసంగాచ్ఛ-తథాచకాత్యాయనేనబ్రాహ్మణానాంసభాసదాచస్య
ప్రభేదోదశికతః || సప్రాద్వివాకస్సామాత్యఃసప్రాహ్మణపురోహతః | ససభ్యఃప్రేక్షకోరాజాస్యర్థేతివృత్తిధర్మకాతతి-తత్రబ్రా
హ్మణాస్సదనస్యనియుక్తాన్సభాసదస్యనియుక్తాభిత్వేదః || అతఏవైత్యం || నియుక్తోవానియుక్తోవాధర్మజ్ఞోవత్తితుహతితి - తత్రనియుక్తా
నాంయధావస్థితాధర్మకధనేయదిరాజాన్యథాకర్తవ్యతదాపానివారణీయఃఅన్యథాదోష-ఉక్తచకాత్యాయనేన || అన్యాయేనాపీతం
యూంతంతమయంతిసభాసదః | లేపితద్భాగినస్తస్మాద్దోషనీయస్సత్తర్కపరివి | అనియుక్తానాంపునరన్యథాభిధానేఅనభిధానేవా
దోషోనతురాజ్ఞోఽనిచారణే || సభావానప్రవేష్టవావక్తవ్యంవాసమఽజసమ్ | అబ్రువన్అబ్రువన్వాపినరోభవతిత్తిష్ఠీపీతితునుస్తరణా
న్ | రిపామిత్రేచేదివశబ్దాల్లోకరంజనాధంకరితమైర్వదిగ్భిరవ్యధిస్థితంసదఃకతకవ్యం-యధాహకాత్యాయనః || మలశీలచయోవ్య
ప్రతిత్తవద్భిరకుత్సతైః | వణిగ్భిస్సావ్యతవతిమైర్హులభుతైరధిష్ఠితమితి || ౨ ||

తా || పూర్వశ్లోకోక్తబ్రాహ్మణులుగాకమఱికొందఱీనినియుక్తసభికులనుగానికానియింపవలయుఁగావున వారిల
క్షణములుచెప్పఁబడుచున్నవి || వ్యాకరణమీమాంసాదిశాస్త్రాభిజ్ఞులును అధ్యయనసంపన్ను
నియుక్తసభికుల లునుధర్మశాస్త్రాభిజ్ఞులునుసత్యసంఘులునువగవానియందుమచ్చరఁబులేనవారును చెలికా
క్షణము. నియందువక్షపాతంబువహింపనివారునునైనబ్రాహ్మణోత్తములనునుబృహస్పత్యాద్యుక్త
ప్రకారముగామువ్వురనైనను అయిదుగురనైననుఏమ్వరనైనను దానమానాదులచేసతకరిం
పునుతనవభయలకుసభికులనుగానుంచుకొనవలయుననియు- పూర్వశ్లోకేకాక్తబ్రాహ్మణులుప్రభువుచేనియమింపఁబడక
యభేదముగావత్పియిండువారనియు- ఈశ్లోకమందుఁజెప్పఁబడినవారునియుక్తసభికులనియు- ఈనియుక్తసభికులుప్ర
భువున్యాయవ్యతిరిక్తముగాతీర్పుసేయునెడల అట్లుకాదనినివారింబిన్యాయప్రకారముతీర్పు
సభికులకుదోష సేయింపవలయుననియు అట్లుచేయనియెడలనియుక్తసభికులకుదోషముసంభవించుననియు - అని
ము సంభవించు యుక్తసభికులకున్యాయవిరుద్ధముగాఁబలికిననున్యాయమును దేలువకున్నను దోషముగానితా
మున్యాయమును జేప్పిననువిసకన్యాయవ్యతిరిక్తముగాప్రభువుసేయుతీర్పును నివారింపకపో
వులువలనదోషములేదనియు-పశ్చులశీలవయోవతులునుధనవంతులును రాగద్వేషాదివర్జితులు
నువంశపారంపర్యముగా రాజసభకువచ్చుచుం దెడువారును నైనకొందఱువతకగులనుగూడ
సభయందువర్తకులఁజేర్చుట. లోకరంజవార్ధమై సభయందుంచుకొనవ్యవహారవిచారణ సేయవలయుననియును తాత్పర్యము ||

మూ. ౩ { అవశ్యతాకార్యవశాద్వ్యవహారాన్నప్రేక్షతు |
నభ్యైస్సహనియోక్తవ్యోప్రాప్తజన్యధర్మవిత్ }

వాత్స|| కృతకం రాస్త్రమివ శ్యేవిత్కృతంత్రా మకల్పమాహ|| అవశ్యతేతి|| కార్యాంతరవ్యాకుంతయావ్యవహారానకశ్యరాన్యనేణ
పూర్వోక్తైస్సత్యై స్సహ - సర్వధర్మకావిత్ సర్వాధర్మకాప్రాప్తాపాదయాకాంశ్చధర్మావేత్తితి తేవిచారయతి తి సర్వధర్మవి
త్వాత్ ప్రాప్తజన్యత్వేతి యాది ర్నియోక్తప్రాధ్యవ్యవహారదశావే - తంచకాత్యా యవోక్తగుణవిష్టంకుర్యాత్ - యథాహ|| దాంత రికు
లించు ధ్యన్యజ్ఞమద్యగకరంస్థిరమ్ | వరత్రభీరుంధమ-వ్యముద్య క్తం క్రౌఢభజి-తమితి | ఏవమృతప్రాప్తజన్యతేత్వేతి య-
వై శ్యంవానియు బీత-సహస్రం-యథాహకార్యాయనః || ప్రాప్తజన్యత్రవప్యాత్రితుత్రియంత్రయాజయేత్ | వై శ్యంవాధర్మక
కాస్త్రజన్యత్వంయత్వేనవజయేదితి | నారదేనప్రయమేదముఖ్యాదర్శితః|| ధర్మకాస్త్రచరసమృత్కప్రాప్తీవాకమతేస్థితః
చమూతమతివశ్యేనవ్యవహారానుక్రమాదితి | ప్రాప్తీవాకమతేస్థితఃసస్వమతేస్థితః- రాజాచారకర్మమవరసైన్యచిశ్చితఃచ
తస్యచేయంయోగిసంజ్ఞా-అధికప్రత్యధి-నాశ్చచ్యుతిప్రాప్త - తయార్యచసంవిరుద్ధమవిరుద్ధంసభ్యైస్సహవిత్తః|| వేదయతివేది
తినాకః | ప్రాప్తసాదివాకశ్చేతిప్రాప్తీవాకః - ఉక్తంచ || వివాదానుగతంచప్రాప్తససభ్యైస్తప్రప్రయత్నతః | విచారయతి నాపాప్రా
ప్తీవాకస్తలఃస్మృతేతి ||

తా || గాజశేఖరుండు తానేవ్యవహారములవిచారింపుటముఖ్యవత్తుము-తనకుభిత్తర కార్యవ్యాసంగముజేతవ్యవహా
రములవిచారింపనవశాశములేనిమయముండు వ్యవహారములవిచారింపుటకై పూర్వోక్తసభికు

ప్రాప్తీవాక లతోఽగూడనకలధర్మకాప్రాప్తీజ్ఞండునుదేశాచారసమయాకారాదివిచారకులండును తిం
లక్షణము. త్రియనిగ్రహాద్యనేకగుణయుక్తుండును నైనయొక బ్రాహ్మణునైనను అట్టి బ్రాహ్మణుడులభిం

చనివత్తుముండు తగుణయుక్తుండైన త్రియునైననుతదభావవత్తుముండులట్టివై శ్యునైనను

ప్రాప్తీవాకునిఁగానినిఁకాయంపవలయుననితాత్పర్యము || నారదులజేత రాజవర్కుండుప్రాప్తీవాకమతానుసారము

గావ్యవహారములవిచారింపవలయుననిప్రాప్తీవాకునియందేముఖ్యర్యముచెప్పఁబడియున్నది || ప్రాప్తీవాకుండనఁగా

వాదిప్రతివాదులను ప్రశ్నచేసివారుచెప్పెడిమాటలలోనిదివిరుద్ధంబిదియవిరుద్ధంబని సభికులతోఁగూడినానావిధములు

గావిచారింపువాఁడనియధఁము.

మూ. ౪ { రాగాల్లోభాస్థయాదవిస్తృత్యపేతాదికారిణః ||
సభ్యాకృతృధర్మధర్మగూర్వావివాదాద్విగుణందజమ్ }

అపిచ - రాగాదితి || పూర్వోక్తైస్సభ్యాఃరజసోవిరంకుశత్యేనతదభిభూతాః-రాగాన్ సేషహరిశయాత్-లోభాల్లిష్టామిశయాత్-భయ
త్వంత్రాసాత్-స్తృత్యపేతంస్తృతివిరుద్ధం- ఆదిశబ్దాదాచారాదవేతంకుర్వంతః-వృధకృద్ధర్మకైకశోదివాదాద్వివాదవరాజయసిమి
త్వాన్దమాద్విగుణందజమ్దండ్యాః-సభినర్సివాదాన్నవీ భూతాద్ధర్మధర్మతథాసతి స్తీసంగ్రహాదిమదంధాభావప్రసంగః | రాగ
లోభభయనాముపాదానంరాగాదిష్యేవద్విగుణోదమోనాజ్ఞానమోహాదివిప్రియమార్థం- తచరాజాసర్వసైన్యేప్రాప్తజన్యకామ
తిగౌతమవచనాన్నప్రాప్తజన్యకాద్యాభితుంతవ్యం- తస్య ప్రశంసార్థత్వాత్-యత్తుషడ్భిఃపరిహర్యోరాజ్ఞానధర్మశ్చ-ధర్మశ్చ
ద్యశ్చాబహిస్తార్యశ్చాపరివాద్యశ్చానిర్వాస్యశ్చేతి-తదపిసంపదబలుక్రతోభవతిలోకవేదవేదాంగవిద్వాచావాక్యేతిహోపురాణకుళల
స్తదపేక్షస్తద్వృత్తిరష్టావత్పారితితత్సంప్రదై స్సంసృతస్త్రీమకకావ్యభిరతఃపట్నువాసామయాచారికేష్యభినీతభిప్రతిపాది
తబహుక్రతుషయంసప్రాప్తజన్యత్రవిషయం ||

తా || సభికులలో నెవ్వరై గనురజోగుణప్రవిష్టులై ప్షేహలోభభయదులవలనస్తృత్యాచారవజ్ఞయాచారవిగు

ధముగావ్యవహారమనునిమిశింపి రేఁ అట్టివ్యవహారమందువాదిప్రతివాదులలో నెవఁడువరాజి

సభికుండనము తుండైశితుకన్తుండగునోవాగ్ధిక జేయఁడిగిశితుకు క్షేతిఁపుశీత ను ఆసభికులకుప్రత్యేకముగా

రాజువిధింపవలయుననియొ-రాగద్వేషాదులవలనఁగాక అజ్ఞాన భ్రాంత్యాదులవలనఁ ప్రవి

గమ్య గాజరిగించి రేణిశిఖవిధింపగూడదనియును తాత్పర్యము || గౌతమాదులచేత బ్రాహ్మణునికిశిఖవిధింపగూడదని చెప్పఁబడియున్నది :- అయినను ఆశాస్త్రములోక వేదవేదాంగవిత్వాదిలక్షణయు కల్పము శ్రుత బ్రాహ్మణవిషయముగ నుక సాధారణ బ్రాహ్మణునికివధవ్యతిరక్తమైనశిఖవిధింపవచ్చునని తెలియఁదగినది.

౪

మూ. ౫ {స్తోత్రాచారవ్యపేతేనమాగేణాధర్మిత్యపరైః |
ఆవేదయతిచేద్రాజ్ఞేవ్యవహారపదంహితత్ || *** }

వాక్య || వ్యవహారవిషయమాహస్తోత్రీతి || ధర్మకాశాస్త్రసమాచారవిరుద్ధేనమాగేణాధర్మిత్యపరైః తాత్పర్యే ప్రాప్తివా
కాయవాచవేదయవిజ్ఞానయతిచేద్యదితదావేద్యమాసం వ్యవహారపదంప్రతిజ్ఞా త్తరసంశయహేతు వరాకర్మప్రమాణనిర్ణయ ప్ర
మాణనార్థకూ వ్యవహార స్తవ్యపదంవిషయః - తవ్యవేదంసామాన్య లక్షణం - సచర్మవిధిః శంకాభియోగస్తత్వాభియోగశ్చేతి - య
ధాహనారదః || ద్వ్యభియోగ ముచిజ్ఞేయశ్చంకాతత్వాభియోగతః | శంకానతాంతు నసగూతత్వంపూర్వాభివర్ణనాదితి | పూ
ర్వాలోప్తంలింగమియోవత్ | లేనదర్శనంసాక్షాద్వాదశశంకూర్వాభివర్ణనంతస్మాత్ - తత్వాభియోగోపిద్వివిధః ప్రతిషేధాత్
మోవిధ్యాత్మకశ్చేతి - యధాహ లోహిత్యాది కంగృహీత్యానప్రయచ్చేతి - తేత్రాదికంమమావహరీతివా - ఉత్తంచకాత్యాయనేన ||
న్యాయ్యంవానేచ్ఛతేకర్తుమన్యాయ్యంవాకరోతియతి - సపునశ్చష్టాదశధాభివర్ణితే - యధాహమనుః || లేమోమాద్యమృతాదానం నిజే
షోస్వామి క్రయః | సంఘాయచసముత్థానంద ప్రసాక్షనపకమః - చ || వేతనసైక్యచాదానంసందిశ్యవ్యతిక్రమః | క్రయనిక్రయాను
కమోచివాదస్వమిపాలయోః | సీమావివాదధర్మశ్చపారుష్యేదండచాచితే | స్తేయంచసాహసంచైవ స్త్రీసంగమాణమేవ || స్త్రీపుం
భ్యోవిభాగశ్చద్యుతమాహ్యయివవచ | వదాన్యష్టాదశై తానివ్యవహరస్థితానిహేతి || ఏతాన్యవిచార్యభేదేనపునర్వచుత్వంగతాని -
యధాహనారదః || ఏషామేవప్రభేదాన్యైశ్చ త్మజ్ఞత్తరంస్తోత్రం | క్రియాభేదార్థమన్యాయ్యంశతశాఖానిగత్య తథితి || ఆవేదయతిచే
ద్రాజ్ఞేఇత్యనేనన్వయమేవాగత్యఆవేదయతినరాజప్రేరీతస్సత్పురుషప్రేరీతోవేదినశాంతి - యధాహమనుః || నోత్పాదయేత్స్వ
యంకార్యంరాజానా వ్యవస్థూరుః | నచ ప్రాప్తితమనేనగ్రపేతార్థంకథంచతేతి | విరైరితి - వరేణ - వరాభ్యాం - వరైరిత్యేకసైన్య
వేనద్వాభ్యాంబహుభిర్వావ్యవహారోభవతీతిదశాయతి - యత్పునరేకస్య బహుభిస్సాధుం ప్రీతాంప్రేమ్యజనస్యచ | అనాదేయాభవే
ద్వాదోధమకావిధిర్బుధావృత ఇతిసారదవచనంతస్థిన్నసాధ్యస్వయంవిషయం | ఆవేదయతిరాజ్ఞ ఇత్యనేనైవరాజ్ఞావృష్టాదనితవేష
శ్చావేదయేత్ | ఆవేదించయత్తంచేత్తద్రాదినాతత్ప్రత్యర్థాహ్వనమకల్పాచి నాంచానాహ్వనమిత్యావ్యధాసీద్ధమితిసోక్తం -
స్తోత్ర్యంతరేకుస్పష్టార్థముక్తం - యథా || కాలేకార్యాధిశంపశ్చేత్ప్రణతంపురతస్థినితం | కింకార్యంకావతేషీదామాత్రై పీ బ్రూ
హిమానవ || తేనకస్మింక దాకస్తాత్పుశ్చేదేవసమాగతం | ఏవంపుష్టస్థున్మృత్యుత్ససత్తైస్త్రిప్రాకృతైస్సహ || దీక్షుశ్యకా
ర్యంన్యాయ్యంవేదాహ్వనార్థమతఃతరం | ముద్రాంవానిక్షిపేత్సీతపురుషంవాసమాదిశేత్ || ఆకల్పితాలంభవిరవిషమస్థక్రియా
మలాః | కార్యాతిపాతివ్యసంసృత కార్యోత్పాదకాః | మతోస్తోత్రప్రమత్తాతఃశ్చత్యాన్వాహ్వనయేన్నైవః | సహజవత్సంయు
వలింకులేజాతాంప్రమాణికాం || సర్వవర్ణోత్తమాంకన్యాంసాజ్ఞాతప్రభుకాయతః | తదధీనకుటుంబిన్యఃస్వైర్విగోగ్విగోశికాశ్చయాః || ని
ష్కలాయాశ్చపతితాస్తాసామాహ్వనమిష్యతే | కాలంచేతంచవిజ్ఞాయకార్యాణాంచబలాబలం || ఆకల్పాదీనశిశునైర్వానైరాహ్వనయే
న్నైవః | జ్ఞాత్వాభియోగంచుపిస్యర్వనేప్రప్రజితాదయః || తానహ్వహ్వయే ద్రాజాగురుకార్యేవ్యత్రోవయన్నితి | ఆసేధవ్యవస్థా
వ్యధాకాసిద్ధవహరదేవోక్తా || కక్తవేర్ధేహ్యతిష్ఠంకము త్రాకుంతంచతద్యవః | ఆసేధయేద్వివాదాభీయావదాహ్వనదర్శనమితి - నచ
కుప్రకాశోభవతి || స్థానాసేధకాలకృతఃప్రవాసాత్కమణస్తథా | చతుర్విధస్వాదాసేధానాసిద్ధస్తంబిలంఘయేత్ || ఆసేధకాలఆ
సిద్ధత్రాసేధంయోమితతఃతే | సునియోగ్యథాకుర్వన్నాసేధాదండభాగ్యవేత్ || నదీసంతారకాంతారమజ్జే శోవపదాదిషు | ఆసిద్ధస్తంప
రాసేధము త్రాకున్నావరాఘ్నయాత్ || నిర్దేష్టుకామోగోగోయాయభుర్వ్యవసేధితః | అభియుక్తస్తధానేనరాజకార్యేర్వర్తమాన్ ||
గవాప్రచారేసూపాలాస్సపాదాపేకృత్వివలాః | శిల్పిసశ్చపితత్తాలమయ్యధీయాశ్చవిగ్రహాఇతి || ఆసేధోరాజాజ్ఞయావరోధః - ఆకల్పా
దయఃపుత్రాదికమన్యంవానుహ్యదంప్రేషయావ్యంతి - సచరేవరాధావాదినః || యోనప్రాతానపవితానపుత్రోననియోగకృత్ | వరా
ధావాదీదండ్యస్సార్వద్యవహరేమవిప్రవస్థితసారదవచనాత్ ||

౫

తా || ఎవఁడైననుధర్మకాశాస్త్ర సమయాచారాదివిరుద్ధమైనపద్ధతివలన పరులచేతగన్యాఃముచేయఁబడిన వాఁ

విజ్ఞానేశ్వరీయ యుక్తాయాం యాథావలగ్నైస్త్యక్తావ్యవహారకాః ॥

వ్యవహార విషయము.

దైవభవుకొఱకైనను ప్రాప్తివాకుండనునధికారికొఱకైననున్నది. చుకొనెడు అర్థంబేదిగలదో ఆయర్థంబే వ్యవహారంబునకాన్పదంబగును || ఆవ్యవహారము ముగ్ధున సాంగత్యముపలగనూహించబడి డేనేనితంకాభియోగము నియుగు ముదిక్కుటవల్ల నై నను శ్రుత్యముగాఁజూచుటవల్ల నై నను లింగసేవితత్వాభియోగము నియునిట్లు రెండువిధములుగా వారములచే విభజింపబడియున్నది . త

వ్యవహారస్థానములుగదా.

త్వాభియోగవ్యవహారంబునకును ప్రతిపేధాత్మకమువిధ్యాత్మకముఅని రెండుభేదములుగలవు-అందు నాయొద్దవచ్చుచున్నాతిగుగా నిష్పకున్నాడని వ్యవహరించుట ప్రతిపేధాత్మకము - నాభూమి మొదలైన వాగనపహరించియున్నాయముచేయుచున్నాడని వ్యవహరించుట విధ్యాత్మకము || ఇదియును గాక మనుశ్చరియందు వ్యవహారపదంబులు పదు నెనిమిదివిధములుగా విభజింపబడియున్నవి- అదియెట్లన- ఋణానానము. అనఁగా అప్పిచ్చుటపుచ్చుకొనుట మొదలైనవాటినిధానము ౧ || నిక్షేపము. అనఁగా పరునియొద్దపదాదులదాచుటెట్లుట ౨. అస్వామివిక్రయము. అనఁగా నొకవస్తువును నుజ్జయొక్కడు విక్రయించుట ౩ || సంభారమునముత్తానము. అనఁగా వత్తకములు మొదలుగు వాగుపక్షిభావిం చి యొక కార్యముజగించుట. ౪ || దక్షా

ప్రదాకము. అనఁగా దానము చేసినసొమ్మునుక్రొధాదులచేతనివ్వకపోవుట. ౫ || వేతనాదానము. అనఁగా జీతవిషయము పుట. ౬ || సంకేతాతిక్రమణము. అనఁగా చేసుకొన్న వ్యవస్థనతప్పిపోవుట. ౭ || క్రయవిక్రయానుశయము. అనఁగా క్రయముగానివిక్రయముగానిచేసితిరుగుటపుట ౮ || స్వామిపాలవివాదము. అనఁగా స్వామిభృత్యులతగువుట. ౯ || సీమావివాదము. అనఁగా పొలిమెరతగువు. ౧౦ || వాక్పాగువ్యము. అనఁగా తిట్టుట. ౧౧ || దండపారుచ్యము. అనఁగా కొట్టుట ౧౨ || స్త్రీయము. అనఁగా మోసముచేతనైనను దొంగతనముచేతనైనను పరులసొమ్మునపహరించుట. ౧౩ || సాహసము. అనఁగా విషము పెట్టుటనటుకుట మొదలుగాఁగలది. ౧౪ || స్త్రీసంగ్రహణము. అనఁగా పరస్త్రీనిసంగ్రహించుట. ౧౫ || స్త్రీపుంజుజ్జము. అనఁగా దంపతులపరస్పరధములు. ౧౬ || దానివిభాగము. ౧౭ || ద్యూతము. అనఁగా జూగము. సమాప్త్యయము. అనఁగా కోడిపందెము మొదలుగాఁగల ప్రాణిద్యూతము. ౧౮ || సమాహ్వాయము ద్యూతభేదమెకాబ్బటిల మ్మాదశసంఖ్యకులనుపవత్తిలేదు. ఈయన్మాదశపదంబులును మనుష్యులక్రియాభేదంబునలననూటయ్యెనిమిదివిధంబులగుచు నివారములచే

రాజు కార్యమునుకల్పించుకొనగూడదునుట.

జేప్పబడియున్నది || ఆవేదయతిచేత్రాక్షే-అనిచెప్పుటవలన ఎవ్వఁడైనను వానియొకప్పుటివిజ్ఞాననచేసుకొన్నవాదమును విచారింపవలయుఁగానిరాజైనను రాజసంబంధిపురుషులైనను ఎవరినైనవివాదములుగలవాయనివెతికి కార్యములఁగల్పించుకొనఁగూడదనియు. ఎవఁడైనను తెచ్చివివాదమును విచారింపక అణచివేయఁగూడదనియు మనువచనానుసారముగా తెలియఁగగినది ||

కార్యార్థియైనచీన వాని ప్రశ్న సేయుట.

ఒకనికి అనేకులతోడఁగలిగియున్నవాదమునుపట్టగూడదని ప్రతిపాదించుచున్నవాగదవచనము అనేకపదసంక్లిష్టవిషయముగనుక ఒకనితోనైనను ఇద్దరితోనైనను అనేకులతోనైననుగలిగియున్నవాదమునుపట్టిభూపాలుఁడు విచారింపవలయు || వాటికొన్నివిశేషములు ఇతరస్త్యులయందుఁజేప్పబడియున్నవి. - అదియెట్లన- విజ్ఞాపనములవిచారింపుటకై ప్రభువునిజంబయించియున్నకాలమందు కార్యార్థియైనవాఁడు సీతవేషుఁడైన ముఁడై రాజునెమటగులుపవలయు - ఇట్లుతరయెరుటగులుచున్నకార్యార్థినికార్యమేమియెవరివల్లనెగోపబాధగలిగియున్నగాభయపడకచెప్పుమని ప్రభువు ప్రసన్నముఁబుండై అడుగెలయు - ఇట్లుండఁగా వాఁడు విజ్ఞాపనచేసుకొనెడుసంగతులను పత్రికయందు వ్రాయించి సభికులతోఁబర్యాలోపించి వానివాదమునాయ్యసంఘంఁడెనాతమముద్రను వదియొద్దనిప్పించియెనను ఆహ్వానపత్రిక సంపియెనిను ముద్రింపబడును పియెనను ప్రతివాదినిగప్పించవలయు - ఇట్లుగిప్పించునెడలరోగిబాలవృద్ధులకు కాఁగగ్య హానివిషమస్థానమందున్నవారిని శుభాశుభకార్యములయందుముఖ్యులై యున్నవారిని రాజకార్యమందున్నవారిని ఉత్తమకార్యమందున్నవారినికల్లుత్రావిముత్తులై యున్నవారినిపిచ్చిపట్టియున్నవారినిభూతావేదాదులవల్ల ఒడలెటుంగకయున్నవారినివీడితులై యున్నవారినిపరాధియున్నవారిని

ఆహ్వానము - అనఁగా సమను

యంఁడెనాతమముద్రను వదియొద్దనిప్పించియెనను ఆహ్వానపత్రిక సంపియెనిను ముద్రింపబడును పియెనను ప్రతివాదినిగప్పించవలయు - ఇట్లుగిప్పించునెడలరోగిబాలవృద్ధులకు కాఁగగ్య హానివిషమస్థానమందున్నవారిని శుభాశుభకార్యములయందుముఖ్యులై యున్నవారిని రాజకార్యమందున్నవారిని ఉత్తమకార్యమందున్నవారినికల్లుత్రావిముత్తులై యున్నవారినిపిచ్చిపట్టియున్నవారినిభూతావేదాదులవల్ల ఒడలెటుంగకయున్నవారినివీడితులై యున్నవారినిపరాధియున్నవారిని

భృత్యులను - దిక్కులేనియువకులను సత్కులమందుఁబుట్టినమానవతులను బాలింతరాగ్రనుబ్రాహ్మణస్త్రీలను పెండ్లి
గానివడుచులను వీరినిసాధారణముగాత్వరపడిపిలుపించఁగూడదు-అయి లేకాలదేశములఁజూచికార్యములబలాబలముల
నెఱింగిముఖ్యముగాపిలుపించవలసియున్నపక్షమందుఁపదవేరినయేవిధంబునఁబిలుపించవచ్చునో వారివారివాయా
విధంబునమెల్లమెల్లగాఁపిందియైనను వాహనములచేతనైననుపిలుపించవలయు- కుటుంబకార్యములనిర్వహించునట్టిస్త్రీ
లను ధృభిచారిణులను వేశ్యలనుముట్టుడిగినవృద్ధస్త్రీలనుకులభ్రష్టులను వీరిని సాధారణముగాపిలుపించవచ్చును - వాద
దానచ్చుననియెరింగియెవ్వరైననుఅడవియందునునన్యాసిప్రభృతులై యుండిరేనివారినిఁగూడబలమైనకార్యములయందురా
జులోప చుకొనకపిలువనంపించవలయు - రోగబాల్యవాధాకాద్యనుపపత్తులులేకుండియు ప్రతివాదులు ఆహ్వానానంతర

ము గాకయుండికే నారదోక్తప్రకారముగావారినిఆసేధింపవలయు. ఆసేధంబునఁగారాజా
ఆసేధము-అ జ్ఞతేరిగోధించుట-అది-స్థానాసేధము - కాలాసేధము-ప్రవాసాసేధము-కర్మాసేధము. అని
నఁగాదురాయి చతుర్విధమైప్రతికాల్లు- ఈవివాదపరిష్కారమువఱకిచ్చటనుండికదలఁగూడదనియానపెట్టు
టసానాసేధము - ఇతరకాలమువఱకిచ్చటనేయుండవలయుననియానపెట్టుట కాలాసేధము -
ప్రతివాదిప్రయాణమునునిరోధించుటప్రవాసాసేధము - పర్యాయముజేయఁగూడదనిరోధించుటకర్మాసేధము॥ఇ

ట్లుగాజాజ్ఞానుసాగముగావాదిచేనిరోధింపఁబడినవాడుఆయాసేధమునలిక్రమించెనేనిశిక్షాన్తుండగును-ఏటుదాఁటున
పుడనుమహాపర్యాయదునుదుర్దేశమందునుఉపద్రవకాలమందునుఆసేధమునలిక్రమించినవాడుశిక్షాన్తుండగుఁడు॥
సోఁడుకాములనురోగార్తులనుయాగముసేయఁబూనినవారిని వ్యసనులనుమరియొకవాదమందు ప్రతివాదులైయున్న
వారినిరాజకార్యమందుండువారినిఆవులమేపుచుండునపుడుగోపాలకులనువిత్తనముచల్లుచుండునపుడుకృషీవలులనుశిల్ప
కార్యముసేయుచుండునపుడుశిల్పులనుయుద్ధముసేయుచుండునపుడుఆయుధహస్తలనువీరినినిరోధించఁగూడదు-ఇట్టివా
నిక్షణిరోధించినపక్షమందువాదిశిక్షాన్తుండగును - రోగివృద్ధాదులురాజసభకువచ్చుటకుయుక్తములేకతమపుత్రభ్రాతృ

దులనైననువక్షిణనైననుపంపించినపక్షమందువారిమూలకముగాప్రభువుఆవ్యవహారములవిచా
రింపవచ్చును - అట్లుపంపించఁబడినపుత్రాదులైననువక్షిణయిననుప్రత్యధికవక్షమునవలంబిం
చినంభాషించిరేనిశిక్షాన్తులగుదురు-ఇట్లునారములచేఁజేప్పఁబడియున్నది॥

మూ ౬ {ప్రత్యధికానోగ్రతోలేఖ్యాయథావేదితమధికానా॥
సమామాపతదధాహానానుజాత్యాదిచిహ్నితమ్॥}

వ్యా॥ ప్రత్యధికానిముద్రా లేఖ్యపురుషాశామన్యతమేనానీతేకింకుర్యాదిత్యరతః॥ ప్రత్యర్థినఇతి॥ అర్థ్యతఃకర్తృకస్సాధ్యః
సాధ్యస్తీత్యర్థి - తత్ప్రతిపక్షఃప్రత్యర్థితస్యాగ్రతఃపురతోలేఖ్యంలేఖనీయం-యథాయేనప్రకారేణ - పూర్వమావేశనకావేతది
శంతథానపునరన్యధా - అన్యధావాచితేనభంగప్రసంగాత్ - అన్యవాచిక్రియాద్యేషిమోషస్థాతానిరుత్తరః । ఆహూతప్రవలాయాచ
సంజనంచవిధస్తస్త్రితఇతి॥ ఆవేశనకాలవివాధివచనస్యలిఖితత్వాత్పునర్లేఖనమనధికమిశ్యతఆహ- సమామానేత్యాది।నంజ
యగమానవక్షుతిధివారాధికప్రత్యర్థినాకుబ్రాహ్మణాదిజాత్యాదిచిహ్నితం-అదికదేనగ్రవ్యతత్సంఖ్యాస్థానవేళాక్షమాలింగాదీనిగృ
హ్యంతే - యథోక్తం । ఆధికానర్థమనంయుక్తంపరిపూర్ణానునాకులం।సాధ్యవద్యాచకవనంప్రకృతార్థానుబంధితః।ప్రసిద్ధమవిరు
ద్ధచరిచ్చిత్తంసాధనమం।సంక్షిప్తచరిత్రలాధికంవదేశకాలావిరోధిచ । వక్షాన్మహాసహాయావేళాదేశప్రదేశవత్ । స్థానావస
రసాధ్యాఖ్యాబ్రాత్యాకారవయోయుతం।సాధ్యప్రమాణసంఖ్యావదర్శిప్రత్యర్థినాకువత్ । సరాత్పూర్వజానేకరాజనాకుభిరంకితం!
సమామింగాత్పీదావత్కథితాహర్తృదాయకం । యదావేదయతేరాక్షేతద్వాషేత్యభిధీయతఇతి। భాషాప్రతిజ్ఞావక్షుతత్యధాంతరం-
వేశనసమయేకార్యమాత్మలిఖితంప్రత్యధికానోగ్రతస్సమామాసాదిచిహ్నితంలిఖితఇతివిశేషః- సంజత్యరాదివిశేషణయద్యపిసర్వ
వ్యవహారేషునోవయుజ్యతే - తథాప్రతిప్రతిగ్రహక్రయేషునిర్ణయాధ్యమువయుజ్యతే॥అథాప్రతిగ్రహక్రీతేపూర్వాతుబలవత్తరేతి
చనాన్ - అధికవ్యవహారేపిపక్షిక్తవత్సరేయత్సంఖ్యాకంయద్రవ్యసయతోయేనగృహీతంప్రత్యర్థితం - పునరన్యస్తేనవత్సరేత
ద్రవ్యసంఖ్యాకంతతస్యేనగృహీతంయావ్యమానోయది బ్రాహ్మణ్యత్వంగృహీతంప్రత్యర్థితంచేతి-వత్సరాంతరేగృహీతంప్రత్యర్థి
యనాస్తేనవత్సరఇత్యుచయజ్యతే - ఏవంమాసాద్యపియోజ్యం - వేశస్థానాదయఃపునఃస్థానరేష్యవ్రాపయజ్యంతే॥దేశస్తేచవత

భాస్కరంసన్నివేశస్తైవచ | జాతిస్సంజ్ఞాధివాసశ్చప్రమాణంక్షేత్రనామకమ్ | పితృపైరామహంతైవపూర్వరాజామకీతానం | స్థావరేషువివాదేషుకైరానివివేకయేదితస్తరణాత్ || దేశోమధ్యదేశాదిః-స్థానంవారాణశ్చాది-సన్నివేశస్తైవైవపూర్వవరదిగ్విభాగవ
 రిచ్ఛిన్నస్పృశ్యక్షిప్తిబిష్టగృహక్షేత్రాదిః - జాతిరధికప్రత్యధికసౌత్వాత్ - ఇత్యాదిః-సంజ్ఞావదేవదత్తాదిః అధివాసఃసమాజదేశ
 నివాసీజనః - ప్రమాణంనివతానాదివరిమాణం - క్షేత్రాణాంనామకావిక్షేత్రంక్రముకక్షేత్రంకృష్ణభూమిః పాండూభూమిరితి-పితుః
 పితామహవ్యవసామధికప్రత్యధి నోఃపూర్వేషాంత్రయాణాంరాజ్ఞాంనామకీతానంతేతి-సమామాసాదీనాంయస్తికావ్యవహారే
 యావదవయజ్యతేత్రరావల్లేఖనీయమితితాత్పర్యాధః - ఏవంపక్షలక్షణేపక్షలక్షణరహితానాంపక్షవదవభాసమానానాం
 క్షయేభానత్వంసిద్ధమేవేతియోగీశ్వరేణవృథకృత్యాపాడుతాః - అనైన్యస్సుష్టాధః ముక్తాః || అప్రసిద్ధసారాభాదంవిభాగం
 ఘృహీతానం | అసాధ్యంవావిరుద్ధవామత్యానంవివజాయేదితి | అప్రసిద్ధంమదీయంశశవిషాదంగృహీత్యానప్రయచ్ఛరీత్యాది - ని
 రావాధంఅప్రద్వహప్రదీపప్రకాశేనాయంస్వగృహేవ్యవహరతీర్మాది - నిరధిక-అధికేయరహితంకవలతవంగజడబిమిత్యాది - ని
 మ్మయోజనంయథా అయందేవదత్తస్తద్వహసన్నిహితుస్సరమధిభిత్వాది-అసాధ్యంయథాలహందేవదత్తేనసప్రాభంగమవహ
 సీతభిత్వాది - వికల్పాధనాసంభవాదసాధ్యంఅల్పకాలత్యానంసాక్షిసంభవోఽభిరం దూరతోపత్యానవి వ్యమితి-విరుద్ధంయథాల
 హమూతేనకత్తిభిత్వాది - పురరాష్ట్రాదివిరుద్ధం || రాజ్ఞానివజితోయశ్చయశ్చపారవిరోధకృత్ | రాష్ట్రస్యవాసమక్షస్యప్రకృతి
 నాంతరైవచ | అన్యేవామేపురరాష్ట్రమమహాజనవిరోధకాః | అనాదేయాస్తుతేసర్వేవ్యవహారాఃప్రకీర్ణతాత్పరీతియత్తు-అనేకవదనం
 తీర్ణఃపూర్వవత్సేసిద్ధ్యరీతి - తస్మాదుద్యనేకవస్తువ-తీర్ణభిత్వచ్యుతేతదానదోమః - మదీయమనేనహరణ్యంవాసోయావకాదిచావ
 హృతమిత్యేవంవిధస్యామప్తత్వాత్ - ఋణాదానవదసంకీర్ణేతదానానంతే - గవీన-మదీయాయావకాఅనేనవృథాగృహీతాఃమహర్ణః
 చాన్యహప్రేనియోమమదీయక్షేత్రమవహరతీత్వాదీనంపక్షమివ్యవహరంకీర్ణక్రియాభేదాత్ - సేవకవ్యవహారోన్యాయపదిత్యే
 రావత్ - యథాహకాత్యాయనః || బహుప్రతిష్ఠాయత్యాకర్తవ్యవహారేసునిశ్చితం | కామంతపశ్యిష్టాయాప్రాజాత్యయభివృద్ధయే
 తస్మాదనేకపరిసంకీర్ణఃపూర్వవత్సేయగవసన్నిద్ధ్యరీతితస్యాధః | అధికగృహణాత్పత్రపాత్రాదీనాంగ్రహణం - తేషా
 మేకాధికత్వాత్ - నియంత్రస్యాపినియానేనైవతదేకాధికత్వాక్షేపాత్ | అధివాసన్నియోవాప్రత్యధికప్రతితోపివా | యాయస్యా
 ధైవివదతేతదాజ్ఞాయవరాజయావిత్తరణాత్ | నియంత్రయవరాజయానూలస్వామివోరేవ - ఏతచ్ఛ్రవణమాఖంకేవాపాండూలేఖన
 లిఖిత్యాదివాసోధారేణశోధితంవశ్యాత్ప్రేనివేశయేత్ || పూర్వవత్సంస్కృతావోక్తంప్రాప్తివాకోభివేఖయేత్ | పాండూలేఖనఫలకేత
 తఃకత్రేనిశోధితమితకాత్యాయనస్తరణాత్ - శోధనంచయావదుత్తరదశానంతకేవలం-నాతఃపరంకతకేవలం - అన్యథాఅనవస్థాప్ర
 సంగాత్ - అతఏవనారదేసౌక్తం || శోధయేత్పూర్వవాసంతుయావమోత్తరదర్శనం|అవట్టభిసోక్తత్రేణివృత్తంశోధనంభవేదితి |
 పూర్వవత్మమశోధయైవయచ్యుతరంధావయంతిశభ్యాస్తదారాగాల్లోభాదిత్యాద్యుక్తదండేనసభ్యాకడంబయత్యాతునః ప్రతిజ్ఞా
 పూర్వకంవ్యవహారఃప్రవతానీయారాజేతి ||

తా || ఇల్లురాజాజ్ఞసేతపిలుపించబడిప్రతివాదివచ్చినతర్వాతవాదియైనవాడుమొదటసంక్షేపముగావా
 యించియున్నతనవాదసంగతులనుతిగుప్రతివాదియెదుటరాజసమ్ముఖమునందునవిస్తరంబు
 ప్రతిజ్ఞాపత్రిక గావ్రాయించవలయు - మొదటివిజ్ఞాపనకాలమందొకవిధముగావ్రాయించి ప్రతిజ్ఞాపత్రిక
 అనంగ్రాఅక్షి - యందుమరియొకవిధముగావ్రాయించెనేనివాడుహీనవాదియైభంగపడునుకాబట్టి మొదట
 వ్రాయించినసంగతులకువిరుద్ధముగాకుండునట్లువ్రాయించవలయు || సవిస్తారంబనంగ్రానెట్లనిన
 సంవత్సరమునవత్సతిధివారములునువాదిప్రతివాదులపేర్లనువాదిప్రతివాదులజాతులునువివాదాస్పదీభూతంబైన
 వ్రుషింబును అద్రవ్యపరిమాణంబును దేశస్థానాదులునుప్రాతర్కణభ్యాహోదికాలంబులునువాదిప్రతివాదులవయ
 స్సులును-ఇత్యాదివిషయములతోగూడఅర్థవద్ధమనంయుక్తమిత్యాద్యుక్తలక్షణయుక్తమైయుండునట్లువ్రాయించ
 వలయు-దీనికిభాషాపత్రికయనియుప్రతిజ్ఞాపత్రికయనియుపక్షమనియునావంబులు || ఒకస్థలమునైననుఒకగృహమునై
 ననుమటిదేనినైనను ఇద్దరుముగ్గుగుతువయంబుకొనిగానిదానమువల్లప్రతిగ్రహించిగానిక్రయమునకుండినుకొనిగానిప
 వాదపడిరేనిమొదట జరిగింపబడియున్నకుదవ మొదలైనవిబలవత్తరంబులగునుగనుక అట్టివ్యవహారములయందుముందు
 కనుకలుడెలియుటకుసంవత్సరమాసాదులుపయోగించును-అధికవ్యవహారమందునుపక్షిమొదలైనవానికిసంవత్సరమా

పాదులుపయోగించును - మఱియుమధ్యదేశాదిదేశభేదంబును - కాశీ కాంచ్యాదిస్థానభేదంబును - పూర్వపశ్చిమాదిది
గ్భాగములయందున్నగృహత్రైత్రాదులును-వాదిప్రతివాదులకులనామంబులును- సమీపదేశమందున్నసామ్యోదిజనం
బులును-వివాదాస్పదమైయున్నభూమికిమట్టునుం దెడుపాద్దులును-వరిమడి- జొన్నచేను- కృష్ణభూమి- అనునిత్యాదిభూ
స్వరూపంబును-వాదిప్రతివాదులతాతతండులపేర్లును- తత్తాలప్రభునామంబును - ఆప్రభువుయొక్కతాతతండుల
నామభేదంబులును-ఇవియన్నియుభూమ్యాదిస్థావరవ్యవహారములయందుపయోగించును- ఇట్లుఏవ్యవహారముచుఎంత
మాత్రముపయోగించునోఆవ్యవహారమందుఅంతమాత్రముప్రాప్తించవలయు - ఈచెప్పబడినలక్షణములకువ్యతిరి
క్తముగాప్రతిజ్ఞాపత్రికప్రాప్తించబడెనేనిఅదిపత్యోభాసమనంబడును- ఆపత్యోభాసంబులు- అప్రసిద్ధము- నిరాబాధ
ము-నిగర్థము-నిష్ప్రయోజనము-అసాధ్యము-విరుద్ధము- అనియాఱుంధంబులు || లోకమందుకుందేటికికొమ్ములేదుగను
కనాకుందేటికొమ్మునుదీనుకొనియివ్వకున్నాడనుటఅప్రసిద్ధము | మాయంటిదీపప్రకాశముచేతతనయింటిపనులుజరిగిం
చుకొనుచున్నాడనుటనిరాబాధము | అర్థములేనికవలతపాదిశబ్దములచేప్రతిజ్ఞాపత్రికప్రాప్తించుటనిగర్థము | వీరి
డునాయంటియొద్దనున్నరముగానధ్యయనముసేయుచున్నాడనుటనిష్ప్రయోజనము | వీడుకనుబొమనుడిచేతనన్నెక్కి
రించివాడనుటఅసాధ్యముఇదిఅత్యల్పకాలకార్యముగనుకదీనికిసామ్యోదిస్థావరములుండవు-అల్పకార్యముగనుకప్రమా
ణముసేయింపనహంబుగానుకాబట్టిఅసాధ్యమనంబడును | మూగవాడునన్నుతిట్టి నాడనివ్యవహరించుటవిరుద్ధము -
పురరాష్ట్రగ్రామమహాజనాదివిరుద్ధముగావ్యవహరించుటయునువిరుద్ధమనంబడును | ఇట్లులక్షణవిరుద్ధంబుగాప్రా
ప్తించబడినప్రతిజ్ఞాపత్రికనుభూవల్లభుండంగీఃరింపకఆవాదమునతోసివేయవలయు || క్రియాభేదముగలఅనేకవ్యవహా
రంబులకువెవ్వరుగాప్రతిజ్ఞాపత్రికలనిచ్చుకొనవలయుం గానియేకకాలంబునఁగూడదు- అదిమొట్టనిన - ఇశండుకొన్నిరూ
పాయలువడ్డికించినకొన్నాడు-కొన్నిసొమ్ములువీనియొద్దదాచఁబెట్టియున్నాను-వీడునాభూమిపహరింపుచున్నాడు
ఇత్యాదివ్యవహారములకుప్రత్యేకముగావాదములులేవలయును-నాసొమ్ములనునావస్త్రములనునారూపాయలనువీడ
పహరించి నాడను నిట్టిక్రియాభేదములేనిఅనేకవస్తుసంకీర్ణవ్యవహారమునకు ఏకకాలమందేప్రతిజ్ఞాపత్రికప్రాప్తించ
చివ్యవహరింపవచ్చును || అథి-ప్రత్యర్థిశబ్దములవలనతత్పుత్రపౌత్రాదులును గ్రహింపబడుదురు | ఇదియునుంగా
కవాదిప్రతివాదులకుమకుబదులుగావివాదాగ్ధమైయితరులఁబంపించిరేనివారికిఁగలుగుజయాపజయములు ఆవాదిప్రతి
వాదులనేపొందును- ఈచెప్పబడినప్రతిజ్ఞాపత్రికసంగతినిప్రాప్తివాకుఁడుమొదటవలకమీఁదప్రాప్తించిలెన్నగానో
ధించిపిమ్మటప్రతికయందుప్రాప్తించవలయు-అయితేప్రతివాదిఁడుతరమును(అనఁగాఆనసరు)ఇచ్చుకొనువఱకుప్రతిజ్ఞా
పత్రికనుశోధింపవచ్చునుగానిపిమ్మటశోధించఁగూడదు - ఒకవేళసఖికులురాగద్వేషాదులవల్ల ప్రతిజ్ఞాపత్రికనుశోధింప
కప్రతివాదివల్లఁడుతరమునుదీనుకొనిరేనినాలవల్లోకమందుఁజెప్పబడినప్రకారముప్రభువుఆసఖికులకుశిక్షవిధించినురల
ప్రతిజ్ఞాపత్రికమొదలుకొనివ్యవహారమునుజరిగించవలయు ననితాత్పర్యము ||

మూ. శ్రుతార్థసోత్తరంలేఖ్యః పూర్వావేదకసన్నిభౌ || ౬ ||

వాక్య || ఏవంకోధితేపత్రా రూఢేపూర్వపత్రేకింకతఃస్వమిత్యతః || శ్రుతార్థస్యతిశ్రుతోభాషార్థోయేనప్రత్యర్థినాసా
శ్రుతార్థః - తస్యోత్తరంపూర్వపత్రేదుత్తరత్రభవతీత్యుత్తరం-తేఖ్యంలేఖనీయం-పూర్వావేదకస్యఅధిఃసన్నిభౌసమీకే- ఉత్త
రంచయత్పూర్వోక్తస్యనిరాకరణంతవచ్చతే | యథాహ | తక్షస్యవ్యాసకంసారకుసందిగ్ధమనాకులం | ఆవ్యాఖ్యాగమ్యమిత్యేతదుత్తరం
తద్విదోవిదురితి | తక్షస్యవ్యాసకంనిరాకరణనకుర్థం-సారంవ్యాఖ్యంవ్యాఖ్యాదనపేతం-అసందిగ్ధంసంజేహరహితం-అనాకులంపూ
ర్వావారిరుద్ధం-ఆవ్యాఖ్యాగమ్యంఅప్రసిద్ధపరప్రమాణేణకుల్లస్థవిభక్తినమాసాభ్యాహారాభిధానేనవా-అన్యదేశభాషాభిధానేనవా
యద్యాభ్యేయార్థంసభవతితత్పుదుత్తరం - తచ్చకుర్విధంసంప్రతిపత్తిర్నిధ్యాప్రత్యవసరందనఃపూర్వవ్యాఖ్యేతి-యథాహకాత్యాయ
నః | సత్యంమిథ్యోత్తరంచైవప్రత్యవస్కందనంతథా | పూర్వవ్యాఖ్యవిధిశ్చైవమిత్తరంసాచ్చకుర్విధమితి | తత్సత్యోత్తరంయథా

యావత్కళతః పుష్పయంభారయతి తస్మాత్కేసరం ధారయామితి - యథాహ || సాధ్యస్య సత్వవచనం ప్రతిపత్తిరేవ బాహ్యతే || మిథ్యాస్త
రంతునాహంధారయామితి - తథాపి కార్యాయనః || అభియుక్తైశ్చాభియోగస్య యది కుర్యాదవహంతం | మిథ్యాస్తత్తుజానీయామితి ప్రక
వ్యవహారతత్వం | తస్మిన్మిథ్యాస్తరంచతుర్విధం | మిథ్యాస్తతనాభిజానామితవాతత్వనసన్నిధిః | అపాతశ్చాస్మి తత్కాలవిమిథ్యావ
చుర్విధమితి | ప్రత్యవస్థానందననామ - సత్యంగృహీతం ప్రతిపత్తిం ప్రతిగ్రహేణ లబ్ధమితివా - యథాహ నారదః || అధివా లేఖితో
యోధాకాః ప్రత్యభిజానయతి తంతేథా | ప్రవద్యకారణం బ్రూయాత్ప్రత్యవస్థానందనం స్మృతమితి | ప్రాజ్ఞాప్యయోత్తరః తు యత్రాభి
యుక్తవచం బ్రూయాదస్మిన్మధే అనేనాహుకుభియుక్తస్త్రచామంవ్యవహారమాగేణవరాజితత్వం - ఉక్తంచకాత్యాయనేన || ౧౧
చారేణావసంపాద్య పునర్లేఖయితేయది | సోభితేయోజితః పూర్వం ప్రాజ్ఞాప్యయత్నపడివ్యతత్వం - ఏవము తరలయజేసి లేడి తరలయ
జరణానాం ఉత్తరవచనభాసమానానాము త్రరాభాసత్వమధాసిద్ధం స్పష్టికృతంచత్వత్వంతే || నరదిగ్ధమన్యత్ప్రకృతాదత్యలము
తిభూరిత | పక్షికదేశవాన్వ్యవస్థాత్రానైమోత్తరంభవే | యద్యన్వీప్రవచనవాన్విపినిగూఢాధాంతధాతులం | వ్యాఖ్యానకృషు సార
చనోత్తరంస్వధాసిద్ధయతి | తత్ప్రసందిగ్ధం యథా - సువర్ణశతమనేగృహీతమిత్వత్వేనత్యంగృహీతం సువర్ణశతం మాషశతం వే
తి - ప్రకృతాదన్వధా - సువర్ణశతాద్యభియోగేవగతంతంధారయామితి - అత్యంగ - సువర్ణశతాభియోగేవంతంధారయామితి - అ
తిభూరి - సువర్ణశతాభియోగేద్వితీయతంతంధారయామితి - పక్షికదేశవాన్వి - హిరణ్యవస్త్రాద్యభియోగేహిరణ్యంగృహీతం నాన్వితి - వ్యవ
వచం - ఋణదానాభియోగేవదాంతరేణోత్తరం - యథా సువర్ణశతాభియోగే అనేనాహంరాజితత్వం - అవ్యాపితేశ్వరానాదివశేనా
వ్యాపి - యథాహ భగవత్సేవారాణాః పూర్వసాన్విదితే త్రమనేనావచ్యమితి పూర్వకతేలిఖితేన తే త్రమవచ్యమితి - నిగూఢార్థ
యథా సువర్ణశతాభియోగే కిమహమేవాన్వీధారయామిత్వత్వత్వనివాప్రద్యవచనస్థానాధివా అన్వీప్రధారయతితి నూవచ
తితినిగూఢార్థం - అకులంపూర్వావరవిరుద్ధం - యథా సువర్ణశతాభియోగే తేనత్యంగృహీతం తంతంధారయామితి - వ్యాఖ్యానకృషం
దుష్టస్థవిభక్తిసమాసాభ్యాహారాభివానేన అన్వదేశభాషాభివానేనవా - యథా సువర్ణశతవిషయేపి త్ముఖాభియోగే - గృహీతశత
స్థవచనాదుపదగ్ధావాంఘితుర్జ్జవామితి - అత్యంగహితశతస్థవితుర్వచనాత్పువగ్ధానాంతంగృహీతమితి నానామితి - అసారం
నాన్వియవిరుద్ధం - సువర్ణశతమనేనవృద్ధాన్వీగృహీతంవృద్ధిరేవదత్తానమూల్యమిత్వభియోగే సత్యవృద్ధిర్వైకమూలంగృహీతమితి | ఉత్త
రమిత్యేకవచననిర్దేశాదుత్తరాణాం సంగతీనిరస్తః - యథాహకాత్యాయనః - పక్షికదేశేయత్వత్వమేకదేశవకారణం | మిథ్యాస్తవైక
దేశవచనంకరాత్తదమత్తరమితి - అనుత్తరత్వేనకారణంతేనోక్తం || నచైకస్థికివాశతుక్రియాపాన్విత్వాదిమోర్ధ్వయోః | నచార్థ
సిద్ధిరుభయార్థవైకత్వక్రియాద్వయమితి - మిథ్యాకారణోత్తరయోగసంగతే అధిప్రత్యర్థి నోర్ధ్వయోరపక్రియాప్రాప్తితి || మి
థ్యాక్రియాపూర్వవాచికారణే ప్రతివాచితత్వం రణాత్ | తదభయమేకస్థికివ్యవహారేవిరుద్ధం - యథా సువర్ణశతం రూపశతం చానేగృ
హీతమిత్వభియోగే సువర్ణశతంగృహీతం రూపకశతంగృహీతం ప్రతిపత్తిం చేతి - కారణప్రాజ్ఞాప్యయసంగతే తు ప్రత్యభిజానప్రియా
ద్వయం - ప్రాజ్ఞాప్యయోకారణోక్తానుప్రత్యభిజానీర్ధి శేప్రియామితి - యథా సువర్ణంగృహీతం ప్రతిపత్తిం చ రూపకేవ్యవహారమాగేణ
వరాజితత్వం - అత్రచ ప్రాజ్ఞాప్యయోజితవత్ప్రేణవాప్రాజ్ఞాప్యయదశభిర్యాభావయితవ్యః - కారణోత్తరేతుసాక్షిత్వేభ్యాదిభిర్వా
వయితవ్యమితివిరోధః - ఏవము తరత్రయసంగతేపి ద్రష్టవ్యం - యథా అనేన సువర్ణం రూపకశతం చ ప్రాజ్ఞిగృహీతానీత్యభియోగే స
త్యం సువర్ణంగృహీతం ప్రతిపత్తిం చ - రూపకశతంతునగృహీతం వస్త్రవిషయే పూర్వం నాన్వియేన వరాజితత్వం - ఏవం చతుస్సంగతేపి -
ఏతేషాం చానుత్తరత్వయాగవద్యేన - తస్యతస్మాన్విశస్యరేనేనవివాదితేః - క్రమేణోత్తరత్వమేవ - క్రమశ్చాధివాః - ప్రత్యభిజానవ్యభా
నాంచేవ్యభావతి - యత్ర పునరుభయోగ్యం కేయస్యప్రభూతార్థవిషయవాన్విత్వంతప్రయోపాదానేన పూర్వవ్యవహారః ప్రవర్తి
యితవ్యః - తత్త్వాలపినిషత్తాత్తరోపాదానేనవ్యవహారోద్రష్టవ్యః - యత్ర వసంప్రతిపత్తిరేతుతరాంతరాంతస్యవచకరస్తోత్తరాం
తరాంతోపాదానేనవ్యవహారోద్రష్టవ్యః - సప్రతిపత్తిత్రైక్రియాభావో - యథాహ తేన || మిథ్యాస్తరంకారణచపాన్వితామేకత్వేన
భేదస్యంవాపిసహస్యేనతత్ప్రచాన్వింకముత్తరమిత్వత్వోక్తం || యత్ప్రభూతార్థవిషయం యత్రవాన్విత్వైయావలంఉత్తరంచత్ర
తద్దక్షిణమగు - కీణామతోన్యథా || అన్యథా సంగీర్ణంభవతి తేషః - తేషామేకయావిభిక్తిః క్రమేభవతి త్యగ్ధః - తత్ప్రభూతార్థాంశం
ధాఅనేన సువర్ణశతం రూపకశతం ప్రాజ్ఞిగృహీతానీత్యభియోగే సువర్ణశతంగృహీతం రూపకశతంగృహీతం చ ప్రాజ్ఞిగృహీతాని ప్ర
తిపత్తినిచేతి - అత్రమిథ్యాస్తరన్వప్రభూతవిషయత్వాదధీనక్రియానూదాయత్రభవంవ్యవహారః ప్రవతయితవ్యః | తత్త్వస్య
విషయావ్యవహారః | ఏవమిథ్యాప్రాజ్ఞాప్యయసంగతే ప్రాజ్ఞాప్యయకారణసంగతేవయోజనీయత్ - తథాపితస్మిన్మేవాభియోగ
సత్యంస్వధాన్వీరూపకశతంగృహీతం చాస్యామివ ప్రాజ్ఞితునగృహీతానిగృహీతాని ప్రతిపత్తినిచేతి వస్త్రవిషయే పూర్వం వరాజిత

ఇతిపూత్రరేనం ప్రతిపత్తేర్భూరివిషయత్వేపితతక్రియాభావాన్నిధ్యాన్యత్రక్రియామాదాయవ్యవహారః ప్రవతకాయితవ్యః । యత్ర
తుమిధ్యాకారణోత్తరదాహఃకృత్పితక్షవాపిత్వంయథాశృణోగ్రాహికయాకశ్చిద్వదతీయదిగార్దీయాఅముకస్మిన్మాత్రే నష్టాస్య
గృహేన్యప్తేతి । అస్యస్తుమిధై నీతతత్ప్రదేశ-తకాలాత్పూర్వమేవాస్మద్గృహేస్థితామనుగృహేజాతావేదపదతిఇదంతావత్పక్ష
చరాకరణముగ్ధత్వాన్నత్రరం - నాపిమిధై నీవకారణోపనానాత్ । నాపికారణంపికదేశస్యాభ్యుపగమాభావాత్తస్మాత్ప్రకారణమి
థ్యోత్తరమిదంతత్రచప్రతివాదినఃక్రియా - కారణే ప్రతివాదినఇతివచనాత్ । ననుమిధ్యాక్రియాపూర్వవాదఇతిపూర్వవాదినఃక్రియాక
స్తాన్నభవతి । తస్య శుద్ధమిధ్యావిషయత్వాత్ । కారణే ప్రతివాదినఇత్యేకదపికస్తా మ్ముగ్ధకారణవిషయంనభవతి-నైతత్-సర్వస్యాపికా
రణోత్తరస్యమిధ్యాసహచరీయూపత్యాత్ - శుద్ధకారణోత్తరస్యాభావాత్ - ప్రసిద్ధకారణోత్తరే ప్రతిజ్ఞాతా దై కదేశస్యాభ్యుప
గమేనైకదేశస్యమిధ్యాత్వం - యథాన్యాయంపకశతంగృహీతంసభారయామిప్రతిదత్తత్వాదితి । ప్రకృతోదాహరణేతుప్రతిజ్ఞాతా దై
కదేశస్యాభ్యుపగమాన్మాత్రీవిశేషః । ఏతచ్చహరితేనస్పష్టము కం । మిథ్యాకారణయోర్యాపి గ్రహ్యంకారణముత్తరమితి । యత్రమి
ధ్యాప్రాజ్ఞోక్తియయాః పక్షవాత్కిత్వం । యథానూపకశతంభారయతీత్యభియోగేమిధ్యేతత్ । ఇన్దియేన్దియోర్యుపగమం యావరాజి
వత్తితి । అత్రాపిప్రతివాదినపితక్రియా-ప్రాజ్ఞోక్తియేకారణోక్తామప్రత్యక్షీనిర్దిశేత్ప్రియమితివచనాత్ । శుద్ధస్యప్రాజ్ఞోక్తియ
స్యాభావాదనుత్తరత్యప్రసంగాత్ । సంప్రతిపత్తేరపిసాధ్యత్వేనోపదిష్టస్యపక్షస్యసిద్ధత్వోపనాన సేనసాధ్యత్వంరాకరణాదేపూత్ర
రత్వం । యదాతుకారణప్రాజ్ఞోక్తియనంకరః । యథానూపకశతమనేనగృహీతమితిత్యభియోక్తాప్రతిపదతినత్యంగృహీతంప్రతిద
త్త-చేత్యస్మిన్నేవాధేప్రాజ్ఞోక్తియేనాయంపరాజితఇతి - తత్రప్రతివాదినోయథాదుచీతినత్వచిద్వాదిప్రతివాదినోరేకస్మిన్వివ
హరేక్రియాన్వయప్రసంగఇతినిర్ణయః॥

౬౪

తా॥ ప్రతివాదియన్తరమిచ్చుకొనెడువిధానము దేలుపంబడుచున్నది॥పూర్వోక్తప్రకారముగాపరిశోధించి కా

గితముమీదప్రాయించబడినప్రతిజ్ఞాపత్రికయొక్క తాత్పర్యమునుప్రతివాదిలెస్సగా విన్న
ఉత్తరము-అనఁ వాడై రాజనమ్ముఖమునందువాదియెఱుఁబడెత్తరమునుప్రాయించవలయు . ఆయుత్తరమువా
గాఅననర. దివాదనిరాకగణనముగఁమైనన్యాయమైనందేహరహితమైపూర్వోత్తరవిరుద్ధంబుగాక అప్ర
సిద్ధమశ్లిష్టపదప్రయోగదేశాంతరభాషాదులచేతదుర్బోధంబుగాకయుండవలయు . ఆయుత్త
ఆయుత్తరముచ రము-సంప్రతిపత్తి (అనఁగానతోయోత్తరము) . మిథ్యోత్తరము . ప్రత్యవస్కందనము-పూర్వన్యాయము-అగ
హిర్విధము యము-అగనాలుగువిధములై ప్రవతకల్లును . అదియెట్లనినవాదియైనవాడుతనకునూలురూపా
యలురావలయుననిప్రతిజ్ఞాపత్రికయందుప్రాయించియుండఁగాప్రతివాదినశ్చయమేయనియొ

ప్పుకొనుటసతోయోత్తరము - వాదిప్రాయించినవిషయముఅబద్ధమనుటమిథ్యోత్తరము - ఆమిథ్యోత్తరమువతుర్విధమై
యొండును-ఇదియబద్ధమనుట - నేనెఱుంగననుట- నాకుఅప్పిచ్చినట్లుగావాదిచెప్పుచున్నకాలమందునేనుదేశాంతర
ముండనైయుంటిననుట ౩ . అవుడునేనుపుట్టినేలేదనుట ౪ । రూపాయలుతీసుకొంటినయొప్పుకొనితిరుగాచెల్లించితి
గణావాదిదానముగానిచ్చిపాడనిగానిప్రాయించుటప్రత్యవస్కందనోత్తరము- ఈవాదిపూర్వమునామీదవాదము
దెచ్చివ్యవహారమాగఁముచేతపరాజితుడైయున్నాడనుటపూర్వన్యాయోత్తరము । ఈపూర్వన్యాయముజయవత్రి

కవల్లనైననుపూర్వన్యాయపిచారణకతకాలవల్లనైననుదెలియఁదగినది ॥ ఈచెప్పబడినఉత్తర
ఉత్తరాభాసం లక్షణములులేకఉత్తరములవలెదోచుచుండుప్రతివాదివాక్యంబులుఉత్తరాభాసంబులనంబ
బులుగ్రాహ్యం డునిన్నత్యంతరమందుఁజెప్పబడియున్నది . ఆయుత్తరాభాసంబులు-సందిగ్ధము-అప్రకృతము
బులుగావు. అత్యల్పము- అతిభూరి- పత్రైకదేశవ్యాపి-వ్యస్తపదము- అవ్యాపి-నిరూఢాధము- ఆకులము-
న్యాయాగమ్యము-అన్యాయ్యము-అనింగి విధములు-అందు-నూలుసువణములుదీసుకొన్నాఁ

డనివాదివాదింపుచుండగాప్రతివాదినూలుసువణములోనూలుమామలులోతీసుకొనియున్నాననుటసందిగ్ధోత్తరము-
నువణాశతవాదమందువణాశతముదీసుకొనియున్నాననుటఅప్రకృతోత్తరము-నువణాశతవాదమందుఅయిదునువణా

ములుదీసుకొన్నాననుట అత్యల్ప త్రగము-నువణాశత వాదముందుభిన్నములునువణాములుదీసుకొనియున్నాననుట అతి భూష్య త్రగము-బంగారునువస్త్రంబులునుదీసుకొనియున్నాడనెడు వాదముందుబంగారుదీసుకొనియున్నానుగానివస్త్రములుదీసుకొనలేదనుటవస్త్రేదేశ వ్యాప్యత్రగము - నూలునువణాములుదీసుకొనియున్నాడని వాదము లేబడియుండగాపీఠుననుగొట్టి నాడనియు తరమిచ్చుటవ్యస్తవదో త్రగము- మధ్యదేశ మందుకాశికే పూర్వదిగ్భాగంబుననున్ననా భూమినవహరించి నాడనెడు వాదముందుదేశ స్థానాదివిశేషములందెలుపక అతనిభూమినవహరింపలేదనుట అవ్యాప్యత్రగము - నూలునువర్ణములియ్యవలయునని వాదము లేబడియుండగానేనేయి య్యవలెనా అనుటనిగూఢార్థోత్తరము - శిశ్పయ మేతీసుకొంటినని చెప్పియుయ్యవలసినది లేదనుట అటులో త్రగము అనగాపూర్వాపరవిరుద్ధోత్తరము- దుశ్శిష్టవిభక్తిసమాసాధ్యాహారాదులచేతనైననుదేశాంతర భాషచేతనైననుస్పష్టముగాఁ దెలియకుండునట్లు వ్రాయించుట వ్యాఖ్యానిమోక్ష త్రగము-నూలునువణాములువడ్డికిదీసుకొనివడ్డియిచ్చినాడు మూలధనమియ్య లేదనెడు వాదముందు సత్యమేవడ్డియిచ్చినాను అసలు సేదీసుకొనలేదనుట అన్యాయోత్తరము || ఇట్టియుత్తరాభాసంబుల

ఉత్తరసాంకర్య
నిషేధము.

భూవల్లభుండంగీకరింపఁగూడదు || ఇదియునుంగాక ప్రతిజ్ఞాపత్రికయందు వ్రాయించబడియున్నవిషయములలోవొకవిషయముశిశ్పయమనియు మఱియొకవిషయమువరిష్కరింపబడినదనియు-ఇంకొకవిషయముఅబద్ధమనియు ఇట్లుసంకరముగావ్రాయించబడినయుత్తరంబులుఅంగీకరింపఁగినపితావనికాత్యాయనులచే జెప్పబడియున్నది- అదియెట్లని-నువణాంబులునురూప్యములును వస్త్రములునుదీసుకొనియున్నాడని వాదిప్రతిజ్ఞాపత్రికయందు వ్రాయించియుండఁగాప్రతివాదినువర్ణముదీసుకొన్నది సత్యమనియురూప్యములనుతిరుగఁచెల్లించియున్నాననియువస్త్ర విషయము అబద్ధమనియును తరమిచ్చుటయుత్తరసాంకర్యము || ఈయుత్తరసాంకర్యంబేలయంగీకరింపఁగూడదని-ఒకవివాదముందువాదిప్రతివాదులకిద్దఱికినిసాక్షివిచారణాదిక్రియలుజరుగవనియు- ఉభయ వాదులకునుజయసిద్ధిగలుగదనియు- ఒకనివిషయమైసాక్షివిచారణాదిక్రియలురెండుజరిగింపఁబడవనియు కాత్యాయనులచే జెప్పబడియున్నది- మిథ్యోత్తరవ్యవహారముందు వాదియొక్క సాక్ష్యాదివిచారణసేయవలయుననియు కారణోత్తరవ్యవహారముందునుపూర్వన్యాయోత్తరవ్యవహారముందునుప్రతివాదియొక్క సాక్ష్యాదివిచారణసేయవలయుననియుస్మృతులయందు జెప్పబడియున్నవి ఉత్తరసాంకర్యమునంగీకరించినపక్షముందు ఈజెప్పబడినప్రకారముసాక్షివిచారణాదిక్రియలుజరిగించుటకుయొక్కపడదుకాబట్టిఉత్తరసాంకర్యంబు

ఒకవివాదము
దు అనేకవిధో
త్తరములప్రత్యే
కము గాఁగఁ
పవచ్చును.

నంగీకరింపఁగూడదు || అయితే ఆయావిషయమునకుందగినయుత్తరముప్రత్యేకముగావ్రాయించబడనేనిక్రమంబుగాఅన్నియుత్తరములు గ్రహ్యంబులేయగును- అట్టివ్యవహారముందుఅధికధనవిషయమై మొదటను త్రగముదీసుకొని ఆవిషయమునువిమర్శించిపిమ్మట అల్పధనవిషయమైయుత్తరముదీసుకొనివిచారింపవలయు - అదియెట్లని-నువర్ణంబునురూప్యములునువస్త్రములునుదీసుకొనియున్నాడనెడు వాదముందు- నువణాంబునేనుదీసుకొనలేదనియురూప్యవిషయమునుబరిష్కరించిననియువస్త్ర విషయమైయూవాదిపూర్వముపరాజయమునుపొందియున్నాడనియుప్రతివాదియుత్తరములనువ్రాయించెనేఅందుమిక్కిలి అధికధనవిషయమైననువర్ణవ్యవహారమునువాదినంబంధములైనసాక్ష్యాదిసాధనములచేత మొదటవిచారింపిమ్మటరూప్యవ్యవహారంబునుఅతర్వాతవస్త్రవ్యవహారంబునుప్రతివాదినంబంధములైనసాక్ష్యాదిసాధనములచేతవిచారింపవలయు- అన్నివిషయములుసమానములుగానుండనేనివాదిప్రతివాదులయిచ్చానుసారముగానైననుసభికులచిత్రానుసారముగానైననువిచారింపవచ్చును - ప్రతిజ్ఞాపత్రికయందు వ్రాయించబడియున్నయొకవిషయమందేమిథ్యోత్తరకారణోత్తరములురెండును వ్యాపించియుండనేని అదియునునుత్తరమైయగును - అదియెట్లని- ఒకఁడు ఈయాపునాదీ యిట్టికాలముందుబోయియుపుడుపీయింటఁజిక్కి నది- అనివాదముదె

డనియుప్రతివాదియుత్తరములనువ్రాయించెనేఅందుమిక్కిలి అధికధనవిషయమైననువర్ణవ్యవహారమునువాదినంబంధములైనసాక్ష్యాదిసాధనములచేత మొదటవిచారింపిమ్మటరూప్యవ్యవహారంబునుఅతర్వాతవస్త్రవ్యవహారంబునుప్రతివాదినంబంధములైనసాక్ష్యాదిసాధనములచేతవిచారింపవలయు- అన్నివిషయములుసమానములుగానుండనేనివాదిప్రతివాదులయిచ్చానుసారముగానైననుసభికులచిత్రానుసారముగానైననువిచారింపవచ్చును - ప్రతిజ్ఞాపత్రికయందు వ్రాయించబడియున్నయొకవిషయమందేమిథ్యోత్తరకారణోత్తరములురెండును వ్యాపించియుండనేని అదియునునుత్తరమైయగును - అదియెట్లని- ఒకఁడు ఈయాపునాదీ యిట్టికాలముందుబోయియుపుడుపీయింటఁజిక్కి నది- అనివాదముదె

శ్చుచుండఁగామరియొక్కఁడు-ఇదియబద్ధము-వీఁడు ప కాలముందుగోవుపోయినదని చెప్పచున్నాఁడో ఆ కాలమునకుముందగ నేనాయుటనున్న దనియైనను ఇది నాయుఁ టఁబుట్టినదనియైనను ఉత్తరమిచ్చే నేని - ఇది వాదిపక్షనిరాకరణసమర్థమైయుండుటవలన ఉత్తరాభాసంబుగాదు- కారణమును జెప్పటవలన కేవలమిథ్యోత్తరంబునుగాదు - ఆకారణముపక్షదేశమును బొందకయుండుటవలన కేవలకారణోత్తరంబునుగాదు-కాఁబట్టి కారణసహితమైనమిథ్యోత్తరమనఁబడును - ఇట్టివివాదముందు ప్రతివాదియొక్కసాక్ష్యాదిసాధనములను విచారింపి తీర్పు నేయవలయుననితాత్పర్యము -ఇట్లుహారీతాదిపక్షనానుసారముగాతాత్పర్యమూహింపఁదగినది॥

మూ. తతోధీశేభయేత్సగ్యః ప్రతిజ్ఞాతాధాసాధనమ్॥౭॥

వ్యా॥ ఏవము తరేవ శ్రేణివేశేసాధ్యసి ధేసాధనాయ తత్వాత్సాధననిదేశంకఃకుర్యాదిత్యపేక్షితతాః॥ తతః॥ తర ఉత్తరానంతరమర్థిసాధ్యవాక్సద్యపివానంతరమేవతేభయేత్ । ప్రతిజ్ఞాతసాధ్యః-సచాసావర్థశ్చేతిప్రతిజ్ఞాతార్థతేస్యసాధనసాధ్యతేనేనేతిసాధనప్రమాణం । అత్రసద్యోవేభయేదితివదతాఉత్తరాభాసకాలవిభంజనమవ్యంగీకృతమితిగమ్యతే । తచ్ఛేతరత్రువివేచయిష్యతే । అర్థిప్రతిజ్ఞాతాధాసాధనంవేభయేదితివదతాయస్యాధ్యక్షస్థప్రతిజ్ఞాతార్థసాధనంవేభయేదిత్యక్తః । అతశ్చప్రాజ్ఞాన్యయాత్తరేప్రాజ్ఞాన్యయైవసాధ్యత్వాత్ప్రత్యర్థేవాధీశాతఃఇతిఏవసాధననిదిశశేత్ । కారణోత్తరేపికారణస్థివసాధ్యత్వాత్కారణవాద్యేవాధీశిసేవతేభయేత్ । మిథ్యోత్తరేతుపూర్వవాద్యేవాధీశిసేవసాధననిదిశశేత్ । తథార్థివేభయేదితివదతాఅర్థేవవేభయేత్సాధ్యత్యక్తం । అతశ్చసంప్రతిపత్త్యుత్తరేసాధ్యాభివాదేవభాషేత్తరవాదిసాధ్యవాయోరవ్యతిరేకత్వాభావాత్సాధననిర్దేశవివేచనాస్తీతివాదవైషమ్యవహరఃపరినమావ్యతఃఇతిగమ్యతే । ఏతదేవహారీతేనస్పష్టమైత్యం । ప్రాజ్ఞాన్యయేకారణోక్తానుప్రత్యర్థినిదిశశేత్ప్రియాం । మిథ్యోక్తపూర్వవాదీతుప్రతిపత్తావసాధనేదితి॥

తా॥ పూర్వవ్యాయోత్తరమందుఆపూర్వవ్యాయంబును కారణోత్తరమందుఆకారణంబును సాక్ష్యాదిసాధనములవల్ల ప్రతివాదిస్థిరపరచవలయుండునుక తురెండువ్యవహారములయందును ప్రతివాదిసాక్ష్యాదిసాధననిర్దేశముచేయవలయు-మిథ్యోత్తరమందువాదియైనవాఁడుతనవాదములబద్ధముగాదని స్థిరపఱచవలయుండునుకవాదియెసాక్ష్యాదిసాధననిర్దేశముచేయవలయుకాఁబట్టియూరీతిగావాదిప్రతివాదులలోఏవనిసాక్ష్యాదిసాధనములువిచారింపఁదగినవైయుండునోవాఁడుకాలవిభంబముచేయకతత్కాలమందేసాక్ష్యాదిసాధనములనప్రాప్తించవలయుననియు. ఇట్లు చెప్పటవలన ఉత్తరమునకుకించిత్రాలవిభంబముగూడుననియు । అధీశేభయేత్ - అనిచెప్పటవలనసాధ్యాధాముగలవాఁడేసాధనములప్రాప్తించవలయుంఁగానియితగుండుప్రాప్తించనర్హరతేదనియు-సత్యోత్తరవ్యవహారమందువాదిప్రతివాదులకిద్దఱికినిసాధింపఁదగినకార్యంబేమియులేదుగనుక సాక్ష్యాదిసాధనములులేకనే అవ్యవహారముసమాప్తంబగుననియుతాత్పర్యము-ఇట్లుహారీతపక్షమందుఁ జెప్పఁబడియున్నది.

మూ. తస్మిన్ధౌసిద్ధిమాప్నోతివిపరీతమతోన్యథా॥౮॥

వ్యా॥ తతఃకిమిత్యతతః॥ తస్యసాధనస్యప్రమాణస్యవక్ష్యమాణిభిరతసాక్ష్యాదిలక్షణస్యసిద్ధావివృతైసిద్ధింసాధ్యస్యజయలక్షణంప్రాప్నోతి । అతోన్యత్రకారాదన్యథాప్రకారాంతరేణసాధనాసిద్ధావిపరీతంసాధ్యస్యాసిద్ధింపరాజయలక్షణంప్రాప్నోతీతిసంబాధః॥

తా॥పూర్వోక్తప్రకారముగావాదిప్రతివాదులలోఏవనియొక్కలిఖిత సాక్ష్యాదిసాధనములువిచారింపఁబడునోవాఁడుఆసాధనంబులుఅవిగుడ్డంబులైసిద్ధిఁచెనేనిజయసిద్ధినిబొందుననియు-ఆసాధనంబులుపరస్పరవిరుద్ధంబులైసిద్ధింపకపోయెనేనిఅపజయమునబొందుననియుతాత్పర్యము

మూ. చతుష్పాద్వ్యవహారోయంవీవాజేమావదగ్గితః॥౯॥

వ్యా॥ ఏవంవ్యవహారస్వరూపమభిధాయావసంహరతి ॥ చతుష్పాదితి ॥ వ్యవహారాన్నలక్షణశ్చేదిత్యుక్తోవ్యవహారఃసోయ

మిథ్యం చతుష్పాద్యకురంశకల్పనయా వివాదేషు ముఖాదానాది సూతరద్విరూపితావతః | తత్తత్ప్రత్యర్థి సోగ్రతో వేఖ్యమితి కామపా
 యః ప్రధమః | శ్రుతార్థాసోత్తరం వేఖ్యమితి తత్తరపాదోద్వితీయః | తతోర్థి వేఖ్యయేత్సన్యజితక్రియావాద స్మృతీయః | తత్త్విద్వాసిద్ధిమా
 ప్నోతితి సాధ్యసిద్ధిపాదశ్చతుర్థాః | యథోక్తం | వరసంపరం మహ్యజాంసాద్ధివిప్రతిపత్తిమ | వాక్యానామైవ యాద్యవ్యవహారం వ్యవహా
 గఉదాహృతః || థాపోత్తర క్రియాసాధ్యసిద్ధిభిః క్రమవృత్తిభిః | అతీతైవ తురంశస్తవ తుష్పాదభిధియత ఇతి సంప్రతిపత్తిస్తత్తరే కుసా
 ధనాని ర్దేశాద్వాషార్థసాధ్యత్యాచ్యవసాధనలక్షణస్సాధ్యసిద్ధిలక్షణశ్చ పాదాంతరవిద్వపాత్త్వమేవ | ఉత్తరాభిధానానంతరం శాస్త్ర
 నానుధివాప్రత్యధిసాః కస్యక్రియాసాధితి వరానుశలక్షణస్య ప్రత్యాకలితస్య యోగీశ్వరేణ వ్యవహారపాదత్వేనానన్యదానా
 ద్యవ్యవహార్యనంబంధాభావాచ్యవవ్యవహారపాదత్వమితి శం ||

తా|| యుఖాదానాదినానావిధవివాదములయందును పూర్వోక్త ప్రకారముగా వ్యవహారము నాలుగు పాదములు గల

వ్యవహారపాదములు ర దైప్రవర్తిల్లుచుండును. అదియెట్లున- వాదియైనవాడు ప్రతివాదియెదుట రాజనమ్ము వినుచు ప్ర
 తిజ్ఞాపత్రిక వ్రాయించుట ప్రతిజ్ఞాపాదము. ౧ - ప్రతివాదియు తరము వ్రాయించుటయు త్రి
 రపాదము. ౨- విఖితసాక్ష్యాదిప్రమాణములను వ్రాయించుట క్రియాపాదము. ౩ - వివాదపరి
 హారము వుట సాధ్యసిద్ధిపాదము. ౪- సత్యోత్తరవ్యవహారముందు సాక్ష్యాదిసాధనములవలన ప్ర

యోజనంబు లేదుగనుక క్రియాపాదంబు లేదు - స్వతస్సిద్ధమైనకాశ్యమును సాధింపంబని లేదుగనుక సాధ్యసిద్ధిపాదంబును
 లేదుకాబట్టి ప్రతిజ్ఞాపాదోత్తరపాదముల నేడు రెండుపాదముల చేతనే సత్యోత్తరవ్యవహారము సిద్ధిచునని తాత్పర్యము

— విజ్ఞానేశ్వర వహార మాతృకాసమాప్తాభిధానము —

మూ. { అభియోగమనిస్త్య నై సంప్రత్యభియోజయేత్ |
 { అభియోక్తం నచాన్వేనసోక్తం విప్రకృతం యేత్ ||౯|| }

వాక్య || ఏవం సర్వవ్యవహారోపయోగినీం వ్యవహారమాతృకామభిధానాభిధానావ్యవహారవిశేషకంబిద్వితేషం దశకాయ
 ముమాహ || అభియోగమితి || అభియోజ్యత ఇత్యభియోగోపరాధ ప్రమభియోగమని స్తీర్వాపరిచ్ఛత్తై స్తవభియోక్తారం సంప్రత్యభియోజయే
 త్ - అపరాధేన సంయోజయేత్ - యద్యపి ప్రత్యవసృం గసంప్రత్యభియోగరూపం పాపిన్వపరాధస రిపరాతకత్వానామైవ ప్ర
 తిపేదభిధియత్యమతస్సాధ్యభియోగానుపకర్షణరూపస్య ప్రత్యభియోగస్యా యం నిషేధః - ఇదం ప్రత్యధిసనమధి కృత్యోక్తమధర్మి నం
 ప్రత్యాహ - అభియోక్తం చాన్వేనేతి - అన్వేనాభియోక్తమని స్తీర్వాభియోగమనోర్థి సాభియోజయేత్ - ఇతరఉక్తమావేదనసమయే
 మకంతద్విప్రకృతిం విరుద్ధభావం నయేత్ ప్రాయేత్ - ఏవమక్తం భవతి - యన్వస్తుయేనయాపేతావేదనసమయే నియాపితం తద్వస్తుతై
 వభాషాసమయే పితేఖినియం నాన్వేదేతి - నమప్రత్యధిసాగ్రతోర్ధి యథావేదితమధికాన్వేద్యై వేదముక్తం - కిమధికం వునరువ్య
 వే-నోక్తం విప్రకృతిం నయేతి - ఉచ్యతే - యథావేదితమధికాన్వేద్యనేనావేదనసమయే యద్వస్తువేదంతరేవ భాషాసమయే పితేఖినియ
 మితి - ఏకస్మిన్మవేదనసప్రవృత్తరమిమ్యుక్తం - యథా ఆననరూపకకతం వృద్ధ్యాగృహీతమిత్వా వేదనసమయే ప్రతిపాద్య ప్రత్యధిస
 నిష్కాభాషాసమయే ప్రకతమృద్ధ్యాగృహీతమితి వత్కర్మం - తథానతేవ దాంతరగమ సేపిత వృత్తంతరగమవాధీనవాదీ దుఃఖ్యస్యాది
 తి-నోక్తం విప్రకృతిం నయేతి త్యనేనైకవస్తువేదపితదాంతరగమనం నిషేధ్యతే - యథారూపకకతం వృద్ధ్యాగృహీతాయం సంప్రయచ్ఛతీ
 త్యాదినావావేదనకారేపి థాభియోజయేత్ - యథానకకతం బలాదవహృతవానివదవతి - తత్తవస్తువృత్తంతరగమనం నిషేధ్యమిమమదాంతర
 గమనం నిషేధ్యత ఇతి వపాద్యుక్త్యం - ఏ-వేదనస్పష్టికృతం నారదేన సూర్యవారం వరిత్యజ్యయోగస్య మాలంబితేపునః | వదసంక్రమజా
 నజ్ఞేయాహిసవాదీనవై సర ఇతి | హిసవాదీనాదో భవతి - సప్రకృత్యాధ్యాసయే - అతః ప్రత్యధిసోధిస శ్చ ప్రమాదపరిహారార్థం పా
 యమభియోగమని స్తీర్వేత్యాద్యవవేదోనప్రకృతాధానసిద్ధిసిద్ధివిధయః | అతఏవవక్యమితి | ఇలం నిరస్య ధారేన వ్యవహారాన్నయేన్న
 వః | భూతమవ్యవసన్వస్తంకాయతేద్యవహారత ఇతి నిరవాధ్యవ్యవహారేద్రష్టవ్యం | మన్యకృతే మన్యవహారే ప్రమాదాభిధానే ప్రకృతా
 వపివ్యవహారాద్ధియతఏవ - యథాహవారదః || సర్వేషు ధానివాదేషు వాచ్యలేనావేదతి | పశుస్త్రీభూమ్యుఖాదానేకాసోక్యధాన్యో
 యత ఇతి || అనూధాని - సర్వేషు ధానివాదేషు మన్యయా క్షేపవాక్యే ప్రమాదాభిధానేపి వావేదతి | పరాజీయతే - సప్రకృత్యాధ్యా
 యత ఇతి త్యధాని - అత్ర దాహరణం - పశుస్త్రీర్వాది - పశుస్త్రీభూమ్యుఖాదానే ప్రమాదాభిధానేన గంధ్యోపియథా ప్రకృత్యాధ్యా
 నాయతే | ఏవం సర్వేషు ధానివాదేషు అర్థవివాదగ్రహణాన్వయకృతవివాదేషు ప్రమాదాభిధానే ప్రకృతావవ్యధాధియత ఇ-స్వగవ్య
 తే - యథాహమనేన తిరిసావేదతాదిత ఇత్యావేదనకారేభిధానాభాషాకారేభిప్రేరణాదిత ఇతి వదన్వకేవళంబంధ్యః | వరాజీయతేవ |

తా|| ఇట్లు సకలవ్యవహారోపయుక్తంబగు వ్యవహారమాతృకను జేప్పి యున్నదావ్యవహారములలోనొకొక చోటనొకొక విశేషము చెప్పఁబడుచున్నది|| ఒకఁడు తనమీఁదలి వాదము దెబ్బియుండఁగా ఆలి వాదము నుపరిష్కరించుకొనక ఆ వాదిమీఁదముటియొక వి వాదమును తేఁగూడదు. అయి తే వాదితనమీఁద దెబ్బియున్నవి వాదమును పరిహరించుకొనుటకు ఉపయోగపడునట్టి ప్రతి వాదమునకీని షేధము లేదు|| ఒకవ్యవహారముందు ప్రతి వాదియొయన్న వానిమీఁద ఆలి వాదపరిష్కారవర్యంతముమరియొకఁడలి వాదము తేఁగూడదు || మొదట విజ్ఞాపన కాలముందు జేప్పఁబడిన యథామునకు విరుద్ధముగా ప్రతిజ్ఞాపత్రిక వ్రాయించఁగూడదు. ఈ యథాము-ఽవశ్యోకముందు జేప్పఁబడియుండఁగా నిచ్చటముల జేప్పటయొందుకనిన-అచ్చట విజ్ఞాపన కాలముందు ఒకవస్తువును జేప్పి ప్రతిజ్ఞాపత్రిక యందుమరియొకవస్తువును వ్రాయించఁగూడదని చెప్పఁబడియె. అదియెట్లనిన - విజ్ఞాపన కాలముందు మాటురూపాయలు వడ్డికిడినుకొన్నాడని చెప్పి ప్రతిజ్ఞాపత్రిక వ్రాయించునపుడు మాటున స్త్రంబులు వడ్డికిడినుకొన్నాడని చెప్పట || ఈశ్లోకముందు వస్తుభేదము లేకున్నను ఋణాదానము మొదలుగాఁగల అష్టదశవ్యవహారపదములలోనొకపదముననుసరించి మొదట విజ్ఞాపనము చేసి మరియొక పదముననుసరించి ప్రతిజ్ఞాపత్రిక వ్రాయించ గూడదని చెప్పఁబడియె. అదియెట్లు

విజ్ఞాపన కాలముందు మాటురూపాయలు వడ్డికిడినుకొన్నాడని ఋణాదానవ్యవహారముననుసరించి చెప్పి ప్రతిజ్ఞాపత్రిక యందు సాహసవ్యవహారముననుసరించి మాటురూపాయలు బలాత్కారముగా నవహరించి నాఁడని వ్రాయించఁ గూడదని తెలియఁజేయఁబడియె. గావున పానరుక్త్యము లేదు|| ఇట్లు విజ్ఞాపన కాలముందుక విధముగాఁ జేప్పి ప్రతిజ్ఞాపత్రిక యందు

ముటియొక విధముగా వ్రాయించిన వాఁడు హీనవాదియనఁబడితి యొద్దండగును|| అయి తేయొశ్లోకముందు వాది ప్రతివాదులు ప్రమాదమునుబొందక జాగ్రత్తగలిగి వ్యవహరించుట కై యిట్లు చెప్పఁబడిన గాఁవ్రకృతకార్యసిద్ధ్యసిద్ధి విషయమై చెప్పఁబడ లేదుగనుక నారదాదివచనానుసారముగా ఋణాదానాద్యథావ్యవహారములయందు వాది ప్రతివాదులు ప్రమాదముచేత ఫలొస్తులు పలికిదండ నాహుకలైనప్పటికిని ప్రకృతవ్యవహారమునకు భంగముగలుగదనియు - కొట్టుతిట్టు మొదలైన కోపకృతవ్యవహారములందు పూర్వోత్తరవిరుద్ధముగాఁబలికిన హీనవాది శిక్షాన్యూండగుటయ గాక ప్రకృతవ్యవహారము గూడతోసి వేయఁదగునని యును తెలియఁదగినది. అదియెట్లనిన - విజ్ఞాపన కాలముందు-వీఁడు నాతలమీఁద కాలితోఁదన్ని నాఁడని చెప్పి- ప్రతిజ్ఞాపత్రిక యందు చేతితోఁగొట్టి నాఁడని వ్రాయుచే నేని వాఁడుదండ నాన్నుడగుటయే గాక వాని వాదంబురుతోసి వేయఁదగినదొనని తాత్పర్యము||

మూ- కుర్యాత్ప్రత్యభియోగంచకలహాసాహసేషుచ|| ౯౪ ||

వ్యా || అభియోగంబని స్త్రీర్నవై సంప్రత్యభియోజయేదిత్యస్యావవాదమాహ || కుర్యాదితి || కలహే వాగ్దండపారు ష్యత్తే-సాహసేషువిషక ప్రాచీనిమిత్ర ప్రాచీనవాదనాదిశు ప్రత్యభియోగసంభవేస్యాభియోగమని స్త్రీర్యాపి అభియోక్తారంప్రత్యభియోజయేత్-సస్వప్రాపి పూర్వపక్షమచమదానరూపతేస్వనామతరర్వాత్ప్రత్యభియోగస్య ప్రతిజ్ఞాంతరతేస్యగవద్వ్యవహారసంభవస్సమానః - సత్వనాత్ర యగవద్వ్యవహారాయ ప్రత్యభియోగోపదేశః || అపి కుమార్యవదండప్రాప్తయేధికదండనివృత్తయేచ-తథాహ - అనేనాహం తాడితశ్చస్త్రోవేత్సభియోగే పూర్వమహమనేన తాడితశ్చస్త్రోవేతి ప్రత్యభియోగేదందాల్పత్వం - యథాహ నారదః || పూర్వమూక్షరయేద్యస్త్రయితం స్యాత్ప్రవోషభాక్/వశ్యాన్యస్థావ్యసత్కారీ పూర్వేతువినయోగురుతి || యదాపునరుగవద్వయోస్తాడనాది ప్రస్ఫుత్తిస్త్రాధికదండనివృత్తిః || పారుష్యే సాహసేవాపి యగవత్సంప్రవృత్తయః || విశేషశ్చేన్నలభ్యేతవినయస్యాస్త్వమస్తజ్జారితి || ఏవం సతియగవద్వ్యవహారప్రత్యత్త్యసంభవేపికలహాదాప్రత్యభియోగోధావాకా-ఋణాదానాదిశుతునిరధాకవిష ||

తా || ఒకఁడు తనమీఁద లెబ్బియున్నవి వాదమును పరిష్కరించుకొనక ముందర ఆ వాదిమీఁద ప్రతి వాదము తేఁగూడదని పూర్వశ్లోక మందుఁ జేప్పఁబడిన గదా ఆలి విషయము కొన్ని వ్యవహారముల కలహా సాహస

వ్యవహారముల యందు ఉపయోగపడదని తెలియఁ జేయుఁబడుచున్నది॥ కొట్టుతిట్టు మొదలుగాఁగలకలహవ్యవహారములయందు తనమీఁద నుపవాదిమీఁద ప్రతివాదముగలిగియుండెనేని మొదట తనమీఁదవచ్చియున్నవాదము పరిష్కరింపఁబడక ముందఁగ నేటివాదమీఁద ప్రతివాదము లేవలయును-అదియెందువల్లనని-ఒకఁడుచెన్నుఁగొట్టి నాఁడని వివాదము దెచ్చియుండఁగా మొదటననుఁగొట్టి నాఁడని ప్రతివాది యెమరువాదమాడినాఁడని సాధనములచేత సాధించెనేని మొదటఁగొట్టినవానికి అధిక శిక్షయు వెనుకఁగొట్టినవానికి స్వల్ప శిక్షయు విధించవలయుననియు-సాక్ష్యాదిసాధనములవల్లముందు వెనక లేర్పడుకుండెనేని తద్దటికిని సమానశిక్ష విధించవలయుననియు నారదవచనము యందుఁ జెప్పఁబడియున్నది గమక కలహసాహసవ్యవహారములయందు మొదటివివాదము పరిష్కరింపఁబడక ముందరనే వాదిమీఁద ప్రతివాదము లేవలయునని తాత్పర్యము॥

మూ. ఉభయోఃప్రతిభూగ్రాహ్యస్యనుగఃకార్యవిణయే॥౧౦॥
వ్యా॥ అధికప్రత్యర్థి సౌర్విధిముక్తాననభ్యస్యసభాపతేఃకర్తవ్యమాహ ॥ ఉభయారితి॥ ఉభయారితి ప్రత్యర్థి సోఽస్యేషమివాదేషు-నిణాయస్య కార్యంకార్యనిణాయః-అథా తా గౌర్విధిమవతాత్కార్యశబ్దస్యపూర్వనిపాతః-నిణాయస్యకార్యంనాపి తథానదండదానంచ-తప్తిన్ సమర్థః-ప్రతిభూః ప్రతిభవతి తత్కార్యేతద్వద్భవతి ప్రతిభూగ్రాహ్యః-ససభ్యేనసభాపతి నా-తస్యసంభవేఽధికప్రత్యర్థి-సోఽరక్షణేపురుషానియోక్తవాః॥ తేభ్యశ్చతాభ్యాంప్రతిదివసందినాంలేవేతనందేయం యథాహకాన్యాయనః-అథచేత్ప్రతిభూర్నాస్తికార్యయాగ్యస్తువాదినః॥ రక్షితోవాదినస్యాంతేదద్యాద్భూత్యావవేతనమితి॥

తా॥ ఇట్లు వాది ప్రతివాదులకుఁగల విధానములఁజెప్పి యింక నునుభవముననుసరింపఁజేసిన ప్రాప్తివాదుండ నేడు సభాపతి కింకల విధానములు చెప్పఁబడుచున్నవి॥ సభికు సహితుం డైన సభాపతి వ్యవహారములయందు వరాజ యమునుబొందిన వానివల్ల జయమునుబొందిన వానికి రాఁదగిన ద్రవ్యమునకును భూపాలునకుఁజే రఁదగినదండన ద్రవ్యంబునకును ఆద్రవ్యమును చెల్లించు శక్తుం డైనయొక ధర్మకుని జామీను దాగుఁగ నేర్పరచుకొనవలయు॥ అట్టి జామీను దాగుఁడు దొరకనిపక్షముందు కార్యాయనోక్తప్రకారము

గా ఆద్రవ్యమియ్యవలసినవాఁగఁగా పాడుటకై బంటుల నేర్పరిచి ప్రతిదినముపాఠంకాలముందు ఎవనివిషయమై అబంటులే ర్పరచఁబడియుండురో వానివల్ల అబంటులకు వేతనమిప్పించవలయునని తాత్పర్యము॥

మూ. { సహవేళావితోదద్యాద్ధనం రాజ్ఞేచ తత్సమమ్ | మిథ్యా }
భియోగీద్విగుణమభియోగాద్ధనం వహేత్ ॥౧౧॥...

వ్యా॥ అధికప్రత్యర్థి సోర్విణాయకార్యససభ్యేనసభాపతినా ప్రతిభూగ్రాహ్యత్వక్రంకితమిణాయకార్యం యస్తి ప్రతిభూగ్రాహ్యత్వపేక్షితతమా॥ విహవ ఇతి॥ అధికాని పేరితస్యాభియోగస్య ప్రత్యర్థి నావహవేకృతేయగ్యధికాసాక్ష్యాదిభిర్యావితోఽగీకారితః ప్రత్యర్థితదదద్యాద్ధనం ప్రకృతమధికనేరాజ్ఞేచ తత్సమమ్ పలావదండం-అథాధికభావయతుంశఃకౌఠితదానంపమిథ్యాభియోగజాతఇత్యభియోగాదభియోక్తధనాద్విగుణంధనందద్యాద్రాజ్ఞే-ప్రాజ్ఞోయే ప్రత్యవసగ్రంధనేతేదమేవయోజనీయం-తత్రాధ్యేనావహవవాదీప్రత్యర్థినాభావితోరాజ్ఞేప్రకృతధనసమందదండద్యాత్-అథప్రత్యర్థిప్రాజ్ఞోయేయగకారణంవాభావయతుంశకోతితదానంపమిథ్యాభియోగీతిరాజ్ఞేద్విగుణంధనందద్యాదధికనేవప్రకృతంధనం-నంప్రతివత్తుప్రతేరుదండాభావంప-ఎతచ్చబుజాదానవిషయం-పదాంతరేషుతత్రతద్రందాభిధానాదధనవ్యవహారేవస్యాసలభావచ్చ-నసర్వవిషయత్వం-రాజ్ఞాధమణికకోదావ్యభివ్యభుజాదానవిషయత్వేషితే-త్రైవిశేషంపత్యైమితి-అథవైతచేతసర్వవ్యవహారవిషయత్వేనాపియోజనీయం-కథమభియోగస్యనిహవేఽభియోక్తేవకృతేయగ్యభియోక్తాసాక్ష్యాదిభిర్యావితోభియోక్తప్రదాతత్సమంకత్రతత్రప్రతివదోక్తమేవ-చశబ్దోవభారణే-ధనదండందద్యాద్రాజ్ఞాభివ్యవవాదః-అథాభియోక్తాభియోగంభావయతుంశకోతితదామిథ్యాభియోగీతిప్రతివదోక్తంద్విగుణందండందద్యాదితివిధియలేతత్రాపిప్రాజ్ఞోయేప్రత్యవస్తందనేపూర్వవతేవయోజనీయం॥

తా॥ పూర్వశ్లోకముందు వాదము చేత సాధించఁబడిన ద్రవ్యమునకును దండన ద్రవ్యమునకును జామీను దీనుకొనవల

వాదిప్రతివాదుల యననిచెప్పఁబడెనుగదాయాశ్లోకమందుఅదండవాదినిణాయక్రమముదెలియఁజేయఁబడుచు
కుదండవాదిధనని న్నది॥వాదితెచ్చినవాదముబద్ధమనిప్రతివాదియుత్తరమిచ్చుచుండఁగాఆవాదిసాక్ష్యాదిసాధ
రణయక్రమము, నములచేతతనవాదమునుస్థిరపఱచెనేని అపుడాప్రతివాదివాదిధనంబును వాదికిచ్చిఆవాదధన
మునకుసమానమైనధనమునుఅపరాధార్థమైప్రభువునకియ్యవలయు॥ వాదియైనవాఁడుతనవాద
మునుసాక్ష్యాదిసాధనములచేస్థిరపఱచ లేనిపక్షమందుఅబద్ధపువాదమునుదెచ్చినవాఁడవుచున్నాఁడుగనుక తనవాదధన
మునకురెట్టింపుధనమునుఅపరాధార్థమైభూపాలునకియ్యవలయు - పూర్వన్యాయోత్తరమందు వాదిపూర్వముపరాజ
యమునుబొందియున్నాఁడనుటనుజయపత్రికాదులచేతప్రతివాదిస్థిరపఱచవలయుఁగనుకనుకారణోత్తరమందుతానుచె
ప్పినకారణమునుసాక్ష్యాదులచేస్థిరపఱచవలయుఁగనుకనుఅట్లుప్రతివాదిస్థిరపరచినపక్షమందువాదియైనవాఁడుతనవివా
దధనమునకుసమానమైనధనమునుఅపరాధార్థమైప్రభువునకియ్యవలయు-ప్రతివాదితానుఁడ త్తరమందుఁ దెలియఁజేసిన
పూర్వన్యాయమునైననుకారణమునైననుస్థిరపఱచలేనిపక్షమందుఆప్రతివాదిఅన్యతవాదియిచ్చుచున్నాఁడుగనుకఆవా
దధనమునకురెట్టింపుధనమునుఅపరాధార్థమైభూపాలునకియ్యవలయు - సత్యోత్తరమందువాదిప్రతివాదులకిద్దఱికినిఅ
పరాధములేదు॥ ఇదియు శాదానవిషయము-ఇతరవ్యవహారవిషయమైఅచ్చటచ్చటప్రత్యేకముగాదండనక్రమమునుజే
ప్పియుండుటవలనఈదండనముసర్వవ్యవహారవిషయముగాదనియొకపక్షము॥ మఱియొకపక్షమందు సర్వవ్యవహారవిష
యముగానేయొజింపవచ్చును - అదియెట్లనె- వాదితెచ్చినవాదముబద్ధమనిప్రతివాదియుత్తరమిచ్చుచుండఁగాఆ వాది
సాక్ష్యాదిసాధనములచేతతనవాదమునుస్థిరపఱచెనేప్రదివాదికిఆయావ్యవహారమందు అచ్చటచ్చటజేప్పియున్నశిక్ష
యేవిధిఁపఁదగినది-వాదియైనవాఁడుతనవాదమునుస్థిరపఱచలేనిపక్షమందుఆయావ్యవహారమందుఁ జేప్పియున్నశిక్షకు
రెట్టింపుగావాదికిశిక్షవిధింపఁదగినది-ఈరీతిగానేపూర్వన్యాయోత్తరమందునుకారణోత్తరమందునుఁదాహింపఁదగినది॥

మూ. { సాహసస్త్రైయపారుష్యగోభికాచాత్యయేస్త్రైయాం ।
వివాదయేత్సద్వ్యవహారాలోన్యత్రేచ్ఛయాస్త్యతః॥౧౨ }

వా॥ తతోథీశేఖమేత్సద్వ్యఃప్రతిజ్ఞార్థసాధనమివదతోత్తరపాదశేఖనేకాలప్రతిక్షణందక్షిణతంతత్రావనమాహ॥
సాహసేతి॥ సాహసంవిషయస్తాదినిమిత్రంప్రాణివాపదవాది - స్త్రైయంచార్యం. పారుష్యంచాగ్రందపారుష్యం వత్సమాణలక్ష
ణం - గోదోస్త్రీ - అధికావశిష్టాభియోగః. ఆత్యయిస్త్రాణధనాతిపాతస్తస్త్రికా - ద్వంద్వైకవద్భవాదేకవచనం - స్త్రైయాంబల
స్త్రైయాంచాస్యాంశ - కులస్త్రైయాంచారిత్రదివాదే దాస్యాంస్వత్వాస్వత్వవివాదే వివాదయేకేత్రం దామేత్సద్వ్యవహారాలప్రతి
క్షణగణకుర్యాత్ - అన్యత్రదివాదాంతరేషూత్తరదాహకాలవిషయాలధి - వ్రత్యధి - సభ్యసభావతీవాంస్త్యతః॥ ౧౨

తా॥ విషముపెట్టుటనటుకుట మొదలుగాఁగలసాహసవ్యవహారములయందును-చౌర్యవ్యవహార

తత్తణమేయత్ర రమందును-కొట్టుతిట్టుల నెమ పారుష్యవ్యవహారములయందును-గోవ్యవహారమందును-చాతక
రమిచ్చుకొనదగి విషయమైనవ్యవహారముందును-ప్రాణసాద్యపాయవ్యవహారములయందును - కులస్త్రీచారి
నవివాదములు త్రవివాదముందును వేశ్యలస్వాతంత్ర్యశారతంత్ర్యవివాదములయందును- కాలపిశంబము
సేయకతత్రాగ్రముఁదెప్పప్రతివాదియుత్తరమిచ్చుకొనవలయు-ఇతరవ్యవహారములయందు వాది

ప్రతివాదులయుత్థానుసారముగానైననుసంభిక్తప్రాప్తివాకుల చిత్తానుసారముగానైననుఁడ త్తరమిచ్చుకొనవచ్చునుట॥

మూ. { దేశాద్దేశాంతరంయూతిస్సక్ష్విణీపరిలేధిదాలలాటంస్విద్యతేచాన్యముఖంవై వర్ణ్యమేతిచ॥ పరి
శువ్యత్థస్థలవాక్యోవిదుద్ధంబహుభాషతే॥వాక్పత్యుఃపూజయతిసోతథోష్ఠానిర్భుజత్యపి॥స్వ
భావాద్వికృతీయూతిమనోవాక్తాయకర్తభిః॥అభియోగేధసాక్ష్యేవాసదుష్టఃపరికిరైతః॥ ౧౩ }

వా॥ దుష్టం దుష్టమాహ॥ దేశాదిత్యాది॥ మమోవాక్పత్యుఃకర్తభిఃస్వభావదేవసభయాదినిమిత్తాద్వికృతీం వికారంయూ
తిః॥ స్వత్య సాదభియోగేనాక్ష్యేవాదుష్టఃపరికిరైతః - తాంవికృతీంవిభజ్యదశకాయతి-దేశాద్దేశాంతరంయూతిసక్ష్విణిదవతిష్ఠతే-స్థ

02

2 X

64

02

x

త్రకస్మిన్మిత్రాకాంతతలహాసాక్షిష్యతి॥ ఉభయతః ఉదారపివాదిసోస్సాక్షిమసంభవత్సుసత్సుసాక్షిణః పూర్వవాదినః పూర్వస్మిన్
సాక్షిమేషు యగ్యకీతమువభుక్తంచేతియోవదత్యసామూర్వవాచీ-సపునః పూర్వంయోనివేదయతి-తస్య సాక్షిణః ప్రప్తవాః- యదాత్వ
న్యపివంబదతత్యకు నేనపూర్వగ్యకీతమువభుక్తంచ- కింతురాజ్ఞేయమేతేత్రమస్మాదేవక్రయేణలభ్యామహ్యందత్తమన్యేనవా
ప్రతిగ్రహేణలభ్యామహ్యందత్తమితి-తత్రపూర్వవత్తో-సాభ్యతయాధరీభూతస్తస్మిన్పూర్వవత్తో-ధరీభూతేభవంతుత్రరవాదినః-ఉ
త్తరకాలంప్రతిగ్రహీతమువభుక్తంచేతివాచినహ్యక్షిణః ప్రప్తవాఃభవతి- ఇదమేవవ్యాఖ్యానంయంతతరం-మిథోవైతరేపూర్వవాదిన
సాక్షిణోభవంతి- ప్రాజ్ఞోయకారణోక్తాపూర్వవత్తోభరీభూతేఉత్తరవాదినహ్యక్షిణోభవంతితివ్యాఖ్యానమయంత- అస్యాభకస్య
వతోధి-తేభుమేత్వద్యోప్రతిజ్ఞాతాధానాధనమిత్యనేనోక్తాత్పునరుత్తిప్రసంగాత్పూర్వవ్యాఖ్యానమేవశబ్దప్రకృతంవారదేన॥మిథాశ్రీ
యాపూర్వవాదేకారణేప్రతివాదినః॥ ప్రాజ్ఞోయవిధిసీద్ధాతుజయవత్ప్రంక్రియాభవేచిత్తుక్వా-ర్యయోవివగతోరథేద్వయోస్య
త్సువసాక్షిమః॥ పూర్వవత్తోభవేద్యస్యభవేయస్తస్యసాక్షిణఇతివదతైతస్యసర్వవ్యవహారవిలక్షణర్యాద్యేదేవోవన్యాసః॥ ౧౭

తా॥ ఒకఁడుఒకానొకభూమినిప్రతిగ్రహించులవలనస్వాధీనవలుచుకొనికొంతకాలమునుభవించుచుండికార్యవశం

బునకుటుంబనమేతుఁడైదేశాంతరమునకుఁబోయెను-పిమ్మటమఱియొకఁడుఆభూమినేరాజప్ర

ఏకకాలంబున	తిగ్రహించులవలన స్వాధీనవలుచుకొని యనుభవించుచుండి వాఁడును దేశాంతరమువెల్లెను -
ఇద్దఱువివాదవ	తర్వాతనాయుద్దలువచ్చి వివాదపడియేకకాలమందు న్యాయాధికారిసమ్ముఖమునవిజ్ఞాపనచేసు
డివచ్చిరే-ఎవ	కొనిరేనివారిలో ఎవని సాధనముల విచారింప వలయుననిన - ఆయిద్దఱికిని సాక్షులుండిరేని
నిసాక్షులవిచా	పూర్వకాలమందు నేను ప్రతిగ్రహించి యనుభవించుచున్నవాఁడనియెవఁడుచెప్పుచున్నాఁడో
రింపవలయు.	వాఁడేయిచ్చటపూర్వవాదిగనుక వానిసాక్షులవిచారింపవలయు- ఒకవేళఉత్తరకాలవాదియి

తఁడు మొదటప్రతిగ్రహించియనుభవించుచుండెననుటనత్యమే- పిమ్మటప్రభువువీరివల్లక్రయము

నకుఁదీసి నాకుదానముచేసివాఁడనియైనను . ఇతనివల్లఁజేయొకఁడు ప్రతిగ్రహించివాకిచ్చివాఁడనియైనను చెప్పినేఅవు
డుపూర్వవత్తుముబలహీనమాచున్నదిగనుక ఉత్తరకాలమందుఆభూమిననుభవించుచున్నట్టుగాచెప్పినవానిసాక్షులనేవి
చారింపవలయుననితాత్పర్యము-ఈయథకామెనారదవచనమందును జేప్పఁబడియున్నది. ౧౭

మూ. { సవణశ్చేద్వివాదస్సాస్యేత్రత్రహీనంతుదావయేత్ ।
దండంచస్వవణంచైవధనినేధనమేవచ॥౧౮॥..... }

వాక్య॥ అపిచ॥ సవణఇతి॥ యదివివాదోవ్యవహారఃపణనంత ఇస్తేనసహవతఃతఇతిసవణస్సాస్యేత్రదాతత్రసవణేవ్యవహారేహి
నంతరాజితంపూర్వోక్తందండంస్వకృతంచవణంరాజ్ఞే అర్థి నేవవివాదస్పదీభూతంధనందావయేత్రాజా-యత్రపునరేకఃకొపావే
కవణాద్యద్యహుక్తవరాజితోభవామితేవాతవళతందాస్సామితిప్రతిజ్ఞానీతే- అస్యస్తుకంఠిత్వేతిజ్ఞానీతే-తత్రాపివ్యవహారఃప్ర
వతఃతే- తస్మింశ్చప్రకృతేవణప్రతిజ్ఞావాచీయవిహితేతదాసంభవవణందండంబదావ్య-అస్యస్తువరాజితోదండంచాస్యస
వణం- స్వవణంచేతివిశేషపదావాత్-యత్రవ్యేకశ్చతమస్యమంతచాశతంప్రతిజ్ఞానీతే-తత్రాపివరాజయేస్వకృతమేవవణంచావ్యః
సవణశ్చేద్వివాదస్సాస్యేతివదతావణరహితోవివివాదోదగ్గితఇతి॥ ౧౮

తా॥ వివాదనమయమందువాదిప్రతివాదులొకఁడొకఁడొకనీవ్యవహారమందోడినపక్షమందుఇతధనముని

త్తుననిపం-దెమాడివ్యవహారమందుప్రవీణింంచిరేని వారిలోపరాజయమునుబొందినవాఁడుతా

పం-దెమువేనుకొ	నుపం-దెమాడినపైకంబునుపూర్వోక్తమైనదండనధనంబును భూపాలునకిచ్చి వివాదధనమును
ని వ్యాజ్యమా	వాదికియ్యవలయు - ఒకఁడుకొపాటోపంబున నేనీవివాదమందోడితినేని నూలుపణముల
డుట.	నిత్తుననిపం-దెమాడఁగామఱియొకఁ డేమియొపం-దెమాడకయుండెనేనిఅట్టివ్యవహారమందుపం
	దెమాడినవాఁడోడినయెడల తానుపం-దెమాడినపణంబులను దండనద్రవ్యంబునుప్రభువునకిచ్చి

వివాదద్రవ్యమునువాదికియ్యవలయు + పం-దెమాడకయున్నవాఁడుపరాజితుండయ్యెనేనిదండనద్రవ్యమునుభూపాలున
కియ్యవలయునుగానియెడటివాఁడుపం-దెమాడినద్రవ్యమునియ్యనక్కరలేదు- వాదిప్రతివాదులలో నొకఁడునూలుపణం

၈၄

మూ. { భువినిరస్య భూతేన వ్యవహారాన్నయేన్నృపః | భూతేన వ్యవహరతః || ౧౯ || . . . }

LC

తా || వాది ప్రతివాదులువస్తుతత్వమును దెలుపక అన్యతముపలికినయెడలయథార్థవిషయ మైనను ఒకప్పుడుకూ

టసాత్యోదులవల్లహానినిబొందుచున్నది కాబట్టి న్యాయాధి కారివ్యవహారవిచారణకాలముందు

వ్యవహారతత్వ వాదప్రతివాదులు ప్రమాదముచలలస్థితో క్షలుపలికినను ఆస్థితో క్షలుచోసేటిని బారునత్వ

నిజాయక్రమము వలకుగట్లుపామాద్యుపాయములచేతబోధించి ఆవాదిప్రతివాదులవలనవస్త్రతత్వమునుదె

ము. లునుకొనివ్యవహారమును తీరుమానించుటను ఖ్యపతుము - ఇట్లుచేసినయెడల పాత్రోదిపాధన

ములు లేక సేవ్యవహారనిశ్చయజ్ఞానముగల్గుచున్నది- సామాన్యపాపములచేత వాదిప్రతివా

దులువ స్తుతమును దెలుపుయెడల పాత్ర్యాది పాఠనములవల్ల వ్యవహారమును తీరుమానిండుట రెండవవక్రము । ఈరీతిగా

శ్రీశైలం తరమందు-భూతానుసారి-భలానుసారి. అశ్వవహారముద్వీచిభంజయిండుననియు . అందుతత్కార్యక్ష

మెన భూతానుసారివ్యవహారముముఖ్యమనియు, ప్రమాదాభీహితమైనభలానుసారివ్యవహారముముఖ్యముగావనియుఁ జే

ప్రజాబహిరంగమున

మూ. { గమ్యు లేఖితం నైక మేక దేశే విభాగితః । దావ్యస్స
{ క్షంప్త పేణాథాన్ గ్రాహ్యస్త్యై వేదితః ॥ ౨౦ ॥ . }

[illegible]

భిక్షువులకు ప్రత్యేకమైన సర్వీసులు ఉన్నాయి. తరచుగా వీటిని చూడటం వల్ల భిక్షువులకు ప్రత్యేకమైన సర్వీసులు ఉన్నాయి.

[illegible][illegible][illegible]

பெரிய பஞ்சாபி காலம் : 1947-1950

[illegible][illegible]

ఇట్లు - పోలవరం బాండ్ల - ఇంజనీరింగ్ - కమిటీ - తరఫున ప్రతిపక్షిత్వా విముఖులైన - శ్రీ శివరామ్ -

[illegible]

ప్రవతతే - నిహువాభావాదపేక్షితత్వాభావాత్ - అనేకార్థాభియోగపీఠితాత్మాయనకచసంసూమాన్యవిషయఽవిశేషశాస్త్రవిషయనిహుత్వాత్తరంపంత్యజ్ఞానోత్తరేప్రవతతే - సహజమునాదివివాదేషుపిరప్రాయేషునిశ్చితం । ఊనేవావ్యధిశేవాదేప్రతేసాధ్యంససిద్ధతీతివదరాకాత్మాయనేనానేకార్థాభియోగపాక్షిధికరణేశేవిభావితేఽధికేవాభావితేసాధ్యంసర్వమేవససిద్ధతీత్యుక్తం - తథాసత్యేకదేశేవిభావితేలభావితైకదేశసిద్ధిఃకుతస్సాధ్యవ్యుత్పత్తి - లభితసర్వాధికసాధనతయోవన్యస్తేస్సాక్షిభిరేకదేశాభిధానేలభికాభిధానేవాత్పత్తిమేవసాధ్యంససిద్ధతీతితస్యాధికత్రాపినిశ్చితంససిద్ధతీతివచనాత్సర్వవత్సంభవవేతప్రమాణాలరసాధికాశస్త్యేవ-భలంనిరసేతినియమాత్సహసాదాతుసకలసాధ్యసాధనతయోవదీప్తేస్సాక్షిభిరేకదేశేపిసాధికేత్వత్ససాధ్యసిద్ధిభావత్యేవ-తావత్తేవసాహసాదేసిద్ధత్యాత్వాత్మాయనవచనాచ్ఛ ॥ సాధ్యాధాంశేవిగదితేసాక్షిభిస్సకలంభవేత్ । స్త్రీసంశసాహసేచాశ్యేయత్సాధ్యంపరికితాతమితి ॥

౨౦

తా ॥ వాదిప్రతివాదులు ధాధాముగాఁ జెప్పెయెడల వస్తుత్యము హానినిబొందుచున్నదన్నందుకు ఊహాహగణము దెలియఁజేయఁబడుచున్నది । వాదియైనవాడు ప్రతిజ్ఞాపత్రికయందు ప్రాయించినబం

ఒక వ్యవహారముందు కొంతకు సాధనములుండి కొంతకు సాధనములు లేకుండె నేని జేయఁ దగిన క్రమము.	గారు వెండివలువలు మొదలుగాఁగల యనేకవస్తువులలో నొకటియైనను నేఁదీనుకొనలేదని ప్రతివాదియొత్తరమిచ్చిపిన్నటపాత్యైది సాధనములచేత తప్పించుకొనఁజాలక యొకవస్తువుదీను కొన్నట్లుగా నెప్పుకొన్నవడినుండు అప్రతిజ్ఞాపత్రికయందు ప్రాయించడిన అన్నివస్తువులను రాజవర్గ్యుండు వాదికిప్పించవలయుననియు - వాదిప్రతిజ్ఞాపత్రికయందు ప్రాయించినవస్తువును మొదట ఈవస్తువును ప్రాయించుటకుముఱచితినిని చెప్పుకొన్నను అంగీకరింపఁగూడదనియునుతా త్వర్యము ॥ ఇది కేవలవచనప్రమాణసిద్ధంబెగాదు యక్షియై కంబుగానుంచున్నది - అదియెట్లనిన ప్రతివాదియొక విషయమందు అన్యతవాదియనిశ్చయమాటవలన ఇతరవిషయములయందును అన్యతవాదియై యుండుననియు - వాదియొకవిషయమందునత్యవాదియనిశ్చయమాటవలన ఇతరవిషయములయందునునత్యవాదియై యుండుననియు ఊహింపఁదగియుండుటవలన - ఇట్టితర్కవ్యాయానుసారముగాని శ్చయించఁబడినవ్యవహారమందువస్తుత్యముమఱియొకవిధమై యున్నప్పటికినివ్యవహారవిచారణకతలకుదోషములేదనిగౌతమసూత్రముందుఁ జెప్పఁబడియున్నది ॥ మఱియునీవ్యాఖ్యానమందున్నకాత్మాయనవచనములలో మొదటివచనమునకు-తండ్రి మొదలైనవారియు ఇమునుగురించికొమారుండు మొదలైనవారిమీఁద అనేకవస్తువులకువివాదము వచ్చినవతుఁడు వారు తామేమియు నెఱుంగమనియు త్తరమిచ్చినప్పటికినిమిథ్యావాదులు గారుగనుక అట్టివ్యవహారమందు వాదియేయేవస్తువునుపాత్యైది సాధనములచేసాధించుకొనుచున్నాడో ఆయావస్తువునేపొందునుగాఁగలదికముపొందఁజాలఁదనితాత్పర్యము - రెండవవచనమునకు - ఋణాదివ్యవహారములయందుప్రతిజ్ఞాపత్రికయందు ప్రాయించఁబడినయావత్సంగతులకుపాత్యైదులుగా నేర్పడివచ్చినవారుకొంతతక్కువగా నైనను హెచ్చుగానైనను జెప్పి రేని అట్టిసాక్షులవలన ఆవ్యవహారము సిద్ధింపదనియు - ఇతరప్రమాణములున్నయెడల సిద్ధించుననియును తాత్పర్యము - మూడవవచనమునకు - స్త్రీసంగ్రహణము విషయమెట్లు టనఱుకుటదొంగిలించుట మొదలుగాఁగలవ్యవహారములయందుకొన్నిసంగతులుపాత్యైదులైనట్టిరపడికొన్నిసంగతులు సిరపడుకొన్నను ఆవ్యవహారముసంపూర్ణముగా సిద్ధింపుచున్నదని తాత్పర్యము - ఇట్లు విషయవ్యవస్థచేయుటవలన ఈవచనములకు పరస్పరవిరోధము లేదనియెఱుంగఁదగినది ॥
---	---

౨౧

మూ. స్మృత్యోన్విరోధేన్యాయస్తుబలవాన్యవహారతః ॥ ౨౦౪ ॥

వ్యాసమనిహుత్వేతిభిత్తంనైకమితియంస్మృతిత్రానేకార్థాభియోగపీఠితమిత్త్యుతిరేవ - తత్రానయోఃస్మృత్యోఃవరస్మరవిరోధేసతితరేతరభాదనాదప్రమాణ్యంకస్తాన్నభవతివిషయవ్యవస్థాసాధికమిత్యాశ్రీయతఇత్యతలహ ॥ స్మృత్యోరితి ॥ యత్రస్మృత్యోఃవరస్మరతోవిరోధస్త్రవిరోధనిహిరావ్యవస్థాసాదాభివ్యక్తవాదాదిలక్షణాన్యాయోబలవాంత్సకథాః - సచన్యాయోకుతఃప్రత్యేతవ్యభివ్యతలహ - వ్యవహారకభి-వ్యవహారవ్యవస్థాసాదనవ్యవస్థారేకలక్షణాదగమ్యతే - అతశ్చప్రకృతౌబాహరణేపివిషయవ్యవస్థాపైవయక్తా-పివమన్యత్రాపీవిషయవ్యవస్థాసాధికత్వాదియథాసంభవయోజ్యం ॥

౨౦౪

పరస్పరవిరుద్ధ
ములైయున్న
స్త్రీతులకువిష
యవ్యవస్థావిక
ల్పాదులు చే
యఁదగినవి.

తా. వాది-ప్రతిజ్ఞాపత్రికయందు ప్రాయించిన మహారజతాద్యనేకవస్తువులలో నొకవస్తువు
నైనను దీనుకొనలేదని ప్రతివాదియు తరమిచ్చి పిమ్మట సాక్ష్యాదిసాధనములవల్ల తప్పించుకొనఁజూ
లకయొకవస్తువును దీనుకొన్నట్లుగా మెప్పుకొన్నవత్తును అన్నివస్తువులను వాదికిప్పించవల
యునని పూర్వశ్లోకమందు చెప్పఁబడియున్నది- పూర్వశ్లోకవ్యాఖ్యానమందన్న- అనేకాథాది
యోగేపి- అనెడుకాత్యాయనవచనమందుల నేకవస్తువులలో నేయేవస్తువును సాక్ష్యాదిసాధ
నములవల్ల వాదిస్థిరపఱచుకొనుచున్నాఁడో ఆయావస్తువునే వాదికిప్పించవలయుఁగాని అధికమి
ప్పించఁగూడదని చెప్పఁబడియున్నది- ఇట్లు రెండు స్త్రీవివచనములకునతస్పరవిరోధమునంభవించు
చుండఁగా ఆవిరోధపరిహారముకొఱకు వృద్ధవ్యవహారముననుసరించి విషయవ్యవస్థావికల్పాదులు

చేయుట యందు ఉత్పాదకవాదాదిలక్షణమైన న్యాయమేననుభవమైయున్నది కాఁబట్టి పూర్వశ్లోకే ప్రకారము
గా విషయవ్యవస్థచేయుటయు క్రమసియు తొలితిగా నేయితరస్థితములయందును విషయవ్యవస్థావికల్పాదులు తత్సంబం
ధోచితముగా చేయఁదగుననియు నుతాత్పర్యము||

౨౨౧

మూ. అథ శాస్త్రాత్మబలవద్ధమశాస్త్రమీతిస్థితిః || ౨౧ ||

వ్యా. ఏవంశస్వత్రప్రసంగేన వాదమాహ- అథ శాస్త్రాత్మబలవద్ధమశాస్త్రమీతిస్థితిః || ౨౧ ||
నిరస్తత్వాధికశాస్త్రాంతగతమైన రాజనీతిలక్షణమథ శాస్త్రమిహ నివర్తితం అథ శాస్త్రధర్మశాస్త్రస్వత్యైర్విరోధే అ
థ శాస్త్రాధర్మశాస్త్రంబలవదితిస్థితిమథాదా- యద్యపి సమావేశకర్తృకతయా ధర్మశాస్త్రధర్మశాస్త్రసంస్కరణవగతా
జీనాస్తీతథాపి ప్రమేయస్వధర్మస్య ప్రాధాన్యధర్మస్య ప్రాధాన్యధర్మశాస్త్రంబలవదిత్యభిప్రాయః- ధర్మశాస్త్రవస్త్రా
న్యంతాస్త్రాదాద్యతంతస్తాధర్మశాస్త్రధర్మశాస్త్రయోర్విరోధే అథ శాస్త్రస్వబాధఏవనివచయవ్యవస్థానానికాః- కుకత్రో
వాహరణంతావత్- గురుంవాబాలవృద్ధావప్రాప్తాణాంబాలిహృతం | ఆతతాయినమాయాంతంహన్యాదేవాచారయః || ౨౨ ||
తాయినవధేదోజోహుతుర్భవతికశ్యన | ప్రశ్నం వాప్రకాశంవాచుక్తుస్తంభవ్యమృచ్యత | తథా | ఆతతాయినమాయాంతంహనివే
దాంతగంతే | జిహ్వాంసంతంజిహ్వాంసేయాన్నతేనప్రశ్నహోవేదిత్యాద్యధర్మశాస్త్రం | ఇయంవిశుద్ధిరుచితాప్రమాప్యకావతోద్వి
జం | కావతోప్రాప్తాణాంభేష్యతిరవిధియతఇత్యాదిధర్మశాస్త్రం- తయోర్విరోధేధర్మశాస్త్రంబలవదిత్యయత్తం- ఆత
యోరేకవిషయత్యాసంభవేనవిరోధాభావాన్నబలాబలచింతానతరతితథాచ- శస్త్రంవిజాతిభీప్రామాంభేష్యత్యేవయన్
తఇత్యుపక్రమ్య- ఆత్మనశ్యవతిత్రాజేరక్షిణానాంపసంగతే | స్త్రీవిప్రదివివత్రావధేగిష్టుర్నదూప్యత్యైర్వాత్తరక్షిణేరక్షిణాదీన
యజ్ఞోవకరణానాంవరక్షణేయథేచస్త్రీప్రాప్తాణాంసాయాంచాతతాయినమహుశస్త్రేణన్నదండభాగిరుక్త్యాతస్యాకావా
దాధర్మమిదమచ్యతే- గురుంవాబాలవృద్ధావప్రాప్తాణాంభావద్వివత్యంతావధ్యానస్యాతతాయినోహన్యత్కముతాన్యానితి- వాక్య
శ్రవణాదపివేదాంతగమిత్యత్రాచ్యభిశబ్దశ్రవణాన్నగుర్యాదీనాంభవధ్యత్వప్రతితిః- నాతతాయినవధేదోజోవ్యత్రగోప్రాప్తాణాం
థాదితిసుమంతువచనాచ్చ || ఆచార్యంచప్రవక్తారంపితరః మారః గురుః | నహింసాద్వ్యాప్తాణాంభావద్వివత్యంతావధ్యానస్యాతతాయినోహన్యత్కముతాన్యానితి- వాక్య
తిసుమవచనాచ్చ- ఆచార్యాదీనామాతతాయినాంహింసాప్రతిపేధేనేదంభవమథావత్- నాన్యథా- హింసాచాత్రప్రతిపేధస్సా
మాన్యతాస్త్రేణైవసిద్ధత్వాన్నాతాయినవధేదోజోహుతుర్భవతికశ్యనత్యేచపిప్రాప్తాణాంభావద్వివత్యంతావధ్యానస్యాతతాయినోహన్యత్కముతాన్యానితి- వాక్య
రదస్త్రేవశస్త్రపాదిధర్మానావహః | క్షేత్రదారహరస్త్రేవవదేతేతతాయినః | తథా | కుగ్రహానివిమోక్షిచ్చవాసాద్యతరప్రధాన
ధర్మజేనహంతావపికునశ్చాపిరాజని | తార్యావిక్రయకారీచరంధ్రాన్వేషణతత్పరః | ఏవమాద్యాన్విజానీయాత్పర్యానేవతతాయిన
ఇతిసామాన్యేనాతతాయినోదశాతాః- ఆత్మశ్చప్రాప్తాణాంభావద్వివత్యంతావధ్యానస్యాతతాయినోహన్యత్కముతాన్యానితి- వాక్య
మాదాద్యదివివధ్యైర్కత్రలఘుప్రాయశ్చిత్తంరాజదండభావశ్యేనిశ్చయః- తస్మాదన్యదిహివాదానంభవత్వన్య-తమచ్యతే | కా
రణ్యభూమిలాభేభ్యోమిత్రలబ్ధిర్వరాయతః | అతోయనేతతత్ప్రాప్తాణాంభావద్వివత్యంతావధ్యానస్యాతతాయినోహన్యత్కముతాన్యానితి- వాక్య
తిధర్మశాస్త్రం- తయోరన్యవిద్విషయవిరోధోభవతి- యథాచతుర్మూర్త్యుహరే ప్రవతమానేపికస్యయేతత్తథావ్యమదేబ

లభిర్యశతి - సభమౌశాస్త్రమనునప్రత్యంగవతి-కథావ్యస్యజమేఅవధార్యమాణేధమౌశాస్త్రమనునప్రత్యంగవతి-మిత్రలభిర్వివరీతా.
తతాథౌశాస్త్రాద్ధమౌశాస్త్రంబలవదతవివ-ధమాధ్యసన్నిపాతేర్థగ్రాహణవతేతేప్రాయశ్చిత్తస్యగురుత్వం దశాతమావస్తు
తేన . ఏతచ్ఛబ్దేనద్వాదశవాఙ్మకంప్రాయశ్చిత్తంవరాహ్యశ్యతే |

౨౧

తా || ధమౌశాస్త్రానుసారముగావ్యవహారములవిచారింపవలయునని చెప్పబడితనె బోశనపాద్యధౌశాస్త్రా

నుసారముగావ్యవహారములవిచారింపఁ గూడదని యథామాచున్నదికాఁబట్టి యిచటధమౌశా

అథౌశాస్త్రధర్మ
శాస్త్రములకు
విరోధము గలి
గెనేని ధర్మశా
స్త్రమే గా
హ్యంబగును .

ప్రాంతగతమైనరాజనీతిప్రతిపాదకగ్రంథమెఅథౌశాస్త్రమనిచెప్పఁబడుచున్నది - ఇట్టి
యథౌశాస్త్రమునకునుధమౌశాస్త్రమునకునువరస్పరవిరోధము సంభవించెనేని అథౌశాస్త్ర
మునకంటేధమౌశాస్త్రము ప్రబలమైనదనిశాస్త్రమర్యాదగనుక అథౌశాస్త్రమునుపరిత్య
జించిధమౌశాస్త్రప్రకారముగానేవ్యవహారములవిచారింపవలయుననితాత్పర్యము . సమాన
కత్వౌకములైనధమౌశాస్త్రాథౌశాస్త్రములకుస్వభావగతమైనభేదములేకున్నప్పటికిని-ధర్మ
ముప్రధానమైనదనియుఅర్థములప్రధానమైనదనియుఏతచ్ఛాస్త్రాదియందుఁదెలుపఁబడియుం
డుటవలనప్రధానమైనధమౌశాస్త్రంబునకునుఅప్రధానమైనయథౌశాస్త్రంబునకునువిరోధ
ముసంభవించినయెడలధర్మశాస్త్రప్రకారముగానేకార్యనిర్వహణము సేయందగునుగానివిష

ఉదాహరణము

యవ్యవస్థావికల్పాదులు సేయఁ గూడదనితేలియందగినది - - - - - నీనికీడుదాహరణము || గురుం
చాబాలవృద్ధౌవా-అనునిత్యాదివచనములయందు-గురువునైనబాలవృద్ధులనైననుబహుశ్రుతుఁ

డైనబ్రాహ్మణులైనను-తన్నుఁజంపఁదలఁచినప్పుచున్నవానితానుజంపుటవలనదోషములేదనిచెప్పఁబడియున్నది - ఇది
యథౌశాస్త్రము-ఇయింవిశుద్ధియదితాలనువచనమందుబుద్ధిపూర్వకముగాబ్రాహ్మణునిఁజంపినమహాపాపితిపాపను
సంభవించితీగఁదగినదియె కానిప్రాయశ్చిత్తములేదనిచెప్పఁబడియున్నది - ఇదిధర్మశాస్త్రము- ఈ రెంటికివరస్పరవిరోధ
ముగలుగుచున్నదికాఁబట్టిధమౌశాస్త్రానుసారముగాబ్రాహ్మణునిఁజంపఁగూడదనిశ్చయించుటయెయ్యుక్తము - అయి

ద్విజులుఅయుధ
ముధరించుట.

తేయాయుదాహరణమందుఁదెలియఁజేసినవచనములకువిషయభేదముగలిగియుండుటవలనపర
స్పరవిరోధములేదుకాఁబట్టియిచ్చటబాలాబలవిచారంబావశ్యకంబుగాదు - - - - - అవిషయభే
దంబెట్లనిన-ధర్మోపరోధకాలమందులట్టిధమౌమునుసంరక్షించుటకైద్విజులుఅయుధమునుధరిం
వవలయుననెనుప్రకరణమునుప్రాగఁభించి ఆత్మగ్రతుణమందునుదక్షిణాదియజ్ఞోపకరణరక్ష

ణమందునుయుధకాలమందును స్త్రీబ్రాహ్మణులకుహింస సంభవించుకాలమందును ఆతతాయుయొవచ్చినవానివిషయిద్గము
లుగాగలశాస్త్రములచేతఁజంపినవాఁడు రాజశిత్రొద్దుండుగాఁడని చెప్పి అయథౌమునుదృఢపఱచుటకైయొకప్పుడునువ
ధంపఁగూడని బ్రాహ్మణగుగువృద్ధాదులైననుఆతతాయులైవచ్చిరేనివారినిఁగూడఁజంపవచ్చును ఇతరులవిషయమైచెప్ప
నేలయునితేలియఁజేయఁబడియె-ఇట్లుచెప్పినమాత్రముననెగురు బ్రాహ్మణాదులకువధ్యత్యప్రతీతిగలుగదు- అదియేమని
న-సునుఁతువచనమదు ఆతతాయులలోగో బ్రాహ్మణులుదప్పితక్కినవారినిఁజంపుటచేతదోషములేదనిచెప్పఁబడియు
న్నది-ఆచార్యంచప్రవక్తారం- అనెడుమునువచనమునకును- ఆచార్యపితృమాతృగురు బ్రాహ్మణగోతాపనులుఆతతాయు
లైయున్ననువారినిఁజంపఁగూడదనితాత్పర్యంజేర్పడుచున్నదికాఁబట్టి- నాతతాయువధేదోషోహంతుర్భవతికశ్చన - అనె

ఆతతాయులక్ష
ణము

డువచనముబ్రాహ్మణాదివ్యతిరిక్తవిషయమేయని తేలియందగినది - - - - - ఇట్లుదగలఁబెట్టువాఁ
డును-విషముపెట్టువాఁడును - అయుధహస్తండును-ధనావహారియు-పరులభూమిసవహరించు
వాఁడును-పరభానులనవహరించువాఁడును- మంత్రవ్రయోగాదులచేతపరులఁజంపువాఁడును
రాజనొద్దఁజేరికొండెముసెప్పువాఁడును- భార్యనువిక్రయించుకొనువాఁడును- రంధ్రాన్వేష

ఇము సేయించుడువాడును-వీరు మొదలుగాఁగల వాడుతతతాయులనంబడుమరణపామాన్యముగాఁ జెప్పియుండుటవలన బ్రాహ్మణులబాలవృద్ధాదులు ఈచెప్పఁబడినవ్రతారముగా ఆతతాయులైయుండిరేని అట్టివారిని చంపవలయుననెడు యత్నములేక అగ్రసంరక్షణయజ్ఞోచకరణగతుణ్యధామైయెవఁడైననునివారింపుచుండగా అట్టికాలముఁ దుత్తమాద మువలనవీని ఆయుధాదులుదగిలి వారువృత్తిఁబొందిరేని అట్టిచరణమునకు కారణభూతుం డైనవాకిలఘ్నప్రాప్తయశ్చిద్ర మువలన నెవారిశుద్ధవ్యముగలుగునని యారాజదండనలేదనియును- ఈ యాదాహరణమందున్న - గురుం వాబాలవృద్ధావా- అనెడువచనమునకు తాత్పర్యముగనుక ఇచ్చటవగస్పగవిరోధము లేదనియెఱుంగఁదగినది -

మఃటియొక యు హిరణ్యభూమిలా భేభ్యోమిత్రలభిర్వరాయతః. అనువచనమందు హిరణ్యభూలాభములకు
దాహరణము. తెమిత్రలాభముఅధికమైనదిగనుక ఎవ్విధంబుననైనమిత్రలాభమునకుయత్నము చేయవలయు ననిచెప్పఁబడియున్నది - ఇదియథాశాస్త్రము. ధర్మశాస్త్రముపాఠేణక్రథలోభవివజ్ఞ-

తః. అనువచనమందుధర్మశాస్త్రానుసారముగాశత్రువునందుక్రొంభునుమిత్రునియుండు స్నేహంబునలేనివాడైవ్య వహరములవిచారించవలయుననిచెప్పఁబడియున్నది ఇదిధర్మశాస్త్రము - ఈరెండువచనములకునుఒకానుకచోటవి రోధముగలుగుచున్నది-అదియెట్లన- ప్రతిజ్ఞాపాదోత్తరపాదక్రియాపాదసాధ్యసిద్ధిపాదముల నెడునాలుగుపాదములు గలవ్యవహరముజరుగుచుండగా మొకనికిజయముగలుగఁజేసినపక్షమందుమిత్రలాభంబును ధర్మశాస్త్రవిరోధంబును

గలుగుచున్నది - మఱియొక్కకిజయముగలుగఁజేసినపక్షమందుమిత్రవిరోధంబునుధర్మశాస్త్రా

అర్థశాస్త్రాను సుకూల్యంబును సంభవించుచున్నది - ఇట్టిపరస్పరవిరుద్ధస్థలమందుధర్మశాస్త్రమునవలంబించవల
సారముగా తి యుంఁగాని అథాశాస్త్రమునవలంబించఁగూడదు - గౌతమసూత్రమందు అర్థశాస్త్రము
ర్బుచేసిన యధి ననుసరించి వ్యవహరవిచారణచేసినవానికి మహాపాతకులకుఁజెప్పియున్న ద్వాదశపాపిక
కారికిప్రాయ ప్రాయశ్చిత్తముచెప్పఁబడియున్నదికాఁబట్టిఅథాశాస్త్రధర్మశాస్త్రములకువిరోధముగలి
శ్చిత్తము. గినప్పుడుధర్మశాస్త్రమునేగ్రహింపవలయునని తాత్పర్యము. ౨౧

మూ. { ప్రమాణలిఖితంభుక్తిస్సాక్షిగశ్చేతికీర్తితమ్ప్రమాణము. }
{ మన్యతమాఖావేదివ్యాన్యతమమువ్యతే||౨౨|| }

వ్యా || తతోధీశేభయేత్సద్యఃప్రతిజ్ఞాతార్థసాధనమిత్తుక్తంకింతత్సాధనమిత్వపేక్షితఅహ||ప్రమాణమితి||ప్రమీయతేవరిచ్చి వ్యతేనేనేతిప్రమాణం-తచ్చవిద్విధం - మానుషం దైవికంచేతి-తత్రమానుషంప్రమాణంత్రివిధం-లిఖితంభుక్తిస్సాక్షిగశ్చేతికీర్తితంమహా షిఁభిః-తత్రలిఖితంద్వివిధం - శాసనంజానవదంచేతి-శాసనముక్తలక్షణం-జానవదంతు వక్ష్యమాణులక్షణం- భుక్తిరుపభోగస్సాక్షిణో వక్ష్యమాణస్వరూపప్రకారాః - ననులిఖితస్యసాక్షిణాంచకర్తాభివ్యక్తిద్వారేణశబ్దేంతర్భావద్యుక్తంప్రమాణ్యం-భుక్తేస్తుకథంప్ర మాణ్యం-ఉచ్యతే-భుక్తిరపిత్వేద్విద్విశేషజైర్యుక్తాస్యత్వహేతుభూతక్రయాదికమవ్యభిచారాదనుమానయంతి అనువక్ష్యమాణావాకల్ప యంతిత్యనుమానేఅర్థావత్తావాంతర్భవతీతిప్రమాణమేవ - ఏషాంలిఖితాదీనాంత్రియాణామన్యతమస్యాఖావేది వ్యానాం వక్ష్యమాణ స్వరూపభేదానానున్యతమంజాతిదేశకాలగ్రన్తాద్యపేక్షయాప్రమాణమువ్యతే-మానుషాఖావేదివద్యవ్యప్రమాణ్యమస్తాదేవవరగా దవగవ్యతే - వివ్యస్యస్వరూపప్రమాణ్యయోరాగమగమ్యత్వాత్-అతశ్చయత్రవరస్పరంవివదతోద్భుగవధర్మాధికారిణంప్రాత్రయో రేకోమానుషీంక్రియాం బ్రూయాదవరస్తుదైవీంక్రియామవలంబితే-తత్రమానుషీవ్యవగ్రాహ్య-తదావకత్యావ్యయనః || యద్యేకామాను షీంబ్రూయాదనోబ్రూయాత్తుదైవీకిం మానుషీంత్రగృహ్నియాన్నతుదైవీంక్రియాంనృపఇతియత్రాపి ప్రభావైకదేశసాధనంమా నుషంసంభవతి - తత్రాపినదైవమాత్రయజీయం- యధా-రూపకశతమనయావృద్ధ్యాగృహిత్వాయంనప్రయచ్ఛతీత్యభియోగావహ్నుదేగ్ర హణేనాక్షిణ్యంతినోసంభూయాయంవృద్ధివిశేషవా- అతోదివ్యేనభావయామితుక్తత్రైకదేశవిభావితన్యాయేనాపి సంభూత్వృద్ధి విషసిద్ధేర్నదివ్యస్యావకాశః - ఉక్తంచకాత్యావనేన! యద్యేకదేశవ్యాప్రాపిక్రియాదిద్యేతమానుషీసాగ్రాహ్యేనాప్రాప్త్యాపిదైవీ వివదతాన్యజామితి-యత్తుసాధనాహసికానాంతుప్రాత్రందివ్యేవరేక్షణమితితదపిమానుషసంభవకృతనియమాథాం-యదపినా

రచేనోక్తం | అరణ్యనిజానేరాత్రావంతర్వేత్తనిసాహసే | న్యాసావహ్నవనేనైవదివ్యానంభవత్క్రియేతి | తదపిమామహిసంభవవిక-
తస్మాన్నానుమాభావవివదివ్యేవనిగాయత్రత్యగీకం-తస్యచావహదోవృశ్యతే || ప్రక్రాంతేసాహసేవాజేపారుష్యరండవాచితే | బ
లోద్భవేషుకార్యేషుసాక్షిణోదివ్యమేవచేతి - తథాతేభ్యోదీ నామపిక్వలన్నియమౌద్భవ్యతే-యథా | పూగశ్రేణీగణాదీనాం యాస్తి
తికపరిశీలనా | తస్మాస్తుసాధనంతేభ్యంసదివ్యంసవసాక్షిణః | తథా | ద్వారమాగ-క్రియాభోగజలవాహుదిమక్రియా | భుక్తిరేవతుగు
ర్వీస్యాన్నదివ్యంసవసాక్షిణః | తథా || దత్తాదత్తేషుభ్యత్యానాం స్వామినాంనిగాయేనతి | విక్రయాదావసంసంధేక్రిత్యాభవమని
వృత్తినిద్యుతేసమాహ్వయేనైవవివాదేసముపస్థితే | సాక్షిణస్సాధనం ప్రోక్తంసదివ్యంసవతేభ్యకమితి || ౨౨

తా|| సప్తమశ్లోకముందుసాధింపఁదగినయథామునకుసాధనముల ప్రాయించవలయుననిచెప్పఁబడెనుగదా-ఆసా
ధనభేదంబులు దెలియఁజేయఁబడుచున్నవి || ప్రమాణమునఁగావస్తుతత్వంబిట్టిదని తెలియఁజే

లిఖిత సాక్ష్యా యునట్టిసాధనము-ఆప్రమాణమునకు-మానుషముదైవికముఅనిరెండుభేదములుగలవు- అందు
దిసాధనములు. మానుష ప్రమాణము-లిఖితము-భుక్తి-సాక్షులు-అగ్రము-ఉచితవిధములుగాఁబులుచేవిభజింపఁ
బడియున్నది-అందులిఖితమునకు- శాసనముజానపదముఅని రెండుభేదములుగలవు- శాసనలక్షణ

ము పూర్వకాండమునందు ౩౧౧వ-శ్లోకంబునఁ జెప్పఁబడియున్నది - జానపదలక్షణము ఈకాండమందె ౧౨ మొదలు
గాఁగలశ్లోకములయందుఁ జెప్పఁబడును-భుక్తియనఁగాఅనుభవము- సాక్షిలక్షణము ౬౮ మొదలుగాఁగలశ్లోకములయం
దుఁ జెప్పఁబడును- ఈలిఖితభుక్తిసాక్షుల నెఱుమానుష ప్రమాణములలో నొకటియొననులేకుం డెనేని-౧౨ మొదలుగాఁగల
శ్లోకములయందుఁ జెప్పఁబడెడు దివ్యప్రమాణములలో నొక ప్రమాణమును జాతిదేశకాలద్రవ్యాద్యనుగుణముగాగ్ర
హింపవలయుఁగాని మానుష ప్రమాణంబులైనలిఖితాదులుండునపుడుదివ్యప్రమాణంబునుగ్ర

లిఖితాదులు విహింపఁ గూడదు- కాఁబట్టియేక కాలమందు ఇద్దలువివాదవశుచు ధర్మధికారియొద్దకువచ్చి యొ
డఁగాదివ్యప్రమాణము గా
హ్యంబుగాదు. కఁడునావాదమునకులిఖితాదిమానుష ప్రమాణములున్నవని యుచుంటియొకఁడు దివ్య ప్రమాణ
ముఁజేసెదననియుఁ జెప్పకొన్నయెడలధర్మాధికారిమానుష ప్రమాణములగులిఖితాదులనేయిం
గీక రింపవలయుఁగానిదివ్యప్రమాణమునంగీకరింపఁ గూడదు- ఒకవ్యవహారముందేకొంతకులిఖితా
దిప్రమాణములుండికొంతకులేకున్నప్పటికినిదివ్యప్రమాణమావశ్యకముగాదు-అదియేమనను-

రూఁగింకొంతవడ్డికిడినుకొన్నాఁడనెడువాదమందుప్రతివాది నేనురూపాయలుదీసుకొనలేదనియుత్తరమిచ్చినయెడలనితఁ
డురూపాయలుదీసుకొన్నదానికిసాక్షులున్నారు అరూపాయలనంభ్యకునువడ్డికినిసాక్షులులేరుగనుకదివ్య ప్రమాణము
చేసెదననివాదిచెప్పెనేని అట్టివ్యవహారముగదాను[౨౦౪] శ్లోకమందుఁ జెప్పియున్న ప్రక్రాగముగా రూపాయలుదీసుకొ
న్నవిషయమును సాక్షులవల్లస్థిరపఱచుకొని ఆవాదద్రవ్యమువడ్డితోఁగూడవాదికి ఇచ్చునట్లుతీగుమానింపవచ్చునగునక
దివ్య ప్రమాణంబునకిచ్చటనవకాశములేదు- ఇట్లుకాత్యాయనులచేఁ జెప్పఁబడియున్నది || వ్యాఖ్యానమందున్ననాగదా
దివచనములకునుమానుష ప్రమాణములేదివ్యవహారమునుతోసివేయక దివ్యప్రమాణమువల్లపరిష్కరింపవలయుననితా

త్పర్యముగనుకవిరోధములేదు || అయితేవిషయమెట్లుటనటుకుటకొట్టుటతిట్టుటమొదలుగాఁగల
వ్యవహారములయందునుబలజనితవ్యవహారములయందును మానుష ప్రమాణములున్నప్పటికినిది
వ్యప్రమాణమేగాహ్యంబగును || ఇట్లులిఖితాదులకునుకొన్నివివాదములయందునియమము
గలదు - అదియెట్లనిన-పతకాలుశీల్పులు మొదలుగాఁగల వారు సమాజముగాఁజేరియేకఁజను
కొనెడుసంకేతమునకులిఖిత ప్రమాణమేముఖ్యమానుగాని దివ్యసాక్ష్యాది ప్రమాణములుము
ఖ్యములుగావు || గృహేదిద్వారములుమాగములుఉత్పవాదికార్యములుగీటికాలువలు-ఇత్యా
దివిషయములైనవ్యవహారములయందుఅనుభవమేముఖ్యమానుగానిదివ్యసాక్ష్యాదులుముఖ్యం

భులుగావు || వేతనాదానవివాదమందును-స్వామిపాలవివాదమందును క్రయవిక్రయానుక
యవివాదమందునుద్యుత ప్రాణిద్యుతవివాదములయందును సాక్షులేముఖ్యులౌదురుగాని
దివ్యప్రమాణలిఖితాదులుముఖ్యంబులుగావనితాత్పర్యము, ౨౨

మూ॥ సర్వేష్వర్థవివాదేషుబలవత్పుత్రరాక్రియా॥౨౨౪॥

వ్యా॥ ఉభయత్రప్రమాణసద్భావేప్రమాణగతబలాబలవివేకేచానతిపూర్వాపరయోకార్యయోకస్య బలీయస్తమిత్వరత
హ॥ సర్వేష్వర్థి॥ ఋణాది కేషున సర్వేష్వర్థవివాదేషు త్రరాక్రియాక్రియతత్త్వక్రియాకార్యంబలవ తి - ఉత్తరకార్య పాధితేతద్వాది
విజయీభవేత్సూర్యకార్యేసిద్ధేపితద్వాది త రాజీయతే-తద్యథా-కశ్చిద్ద్రహణసభారణంసాధయతి-కశ్చిత్ప్రతివానేనాభారణం-తత్ర
గ్రహణప్రతివాదయోఃప్రమాణసిద్ధయోఃప్రతివాదంబలవత్ప్రతివాదసాదీయతి-తథాపూర్వంద్వికలతంకృత్యాత్వాకాలంతతే ప్ర
కంశతమంగీకృతవాత త్రోభయతేః ప్రమాణసద్భావేపిత్రకశతగ్రహణంబలవత్పశ్చాద్భవిత్వాత్సూర్యాభావేనానువత తేః-ఉత్తం
చ । పూర్వాభావేనసోత్పత్తిరుత్తరస్యకాసేత్స్వతీతి॥ ౨౨౪

తా॥ వాదిప్రతివాదులకిద్దటికిని సామ్యోదిసాధనములునమానములై యుండెనేని అందుపూర్వోత్తరకార్యముల

లో నేదిబలవ త్రరంబగుననిన-ఋణాదికములైనఅథావ్యవహారములయందు-ఉత్తరకార్యము-

అర్థవివాదనుం అనఁగా వెనుక జరిగినకార్యముబలవ త్రరంబగునుగనుక ఆయుత్తరకార్యవాదియేజయమునుబొం

దుఉత్తరకార్య దుసనియుపూర్వకార్యముప్రమాణసిద్ధమై యున్నప్పటికినిఆ వాదివరాజయమునుబొందుననియూ

ముబలవ త్రరం నుతాత్పర్యము॥ ఉదాహరణము॥ ఒకఁడువీనికిఅప్పిచ్చియూన్నాననిసామ్యోదిసాధనముల చేసా

బగు. ధింపుచుండగాఆప్రతివాదితిరుగాచెల్లించితినిసాధనములచేతసాధించెనేనిఈ రెండు కార్యము

లలోతిరుగాచెల్లించుటబలవ త్రరమైనదిగనుక ఆ ప్రతివాదికిజయముగలుగునుగాని వాదికిజయ

ముగలుగఁజాలదు॥౨ ఉదాహరణము॥ ఒకఁడుమొనటరూ२౦౦ తీసుకొన్నదానికిసాధనములున్నవి-పిమ్మట రూ३౦౦ తీ

సుకొన్నట్టుగాఒప్పుకొన్నదానికిసాధనములున్నవి - ఇట్లుండెనేనివెనుక ఒప్పుకొనఁబడినమున్నూటరూపాయలమొత్త

మేస్థిరపడునుగానిమొదటియిన్నూటరూపాయలమొత్తముస్థిరపడుదు. ౨౨౪

ఆస్యావవాదమాహ. మూ. ఆధౌప్రతిగ్రహేక్రీతేపూర్వాతుబలవ త్రరా॥౨౨౫॥

వ్యా॥ ఆధావిలి॥ ఆధ్యావిమత్రిషుపూర్వమేవకార్యంబలవ తి-తద్యథా- ఏకమేవక్షేత్రమేకస్యాధింకృత్యాకిమపిగృహీత్వాచు
సరస్యస్యాస్యాధాయకమపిగృహ్యతి-తత్రపూర్వవైశ్యవతద్భవతిఏవోత్తరస్య - ఏవంప్రతిగ్రహేక్రయేచ-నస్యాహిత స్యతేదానీకవ్యత్యా
త్వసరాధావమేవసంభవతి - ఏవంద తస్యక్రీతస్యచదానక్రయామోవవద్యేతే-తస్మాదివంవచనమనర్థకం-ఉచ్యతే- అన్యత్వేపియ
చిమోహోత్కంఠిల్లోభాద్వాత్సరాధాసాధికంకరోవశక్రపూర్వంబలవదితిన్యాయపూర్వకమేవేదంవచనమిత్యోధ్యం॥ ౨౨౫

తా॥ కుదవ-ప్రతిగ్రహము-కొనుగోలు-ఈవిషయములయందుమొనటజరిగించఁబడినకార్యమే

కుదవమొదలై లవత్తరంబగును॥ ఉదాహరణము॥ ఒకఁడుతనభూమిగృహములనుకొనికుదవయొంచి వానియొ

న కొన్నివివాద ద్దనేమైననుదీసుకొనితిరుగా ఆభూమిగృహముల నేలోభమోహదులవలననుజియొకనికిఁ గుదవ

ములయందుపూ యుంచినపక్షమందు వారిలో మొనటకుదవయొంచుకొన్నవానియవ్వదిరెడవఁజుటఆభూమిగృహ

ర్వకార్యమెబల దులయంచువానికేస్వాతంత్ర్యముగలిగియుండునుగానివెనుకకుదవయొంచుకొన్నవానికి స్వా

వ త్రరంబగును. తలత్ర్యముగలిగి యుండదు-ఈరీతిగానేప్రతిగ్రహాక్రమవిషయములయందునూహించు నది.

మూ. { పశ్యతోఽబ్రువతోహానిర్భూమేర్వింతతివాషికీ ।
{ పరేణభుజ్యమానాయాధనస్యదశవాషికీ॥ ౨౨౬॥ }

వ్యా॥ భుక్తేఃకైశ్చిద్విశేషజైర్యుక్తాయోఃప్రామాణ్యందశకాయవ్యకాప్యాశ్చిద్భుక్తేఃకార్యాతిరమాహ॥ పశ్యతఇతి॥ పరే
జాసంబద్ధేనభుజ్యమానాంభువంధనవా-పశ్యతః - అబ్రువతః-మదీయేయంభూత్వయానభోక్తవ్యేత్యప్రతిపేధతస్తస్యాభూమ్యేగ
శతివాషికీఅప్రతిరవంశతివఃపఃపభాగనిమిత్రాహానిర్భవతి - భనస్యతుహస్త్యత్వాదేశకవాషికీహనిః- న న్యేతదనువ వస్తున
హ్యప్రతిపేధాత్వత్వమవగచ్ఛతి - అప్రతిపేధస్యదానచక్రయాదివత్సత్వనివృత్తిహేతుత్వస్య లోకశాస్త్ర ద్వారప్రసిద్ధత్వార్థ

నావివింశతివషాః-వభోగాత్వత్వం - ఉపభాగస్యస్వత్వే-ప్రమాణత్యాత్మమాణస్యచప్రమేయప్రత్యక్షత్వాదకత్వాత్-రిక్తక్ర
యాదిమస్వత్వకారకహేతుష్యవాతాచ్చ-తథాహి-స్వామిరిక్తక్రయసంవిభాగవరిగ్రహణిగమేషుత్రాన్యథాస్వాధికంబంతుతియ
స్యవిజితంనిర్విప్లవైశ్యకూద్రయారిత్యప్రావేశస్వత్వకారకహేతునైతకుః-వతః-సభాగం - సచేదమేవవచనంబింశతివషాః-వభాగ
స్యస్వత్వావత్తిహేతుత్వంప్రతిపాదయతితియక్తం-స్వత్వస్యస్వత్వహేతునానంబలంకప్రసిద్ధత్వేనశాస్త్రైకసకుధిగమ్యత్వాభావాత్ -
ఏతత్ప్రతిభాగప్రకరణేనపుణతరమువహదయ్యతే-గౌతమవచనంతునియమాథాం || అనాగమంతుయోభుజ్జేబహూన్యబ్జితాన్య
పి | భారదంజేనతంపావందండయేత్పుధివీవతిత్వేదవ్యనాగమోవభాగస్యస్వత్వహేతుత్వేవిరుద్ధత్వే-నచానాగమంతుయోభుజ్జేబ
త్వేత్వేనోక్షభోగవిషయ-వశ్యతోబ్రువతఇతిప్రత్యక్షవిషయమితియక్తంవత్తుం - అనాగమంతుయోభుజ్జేబిత్యవిశేషాభిధానాత్
నోవభాగేబలంకార్యమాత్రాతత్పుతేనవా | వశుస్త్రీపురుషాదీనామితిభర్తృవ్యవస్థితఇతికాత్యాయనవచనాచ్చ- నమక్షభాశ
వహనికారణాభావేనహేతరసంభవాత్-నచైతన్యంతవ్యం - అధిప్రతిగ్రహక్రయేషుపూర్వస్యాఃక్రియాయాఃప్రాబల్యవచాదేనభూ
మివిషయేవింశతివషాః-వభోగయక్తాయాఃభవవిషయేదశవషాః-వభోగయక్తాయాఃఉత్తరస్యాఃక్రియాయాఃప్రాబల్యవచనేనవ్యతఇతి
యతేస్తేషూత్తరజక్రియాతత్వతోనౌవవన్యతే-స్వీయమేవహ్యభేయంచేయంవీక్రేయంచభవతి-నచాతస్యరత్నస్యవిక్రీతస్యకాస్య
త్వకుఃస్తి-అస్యస్యదాతేప్రతిగ్రహేవచండఃస్మర్యతే || అదేయంయశ్చగృహ్లాతియశ్చాదేయంప్రయవృత్తి | ఉభౌతౌచారవచ్చాస్యాదాస్యా
భౌత్తమసామాసమితి | తథాభ్యాదీనాంప్రయాణాదువచాదేవ్యన్లోకస్వాధిసీమాదీనాముత్తరజ్జ్నేతకచాదోనోవవన్యతే - తస్మా
ద్భూమ్నాదీనాంహనిర్దమవవనై ౨౪ || నాపివ్యవహారహానిః-యథా || ఉపేతంతుర్వతస్తస్యభూక్తింభూతవ్యవస్థితః | కాతేలివన్నేపూర్వ
క్రేవ్యవహారోనపిభ్యతీతి నారదేనోపేతైలింగాభావకృతావ్యవహారహానికానామస్తవకావకృతా-తథామనునాపి || అజడశ్చేదహిం
దోవిషయేచాస్యభుజ్యతే | భగ్నైవవ్యవహారేణభౌత్తతద్ధనకుహాతీతి వ్యవహారతోభంగోదశి-తోనవస్తుతోవ్యవహారభంగశ్చై
వంభూతాశిలవదలి-అజడోయమహింధో-౨ బాలాస్యసన్నిధివింశతివషాః-వ్యవస్థితవంతుయాభుక్తంతప్రబహవస్సాక్షిణస్పంతి-
యద్యస్యస్వమన్యాదేనమయాభుజ్యతేతదాయంకిమిత్వేతావంతికాలముదావ్యతితత్రచాయంనిరుత్తరోభవతి-వివంశిరుత్తరస్యాపి
వాస్తవోవ్యవహారోభవత్యేవ || భలంనిరన్యతేభూనవ్యవహారాన్నయేన్నైవఇతినియమాత్ | అధకుతలియద్యపినవస్తుహనిరా ౨౪
వ్యవహారహానిస్తథాపివశ్యతోప్రతిపేక్షతోవ్యవహారహానిశంకాభవతితిన్నైవత్తయేతూక్తింసస్థాతవ్యమిత్తువచశ్యతఇతి - తచ్చన -
స్తాతకాతాయాభుక్తేహ-నిశంకాకారణత్వాభావార్హాన్తింసస్థాతవ్యమిత్వేతావన్నాత్రాధిధిత్వాంబింశతిగ్రహణమవిషయీతం
స్యాత్-అథోవ్యతేదిశతిగ్రహణమూర్ధ్వంవత్తదోహద్భావననిరాకరణాధాం-యథాహకార్యాంనః శక్తస్యసన్నిధావభోకయే
నచేత్సేనభుజ్యతే | వింశద్వషాః-ఇతిక్రాంతంతర్వప్రచందోషవజ్జితమితి | తదపి-అభ్యాదివ్యవివింశతేరూర్ధ్వంవత్తదోహద్భావ
ననిరాకరణస్యసమత్వేనావవాదాసంభవాత్ - యథాహకార్యాంనః || యేనవింశతివషాః-అధిర్భుక్తస్సునిశ్చితః | తేనచేత్సేనత
ల్పిద్ధిర్లభ్యం-దోషవిషయజితం || తథా || సీమావివాదేనచేతేహవత్ప్రవిధియతే | తస్యదోషాఃప్రవక్తవ్యాయావద్వషాః-వివింశతిరితి-
పితేనధనస్యదశహాని-కీర్త్యేతదపిప్రత్యక్షం-తస్మాదన్యన్లోకస్వాన్యోర్ధ్వోవత్తవ్యః-ఉభ్యతే - భూమేధానస్యవఫలహానిరివావిషయీతా
నవస్తుహానిరా ౨౪ పివ్యవహారహానిః - తథాహి - నిరాకృతానిశంతివషాః-వభాగాదుర్ధ్వంయద్యపిస్వామిన్యాయతఃత్వేత్రంలభతే-
తథాపిఫలానుసరణంసంభవతే-అప్రతిపేక్షలక్షణాత్వాదరాధాదస్తాచ్చవచనాత్ - వరోక్షభోగేతువింశతేరూర్ధ్వంవిఫలానుసర
ణంలభతేపద-వశ్యతఇతివచనాత్-ప్రత్యక్షభోగేవసామ్రాజేలమ్రువతఇతివచనాత్-వింశతేఃప్రాప్తత్యేనేరాకోశేచలభతే
విశంకిగ్రహణాన్-నమతదుత్పన్నస్వాపిఫలస్యస్వత్వాత్తద్ధానిరమవవనై ౨౪-బాధం-తస్యస్వరూపాదినాశేనతద్దావస్తానాత్-యథా
తమత్పన్నైపూగవనసపుతాదీనాంయత్పునస్తమత్పన్నమువభోగాన్నవ్యంత్రస్వరూపనానాదేవస్వత్వనాశః || అనాగమంతుయోభు
జ్జేబహూన్యబ్జితాన్యపి | భారదంజేనతంపావందండయేత్పుధివీవతిత్వేనవచనేనన్యక్రియరూపేణగణయిత్యావారవత్తమ
ప్రవ్యదానంప్రాక్తంహనిర్వింశతివషాః-కీర్త్యనేనాపొద్యతే - రాజదండఃపునరన్యేవవింశతేరూర్ధ్వం-వి-అనాగమోవభాగాదవ
వాదాభావాచ్చ-తస్మాత్స్వాముక్తిపేక్షంక్షణస్వావరాధాదస్తాచ్చవచనాద్వింశతేరూర్ధ్వంసంక్షంభలంసంభవతఇతినితం - ఏతేనధన
స్యదశహాని-కీర్త్యేతదపివ్యాఖ్యాతం ||

౨౪

తా|| కొన్నివిశేషణములతోఁగూడినఅమభవమునకుప్రామాణ్యమునుదేలియఁజేయఁదలంబియొకానొకయనుభ
వమునకుప్రయోజనాంతరమునుజేప్పెడువిధంబెట్లనిన- ఒకనిభూమినిమఱియొకఁడనుభవించు
భక్తిప్రామా మండఁగా అభూమిగలవాఁడు నమీశమందుండియు ౨౦ సంవత్సరములవరకునిషేధింపకచూచు

ఇవివేదనమం దుపూర్వవత్థో ధాము. చుం డేనేరిఅట్టిభూమియందుఆయజమానునికిస్వాతంత్ర్యహానిసంభవించుననియూ - ధనమునేఁ గాగజాశ్వవశ్యాదులనుతదధిపతిగమతుమందునిరాపేక్షముగా వదినంపత్సరములువరుండను భవించెనేని ఆగజాశ్వాదులయందును యజమానునికిస్వాతంత్ర్యహానిసంభవించుననియూను తాత్పర్యము- అయితేయీ తాత్పర్యముపూర్వవత్తుమవుచున్నది - అదియెట్లనిన- తనపొమ్మును మఱియొకఁడనుభవింపుచుండఁగానిపేధింపక చూచుచుండుటస్వత్యనివృత్తికారణంబుగాదు - గౌతమీలఁజే జెప్పఁబడి యున్న క్రయవిభాగాద్యప్రవిధస్వత్యకారణములలోఅనుభవంబొకకారణంబని చెప్పఁబడియుండలేదు. ఇదియునుఁ గాకస్వత్యంబునుస్వత్యకారణంబునులోక ప్రసిద్ధంబులైనవి కానిశాస్త్రైకగమ్యంబులుగావుగనుక ఈయాజ్ఞవల్క్యసవ నమే ౨౦ సంవత్సరములయనుభవమునకుస్వత్యకారణత్వమునుప్రతిపాదించుచున్నననియూనుజెప్పఁగూడదు - గౌతమీవ వనమై తెనియమాధాము-మఱియునిస్వత్యవిషయమువిభాగప్రకరణమందులెన్నఁగఁడలియఁ జేయఁబడును || ఇదియునుం గాకస్వత్య హేతుభూత ప్రతిగ్రహక్రయోదిపంబంధములేవస్తువు నులనేకశతసంవత్సరములనుభవించినప్పటికిఁగిఅట్టిలవాగమద్రవ్యముననుభవించినవానిచోగు నిశిక్షించినట్లుప్రభువుశిక్షింపవలయుననిస్త్యత్యంతరమందుఁ జెప్పఁబడియుండుటవలనకేవల నుభవముస్వత్యమునకుకారణంబుగాదనినిశ్చయము || ఓయిఆధిప్రతిగ్రహక్రయములయందు పూర్వకార్యముబలవత్తరమైనదనిపూర్వశ్లోకమందుఁ జెప్పఁబడియున్నదిగనుక ఆయథామునకుఅవపాదముగానిశ్లోక హానియిది ప్రతిగ్రహక్రయములకును ౨౦ సంవత్సరములనుభవము జరిగెనేనిఁడ తరకార్యమేబలవత్తరంబగునని చెప్పఁబడి ననితలఁచఁగూడదాయనిన-అట్లుతలంపఁగూడదు-అనియనఁగాకుదవ - ఈయాధిప్రతిగ్రహక్రయములొక సారి జరిగించి నప్పుడేవీనిస్వత్యముతప్పిపోవుచున్నదిగనుకతిరుగాముఱియొకఁకిజరిగించుటకధి కాశమే లేదు అదియేలయనిన- తనకుస్వత్యములేవస్తువునుమఱియొకఁకిచ్చినవాఁడునుఅట్టివస్తువునుదీనుకొ న్నవాఁడునుచోరులవలెరాజశిత్రాగ్నులగుదురనిస్త్యత్యంతరమందుఁజెప్పఁబడియున్నది-కాఁబ ట్టిఆధిప్రతిగ్రహక్రయములవిషయమందొకష్టమనుట తరకార్యప్రాబల్యమునంభవించడుగ నుక ౨౦ సంవత్సరములువరుండనుభవించిన మాత్రముననేఆభూమియందుయజమానునికి స్వా తంత్ర్యహానిగలుగుననుటయొక్కముగాదు||వ్యవహారహానిగలుగుననియూను జెప్పఁగూడదు-అదియే మనిన వ్యాఖ్యానమందున్ననారదవచనమునకుఁడేత్రాలిం గాభావకృతమైనవ్యవహారహానిగలు గుననితాత్పర్యముగానివస్త్యభావకృతమైనవ్యవహారహానిగలుగుననితాత్పర్యముగాదు- మనువ చనమునకువ్యవహారమాగఁబువలన కార్యమునకుభంగముగలుగునని తాత్పర్యముగానివ్యవహారమునకేభంగముగలుగుననితాత్పర్యముగాదుగనుకవ్యవహారహానియూను లేదు-అదియెట్లనిన- జ డుండునుఖాలుండునుగాకఁజుండువీనిప్రత్యక్షమందుత్తరువదేండ్లనుంచినిరాత్రేపముగానే నీభూమిననుభవింపుచున్నాననుటకులనేకలుసాక్షులున్నార-నేనుఅన్యాయముగావీనిభూమిన నుభవింపుచున్నయెడలఇన్నిసంవత్సరములువీఁడేలయూరకుం డెననిఅభూమిననుభవింపుచున్నవాఁడుచెప్పుచుండఁగా - ఆ యామిగలవాఁడుసరియైనయూత్తరముచెప్పఁజాలకనిరుత్తరుండైయున్నప్పటికిని (ఫలంఁగరస్యభూతేన) అనెడువచనాను సారముగాప్రభువుఫలాక్తులఁగొట్టివేసిసామదానాద్యపాపములచేతవాస్త్రవాధామునెఱింగి వ్యవహారమునుజరిగిం పవలయుగనుకవ్యవహారహానిలేదు || ఈరితిగావ్యాఖ్యానమందుమఱికొన్నిపూర్వవత్తుసిద్ధాంతో క్తులచేతత్తరువదినంపత్సరములువరుండనుభవించినమాత్రముననేద్రవ్యస్వామిశీత్రవ్యహానియూ ఆద్రవ్యమునుగురించినవ్యవహారహానియూగలుగదగనిర్ణయించియీశ్లోకమునకుగతఫలహానిగలు గుననిసిద్ధాంతాధాముడెలియఁజేయఁబడుచున్నది-అదియెట్లనిన - ఇరువదినంపత్సరములు యజ

భూమిని ౨౦ ఏ డ్లును రథ గజా దులను ౧౦ ఏం

క్షు ను తత్సామిసమ
 తుంబుననిరా తేవము
 గావరుం డనుభవించిన
 ను న్యాయమాగ్గంబు
 న ఆభూమ్యాదులు శ
 త్సామికేజేరునుగా
 నిగతఫలంబులుచేరవ
 సిద్ధాంతార్థము,

మానునిసమత్వమందునిరా తేవముగావరుండనుభవించినభూమినిన్యాయమాగ్గంబున
 ఆభూమిగలవాడుపొందెనేని - పూర్వముతానుదగ్గిగనుండిఆ తేపించకయుపేక్షించివీ
 టింపుచున్నదోషమువలనగతించిన ఫలములనుఆభూమిగలవాడుపొందజాలడు - వా
 డుదేశాంతరగతుండైయుండగావానిభూమినిరా తేవముగా అంసవత్సరములువరుం
 డనుభవించినను-నమీషమందుండిఆ తేపించుచుండగాఅంసవత్సరములువరుండనుభవిం
 చినను-నమీషమందుండి ఆతేపించకయుపేక్షించియుండగాఅంసవత్సరములకుతక్కు
 తగావరుండనుభవించినను-గతఫలంబులునుఆభూమిగలవానికేచేరును||అయితే- (అవాగ
 మంతుయోభుజ్జే) అనెడువచన ప్రకారముగాప్రతిగ్రహక్రయాది స్వత్వహేతువు
 లులేకఅనేకసంవత్సరములువరుండనుభవించినఫలములకుక్రయంబేర్పరచితిమొ త్తమును

చోరునివల్లరాబట్టినట్లు రాబట్టిఆద్రవ్యస్వామికిభూపాలుండిప్పించవలయుననెడునియమము(చోనిర్వింశతివాషికీ)అ
 నుసేవచనమువల్లఅవవాదించబడుచున్నదిగనుక - పరుండుతనభూమిసనుభవింపుచుండగానమీషమందుండియగువదేండ్ల
 వఱకుఆ తేపించకయుపేక్షించియుండెననెడుదోషమువలనగతఫలములుజమానునికిజేరవుగానివరులసొమ్ముననిష్ఠార
 జముగాఅనుభవించినవానికిరాజదండనముగలుగకపోదనిముఖ్యతాత్పర్యము-ఈతీతిగానేరథగజాశ్వాదిధనవిషయముందు
 పదిసంవత్సరములువరుండనుభవించుటవలనతత్సామికీగతఫలవోసంభవించుననునిత్యాదివిషయములూహించదగినవి

మూ { ఆధిసీమోపనితేవజడబాలధనైర్విసా | తథో }
 { పనిధిరాజస్త్రీశ్రోత్రియాణాంధనైరపి||౨౫|| }

వాక్ || ఆహ్వానవాదమాహ|ఆధితి|ఆధిశ్రీసేమాచోపనితేవశ్చాధిసీమోపనితేవాః-జడశ్చబాలశ్చజడబాలా-తయోధానేజ
 డబాలధనే-ఆధిసీమోపనితేవాశ్చజడబాలధనేవ ఆధిసీమోపనితేవజడబాలధనాని-తైర్విసా. ఉపనితేపోనామరూఢసంఖ్యాప్ర
 దశానేనరక్షణాథంబరస్యహస్తేనిహితద్రవ్యం-యథాహవారణః||స్వద్రవ్యంయత్రవిస్త్రాన్నితేవత్యవిశంకితకానితేపోనామ
 తత్ప్రకృతవ్యవహారవదంబుడైరితి || ఉపనిధానమువనిధిః-ఆధ్యాదిపదవశ్యతోబ్రువతోపిభూమేర్వింశతేథా-సస్యవదశభ్యావశే
 భ్యుపాధ్యాయపుష్పవచయహానిర్మళవతి-పురుషావరాధస్యతథావిధసాధ్యభావాదుసేతాకారణస్యతత్రత్రసంభవాత్ - తథాహి - ఆధే
 రాధితోవాధికవివభాగధృత్వపేక్షయామపినపురుషావరాధః-సీమశ్చీరకృత్ప్రమాంగారాదిచిహ్నైస్తుసాధనత్వాదుపేక్షానం
 భవతి - ఉపనితేపోవనిధోర్భుక్తేప్రతిపిదృత్వాత్పరిపేక్షాతిక్రమావభాగేచసోదయఫలాభావాదుపేక్షోపపత్తిః-జడబాలయోజా
 డర్వాద్బాలత్వాదుపేక్షాయుక్తైవ - రాజ్ఞోబహుకార్యవ్యాకులత్వాత్ - స్త్రీణామజ్ఞానాదప్రాగ్భావ్యచ్చ - శ్రోత్రియస్యాధ్యయనా
 భ్యావసతదధానిచారానుష్ఠానవ్యాకులత్వాదుపేక్షాయుక్తైవ-తస్మాదాభ్యాదిమనర్వత్రోపేక్షాకారణసంభవాత్ - నమక్షభాగేనితా
 త్రోకేచనకదాచిదపిఫలహానిః||

౨౫

కోర్ని విషయముల
 యందు ౧౦-౨౦వం
 డ్లకం-తైఅధికముగా
 పరునికిఅనుభవముగ
 లిగియున్ననుగతఫల
 ముతోఁగూడ ఆద్రవ్య
 ముద్రవ్యస్వామికే
 చేరుననుట.

తా||కుదవయుంచినభూమిగృహోదులును-పొలిమెరభూమియు-ఉపనితేవమునఁగా మావ
 సంఖ్యలఁదెలిపిదాచఁబెట్టినద్రవ్యంబును-ఉపనిధియనఁగా రూపసంఖ్యలఁదెలుపక దాఁచఁ
 బెట్టినద్రవ్యంబును-జడుండు-బాలుండు-నరపాలుండు, స్త్రీలు-ఛాందసులు - వీరిస్థావరజంగ
 మద్రవ్యములును-వీటినితత్సామిసమత్వమందునిరా తేవముగా పదియిరువది సంవత్సర
 ములకం-తైనధికముగావరుండనుభవించినప్పటికిఁగిఅట్టిస్థావరజంగమద్రవ్యంబులుగతఫలం
 బులతోఁగూడఆద్రవ్యస్వామికేచేరుననితాత్పర్యము - అదియేలయనిన-ఈచెప్పఁబడినవి
 షయములయందుయజమానండుఉపేక్షించియుండుటకుకారణములుగలిగియున్నవి-అది
 యెట్లనిన- కుదవయుంచినద్రవ్యవిషయమైఆకుదవవిడిపించుకొనువరకుఆద్రవ్యస్వామికీస్వా
 తంత్ర్యములేదుగనుకఁగూపేక్షసేయఁబడును-పొలిమెరవిషయమైపొట్టుపెట్టుమొదలైనగు
 ట్టులున్నవిగదాయోగఁగూపేక్షసేయఁబడును - ఉపనితేపోపనిధులననుభవించఁగూడదనితా

५२।

మూ. { ఆధ్యాత్మికాంకితములను భగవద్దేవుని
{ దండచిత్రములను గాజ్జీతములను పాఠములు }

52

పూర్వజ్ఞోక్తా
క్షద్రవ్యములను
అనుభవ బలం
బుననపహరించి
నవ్వాకి దండవ
ము.

దండన సానము
 ధి
 లుగిం.

అలో పసానము వాని చేత జేయఁబడినయపరాధమునకు కారణంబగు మో ఆస్థానమందు దండనము విధింపఁ దగినది ||
ధన దండన విషయ మందు ఆధనము నియ్యఁజాలని వాని చేత కాత్యాయన వచనానుసారముగా పనులు సేయింప వ

లయు - ఆపనులు సేయ నశక్తుండైయుండె నని వాని కారాగృహ మందుంచ వలయు || బ్రా
హ్మణునికి బ్రాహ్మణుండుదండనధనమునియ్యఁజాలనియెడల వానికిగౌతమవచనానుసారముగా - కర్మహీనుని
శిక్షవిధించుక
జేయుట - అత్యంతమును ప్రకటించుట-ఊరు వెళ్లఁగొట్టుట-పచ్చవొడుచుట- మొదలైనశిక్ష
మును. యవలయుఁగానిశారీరశిక్ష సేయఁ గూడదు || మఱియు బ్రాహ్మణుండుమిక్కిలిగొప్పతప్పజేసె
నేని నారదాపవ్రంబవచనానుసారముగా వానితలగొట్టిగించి వానితప్పనకుఁదగినట్లు ముఖమున

పచ్చపొడిపించివస్త్రాదులచేకన్నులుగప్పి గాడిదె వెక్కిరించిపట్టణము వెళ్లఁగొట్టవలయు - పచ్చపొడిపించువిధంబెట్లనిన - గు
గుభార్యనుబొందినవానిముఖమందుభగాకాగంబు గాను-నురాపానముచేసిన వానిముఖమందును రాధ్వజాకారంబుగా
ను - స్వర్ణం నైయుముచేసిన వానిముఖమందుశునక చాదాకృతిగాను బ్రహ్మహత్యచేసినవానిముఖమందుశిరోహీననరా
కారంబుగాను-పచ్చబొడిపించి వెళ్లఁగొట్టవలయుఁగాని యొకప్పుడును బ్రాహ్మణునికిశరీరదండనముఁజేయఁగూడదనుట

మూ. ఆగమోభ్యధికౌభోగాద్వి నాపూర్వక్రమాగతాత్ || ౨౬౪ ||

వ్యా || స్వత్వావ్యభిచారి త్వేనభోగస్యవ్యత్యేత్రమాణత్వము క్తంభోగమాత్రస్వస్వత్వవ్యభిచారిత్వాత్ గృహ్యభోగఃప్రమా
ణమిత్యతహా || ఆగమఇతి || స్వత్వహేతుఃప్రతిగ్రహక్రయాదిరాగమః-సభోగాదభ్యధికోబలీయా-స్వత్వబోధనే భోగస్యాగమ సా
పేక్షత్వాత్ - తథాహనారదః||ఆగమేనవిశుద్ధేనభోగోయాతిప్రమాణతా||అవిశుద్ధాగమోభోగఃప్రామాణ్యంనైవగచ్ఛతి|నచభోగ
మారాత్స్వత్వావగమః - వరకీయస్యావ్యవహారాదినోవభోగసంభవాత్-అతఏవ||భాగంకేవలతోయస్తుకీతయేన్నాగమంక్షయిత్|
భోగచ్ఛలావచేనేనవిజ్ఞేయస్యతుతస్మైరభివ్యర్త్యతే | అతశ్చ-సాగమోదీఘ-కాలానిరంతరోనిరాక్రోశఃప్రత్యధి-ప్రత్యక్షశ్చేతి
వంచవిశేషణముతోభోగఃప్రమాణమిత్వక్తంభవతి-తథాచస్త్యతే || సాగమోదీఘ-కాలశ్చనిరాక్రోశోనిరంతరః|| ప్రత్యధి-సన్ని
ధానశ్చపరిభాగోపితంచశేతి || కన్యచిచ్చగమనిరపేక్షస్యావిభాగస్య ప్రామాణ్యమిత్యాహ-వి నాపూర్వక్రమాగతాదితి | పూర్వేషాంపి
ప్రాది నాంత్రయాణాంక్రమః పూర్వక్రమస్తేనాగతోయోభాగస్తస్మాద్వి నా ఆగమోభ్యధికఇతినంబంధః | సపునరాగమాదభ్యధి
కః - ఆగమనిరపేక్షఃప్రమాణమిత్యధః|తత్రప్ర్యాగమజ్ఞాననిరపేక్షోససత్తానిరపేక్షః-సత్తాతుత్తేనావగమ్యతఇతిబోధ్యం-వి నా
పూర్వక్రమాగతాదిత్యేతచ్చస్తాత-కాలప్రదశ-నాధాం | ఆగమోభ్యధికోభాగాదితిచస్తాత-కాలవిషయం- అతశ్చస్తరణయో
గ్యేకాతేయోగ్యావలభ్యాన్యగమాభావనిశ్చయసంభవాదాగమజ్ఞానసాపేక్షస్తేనభోగస్యప్రామాణ్యంఅస్తాద్రేకాతేయోగ్యావల
భ్యభావేనాగమాభావనిశ్చయాసంభవాదాగమజ్ఞాననిరపేక్షవిషయంతోభోగఃప్రమాణం| ఏతదేవస్పష్టికృతంకాతాన్యాయనేన|స్తాద్రే
కాతేక్రియాభూమిస్సాగమాభుక్తిరీచ్ఛతే | అస్తాతే-నుగమాభావత్యేమాత్రి పురుషాగతేతి-స్తాతశ్చకాలావళంకరతర్యం
తః|శతాయురైవపురుషఇతిశ్రుతేః - అనుగమాభావాదితియోగ్యావలభ్యభావేనాగమాభావనిశ్చయాభావాదిత్యధః-అతశ్చవళం
కతాధికోభాగస్యంతతోప్రతిరవఃప్రత్యధి-ప్రత్యక్షశ్చాగమాభావేనానిశ్చితేవ్యభిచారాదాక్షిప్తాగమస్వత్వం| అయతి|అస్తాద్రే
కీకాలేఅనాగమస్త్యుతివరంతరాయాంతర్యాంసభోగఃప్రమాణం - అతఏవ||అనాగమంతుయోభుజ్జైబహూన్యజ్జితాన్యపి|జ్యోరందే
నతంపావందండయేత్పుధివీతతిర్నిత్యక్తం | నచనాగమంతుయోభుజ్జైబత్వేకవచనసేదేశాద్బహూన్యజ్జితాన్యపి|తస్యపిశబ్దప్రయో
గాత్ప్రధానస్యపురుషస్త్విరాగమేచిరకాలోవభోగేపదండవిధానమితిమంతవ్యం | ద్విధియేత్ప్రతీయేవాపురుషే నిరాగమస్యభోగస్య
ప్రామాణ్యప్రసంగాన్నజైతదివ్యతే|ఆదౌతుకారణంధానంకుర్వేభుక్తిస్తుసాగమేతిసారదస్త్రకాత్-తస్మాత్స్వత్వప్రనిరాగమోప
భోగేఅనాగమంతుయోభుజ్జైబత్వేతద్దప్రవ్యం || అన్యాయేనాపియచ్ఛక్తంపిత్రాపూర్వతరైస్త్రిభిః | నతచ్ఛక్యమపాకర్తుంక్రమా
త్రిపురుషాగతమితి|పిత్రానహపూర్వతరైస్త్రిభిరతియోజ్యం|తత్రాపిత్రమాత్రిపురుషాగతమిత్యస్తాత-కాలోవలక్షణం|త్రి
పురుషవివక్షాయామేకవళంభ్యంతరేపిపురుషప్రయాతిక్రమసంభవాద్దివ్యతేవ|సేనిరాగమస్యభోగస్యప్రామాణ్యప్రసంగస్త
థానతి-స్తాద్రేకాతేక్రియాభూమిస్సాగమాభుక్తిరీచ్ఛతఇతిన్వృతివిరోధః|అన్యాయేనాపియచ్ఛక్తమిత్యేతచ్చాన్యాయేనాపిభుక్తమ
వచాతు-సంశక్యంకింపునరన్యాయానిశ్చయఇతివాగ్యేయంతపిశబ్దశ్రవణాత్|యద్యేక్తం-యద్వి నాగమమత్యంతంభుక్తంపూర్వై
స్త్రిభిర్భవేత్ | నతచ్ఛక్యమపాకర్తుంక్రమాత్రిపురుషాగతమితి|తత్రావ్యత్యంతమాగమంవినేత్యత్యంతమువలభ్యమానమాగమం

వివేచనాభ్యంతరం - సప్తసరాగమస్వరూపవినేతి - ఆగమస్వరూపాభావభాగశలేశాపినస్వత్వంభవతీత్యుక్తం - క్రమాత్రిపుటాగమమిత్యేతదుక్తాం ॥ ననుస్థగయోగ్యతావేభాగస్యాగమసావేక్షన్యప్రామాణ్యమమవశ్యం-తథాహ-యద్యాగమఃప్రమాణాంతరేణాగతప్రదాతేనైవస్వత్వావగమాస్మభోగవ్యస్వత్వేఆగమేవాప్రామాణ్యం - అధ్యప్రమాణాంతరేణాగమసావగతః కథంతద్విత్తిష్టేభాగఃప్రమాణంఉచ్యతే - ప్రమాణాంతరేణావగతాగమసహితమనిరంతరభోగఃకాలాంతరేస్వత్వంగమయతి-అవగతోభ్యాగమోభోగరహితోసకాలాంతరేస్వత్వంగమయతుమలం - మధ్యేతానవిక్రయాదిస్వత్వావగమసంభవాదిసర్వమనవద్యం ॥౧౬౪॥

స్వత్వహేతువు వమునకంటె ప్రబలమై యున్నది - వారదవచనమందునిగ్దోషమైన ప్రతిగ్రహక్రయాదిస్వత్వకారణములతోఁగూడినఅనుభవమే ప్రమాణమానుగాని కేవలనుభవము ప్రమాణముగాదని చెప్పబడియున్నది - స్వత్వంతరమందు-ఎవ్వఁడైననుస్వత్వకారణమును జెప్పక కేవలనుభవమును జెప్పెనేనివాఁడుదొంగయని తెలియవలయునని చెప్పబడియున్నది - మఱియొక స్మృతియందు అనుభవము - ప్రతిగ్రహక్రయాదిస్వత్వకారణముక్రంజై-నీర్ణయకాలవ్యాపియై-నిరంతరంబైన రాక్షేవంజై - ప్రత్యధిసన్నిధానంబై-ఇట్లుఅయిదువిశేషణములతోఁగూడియుండవలయునని చెప్పబడియున్నది - కాఁబట్టియిట్టివిశేషణములులేనికేవలనుభవము ప్రమాణముగాదని తెలియఁదగినది ॥ అయితే-ముత్రాత-తాత-తండ్రి-ఈమూఁడుతరములవారికి(అనఁగా)నూతేండ్లకుమించినయనుభవముగలిగియుండిఅయనుభవమునిరంతరమైనరాక్షేవమై ప్రత్యధిప్రత్యక్షమైయుండిస్వత్వహేతువులేనియన్యాయ్యానుభవమని జెలియుటకాస్పదంబు లేకయుండెనేని అట్టివిషయమందు స్వత్వహేతువు జెలియకున్నను ఆయనుభవము ప్రమాణమాను - అనేక శతసంవత్సరములనుభవముగలిగియున్నను - అదిఅన్యాయ్యానుభవమేకాని స్వత్వకారణముక్రంబుగాదనితత్పరిజ్ఞాత్మజనపరంపరవలనజెలిసేనేని ప్రభువులట్టిఅనుభోక్తకుచోరఁడనమువిధించిఆద్రవ్యమునుద్రవ్యస్వామికిప్పించవలయు ॥ మూఁడుతఱములయనుభవమనఁగానూ అనుసంవత్సరములయనుభవమనితాత్పర్యముచేయవలయు.. అట్లుచేయునియెడల-ఒకసంవత్సరములోపలనేమూఁడు తఱముల వారికిఅనుభవముసీద్ధించి రెండవసంవత్సరముందు కేవలనుభవమునకు ప్రామాణ్యప్రసక్తిగలుగును - అట్లుగలుగుటశాస్త్రవిరుద్ధముకాఁబట్టిపూర్వోక్తతాత్పర్యముయొక్కతిరుమని తెలియవలయు ॥ స్వత్వకారణములైన ప్రతిగ్రహక్రయాదులులిఖితాదిసాధనాంతరములచేఁ జెలియఁబడినను నిరంతరానుభవము లేకుండెనేనికాలాంతరమందుస్వత్వనిర్ధారణనమర్థములుగానేరవు - అదియేలయనిన - మధ్యకాలమందు దానవిక్రయాదులవలనస్వత్వహేతుసంభవించవచ్చునుగనుక-అనుభవప్రమాణమునకుప్రయోజనములేదనిశంకింపఁగూడదు ॥

మూ ఆగమేపిబలం నైవభుక్తిస్త్రోకాపీయత్రనో॥౨॥

వ్యా॥ఆగమసావేక్షోభాగఃప్రమాణమిత్యుక్తం-ఆగమప్రమాణభాగనిరపేక్షవప్రమాణమిత్యుక్తతాతా॥ఆగమేపితి॥యస్మిన్నాగమకేవలస్వల్పపిభుక్తిర్నోవాస్తి - తస్మిన్నాగమేబలంసంపూర్ణాకారానైవాస్తి-అయమభిసంధిః-స్వస్వత్వస్వప్రపూర్వకపరస్వత్వాపాదసంవాసం - పరస్వత్వాపాదసంవచరోయదిస్వీకరోతితదాసంవచ్యతే-వాన్యథా-స్వీకారస్త్రీతిభోమానసోవాచికఃకాయకశ్చేతి - తత్రమానసోమమేదమితిసంకల్పరూపః-వాచికస్తమమేదమిత్యాగ్యభివ్యాహరోల్లేఖనవికల్పకఃప్రత్యయః-కాయకః పునరువాదనాభిమతవాదిరూపోఽనేకవిధస్త్రస్తనయమన్వర్యతే॥దద్యాత్కస్థాజినపత్త్యేగాంపుష్పేకరిణంకరే॥ కేసరేమతతైవాశ్విదాసింశిరసిదావమేదితి ఆత్మలా యమోహ్యహ|అనుమంత్రయేత్ ప్రాణ్యభిక్తుకేరప్రాణికన్యాంచేదితత్రహిరణ్యవస్త్రాదాభుజ్జతానానంతరమేవోపాదానాదిసంభవాత్రివిధోపిస్వీకారస్మంవచ్యతే-తేత్రాదాపునఃఫలోపభోగవ్యతిరేకేణ కాయకస్వీకారానంభవాత్ । స్వప్రేనాప్రవభోగేనవితవ్యం । అన్యథాదానక్రయాదేష్టాపూర్ణతానభవతితథావభోగంఉచ్యతే॥స్వీకారవికలఆగమోమహాలోభవతి - తత్పూతాదాగమాత్ - ఏతచ్ఛబ్దయోగపూర్వావరకాలావరిజ్ఞానే-పూర్వావరకాలావరిజ్ఞానమేవిగుహ్యోపి పూర్వకాలా

గమవివరణీయానితి - అథవా-లిఖితంసాక్షిభిఃకీర్తమాణంత్రివిధంస్త్రుతమిత్వంతం-ఏషాంసమవాదేకుత్తకస్యప్రాబల్యమిత్యుక్తేదమువత్ప్రతే | ఆగమోభ్యధికభోగాద్వివాపూర్వక్రమాగతాత్ | ఆగమేపిబలంనైవభుక్తిస్తోకాపియత్రనోఇతి | ఆయమధికః - అద్యేపురుషేసాక్షిభిర్యావితఆగమోభాగాదభ్యధికోబలవాపూర్వక్రమాగతాద్భోగాద్వివా | సపునఃపూర్వక్రమాగతోభోగశ్చతుర్థేపురుషేలిఖితేనభావితాదాగమాద్బలవాక - మధ్యమేతుభోగరహితాదాగమాత్ ప్రోకభాగసహితోప్యాగమోబలవానితి - ఏతదేవసారదేనస్పష్టికృతం || ఆదారుకారణందానంమధ్యేభుక్తిస్తుసాగమాకారణంభుక్తిరేవైకానంతతాయాచిరంతనీతి || 22

అనుభవ హీన
మైన ఆగమము
నబలంబు గాదు
దానప్రతిగ్రహ
లక్షణము.

తా || ఆగమమనఁగాప్రతిగ్రహక్రయాదిరూపమైనస్వత్వకారణము-అదిగలిగియున్నను-కొం
చెమైననుఅనుభవములేకుండేనేఅట్టిఆగమముబలయుక్తముగానేరదు-అదియేలయనిన- ఒకవ
స్తువునందుతనకుఁగలపావ్యతంత్ర్యమునువదులుకొనిపగుచికిపావ్యతంత్ర్యముగలుగఁజేయుటదాన
మనఁబడును- పరుగికిపావ్యతంత్ర్యమువాఁడుస్వీకరింపకగలుగదు-అస్వీకారముమానసికము-వా
చికము - కాయికము-అనిమూఁడువిధములైయుండును - అందుదాతదానముసేయఁగానేప్రతి
గ్రహీతయీవస్తువునాదియవిమనంబుననంతల్పించుకొనుటమానసికస్వీకారము- ఈవస్తువును
నేనుప్రతిగ్రహించితినినివాక్కుచేతఁజెప్పటవాచికస్వీకారము-దానమిచ్చినవస్తువునుదానికి

నుకొనుటకాయికస్వీకారము - మఱియునీస్వీకారంబనేకప్రకారంబుగాస్త్రుతులయందుఁజెప్పఁబడియున్నది- అదియెట్లు
నిన-కృష్ణాజినమునుగోవునుదానముసేయునపుడుప్రతిగ్రహించువాఁడుతోకదాకిప్రతిగ్రహించవలయుననియు- గజ
దానముసేయునపుడుతోడముదాకిప్రతిగ్రహించవలయుననియు - అశ్వమునుజాలుపట్టుకొనిప్రతిగ్రహించవలయునని
యు- వాసినితలదాకిప్రతిగ్రహించవలయుననియు- ఈరీతిగాఁజెప్పఁబడియున్నది-అయితేడదకదానపూర్వకముగాఁజే
యఁదగినహిరణ్యప్రాదిదానములయందుఈమూఁడుస్వీకారంబులునునంభవించును- భూమ్యాదులయందెలేఫలానుభవ
ములేకకాయికస్వీకారమునంభవించదుకాబట్టికొంచెమైననుఫలానుభవముగలిగియుండవలయు-అట్లులేయెడలదాన
విక్రయాదులకుసంపూర్ణతగలుగదు కాబట్టిఫలానుభవయావమైనకాయికస్వీకారములేఆగమములట్టిఫలానుభవముతో
గూడినఆగమమునకంటెబలహీనంబగుననితెలియవలయు || అనఁగావాదిప్రతివాదులకిద్వితీకిని ఆగమములనఁగాస్వత్వ
కారణములైనప్రతిగ్రహక్రయాదులుగలిగియుండిఅందుపూర్వోత్తరములుదెలియకుండేనేవిఅనుభవయుక్తమయినఆగ
మమునకంటెఅనుభవహీనమైనఆగమముబలహీనంబగుననియు - పూర్వోత్తరములుదెలిసియుండేనేనిగుణవిహీనంబయి
ననుపూర్వకాలాగమమేబలయుక్తమగుననియునుతాత్పర్యము || అట్లుగానిపక్షమందు సారదవచనముననుసరించి (ఆగ

మరియొక అర్థ
ము.

మోభ్యధికభోగాత్) అనునర్థోకమునకుమఱియొకవిధముగాఅథకముచెప్పవచ్చును- అది
యెట్లునిన-ఒకభూవివాదమందువాదిప్రతివాదులకులిఖితభుక్తిసాక్షులనెడుమూఁడుసాధనము
లుగలిగియుండేనేని ఆధూమిని సంపాదించినప్రథమపురుషునివిషయమైత్రిపురుషక్రమాగత
వ్యతిరీక్తానుభవముకంటెసాక్షిభావితమైనఆగమముబలవత్తరంబగుననియు - భూమినిసంపా
దించినపురుషునికి నాలవపురుషునివిషయమైలిఖితసాధనసిద్ధమైనఆగమమునకంటెత్రిపురుషక్రమాగతమైనఅనుభవ
ముబలవత్తరంబగుననియు - మధ్యపురుషులవిషయమైఅనుభవహీనమైనఆగమమునకంటెచ్వల్పానుభవసహితమైన
నఆగమముబలయుక్తమగుననియునుఈరీతిగాఁదెలియఁదగినది ||

23

మూ: { ఆగమస్తుకృతోయేనసోభియుక్తస్తముద్ధరేత్ | నతత్సు }
{ తస్తత్సుతోవాభుక్తిస్తత్రగరియసీ || ..... ౨౪ || }

వాక్య || వశ్యతోబ్రువతఇత్యత్రవింశతివర్షావభాగాదూభ్యంభూమేర్జనస్యాపిదశవర్షాభాగాదూభ్యంభూమోసరణంసభ
వత్వత్వంత్రఫరాసురణవద్దాసురణమపిసభావివశ్యతీత్యాశంక్యపురుషవ్యవస్థయాప్రమాణవ్యవస్థయాచదండవ్యవస్థాందగన్
యతుమాహ || ఆగమస్త్వితి || యేనపురుషేణభూమ్యాదేరాగమస్వీకారకృతస్సపురుషకతుతస్తేషేత్రాదికమిత్యభియుక్తస్తమాగ
మంప్రతిగ్రహాదికంలిఖితావధిరుద్ధరేచ్ఛావయేత్ - అనేనవాద్యపురుషస్యాగమమద్ధతోదండభిత్వక్రంభవతి- తత్సుతోద్వితీ

యోధియక్తౌ నాగమముద్ధరేత్ - కింత్యవిచ్ఛిన్నా ప్రతిరపనమక్షభాగం అనేనాగమమచదర్థతో వ్యవహరకాండః విశవంభోగమ
మద్ధరతో వండతి ప్రతిపాదితం - తత్సుత స్మృతీయనాగమం నాపీ విశిష్టభాగముద్ధరేదపితు క్రమాయాతంభాగమార్త - అనేనాపిత్వతి
యస్యక్రమాయాతభాగానుద్ధరణేదంధో నాగమనుద్ధరణేన విశిష్టభాగానుద్ధరణేవేద్యభిహార - తత్రతయోద్వికాతీయపుతీయయోద్భుక్తి
రేవగరీయసీ-తత్రాపిద్వితియేగు ర్విత్వతియేగరీయ సీతివినే క్రవ్యం - మ్రవ్యవ్యాగమానుద్ధరణే అర్థహాని స్వమానైవ - దండేతువిశేషఇతి రా
త్పర్యాధకా-ఉక్తంవ-ఆగమ స్తుకృతోమేనసదండ్యస్తమనుద్ధరణ - సతతు క్రస్తతుతో వాభాగ్యహాని ప్రకారపిః || ౨౦

తా || ౧౮ వ-శ్లోక మందుభూమివి ౨౦ వీంధునుగజాశ్వాదిధనములనువదేండ్లును తత్సాన్నిమిన
స్వత్వనిమిత్రా మ-కుంబునని రా యేవముగావరుండనుభవించుటవలనత త్సాన్నిమికి గతఫలహానిసంభవించునని
దులస్థిర వజ్రవ శుప్తియన్నదిగదా - అట్టివిషయమందుపరుగసోమ్మును ౨౦.౧౦-నవత్సరములనుభవించినవా
లేనికితగలదా లేదాయనిశంకరా-గా - పురుషవ్యవస్థచేతనులిఖితాది సాధనవ్యవస్థ చేతను శి
నుభోక్తలకుదం త్రోవ్యవస్థ దెలియుజేయఁబడుచున్నది || ఏపురుషుఁడుభూమ్యాదులను స్వాధీనపఱచుకొనియుం
డన వ్యవస్థాపన డునో వాఁడుజరియొకనిచేత ఈ భూమ్యాదులునీ కెక్కడివనివివాదింపఁబడిన వాఁడై తనకుఁ గల
ము. ఆగమముననఁగా ప్రతిగ్రహక్రయాదిస్వత్వనిమిత్రమునులిఖితాదులచేతనుద్ధరించుకొనవలయు
అట్లుండెద్దరించుకొనఁజూచియెడల ఆపురుషునికిశిక్షగలుగును || వానికొమారుఁడైన రెండవపురు
షుఁడుఆగమమునుద్ధరింపఁజాలకపోయిననుతనతం ద్రినాటనుండి తత్రా-లమువరకు ప్రత్యర్థిక సమక్షమందు నిరా యేవ
ముగాజనుగుచున్న అవిచ్ఛిన్నానుభవమునునఁపూణకముగాస్థిరపఱచవలయు - అట్టియనుభవమను స్థిరపఱచ లేనియె
డల రెండవపురుషునికిశిక్షగలుగును || వానికొమారుఁడైన మూడవపురుషుఁడుతన తాతదినములనుండి క్రమముగా అనుభ
వముగలిగి యున్నదని మాత్రముస్థిర పఱచవలయు - అట్లుస్థిరపఱచ లేనియెడల మూడవపురుషునికిశిక్షగలుగునుగాని ఆగ
మమునుద్ధరింపఁజాలకపోయినను మొదటినుండి జరిగిన యావదనుభవమునునఁపూణకముగాస్థిరపఱచ లేకపోయినను శిక్ష
లేదు-అయి లే(ఆగమమును) అనఁగా స్వత్వ హేతువులైన ప్రతిగ్రహక్రయాదులను ఉద్ధరింపఁ జాలనియెడల ఈ ముగ్ధునికి
అర్థహానిగలుగుటయందు భేదము లేదుగానిశిక్ష యందుమాత్రము ఈ చెప్పఁబడిన భేదముగలదని తెలియవలయు || ౨౦

మూ. {యోధియక్తవరేతస్సౌత్తస్యోక్తితముద్ధరేత్ |
నతత్ర శారణంభుక్తిరాగమేనవివాక్యతా || ౨౧ }

వ్యా || ఆస్మాత్కాలోకభాగస్యాగమజ్ఞానవిరేక్షస్వప్రామాణ్యము క్తంవి నాపూర్వక్రమాగ్రాదిత్యత్రతస్మాత్కాదక-
యతి || యథాపునరాహస్తాచిరభియక్తౌ కృతవ్యవహారనిరణయవివచయేత్ స్యాత్పురలోకగతోభవేత్రాతస్యర్థి పుత్రా ది-
గమముద్ధరేత్ - యస్మాత్తత్రతస్మిన్వ్యవహారేభుక్తిరాగమరహితాసాక్ష్యాదిభిస్సాధితాపితప్రమాణం పూర్వాభియోగేన భాగస్య సాన
నావత్వాత్ - వారదేనాపుత్రిక్తా తథారూఢవివాదస్యత్రైతస్యవ్యవహారిణిః | పుత్రేణపోశకస్సంశోధ్యనతఃభాగోనివతా-
౩-అనిజీతవ్యవహారేవ్యవహారాది ప్రేనేవ్యవహారోనవివతఃతత్పరిస్థితంనిజీతేపి వ్యవహారేస్థితే వ్యవహారాది వ్యవహారేవ్యవహ
త్వవతఃతేకస్యచిన్న ప్రవతఃతత్పరి || ౨౧

తా || అనుభవమునూతేండ్లు కుమించియున్ననుఅనూతేండ్లుకులూపలఅనుభవం పుచున్న వానిని
అనుభవమునూ దధికైకరడిదీభూమ్యాదులని వివాదము వచ్చి ఆవివాదము పరిష్కరింపఁ బడక యుండఁగానే
తేండ్లుకుమించి వాఁడు మృతిఁ బొందెనేని అప్పటికి నూతేండ్లు కుమించిన యనుభవముగలిగియున్నను వానిని
యందెనేనిస్వ త్రాసులుతమకుఁగలిగియున్నఆగమముననఁగా ప్రతిగ్రహక్రయాదిస్వత్వ కాగణమునుగ ధవ
త్యహేతువును ఉచినయెడల ఆభూమ్యాదిస్వాతంత్ర్యమునుబొందుదురుగానిమూడవతతములనుంబలిగి యు
వివాదింపం బని న్నఅనుభవమునూత్రముపాత్ర్యైదులవల్లదృఢపఱచిననుస్వాతంత్ర్యమునుబొందఁజూరని
లేదన్నం దుకు యాతభూమ్యాదులనుభవించుచున్న వాఁడుతనమొనపచ్చిసవివాదముతీసుమానమైనపిర్దుటన

మినహాయింపు జీవుండై యుండె నేనిపునర్వ్యవహారముకొన్నివిషయములయందు ప్రవర్తించుననియుకొన్నివిషయములయందు ప్రవర్తించదనియును తాత్పర్యముఁ బ్రకటనారదస్మృతియందును జెప్పి యున్నది।

మూ. { నృపేణాధిక్యతాః పూగా శ్రేణయోధకులనివఁ పూర్వం }
{ పూర్వంగురుజ్ఞేయం వ్యవహారవిధౌ నృణామ్ || ..... 30 || }

వ్యా || వ్యవహారసిద్ధయే వ్యవహారరక్షణాం బలా బలమహా || స్మృతేతి || నృపేణరాజ్యాధిక్యతా వ్యవహారదశావేనియుక్తాః-
రాజ్యాధిక్యతావదః కార్యాజ్ఞత్యాదివోక్తాః - పూగా స్మరమాహః శిశుజాతీనాంభిన్నవృత్తివామేకస్థాననివాసి నామ్ యథాగ్రామనగరాదయః - శ్రేణయూనానాజాతీనామేకజాతీనామప్యేకజాతీయకర్తృవదీవినాంసంఘాతాః-యథాపూగికతాంబూలికమబిదదకుకారాదీనాంచ-కులనిజ్ఞాతిసంబంధిబంధూనాంసమాహః-ఏతేషాంస్వపాధిక్యతాదీనాంచకుర్వాంపూర్వంపూర్వంయద్యత్పితృతంతతద్గురుబలచిద్వేదితవ్యం - నృణాంవ్యవహార్యతాంవ్యవహారవిధౌవ్యవహారదశావేనితదక్రంభవతి-స్వపాధిక్యతైర్నిజీకేవ్యవహారేవరాజితస్యయద్యవ్యవహారోఽపి-దృక్పక్షముద్ధావ్యభివృద్ధి-తథాపిపూగాదిమతస్సవ్యవహారోభవత్యేవ-ఏవంపూగఃశీకేపీనశ్రేణ్యాదిగమసంతథాశ్రేణినిజీకేతులగమసంభవతి-కులనిజీకేతుశ్రేణ్యాదిగమసంభవతి-శ్రేణినిజీకేతుపూగాదిగమసంభూగనిర్మితేస్వపాధిక్యతగమసంభవతి - నారదేనపునర్వ్యపాధిక్యతైర్నిజీకేవ్యవహారేవగమసంభవతిత్వం||కులనిశ్రేణయశ్రేణిపూగాశ్చాధిక్యతాస్వపః|| ప్రతిష్ఠావ్యవహారాణాంగుర్వ్యవహారైర్త్రరమితితప్రసవ్యవహారేనోత్తరసభ్యేనరాజ్ఞాపూర్వైర్నిజీకేవ్యవహారేనాస్వపాధిక్యతాస్వపః|| ప్రతిష్ఠావ్యవహారాణాంగుర్వ్యవహారైర్త్రరమితితప్రసవ్యవహారేనోత్తరసభ్యేనరాజ్ఞాపూర్వైర్నిజీకేవ్యవహారేనాస్వపాధిక్యతాస్వపః|| 30

తా|| రాజసభికులు-గ్రామనగరాద్యధ్యక్షులు-ఏకజాతీయవృత్తిచేజీవనము సేయువశిక్సమూహము-కులస్థులు-వీరువ్యవహారములవిచారింతులయందధికారముగలవారై యుందురు-వీరిలో వెనుకఁ జెప్పఁబడినవారి వ్యవహారవిచారణముందరఁ జెప్పఁబడినవారు ప్రబలులుగనుకముందరఁ జెప్పఁబడినవారుతీరుమానించినవ్యవహారమును వెనుకఁ జెప్పఁబడినవారుతిరుగావిచారింపఁగూడదుగాని వెనుకఁ జెప్పఁబడినవారుతీరుమానించినవ్యవహారమునుముందరఁ జెప్పఁబడినవారువిచారింపవచ్చును||అదియెట్లనిన-రాజసభికులుతీరుమానించినవ్యవహారమునుగ్రామనగరాద్యధ్యక్షులైనను-వశిక్సమూహమువారైననుకులస్థులైనను-తిరుగావిచారింపఁగూడదు||గ్రామనగరాద్యధ్యక్షులు తీరుమానించినవ్యవహారమును వశిక్సమూహమువారైననుకులస్థులైననుమరలవిచారింపఁగూడదు - వశిక్సమూహమువారుతీరుమానించినవ్యవహారమును కులస్థులు వెండియు విచారింపఁగూడదు - కులస్థులుతీరుమానించినవ్యవహారమునువశిక్సమూహమువారునుగ్రామనగరాద్యధ్యక్షులును రాజసభికులునుతిరుగావిచారింపవచ్చును-వశిక్సమూహముతీరుమానించినవ్యవహారమునుగ్రామనగరాద్యధ్యక్షులును రాజసభికులునుమరలవిచారింపవచ్చును-గ్రామనగరాద్యధ్యక్షులుతీరుమానించినవ్యవహారమును రాజసభికులు తిరుగావిచారింపవచ్చును-రాజసభికులుతీరుమానించినవ్యవహారమునుభూపాలుండువిచారింపవచ్చుననినారదులచేఁ జెప్పఁబడియున్నది అట్లునభికులుతీరుమానించినవ్యవహారమును రాజవర్ణుండు డి తరగనభికులతోఁగూడుకొని విచారింతు నెడలనభికులు చేసినతీరుమానమే న్యాయ్యమైయుండెనా ఆ వ్యవహారమును దెచ్చినవాఁడుశిక్ష్యోహుండుగును - నభికులు చేసినతీరుమానమున న్యాయ్యమైయుండెనానభికులుదండనాహులగుదురు||

30

మూ. { బలావధివినిర్వృత్తావ్యవహారాన్నివర్తయేత్ | స్త్రీ }
{ సక్రమంతరాగారబహిశ్చ తుక్యతాంతథా || . 31 || }

వ్యా || దుర్బలైర్వ్యవహారదశాభిర్బలైర్వ్యవహారదశావతరే-ప్రబలదృష్టస్తునవతరతత్వత్వం-ఇదానీం ప్రబలదృష్టావ్యవహారకర్తృనివృత్తవతరతత్వత్వం || బలేనబలాత్కారేణ-ఉపధివాభయేన వంశనేనవినిర్వృత్తాన్నివర్తయేత్ || తథాస్త్రీభిర్బలైర్వ్యవహారాత్సక్రమంతరాగారబహిశ్చ తుక్యతాంతథా || గ్రామనిభ్యశ్చతుభిశ్చకృరాస్యవ్యవహారాన్నివర్తయేత్ || అపివామత్త్రోనత్రోనవ్యవహారాభివాదియోజితః||అసంబంధకృతశ్చేవవ్యవహారోసిద్ధ్యతి || మత్త్రో

కుదనీయద్రవ్యేణ - ఉత్తత్రక్షాదన పంచవిధేనవాతపిత్రక్షేపసన్నిపాతగ్రహసంభవోవశ్యజ్జలప్రవాహాద్విధానా-వ్యసనవి
 జ్జమియాగాదిప్రసాప్తిజనితయఃఖంతదావస్యస్యసనీ - కాలావ్యవహారాయాగ్యః-భీతో-రాతిభ్యః-అదిగ్రహాకాత్మకరాష్ట్రాదివిరుద్ధః-
 పురరాష్ట్రాదివిరుద్ధశ్చయశ్చరాష్ట్రాదిసర్జితః | అనాదేయాభవేద్యావోధర్మవిద్భుదావృతఇతిస్తరణాత్ | ఏతేర్యోజితఃకృతోవ్యవహారోన
 నిర్ధన్యతి - అనియత్రాసంబంధకృతోపివ్యవహారోనపిర్ధన్యతీతనంబంధః|యత్తుకును స్తరణం | గురోశ్చిష్యపీతుఃపుత్రేజంక తోస్సాన్వ
 మిభృత్యయాః విరోధేతుమిధప్రేషంక వ్యవహారోనపిర్ధన్యతీతదపిగురుశిష్యాదీనామాత్మంతికవ్యవహారప్రతిషేధవరంభవతి - తేషా
 మపికథంబిరుద్ధ్యవహారస్వేప్రత్యావృత్తిభావః|శిష్యశిష్యైరభవేనాశక్తౌరజ్జవేణవిదళాభ్యాంతనుభ్యామ స్వేనఘృతారాజ్ఞాశాస్త్రజ్ఞాతామ
 స్సరణాత్ - నో త్రమాంగేకథంకనతికునుస్తరణాశ్చ-యదిగురుఃకౌపావేశేనకుమారాదండేనోత్రమాంగేతాడయతి-తదాస్మృతివ్యవహారే
 నమానేనాభావితశ్చిష్యయదిరాజ్ఞేనివేదయతి - తదాభవత్వేవవ్యవహారపదం||భూరాష్ట్రపితామహౌపాత్రేత్యాదివచనాత్పితామ
 హౌపాత్రేభూమ్యాదౌపితాపుత్రమౌస్సామ్యేసమానేయదిపితామక్రయాదిసాపితామహౌపాత్రైకభూమ్యాదినాశయతితదాపుత్రో
 యదిభర్తాధికారిణంప్రవిశతితదాపితాపుత్రయారపిభవత్వేవవ్యవహారః||తదా-దుర్భిక్షేర్భిక్షకార్యేచవ్యాధానంప్రతిరోధకే | గృహ
 తంస్త్రీధనంభర్తాన-కామదాతుకుమా-లితస్తరణాత్ | దుర్భిక్షేదివ్యతిరేకేణయదిస్త్రీధనంభర్తావ్యయిత్యవిద్యమానధనోపి
 యావ్యమానానదదాతిదాదంపత్యోరపీష్యతిపివవ్యవహారః | తదా-భక్తదాసస్యస్వామినానహవ్యవహారాన్వత్కృతి-గర్భదానస్వాపి-
 గర్భదానాదీనధిక్యత్య ||యత్ప్రేషంసామిసంకశ్చిన్తోచయేత్ప్రాణసంశయాత్ | దాసత్వాత్పమిముచ్యేతపుత్రభాగంభేతచేదనా
 రదేనోకత్వాత్ - తదమోచనేపుత్రభాగ-దానేవస్వామినానహవ్యవహారః|తేనవార్యతే - తప్రాద్ధృష్టాద్ధృష్టయాశ్చ్యేయస్కరోనభవ
 తిగుర్వాదిభిర్యవహారఇతిప్రధకుంకష్యాదయానివారణీయా రాజ్ఞానసభ్యేనేతిగురోశ్చిష్యకృత్యాదిజ్ఞాకస్యతాత్పర్యాధ్యః|అత్యం
 తనిర్బంధేతుశిష్యాదీనామపుష్టిరీత్యాప్రవర్తనీయావ్యవహారః-యదపి||ఏకస్యబహుభిష్యార్థంస్త్రీణాంప్రేష్యజనవ్యవహారః|అనాదేయా
 భవేద్యావోధమవిద్భురుదావృతఇతివారదవచనం-తత్రైకస్యాపి | గణద్రవ్యంహరేద్యమనంబిదంబంఘడుచ్ఛయః | సర్వస్వహర
 ణంకృత్యాతంరాష్ట్రాద్విప్రవాసయేత్ | తదైకంఘృతాంబమూనాంచేత్యాదిస్తరణాత్ | ఏకాదైకృత్యమభిన్నార్థంవ్యవహారభివ్య
 తపితేతిభిన్నాదైకాదైకమృతేకస్యయగవద్వ్యవహారోనభవతీతిప్రప్తవ్యం | స్త్రీణామిత్యపిగోవశాండికాదిస్త్రీణాంస్వాతంత్ర్యా
 ద్వ్యవహారోభవత్వేవేతదన్యాసాంకుంస్త్రీణాంపతిభుజీవత్పుత్రత్వారతంత్ర్యాదనాదేయావ్యవహారఇతివ్యాఖ్యేయం | ప్రేష్యజన
 న్యచేత్వేతదపీప్రేష్యజనస్యస్వామివారతంత్ర్యాత్వాన్విధానవ్యవహారేలస్వాతంత్ర్యాత్వాన్విభుజుజ్ఞయైకవ్యవహారోనాన్యథే
 తియాజనీయమ్||

30

తా || పూర్వార్థోమందుబలహీనులైనవిచారణకతాలుతీరుమానించినవ్యవహారమునుప్రబలురుత్రిప్తవచ్చునుగా
 నిప్రబలురుతీరుమానించినవ్యవహారమునుబలహీనులుత్రిప్తగుడదనిచెప్పబడెనుగదా-ఇచ్చ
 ప్రబలాధికారి టకొన్నివ్యవహారములనుప్రబలురుతీరుమానియున్ననుత్రిప్తివేయవచ్చుననిచెప్పబడుచున్న
 తీరుమానించి ది || బలాత్కారముచేతనైననుభయముచేతనైననుపంచనచేతనైననుపంచబడినవ్యవ
 యున్ననుతిరిగి హారంబులును - స్త్రీలచేజేయబడినవ్యవహారంబును - రాత్రియందుజరిగింపబడినవ్యవహా
 పొయ్యెడివ్యవ రంబులును - ఇంటిలోపలనైనను- ఊరిబైటనైననుజరిగింపబడినవ్యవహారంబులును - మొకము
 హారములు. గలుగఁజేయుకల్లుసారాయిమొదలైనద్రవ్యములచేతమత్తుండైయుండువాడు- వాతపిత్రక్షే
 ప్తసన్నిపాతగ్రహవేశములనెదుర్కొన్నాదుదోషములలోమొకదోషముచేత ఒడలెటుంగఁగయుం
 డువాడు-వ్యాధిపీడితుడు - దుఃఖితుండు-శత్రుభీతుండు-పీరిలచేతఁజేయబడినవ్యవహారములును- పురరాష్ట్రాదివిరుద్ధ
 వ్యవహారములును - రాజాత్రోసివేసినవ్యవహారములును-సంబంధములేనివాడుజరిగించినవ్యవహారంబును- ఇట్టివ్యవహా
 రములనుప్రబలాధికారితీరుమానించున్ననుత్రిప్తివేయవచ్చును-మనుష్యతీయందుగురుశిష్యులకునుపితాపుత్రులకును
 భార్యాభర్తలకునుస్వామిభృత్యులకునువ్యవహారముసిద్ధింపదనిచెప్పబడియున్నది-అయి తేఈమనువచనమునకుగురు
 పితృప్రభృతులతోశిష్యపుత్రాదులుపినాదవదుటబహిశాముష్టికశ్రేయోహానికరంబుగావునప్రభువుగుర్వాదులతోడ
 వ్యవహారమాడుటమీకుశ్రేయనకరంబుగాననిష్యాదులనునివారిధవలయుననితాత్పర్యముగాఁగలిగి ష్యాదులుఎట్టయి

ననువిచారింపవలయుననికొరినయెడలఅట్టివ్యవహారమును విచారింపనే కూడదని తాత్పర్యముగాదు - అదియేలయిన.

గుర్వాదులతోడ శిష్యాదులకు వివాదముగలుగుటకుశాస్త్రసిద్ధములైనకారణములున్నవి || అది
 గురువు తండ్రి యెట్లనిన- గౌతమ సూత్రమందు గురువు శిష్యానినన్నపుత్రా యితిచేతనైనను చిన్న బెత్తము
 మొదలైనవారి చేత నైనను గాయము దగలకుండు నట్లుకొట్టవచ్చునుగానియితరమైనదానిచేతఁగొట్టఁగూడదు అ
 తోశిష్యాఁడువు ట్లుకొట్టినగురువును రాజాచిచారింపవలయుననిచెప్పియున్నది - మనుస్మృతియందు శిష్యానితల
 త్రుఁడు మొద మీఁదఁగొట్టఁగూడదని చెప్పియున్నది- ఈశాస్త్రమునకువ్యతిరేకముగాఁకాపాతశయంబున గురు
 లైనవారికివివా దముగలుగుట కారికీదెలియఁజేసెనేనిఅపుడాధిమాధికారిగురుశిష్యులవివాదమునువిచారింపవలసియున్న
 కుహేతువులు, ది || తాత మొదలగువారుసంపాదించినభూమిగృహదులయందు తండ్రికొడుకులకు స్వాతంత్ర్య

మునమానమైయుండఁగాతండ్రియైనవాఁడుఅభూమిగృహదులనువిక్రయాదులచేత పోఁగొట్టఁ
 దలఁచినయెడలపుత్రుఁడుధర్మాధికారికీదెలియఁజేసెనేని అపుడుధర్మాధికారిపితాపుత్రులవివాదమును విచారింపకతీ
 రదు ||దుభి-తొదివ్యతిరేకకాలముందురోగాదులులేనివాఁడైయుండిధర్మాకార్యణిమిత్రముగాకయితరవిషయమైప్రీ
 ధనతూషణుగానున్నతనభార్యధనమునువ్యయముగాచించినవాఁడుధనవంతుఁడైయుండియు తిరుగా తనభార్య యడిగిన
 వ్షణియ్యకుం డె నేనిభార్యాభర్తలకువివాదముగలుగునన్నిత్యంతరమందు దెలియఁజేయఁబడియున్నది || సారదవచన
 మందుగర్భదాపాదులలో నెవ్వఁడైననుతనయజమానునికిచోరవ్యాఘ్రదులవలనప్రాణసందేహముగలిగినప్పుడుఆచో
 రవ్యాఘ్రదులఁగొట్టియజమానునికాపాడెనేని వానిభృత్యత్వమునుబాపి వానికిపుత్రభాగమునియ్య వలయుననిచెప్పి
 యున్నది- యజమానుండట్లుచేయనియెడలఅభృత్యుఁకితనయజమానునికోడలుగుటవాదము నెఁడఁగివారింపును || ౭
 కవంశమందుఁబుట్టినవారుకవంశమందుఁబుట్టినవారికిపారంపర్యముగాభృత్యులైయుండిరేని వారు గర్భదాపాదులనంబ
 డుదురు || మఱియు (ఏకస్యబహుభిస్సాధికం) అనెడుసారదవచనమునకుఁబికినికీలనేకులతోఁగలిగియున్నఆనేకవ్యవహా
 రములనుఏక కాలంబునసంగీకరింపఁగూడదనియలనేకులతోఁగలిగియున్న యొకవ్యవహారమునంగీకరింపవచ్చుననియు- గొ
 ల్లచేడియలు-ఈం ద్రుపడఁతులుదప్పతక్కిన స్త్రీలు పెనిమిటి బ్రతికియుండఁగా నతనియనుమతి లేక తెచ్చినవ్యవహారముల
 సంగీకరింపఁగూడదనియు- భృత్యజనులుతమయజమానునియనుమతి లేకస్వతంత్రులై తెచ్చినవ్యవహారముల సంగీకరిం
 పఁగూడదనియును తాత్పర్యముగనుక - ఈలాటిపట్టఁగూడనివ్యవహారములను ప్రబలాధికారిపట్టితీరుమానించినను ఆతీర్పు
 తిరిగిపోవుననియభిప్రాయము ||

౩౭

మూ. { ప్రణష్టాధికతంజేయన్యపేణధనివేధనం విభా }
 { వయేన్నచేన్లింగై నత్తమందండమర్హతి || ౩౭ || }

వ్యా || సరావర్త్యవ్యవహారము క్షేదానీంసరావర్త్యవ్యవహారము || ప్రణష్టేతి || ప్రణష్టంహిరత్యాదిశాల్మీకస్థానపాలాది
 భిరధికతంరాజ్యేనమర్హితం-యత్రప్రాజ్ఞాధనినేదాతవ్యం-యదిధనీరూపసంభాదిభిర్లింగైర్నరావయతితదాతత్వమందండ్యః అసత్య
 వాదిత్వాత్ - అధిగమస్యవ్యవహారము తత్వాత్సర్వేస్తాత్రతత్పరావృత్తిరనేమోతాత్రచకాలావధింపవ్యతిశాల్మీకైస్థానపా
 లైర్వాసస్థావకృతమాకృతం | అర్వాత్సంపత్సరాత్వామీహరేత పరతోన్యవత్తితి | మమనాపునస్సంపత్సరత్రయమవధిశ్యేననిదికష్టం
 ప్రణష్టస్వామికంరిక్తంరాజాత్రిష్టానిధావయేత్ | అర్వాత్క్ర్యాజ్ఞాధరేత్వామీపరతోన్యవతిహారేతితి | తత్రవక్షాత్రయశర్యంత
 మవశ్యంరక్షణీయం | తత్రయదిసంపత్సరావర్త్యాత్సామ్యాగచ్ఛేత్తదాత్వత్సమేవదద్యాత్ యదాపునస్సంపత్సరాదాధ్వజమాగచ్ఛ
 తితదాకించిద్భాగంరక్షణమూర్ధ్వగృహిత్వాశేషంస్వామినేదద్యాత్ || యథాహ-ఆదదీతాధవద్భాగంప్రణష్టాధికతాసమ్యక్ | దశకుం
 ఢాద్దశంవాపీసశాంధమకామస్తరన్నితి || తత్రప్రధమేవషేకృత్సమేవదద్యాద్వితియేద్వాదశంభాగంతృతీయేదశమంభాగంవ
 తుథాకాదిమక్షంభాగంగృహిత్వాశేషందద్యాత్ | రాజభాగస్యతత్థాంశతుధిగంప్రేదద్యాత్ | స్వామ్యనాగమేకుశ్చత్సవ్యధన

స్యవతుకాకుంశకుధిగం త్రేదత్వాశేషం రాజాగృహ్లాయాత్ । తథాహగౌతమః! ప్రణవస్వమిక మధిగ మ్యరాక్షేత్రప్రా యిర్విశ్వావ్య
నంవత్సరంతాజ్ఞారక్ష్యమాభ్యుమధిగంతుశ్చతుర్థాంశోరాజ్ఞ శ్శేషఇతి। ఆత్రసంవత్సరమిత్యేకవ శవశుచివక్షేతం- రాజాత్ర నిర్జింని
థావయేదిస్తరణాత్ । హరేతవరతోన్యవఇత్యేత దపి స్వామిన్యనాగతేత్ర బ్రహ్మభ్యుంభయికరణాభ్యుజ్జ్వావరం- ఆగతేకుస్వా
మినివ్యయాభూతేకుద్రవ్యేరాజాస్వాంశ మవతార్యతత్సమంద ద్యాత్ - ఏతవృషీరణ్యాదివిషయం । గవాదివిషయవత్సరి-వతాశేకశ
శేదద్యాదిత్యాదివా ॥

31

తా ॥ ఎవం ధై ననుపోఁగొట్టుకొన్ననువణారజతాదిద్రవ్యమును సుంకరులుతలవరులు మొనలై వచి, రేవ్వరై నను
జూచిరాజసమ్ముఖమునకుఁ దెచ్చియిచ్చి రేణి-ఆ రాజశేఖరుండునునుగౌతమాద్యుక్తత్రుకారము-

ఎవం ధై ననుపోఁ సకలమైనవారికిఁ దెలియునట్లు చాటింపఁజేయఁగా ఆ ద్రవ్యస్వామియొక సంవత్సరములో కలవచ్చి
గొట్టుకొన్న ద్ర ఆ ద్రవ్యముయొక్క రూపసంఖ్యాదులను సముముగాఁ జెప్పె నేని ఆ ద్రవ్యముం తయివానికెప్పిం చవ
వ్యమును జూచి లయు ॥ ఎవం ధై నను ఆ ద్రవ్యమువాచనియబద్ధ మాడి ఆ ద్రవ్యముయొక్క రూపసంఖ్యాదులనువ్య
నవారు రాజస త్యస్తముగాఁ జెప్పె నేని ఆ ద్రవ్యమునకు సమాన మైనదండనము వానికి విధింపఁదగినది ॥ ద్రవ్యస్వా
ముఖ మున కుం మి రెండవ సంవత్సరముండువచ్చె నేని తద్రవ్యరక్షణాథా మైపం ద్రొండవ పాలు ప్రభువు దీసుకొ
దెచ్చినయెడల నితక్కిన ద్రవ్యమును ద్రవ్యస్వామికిప్పించవలయు ॥ మూడవ సంవత్సరముండు వచ్చె నేని పదింట
చేయఁదగిన క్ర నెంక పాలు ప్రభువు దీసుకొనెత్కిన ద్రవ్యమును ద్రవ్యస్వామికిప్పించవలయు ॥ ద్రవ్యస్వామిమూఁ
మము, డేండ్లకు పైన నెప్పుడువచ్చినను భూవల్ల భుండుట అవ పాలుపట్టుకొని తక్కిన ద్రవ్యము విప్పించవ
లయు ॥ ప్రభువు తనకువచ్చిన భాగముండు నాలవ పాలు ఆ ద్రవ్యమునుబట్టి తెచ్చినవాని కిప్పించవల
యు ॥ ద్రవ్యస్వామియ నేక సంవత్సరములు రాకుండె నేని ఆ ద్రవ్యమునుబట్టి తెచ్చిన వానికి నాలవ పాలిప్పించి తక్కినయావ
ద్రవ్యమును ప్రభువు దీసుకొనవచ్చును ॥ మూఁడేండ్లకు పైన ద్రవ్యస్వామి రాక పోయినయెడల ప్రభువా ద్రవ్యమునువ్యయ
ము సేయవచ్చునని చెప్పియుండుటవలన అట్లువ్యయము చేసిన వెనుక ద్రవ్యస్వామి వచ్చె నేని ప్ర భువు తన భాగముగాక త
కిరీన ద్రవ్యమునుబొక్క సముననుండియెత్తి యిప్పించవలయును ॥ ఈశ్లోకముండుఁ జెప్పినది సప్తమైన సువణారజతాది విష
యము ॥ గవాశ్యాదివిషయ మై-వతానేక శ శేదద్యాదిత్యాదివిషయమైన గ్రంథముండుఁ జెప్పఁబడునని తాత్పర్యము ॥ 31

మూ. { రాజాలభ్యా నినిధిందద్యాద్వి జేభ్యోర్ధండ్విజఃపునః । విద్వాన శేషమాదద్యా
త్ససర్వస్య ప్రభుగృతః ॥ ఇత రేణిః ధౌలభేరాజాస్మస్థాంశ మాహరేత్ । ఆ }
నివేదితవిజ్ఞాతో దాప్యస్తండుఁడమేవ ॥ ..... 32 ॥

వ్యా ॥ రథ్యాశులక్ష్మణాదినివత తివ్యసువద్దాదేర్న ద్రవ్యస్వాధిగమే విధిమత్తా ప్రభువా భూమాచరని ఖాతవ్యసువద్దాదే నిలాది
నివాచ్యస్వాధిగమే విధిమాహ ॥ తాజేత్వాది ॥ ఉక్తలక్షణం నిధిం రాజాలభ్యా నిధిం ప్రాప్త్య శేభ్యో రథ్యాశేషం తా శే నివేదయేత్ -
ప్రాప్త్యని సువిద్యాంఘ్ర తాధ్యయనసంపన్నస్య దాచారో యని నిధిం లభేతతి దానర్వమేవగృహ్లాయాత్ - యస్తా దసా నర్వవ్యజన
ప్రభుః - ఇతరేణితు రాజవిద్య ద్వాప్త్యావ్యతిరిక్తేన అవిద్య ద్వాప్త్యాత్ త్రి యాదివా నిదౌ లభేరాజాస్మస్థాంశ మధిగం త్రేదత్వాశేషం
నిధింస్వయ మాహరేత్ - యథాహవ సిద్ధః - ఆ ప్రజ్ఞాయమానం మిత్రం దూరిగచ్ఛేద్రా జాతధరేతధిగం త్రేదత్వ మగం ప్రదద్యాదితి - గా
తమాపి - నిధ్యధిగమారాజదశం న ప్రాప్త్యానిస్సాధి రూపస్యా ప్రాప్త్యో ప్యాఖ్యాతావ్యవధంశం లభేతేత్యేక ఇతి - అని నేనివ
ఇతికతః రి నిష్ఠా - అని వేదితత్వా సానిజ్ఞాతశ్చరా జ్ఞేత్యనివేదితః జ్ఞాతః - యః కశ్చిన్ని ధిం లభ్యా ద్రాజ్ఞేన నివేదితావిజ్ఞాతశ్చరా జ్ఞా
ససర్వం నిధిం దాప్యో దండ్య శ్చ క్త్యేవేక్షయా - ఆధని ధరపిస్వామ్యాగత్యరూపసంఖ్యాదిభిస్స వ్యవధానయతితగాత సై-రాజా
నిధిందత్వాపథ్యం ద్వారదశం వాంశం స్వయమాహరేత్ - యథాహమనుః - మ మాయమితియో బ్రూ యాన్నిధిం సత్యేన మానవః । తస్మాత్ తే
తవ ద్యాగం రాజాద్వాదశమేవ వేది - అంశవికల్ప స్తవణాకా తాద్యేవేక్షయా వేదితవ్యః ॥

32

తా ॥ భూమియందు పాలిపెట్టిననిక్షేపము ప్రభువునకు దొరికినయెడల అందున గము బ్రాప్త్య నిలికిచ్చి తక్కిన సగము
నుతానుబొక్క సమునఁ జేర్చుకొనవలయు ॥ వేదశాస్త్రాధ్యయనసంపన్నుండును సదాచార్యమృండుమైన స బ్రాప్త్య నిలికి

నిధిదొరికినయెడల అంతయు నా బ్రాహ్మణుని కేయిప్పించవలయును గాని ప్రభువు భాగము దీనుకొనఁగూడదు || ఇతరులకు అ
 నఁగా విద్వాంసులు గాని బ్రాహ్మణులకైనను తుత్రియవై శ్యాదులలో నెవరికైనను నిధిదొరికిన
 భూమి యందు యెడల అట పాలానిధిఁగనుఁగొని తేచ్చిన వారికిప్పించి తక్కిన ద్రవ్యమును ప్రభువు బొక్కగఁగము
 పాతిపెట్టిననిధి నఁజేర్చుకొనవలయు || ఈ రీతిగా నెవనిష్ఠ గౌతమాదుల చేతను జేప్పఁబడియున్నది || ఎవఁడైనను
 దొరికిన యెడల తనకు దొరికినని యేవమును దాచి ప్రభువునకుఁ దెలుపకుండుఁగా ప్రకారాంతరంబున ప్రభువున
 చేయఁ దగిన క్ర
 మము.

కుఁదెలిసెనే ఆని యేవముంతయు ప్రభువు దీనుకొని దానిదాచుకొన్న వానికి వాని శక్తికిఁ దగినట్లు
 డండనము విధింపఁదగినది || ఒక వేళ భూమి యంతా ద్రవ్యమును పాతిపెట్టినవాఁడువచ్చి ఆ ద్రవ్య
 ముయొక్క రూపనంఖ్యాదులఁ దెలిపి ఆని యేవము తనదని దృఢపఱచినయెడల మనూక్త ప్రకారము
 గా ఆని యేవమును వానికిప్పించి జాతికాలాద్యను సారముగాఁజన - పాలైనను ౨వ - పాలైనను ప్రభువు దీనుకొనవలయు ||

మూ. { దేయంచోరహృతం ద్రవ్యం రాజ్ఞాజానపదాయతు |
 అదదద్ధినమాప్నోతి కిల్బిషం యస్య తస్య తత్ || ౩౫ }

వ్యా || చోరహృతం ప్రత్యాహ || దేయమితి || హోరై హృతం ద్రవ్యం చోరేభ్యో వజ్జిత్యజానపదాయస్వదేశనివాసినేయస్య త
 స్తై రాజ్ఞాదతవ్యం - హియస్మాదదదత్ తస్య త దవహృతం ద్రవ్యం తస్య కిల్బిషమాప్నోతి తస్య చోరస్య చ-యథాహుజః - చాతవ్యం
 వర్షవజ్జే-భ్యో రాజా చోరహృతంధనం | రాజాతమవభుంజానశ్చోరస్యాప్నోతి కిల్బిషమితి-యది చోరహస్తాదాచాయస్వయమువభుజ్యే
 తదా చోరస్య కిల్బిషమాప్నోతి - అథ చోరహృత ముపేక్షతేతదాచానవదస్య కిల్బిషం-అథ చోరహృతాహరణాయ తమానోపి నశక్నుయా
 దాహతుఁతదాతావద్ధనంస్వకోశాద్దద్యాత్ - యథాహగౌతమః - చోరహృత మవజ్జిత్యయథాస్థానంగమయే తోశాద్దద్యాపితి -
 క్షస్థ దైవపాయసోపి || ప్రత్యాహతుఁశక్తస్తథనంచోరహృతం యది న్యకోశాద్దైతయంస్యాదశక్తేనకుఁగీతేతి || ౩౫

తా|| ప్రభువుతనరాజ్యమందెవనిద్రవ్యమునైనను చోరుండుదొంగలింపినయెడల అట్టిచోరునిఁ బట్టితేప్పించి ఆ ద్రవ్య
 మును ద్రవ్యస్వామికిప్పించవలయు || అట్లు చేయక చోరునివలన ఆ ద్రవ్యమును రాఁబట్టిరానుదీను
 చోరహృతద్ర
 వ్యవిషయము.

కొన్నయెడల ఆచోరుండు చేసి యున్న పాపమును ప్రభువు పొందును || అట్టి దొంగ తనమును
 విచారింపక యుపేక్షించినయెడల ఆ ద్రవ్యస్వామియొక్క పాపమును ప్రభువు పొందును || చోరు
 నిఁబట్టుటకు ప్రభువు సాధ్యమైన ప్రయత్నము చేసినప్పటికిని ఆచోరుండు దొరకకపోయినను చోరుఁ
 డుదొరికి వానివలన ద్రవ్యము రాకపోయినను ఆ ద్రవ్యమును ప్రభువుతనబొక్కగఁగముననుండియె త్తిద్రవ్యస్వామికిప్పించవల
 యునని తాత్పర్యము ||

— శ్లోకతిసాధారణాసాధారణరూపావ్యవహారమాతృకాసమాప్తా —

— శ్లోకతిసాధారణాసాధారణరూపావ్యవహారమాతృకాసమాప్తా —

మూ. { అశీతిభాగోవృద్ధిస్సాన్యస్త్వాసిమాసినబంధకేవణః
 క్రమావృత్తం ద్విత్రిచతుష్పంచకమన్యథా || ౩౬ }

వ్యా || సాధారణాసాధారణరూపాం వ్యవహారమాతృకాభిభావ్యాభునాప్తాదశానాం వ్యవహారవదానా మాద్యమ్మతాదానవ
 దండకాయతి - అశీతిభాగోవృద్ధిస్సాన్యస్త్వాదిత్యాదితా-మావృత్తాదప్రదుత్పన్నే ప్రవిష్టేచ్చిగుణేధనైవ త్యేవమంతేన || తస్య తాదానంసవ
 విధం - తస్య శక్యమిందేయమిదృశశక్యమిదమిదేయమనేనాధికారి తాదేయమస్తి తస్యయేదేయమనేన ప్రకారేణ దేయమిత్యధమర్శే
 వంచవిధము త్రమజేదానవిధిరాదానవిధిశ్చేతిద్వివిధమితి - ఏతచ్చవారదేనస్పష్టికృతం-యుణందేయమదేయంచ యేన యత్రయథావ
 యత్ - దాన్యగ్రహణధర్మాశ్చ ఋణాదానమిత్స్యైతమితి-తత్ర ప్రధమము త్రమణ్యధానవిధిమాహ-తత్పూర్వకత్వాదితరేషాం || మా
 సిమాసి ప్రతిమాసంబంధకం విశ్వాసాధకాలయదాధీయతేతద్బంధకమాధిరితియావత్ - బంధకేన సహవర్తత ఇతిసంబంధకః ప్రయోగ
 స్తస్మింత్యబంధకే ప్రయోగే ప్రయోక్తస్య ద్రవ్యస్యాశీతితమోభాగోవృద్ధికార్యా శ్చివవతి-అన్యథాబంధకరహితే ప్రయోగే వర్ణానాం
 ప్రామాణ్యాదీనాం క్రమేణద్విత్రిచతుఃపంచకంశతంబంధకమన్యథా-ప్రామాణ్యధర్మజేద్యక్షంక్షత్రియైత్రికంవై శ్రేయశకుఁగ్రం సూ
 త్రేచంధకంమాసిమాసీత్యేవ - ద్వివాత్రయోవాచత్వారోవావంచనాద్విత్రిచతుఃపంచకాః ద్విత్రిచతుఃపంచకాః ప్రిచ్ఛకేవృద్ధిరీయ

త ఇతిద్విత్రచతుఃపంచకంశతం - తదస్మిన్పృథ్వా యిల్లా భులూకా వధాదీయతఇతికన్ - ఇయంవృద్ధి మానీమా సిగృహ్యతఇతికా
లికా - ఇయమేవవృద్ధిఃపసగ ఇనయాభిజ్యప్రతిదివసంగృహ్యమాణాకాయాకాశవతి-అథావనారజేన-కాయాకాశాలికాజైవకారి
తాచతథావరా | చక్రవృద్ధిశ్చక్రప్రేమతస్యవృద్ధిశ్చకుర్విధేతుర్వోక్తం || కాయావిరోధినీశశ్వత్సణపాదాదికాయాకాప్రతిమాసం
ప్రవంతీయావృద్ధిస్సాకాలికామతా || వృద్ధిస్సాకారితానా మయణాకేనస్వయంకృతా | వృద్ధేరపిపునర్యవృద్ధిశ్చక్రవృద్ధిరుదాహృతేతి ||

తా || ఈశ్లోకముమొదలుకొని ౬౩ వ-శ్లోకమువలకుఁబుఁ జాదానస్యవహారముచెప్పఁబడుచున్నది || అఱుఁ జాదా
నముపడువిధములుగలదై యుండును | అదియెట్లనిన-ఈలాటియవ్వదీర్చవలయుననియు-ఈలా

ఱుఁ జాదానము టియవ్వదీర్చనక్కఱలేదనియు - ఇట్టివాఁడవ్వదీర్చవలయుననియు-ఇట్టిసమయంబునఱుఁ జాదా
దీవకవలయుననియు- ఇవిధంబునఱుఁ జాదాదీవకవలయుననియు- ఈరీతిగా * అధమర్జునివ

యమైతియిదువిధంబులును | ఇవిధంబునఅపియ్యవలయుననియు- ఇవిధంబునమఃజలఁదీసుకొనవలయుననియు-ఈరీతి
గా ౩ ఉత్తమఁ బుణ్యవిషయమై రెండువిధంబులును గలవనినారదులచేఁ జెప్పఁబడియున్నది || అందు-ఉత్తమఁబుణ్యంఁడప్పి
చ్చువిధానముమొదటఁ జెప్పఁబడుచున్నది || కుదవయింఁచుకొనియప్పిచ్చినవాఁడుప్రతిమాసంబును ౮౦ కి ౧ లెక్కనువ

వడ్డి, డ్డిదీసుకొనుటధర్మ్యంబగును || కుదవలేకయప్పిచ్చినవాఁడుప్రతిమాసంబును బ్రాహ్మణు నివ
లననూటికిరెండులెక్కను - శ్రుతియునివలననూటికిమూఁడులెక్కను- వైశ్యునివలననూటికినా
లుగులెక్కను - శూద్రునివలననూటికియిదులెక్కను - వడ్డిదీసుకొనుటధర్మ్యంబగును || మఱియు

దీకి- కాయికవృద్ధి-కాలికవృద్ధి-కారితవృద్ధి-చక్రవృద్ధి-అనినాలుగుభేదములుగలవు. అందు-పదిసమువడ్డియాదినమందుఁదీసు
కొనఁబడెనేఅదికాయికవృద్ధి యనంబడును - ప్రతిమాసమందునుదీసుకొనెడువడ్డికాలికవృద్ధియనంబడును ౩ ఉత్తమరా
ధమఁబుణ్య తమయిష్టానుసారముగాఁ బాఁయుంఁచుకొనెడువడ్డికారితవృద్ధియనంబడును - వడ్డికి మఱల వడ్డిగట్టఁబడెనేని -
అదిచక్రవృద్ధి యనంబడును-ఇట్లునారదులచేఁ జెప్పఁబడియున్నది ||

మూ. కాంతారగాస్తదశకంసాముద్రావింశకంశతమ్ || ౩౬౪ ||

వ్యా || గ్రహీత్వవిశేషేణవృద్ధిఃప్రకారాంతరమాహ || కాంతారగాఇతి || కాంతారగురణ్యంత్రగచ్ఛంతీతికాంతారగాః - యే
వృద్ధ్యాధిగతసంగృహీత్యాధికలాభాధామతిగతానం ప్రాణధనవిశాళకంకాస్థానం ప్రవిశంతి తేదశకంశతంపద్యః-యేచనముద్రగాస్త
వింశకంశతం- మాసిమాసీత్యేవ-ఏతదుక్తంభవతి-కాంతారగేభ్యోదశకంశతంసాముద్రాశ్చవింశకంశతముత్రణాఅదవ్యాన్త
లవివాశస్సాపిశంకితత్వాదితి ||

తా || అధికలాభాధామైప్రాణధనహానిశంకాస్పదమైన మహారణ్యమునకుఁ బోయ్యెడివతఁకులుమొదలైనవా
రికిఅప్పిచ్చినయెడలప్రతిమాసమునూటికిపదిలెక్కనువడ్డిదీసుకొనవచ్చును || సముద్రమందను

నూటికి౧౦-౨౦ డనెకిరపోవుచుండుచువారికిఅప్పిచ్చినయెడలప్రతిమాసమునూటికిఇరువదిలెక్కనువడ్డిదీసుకొన
వడ్డిదీసుకొనుట వచ్చును || ఇట్టివారికిచ్చినమూలద్రవ్యముమఱలవచ్చుననినిశ్చయములేదుగనుక కొండఁజీవలన
రాకపోయినను - ఆయిత్రమఁబుణ్యముసంభవించుకొండవలయుఁగనుక ఈవిషయమై అధిక

ముగావడ్డిదీయవచ్చుననియభిప్రాయము ||

మూ. దద్యుర్వాస్వకృతాంవృద్ధింసర్వేవర్వాసజాతిను || ౩ ౭ ||

వ్యా || ఇదానీంకారితాంవృద్ధి మాహ || దద్యురితి || సర్వేప్రాప్తౌజాదదూధమజాఅబంధకేసబంధకేవాస్వకృతాంస్వాభ్యుప
గతాంవృద్ధింసర్వాసజాతిమదద్యుః - క్వచిదత్వతాపివృద్ధిభావతి | యథావనారజేనవృద్ధిఃక్రీడితతానాంస్వాదనాకారితాత్వా
భిన్ | అనాకారితమపూర్వభావంపత్నరాధావివధాతేతి-యస్తుయాచితకర్మగృహీత్యా దేశాంతరంగతస్త్రుతి కాత్యాయనేనా

* అధమఁబుణ్యంఁడగాఅప్పిచ్చి దీసుకొనువాడు . . . ౩ ఉత్తమఁబుణ్యంఁడనఁగాఅప్పిచ్చువాడు.

క్షం || యాయాచితకమాదాయతమదత్వాదికం ప్రజేత్ | ఊర్ధ్వఽంసంవత్సరా త్రవ్యతద్ధనంవృద్ధిమాప్నుయాదితి | యశ్చయాచితకమాదాయయాచితోవ్యదత్వాదేశాంతరంయాచితంప్రతితేనైవోక్తం | కృతోద్ధారకుదత్వాయాచితమైకంప్రజేత్ - ఊర్ధ్వఽంసంవత్సరయా త్రవ్యతద్ధనంవృద్ధి మాప్నుయాదితి - యఃపునస్వదేశేస్థితివయాచితోయాచితకంనదదాచితంయాచనకాలాదారభ్యవృద్ధింబావయేద్ద్రాజా-యాభాహ || స్వదేశేపిస్థితోయస్తునదద్యాద్యాచితకీక్వచిత్ | తంతతోఽకారితాంవృద్ధి మనిష్ఠంతంశతావయేదితి - అగాకారితవృద్ధిరవవాదోనారదేశోక్తిః || వణ్యమూల్యంభృతిర్వాప్యహోదండోయశ్చప్రకల్పితః | వృథాదానాక్షి కవణావధాంతేనావినక్షితా ఇతి - ఆవినక్షితాఅనాకారి తాఇతి ||

32

స్వేచ్ఛగావణ్డి నిర్ణయించుకొనుట. ప్రీతిదత్తద్రవ్యవృద్ధివిషయము ఎరువుగానైన బదులుగానైననిచ్చినదానికి వణ్డి గట్టుట. వణ్డిలేవి.

తా || బ్రాహ్మణాదినకలకులస్థులలో నెవరియొద్ద నెవరవ్వదీనుకొన్నను - ఆయవ్వనకుమదవయూన్నను లేకున్నను - పూర్వోక్తనియమము లేక నేవారి వానియిష్టానుసారముగా వణ్డినిణాంయించుకొనవచ్చును || ఇదికారితవృద్ధి యనంబడును || — వణ్డినిణాంయించుకొనక ప్రీతిపూర్వకముగానియ్యఁబడినద్రవ్యమునకువణ్డిగట్టుగూడదనియు - మొదటవణ్డినిర్ణయించుకొనకయిచ్చిపిమ్మటవణ్డినపేక్షించినయెడలఆటలు నెలలపిమ్మట ఆద్రవ్యమునకువణ్డి గట్టవచ్చుననియును వారదన్వృతియందుఁజెప్పఁబడియున్నది || ఎరువుదీనుకొన్నసొమ్మునైనను-బదులుదీనుకొన్నద్రవ్యము నైనను తిరుగానియ్యక ఆతీనుకొన్నవాఁడుదేశాంతరము వెల్లి నయెడల - ఒకసంవత్సరమునకుపిమ్మటదానికివణ్డిగట్టవచ్చుననియు - ఇచ్చినవాఁడడుగుచుండగా నేతీనుకొన్నవాఁడియ్యక దేశాంతరము వెల్లి నయెడలమూఁడు నెలలపిమ్మటదానికివణ్డిగట్టవచ్చుననియు - తీనుకొన్నవాఁడు స్వదేశమందేయున్నయెడలఇచ్చినవాఁడడిగినదినము మొదలుకొనివణ్డిగట్టవచ్చుననియును కా త్యాయనన్వృతి యందుఁజెప్పఁబడియున్నది || విక్రయింపఁదగినవస్తువుయొక్క క్రయమునకును - జీతమునకును దావఁబెట్టినద్రవ్యమునకును - అధికారిచేనిణాంయింపఁబడినదండనద్రవ్యమునకును - వ్యభాముగానిచ్చెదననియొప్పుకొన్నద్రవ్యమునకును-జూదమందుపందెమాడినద్రవ్యమునకునువీటికి మొదట వణ్డినిణాంయించక యున్నయెడల నెప్పటికినివణ్డి గలుగదని నారదులచేఁ జెప్పఁబడియున్నది ||

32

మూ. సంతతిస్తువశుస్త్రిణాం || 32 ||

వ్యా || అభునా ద్రవ్యవిశేషవృద్ధి విశేషమాహ || సంతతి రితి || భూనాం స్త్రీణాం చ సంతతిరేవవృద్ధిః | భూనాం స్త్రీణాం చ పక్షానాం భాగ్యత తుష్టి సంతతికాకు స్యవ్రయాగస్సంభవతి - గ్రహణం చక్షీరపరివత్యాధికః ||

తా || కొన్నిద్రవ్యములకువణ్డిప్రకారాంతరముగాఁ జెప్పఁబడుచున్నది || లోకమందెవరైననుతమవశువులను స్త్రీలనుబోషించుకొనఁజాలకమరియొక్క కేతివప్సగానిచ్చినయెడల - ఆవశువులకును స్త్రీలకును గలిగెడుసంతానమేవణ్డియానని తెలియవలయు || అనఁగావశువులనవ్వదీనుకొన్నవాఁడావశువులఁబోషించువులకును స్త్రీలకునువణ్డి ప్పించుచుతత్రీరముననుభవించుచునుండి యావశుస్వామికివలయునపుడున్నదూడల తోఁగూడనావశువులఁదోలి పెట్టవలయుననియు - స్త్రీలనవ్వదీనుకొన్నవాఁడు-ఆ స్త్రీలవల్లననులు సేయించుకొనును వారినిఁబోషించుచు - వారితోతానుక్రీడింపక-వారు రాత్రులయందుతమతమవతులతోడక్రీడించుటకువిరోధము సేయకయుండివారివతులడిగినప్పుడు వారికిఁగలిగియున్నసంతానముతోఁగూడసంపించవలయుననియును తాత్పర్యము

మూ. రసస్యాష్టగుణావరా । వస్త్రధాన్యహిరణ్యానాంచ తు స్త్రీన్విగుణావరా || 33 ||

వ్యా || అభునాప్రయుక్తస్యద్రవ్యస్యవృద్ధి గ్రహణమితరేణచిరకాలావధితస్యకన్యద్రవ్యస్యకియతీపరావృద్ధి రిత్యపేక్షిత ఆహ || రసస్యతైల ఘృతాదేర్వృద్ధి గ్రహణకుంతరేణచిరకాలావధితస్యకన్యకతయావృద్ధ్యా వధామానస్యాష్టగుణావృద్ధిః కరా - వాతకవరంవధాతే - తథావస్త్రధాన్యహిరణ్యానాం యథాసంఖ్యంబరుగుణాత్మిగుణాద్విగుణావృద్ధిః కరా - వస్త్రేష్టేనకురసస్యతై

గుణ్యము క్తం॥ ద్విగుణంహరణ్యం త్రిగుణంభాస్యం-భాస్యేనైవరసావ్యాభ్యాతాఃపుష్పమూల ఫలానిచతురాధ్యతమ్యగుణమితి- మను
 నాతుభాస్యపుష్పమూలఫలా దీనాంచవంశగుణత్వము క్తం - భాస్యేక జేతవాశ్చానాతిక్రామ వివచనతామితి-భాస్యంజేత్రఫలం
 శదఃపుష్పమూలఫలాదిః - లప్తామేమితిచతురీ కేకాదిః - వాపెభ్యాబలీవహ-తురగాదిః - భాస్యశదలవహావ్యాపివయావృద్ధిఃకంశగు
 ణత్వంనాతిక్రామ తీతి-తత్రాధమణాయోగ్యతావశేనదుర్బిహాదికాల వశేనవవ్యవస్థాద్రవ్యవ్యాపితచ్యుసకృత్ప్రయోగేసకృదాహ
 రణేవవేదితవ్యం - పురుషాంతరసంక్రమణేనప్రయోగాంతరకరణే - తస్మిన్నేవవాపురుషేతనేకశఃప్రయోగాంతరకరణేనువర్తాదకం
 దైవగుణ్యాద్యతిక్రమ్యపూర్వవత్సభాతే-సకృత్ప్రయోగేపిత్రుదివసంప్రతిమాసంప్రతిసంవత్సరంవాప్యధ్యాహరణేఅధమణాజే
 యస్యదైవగుణ్యాసంభవాత్-పూర్వావృతవృద్ధానహ దైవగుణ్యమతిక్రమ్యవధాతవివ - యథాహమః॥ మనీషవృద్ధిదైవగు
 ణ్యంనాత్యేతిసకృదాహితేతి-సకృదాహృతేత్వపిపాతోప్తి - ఉపచయాధాంత్రయము క్తంప్రవ్యంకుసేదంతస్యవృద్ధికుసేదవృద్ధిదైవగు
 ణ్యంనాత్యేతినాతిక్రామతీయదిసకృదాహితాసకృత్ప్రయోక్తాపురుషాంతరసంక్రమణానాప్రయోగాంతరకరణేదైవగుణ్యవశ్యేతి-
 సకృదాహృతేతిపారేతుశనైశ్చనైఃప్రతిదినంప్రతిమాసంప్రతిసంవత్సరంవాతధమణాదాహృతాదైవగుణ్యవశ్యేతీతివ్యాఖ్యయః - త
 చాగతమేనావృత్తం-చిరస్థానేదైవగుణ్యంప్రయోగస్యేతి- ప్రయోగస్యేత్యేకజవననిదేశాత్ప్రయోగాంతరకరణేదైవగుణ్యాతిక్ర
 మాభిప్రేతః-చిరస్థానజినిదేశాత్సనైశ్చనైర్వృద్ధిక్రమాదేదైవగుణ్యాతిక్రమాదకారణః॥

తా॥ అప్పిచ్చినద్రవ్యమునకునిణాంయింనున్నవడ్డియొప్పుడవ్వడుచెల్లకబహుకాలముజరిగినవత్తుమందుపద్రవ్య
 మునకెంతమట్టుకువడ్డిపెరుగుననిన-చెప్పబడుచున్నది॥ నూనెనెయ్యిమొదలుగాఁగలరసవస్తువు

ఈద్రవ్యమున
 కెంతవడ్డిపెరు
 గుననుట.

లకుఎనిమిదంతలవఱకును-వస్త్రములకునాలుగంతలవఱకును-భాస్యములకుమూడంతలవఱకును
 ధనమునకు రెండంతలవఱకునువడ్డిపెరుగునుగానిపిమ్మట నెంతకాలముజరిగిననువడ్డిపెరుగదు॥వసి
 యులచేత - రసవస్తువులకుపుష్పమూలఫలాదులకు మూడంతలవఱకెవడ్డిపెరుగుననియు - తూ
 చందగినయితరవస్తువులకుఎనిమిదంతలవఱకువడ్డిపెరుగుననియును జేప్పబడియున్నది॥ మనుస్మృ

తీయందు - భాస్యము - పుష్పమూలఫలాదులు - చిత్రకంబళచామరాద్యవయోక్తములైనమేషరోమచమరీకేశాదులు -
 వృషభాశ్వాదులు-వీనికి-అయిదంతలవఱకువడ్డిపెరుగుననిచెప్పబడియున్నది॥ ఇక్కడవరస్పరభిన్నాభిప్రాయంబులై
 యున్నస్మృతులకుఅప్పదీనుకొన్నవాఁడయోగ్యశననువరించియున్నట్టి యాదికాలములననుసరించియు-వ్యవస్థచేయఁదగినది
 అదియెట్లనిన - అప్పదీనుకొన్నవాడుతక్కువస్త్రండునునచాచారసంపన్నుండునునైయుండికాలముదుర్చిత్తమైయుండె
 నేనిఎంతకాలముతిక్రమించిననువసిష్ఠోక్తప్రకారముగారసవస్తువులకు మూడంతలకుపైనవడ్డిదీనుకొంగూడదు - అప్పదీ
 నుకొన్నవాడునికృష్టవర్ణండునుదురాచారుండునునైయుండికాలమునుభిత్తమైయుండెనేని యాజ్ఞవల్క్యోక్తప్రకారము
 గారసవస్తువులకుఅష్టగుణ్యవృద్ధిదీనుకొనవచ్చును - అప్పదీనుకొన్నవాఁడుశ్రేష్ఠుడైయుండికాలమునుభిత్తమైయున్నను
 అప్పదీనుకొన్నవాఁడునికృష్ణుడైయుండికాలముదుర్చిత్తమైయున్ననువసిష్ఠోక్తమైనవడ్డికిహేచ్చుగా యాజ్ఞవల్క్యోక్త
 క్తమైనవడ్డికితక్కువశావడ్డిదీనుకొనవలసినది॥ ఈరీతిగానే భాస్యపుష్పమూల ఫలాదివిషయమై మనువసిష్ఠులచేత
 వుండెనవృద్ధిభేదంబునకునువ్యవస్థయూహింపఁదగినది॥ ఈనియమముఁక సారియిచ్చియుటల నొక సారియెవ్వఁడొకఁడొ

నుకొనెడుయునిమునకేకాని యితరయునిమునకులేదు॥ ఒకఁడిచ్చినద్రవ్యంబెవ్వఁడెవ్వఁడైన

ఈచెప్పిననియ
 తినతిక్రమించి
 డ్డిపెరుగుట.

మరియొకనికిచెల్లించునట్లులేర్పడినను- ఒకఁడుదీనుకొన్నద్రవ్యమునుమరియొకఁడుచెల్లించున
 ట్లులేర్పడినను- ఒకపురుషుడేయినేకావదులిచ్చుచుఁబుచ్చుకొనుచున్నతలెక్కలేర్పఱచుకొ
 నుచున్నను-ధనాదులకుపూర్వోక్తమైనద్యిగుణాదివృద్ధికంటెనధికముగావడ్డిపెరుగుచుండును॥
 ఒకసారియిచ్చినద్రవ్యమునకైననుప్రతిదినముగానిప్రతిమాసముగానిప్రతిసంవత్సరముగాని

వడ్డిదీనుకొనుచున్నపక్షమందు-ఈ చెప్పబడిననియతి లేకయేయొంతయైననువడ్డిపెరుగుచుండును-మనుగొతమవశనములయొ
 దును-ఈయభిప్రాయమేలెనుబడియున్నది॥

మూ. { ప్రవన్నంసాధయన్నథాంస వార్యోన్మవతేన్మజేత్ |
సాధ్యమానోన్మవంగచ్ఛన్దంఢ్యోదాప్యత్వతద్ధనమ్ ||* }

వ్యా || ఋణప్రకారగణనాః ఉక్తాస్సాంప్రతః ప్రయోక్తస్య ధనస్య గ్రహణధర్మా ఉచ్యంతే || ప్రవన్నమితి || ప్రవన్న మభ్యవగత మధమజేతన ధనంసాఢ్యోదిభిర్భూతంవాసాధయకప్రత్యాహరన్ధర్మాదిభిరుపాయైరుత్తుజోన్మవతేర్నవార్యో నివారణీయోనభవతి - ధర్మాదయశ్చోపాయామనునాదశికాః || ధర్మేణవ్యవహారేణ ఘనీనః శరితేనచ | ప్రయోక్తంసాధ యేదధాంవంవమేనభవేతేతి || ధర్మేణప్రీతియైతేనసత్వవచనేన - వ్యవహారేణసాక్షిలేఖ్యాద్యుపన్యాసేన - ఘనీనోత్పవాది వ్యాజేనభూషణాదే గ్రహణజేన - అచరితేనాభోజనేన - వంచమేనోపాయేనబలేనదిగళబంధనాదినా - ఉతవయాధాంప్రయోక్తం ప్రవ్యమేతైరుపాయైరాత్మసాక్షుర్యాదితి - ప్రవన్నంసాధయన్నథాంసవార్యభివదన్న ప్రతివన్నంసాధయప్రాజ్ఞానివారణీయ ఇతిదశకాయతి-పితదేవస్పృష్టికృతంకార్యాయనేన || పీడయోద్యోధనీకశ్చిదృఢికంన్యాయవాదినః | తస్మాద్ధర్మాత్పహితకతత్వమంప్రా ప్నయాద్దమమితి || యస్తుధర్మాదిభిరుపాయైః ప్రవన్నమథాంసాధ్యమానోయాచ్యమానోన్మవంగచ్ఛేత్ - రాజానమభిగమ్యసాధయంత మభియజ్ఞేనదండ్యోభవతిశక్త్యనుసారేణధనతేతద్ధనందావ్యశ్యరాజ్ఞా-దావనేచ ప్రకారాదశికాః || రాజాతుస్వామిసేవిప్రం సాంత్వేనైవప్రదావయేత్ | దేశాచారేణచాన్యాలస్తుదుష్టాంతంపీడ్యదావయేత్ || రిక్తినంసుహృదంవాపిఘనీనైవప్రదావయేదితి || సా ధ్యమానోన్మవంగచ్ఛన్దతత్త్వస్తృత్యాచారవ్యపితేనేత్యస్యత్రత్వదాహరణంబోధ్యమ్ ||

౩౯

తా|| అప్పిచ్చినద్రవ్యమునుమఱలఁచీనుకొనుక్రమంబెట్లదిన || అధమర్ణ్యండుతనంతటఁగానిసాక్షిలిఖితాదుసాధనము లచేతరప్పించుకొనఁజాలకఁగానియియ్యవలసినది సత్యముగియొప్పుకొనియున్నధనము అప్పిచ్చినద్రవ్యమును మఱలఁచీనుకొనుక్రమము. అనఁగాప్రీతియైక్రమములయినసత్యవచనములుపలుకుట || ౨ వ్యవహారము - అనఁగాపత్రమున్నదిసాక్షులున్నారలనునిత్యాదివచనములుపలుకుట || ౩ ఛలము - అనఁగాఅప్పు

దిక్కుమనియడుగకయిత్యవాదులపేరు సేప్పిభూషణాదులుదీనుకొనుట || ౪ అభోజనము - అనఁగానాద్రవ్యమునిచ్చువల కునేనుభుజింపకనివారియింటగూర్చుండుట || ౫ బలము - అనఁగానిగళబంధనాదులచేనిర్బంధించుట || ఈయంపాయములచే తడైత్రమర్ణ్యండుతనద్రవ్యముమరాఁబట్టుకొనవచ్చును || ఇట్లుచెప్పటవలనఅధమర్ణ్యండుతనంతటఁగానిసాక్షిలిఖితాదులవల్లఁగానిబిప్పుకొనకయున్నధనమునుడైత్రమర్ణ్యండుధర్మాద్యపాయములచేతసాధింపంబూనినయెడలప్రభువునివారింపవల యునని యథామవుచున్నది | ఈయథామనకనుకూలముగానేకాత్యాయనస్త్రోతియందున్యాయవాదియైనయథమర్ణ్యని

బాధించినయత్తమఱుఁగికిప్రకృతాథాహారియంతత్సమానదండనంబును దేప్పఁబడియున్నది || అధమర్ణ్యండుట్టులయిననుబిప్పుకొనియున్నధనమునుడైత్రమర్ణ్యండుపూర్వోక్తములైనయంపాయములచేసాధించునపుడుఅయథమర్ణ్యండుత్రమర్ణ్యనిమీదవివాదముదెచ్చినవత్తుమందుప్రభువాదయథమఱుఁగికిదండనమువిధించియత్తమఱుఁగికియు ఇద్రవ్యమునిప్పించవలసినది || ఆయిప్పించువిధంబెట్లనిన - అధమర్ణ్యండు బ్రాహ్మణుడై యున్న పక్షగంధముంబిమాటలచేతనిప్పించవలసినది | ఇతరవర్ణుండై యున్నపక్షమందుదేశాచారప్రకారముగానిప్పించవలసినది దుష్టుండై యున్నపక్షమందుబాధించియిప్పించవలసినది - దాయాదుడై కానిప్పేసాతుడై కానియున్నపక్షమందుకపటముచేతనిప్పించవలసినది ||

౩౯

మూ. { గృహీతానుక్రమాద్దాప్యోధనినామధమర్ణికః | ద
త్వాతుప్రాప్తాణాయవన్మవతేస్తదనంతరమ్ ||౪౦ }

వ్యా || బహుషూత్రణణికేనుయగవత్ప్రాప్తేష్వేకోఽధమర్ణికః కేనక్రమేణదాప్యోరాజ్ఞేత్వతేత్తతలహ || గృహీతేతి || స మానజాలియేమధనిమయేనైవక్రమేణధనంగృహీతంతేనైవక్రమేణాధమర్ణికోదాప్యోరాజ్ఞా-భిన్నజాలియేమతు బ్రాహ్మణాదిక్రమేణ ||

ఉత్తమస్థలు పెక్కండు
గూడి లేక అప్పుదీనుక
మును.

తా || పెక్కండు త్రమస్థులకనివల్ల ద్రవ్యము రావలెనని యేక కాలంబున వివాదము
జెచ్చినవత్తుమందు భూపాలు. డట్టి యథమస్థులకనివల్ల ద్రవ్యమునిప్పించవలసిన క్రమము ||
అయ్య త్రమస్థులు సమానజాతీయులై యుండి లేని వారిలో నెవనివల్లముందర అప్పుదీనుకొ
నఁబడియుండునో వానికిముందిప్పించి వెనుకటి వారికి వెనుకవరుసఁ గానిప్పించవలసినది
వారుభిన్నజాతీయులై యుండి లేని బ్రాహ్మణాదివర్ణా క్రమముగా నిప్పించవలసినది

మూ. { రాజ్యాధమణికొదావ్యస్సాధితాద్దశకంశతమ్ | పంచ
కందశతం దావ్యః ప్రాప్తాభోహవ్యత్రమణికః || ౪౦ || }

వ్యా || యదాపునరు త్రమస్థోదర్పలః ప్రతిపన్నభద్రాదిభిరుపాదైస్సాధయతుకుశ్చవక్తరాజ్ఞాసాధితాభిః శవతిత
వాధకుణాస్యదండము త్రమణాస్యచభృతదానమాహ || రాజ్ఞేతి || అథమణికొదావ్య ప్రతిపన్నాద్ధాత్యాధితాద్దశకంశతం దావ్యః
ప్రతిపన్నస్యసాధితస్యాధాస్యదేశకుశంశం రాజ్యాధమణికాద్దండరూపేణ గృహ్లాయాదివ్యధాః-ఉత్తమణికస్తుప్రాప్తాభావ
శకంశతంశ్చతిరూపేణ దావ్యః-సాధితస్యాధాస్యవింశతితమంభాగముత్రమర్థాద్రాజ్యాభ్యుత్థానాదివ్యధాః-అప్రతిపన్న
సాధనేతుడిండువిభాగోదశికతోనిహ్నువేభావితోదావ్యః క్వాదిహ ||

అథమస్థుం డొప్పుకొనియు
న్నయప్పునిప్పించినరాజు
నకు వాదిప్రతివాదు లీవల
సినద్రవ్యము.

తా || అథమస్థుం డెట్టులైననియ్యవలసినది వాస్తవమయొప్పుకొనియున్న ద్రవ్యమును
ఉత్తమస్థుండు పూర్వోక్తములైన అథమాద్యుపాయములచేత రాబట్టుకొనఁజాలని
వాడై వ్యవహారము తెచ్చెనేనిభూవల్లభుండాబు నిద్రవ్యమును త్రమస్థునికిప్పించితి
థమణునివలనదండనరూపముగా నూటికివదిలెక్కను ఉత్తమస్థునివలనభృతిరూపము
గానూటికైదులెక్కను ద్రవ్యముదీనుకొవలసినది || అథమస్థుం డొప్పుకొనకయున్న
యప్పునిప్పించువిషయమై రాజుచేనిణయింపఁదగిన ధనదండనము (౧౦వ) శ్లోకమం
దుఁజెప్పఁబడియున్నది ||

మూ. { హీనజాతింపరిక్షీణమృతాథాంకమకారయేత్ | బ్రా
హ్మణస్తుపరిక్షీణశ్చనైదాహ్మీయభోదయమ్ || ౪౧ || }

వ్యా || సధనకుథకుణికంప్రత్యుక్తమథునానిధానకుథకుణికంప్రత్యాహ || హీనజాతిమితి || బ్రాహ్మణాదిజాతిరు త్రమస్థో
హీనజాతింక్షత్రియాదింపరిక్షీణంనిధానమృతాథామృతనివృత్త్యధాంకమకారయేత్ సమస్తజాత్యనురూపంకారయేత్తక్కుటుంబాపిరోధేన
బ్రాహ్మణాపునఃపరిక్షీణోనిధానశ్చనైశ్చనై ర్యభోదయంయథాసంభవమృణదావ్యః-అత్రహీనజాతిగ్రహణంసమజాతేరప్యవల
క్షణం-అతశ్చసమజాతిమపరిక్షీణంయభోచితంకమకారయేత్-బ్రాహ్మణగ్రహణంప్రయోజాతేరుపలక్షణం-అతశ్చక్షత్రియాది
రపిపరిక్షీణోద్రావ్యాదేశ్చనైశ్చనైదాహ్మీయభోదయం-పితరేవసమస్తీకృతంకుమనా || కమకాపిసమంకుర్యాద్ధనీతేనాథకుణికః-స
మోపకృష్టజాతిశ్చదద్యాశ్చేయంస్తుతత్వనై రితి-ఉత్తమస్థేనసమంనివృత్తోత్తమణాధమణావ్యవధేశమాత్మానమధమణాఃకమకా
తాకుర్యాదివ్యధాః ||

నిధానుడైన అథమస్థునివ
ల్లవనులు సేయించుట
తనకంటెనధికవర్ణునివల్లవ
నులు సేయింపఁగూడదు

తా || అథమస్థుండు నిధానుడై యుండెనేనివాఁడు ఉత్తమస్థునికంటె హీనజాతీయం
డై కానిసమానజాతీయండ్రి కానియున్నవత్తుమందు వానివల్లజాత్యుచితములైన వవనులు
సేయించుకొనుచు వానికిప్పు చేతనమందు వానికుటుంబజీవనాంశముపోఁగా మిగిలిన
ద్రవ్యమువల్లతనయప్పుదీర్చుకొనవలయు || అథమస్థుండు త్రమస్థునికంటె నుత్తమవర్ణుం
డై యున్నవత్తుమందు మెల్లమెల్లగా వానికిఁగలిగినప్పుడు దీనుకొనవలెననివానివల్ల
వనులు సేయింపఁగూడదు || ఈయథామేమనువచనమందును జేర్చుఁబడి యున్నది || ౪౧

మూ. { దీయమానంగృహ్లాతిప్రయత్నంయత్స్వకంధనమ్ | మధ్య }
 { నస్థాపితంతత్సాధ్యద్వధాతేనతతఃపరమ్ || ౪౩ || ❀❀❀ }

వ్యా || కింశ-దీయమానమితి || ఉపవయాధాంత్రయత్కంధనమధకుర్లేనదీయమానముత్తమల్లోపృథ్విలోభాద్యదినగృహ్లాతి-తదా
 అధమశేనానమధ్యస్థమాస్తేస్థాపితంయచి స్యాత్తదాతతస్థాపనాదూర్వాంసవధాతే. అధస్థాపితమపియాచ్యమానోనదదాతితతఃపూర్వ
 వద్యధాతవివ || ౪౩

అపుదీర్ఘవచ్చినపుడు దీ
 సుకొనని వానివిషయము.
 తా || అధమద్గండువడ్డికిదినుకొనియున్న ద్రవ్యమునియ్యవచ్చినపుడు ఈ త్రమద్గండు
 వృద్ధ్యాశచేత ఆద్రవ్యమునుదీనుకొనకపోయినపక్షమందు అధమద్గండాద్రవ్యమును
 మధ్యస్థనియొద్దనుంచెనేనిపిమ్మటవడ్డిపెరుగదు||అయి తేమధ్యస్థనియొద్దనుంచినవేను
 కఈ త్రమద్గండుడిగినపుడియ్యనిపక్షమందుమరలనెప్పుటివలెవడ్డిపెరుగుచుండును|| ౪౩ ||

మూ. { అవిభక్తైకుటుంబాథేయదృణంతుకృతంభవేత్ | దద్య }
 { స్తద్రీణీనఃప్రేతేప్రాపితేవాకుటుంబిని || ౪౪ || ❀❀❀ }

వ్యా || ఇదానీం దేయమృణంయదాయేనచదేయంతదాహ||అవిభక్తైరితి|| అవిభక్తైర్వపుభిఃకుటుంబభరణాథామేశేనయచ్చ
 సంకృతంభవేత్తదృణంకుటుంబదద్యాత్-తస్మైప్రేతేప్రాపితేవాతద్రీణీనస్సర్వేదద్యః || ౪౪

అప్పుదీర్ఘవలసినవారు,
 తా|| అవిభక్తులైయున్నయినేకులలోకొందఱిచేతఁగానియొకనిచేతఁగానికుటుంబర
 ణాథామైచేయఁబడినయునుమునుఅకుటుంబనిర్వాహకుఁడదీర్ఘవలసినది||అట్లుతీ
 ర్చకయాకుటుంబనిర్వాహకుఁడు లోకాంతరగతుండైననుదేశాంతరగతుండైననుత
 ద్దాయాహుళైయున్నవారందఱాయునుముదీర్ఘవలసినది || ౪౪

మూ. { నయోపితృతిపుత్రాభ్యాంనపుత్రేణకృతంపితా | ద }
 { ద్యాదృతేకుటుంబార్థాన్నవతిఃస్త్రీకృతంతథా || ౪౫ || }

వ్యా || మేనదేయమిత్యత్రప్రత్యుదాహరణమాహ||నేతి||వత్యాకృతమృణంయోపిద్వారానైవదద్యాత్-పుత్రేణకృతంయో
 పిస్తాతానదద్యాత్-తథాపుత్రేణకృతంపితానదద్యాత్తథాభార్యాకృతంవతిర్నదద్యాత్-కుటుంబార్థాన్పుత్రభిఃసర్వత్రశేషః||అత
 శ్చకుటుంబార్థాంతయేనశేనాపితృతంతకుటుంబివాదేయం-తదభావేతద్దాయహళైదేయమిత్యుక్తమేవ || ౪౫

కుటుంబార్థముగానియ
 పురుకుటుంబమువారుదీ
 ర్చనకక అలేదు
 తా || కుటుంబార్థముగాకకార్యాంతరమునుగురించిభతాచేసినయునుమునుభార్య
 గానికొమారుఁడుచేసినయునుమునుతల్లిదండ్రులుగాని-భార్యచేసినయునుమునుభతా
 గానితీర్చవలసినదిలేదు || కుటుంబార్థమైఅకుటుంబమువారిలోనేవరుయునుముచే
 సిననుభూర్వశ్లోకౌక్తప్రకారముగా అకుటుంబద్రవ్యమునుబొందువారందఱుతీర్చ
 వలసినవారయ్యేయిందురు || ౪౫

మూ. { సురాకామమ్యభక్తకృతందండశుల్కావశిష్టకమ్ | వృథా }
 { వానంతథైవేనపుత్రోదద్యాన్నపైతృకమ్ || ౪౬ || ❀ }

వ్యా || పుత్రపాత్రైఋణందేయమివత్యతి-తస్యపురస్తాదవవాదమాహ||సురేతి|| సురాపానైతగ్రుతమృణంకామకృ
 తంస్త్రీవ్యవసేనకృతం-మృతేనతాజయసిమిత్తందండశుల్కంయోరవశిష్టం-వృథాదానఁభూతఁవందిమల్లాదిభ్యోయత్ప్రతిజ్ఞాతం-భూ
 తేవందినిమల్లేవకుదైద్యతికవేశర | చాటుచారణబోశేషదత్తంభవతినిష్ఫలమితిస్తరణాత్. ఏతద్గుణంపి త్రాకృతంపుత్రాది
 శ్చౌండికాదిభ్యోనదద్యాత్-అత్తందండశుల్కావశిష్టకమిత్యవశిష్టగ్రహణాత్సర్వంవతప్యమివసంతవ్యం || దండంవాదండశేషంవా
 శుల్కంతశ్చేషమేవవా|నదాతవ్యంతుపుత్రేణయచ్చనవ్యావహారికమిత్యోకనసస్తరణాత్-గౌతమీవాపుక్తం-మధ్యకుల్కమ్యుత

గంధానపుత్రా నభ్యావహాయంతి-సపుత్రస్యవరిభవంతీత్యభావః. అనేనాదేయమృణముక్తం#

౪౬

తా || పుత్రపౌత్రులుపితృపితౄణామహులయునునుదీర్ఘవలయునని (౪౯వ) శ్లోకముందుఁ జెప్పఁబడునగునక

పుత్రపౌత్రులకక్కఱలే
నియును.

అందుకొన్నియునునులనుపుత్రపౌత్రాదులుదీర్ఘవలయుననిచెప్పఁబడునగునక
చున్నది || మరాఘానము-కామము-జూదము-రాజదండనము-సుకము-వృధాదా
నము-వీరినిమిత్రమైతండ్రిచేసెయింనుయునునుపుత్రుఁడుదీర్ఘవలయుననిచెప్పఁబడునగునక
భాముగౌతమాదులచేతనుజెప్పఁబడియున్నది||నంచతుఁడు, సుతిపాతకుఁడు, జెట్టి
వృధాదానము, శ్రితవైద్యుఁడు, జూదరి, మూఁఘుఁడు, హాస్యకాఁడు, బట్టవాఁడు, చోరుఁడు, ఇట్టివా
రికిచేసినదానమునిష్ఫలంబగుననిస్త్రీత్యంతరముందుఁ జెప్పఁబడియున్నది,

౪౭

మూ. { గోపతౌండికశైలూషరజకవ్యాధయోషితమ్, యు
ణందద్యాత్పతిస్తాసాంయస్తాద్వత్తిస్తదాత్రయా || }

వ్యా|| నవతిః ప్రకృతంతథే శ్రీశాస్త్రవచనము || గౌతమి, గోపగోపాలకః, కా. డికస్సురాకారః, శైలూషః, నటః, రజకోట, ప్ర
సక్తః, జకః - వ్యాధోఽమృగయః - పితౄపాంషాః, దీర్ఘవలయుననిచెప్పఁబడునగునక
వచనా - యస్తాద్వత్తిస్తదాత్రయేతిపాతవ్యవధేతాదనైవపితౄయోషితభీషనాస్తేపితౄపాంషకమపియుగంధద్యురితగమ్యతే,

కొన్నికులములయందుభా తా|| గొల్ల, యిడిగ, నట్టువు, చాకలి, బోయ, కొలములయందును-ఈలాగే శ్రీశ్రీశ
వ్యయిపునుభవదీర్ఘవల జీవనములై యున్నయితరకులములయందును భార్యచేసినయునునుభవదీర్ఘవలనినది.

మూ. { ప్రతిపన్నంస్త్రీయాదేయం పత్యావాసహాయత్రైతమ్ | స్వయం
కృతంచాయదృణంసాన్యత్ స్త్రీదాతుమహతి || ౪౦ || }

వ్యా || పతికృతభార్యానదద్యాపిత్య స్యావవానమాహ || ముమూషాకాన్త్రవత్ప్రతావాపత్యానియుక్తయాముగదానేయ
ప్రతిపన్నంతత్పతికృతమృణందేయం - యవృతత్యా వహభార్యాయునింకృతంతదపిభతుఁరభావే భార్యయాలపుత్రయాదేయం
యవృత్యయమేవకృతమృణందేయం - ననుప్రతిపన్నాదిత్రయంస్త్రీయా నేయమితిపవత్రవ్యంసంజహావాత్ - ఉచ్యతే | కా
ర్యాపుత్రశ్చదానశ్చత్రయపివాధనాస్సృతాః | యస్తేనమధిగమ్యంతిస్త్రీతేతస్యతగ్ధవమితిస్త్రీకాన్తిభావస్తేనప్రతిపన్నాదివ్య
దానాశంకాయామిదముచ్యతే - ప్రతిపన్నంస్త్రీయాదేయమిత్యాది-నవానేనవనేనస్త్రీ దీవానిభావత్యకుభిధీయతే | పాక
త్రయమాత్రప్రతిపాదకత్వాత్ | ఎకవృత్తిభాగవ్రకరణేస్పష్టికరివ్యతేనాన్యత్ స్త్రీదాతుమహతిత్యేవనపివక్రవ్యం. ఎకప్రతిభానేనై
వాన్యత్ప్రతిపేధసిద్ధేః | ఉచ్యతే | ప్రతిపన్నంస్త్రీయాదేయంప్రత్యావాసహాయత్రైతమిత్యనయారవవాదాభాముచ్యతే | అ
న్యస్సురాకామనిమిత్రంప్రతిపన్నమపిపత్యాసహకృతమపినదేయమితి ||

౪౮

తా || ౪౦వ-శ్లోకముందుభార్యచేసినయునుభార్యకక్కఱలేదనిచెప్పఁబడునగునక
మృణముక్తమున్నది || భరణ, లోకాంతరమునకుఁగానిదేవాతరమునకుఁగాని పోవునపు

స్త్రీతీర్ఘవలసిన యవ్వలు డునివీయపుదీర్ఘవలయుననియొజ్ఞాపించఁగా భార్యతీర్చెదనయొప్పుకొన్నవతముం
దు-అట్టియవ్వనుభార్యతీర్ఘవలసినది - భరణతోఁగలసి తానుతీసినయవ్వనుభార్యపు

త్రాదులులేనివకుమందు స్త్రీ తీర్ఘవలసినది- తానువ్యసంక్రిందితీసినయవ్వను స్త్రీ తీర్ఘవలసినది-తక్కినయవ్వలనుస్త్రీ
తీర్ఘనకక్కఱలేదు || ఈయవ్వలను స్త్రీ తీర్ఘవలయుననిచెప్పటంబునేతక్కినయవ్వలనుదీర్ఘవలయుననిచెప్పటంబు
డఁగామరల(నాన్యత్ స్త్రీదాతుమహతి) అనిచెప్పటవలన ౪౭వ శ్లోకముందుఁగిద్ధమైయున్న మరాఘాదినిమిత్రమై
నవతియునునుపతియెదుటనొప్పుకొనియున్ననుపతితోఁగలసినతీసియున్ననుభార్యతీర్ఘనకక్కఱలేదనిభావమానున్నది ||

మూ. { పిరిరిప్రోషితేప్రేతేవ్యసనాభిప్రతేపివా | పుత్రపౌత్రై
{ ర్మణం దేయంగమావేసాక్షి భావితమ్ || ౪౯ || }

వ్యా | పునరపియద్యుండదతవ్యంయనవదతవ్యంయత్రవకాలేదతవ్యంత త్రితయమాహ || పితరీతి || పితాయది దాతవ్యమృణ
మనత్వాప్రోషితోదూరదేశఁగతః - ప్రేతోమృతః - అచికిత్సనీయవాన్యథాన్యభిభూతోవా-తదాతత్క్రమతమృణమవశ్యం దేయంపు
త్రేణపాత్రేణవా - పితృధనాభావేపుత్రత్వేనపౌత్రత్వేనచ - తత్రక్రమావ్యయమేవ | పితృభావేపుత్రేపుత్రాభావేపౌత్రేణితి - పుత్రే
ణపాత్రేణవానిహవేకృతేతిథివా సాక్ష్యాదిభిర్భావితమృణం దేయంపుత్రపౌత్రైరిత్యన్వయః | అత్రపితరిప్రోషితద్యత్యేరావదుక్తం
శాలవిశేషస్తునారదేనోక్తాద్రష్టవ్యః || నార్యాకృంపత్సూప్తింశాత్పితరీతి సుతః | ఋణం దద్యాత్పితృవ్యేవావ్యేష్టే బ్రాత
ర్వభాపివేతి - ప్రేతేవ్యప్రావ్యవహరకాలోననద్యాత్ - ప్రావ్యవహరకాలస్తుదద్యాత్ - సవకాలస్తేనైవదశితః || గర్భస్థస్స
పురోజ్ఞేయఅష్టమాద్యత్సూర్యాభిముఖః | కాంఅపదేశాద్వ్యాపాత్పాగండశ్చేతిశబ్దైశ్చేతి | వరతోవ్యవహరజ్ఞస్వతంత్రపితరావృతాది |
యద్యపిపితృమరణామాధ్వణంబాలావిస్వతంత్రోజాత ప్రధాపినణాభాగృహతియథాహ | అప్రావ్యవహరశ్చేత్యవతంత్రోపిహ
సంభావాత్ | స్వాతంత్ర్యంహస్త్యతంత్రేష్టేజ్ఞేష్ట్యంగుణవయఃకృతమితితథాసేవాహ్వననిషేధశ్చపుత్రశ్చేతి | అప్రావ్యవహరశ్చ
మాతోదానోద్భూతత్రే | విషమస్థశ్చనాసేవ్యోనచైతానాహ్వయేన్నృపదతి-తస్మాత్ | తతఃపుత్రేణజాతేనపాప్తధామత్సృజ్యయత్న
తః | ఋణాత్పితామౌవనిదూయథామోసరకం ప్రజేదితి - పుత్రేణవ్యవహరజ్ఞతయాజాతేనషున్నేనైతివాక్యభేద్యం - బ్రాహ్మణకాలపాప్త
వ్యధికారః - సబ్రహ్మణీవ్యవహారేదన్యత్రస్వధానినయనాదిగౌతమస్తరణాత్ - పుత్రపౌత్రైరితిబహువచననిదేశశాద్భూతః పు
త్రాయదివిభక్తాస్తదాస్వాంశానురూపేణఋణం దద్యుః - అవిభక్తాశ్చేత్యంభూయనముత్థానేనగుప్రధానభావేన వావతకామానానాం
ప్రధానభూతవిషదత్యాదితిగమ్యతే-యథాహనారదః || అతపోధ్వణంపితరీతిపుత్రాయుణం దద్యుర్యధాంశతః | విభక్తౌవాదిభిక్తౌవాయ
స్వాంశోద్వహతేధురమితి - అత్రచయద్యపిపుత్రపౌత్రైర్మణం దేయమితివ్యవహారేషోక్తం - తథాపియథాపితానవృద్ధికందదాతి-తత్తేనపు
త్రేణఋణం దేయంపాత్రేణమూలమేవదతవ్యంసవృద్ధిరితివేషోవగంతవ్యః-ఋణమాత్మీయవత్పితృన్యంపుత్రేదేయం విభావితం |
పితామహంసమం దేయమదేయంతత్సుతస్యతితిభృహస్పతివచనాత్ | తత్రవిభావితమితివ్యవహారేషోపాదానాత్సాక్షిభావితమిత్వత్రసా
క్షేగ్రహణంత్రమాణోపలక్షణం - సమంయవద్గృహితంతావద్దేయం సవృద్ధిస్తత్సుతస్యప్రపౌత్రస్యాదేయమగృహితధనస్య - ఏత
హ్యేతరశ్లోకేస్పష్టికరీవ్యతే ||

తా || తండ్రి. తానుజేసినఋణముదీర్చకదేశాంతరగతుండైనను లోకాంతరగతుండైనను వికేతానహాన్యాధి
పీడితుండైయున్నను వానిఋణమునుపుత్రుండుతీర్చవలసినది || పుత్రుండెంతతండ్రివలె
పుత్రపౌత్రులు ఋణ
ముదీర్చవలయు,
నయినవత్తుమందుపౌత్రుండఋణముదీర్చవలసినది-వీగుపితృపితామహద్రవ్యమును
పొందనివారై యున్ననుఋణమునుమాత్రముతీర్చకయిండఁగూడదు-పితృఋణమును
పుత్రుండగానిపితామహఋణమునుపౌత్రుండగానిలేదన్నవత్తుమందుండెత్తవద్దుఁడు
సాక్ష్యాదిసాధనములవల్లఋణము వాస్తవమగుస్థిరపఱచెనేనిపుత్రుండగానిపౌత్రుం
డుగానిచెల్లించితిరవలసినది || తండ్రియైననుపితండ్రిపెన్నండులయినను అన్నయైన
ను-దేశాంతరగతులైనవత్తుమందుభరువదిసంవత్సరములవఱకువారియప్పుడుపుత్రుడు
లుదీర్చనకలలేదనివారదస్త్రుతియందుఁజెప్పఁబడియున్నది || తండ్రిమృతిఁబొందినవత్తుమందుపుత్రుండవ్యవహారజ్ఞత
లేనిబాలుండై యుండెనేనివాడుతనకుపదియాయుసంవత్సరములవఱకువచ్చినతగాతపితృఋణమునుదీర్చవలయునుగా
నితత్కూర్వముతీర్చనకలలేదు | అదియేమన్నను- ఎనిమిదేడులకులోఁబడిన వాడుగర్భగతమైన భ్రూణముతోనమాన
మైనశిశువనంబడుననియు- పదియోలేడులకులోఁబడిన వాడుబాలుండనిపొగండుండని చెప్పఁబడుననియు - తరువాతవ్య
వహారజ్ఞుండునుస్వతంత్రుండగునగుణ్యునారదస్త్రుతియందుఁజెప్పఁబడియున్నది || అయితేపితృమరణానంతరముపు
త్రుండుబాలుండై యున్ననుస్వతంత్రుండేయపుమగ్నాండు - అయిననువ్యవహారజ్ఞతలేమింజేసేఋణముదీవకాన్యం
డుగాఁడనిస్త్రుత్యంతరమందుఁజెప్పఁబడియున్నది || మఱియు-వ్యవహారజ్ఞతలేనిబాలుండు-దూత-దానోన్ముఖుండు-వ్రత

స్థండు-విషమస్థండు-వీరికి మరాయ పెట్టగూడదనియువీరిని నమను చేసి రాజసభకుగప్పించగూడదనియున్న స్మృత్యంతరమం
 యు జేప్పబడియున్నది - కాఁబట్టి (తపోఃపుత్రేణజాతేన) అనువచనమునకు పుత్రుఁడువ్యవహారజ్ఞుఁడుకాఁగానేయెట్లయి
 ననుకొండి యిటు ఇమునుదీర్చియూఁబు ఇమువల్ల తండ్రికిఁగలుగునరకమునుననివఱింపఁజేయవలయుననిభిప్రాయము
 గానిపుట్టఁగానేతఁడ్రి నుష్ట దీర్ఘచలయుననిభిప్రాయము గాదు || ప్రాధానికారముచూత్రముబాటుండై యున్నను
 పుత్రునికేకలిగియుండుననిగౌతమసూత్రమువల్ల తెలియవచ్చుచున్నది || పుత్రపూత్రైః- అనుబహువచనమునకు - పు
 త్రులుగానిపూత్రులుగానియునేకులుండిరేనివాగుఁడభిప్రాయమున్నపక్షము (దువారివారిభాగవ్రకారముగాఁ బు. ఇముదీ
 రింపవలయుననియు - అవిభక్తులై యున్నపక్షముండు వారిలోకుటుంబనిర్వాహకుండై యున్నవాఁడు యి ఇముదీర్ఘచల

యుననియునునారదవచనానుచారముగాతాత్పర్యంబూహించఁగగినది || ఇట్లుపుత్రపూ
 త్రులుయు ఇముదీర్ఘచలయుననిసామాన్యముగాఁ జెప్పియున్ననుబృహస్పతివచనానుచార
 ముగాపుత్రుఁడువడ్డితోడఁదీర్ఘచలసినదనియు - పూత్రుఁడు మొదలుమాత్రము తీర్ఘచలసిన
 దనియుగ్రహించవలసినది || ప్రపూత్రుఁడుయు ఇముదీర్ఘచలకర్త లేదనిబృహస్పతివచనముం
 దుఁజేప్పబడియున్నది గానియదితనప్రపితామహుడవ్యమునుబొందని వానిపేరు యెముగ
 గనుకతద్రవ్యమునుబొందియున్నపక్షము దుప్రపూత్రుఁడుయు ఇముదీర్ఘచలసినదేయని తెలియవలయు || మఱియునీపే
 యము తరగ్లోకముందున్నప్పుడుగాఁ జేప్పబడును ||

మూ. { నిష్కగ్రాహయుణ్డదాహ్యయోషి గ్రాహస్తథైవచ | పు
 త్రోనన్యాలితద్రవ్యఃపుత్రహీనస్యరిక్తః || శ్లో॥ ౧౦ || }

వ్యా || యుజావకరజేయుజీరత్నుత్రః పూత్ర ఇతి త్రయః కర్తారోదర్శితాస్తేషాం చ సకువాత్యు మోదకాత ఇదానీం కర్తాంత
 కసకువాత్యు క్రమమహారిక్తగ్రాహ ఇతి || అస్యచి యం ద్రవ్యకస్యస్య క్రయాదివ్యతిరే కేణయత్స్వంభవతిత్రిక్తం- యోగవ్యాకేరి
 క్తఃగ్రహ్యతీతిరిక్తగ్రాహః | యుణ్డదావ్యః ఏతదుక్తంభవతియోషి యం ద్రవ్యంరిక్తరూపేణగృహ్యతాసతత్కృతం, ఇందావ్యఃసచ
 ర్యాదిసేతి-యోషితలభార్యాంగృహ్యతీతియోషి గ్రాహస్తతతైవయుణ్డదావ్యః | యోషియోషియోషితంగృహ్యతాసతత్కృతం
 దావ్యః | యోషితోఽభిభాష్యద్రవ్యత్వేనరిక్తవ్యవచేదానహాత్వాద్భేదనిరదేశః-పుత్రక్వానన్యాలితద్రవ్యదావ్యః | అస్యమా
 త్రతమన్యాలితంమరాపితృసంబంధిద్రవ్యంయస్యాసావన్యాలితద్రవ్యః - నఅన్యాలితద్రవ్యాననివృత్తితద్రవ్యః - పుత్రహీన
 స్యరిక్తఃయు ణ్డదావ్యఇతిసంబంధః | ఏతేషాంసకువాత్యుక్రమశ్చపూత్రక్రమవివ-రిక్తగ్రాహయుణ్డదావ్యస్తథావేదాపి గ్రాహస్త
 థావేపుత్ర ఇతి-సన్వేతేషాంసకువాత్యువచనోవచద్యతే-సకృతరోసపితరఃపుత్రారిక్తవారాపితురితి- పుత్రేసత్యస్యస్యోర్నిగ్రాహకా
 సంభవాత్-యోషి గ్రాహౌపినోవచద్యతే | సద్వితీయశ్చసాధ్యేనాంకృతీర్బిర్భూతవద్యతఇతిస్థరణాత్ | తద్భింపుత్రోదావ్య ఇత్యవ్య
 యుక్తం | పుత్రపూత్ర ర్పణంజేయమితిక్రత్యాత్ - అనన్యాలితద్రవ్యఇతివిశేషణకు వ్యవధాకంపుత్రేసతిద్రవ్యస్యాన్యాలయ
 నాసంభవాత్-సతిభావేచిరిక్తగ్రాహ ఇతిసేనైవగతార్థః-వ్యాత్ - పుత్రహీనస్యరిక్తవద్యతేవచనవక్రవ్యం - పుత్రేసత్యస్యరిక్తగ్రాహ
 యుణ్డదావ్యఇతివచనతిపుత్రేరిక్తగ్రాహస్సుతరాండావ్యఇతివిధిమేతి-అత్రోచ్యతే | పుత్రేసత్యస్యస్యోర్నిగ్రాహసంభవతి-
 క్తిబాంధభదిరాదీ నాంపుత్రేవేపిరిక్తహరత్వాసంభవాత్ | తదాచక్షి బాదీ నమత్రకువతర-వాప్తమనిరంశకాఇతివత్కృతితదాననకా
 పుత్రోవ్యన్యాయవ్యత్రోంశంసలభేతే కేషామితిగతమవచనాత్ | అతశ్చక్షి బాదీపుత్రేమసత్వన్యాయవ్యత్రేచసవకా-పుత్రేసతి
 క్తగ్రాహిపితృవ్యతత్పుత్రాదిః | యోషి గ్రాహౌయద్యపిసాస్త్రా విరోధేనసంభవతితథావ్యతిక్రాంతనిషేధఃపూర్వవచిక్యతకా
 వకరణాదికారీభవత్యేవ-యోషి గ్రాహౌయశ్చతస్యజాంస్వేరిచేనామంతిమాంగృహ్యతియశ్చపునర్భూవాంతిస్సకాంత్రధమాం-యథా
 హతారదః || వరపూర్వాః స్త్రీయస్తవ్యాశ్చస్త్రోక్తాయథాత్రమమ్ | పునర్భూస్త్రీవిధాతాసాంస్వేరిచేతువరుర్విధా | కతైవాత్
 తమోనిర్యాపానిగ్రహణయాపితా | పునర్భూస్త్రోక్తాయథాస్త్రోక్తపునస్సంస్తారకమణా | తేకథస్త్రవేత్త్యస్త్రీగుణభిర్యత్రయితే
 ఉత్పన్నసాహసాన్యస్తే సాద్వితీయాన్త్రీతికాతా || ఉత్పన్నసాహసాఉత్పన్నవ్యభిచారా. అసత్తుతేవరేకస్త్రీ బాంధవైర్యత్రయితే

తే-సవణా-యసశీం దాయసాత్పతీయాప్రకీర్తితా || స్త్రీ ప్రసూతా ప్రసూతా వా పత్యావేవతుజీవతి | కామాత్మమా శ్రమేదన్యం ప్రథమా
 స్వైరిజీతుసా || కౌమారం పతిముత్సృజ్యయాత్వన్యంపురుషంక్రితా | పునఃపత్న్యృహంయా యా తస్మాద్వితియాప్రకీర్తితా || మృతేభ
 తే-రితు ప్రాప్తాదేవరాదీనాన్యయా | ఉపగచ్ఛేత్పరం కామాత్మాత్పతీయాప్రకీర్తితా || ప్రాప్తాదేశాద్ధనక్రీతాత్మత్వపాసాతురాతు
 యా | తనాహమిత్సువగతాసావతుభీ-ప్రకీర్తితా || అంతిమాస్వైరిజీనాయా ప్రథమావపునర్భవాం | ఋణంతయోః పతికృతద
 ద్యావ్యస్తేషాక్రితఇతి || తథా న్యోపియోషి ద్రాహు ణావకరణాధికారితేనైవదశి-తః-యాతునప్రధనైవ స్త్రీ సావత్యావాన్యమా
 శ్రయేత్ | సోన్యావద్యాదృణంభర్తురపుజేద్యాతదైవతామితి-ప్రకృప్తేనధనేవహవత-తఇతిసప్రథనా-బహుధనేతియావత్-తథా||
 అధనస్యహ్యవృత్తస్యమృతపోషైతియః స్త్రీయం | ఋణంప్రాధుస్సభజితేనైవచాన్యధనంస్తృతమితి-పుత్రస్యపునర్యవసంక్రమాధం-
 అసన్యాక్రితవస్య ఇతిబహుపుత్రైశుసత్పురిక్తాభావేవ్యంశగ్రహణయోగ్యస్వైవసావకరణాధికారో నాయోగ్యస్యాంభాదేరిత్యేవ
 కథం - పుత్రహీనస్యరిక్తీనఇత్యేతదపిపుత్రపాత్రహీనస్యప్రపాత్రాదయోవిరిక్తంగృహంతితదణం-దాప్యానాన్యథేత్యేవ
 కథం-పుత్రపాత్రాతుర్భగ్రహణాభావేపి దాప్యావత్సుక్తం - యథాహనారదః || క్రమానక్యాగతేంప్రాప్తంపుత్రైర్యన్నణాముద్ధృ
 తం | దహ్యఃప్రేతామహంపాత్రాస్తవృత్తుధాన్వివత-తఇతి-సర్వంనిరవధ్యం || యద్వాయోషి ద్రాహాభావేపుత్రోదావ్యభితుక్త-త
 స్యాభావేయోషి ద్రాహేదావ్యభితుక్త-పుత్రహీనస్యరిక్తీనఇతి - రిక్తశబ్దేనయోషిదేవోచ్యతే - నైవచాన్యధనంస్తృతమితిప్రణా
 త్-యోయస్య హంతేదారంస్తేనసహరతేధనమివ- నమయోషి ద్రాహాభావేపుత్రఋణందావ్యః-పుత్రాభావేయోషి ద్రాహఇతిపర
 స్పరంవిరుద్ధం-ఉభయసద్భావేనకశ్చిద్దావ్యభివైవహః - అంతిమస్వైరిజీగ్రహణఃప్రథమపునర్భూగ్రహణసప్రథనస్త్రీహరి
 ణశ్చాభావేపుత్రోదావ్యః-పుత్రాభావేతునిధాననిరవత్యయోషి ద్రాహేదావ్యభితి- ఎతదేవోక్తవారదేన || ధనస్త్రీహరిపుత్రా
 శామృణభాగ్యోధనంహరేత్ | పుత్రో-సతోస్త్రీధనివోస్త్రీహరిధనిపుత్రయారితి || ధనస్త్రీహరిపుత్రాశాంసమవాయేదాధనంహ
 రేత్సఋణభాక్-పుత్రో-సతోస్త్రీధనివోస్త్రీచగవంశస్త్రీధనేతివద్యేతేయయాస్త్రీధనివాతయోస్త్రీధనివోరసతోః పుత్ర
 వివణ-భాక్-ధనిపుత్రయారసతోస్త్రీహర్యేవణ-భాక్ - స్త్రీహర్యభావేపుత్రఋణభాక్-పుత్రాభావేస్త్రీహరితి-విరోధప్రతిభావ
 పరిహారఃపూర్వవత్ || పుత్రహీనస్యరిక్తీనఇత్యసాన్యన్యావాన్యా-పితేధనస్త్రీహరిపుత్రాఋణంకన్యదాప్యాభితివివక్షేయామత్రమణాన్య
 దాప్యాస్తదభావతత్పుత్రాదేపుత్రాన్యభావేకన్యదాప్యాభిత్వేక్షయామిదమువత్తితే - పుత్రహీనస్యరిక్తీనఇతిపుత్రాద్యన్యయహీన
 స్తోత్రమణాన్యయారిక్తీర్థగ్రహణయోగ్యసంపిందాది ప్రస్యరిక్తీమోదాప్యః తథాహనారదేన || బ్రాహ్మణస్యతుయద్యేయంసాన్యయస్య
 సచాస్త్రీసః | నిర్వాపయేత్సుతేవేమతదభావేస్యబంధుస్త్విత్యభిధాయాభిహితం - యదాహుననతుల్యాస్మ్యుర్నచవంబంధిభాంధవాః |
 తదానద్యాద్విజేభ్యస్తృతేష్వనత్సృపునిషీవేదితి ||

౫౦

తా || అష్టదీర్ఘతుకు, అధమర్జుండుచానిపుత్రపాత్రులు-ఈమువ్వుగును-వరుసగాకతలగుచుందురనిపూర్వ
 స్తోకమందుఁ జెప్పఁబడిన గదా - ఈస్తోకమందుమరికొంఁజుకతలలువగున గాఁజే
 ద్రవ్యగ్రాహకుఁడప్పు
 దీర్ఘవలయా
 ప్పఁబడుచున్నాడు | అదియెట్లనిన-దాయవిభాగప్రకరణమందలి(క్షీణోభవతితస్తజ్జః)
 అనుస్తోకమందునపునకుండుజాతిభ్రష్టుండుమొదలైనవారుపుత్రులైయున్ననువా
 రుదాయాములుగారనిచెప్పఁబడునుగనుకనుకౌతమన్మాత్రమందునమానజాతీయు
 గాల్లెనభార్యయందుఁబుట్టినవాఁడైననుఅన్యాయపుత్రుఁడైనపుత్రుండుభాగాష్టండుగాఁడని చెప్పఁబడియున్నదిగను
 కను-ఇట్టిదాయాహారలేనిపుత్రులుండినప్పటికినిచానిద్రవ్యముపితృవ్యతత్పుత్రాదులకుఁజేరునుగనుక అపుడాద్రవ్యము
 నుబొందినవారేచానిభ్రష్టుదీర్ఘవలసినది కానిద్రవ్యమును బొందనిపుత్రాదులుదీర్ఘ
 భార్యగ్రాహకుఁడప్పు
 దీర్ఘవలయా.
 నక్కఱలేదు || అట్టిద్రవ్యగ్రాహకుండులేదనవశమందు - అధమర్జునిభార్య, శాస్త్రుని
 పితమాగఁబునవలంబించిచతుర్విధస్వైరిణులలోఁడపటిదైకానిత్రివిధపునర్భవుల
 లోమొదటిదైకానిధనవంతురాలైకానిపరపురుషుయొద్దఁజేరినయెడల- అట్టిస్త్రీని
 గ్రహించినవాఁడుచానిమొగనియష్టదీర్ఘవలసినది || ఈవిషయమునారదత్పృతియందున్నవ్యముగానున్నది | అదియెట్లనిన-
 పరపుతుష్టుండును మొగండునుగలస్త్రీలు-పక్షవిధములుగాఁజెప్పఁబడియున్నారు - అందుపునర్భవులుమూఁడువిధములు

త్రివిధపునర్భూత
ణములు.

చతుర్విధస్వైరీణీల
క్షణములు.

గానందురు-స్వైరీణులుశాలుగువిధములుగానుండురు || ఒకవిపెండ్లిచేసుకొనిరజస్వలగా
కమందర నేమరలమఱియొకని పెండ్లాడిన స్త్రీ మొదటిపునర్భవనంబడును || వివాహము
చేసుకొనివరపురుమలబొందుచుండెడు స్త్రీనిదేశ కాలధర్మమునువిచారింపిపెద్దలుగురి
యొకనికిచ్చినవత్తుమలదు ఆ స్త్రీ రెండవపునర్భవనంబడును || ముగ్ధగుగతింబినతర్వాత
అందులు లేనివత్తుమందున మానవస్థుండునునపిండుండునునగునొక నికిబంధువులిచ్చినవత్తుమం
దు ఆ స్త్రీ మూడవపునర్భవనంబడును||— ఏ స్త్రీ యైననువిడ్డగన్నదై కాఫలేదై కాని
మొగ్ధగుబ్రతికియిండుగాకామోదేకమువల్లఅను మొగ్ధగుగడ నేల ఆ స్త్రీ మొదటిస్వై
రీణీయనంబడును || చిన్నవాడై యున్న మొగ్ధవిడనాడి అంకు మొగ్ధగుబొందుచుండినుం

తన మొగ్ధగుంటికివచ్చిన స్త్రీ రెండవస్వైరీణీయనంబడును || మొగ్ధగుగతింబినతర్వాత మఱిది మొదలైన వారికివిడిచి
కామమువల్లవరపురుమలబొందిన స్త్రీ మూడవస్వైరీణీయనంబడును || మొదట నొకనిచేతకొనబడియున్న స్త్రీ తుండ్ల
పాపాపీడితురాలై మఱియొకయొక్కజేరి నేనునీదాన నై యుండెదననిచెప్పి నేల ఆ స్త్రీ నాలవస్వైరీణీయనంబడును ||
ఈస్వైరీణులలోకడవటిస్వైరీ శినిగానిపునర్భవులలో మొదటిపునర్భవునుగానిస్వీకరించినవాడుదాని మొగ్ధగుని పన్నసి
చ్చవలసినది || ఇదియునుంగాక యే స్త్రీ యైననుమిక్కిలిధనవంతురాలై అధనముతోడంగాని విడ్డలతోడంగాని వరపురుమల
యొక్కజేరినయెడలగానిస్వీకరించిన వాడుదాని మొగ్ధగునియప్పదీర్చవలసినది . అట్లుతీర్చలేకవత్తుమందు ఆ స్త్రీ తెచ్చియు
న్నధనాదులతోగూడదానిమరలనంపించవలసినది || ధనహీనుండునుపుత్రహీనుండునునై మృత్యుబొందిన వానిభార్యను

ద్రవ్యహీనునియు
మనుపుత్రపౌత్రులు
దీర్చవలెను.

పుత్రపౌత్రుడుద్రవ్య
గ్రాహకుడయ్యేనే
నిఅవ్వకీర్చవలెను
పుత్రధనహీనుని
వృద్ధునిధాన స్త్రీగ్రా
హకుండైనదీర్చవలె

పుత్రహీనుడైగతిం
చినవానియునిపు
త్ర్యంబెవరికిజెల్లించ
వలయు.

గ్రహించిన వాడుఆ స్త్రీయేతనకుధనమనితలంచిదాని మొగ్ధగునియప్పదీర్చవలసినది || ఇట్లు
వారదులచే జెప్పబడియున్నది|| — అట్టి స్త్రీ గ్రాహకుడై లేకవత్తుమందు అధమగ్ధు
డుద్రవ్య హీనుడై గతింబినప్పటికిని వాపుత్రులలోదాయాహార లేనినపుంనకుంజి జా
భ్రష్టుడు మొదలైనవారుదప్పతక్కినవారు - స్వాభాతద్రవ్యమువల్లతం ద్రియునిముని
ర్చవలసినది || ఈప్రకారమేపౌత్రుడునుపితామహయు నియుదీర్చవలసినదని వ్రాగ్వట్లో
కమందు జెప్పబడియున్నదిగాదా||— అధమగ్ధుడుతనపుత్రపౌత్రులుగలిచినతరువా
తకృత్రిబొంది వానిద్రవ్యము పుత్రులకైజేరినవత్తుమందు ఆ పుత్రుడై వానియు ని
మునిగ్ధుచలసినది- అయినే ప్రపితామహుండుద్రవ్యహీనుడై మృత్యుబొందినవత్తుమందు వా
నియునిము పుత్రుడుదీర్చవలసినది||— పుత్రహీనస్య రిక్తినిః) అనెడు వాక్యము
నకుమఱియొక యర్థము|| అధమగ్ధుండుపుత్రహీనుడై దరిదుండై మృత్యుబొందినవత్తు
దు వానిభార్యపుత్రధనహీనురాలైనప్పటికినిదానివరి గ్రహించిన వాడుఆవనితయేతనకుధ
నమనితలంచి వాని మొగ్ధగునియప్పదీర్చవలసినది || ఇట్లుతీర్చి యనంగా స్త్రీనిస్వీకరించినవాడు
నియర్థము||— పుత్రహీనస్య రిక్తినిః- అనెడు వాక్యమునకుమఱియొక యర్థము|| ఉ
గ్ధుండుపుత్రపౌత్రహీనుడై గతింబినవత్తుమందు ఆయునిద్రవ్యమును వానిదాయాదులకుంజె
ల్లించవలసినది|| మఱియొకనివయమైనారదస్మృతియందుబ్రాహ్మణులకైజెల్లవలసినద్రవ్యము
ను ఆ బ్రాహ్మణుండు లేనివత్తుమందుతత్పుత్రపౌత్రుడులకుంజెల్లించవలసినదగయు - వాగు
లేకవత్తుమందు వానిదాయాదులకుంజెల్లించవలసినదనియు - వారును లేనివత్తుమందు వానిని

భువులకుంజెల్లించవలసినదనియు - వారును లేనివత్తుమందు బ్రాహ్మణులకియ్యవలసినదనియు- బ్రాహ్మణులుదొరకని వత్తు

మూ. { భ్రాహ్మణానుభదంపత్యోఃపీతుఃపుత్రస్యచైవహి | పా
{ తిభావ్యమృణంసాత్యమవిభక్తేనతుస్త్వత్త్వమ్ || ౫౦ || ❀❀ }

తా || కొంచటినికయి నై అప్పదీనుకొనుటయు-ప్రస్తావనశంబున-మరికొన్నికార్యములునునుష్ఠింపఁబడుచున్నవి
అన్నదమ్ములు, భార్యాభర్తలు, పితాపుత్రులు, పీఠి అవిభక్తులై యుండఁగా మొక్కకొ

మను ప్రవృత్తులయందును విభాగములేదని తాత్పర్యముగాదు కాబట్టి ఐభయవిధాగ్నినిరపేక్షంబులై యొన్న తటాకవన
ప్రతిష్ఠాదివుక్తకర్మములయందును గ్రవ్యములయందును భద్రకానుజ్ఞచేత భార్యకు విభాగముగలుగవచ్చును-కనుక నేదా
యవిభాగవ్రతకరణమందు (పత్న్యైఃకార్యాప్తమాంశి కాః-) అని శాస్త్రబడియొన్నది॥

సూ. { దశానే ప్రత్యయేదానే శ్రాత్రిభావ్యంవిధీయతే ।
 { అన్యోరువితథేదాప్యావితరస్యనుతాలపి ॥ ౫౨ ॥ ❀ }

1150
1843

వ్యాఖ్య | అధునా ప్రాతిభావ్యం నిరూపయితుమాహ || దర్శన ఇతి || ప్రాతిభావ్యం నామ విశ్వాసాభాసంభవుషాంతరేణ సహజం ఆ-
 తస్య విశ్వాభాసాత్ ప్రాతిభావ్యతే - యథా దశానేదర్శనాపేక్షయా మేనందర్శనం పాప్యమితి - ప్రత్యక్షమిశ్వాపేక్షాత్మ్యత్యయేనాన్యభవం త్ర
 యశ్చ - నా యంత్వాం వంచయిష్యతే - యతో ముకస్య పుత్రో య ముర్వరాప్రాయ భూరవ్య గ్రాహకం నీతి - దానేయత్వయం నన కాతిత
 దానిమహామేవధనం దాప్యమితి - ప్రాతిభావ్య విధియత ఇతి త్ర త్యేకం సంబంధః - ఆద్యాదుదశాన ప్రత్యయ ప్రతిభావోరసేవస్య
 భావే - అదశానే విశ్వావవ్యభిచారేవ దాప్యరాజ్ఞావస్తుత - ధనము త్రేకుణాన్య-ఇతరస్య దాన ప్రతిభావస్య తాటిదావ్యాః - విభజే
 ఇత్యేవ శాత్యేన ధానత్వేన వాలభకుణ్యే ప్రతిభుర్వది-ఇతరస్య సుతాటివచనతాపూర్వయా స్మరణ దాప్య ఇర్వది - ఇదావభవదతా
 నశాత్ ప్రాతిభావ్య ఇతి దశాంతమ్ ||

తా || ప్రాతిభావ్యమనః గానోకనికి ప్రియమనవుడు వాని యందున వ్దుకములేక మరీయొక్కఁ గూట కాఁపుగా నేర్పు
 జనుకొనుట అనఁగా జామీను - ఈ పూట కాఁపులు పుయ భేదమువలన మూఁడు విధము
 జామీను దారుః విషయ లు గా నేర్పడుదురు. అది యెట్లనె - ఈ పురుషుఁగూపుమన పువుడు నేఁజూడెదనని యొప్పు
 ము కొను వాఁడు మాపుడు పూట కాఁపు - నాయందలి నమ్మకము చేత పీక కప్పిమ్మ - పీకఁజిన్ను
 మోసపుచ్చఁడు - వీరికి సకలవస్యములు వందెడు గుంచి గ్రామమున్నది. అనునిది మొదలై

నన వ్దుకములు చెప్పెడు వాఁడు నమ్మక పూట కాఁపు || పీక కప్పిచ్చిన న్రవ్యము రానివడునుం దా న్రవ్యమును నేనిచ్చెనని చె
 ప్పెడు వాఁడు ఈ విపూట కాఁపు - ఈ పూట కాఁపులు చెప్పిన దానికి వ్యతిరీక్తముగా జరిగినయెడల ప్రభువు వీరివల్ల నుత్తమస్థ
 కియు నా న్రవ్యమిప్పించవలసినది || వీరిలో - ఈ విపూట కాఁపు గలిగినను వాని పుత్రులవల్ల ఆ న్రవ్యమును త్రమస్థునికిప్పించవ
 లసినది - తక్కిన వారి పుత్రులవల్ల పిప్పించ గూడదు ||

మూ. { దశావ ప్రతిభూర్య త్రమృత ప్రాత్యయి కౌపివా | }
 { సతత్పుత్రా ఋణం దద్యుర్దద్యుజ్ఞానాయయస్సేతః || }

వ్యాఖ్య | ఏతదేవస్మష్టికర్తృమాహ || దశానేతి || యథా దశాన ప్రతిభాః ప్రాత్యయి కౌపివా దిష్టంగత ప్రదారయోః పుత్రాః ప్రా
 తిభావ్యా యాతం ప్రత్యేకమృణం నదద్యుః - యస్తు దానాయస్థితః ప్రతిభూర్దిష్టంగత ప్రత్యపుత్రా ఋణం దద్యుః - నచాత్రాః - తేన మూల్య
 మేవదద్యుర్నవృద్ధిం - ఋణం ప్రేతాకు మాఁభాత్రః ప్రాతిభావ్యాగతం సుతః || సమంద ద్యాత్రమృతౌతు నదాప్య వినివశ్య ఇతి వ్యాన
 వశనాత్ - ప్రాతిభావ్య వ్యతిరీక్తం ప్రేతాకు మామృణం సాత్రస్య హం యావద్భుక్తి తంతావదేవదద్యానవృద్ధిం - తథా తత్పుత్రోపి
 ప్రాతిభావ్యాగతం త్రమృతృణం నచ మేవదద్యాత్ - తయోః పాత్రపుత్రయోస్య తాత్ర పాత్ర చాత్రాచాప్రాతిభావ్యా యాతం ప్రా
 తిభావ్యా యాతం వర్ణం యథా క్రమకు గృహీత భనాన దాప్య వితి - యదపి స్మరణం - భాదతేమి ప్రహీవస్సాన్లగ్న కోవి త్రవాన్లగ్నా మూల
 తస్య భవేద్దేయం నవృద్ధిం దాతు మాహాతితి - తదపి లగ్నకః ప్రతిభూః భాదకో భమగ్నకః - లగ్నకో యదివి త్రవాః కృత ప్రవస్య ప్రేణమూ
 మేవదాతవ్యం - నవృద్ధి రితి వ్యాఖ్యేయం - యత్ర దశాన ప్రతిభూః ప్రత్యయ ప్రతిభూర్వాణం భవం దద్యాత్ - గృహీత్యావ ప్రతిభూర్వా
 తప్రత్రతత్పుత్రా అపితస్మాదేవబంధకా ప్రాతిభావ్యా యాతృమృణం దద్యులేవ - యథా మాకా త్యాయనః || గృహీత్యావం భకః యస్తుదర్శ
 నేస్యస్థితో భవేత్ | వివాహి రాధనా త్రస్తాద్దావ్యస్సాస్య త్రదృణం సుత ఇతి - దర్శన గ్రహణం ప్రత్యయావలక్షణం - వివాహి త్రావేతి
 ప్రతేమారతే శతః తేనేతి ||

తా || పూర్వశ్లోకమునఁ జెప్పిన విషయము నేన్పఱ్ఱముగాఁ జెప్పమన్నాఁడు || మాపుడు పూట కాఁపుగాఁ నమ్మక పూ
 ట కాఁపుగా నిగతిం చినపిమ్మట వారలకొడుకులు వారు పూటఁబడి యున్న యప్పును తిర్పు
 తుండి పూటఁబడిన య నక్కఱలేదు - ఈ విపూట కాఁపు వశపోయినపిమ్మట నతనికి కొడుకులతఁడు పూటఁబడినయ
 ప్పనువడ్డిలేక తిర్పుచలసినది - పాత్రులక్కఱలేదు - తండ్రి పూటఁబడినయప్పును కొడుకు
 లును పితామహుఁడు తీసుకొనినయప్పును మనుకుఁడును - వడ్డిలేక తిర్పుచలయనని - పితామ
 హుఁడు పూటఁబడినయప్పును మనుకుఁడును ప్రపితామహుఁడు చేసివడియప్పును మనుకుఁడును

మండనుతీర్థనక - అలేదని వ్యాసులచే జెప్పబడియున్నది || వారి ద్రవ్యముతమయందు జేరియున్న పక్షమందు పితామహుడు పూటబడినయప్పును మనుమడును ప్రపితామహుడు చేసిన యప్పును మునిమనుమడును తీర్థవలయును - అప్పుతీసుకొన్నవాడు ద్రవ్యహీనుడై పూటకాపుధనవంతుడై యున్న పక్షమందా పూటకాపులపలుమాత్రమీవలసినవాడగును స్మృతికి గూడనా పూటకాపుకొడుకులసలుమాత్రమీవలయునని యధికము చెప్పవలసినది - చూపుడు పూటకాపును నమ్మిక పూటకాపును కువవయ్యం చుకొని పూటబడియున్న పక్షమందు వారు దేశాంతరముపోయినను గతింబినను ఆకువయన్న ద్రవ్యమువల్లనే వారి కొడుకులు తమతండ్రి పూటబడినయప్పును తీర్థవలయునని కాత్యాయనుచే జెప్పబడియున్నది

మూ { బహవస్సుర్యదిస్వాంతై ర్దామ్యః ప్రతిభువోధనమ్ |
ఏకచ్ఛాయాశ్రితేష్యేషు ధనికస్య యథారుచి || ౫౮ || }

వ్యా || యస్మిన్ననేక ప్రతిభాసంభవస్తత్రకథం దాతవ్యమిత్యలహ || బహవఇతి || యద్యేకస్మిన్ ప్రయోగే ద్దౌబహవౌవాక్రతిభువస్తదణాం విభజ్యస్వాంతేనదమ్యః - ఏకచ్ఛాయాశ్రితేషు ప్రతిభామ - ఏకస్యాధనుణాం స్య ఛాయాసాదృశ్యం తామాశ్రితాపికచ్ఛాయాశ్రితా అధమర్థో యథాకృత్స ఉ రప్యదానాయస్థితస్తదానా ప్రతిభువోపి త్రత్యేకం కృత్స ఉ దానాయస్థితాః - ఏవం దర్శనే ప్రత్యయేవ - తేష్యేకచ్ఛాయాశ్రితేషు ప్రతిభామనత్సధనికస్యోత్తమణాన్యయథారుచియథాకామం - అతశ్చ ధనికోపితాద్యసేక్షయాస్యాధాన్యం పార్థయతే - స ఏవ కృత్స ఉందద్యాన్మంశతః - ఏకచ్ఛాయాశ్రితేషు యదికశ్చిద్దేశాంతరంగతస్తత్సత్ససన్నిహితస్తదాధనికే ద్భయాసంసర్వం దామ్యః - ఘృతేతుకస్మింశ్చిత్స ఏపి త్ర్యుక్తం శకుష్మధికం దామ్యః - యథాహ కాత్యాయనః - ఏకచ్ఛాయా ప్రవిష్టానాం దామ్యయస్తత్రచృశ్యతే - ప్రవిష్టతేతత్సతస్సర్వం పీత్రంశంతుష్మతేనకుమితి || ౫౮

తా || ఒకయప్పునక నేకులు పూటకాపులుండిన పక్షమందు వారాయప్పును సమభాగము ఒకండుతీసినయప్పునకిద్దరుండిర్పవలయును - అయినను ఆ పూటకాపులందఱు మొకండుతీసుకొనిన యప్పున శేపూటుముగ్గుగు పూటబడి టంబడిన వారుగనుక అప్పిచ్చిన వాడు వీరిలో నొకని నేతనయప్పును తీర్చుమని కొరిగిన పక్షమందు అతడే తీర్పవలయును - పూటకాపులలో మొకండు దేశాంతరగతుండై యుండగా ఆప్పిచ్చిన వాడు వారికొడుకును తనయప్పున - తయిదిర్చుమని యిడిగె నేని అపుడతని కొడుకేయాయప్పునంత యాదీర్పవలయును - మృతింబొందిన పక్షమందు వానికొడుకు తనతండ్రి పాలుమాత్రమువడ్డి లేక తీర్పవలయును ఇట్లు కాత్యాయనులచే జెప్పబడియున్నది || ౫౮

మూ { ప్రతిభాదాపితోయత్తుప్రకాశంధనినాధనమ్ |
ద్విగుణం ప్రతీదాత్యమృణితై స్తస్య తద్భవేత్ || }

వ్యా || ప్రతిభావ్యణాదానవిధిముక్తా ప్రతిభాదతస్య ప్రతిక్రియావిధిమహ || ప్రతిభాతితి || యద్గుణం ప్రతిభాస్తత్సత్ప్రవాధని శేనోవపీడితః ప్రకాశంసర్వజనమక్షం రాజ్ఞాధనిశేదాపి తోనపున ద్వైగుణ్యలోభేనస్వయమేవేత్యదత్తవాక్ - యథాహనారదః - యచ్చణాం ప్రతిభూర్దద్యాద్ధనిశేనోవపీడితః || ఋణితైస్తత్ప్రతిభువేద్విగుణ - ప్రతిదానయేదితి - ఋణితై రధకుణై స్తస్య ప్రతిభువస్తత్రవ్యం ద్విగుణం ప్రతిదాతవ్యంస్యాత్ - తచ్చకాలవిశేషమనపిక్ష్యసద్యవివద్విగుణం దాతవ్యం చభూరంభూసాకుత్థాత్ - వితచ్ఛహిరణ్యవిషయం - తన్నిదంశవనంద్యైగుణ్యమాత్రం ప్రతిపదయతి - తచ్చపూర్వోక్తకాలకళాక్రమాబాధేనాప్యవశవ్యతే - యథావాతేష్టివిభానంకుచిత్వాభాధేన - అపివసద్యస్పృహధికదానమివేత్య ప్రతీతాంసద్యస్సంతత్యథావాన్ములదానమేవప్రాప్తోతీతి - తదనర్థం - వస్త్రభాగ్యహిరణ్యానాలవతుస్తద్విగుణావరేత్యనేనైవకాలకళాక్రమేన ద్వైగుణ్యదిసిద్ధేనైవగుణ్యమాత్రవిధానమిదంశనమధికాకంస్యాత్ - నకుప్రతీతాంతుకాలక్రమవక్షేపిసంతత్యథావేస్వరూపదానమేత - యదాప్రతిభూరపిద్రవ్యదానావంతరంకియతాకాలేనాధమర్థేనసంఘటతే - తదాసంతతిరపిసంభవత్యేవ - యద్వాపూర్వసిద్ధసంతత్యాసహవకుప్రయోదాన్యతీతనకించచేతదసకలభప్రాతిభావ్యంప్రీతికృతమతశ్చప్రతిభువారతంప్రీతివత్తమేవ - నవప్రీతివత్తస్యయావనాత్పాగ్విలగ్ధిరస్తి - యథాహ - ప్రీతివత్తం

తుయతి-చిద్వర్ధ-తేనత్వయాచితమ్! యాచ్యమానమదత్తంచేద్వర్ధ-తేపంచకంశతమతి - అతశ్చప్రీతిదస్తస్యా
స్యాయాచితస్యాపిదానదివసాదారభ్యయావద్విగుణంకాలక్రమేణవృద్ధిరిత్యనేనచనేనోచ్యతఇతి - తవ్యసత్ -
అస్యాథాస్యాస్తాద్వచనాదప్రతీతేద్విగుణంప్రతిదాతవ్యమిత్యేతావదిహప్రతీయతే - తస్మాత్కాలక్రమమనపే
త్యైవద్విగుణంప్రతిదాతవ్యంవచనారంభసామర్థ్యాదితిసుష్మాక్తమ్॥

౫౪

తా॥ పూటకాపులప్పదీర్చవలసినక్రమమును జెప్పి వారుతీర్చినదాని మరలరాబట్టుకొనుక్రమమును జెప్పమ
నాడు॥ అప్పిచ్చినవాడుపూటకాపునుతనక్రవ్యమిచ్చునియుపద్రవవరచినపుడుపూ
టకాపుససాక్షికముగ వానిక్రవ్యమిచ్చిపిమ్ముట ఆయప్పతీర్చవలసిన వానివలన తాను
రెండంతలుతీసుకొనవచ్చును - అయిననుద్విగుణముగఁదీసుకొనవచ్చునుగదా యనునా
శచేతలప్పిచ్చినవాడుతోందరచేయనపుడు తానేతీర్చగూడదు- పూటకాపుఅప్పిచ్చి
నవానిచేతతోందరచేయఁబడియేయప్పనుతీర్చునో యాయప్పనకు రెండంతలక్రవ్యము
తనికప్పతీసుకొన్నవానివల్లఁపించవలయునని నారదులచేఁజెప్పఁబడియున్నది- ఇదిరొక్కమువిషయము.

౫౫

మూ. { సంతతిస్త్రీసశుష్పేవధాన్యంత్రిగుణమేవచ | వస్త్రం |
చతుర్థణస్త్రోక్తంరసశ్చాప్తగుణస్తథా. ***** ౫౬ }

వ్యా॥ ప్రతిభూదత్తస్యసర్వత్రైవగుణ్యేప్రాప్తేఅపదమాహ॥ సంతతిరితి॥ హిరణ్యదైవగుణ్యతా
లీనాదరేణైవస్త్రీవత్సగయఃప్రతిపాదితవృద్ధ్యాసహదాపాః - శ్లోకస్తువ్యాఖ్యాతవిచ - యస్యక్రవ్యస్యయావ
తీవృద్ధిః పరాకాష్ఠోక్తతద్ద్రవ్యంప్రతిభూదత్తంభూదకేనతయావృద్ధ్యాసహకాలవిశేషమనపేత్యైవ సద్యోదాతవ్య
మితతాత్పర్యాథః - యదాతుదర్శనప్రతిభూస్సంప్రతిపన్నేకాలే అథమణందర్శయితుమసమర్థస్తదా తదస్యే
షణాయతస్యపక్షత్రయందాతవ్యం - తత్రయదిదర్శయితదామోక్తవ్యః - అన్యథాప్రస్తుతధనందావ్యః ॥ నష్టస్యా
స్వేషణార్థంతుదావ్యంపక్షత్రయంపరం । యద్యసాదర్శయేత్తత్రమోక్తవ్యఃప్రతిభూగ్భవేత్ ॥ కాలేవ్యతీతేప్ర
తిభూర్యదితంనైవదర్శయేత్ । నిబంధందాపయేత్తంతుప్రేతేచైవవిధిఃప్రృతఇతికాత్యాయనవచనాత్ - లగ్నకవిశే
షనిషేధశ్చతేనైవోక్తః॥ సస్వామీనవవైశత్రుస్సాన్నిమినాధిక్యతస్తథా । యద్యోదండితలైచ్చ సందిగ్ధతైచ్చవనశ్చ
చిత్ ॥ నైవరిక్తీనమిత్రంచ సచైవాత్యంతవాసినః । రాజకార్యనియుక్తశ్చయేచప్రవ్రజితానరాః ॥ నాశక్తోధనినై
దాతుందండరాజ్జేచతత్సమం । జీవవాపిపితాయస్యతతైవేచ్ఛాప్రవతకః॥ నాజ్ఞాతోగృహీతవ్యఃప్రతిభూస్స
క్రియాంప్రతీతి । సందిగ్ధాభిశస్త్రః - అన్యంతవాసినో నైష్ఠిక బ్రహ్మచారిణః - ఇతిప్రతిభూదానవిధిః ॥

౫౬

తా॥ హిరణ్యవ్యతిరిక్తయింజమునుబూటకాపుతీర్చినపక్షమందుదానిమరలరాబట్టుకొనుక్రమమును జెప్పమ
నాడు॥ స్త్రీసశువులనప్పదీసుకొన్నవానివిషయమందు పూటబడినవాఁడాయప్ప
దీర్చేనేని ఆస్త్రీసశువులసంతతితోగూడ పూటకాపు నమఅప్పతీసుకొన్నవాడుతీ
ర్చవలెను- ధాన్యయింజమునుపూటకాపుతీర్చినపక్షమందు అప్పతీసుకొన్నవానివల
న నాథాన్యమునకుమూఁడంతలురాబట్టుకోవచ్చును- వస్త్రమును నాలుగంతలుగనురస
క్రవ్యము నెఱమిదంతలుగనురాబట్టుకోవచ్చును(కొలవ)గ్లోకమందు- ఏద్రవ్యమునకెంత
వఱకువడ్డిపెరుగుననిచెప్పియున్నదో ఆద్రవ్యమునంతవడ్డితోగూడకాలముగడవనక్క
రలేకతత్కాలమందేపూటకాపురాబట్టుకోవచ్చుననిఫలితార్థము॥ - చూపుడు
పూటకాపుతానగుపఱచవలసినమనిషినిబిప్పకొన్నకాలమందగుపఱచఁ జాలనిపక్ష
మందతనికినలువదియైదుదిగములుగడువీయవలయును - అగడువుప్రకారముగూడనలేఁ
డగుపఱచనిపక్షమందాపూటకాపుఆయప్పతీర్చవలసినది- ఇట్లు కాత్యాయనులచేఁ
జెప్పఁబడియున్నది॥ - పూటకాపుతనమునకుఁ దగినవారి నాత్యాధ్యాయనులేచె

పూటకాపు తనమున

కుతస్యవారు.

పియన్నారు-ఎల్లనిన-అప్పిచ్చు బానికధికారిగానుండువాడును - శత్రువును-వరాధి
నుండును-కారాగృహమందుండువాడును- తప్పితముచేసిరాజదండననుబొందినవాం

డు-చుట్టుండనునవ వాదము మొందినవాడును జ్ఞాతియు - స్నేహితుడును- నైస్తిక బ్రహ్మచారియు- రాజకార్యములయం
దు-బ్రవర్తింబియున్నవాడును- సన్యాసియు- ధనికునికిధనమునురాజునకాధనమంతయపరాధమునీచరిగిన ద్రవ్యము
లేనివాడును- తండ్రిజీవించియుండఁగాఁగూడుకును-యభేచ్ఛప్రవృత్తుడును- గు లెఁబఱుఁగనివాడును - వీరుపూఁట
కాఁపుతనమునకహులు గారు.

౫౬

మూ. { ఆధిఃప్రణశ్చేద్విగుణేధనేయదినమోవ్యతే । కా }
{ లేకాలకృతోనశ్యేత్ఫలభోగ్యోననశ్యతి ॥***** }

వ్యా॥ ధనప్రయోగేద్వవిశ్వాసహేతుప్రతిభూరాధిశ్చ- యథాహనారదః- విప్రంభహేతుద్వావత్ర
ప్రతిభూరాధిరేవచేతి- తత్రప్రతిభూర్నిరూపితఇదానీమాధిర్నిరూప్యతే- ఆధిర్నామగృహీతస్యద్రవ్యస్యోపరివిశ్వా
సార్థమధమణేనోత్తమణేన అధిక్రియతే- ఆధియతఇత్యాధిః- సచద్వివిధః కృతకాలోఽకృతకాలశ్చ పునఃతైచ్చ
తైకశోద్వివిధఃగోప్యభోగ్యశ్చ- యథాహనారదః॥ అధిక్రియతఇత్యాధిస్సవిజ్ఞేయోద్విలక్షణః। కృతకాలోపనెయ
శ్చయావద్యేయోద్యతస్తథా॥ సపునద్వివిధఃప్రోక్తోగోప్యభోగ్యస్తత్రేవచేతి । కృతకాల ఆధానకాల ఏవాముష్మి
నా- లేదపోత్యవాదౌమయామయాధిర్నోక్తవ్యోఽన్యథాతవై వాధిర్భవిష్యతీత్యేవనిరూపితే- కాలేఽపనెయఆశ్చస
మిపం నెతవ్యః మోవనీయఇత్యధః- దేయందానం- దేయమనతిక్రమ్యయావద్యేయం- ఉద్యతో నియతస్థానితఇ
త్యధః- యావద్యేయముద్యతోయావద్యేయోద్యతః- గృహీతధనస్యప్రత్యర్పణావధిరనిరూపితకాలఇత్యధః- గోప్య
రక్షణీయః ॥ ఏవంచతుర్విధస్యాధేర్విశేషమాహ॥ ఆధిరితి॥ ప్రయుక్తధనస్వకృతయావృద్ధ్యాకాలక్రమేణ ద్విగు
ణీభూతేయద్యాధిరధమణేనద్రవ్యదానెననమోచ్యతే - తదానశ్యత్యధమణాస్యధనంప్రయోక్తుస్సంభవతి- కా
లకృతఃకృతకాలః- ఆహితాగ్నౌద్విముపాతాతా- లశబ్దస్యపూర్వనిపాతః- సతుకాలేనిరూపితేప్రాప్తేనశ్యేద్వి
గుణ్యాత్పాగూర్ధ్వంవా- ఫలభోగ్యఃఫలంభోగ్యంయస్యాసాఫలభోగ్యఃతే- త్రామాదిః- సనకదాచిదపినశ్యతి-
కృతకాలస్యగోప్యస్యభోగ్యస్యచతతా-లాతిక్రమేనాశఉక్తఃకాలేకాలకృతోనశ్యేదితి- అకృతకాలస్యభోగ్యస్యనా
శాభావఉక్తః - ఫలభోగ్యోననశ్యతీతి - పారిశేష్యాదాధిఃప్రణశ్చేదిత్యే తదకృతకాలగోప్యాధివిషయమవతిష్ఠతే -
ద్వైగుణ్యాతిక్రమేణనిరూపిత కాలాతిక్రమేణచ వినాశేచతురదశదినప్రతీక్షణంకతవ్యం బృహస్పతివచనాత్ -
* హిరణ్యేద్విగుణీభూతేపూణే- కాలేకృతావధౌ । బంధకస్యధనీస్వామిద్విసప్తాహంప్రతీక్ష్యచ ॥ తదంతరాధనం
దత్వాబిరణీబంధకమాపుయ్యాదితి- శవాధిఃప్రణశ్చేదిత్యనుపపన్నం- అధమణాస్యస్వత్వస్వవృత్తిహేతోదాన
విక్రయాదేరభావాత్ - ధనిశ్చస్వత్వహేతోఃప్రతిగ్రహక్రయాదేరభావాత్ - మనువచనవిరోధాచ్చ- సచాధేః
కాలసంరోధాన్నిసగో- స్తినవిక్రయఇతి ॥ కాలేనసంరోధఃకాలసంరోధశ్చిరకాలమనస్థానం- తస్మాత్కాలసంరో
ధాద్విరకాలావస్థానాదాధేర్నిసగ్లోస్తి నాన్యత్రాధీకరణమస్తి- సచవిక్రయః- ఏనమాధీకరణవిక్రయ- ప్రతిషేధాధ
నిస్సత్వాభావోవగమ్యతఇతి- ఉచ్యతే- ఆధీకరణమెవలోకేసోపాధికస్వత్వనివృత్తిహేతుః- ఆధిన్వికారశ్చసో
పాధికస్వత్వావృత్తిహేతుఃప్రసిద్ధః - తత్రప్రయుక్తధనద్వైగుణ్యేనిరూపితకాలప్రాప్తౌచద్రవ్యదానస్యాత్వంతసే
వృత్తేరనెనవచనేనాధమణాస్యాత్వంతీకీస్వత్వనివృత్తిరుత్తమణాస్యచాత్వంతికంస్వత్వంభవతి- సచమనువచనవి
రోధః- యతః- సత్వేవాధోసోపకారేకాసీదీంపృథిమాపుయ్యాదితి- భోగ్యాధింప్రస్తుత్యేదముచ్యతే - సచాధేఃకాల
సంరోధాన్నిసగో- స్తినవిక్రయఇతి- భోగ్యస్యాధేశ్చిరంతనకాలావస్థానెపాధీకరణవిక్రయనిషేధేన ధనిస్స
త్వంనాస్తీతి- ఇహోపుక్తంఫలభోగ్యోననశ్యతీతి- గోప్యాధోతుపృథగారబ్ధంమనునా- సభోక్తవ్యోబలాదాధిర్భుంజా
నోపృథిముత్సృజేదితి॥ ఇహోపివత్కృతే- గోప్యాధిభోగేనోపృథిరితి- ఆధిఃప్రణశ్చేద్విగుణఇతితు గోప్యాధింప్రత్యుచ్య
తఇతిసర్వమవిరుద్ధం॥

౫౭

తా॥ ఇంతవఱకు పూర్వకాంక్షల విషయము చెప్పఁబడెను - ఇంక కుదవయుంచుకొను విషయము॥ అప్పిచ్చునపుడు న
 కుదవ యుంచు కొనువిషయము - అది నాలుగుపిఠములు - అది రెండువిధములుగలది - ఇన్నిది నములలోపల నీయప్ప తీర్చినపక్షమందు నేనునీ
 యొద్దనుంచినవస్తువునునీవు విడుదల చేయవలసినది లేనిపక్షమందాసాత్తునీదిగానే కా
 వలసినదని చెప్పియుంచునదియొకటి - నేనునీయప్ప తీర్చి దీనిని కొనిపోయెదననికాల
 నిర్ణయము చేయకయుంచునదియొకటి - ఈ రెంటియందునొకటొకటికి రెండుభేదములుగలవు - కుదవయుంచుకొన్న
 వాఁడావస్తువును భవించుచుండునట్లు నిర్ణయముగలిగియుండునదియొకటి - అట్లుగాక అప్ప తీసుకొన్నవాఁడా య
 ప్పనుమఱుబఁచిర్చునంతవఱకు కాపాడియతఁడప్ప తీర్చుగానే వానికిచ్చి వేయవలసినట్లు
 నాల్గు విధముల కుదవల
 లో నొకటొకటికి జరగ
 వలసినక్రమము.
 నిర్ణయించఁబడునదియొకటి - ఇట్లు నారదులచేఁజెప్పఁబడియున్నది॥ - ఈ నాలుగువి
 ధములకుదవలకునుపిమ్మట జరగవలసినక్రియలయందు భేదమును జెప్పవచ్చును॥ నీ
 యప్పదీర్చునంతవఱకు వస్తువునునీయొద్దనుంచుకొనియుండుమనియే దై ననుకుదవయు
 చిగడుపు లేక అప్ప తీసుకొన్నపక్షమందు ఆవిషయమై నిర్ణయించుకొన్న పక్షి అసలునకు
 సరిగా పెరిగినప్పుడు గూడ నాయప్పదీర్చుకంటే నేనికుదవయుంచునున్నవస్తువు అప్పిచ్చినవానిదేయగును - ఇన్నిది నముల
 లోపలనీయప్ప దీర్చి నేనుంచినవస్తువును విడిపించుకొందును - లేనిపక్షమందాయప్పనకు చెల్లుగా ఈవస్తువును నీవేయొత్తు
 కొనవచ్చునని చెప్పియుంచినకుదవ వ్రవ్యము దాచునట్లుంచినదై నను అనుభవించునట్లుంచినదై నను నిర్ణయతకాలముకా
 గా నేయప్పిచ్చినవానిదగును - పైనఁజెప్పినరెండువిషయములయందును అప్పిచ్చినవాఁడు అప్ప తీసుకొన్నవానికి విచ్చు
 టపడు నాలుగుది నములుగడువిచ్చి ఆగడుపు ప్రకారముగూడనతఁడు తీర్చినపక్షమందేకు
 దవసొమ్మును తానెత్తుకోవలసినది॥ - పక్షికి చెల్లుగా ఫలము ననుభవించుచుండున
 ట్లును అసలు తీర్చినపుడు విడుదల చేయవలసినట్లును నిర్ణయించుకొని కుదవ యుంచిన
 భూములుతోపులు మొదలైనవానిని - ఎంతకాలమునకయినను అప్ప తీర్చినపుడు విడుద
 లచేయవలసినదేకానియప్పిచ్చినవాఁడు తనవిగాఁజేసుకొనఁగూడదు.

మూ. { గోప్యాధిభాగేనోవృద్ధిస్సోపకారేభవోపితేనష్టే }
 { దేయోవిసప్తశ్చైవరాజకృతాదృతే ॥ ౫౮ ॥ }

వ్యా॥ కించ-గోప్యేతి॥ గోప్యాధేస్తామ్రకటాహదేరుపభోగే - నవృద్ధిర్భవతి-అల్పేపుష్పభోగేమహత్సపిష్ప
 ధిహోతవాసమయాతిక్రమాత్ - తథాసోపకారేఽపకారకారిణిబలీవదాత్మామ్రకటాహదోభోగ్యాధోసవృద్ధి
 కేహోపితేహానివ్యవహారాత్తుమత్వంగమితేనోవృద్ధిరితిసంబంధః - నష్టోవికృతింగతస్తామ్రకటాహది శ్చైత్రభేదాది
 నా- పూర్వవత్కృత్వాదేయస్త్రగోప్యాధిర్నష్టశ్చైత్పూర్వవత్కృత్వా దేయఉపభుక్తోపితే ద్వృద్ధిరపిహోత
 వ్యాభోగ్యాధిర్వదినస్త్రదాపూర్వవత్కృత్వాదేయః - వృద్ధిసద్భావేవృద్ధిర్వాహోతవా- వినష్టతత్వంతికంనాశం
 ప్రాప్తస్సోపితేయోమూల్యాదిద్వారేణ- తద్దానేనవృద్ధికంమూలంభతే- యదినదదాతితదామూలనాశః వినష్టే
 మూలనాశస్సోదైవరాజకృతాదృతేతి నారదవచనాత్ - దైవరాజకృతాదృతే- దైవమగున్నదకదేవోపష్టవాది-దై
 వకృతాద్వి నాశాద్వి నాతథాస్వాపరాధరహితాద్రాజకృతాత్ - దైవరాజకృతేతువినాశేనవృద్ధికం మూల్యందా
 తవ్యమథమణేనాధ్యంతరంవా- యథాహ॥ స్తోతసాపహృతేత్యేత్రే రాజ్ఞానైవాపహరితే । ఆధిరన్యోధికతా
 వ్యోదేయంవాధనినేధనమితి॥ తత్రస్తోతసాపహృతేతిదైవకృతోపలక్షణం॥

తా॥ దాచఁడగినదిగాకు దవయుంచినవస్తువును కొంచెమైనవాడుకొన్నపక్షమందు ఆ
 దాచునట్లుకుదవయుంచి ధికముగా పక్షిరావలసియున్నను అపక్షిగంతయువదిలి పెట్టవలసినది- అకుదవవస్తువులను

నసోస్తుననుభవించెనేని
వడ్డిలేదు-అనుభవించున
ట్లుకుదవయుంచినవస్తువు
చెడినపక్షమందుజరగ
వలసినవిధి.

కుదవయుంచినవస్తువుపో
యినపక్షమందుజరగవ
లసినవిధి.

దైవవశంబునగానిరా
జ్యాజ్ఞచేఁగానికుదవవస్తు
వునకుహానిగలిగినపక్ష
మందు.

భవింపఁబడకయేచెడిపోయినపక్షమందుబాగుపటవియ్యివడ్డినివిడిచిపెట్టవలసినది-అనుభవించుటవల్ల
చెడిపోయినపక్షమందుబాగుపటవియ్యివడ్డినివిడిచిపెట్టవలసినది-అనుభవించు
పునుండునట్లుకుదవయుంచినవస్తువు-అనఁగాదున్నుకొనుచుండుమనియుంచినయెట్లు-
వాడుకొనుచుండుమనియుంచినతపెల - మొదలగువానికుదవయుంచుకొన్నవాఁడు
వ్యాయముగాననుభవించుచుండగానవిమలనుపయోగాహములుగాకపోయినప
క్షమందువాటికుదవయుంచుకొనియిచ్చినఅప్పునకైనవడ్డినివదిలిపెట్టవలసినది-చెడిపో
యినపక్షమందుబాగుపటవియ్యివలసినది-లేదా-వడ్డిగలిగియున్నపక్షమందావడ్డినియ
నవదిలిపెట్టవలసినది-దైవోపద్రవముగానిరాజోపద్రవముగానిలేకకుదవవ
స్తువుపోయినపక్షమందుదానిక్రయముకుదవయుంచుకొన్నవాఁడిచ్చినపక్షమందేయ
తఁడప్పిచ్చినద్రవ్యమువడ్డితోడనతనికిచేరునుగానిలేనిపక్షమందుచేరదు-ఇట్లునారదుల
చేఁజెప్పఁబడియున్నది-దైవకృతోపద్రవమనఁగాఁగొప్పజలప్రవాహముమొద
లగునది-రాజోపద్రవమనఁగానీతనివలననేమియుతప్పలేకుండునపుడుదండుమొదలగు
వానివలనఁగలుగునది-పైనఁజెప్పినరెండువిధములఁడపద్రవములచేతకుదవవస్తువునకు
హానిగలిగినాఅప్పుతీసుకొనియున్నవాఁడువడ్డితోఁగూడనప్పుడెఱియప్పుతీర్చవలసినది-
లేదా-ఆవస్తువునకుబదులుమరియొకవస్తువునుకుదవయుంచవలసినది.

మూ. { ఆధేస్త్వికరణాస్సిద్ధీరత్వమాణోవ్యసారతాత్త్వం । యా }
{ తశ్చేదన్యతథేయోధనభాగ్యాధనభవేత్ ॥ ౫౯ ॥ ** }

వ్యా॥ అపిచ-ఆధేరితి॥ ఆధేగో-వ్యసృభోగ్యసృచ-స్త్వికరణాదుపభోగాదాధిగ్రహణసిద్ధిః - నసాక్షిలేఖనే
మాత్రేణ- నాప్యజ్ఞేశమాత్రేణ- యథాహానారదః॥ ఆధిస్తుద్వివిధఃప్రోక్తోజంగమస్థానరస్తథా॥ సిద్ధిరస్యోభయ
స్యాపిభోగోయద్యస్తినాన్యధేతి- అన్యచఫలం ఆధాప్రతిగ్రహేతీతేపూర్వాతుబలవత్తరేతి- యాస్మీకారాంతా
క్రియాసాపూర్వాబలవతీ-స్మికారరహితాతుపూర్వాపిబలవతీతి- సచాధిప్రయత్నేనరత్వమాణోపికాలవశేన
యద్యసారతామవికృతవిన సవృద్ధికమూలద్రవ్యాపరావృతతాంగతస్తదాధిరన్యఃకతఃవ్యః - ధనినేవాధనందే
యం- రత్వమాణోవ్యసారతామితివదతాఆధిప్రయత్నేనరత్వణీయోధనినేజ్ఞాపితం॥

అప్పిచ్చువాఁడుకుదవవ
స్తువునుస్వాధీనముచేసు
కొనవలెను.
అప్పిచ్చినవాఁడుకుదవ
సామునుగాపాడవలెను

తా॥ దాచునట్లుకుదవయుంచినవస్తువునుగానిఅనుభవించునట్లుకుదవయుంచినవస్తువు
నుగానిఅప్పిచ్చినవాఁడుతనస్వాధీనముచేసుకొన్నపక్షమందేఆకుదవయత్నికిసిద్ధించు
నుగానిసాములుపత్రముమొదలగుకేవలసాధనములచేతనేసిద్ధించదు-
కుదవయుంచుకొన్నవాఁడావస్తువునుజాగ్రత్తతోఁగాపాడుచుండిననుఆవస్తువువడ్డి
తోఁగూడినతనయప్పునకుచాలనిదైపోయినపక్షమందుఅప్పుతీసుకొన్నవాఁడుమఱి
యొకవస్తువునుకుదవయుంచవలయునులేనిపక్షమందుదానిమీదియపైపైనదీర్చవల
యును-ఇట్లుచెప్పుటచేతనప్పిచ్చినవాఁడుకుదవసామునతిజాగ్రత్తతోఁగాపాడవల
యుననితెలియవచ్చుచున్నది॥

మూ. { చరిత్రబంధకకృతం సవృద్ధ్యాదాఫయేద్ధనం । సత్యం }
{ కారకృతం ప్రవ్యం ద్విగుణం వ్రీతిదాపయేత్ ॥ ౬౦ ॥ }

వ్యా॥ ఆధిప్రణశ్యేద్ద్విగుణిత్యస్యాప్రవాదమాహ॥ చరిత్రేతి॥ చరిత్రంశోభనాచరితం-చరిత్రేణబంధకం
చరిత్రబంధకం- తేనయద్దీప్యమాత్సాతకృతంభరాధీనంవాకృతం- ఏతదుక్తంభవతి - ధనిసస్యచ్చాశయత్వేన
బహుమూల్యమపిద్రవ్యమాధీకృత్యాధమణేనాల్పమేవద్రవ్యమాత్సాతకృతం - యదివాఁడభవణస్యచ్చాశ

యత్యేనాల్పమూల్యమాధింగృహీత్వాబహుద్రవ్యమేవధనినాధమణాఃకీనంకృతమితి- తద్ధనంనృపోవృద్ధ్యాసహదా
 వయేత్ - అయమాశయః- ఏవంబంధకంద్విగుణీభూతేపితృవ్యేనసశ్యతి - కింతు ద్విగుణమేవద్రవ్యందాతవ్య
 మితి- తథాసత్యంకారకృతం-కరణంకారఃథావేఘ్నః- సత్యస్యకారస్సత్యంకారః-కారేసత్యాగతస్యేతిముమ్- స
 త్యంకారేణకృతంసత్యంకారకృతం- అయమభిసంధిః - యదాబంధకార్పణసమయవివేకం పరిభాషితంద్విగుణీభూ
 తేపితృవ్యేచుయాద్విగుణంద్రవ్యమేవదాతవ్యం- నాధినాశఇతి- తదాపిద్విగుణందాతవయేదితి - అన్యోవ్యస్యాః-
 చరిత్రమేవబంధకంచరిత్రబంధకం చరిత్రశబ్దేనగంగాసానాగ్నిహోత్రాదిజనితమపూర్వమువ్యతే-యత్రత
 దేవాధీకృత్యయద్వివ్యమాత్మసాత్రతంత్రతదేవద్విగుణీభూతందాతవ్యంనాధినాశఇతి - ఆధిప్రసంగాదన్యదు
 చ్యతే - సత్యంకారకృతమితి- క్రయవిక్రయాదివ్యవస్థానిర్వాహాయయవంగులీయకాదిపరహస్తేకృతంతద్వ్యవస్థా
 తిక్రమేణద్విగుణందాతవ్యం- తత్రాపియేనాంగులీయకాద్యపితంసపవచేద్వ్యవస్థామతివత-తేలేన తదేవహత
 వ్యం- ఇతరశ్చేద్వ్యవస్థాతివతేతదాతదేవాంగులీయకాదిద్విగుణంప్రతిదావయేదితి॥

౬౦

తా॥ అష్టతీసుకొన్న ద్రవ్యమువడ్డితోద్విగుణమైననుకుదవస్తువునందుఅప్పిచ్చినవానికిస్వత్యముకలుపువిష
 యము॥ అప్పిచ్చువాడుమిక్కిలి మంచిమనసుగలవాడను నమ్మికచేతనప్పుతీసుకొను
 యము॥ అప్పిచ్చువాడుమిక్కిలి వెలగలవస్తువునుకుదవయుంచిదాని వెలలోసగమునకంటెతక్కువపయి
 కమప్పుతీసుకొన్నపక్షమంచుఅయుణద్రవ్యమువడ్డితోద్విగుణమైననుఅప్పిచ్చినవాడు
 తానిచ్చినద్రవ్యమునకురెట్టింపుద్రవ్యమునుదీసుకొనవలసినదేకానికుదవయుంచినవస్తు
 వునుదీసుకొనగూడదు- అష్టతీసుకొనువాడుమిక్కిలినియ్యప్రవర్తనగలవాడనున
 వ్వుకముచేతకొంచెమువెలగలవస్తువునుకుదవయుంచుకొనిదాని వెలలోసగముకంటెన

యుణద్రవ్యముద్విగుణ
 మైనను కుదవసోమ్మునం
 దప్పిచ్చిన వానికిస్వత్య
 ము లేకుండుట.

ధికముగనప్పిచ్చియున్నపక్షమందు ఆయుణద్రవ్యమువడ్డితోగూడకుదవసోమ్మువెలకంటె హెచ్చెనేనిప్రభువాయుణ
 ద్రవ్యమునప్పిచ్చినవానికివడ్డితోనిప్పించవలసినదిగానికుదవసోమ్ముతోచెల్లుపెట్టగూడదు॥ నేనుతీసుకొనినద్రవ్యమువడ్డి
 తోద్విగుణమైనపిమ్మటనైననువావల్లనీద్విగుణద్రవ్యమునుదీసికొనవలసినదేకానికుదవసోమ్మునెత్తుకొనగూడదని యు

పుణ్య ఫలములను కుదవ
 యుచువిషయము.

ప్పిచ్చువానితో నప్పుతీసుకొనువాడు మాటలాడుకొని యున్నపక్షమందు అప్పిచ్చిన
 వాడుకుదవసోమ్మునుదీసుకొనగూడదు॥ ——— దీనికి మఱియొక యర్థమును జెప్పవ
 చ్చును- గంగాసానముమొదలగుపుణ్యకార్యములఫలములను కుదవయుంచుకొని యి
 చ్చినఅప్పువడ్డితోద్విగుణమైనను-పిమ్మటఆద్విగుణద్రవ్యమునిచ్చినప్పుడుఆపుణ్యఫలము
 నువదిలిపెట్టవలసినదేకానిఅప్పిచ్చినవాడద్రవ్యమునుదీసికొనక పుణ్యఫలమునుతన
 దిగాజేసుకొనగూడదు॥ ——— కుదవప్రస్తావముమీఁద హఠియొక విషయముచెప్ప
 బడుచున్నది॥ ఏదైననొకసరకొప్పందముచేసుకొనిసంచకరమునకుగానుంగరముమొ
 దలైనవేవైననిచ్చినపక్షమందా సంచకరముతీసుకొన్నవాడ యొప్పందమునకుతిరు
 గఁబడెనారెండంతలుగనీవలయును- సంచకరమిచ్చినవాడేతిరుగఁబడెనాతానిచ్చిన
 సంచకరమునువిడిచిపెట్టవలయును॥

౬౦

మూ. { ఉపస్థితస్యమోక్తవ్య ఆధిస్తేవోన్యథాభవేత్ । ప్ర }
 { యోజకేసతిధనంకులేన్యస్యాధిమాపుయాత్ ॥౬౧॥ }

వ్యా॥ కించ- ఉపస్థితస్యేతి॥ ధనదానేనాధిమోక్షణాయోపస్థితస్యాధిమోక్తవ్యోధనినా - నవృద్ధిలోభేన
 స్థాపయితవ్యః- అన్యథాఅమోక్షణే- ప్రేనశ్చోర్వవద్దంఙ్గ్యోభవేత్ - అసన్నిహితేపునఃప్రయోక్తరికులే తదాక్షమాస్తే
 సవృద్ధికంధనంనిధాయాధమణఃస్వకీయంబంధకంగృహ్ణీయాత్॥

౬౧

తా॥ కుదవయుంచినవాడుచెల్లెంపవలసినద్రవ్యమునుతెచ్చిఆద్రవ్యమునుతీసుకొనకు-
 కుదవయుంచినవాడును కుదవస్తువునిమ్మునియడిగినప్పుడు కుదవయుంచుకొన్నవాడుఅభ్యంతరముచేయకూల్ప

రల విడి పించుకొను రీతి దలచేయవలసినది - వడ్డీయందాశవలన నభ్యంతరము చేసినపక్షమందు దోంగవలెదం
డనాహుండుగును-అప్పిచ్చినవాడు లేనిపక్షమందు దతనియా పులయొద్ద నతనికీవలసిన
రూకలిచ్చి కుదవయుంచినవాడుకుదవవస్తువునువిడిపించుకోవలసినది॥ ౬౧

మూ. తత్రా-లక్ష్మతమూల్యోవాతత్రతిష్ఠేదవృద్ధికః॥ ౬౧౪ ॥

వ్యా॥ అకప్రయోక్తాప్యసన్నిహితస్తదాప్తాశ్చధనస్యగృహీతారోసంతియదివాఅసన్నిహితేప్రయోక్త
ర్యాధివిక్రయేణధనదిత్సాధమణఃస్యతత్రకింతతవ్యమిత్యపేక్షితఆహ॥ తదితి॥ తస్మిన్కాలేయత్తస్యాధేర్మ్యల్యం
తత్పరికల్పితత్రైవిధనితమాధింవృద్ధిరహితంఘోషయేదతఃఘోషంతద్దనంనవధతే- యావద్ధనీధనంగృహీత్వాత
మాధింముంచతి- యావద్వాతన్నుల్యద్రవ్యమృణీనేప్రవేశయతి॥ ౬౧౪

తా॥ అప్పిచ్చినవాడునువానియా పులును లేనిపక్షమందును కుదవయుంచినవానికాకు
అప్పుతీర్చవచ్చినపుడప్పి దవసొమ్మునమ్మియప్పుతీర్చవలసినదని యిచ్చగలిగినపుడప్పిచ్చినవాడు లేనిపక్షమందు
ను జరగవలసినక్రమ మెట్లనిన - అప్పుతీర్చవలసినవాడు రూకలు తెచ్చినపుడప్పిచ్చిన
వాడునువానియా పులును లేనిపక్షమందాదినమువలకే యాయప్పునకు వడ్డీయేర్పర
చగానామొత్తమెంతయగుచున్నదోయంతేతీసుకొని యతనికుదవసొమ్మునువిడదలచే
యవలసినదేకానిపిమ్మటవడ్డీకట్టగూడదు ॥ ———కుదవవస్తువు నమ్మి యప్పుతీర్చవల
యుననియప్పుతీసుకొన్నవాడువచ్చినపుడప్పిచ్చినవాడు లేనిపక్షమున నప్పుడాకుదవ
సొమ్ముఎంతవెలకువిక్రయమగునోయావెలను- నాటివలకేవడ్డీమొదలుమొత్తముచే
సియామొత్తమునకుచెల్లుపెట్టుకొనవలసినదేకానిపిమ్మటవడ్డీపెంపగూడదు॥ ౬౧౪ ॥

మూ. వినాధారణకాద్వాపివిక్రీణీతససాక్షికమ్॥౬౧॥

వ్యా॥ యదాతుద్విగుణీభూతేపిధనేద్విగుణంధనమేవగృహీతవ్యంనత్యాధినాశఇతి విచారితమృణగ్రహణకా
లపవతదాద్విగుణీభూతేద్రవ్యే- అసన్నిహితేచాధమణేధనినాకింతతవ్యమిత్యతఆహ॥ వినేతి॥ ధారణకాదధమ
ణాద్వి నాఅధమణేఅసన్నిహితేసాక్షిభిస్తదాప్తైశ్చసహతమాధింవిక్రీయతద్దనంగృహీత్యాద్యధీ - వాశబ్దోవ్యవ
స్థితవికల్పార్థః- యదణగ్రహణకాలేద్విగుణీభూతేపిధనే ధనమేవ గృహీతవ్యం నత్యాధినాశఇతి నవిచారితం త
దా- అధిఃప్రణశ్యేద్విగుణిత్యాధినాశః- విచారితేత్వయంపక్షఇతి॥ ౬౧

తా ॥ రెండంతలధనము చెల్లించుకొనవలసినదేగాని కుదవయుంచిన సొమ్మునప్పిచ్చిన
వాడుతనదిగాఁజేసుకోఁ గూడదనిమాటలాడుకొని యిచ్చినయప్పువిషయమందు వృత్తి
సుకొన్నధనమువడ్డీతో రెండంతలై నపిమ్మటకుదవయుంచినవాడుద్విగ ర లేనిపక్షమందు
వానియా పులనుసాక్షులనుకూడనుంచుకొనియాకుదవవస్తువునువిక్రయించి తనకుచే
రవలసినద్రవ్యమునుతానుదీసుకొనవలసినది॥ ౬౧

మూ. {యదాతుద్విగుణీభూతమృణమాధౌతదాఖలుమో }
{వ్యతిధిస్తదుత్పన్నేప్రవిష్టేద్విగుణేధనే॥౬౧॥ **}

వ్యా॥ భోగ్యాధౌవేశేషమాహ॥ యథేతి॥ యదాప్రయుక్తంధనంస్వకృతయావృద్ధ్యా ద్విగుణీభూతంతదా
ఆధౌక్యతేతదుత్పన్నేఆధ్యుత్పన్నేద్రవ్యేద్విగుణేధనినఃప్రవిష్టేధనినాధిమోక్షవ్యః - యదివాఅదావేవాధౌదత్రే
ద్విగుణీభూతేద్రవ్యేత్వయాధిమోక్షవ్యఇతి పరిభాషయా కారణంతరేణవా భోగాభావేనయదాద్విగుణీభూత
మృణంతదాధౌభోగాధంధనిప్రవిష్టేతదుత్పన్నేద్రవ్యేద్విగుణేసత్యాధిమోక్షవ్యః - అధికోపభోగే తదపిదే
యం- సర్వధాసవృద్ధికమూల్యణాపకరణాధాఘ్యపభోగవిషయమిదంపచనం - తమేనంతుయాధిమాచక్షుతేతా
కాశ్చాద్యత్రతువృద్ధ్యధావీవాధ్యుపభోగఇతిపరిభాషా- తత్రదైవగుణ్యాతిక్రమేపియావన్నుల్యదానం తావదుప
సాధిం- ఏతదేవస్పష్టికృతంబృహస్పతినా- ఋణబంధమవాపుయాత్ - ఫలభోగ్యంప్రాణకాలం ద

త్వాద్రవ్యంచసామకః | యదిప్రకషితంతత్స్విత్తదానధనభాగ్ధనీ | ఋణీచనలభేచ్ఛంధంపరస్పరమతంవివేతి ||
 అస్యాథాఃఫలంభోగ్యంయస్యాసాఫలభోగ్యోబంధఅధిః - సచద్విధస్సవృద్ధికమూల్యాపకరణాథోవృద్ధిమాత్రా
 పాకరణాథశ్చ - తత్రచసవృద్ధికమూల్యాపకరణాథాంబంధం - పూణాకాలంపూణాకాలోయస్యాసాపూ
 ణాకాలస్తమాపుయాద్యణీ- యదాసవృద్ధికంమూల్యంఫలద్వా రేణధనిఃప్రవిష్టం తదాబంధ మవాపుయాదిత్య
 థాః- వృద్ధిమాత్రాపాకరణాథాంతుబంధంసామకందత్వాప్రాపుయాద్యణీ- సమంమూల్యం సమమేవసామ
 కం- అస్యాపవాదమాహ- యదిప్రకషితంతత్స్విదితి - తచ్ఛంధకంప్రకషితమతిశయితంవృద్ధేరవృద్ధికఫలంయ
 దిస్యాత్తదానధనభాగ్ధనీ- సామకంనలభేతధనిమూల్యమదత్తై వవఋణీబంధమవాపుయాదిలియావత్ - అథా
 ప్రకషితంతచ్ఛంధకం వృద్ధయేవ్యపర్యాప్తం తదాసామకందత్వాపి బంధకం నలభే తాదమణః - వృద్ధిశేషమ
 పిదత్తై వలభేతేత్యథాః- పునరుభయత్రాపవాదమాహ పరస్పరమతంవివేతి-ఉత్తమణాధనణయోఃపరస్ప
 రానుమత్యభావేయదిప్రకషితమిత్యాద్యుక్తం-పరస్పరానుమతౌతూతృప్తమపి బంధకం యావన్నూల్యదానం
 త్రావదుపభుక్తేధనీ- నికృష్టమపిమూల్యమాత్రదానేనై వాధమణోపిలభతేతి || ౬౩

తా|| ఫలముననుభవించుచుండునట్లుంచినకుదవయందలికొన్ని భేదములుచెప్పబడుచున్నవి || అప్పిచ్చినద్రవ్య

మునిర్ణయింపబడినవడ్డితోఁగూడఁబడంతలై నపుడుఒకకుదవ యుంచి నపక్షమందాకు

అయకముంచి నపిషయము దవయుంచి నభూమి మొదలగుదానియందుత్పన్నమగు ఫలమువల్ల - వడ్డితోద్విగుణమై

యున్నయాయప్పునుతీర్చుకొనికుదవనువదిలిపెట్టవలసినది- లేక అష్పతీసుకొన్నపుడే

కుదవయుంచియున్ననుధనముద్విగుణముకాఁగా నేలప్పుతీర్చికుదవవిడిపించుకొనునట్లునిబంధనగలిగియుండుటచేతఁగా
 నిమతీయైక కారణముచేతఁగానిఅప్పిచ్చినవాఁడుకుదవయుంచుకొన్నభూమ్యాదుల ఫలముననుభవించుకండి అప్పువడ్డీ
 తోద్విగుణమైనపిమ్మటననుభవించుసాగినను ఆద్విగుణద్రవ్యముచెల్లఁగా నేకుదవనువదిలిపెట్టవలసినది - ద్విగుణద్రవ్య
 మునకంటెనధికముగాఫలముననుభవించినపక్షమందుదానిమఱలనివలసినది - ఇదిఅసలును వడ్డీయును ఫలమువల్లఁదీ

ర్చుకొనునట్లునిణాయించుకొనియుంచి నకుదవవిషయము- దీనినిఆయక మగుఅడమానమ

వడ్డీకిచెల్లుగా ఫలమునను నిచెప్పుచుందురు || కుదవయుంచి నదానియందుత్పన్నమగుఫలమునువడ్డీకిఁగాఁజెల్లుపె

భవించువిషయము. ట్టుకొన్ననియుంచి నకుదవమలసలుద్రవ్యమునిచ్చినపుడేవదిలిపెట్టవలసినది - ఈవిష

యముబృహస్పతిచేతఁదేటపఱుపఁబడియున్నది- అదియెట్లన- వడ్డీయుఅసలునుఫల

మువల్ల తీర్చుకొనునట్లుకుదవయుంచి నభూమ్యాదులనుఅదితీరగా నేకుదవయుంచి నవానికివదలవలసినది- కుదవయుంచి న
 భూమ్యాదులయందుఁగలిగినఫలమువడ్డీకిఁగాననుభవించుచుండుమనియుంచి నకుదవయందుఁగలిగినఫలము వడ్డీకంటెన
 థికముగనుండేనేని అదిఅసలునకుచెల్లువచ్చును- ఆఫలమువడ్డీకేచాలనిపక్షమందావడ్డీశేషమును అసలునురాఁబట్టుకొ
 నియాకుదవనువిడిచిపెట్టవలసినది || అయితేకుదవయుంచునపుడుఆభూమ్యాదులయందుత్పన్నమగుఫలము ఋణద్ర
 వ్యపువడ్డీకంటెహెచ్చయినను తక్కువయిననుఆవడ్డీకేసరియగుచుండవలసినదనిణాయముగలిగియున్నయెడలఆర్థ
 యప్రకారముజరగవలసినదిగనుక అపుడా యప్పుతీసుకొన్నవాఁడు అసలుద్రవ్యమును చెల్లించినపుడుఅభ్యంతరము
 చెప్పకకుదవనువిడుదలచేయవలసినది || ౬౩

— ❀ ఋణదానప్రకరణమాయెను - ❀ ఇతనుపనిధిప్రకరణము. ❀

మా. { భాజనస్థమనాఖ్యాయహస్తైస్యస్యదర్శ్యతే | ద్ర }
 { వ్యంతదాపనిధికంప్రతిదేయంతతై వతత్ || ౬౪ || ❀ }

వ్యా|| అథోపనిధింప్రత్యాహ|| భాజనేతి|| నిశ్చితస్యద్రవ్యస్యాధారభూతంద్రవ్యాంతరంభాజనంకరండకాది-
 తస్యంభాజనస్థంయద్ద్రవ్యంరూపసంఖ్యాదివిశేషమనాఖ్యాయా కథయిత్వా ముద్రితమన్యస్య హస్తైరథణాథాంవి
 శ్రంభాదర్శ్యతేస్థావ్యతేతద్ద్రవ్యమాపనిధికమువ్యతే- యథాహసారదః- అసంఖ్యాతమవిజ్ఞాతం సముద్రంయన్ని
 థీయతే| తజ్ఞానీయాదుపనిధినితేషంగణితంవిదురితి|| ప్రతిదేయంతతై వతత్ - యన్నికాస్థాపితంతేనై వయత్తేషా

ర్వంముద్రాదిహితమర్పితంతతై వస్థాపకాయప్రతిదేయంప్రత్యర్పణీయం॥

౬౪

బరణి మొదలగు దానియం
దుంచి ముద్రించి దాచ
నుంచినవిషయము.

తా॥ ఇకమీదనుపనిధివిషయము చెప్పఁజూచున్నది ॥ ఏద్రవ్యమైనను బరణి పొంబు మొదలగు దానియందుంచిలకోటాచేసిముద్రవేసినన్నికవల్ల దీనిఁగాపాడిమరల నేనడిగినపుడిన్నునియొకనియొద్దనుంచఁబడునో అదియుపనిధియనంబడును । ఎంచిదాచనుంచినద్రవ్యమునితేవనుంబడును- ఇట్లు నారదులచేఁజెప్పఁబడియున్నది - దానినుంచుకొన్నవాఁడాముద్రనుచెఱపకకాపాడి యుంచినవాఁ డడిగినపుడు అట్లే మరల వాని శేఁతనివలయును.

౬౪

మూ. నదాప్యోపహృతంతత్తురాజదై వికతస్కరైః॥ ౬౪౫ ॥

వ్యా॥ ప్రతిదేయమిత్యస్యాపవాదమాహ॥ నదాప్యఇతి ॥ తముపనిధింరాజ్ఞాదై వేనోదకాదినా-తస్కరై ర్వా అపహృతంనష్టంనదాప్యోపాయస్త్విన్నుపనిహితంద్రవ్యంతద్ధనిసవినద్రవ్యంనష్టం- యదిజహ్నుకారితంనభవతి- యథా హనారదః॥ గ్రహీతుస్సహయోధేననష్టోనష్టస్సదాయినః॥ దైవరాజకృతేతద్వన్నచేత్తజ్జహ్నుకారితమితి॥ ౬౪౫ ॥

పైనఁజెప్పినరీతినుంచఁబ
డిన దాఁపుడుసొమ్మునక
పాయమువచ్చెనేని.

తా॥ అట్టిదానిమఱలనీయనకగ్రాఁటలేనివిషయము॥ దైవోపద్రవముచేతఁగాని రాజోపద్రవముచేతఁగాని దొంగలచేతఁగాని ఉపనిధి పోయినపక్షమందు దాని నుంచుకొన్న వాఁడుంచినవానికిమఱలనీయనకగ్రాఁటలేదు- ఆయుపద్రవము ఉంచుకొన్నవాని కవటమువలనఁగలిగియుండెనాఅప్పుడుమఱలనిచ్చుటకతఁడుబాధ్యుఁడుగా నేయుండును-ఇట్లు నారదులచేఁజెప్పఁబడియున్నది॥

౬౪౫

మూ. భ్రేషశ్చేన్యాగి-తేదత్తేదాప్యోదండంచతత్సనుం॥౬౪౬॥

వ్యా॥అస్యాప్యపవాదమాహ॥స్వామినామాగి-తేయాదితేయదినదాతి- తదాతమ త్తరకాలం యద్యపిరాజాదిభిశ్చేషోనాశస్సంజాతస్తథాపితద్ద్రవ్యంమూఘ్నకల్పనయాదని నేగ్రహీతాదాప్యః - రాజ్ఞేచతత్సనుందండం॥

అట్టిదాఁపుడుద్రవ్యమునడి
గినపుడియ్యనిపక్షమందు.

తా॥ అట్టియాపనిధినుంచినవాఁడువచ్చియడిగినపుడిచ్చుటకభ్యంతరముచేసినపక్షమందుపిమ్మట నదిపైనఁజెప్పినదై వాద్యుపద్రవములచేత నష్టమైనను రాజవర్మం దానిధి గ్రాహకునివలన దానివెలను ఉంచినవానికిప్పించిదాని వెలకు సరియైనరూకలనవరాధముగాఁదానుతీసుకొనవలసినది॥

౬౪౬

మూ. ఆజీవం తేన్వచ్చయాదండోదాప్యస్తంవాపిసోదయమ్॥౬౪౭॥

వ్యా॥ భోక్తారంప్రత్యాహ॥ ఆజీవన్నితి॥ యన్వేచ్ఛయాస్వామ్యననుజ్ఞయోపనిహితంద్రవ్యమాజీవత్యుపభుక్తే-వ్యవహరతివాప్రయోగాదినాలాభాభాం - అసావుపభోగానుసారేణలాభానుసారేణచదండ్యః తంచోపనిధింసోదయముపభోగేనవృద్ధికంవ్యవహారేసలాభంధనినేదాప్యః- వృద్ధిప్రమాణంచకాత్యాయనేనోక్తం ॥ నిత్యేపం వృద్ధిశేషంచక్రయంవిక్రయమెవచ । యాచ్యమానోనచేద్దద్యాద్వధ-తేపంచకంశతమితి॥ఏతచ్చభక్షితేద్రవ్యం॥ ఉపేత్యాజ్ఞానసప్తేతుతేనైవవిశేషోదర్శితః । భక్షితంసోదయందాప్యస్సనుందాప్యఉపేక్షితం । కించిన్నూయనంప్రదాప్యస్వాన్వీద్రవ్యమజ్ఞాననాశితమితి- కించిన్నూయనంచతుర్థాంశహీనం॥

౬౪౭

దాఁపుడు ద్రవ్యము నను
భవించినపక్షమందు

తా॥ దాచనుంచినద్రవ్యమునుఉంచినవానియనుమతి లేకఅనుభవించిననువ్యాపారముచేయుట కుపయోగపఱచుకొన్ననుప్రభువువానిలాభమునకుఁదగినదండనవిధించిఅనుభవించినపక్షమందువఱ్ఱితోడనువ్యాపారము చేసియున్న పక్షమందు లాభముతోడను.దాచనుంచిన వానికిప్పించవలయును- దీనికివఱ్ఱియెంతయనిన- దాఁపుడుద్రవ్యమును - వఱ్ఱిగానిలిచియున్న ద్రవ్యమును- కొన్నసొమ్ము వెలను - అమ్మినసొమ్మును - వీనినిఅడిగినప్పుడీనిపక్షమందు నూటికిఅయిదువంతునవఱ్ఱిపెరుగుననికాత్యాయనులచేఁజెప్పఁబడియున్నది - ఈచెప్పినఅనుభవించియ్యనివానివిషయము ఉంచుకొన్నవానియ పక్షచేతద్రవ్యనాశముగలిగియున్నపక్షమందసలుమాత్రమిప్పించవలసినదనియు - తెలి

యమిచేత స్రవ్యనాశముకలిగినవత్తుమందు అసలులో నాలవపాలు త్రోపుడుచేసకడమ స్రవ్యమిష్టిం చవలయుననియు
నాకాత్యాయను లేచెప్పియున్నారు॥

౬౫

మూ॥ యాచితాన్వాహితన్వాసనైపాదివ్యయంవిధిః॥ ౬౬॥

న్వా॥ ఉపనిధేధమాన్వాచితాదివ్యతిదితతి॥ యాచితేతి ॥ వివాహాద్యుత్పన్నేషువస్త్రాంకరణాదియాచి
త్యానీతంయాచితం- యదేకస్యహస్తేనిహితంస్రవ్యం తేనాప్యనువశ్చాదస్యహస్తేస్సామినే దేహీతినిహితం య
త్తదన్వాహితం- న్యాసోనామ- గృహస్సామినేదర్శయిత్వాతత్పరోక్షమేవగృహజనహస్తైప్రత్యేతోగృహోస్సామినే
సమవళాయమితి- సమత్తుంతుసమర్పణంప్రత్యేపః- ఆదిత్యైననువణకారాదిహస్తేకటకాదిమాణాయస్యస్తస్య
నువణాదేఃప్రతిన్వాసస్యవరస్పరప్రయోజనాపేక్షయా త్వయేదంమదీయంరక్షణీయంవయేదంత్వదీయంరక్ష్య
తఇతిస్యస్తస్యగ్రహణం- యథాహనారదః॥ ఏవఏవవిధిద్వ్యజ్ఞోయాచితాన్వాహితాదిషు । శిల్పిషూషణధోన్వాసే
ప్రతిన్వాసేతతైవచేతి- ఏతేషుయాచితాదివ్యయంవిధిరుపనిధేర్యఃప్రతిదానాదివిధిస్సపవేదితవ్యః॥

౬౬

తా॥ యాచితమనగా ఎరువుదీసుకొన్నసొమ్ము - అన్వాహితమనగా ఒకడు దెచ్చినసొమ్ము సతండును జేయు

కనిచేత ఆసొమ్ముగలవాని కొప్పుగింపుమని యిచ్చినది - న్యాసమనగా ఇంటివానికొ

ఎరువుసొమ్ము మొదలగు ప్పగింపుమనియాయించునుండువారిచేతనిచ్చినది- నిత్యేవమనగా లెక్కించి యొకనిద

వానికినిదియెక్రమము- గ్గిరనుంచిన స్రవ్యము- ఆదిత్యజ్ఞమువలన భూషణములు చేయనగ సాలవానియొద్దనిచ్చిన

స్రవ్యము - ఇద్దరుచేరియొకరిసొమ్మునొకరు కాపాడునట్లుమాటలాడుకొనియుంచుకొ

న్నది వీరికన్నిటికినిమఱల నెప్పగింపుక్రమము పూర్వజ్ఞోకమందు ఉపనిధికిచెప్పినట్లేనియెఱుంగవలయును - ఇట్లు

వారదులచేఁజెప్పఁబడియున్నది॥

౬౭

—● నిత్యేవప్రకరణముముగిసెను- ఇత సాక్షిప్రకరణము. —●

అవతారికా॥ ప్రమాణలిఖితంభుక్తిసాక్షిణశ్చేతికీర్తితమిత్యుక్తం తత్రభుక్తిరూపితా - సంప్రతిసాక్షిస్య
రూపంనిరూప్యతే- సాక్షీచసాక్షాద్దశనాచ్చృణోత్యభవతి- యథాహమనుః॥ సమత్తుదశనాత్సాక్ష్యంశ్రవణా
ప్రైవసేధ్యతీతి॥ సచద్వివిధః కృతోకృతశ్చేతి - సాక్షిత్వేనరూపితఃకృతః - అనిరూపితోఽకృతః - తత్రకృతఃపం
చవిధోఽకృతశ్చషడ్విధఇతి సాక్ష్యేకాదశవిధః- యథాహనారదః॥ ఏకాదశవిధసాక్షీశాస్త్రేద్వ్యజ్ఞోమనీషిభిః । కృ
తఃపంచవిధోఽయోఽకృతషడ్విధఉచ్యతే॥ తేషాంపంచభేదస్తైనైవదశి-తః॥లిఖితఃస్మరితశ్చైవయద్యచ్ఛాభిజ్ఞివచః
గూఢశ్చోత్తరసాక్షీచసాక్షీపంచవిధఃకృతఇతి । లిఖితాదీనాంచస్వరూపంకాత్యాయనేనోక్తం-అథినాస్యయమా
నీతోయోలేఖ్యేసన్నివేశ్యతే । ససాక్షీలిఖితోనామస్మరితఃపత్రీకాద్యతఇతి॥ స్మరితఃపత్రకాద్యతఇత్యస్యవివరణం
తేనైవకృతం- యస్తుకార్యప్రసిద్ధ్యర్థందృష్టాకార్యంపునఃపునః । స్మార్యతేచాథినాసాక్షీ సస్మరితఇత్యాచూ
చ్యతఇతి॥ యస్తుయద్యచ్ఛాభిజ్ఞాగతసాక్షీవిధీయతే- సయద్యచ్ఛాభిజ్ఞః- అనయోఃపత్రానాహుధత్వేపిభేదస్తైనైవ
దశి-తః॥ ప్రయోజనార్థమానీతఃప్రసంగాదాగతశ్చయః॥ ద్వాసాక్షీశాస్త్రలిఖితాపూర్వవత్సస్యసాధకావతి- త
థా- అథినాస్వాత్కంసిద్ధ్యర్థంప్రత్యథివచనంస్ఫుటం॥ యశ్చౌస్యతేస్థితోగూఢోగూఢసాక్షీసఉచ్యతఇతి- త
థా- సాక్షీణామపియస్సాక్ష్యముపర్యుపరిభాషతే । శ్రవణాచ్చృణోత్యదాపిససాక్ష్యుత్తరసంజ్ఞితఇతి - షడ్విధ
స్యాప్యకృతస్యభేదోనారదేనదశి-తః - గ్రామిశ్చప్రాడ్వివాకశ్చ రాజాచ వ్యవహారికాం । కార్యవ్యధిక్యతోయ
స్సాన్విదథినాప్రహితశ్చయః । కుల్యాఃకులవివాదేషువిజ్ఞేయాస్తేపిసాక్షీణఇతి - ప్రాడ్వివాకగ్రహణం లేఒకస
భ్యోపలక్షణార్థం లేఒకఃప్రాడ్వివాకశ్చసభ్యాశ్చైవానుపూర్వవ్యతః । నృపేవశ్యతితతాగ్ర్యం సాక్షీణస్సము
దాహ్యతాఇతి॥

తా॥ ప్రమాణమనగానొకకార్యముజరిగినదనుటకుఁగలిగియుండుసాధనము - అట్టిప్రమాణము- వ్రాతయని

యు. అనుభవమనియు. సాక్షులనియు . మూఁడువిధములు గానుండును - అందనుభవ

సాక్షి స్వరూపమును దె స్వరూపముముందే తెలుపఁబడియె - ఇవటసాక్షులస్వరూపముదెలుపఁబడుచున్నది॥

లుపుట.

సాక్షి ఒకకార్యముజరుగఁగాఁజూచినవాఁడనియు-పిన్నవాఁడనియు రెండువిధములు గానుండును- ఇట్లుమనువుచేఁజెప్పఁబడియున్నది । ఇందొకరొకరికి మరల రెండుభేద

ములుగలవు- నిణయించుకోఁబడినవాఁడు నిణయించుకోఁబడనివాఁడు - అని । వీరియందునిర్ణయించుకోఁబడినసాక్షి అయిదువిధంబులుగానుండును- నిర్ణయించుకోఁబడనిసాక్షి యాటువిధములుగానుండును- ఛూరితిగాసాక్షి పదకొండు విధములుగానుండును॥ — నిణయించుకోఁబడిన అయిదువిధముల సాక్షులకుఁగల

నిర్ణయించుకోఁబడినసాక్షి భేదంబులు కాత్యాయనాదులచేవివరింపఁబడియున్నది- అదియెట్లునిన । పత్రమువ్రా యులై దువిధములవారు యించుకొను వానిచేఁబిలువఁబడివచ్చి పత్రమందుచే వ్రాలుచేసినవాఁడు లిఖితసాక్షి యనంబడును ౧ । జరిగినకార్యముజైలుపడియుండవలయుననుతలంపుచేతకార్యాధిక

యైనవాఁడొకఁడనిచి యీజరిగినకార్యమునునీవునుజూవవలదని పలుమాటలు చెప్పినేని అట్లుచెప్పఁబడి యెఱిగినసాక్షి స్మరితుఁడనంబడును ౨ । తనంతటవచ్చిజరిగినకార్యమునుకార్యార్థిదెలుపఁగా నెఱిగినసాక్షి యదృచ్ఛాభిజ్ఞుఁడనంబ డును ౩ । వాది తనవ్యవహారముసిద్ధించుటకై యొకఁడనిలుచుకొనివచ్చి దానియందుచితానుప్రతివాదితోనాడుమాటలు పినుచుండుమన్నపక్షమందట్లు దాగియుండివ్యవహారము నెఱిగినవాఁడు గూఢసాక్షి యనంబడును ౪ । సాక్షులుగుత్తై ఁగినసంగతివినియుండిగాని సాక్షులచేపినుపింపఁబడియుండిగాని సాక్షులమిఁదసా

నిర్ణయించుకోఁబడనిసాక్షి త్యముఁబలుకువాఁడు ఉత్తరసాక్షి యనంబడును ౫ ॥ — నిర్ణయించుకోఁబడని యాటువిధములసాక్షులును నారదులచేవివరింపఁబడియున్నారు ఎట్లనిన- గ్రామస్థు లొకవిధమైనసాక్షులు ౧ - రాజసభయందుజరిగినవ్యవహారములకు ఆసభయందుం

డెనుసభికులును రాజవర్యునిచేసేధికారమునుబొంది వ్యవహారముల విచారించువాఁడును అచ్చటియంద్యోగస్థులునువీ రందఱెరుకవిధమైనసాక్షులు ౨- భూపాలుండొకసాక్షి ౩ - వ్యాపారముచేయువారికార్యములనువిచారింపనువారే ర్పఱచుకొనియుండుకార్యస్థుడొకసాక్షి ౪- వాదిచేఁబంపఁబడినవాఁడొకసాక్షి ౫ - కులవిషయకములై నవ్యవహార ములయందుకులమువారొకవిధమైనసాక్షులు॥ ౬

మూ. { తపస్విన్ దానశీలాః కులీనా స్సశ్యవాదినః । ధర్మప్రధానాః ఋజవః పు
త్రవంతో ధనాన్వితాః ॥ త్యవరా స్సాక్షీణోజ్ఞేయా శ్శ్రోతస్సాతక్రి
యాపరాః । యథాజాతీయథావణంస ర్వేసర్వేషువాప్యతాః॥ ౬౮ }

వ్యా॥ తేసాక్షిణః కీదృశాః కియంతశ్చభవంతీత్యతఃపా॥ తపస్వినశ్చత్యాది॥ తపస్వినప్రవశీలాః - దానశీలాః దాననిరతాః - కులీనాః మహాకులప్రసూతాః - సత్యవాదినస్త్యవచనశీలాః - ధర్మప్రధానాః - నాథకామప్రధా నాః - ఋజవోఽకుటిలాః - పుత్రవంతః పుత్రాన్వితాః - ధనాన్వితాః బహుసువర్ణాదిధనయుక్తాః - శ్రోతస్సాతక్రి యాపరాః నిత్యనైమిత్తికానుష్ఠానరతాః - వివంభూతాః పురుషాస్త్యవరాః సాక్షిణోభవంతి- శ్రయః అవరాః న్యూనాయేషాం తేత్యవరాస్త్రైభ్యోర్వాజ్ఞభవంతి పరతస్త్వయథాకామంభవంతీత్యథః - జాతిమనతిక్రమ్యయథా జాతిజాతయోమూర్ధావసితాదయ అనులోమజాః ప్రతిలోమజాశ్చ - తత్రమూర్ధావసితానాం మూర్ధావసితాస్సాక్షిణో భవంతి- ఏవమంబుప్రతిదిష్వపి త్రప్తవ్యం - వణం మనతిక్రమ్యయథావణం - వణాః బ్రాహ్మణాదయః - తత్ర బ్రాహ్మ ణానాం బ్రాహ్మణా ఏవోక్తలక్షణా ఉక్తసంఖ్యాకాస్సాక్షిణోభవంతి- ఏవంక్షత్రియాదిష్వపి త్రప్తవ్యం - తథా - (స్త్రీ) ణాం సాక్ష్యం (స్త్రీ) యః కుర్యః - యథాహమనుః॥ (స్త్రీ) ణాం సాక్ష్యం (స్త్రీ) యః కుర్యతి - సజాతినవర్ణాసంభవే - స ర్వేమూర్ధావసితాదయో బ్రాహ్మణాదయశ్చ సర్వేషు మూర్ధావసితాదిషు బ్రాహ్మణాదిషుచ యథాసంభవం సాక్షిణోభవంతి- ఉక్తలక్షణానాం సాక్షిణామథావేప్రతిపేధరహితానామన్యేషామపి సాక్షిత్వప్రతిపాదనాథక మసాక్షిణోవక్తవ్యాః - తేవపంచవిధానారదేనదశితాః ॥ అసాక్ష్యపిహిశాస్త్రేషుదృష్టః పంచవిధోబుధైః । వచ నాద్భేదతోదోషాత్స్వయముక్తిమృతాంతరగతి॥ కేపునర్వచనాదసాక్షిణగత్యతఃపా॥ శ్రీత్రియాస్తాపసావృద్ధా యేచప్రప్రజితాదయః । అసాక్షిణస్తేవచనాన్నాత్తహేతురుదాహృతగతి॥ తాపసావాగప్రస్థాః - ఆదిశబ్దేనపిత్రా

వివదమానాదీనాంగ్రహణం - యథాహశంఖః - పిత్రాదివదమానగురుకులవాసిభిరప్రాకృతవానప్రస్థనిగ్రహంధా
 అసాక్షిణభిరి - దోషాదసాక్షిణస్తైనైవదశిణలాః - స్తైనాస్సహసికాశ్చంధాః కిరవాచంబతాస్తథా | అసాక్షిణస్తై
 దుష్టత్వాస్తైమృత్యుంశచిద్యశభిరి - చందాఃకోపనాః కిరవాచ్యుగర్హయః - భేదాదసాక్షిణస్తైగృహపః తేనైవదశి
 తం || సాక్షిణాంలిఖితాదీనాంనిర్దిష్టానాంబవాదినా || లేమనెకోగ్గృహవాదిభేదాత్సత్వైసాక్షిణభిరి - తథాస్వ
 యముక్తిస్సగృహపంచోక్తం || స్వయముక్తిరనిర్దిష్టస్వయమేవైవ్యయోగజేత్ | సూక్ష్మస్వస్వకాప్రైమనద
 సాక్షిత్వమహాతీతి - మృతాంతరస్యాపిలక్షణముక్తం || యోధాత్ప్రాయురవ్యసాన్యైర్ద్యుష్టస్వస్వచాగ్గృహ | క్వచ
 ద్విదతుసాక్షిత్వమిత్యసాక్షిమృతాంతరభిరి - యేనాధివాప్రవృత్తిగానావాసాక్షిణోపయోగః శ్రావ్యమిత్యేవ
 వేత్ యాయనుత్రాభేసాక్షిణభిరి తస్మిన్నధినిప్రవృత్తిగానవాసాక్షిణోపయోగః శ్రావ్యమిత్యేవలేసాక్షిణకప్రేక్ష్య
 కస్యవాక్యకృతేసాక్ష్యంవదత్వతి - మృతాంతరస్యాపిసభవతి - యత్రముమూఢాకాస్యస్థేనవాపిత్రాపుత్రాద
 యశ్శ్రావితాత్పిన్నధేఅమీసాక్షిణభిరితత్రమృతాంతరోపసాక్షి - యథాహనారదః || మృతాంతరోధినిప్రే
 మూఢాప్రావితాగృతే తథా | శ్రావితోనాతురేణాపియస్త్యధోధమసంహితః | పృతేపిత్రసాక్షిస్యా
 ష్టట్సుచాన్వాహితాదిష్వతి ||

౬౪

తా||అసాత్ములెట్టివారు గానుండవలసినదియు నెంతయుండవలసినదియుఁ జెప్పఁబడుచున్నది||సాత్ములుతపోనిష్ఠ

గలవారుగాను శుశ్రీక్షువారుగాను- గొప్పవంశముంచుట్టినవారుగాను- నిజముఁ
 సాత్ముల లక్షణంబును బలుకువారుగాను- ధర్మముచెడఁగూడదనుశ్చయముగలవారుగాను- కపటప్రవర్త
 సంఖ్యయును. నలేనివారుగాను- చిడ్డలుగలవారుగాను- ధనికులుగాను - శ్రుతిస్మృతులయందుఁజే
 ప్పఁబడినక్రియలనుదప్పక యాచరించువారుగానుండవలసినది - ఇట్టిసాత్ములుముగ్ధరి
 కంటెండకు-వగాకుండ నెందరైననుండవచ్చును-అట్టిసాత్ములుప్రాప్త్యానాదివర్ణములలోనేవర్ణమువారికావర్ణమువా
 రుగాను- మూఢావాసితాద్యనులోమజాతులకును ప్రతిలోమజాతులకును ఏజాతివారికాజాతివారుగానుండవలసి
 నది- (స్త్రీ)లకు(స్త్రీ)లేసాత్వముచెప్పవలసినది - (స్త్రీ)వివయమిట్లుమనువుచేఁజెప్పఁబడియున్నది || ఏజాతివారికాజాతి
 వారునుఏవర్ణమువారికావర్ణమువారునుసాత్వమునకుదొరకనపుడు ఒకజాతివారికిమఱియొకజాతివారుగాని యొక
 వణామువారికిమరియొకవణామువారుగాని అనులోమప్రతిలోమజాతులవారికివర్ణములవారుగా నివర్ణములవారికి
 అనులోమప్రతిలోమజాతులవారుగానియధాసంభవముగసాత్వమునకుదగుదురు-పైఁజెప్పినలక్షణములుగలసాత్ము
 లుసంభవింపనపుడీక్రిందసాత్వమునకుఁ దగరనిచెప్పఁబడినవారుతప్ప తక్కినవారును

సాత్వమునకుఁదగనివారు సాత్వమునకుఁదగనిదురుగనుక నారదులుచెప్పినీతిగ సాత్వమునకుఁదగనివారిక్రిందఁజే
 ప్పఁబడుచున్నారు || — సాత్వమునకుఁదగనివారై దువిధములవారు-అందుయెల్ల
 ప్పడువేదపాఠముచేయుచు లేవలవైదికులై యుండువారును- వానప్రస్థులును-ఎనఁబడియేండ్లకుఁజైవయసుగలముసలి
 వాంశ్రును-సన్న్యాసులుమొదలగువారును-ఒకవిధమువారు-వీరుసాత్వమునకుఁదగరనిధర్మశాస్త్రవచనమందుని
 షేధింపఁబడియుండుటచేతసాత్వమునకుఁదగనివారేకానివేఱేహేతువేమియు లేదు- మొదలగువారనఁగాఁదఁద్రితో
 వ్యాజ్యమాడువారులోనగువారనియెఱుఁగవలయు-తండ్రితో వ్యాజ్యమాడువాఁడును-గురువంటనుండువాఁడును- స
 న్న్యాసియు-వానప్రస్థుఁడునుగ్రంథములనునన్వనివాఁడును-సాత్వమునకుఁదగరనిశంఖునిచేఁజెప్పఁబడియున్నది||దొం
 గలును-సాహసకృత్యములయందుఁబ్రవర్తించువారును-మిక్కిలికోపముగలవారును- జూదరులును-మోసగాంశ్రు
 ను-రెండవవిధమువారు-వీరుసత్యముచెప్పుదురనుశ్చయములేదుగనుకవీరు తమదుగుణమువల్లసాత్వమునకుఁదగని
 వారు || చేవ్రాలుచేసినసాత్ములు మొదలగువారిచేతవాదియేయంశమునురుజువుపఱవవలయునోఆయంశమందొకఁ
 డొకవిధముగానుకడనువారందఱుమఱియొకవిధముగానుం జెప్పినప్పుడా యొకఁడుసాత్వమునకుఁదగఁడు-అందఱువ
 రస్పరవిరోధముగాఁజెప్పినపుడందఱునుసాత్వమునకుఁదగరు-వీరుమూఁడవవిధమువారు-వీరుతగఁబోవుటభేదమువల
 నననితేలియవలెను||సాత్వమునకై పిలువఁబడక తానేచెప్పవచ్చువాఁడునాలవవిధమువాఁడు- ఇతఁడుసూచకుఁడుగను

క సాక్ష్యమునకుతగఁడు - సాక్ష్యమునకుగాఁబలువఁబడిఅధిఁవలనఁగాని ప్రత్యధిఁవలనఁగాని వినవలసినవిషయముల నుసమగ్రముగ వినక ముందువినుపింపఁవలసినవాఁడు మృతుఁడై నపక్షమందతఁడావిషయమంతయు నెఱుఁగనివాఁడు గానుండునుగనుక సాక్ష్యమునకుఁదగఁడు- ఇట్టివాఁడై దవవిధమువాఁడు- ఇతఁడుమృతాంతరుఁడనంబడును - ఇట్టివానిసాక్ష్యమునకుఁ బ్రసక్తిదాపుడుసొమ్ముఎరువుదీసుకొన్నసొమ్ము మొదలగువిషయములయందుఁగలుగును - ఆవిషయములలో నధిఁగాని ప్రత్యధిఁగానిసాక్షులకుఁదెలిసినవిషయమును దమకుమారులు మొదలగువారితోనీవిషయమందు వీరు సాక్షులని తానుమృతి నెందుకాలమందుఁగాని తత్పూర్వముగాని చెప్పియున్నపక్షమున నీమృతాంతరుని సాక్ష్య మంగీకరింపఁబడును॥

మూ. { స్త్రీబాలవృద్ధకితవమత్తోన్నతాభిశస్తకాః । రంగావతారిపాపండికూట }
కృద్విక లేంద్రియాః ॥ పతితాప్తాథాసంబంధి సహాయరిపుతస్సరాః॥ }
సాహసీదృష్టదోషశ్చనిధూతాద్యాస్తస్ససాక్షిణః॥ ౭౦॥*****

వ్యా॥ తానేతానసాక్షిణోదశయతి॥ స్త్రీబాలేతి॥ స్త్రీప్రసిద్ధా-బాలోఽప్రాప్తవ్యవహారః- వృద్ధోశీతికా త్వరః- వృద్ధగ్రహణంవచననిష్ఠా నామ న్యేషామపిశ్రోత్రియాదీనాముపలక్షణాథాఁ- కితవోఽక్షదేవీ- మత్తఃపా నాదినా- ఉన్మత్తోగ్రహవిష్టః- అభిశస్తోఽభియుక్తోబ్రహ్మహత్యాదినా- రంగావతారిచారణః- పాపండినోనిర్గ్రంథప్రభృతయః-కూటకృత్కూటలేఖ్యకారీ-వికలేంద్రియఃశ్రోత్రాగ్రహితః-పతితోబ్రహ్మహాదిః- ఆప్తస్సహృత్- అథాసంబంధివిప్రతిపద్యమానాథాసంబంధి- సహాయపకకార్యాథాః- రిపుశ్శత్రుః- తస్సరస్త్రేనః- సాహసీబ లావష్టంభకారీ దృష్టదోషోదృష్టవితథవచనః- నిధూతోబంధుభిస్త్యక్తః- అద్యశబ్దేనాన్యేషామపిస్తృత్యంతరోక్తా నాందోషాదసాక్షిణాంభేదాదసాక్షిణాంస్వయముక్తైర్ముతాంతరస్యచగ్రహణం- ఏతేస్త్రీబాలవృద్ధాదయస్సాక్షిణో భవంతి॥ ౭౦

తా॥ ఆఁడుది- వ్యవహారయోగ్యతలేనివనివాఁడు- పూర్వశ్లోకవ్యాఖ్యానస్థమైననారదవచనమందుచెప్పినరీ తినిఎనఁబడేండ్లకుఁజై వయసుగలముసలివాఁడు - వానప్రస్థుఁడు మొదలగువారందరు ఇదియుసాక్ష్యమునకుఁద ను- జూదరి- తాగిమయకముతోనుండువాఁడు - భూతముపట్టినవాఁడు - బ్రహ్మహ గనివారివివరణమె. త్యాదులచేతనిండఁబొందినవాఁడు- వేషములువేయువాఁడు- గ్రంథములయందుఁబ్రా మాణ్యము లేనివాఁడు-తప్పుపత్రములువ్రాయువాఁడు - చెవిటివాఁడు - గుడ్డివాఁడు- మొదలగునింద్రియలోపముగలవారు- జాతికిలోపమురాఁదగినపాపముచేసినవాఁడు- స్నేహితుఁడు- వివాదవిషయ మైనద్రవ్యముతోసంబంధముగలవాఁడు- సహాయుఁడుగానుండువాఁడు- శత్రువు - దొంగ-సాహసమునకుఁ బూను వాఁడు- ఒకసారియబద్ధముఁజెప్పినవాఁడు- బంధువులచేత వెలివేయఁబడినవాఁడు-అద్యశబ్దముచేతపూర్వశ్లోకవ్యా ఖ్యానస్థమైనస్తృత్యంతరవాక్యములయందునిషేధింపఁబడినవారును- వీరందఱుసాక్ష్యమునకుఁదగరు॥ ౬౯-౭౦

మూ. ఉభయానుమతస్సాక్షీభవత్యేకోపిధమౌవిత్॥ ౭౦౪॥

వ్యా॥ త్ర్యవరాస్సాక్షిణోజ్ఞేయాఇత్యస్యాపవాదమాహ॥ ఉభయేతి॥ జ్ఞానపూర్వనిత్యవై మిత్తికధమా నస్తాయాధమౌవిత్ - సఏకోవ్యుభయానుమతశ్చేత్సాక్షీభవతి- అపిశబ్దబలాద్వావపి-శ్రోతస్సాతక్రియాపరా ఇతిత్ర్యవరాణామపిధమౌవిత్త్వంసమానం- తథాపిలేషాముభయానుమత్యభావేపిసాక్షిత్వంభవత్యేవ - ఏకస్య ద్వయోరోవ్యుభయానుమత్యేవసాక్షిత్వంభవతిత్యథావత్త్యవరగ్రహణం॥ ౭౦౪

తా॥ ముగ్గురికంటెఁదక్కువవారైననుసాక్ష్యమునకుఁదగువిషయము ॥ అధిఁప్రత్యర్థ

వాదిప్రతివాదులిద్దఱు లిద్దఱునుధమౌవేత్తగానుండునొకనిఁగాని ఇద్దఱుఁగానిసాక్ష్యమున కేర్పఱచుకొన్నప సమ్మతించి రేనిమంచిసా క్షియొకఁడేచాలును. తమందక్షేర్పఱచుకోఁబడినవారుముగ్గురికంటెతక్కువయనివారిసాక్ష్యమునుత్రోయఁ గూడదు-ధమౌవేత్తలుగానుండవలసినదనునంశముముగ్గురికంటెనధికసంఖ్యగలవారి విషయమందునుసమానమే-విన్ననువారివిషయమందుభయాలసమ్మతియకరలేదు.

మూ. సర్వస్సాక్షీసంగ్రహణేచార్యేపారుష్యసాహసే॥ ౬౧॥

వ్యా॥ తపస్వి నోదానశీలాశ్చత్యస్యావవాదమాహ॥ సర్వశ్చతి॥ సంగ్రహణాదీవత్కృత్యామణలక్షణాని - లేషు సర్వేవచననిషిద్ధాస్తపఃప్రభృతీగుణరహితాశ్చసాక్షీణోభవంతి - దోషాదసాక్షీణోభేదాదసాక్షీణః స్వయముక్తి శ్చాప్రాపిసాక్షీణోభవంతి - సత్యాభావాదిహేతోరత్రాపివిద్యమానత్వాత్ - మనుష్యమారణంచౌర్యం వర దారాభిషేకం - పారుష్యముభయంచేతిసాహసంస్యాప్యతుర్విధమితి వచనాద్యద్యపిస్త్రీసంగ్రహణ చౌర్యసా రుష్యాణాంసాహసత్వం - తథాపి తేషాంస్వబలావప్తంభేదజనసమక్షంక్రియమాణానాంసాహసత్వం - రహసిక్రి యమాణానాంతుసంగ్రహణాదిశబ్దవాచ్యశ్యమితి - తేషాంసాహసాత్పుత్రగుపాదానం॥ ౬౧

తా॥ తపస్స- ఈవి- మొదలగులక్షణములులేనివారై నను సాక్ష్యమునకుఁదగియుండు సాక్షులకుఁబై నఁజెప్పిన విషయము॥ రహస్యముగాఁబరస్త్రీలఁబట్టినవిషయమందును- మౌంగతనమందును ఒ లక్షణములు మౌంగ తన కనిరహస్యముగాఁగొట్టినతిట్టినవిషయమందును- బలగర్వముచేత నందఱుచూచునపు ముమొదలగువిషయము డేయొక్కభార్యనుబట్టినవిషయమందును - ఆప్రకాశేయొక్కఁగొట్టిన తిట్టిన విషయ మందును- ఒకనిరవ్యమునుగొల్ల గొట్టినవిషయమందును - మనుష్యుఁడంపినవిషయ మందును - పైని దోషమువలనను భేదమువలనను తానేచెప్ప వచ్చుటవలనను- సా త్యమునకుఁదగరకతోపుడుచేయఁబడినవారుతప్పకడమవారసఁగాఁబోదావాదిగుణరహితులైనవారును వచనని షిద్ధులయినశ్రీక్రియాదులునుసాక్ష్యమునకుఁదగుదురు॥ ౬౧

మూ. సాక్షీణశ్చాగ్రయేద్వాదిప్రతివాదిసమీపగా॥ ౬౧౪॥

వ్యా॥ సాక్షీశ్రావణమాహ॥ సాక్షీణశ్చతి॥ అధిప్రత్యధిసన్నిధౌసాక్షీణస్సమవేతా-నాసమవేతాఃప్య స్టాఃప్రబ్రూయంతిగౌతమవచనాత్ - వత్కృత్యామణంశ్రావయేత్ - తత్రాపికాత్యాయసేనవిశేషోద్గితిః- సభాం తస్సాక్షీణస్సర్వానధిప్రత్యధిసన్నిధౌ॥ ప్రాడ్వివాకోఽయంజీతవిధినాసేనసాంత్యయా॥ దేవబ్రాహ్మణసాన్నిధ్యేసాక్ష్యంప్రచేద్యతంద్విజా॥ ఉదజ్జుభాన్పాన్పూర్వాన్వపూర్వాన్వైశుచిశ్శుచీ॥ ఆహవాయసాక్షీణః పృచ్ఛేన్నియవ్యశవతైభ్యశం॥ సమస్తాన్విదితాచారాన్విజ్ఞాతాథాన్మృతవృధగితి॥ తథాబ్రాహ్మణాదిమశ్చా వణేమనునానియమోదితః॥ సత్యేనశాపయోద్విప్రంక్షత్రియంవాహనాయుధైః॥ గోవీజకాంచనైవైశ్యంశూ ద్రంసరైస్త్రపాతకైరితి- బ్రాహ్మణమన్యథాబ్రువతససత్వంతేనశ్యతీతిశాపయేత్ - క్షత్రియంవాహనాయుధా నితవవిఫలానీతి- వైశ్యంగోవీజకాంచనానితవవిఫలానీతి - శూద్రమన్యథాబ్రువతస్తవసర్వానిపాతకానిభవిష్యం తీతిశాపయేత్ - అత్రచాపవాదస్తేనైవదశిః- గోరక్షకాన్వాణిజకాన్స్తథాకారుకుశీలవాః॥ ప్రేష్యాన్వాసుః షికాంశ్చైవవిప్రాంచూగ్రవదాచరేది॥ విప్రగ్రహణంక్షత్రియవైశ్యయోరుపలక్షణాథం- కారవోరజకకా ర్యాధికారిణః- కుశీలవాఃగాయనాః - ప్రతివాదినాసాక్షీమాషణేదస్తేప్రత్యక్షమాషణయోగ్యేషుబాల్యాదిమతతై వనిర్ణయః-ఆయోగ్యేషుతుతద్వచనాన్లోకతశ్చనిర్ణయోనసాక్ష్యంతరేణేతినానవస్థా - యదిసాక్షీదోషముద్భావ్యసా భయతుంశకోతిప్రతివాదీతదాసాశాస్త్రానిసారేణదండ్యః - అథసాధయతితదానతేసాక్షీణయథాహ - ఆసాధ యదమందాపోమాషణంసాక్షీణాంస్ఫుటం॥ భావితేసాక్షీణోవద్ధ్యాసాక్షీధర్మనిరాకృతాశ్చతి॥ఉద్దిష్టేషుదసర్వే షుసాక్షీషుదుష్టేవ్యర్థీయదాక్రియాంతరనిరపేక్షస్తదావరాజితోభవతి- జితస్సవినయందాప్యశ్చాస్త్రదృష్టేకర్తృణామిదివాదీనిరాకాంక్షసాక్షీనత్యేవ్యవస్థితశ్చతిస్తరణాత్, సాకాంక్షశ్చేత్క్రియాంతరమవలంబేతేత్యభిప్రాయః.

తా॥ సాక్షులందఱుచేరఁగానేఅధిప్రత్యస్థలయెదుటన్యాయవిచారణాధికారివారలకు వ్యవహారమునును విందివారలచేనావిషయమందుఁ దెలిసినసంగతి సరిగాఁ జెప్పెదమనిప్రమాణముచే యించుకోవలయును ఈప్రమాణమందఱుసాక్షులుచేరినపుడు చేయించవలసినవిధిగౌ తములుచెప్పియున్నారు- ప్రాడ్వివాకుఁడుపూర్వాన్వాయమును అధిప్రత్యస్థలయెదు ట-ప్రస్తుతవ్యవహారమునుసాధారణములైనవాడుకలనుదెలిసినపరిశుష్టలైనసాక్షు

లను జేవబ్రాహ్మణసన్నిధియందుఁదూర్వుముఖముగాఁగానియు తరముఖముగాఁగానిలిపిబుజ్జగింపుచుఁబ్రమాణము చేయించుకొనియొకరిగుండసాత్యమునువినవలయుననికాత్యాయనులుచెప్పియున్నారు || ప్రమాణముచేయింపవలసినక్రమము- బ్రాహ్మణునివెంటగిరిసంగతిసరిగాఁజెప్పకపోయినపక్షమందుసత్యముచెడుననియు - త్తత్రియునిని పునిజముఁజెప్పనిపక్షమందునీవాహనాయుధములువిఫలములై పోవుననియు - నైశ్వర్యనిపు వ్యత్యస్తముగాఁజెప్పినపక్షమందుగోవులునువిత్తనమునుకాంచనంబును విఫలములై పోవుననియు - శూద్రునిఁ దెలిసినసంగతి సరిగాఁజెప్పినపక్షమందుసమస్తపాపములుసంభవించుననియుఁబ్రమాణముచేయింపవలసినదనియు - పశువులమేపుచువతఃకముచేయుచునుండువారిని- చాకలిపనులవిచారింపువారిని- గాయకులను- బంట్రుతుపనిచేయువారిని - వీరుబ్రాహ్మణులుగానుండినను శూద్రునివలెఁబ్రమాణముచేయింపవలసినదనియు - మనువుచేఁజెప్పఁబడియున్నది - ఇట్లుచెప్పటచేతనేవర్ణమువారైనదమకంటెదక్కువవర్ణమువారివ్యాపారమునుజేయుచుండినను - నిషిద్ధవ్యాపారమునుజేయుచుండినను వారినందఱనుశూద్రునివలెఁబ్రమాణముచేయింపవలయుననియెఱుంగవలయును - ప్రతివాది-సాక్షిగఁడనుటఁబహేతువుచెప్పినపక్షమందాహేతువు పసితనముమొదలై నదిగానుండెనా అతఁడుచెప్పినదిఅట్లే యొప్పుకొందగును- ఇతరహేతువుచెప్పినపక్షమందు- ప్రాడ్వివాకుఁడాసాక్షినిజూచివానిమాటలువిని యాహేతువు నిజమైనదికానిదిని గాఁయుంపవలసినదిగానిదాఁడెలియుటకు మఱియొక సాక్షినిగోరఁగూడదు- ప్రతివాది- సాక్షియందొకదోషమునుజేప్పిరుజువుపఱవఁజాలనిపక్షమందతనిశాస్త్రముచొప్పునదండింపవలయును - రుజువుపఱచెనా ఆసాక్షినావిషయమందుప్రొప్పుడుచేయవలయునుగాని దండింపదగదు-అట్లుస్మృతియున్నది- మొదటవేసికొన్నసాక్షులయందండటియందుదోషమేర్పడినపక్షమందుమఱలవేతేసాక్షులనువేసికొనవచ్చును - ఆయపేక్షవాదికిలేనపుడు అతనివ్యాజ్యమును ప్రసేసిజేసిప్రతివాది సెలవుల నతనివలననిష్ఠించవలయును- అట్లుస్మృతియున్నది ||

౭౦౪

మూ. { యేచపాతకినాంలోకామహాపాతకినాంతథా||అగ్నిదానాంచయే }
 { లోకాయేచస్త్రీబాలఘాతినామ్|సతాంతస్సర్వానవాపోతియస్సా }
 { క్త్యమన్యతంవదేతి || సుకృతంయత్త్వయాకించి జ్ఞన్తాంతరశతైః }
 { కృతమ్|తత్సర్వంతస్యజానిహియంపరాజయసేమృహ||౭౧||*** }

వ్యా|| కథంశ్రావయేదిత్యతః|| యథిత్యాది|| పాతకోపపాతకమహాపాతకకారిణామగ్నిదానాం(స్త్రీ)బాలఘాతినాంచయేలోకాస్తాంతస్సర్వానవాపోతియస్సాక్త్యమన్యతంవదేదితి- తథాజన్తాంతరశతైర్యత్సుకృతంకృతంతస్సర్వంతస్యభవతి- యస్తేచస్మత్వాదేనపరాజితోభవతితితంశ్రావయేదితిసంబంధః - ఏతచ్చశూద్రవిషయంద్రష్టవ్యం- శూద్రస్సరైస్తప్తపాతకైరతిశూద్రేసర్వపాతకశ్రావణస్యవిహితత్వాత్ - గోరక్షకాది ద్విజాతివిషయంచ- గోరక్షకావాతీజకానిత్యక్తత్వాత్ - అన్యస్యానేకజన్తాజితసుకృతసంక్రమణస్యమహాపాతకోపపాతకాదిఫలప్రాప్తేశ్చాస్మత్వవచనమాత్రేణానుపపత్తే సాక్షిసంత్రాసార్థమిదముచ్యతే-యథాహనారదః- పురాణై ధర్మభావనైస్సత్యమాహాత్మ్యకీర్తనైః| అన్యతస్యాపవాదై శ్చభృశంసంత్రాసయేదిమానితి||

౭౦౫

తా|| ప్రమాణమునెట్లువినుపింపవలయునన- పాతకోపపాతకమహాపాతకములుచేసినవారికిని- ఇంట్లలోని ప్లుపెట్టినవారికిని- స్త్రీలనుబాలురనుజంపినవారికి నెట్టినరకముగలుగునో - అట్టినరక సాక్షులచే ప్రమాణము ములన్నియుఁ దప్పసాత్యముఁబలికినవారికిఁగలుగును - నీవబద్ధముచెప్పి యొకనివ్యాజ్యమును జెటిపినపక్షమందునీవునూఱుజన్మములలోఁజేసినపుణ్యమంతయునీవల్ల పరాజతుండైనవారిఁబొందునని తెలిసికొమ్ము- అనివినుపింపవలయును - మైనశూద్రునిని జెప్పఁబడినమహాపాతకాదుల నిచ్చటచెప్పటచేత నిదిశూద్రవిషయమును శూద్రునివలెఁ బ్రమాణము చేయింపదగినవారివిషయమును అని తెలియవలయును- నూఱుజన్మములనుండి చేసినపుణ్యములన్ని యోడిపోయినవారిఁ జెందుననియు మహాపాతకాదులచేవచ్చునరకములువచ్చుననియుఁ జెప్పటసాక్షులనుబెదరింపనని తెలియనది | ప్రాచీనములైనధర్మవాక్యములను సత్యమహిమనువర్ణించువాక్యములను అసత్యమును దూషించువాక్యములను జెప్పి సాక్షుల

ను బెదరింపవలయునని నారదులచేఁ జెప్పఁబడియున్నది॥

౭౪

మూ. { అబ్రువహానరస్సాత్మ్యమృణంసదశబంధకమ్ | రాజ్ఞా }
 { సర్వప్రదాప్యస్సాన్యష్టత్వత్వారిశకేహని ॥ ౭౫ ॥ }

వ్యా॥ యదాతుశ్రావితాస్సాక్షిణికథంచదిపినబ్రూయుస్తదాకేతకవ్యమిశ్యతతహ ॥ యదేతి ॥ యస్సాత్మ్యమంగీకృత్యశ్రావితస్సన్-ధంచన్నవదతి సరాజ్ఞాసర్వంసవృద్ధికమృణం ధనినేదాప్యస్సదశబంధకంజరమాంశసహితం- దశమాంశశ్చరాజ్ఞోభవతి- రాజ్ఞాధమణికోదాప్యస్సానితాదశకంశతమిత్పుత్రత్వాత్ - ఏతచ్ఛబ్దత్వారిశకేహనిప్రాప్తైవేదితవ్యం- తతోర్వాగ్నదన్నదాప్యః- ఇదంచవ్యాధ్యామ్యపస్తవరహితస్య- యథాహమనుః॥ త్రివత్సోదబ్రువంతాత్మ్యమృణాజ్ఞానరోగదః॥ తవృణంప్రాపుయ్యాత్సర్వందశబంధంచసర్వశక్తి-ఆగదతి తిరాజదైవోపస్తవరహితోపలక్షణం॥

౭౫

తా॥ ప్రమాణముచేయించినపిమ్మటసాక్షులెట్లును జెప్పకయుండినపక్షమునజరగవలసినక్రమము ॥ సాక్ష్యమునకొప్పుకొనిప్రమాణపద్ధతినివినియేమియుఁజెప్పకుండినవాని నలువదియైదుదినములవరసాక్ష్యమునకొప్పికొనిచెప్పనివానివిషయము. కుఁజూచిఅప్పుడును జెప్పనిపక్షమున నావ్యాజ్యమొత్తమునుఆమొత్తమునకుఁబడవపాలునకుసరియైనప్రవ్యముతోఁగూడవానిచేడిసి వ్యాజ్యపుమొత్తమును వ్యాజ్యగానికిప్పించి పదవపాలుప్రవ్యమునురాజుతీసుకోవలయును- ఇదివ్యాధ్యపద్రవముగాఁగియితరములైనదైవికరాజికోపద్రవములుగాని లేనివానివిషయము- అట్లుమనుస్తృతియందుఁజెప్పఁబడియున్నది ॥ ౭౫॥

మూ. { నదదాతిహియస్సాత్మ్యంజానన్నపినరాధమః | సకూట }
 { సాక్షిణాంపాపైస్తుల్యోదందేనచైవహి ॥ ౭౬ ॥ *** }

వ్యా॥ యస్తుజానన్నపిసాత్మ్యమేవనాంగీకరోతిదౌరాత్మ్యత్తప్రత్యాహ ॥ నేతి ॥ యఃపునర్నరాధమోవిప్రతిపన్నమథాంవిశేషతోజానన్నపిసాత్మ్యంసదదాతి నాంగీకరోతి- సకూటసాక్షిణాంపాపైస్తుల్యః-దందేనచ-కూటసాక్షిణాంచదండంచత్యతి- కూటసాక్షిణశ్చదండయిత్వా పునర్వ్యవహారఃప్రవతఃసీయః- కృతోపకూటసాక్ష్యేవిదితేనవతఃసీయః - యథాహమనుః- యస్మిన్యస్మిన్వివాదేకుకూటసాత్మ్యంకృతంభవేత్ । తత్తతార్కర్యంనివతేతకృతంచాప్యకృతంభవేదితి॥

౭౬

తా॥ ఎఱిగియుసాక్ష్యముచెప్పనితులువ- పాపములచేతను - దండనచేతను-తప్పుసాక్షులతోసమానుఁడగును- అనఁగా ౮౦ వశ్లోకమందుఁ దప్పుసాక్షులదండనక్రమముచేసాక్ష్యము చెప్పకుండచెప్పఁబడునుగనుకనాక్రమమునవానిదండింపఁదగుననుట - తప్పుసాక్ష్యముచేత నొకవ్యవహారముతీర్పుచేయఁబడినదైనను బిమ్మటఁ దెలిసినపక్షమందు దానిమార్పవలయును- అట్లుమనువచనమున్నది॥

౭౭

మూ. { దైవధేబహూనాంవచనంసమేషుగుణినాంతథా | గు }
 { నిదైవధేతువచనంగ్రాహ్యాయేగుణవత్తమాః ॥ ౭౮ ॥ }

వ్యా॥ సాక్షివిప్రతిపత్తైతుకథంనిణాయిత్యతతహ ॥ దైవధతి॥ సాక్షిణాందైవధేవిప్రతిపత్తైబహూనాంవచనంగ్రాహ్యం- సమేషుసమసంఖ్యేషుదైవధేషుగుణినైహింపవచనంగ్రాహ్యం - యదాపునగుణినాంవిప్రతిపత్తిస్తదాయేగుణవత్తమాశ్చృతాధ్యయనతదథానుష్ఠానపుత్రాదిగుణసంపన్నానైహింపవచనంగ్రాహ్యం - యత్రగుణినకతిపయే- ఇతరేబహువస్త్రాపిగుణినామేవవచనంగ్రాహ్యం- ఉభయానుమతస్సాక్షిభవత్యేకాపిధర్మవిదితిగుణాతిశయస్యముఖ్యత్వాత్-యత్తుభేదాదసాక్షిణిత్వత్తత్పద్యసామ్యేనాగృహ్యమాణవిశేషవిషయం॥

తా॥ సాక్షులుచెప్పినదిరెండువిధములుగానున్నప్పుడు పెక్కుఁడ్రెట్లుచెప్పియున్నారో దానిప్రమాణముగా నెంచవలయును- రెండువిధములఁజెప్పినవారును సరిగా నేయున్నపక్షమందు - వారిసాక్షులు రెండు విధము లోగుణవంతులుచెప్పినది ప్రమాణముగా నెంచవలయును - రెండువిధములఁ బలికిన

లుగాఁ జెప్పినపక్షమునఁ బారునుగుణవంతులుగానుండునపుడు వేదశాస్త్రములుచదివివానియథామునకుసరిగానడుచుట బిడ్డలుగలిగియుండుట మొదలగుసాత్వోహాగుణములుమిక్కిలిగాఁగలవారిమాట ప్రమాణమనియెంచవలసినది- గుణవంతులుకొద్దివారుగాను- ఇతరులుపెక్కింపుగానున్నపక్షమందును సాత్వమునకు ధర్మముదెలిసినవానిమొకనినైనవాదిప్రతివాడులసమ్మమీదగనొప్పికోవచ్చుననిచెప్పియుండుటవలన ధర్మము దెలిసిన గుణవంతులమాటనేప్రమాణముగా నెంచవలసినది- సాత్ములుచెప్పినదివరస్పరవిరుద్ధముగానున్నపక్షమందాసాత్వమొప్పికోదగదనువచనము - గుణముచేసాత్ములందఱు సమానులైయుండిఅందొకఁడొకఁడొకవిధమునఁజెప్పియేమియూచి శేషమేర్పడనివిషయమని తెలియఁదగినది॥

౭౭

మూ. { యస్యోచుస్సాక్షిణస్సత్వాంప్రతిజ్ఞాంసజయీభవేత్ | అ }
 { న్యథావాదినోయస్యధ్రువస్తస్యపరాజయః || ౭౮ || * }

వ్యా॥ సాక్షిభిశ్చకథము కైజయఃకథంవాపరాజయఇత్యతహా॥ యస్యేతి ॥ యస్యవాదినఃప్రతిజ్ఞాంప్రవృత్తిసంఖ్యాదివిశిష్టాంసాక్షిణస్సత్వాంవదంతి సత్యమేవజానీమోవయమితిసజయీభవతి - యస్యపునర్వాదినఃప్రతిజ్ఞావన్యథావైపరీత్యేనమిత్యైతదివదంతి- తస్యపరాజయోధ్రువోనిశ్చితః-యత్రప్రతిజ్ఞాతార్థాస్యవిత్తరణాదినాథావాథావాసాక్షిణోనప్రతిపాదయంతితత్రప్రమాణాంతరేణిర్ణయఃకార్యః - నపరాజ్ఞాసాక్షిణఃపునఃపునఃప్రప్రవ్యాస్వభావోక్తమేవవచనంగ్రహ్యం- యథాహ- స్వభావోక్తంవచనైషాంగ్రహ్యంయద్దోషవజితం | ఉత్తతసాక్షిణోరాజ్ఞానప్రప్రవ్యాఃపునఃపునరితి॥

౭౮

తా॥ ఏవాదియొక్కవాద్యజ్యమందు అతఁడు వ్రాసుకొన్ననాణెము సంఖ్యమొదలైన సాత్ములెట్లుచెప్పినజయ వన్నియుసరి అట్లే మేమీవ్యవహారము నెఱుంగుదుమనిసాత్ములుచెప్పుదురోఅతఁడుగెలుచును- ఎవనివాద్యజ్యమందువాది వ్రాసుకొన్నవిషయమునకు వ్యతిరిక్తముగాసాత్ములుచెప్పుదురోఅతఁడోడును ॥ సాత్ములునుఅదిపోయి యేదియుఁజెప్పనిపక్షమందునుజేయొకసాధనముచేతనావ్యవహారము నెఱుంగవలయునేకాని యాసాత్ములనధికారిమ అలవఁజలనడుగఁగూడదు- స్వభావముగాఁజెప్పినమాటదోషము లేనిదిగా నున్నపక్షమందంగీకరింపవలసినది- సాత్ములుచెప్పినతరువాతరాజువారివిషయమునును అలవఁజలనడుగఁగూడదని స్పృశియున్నది॥

౭౯

మూ. { ఉత్తపిసాక్షిస్సాన్యైయద్యన్యేగుణవత్తమాః | ద్విగుణా }
 { వాన్యథాబ్రూయఃకూటాస్సన్యఃపూర్వసాక్షిణః || ౮౦ || }

వ్యా॥ అన్యథావాదినోయస్యధ్రువస్తస్యపరాజయఇత్యన్యావవాదమాహ ॥ ఉత్తపీతి ॥ పూర్వోక్తలక్షణై సాక్షిభిస్సాన్యైస్సాభిప్రీతప్రతిజ్ఞాతార్థావైపరీత్యే నాభిహితేయద్యన్యే పూర్వేభ్యోగుణవత్తమాః - ద్విగుణావా-అన్యథాప్రతిజ్ఞాతార్థానుగుణ్యేనసాత్వంబ్రూయస్తదాపూర్వసాక్షిణః కూటాస్సన్యః కూట మిథ్యావాదినోభవేయః-నస్వేతదనుషఫన్నం-అథిప్రత్యథిసభ్యసభాపతిభిః పరీక్షితైఃప్రమాణభూతైస్సాక్షిభిర్నిగదితేప్రమాణాంతరాన్వేషణేనవస్థాదోషప్రసంగాత్ - నిజేతేవ్యవహారేతుప్రమాణమఫలంభవేత్ | లిఖితంసాక్షిణోవాపిపూర్వమావేదితంనచేత్ ॥ యథాపక్షేషుభాన్యేషునిష్ఫలాఃప్రాప్యహోగుణాః | నిజేతవ్యవహారాణాంప్రమాణవఫలంభవేదితినారదవచనాచ్చ- ఉచ్యతే- యదాథిప్రతిజ్ఞాతార్థాన్యాంతరాన్నసాక్షిత్వేనానావిష్కృతదోషాణామపిసాక్షిణాంవచనమథావినంవాదిత్వేనాప్రమాణంమన్యమానసాక్షిష్వపిదోషంకల్పయతి- తదాప్రమాణాంతరాన్వేషణంకేనవార్యతే- ఉక్తంచ-యస్యచదుష్టంకరణంయత్రచమిశ్యేతిప్రత్యయస్సవివాసమీచీనఇతి - యథాచతురాదికరణదోషానధ్యవసాయేష్యథావినంవాదాత్తజ్జితతస్యజ్ఞానస్యాప్రామాణ్యేనకరణదోషకల్పనా తథేహపిసాక్షిపరీక్షావ్యతిరేకేణవాక్యపరీక్షాపదేశాచ్చ - సాక్షిభిర్భాషితంవాక్యంసహసజైఃపరీక్షయేదితి కాత్యాయనేచాప్యుక్తం- యదాశుద్ధాశ్రీయాన్యాయాత్తదాతద్వాక్యశోధనం | శుద్ధాచ్చవాక్యాద్యశుద్ధస్సశుద్ధోధాఇతిస్థితితి- శ్రీయాసాక్షిలక్షణ- నాథిసంబంధినోనాప్రాఇతిన్యాయాద్యదాశుద్ధాతదాతద్వాక్యశోధనంసాక్షివాక్య

శోధనంతతఃప్రం- వాక్యశుద్ధిశ్చ సత్యాభావప్రతిపాదనేన- సత్వేనశుద్ధ్యతేవాక్యమితిప్రకాశాత్- ఏవంశుద్ధాయాః
 త్రియాయాశుద్ధవాక్యోచ్చయశుద్ధోఽవగతోఽథ-స్సుశుద్ధస్తథాభూతభిఃస్థితిర్నశీమన్వాదా - వ్యాయవిదాంత
 నిదోషబాధకప్రత్యయాభావేసత్యతత్వపవాభావత్యభావః- ననుస్వయమధి-నాప్రమాణేవృతాం లాక్షణోచిత
 వ్యవకథాత్రియాంతరంప్రమాణేత్రియతే- నైషదోషః - యతః- త్రియాంబలవలీంశుద్ధ్యచుశ్శబాంయోవలంబ
 తే- సజయేవభృతేనైవైవ్యఃపునస్తాంనాపుయాత్రియామితి కాల్పాయనేనజయావధారణోద్దేశకాలం- త్రియాం
 తరపరిగ్రహణపేధాజ్ఞయావధారణాత్ప్రకీ- త్రియాంతరపరిగ్రహణాదగ్నిరః-నాచీనాపి-నిజ-లేవ్యః-జేహ-
 ప్రమాణమఫలంభవేదితి వదతాజయావధారణోద్దేశకాలమేవప్రమాణాంతరం నిషిద్ధంప్రాప్తి - తస్మాదుపై
 సాక్షిభిస్సాక్ష్యేఅపరితుష్యతాత్రియాంతరమంగీకరణవ్యమిష్టితం-ఏవంస్థితేయద్యగ్నిహితవచనేభ్యస్తా-
 వత్తమాద్విగుణావాపూర్వనిధి-ప్రాప్తి-స్సహితా-సాక్షిణ-స్పృశితదాతవప్రమాణేకతావ్యాః - స్వభావేనైవయ
 మ్భూతియస్తద్దాగ్నివాంవ్యావహారికమిత్యస్య సర్వవ్యవహారకేపత్యాత్ - నిజ-లేవ్యవహారేయప్రమాణమఫలం
 భవేత్- లిఖతంసాక్షిణోవాపిపూర్వమావేదితంనచేదితి నారదవచనాచ్చ- పూర్వనిధి-ప్రాప్తి-నా-సంభవేత్వనిధి-
 ప్రాప్తి తథావిధానాక్షిణివగాగ్రహ్యః - నదివ్యం- సంభవేసాక్షిణాంప్రాప్తి-దైవికీంవజాయేత్రియామి-
 రణాత్ - లేమామసంభవేదివ్యం ప్రమాణంకతఃస్యం అతఃపరమపరిశుష్యతావ్యధి-నానప్రమాణాంతరమన్వేష-
 యం మనువచనాదిపరిసమాపనీయోవ్యవహారః । యత్రచప్రత్యగ్ని-సస్త్వప్రత్యయవిసంవాదిత్వేన సాక్షివచన
 స్యాప్రామాణ్యం మన్యమానస్యసాక్షిమదోషారోపణేనాపరితోషస్త్రప్రత్యధి-నః త్రియోపన్యాసావగ్రాహ
 వాల్పస్తావోవధికదైవిక రాజకవ్యసంస్థావేనసాక్షిపరిక్షణంకతఃవ్యం- తత్రదోషావధారణేసాక్షిణోవివాదాన్న
 దీభూతమృణం దాప్యాస్సారానుసారేణదండనియాశ్చ - అథదోషానవధారణంతదాప్రత్యధి-నాతావలైవసంహ
 స్తవ్యం- యథాహమనుః॥ యస్యదృశ్యేతసప్రాహమక్తవాక్యస్యసాక్షిణః । రోగోగ్నిజ్ఞా-భిమరణమృణందాప్యవ
 మంచ-సత్తి- ఏతచ్చయస్యోమసాక్షిణస్సత్వాంప్రతిజ్ఞాంసజయాభవేదిత్యస్యపరిశుష్యత్ప్రకృధి-వివయేఽవ
 దోద్రష్టవ్యః- కేచిదుపైసాక్షిణస్సాక్ష్యత్యేతద్వచనమధి-నానిధి-ప్రాప్తి-సాక్షివ్యక్త-ను మాల-భిహితవత్స
 యదిప్రత్యధి-గుణవత్తమా-ద్విగుణాన్వాసాక్షిణః పూర్వోక్తవివరణం సంవాదయతి తదా పూర్వవాదినసాక్షి
 ణఃకూటాశ్చితివ్యాచక్షతే- తదసత్ - ప్రత్యధి-నఃత్రియానుపపత్తైస్తథాహి - అథి-నామసాధ్యస్యాభావ్యనిజ-
 స్తాతత్ప్రతిపక్షస్తదభావవాదీప్రత్యధి-తత్రాభావస్య భావసిద్ధిసాపేక్షత్వాద్భావస్యచాభావసిద్ధిరపేక్షత్వా
 ద్భావస్యైవసాధ్యత్వంయుక్తం - అభావస్యస్వరూపేణ సాక్ష్యాదిప్రమేయత్వాభావాత్ - అతశ్చాధి-నవివత్రి
 యాయుక్త- అపిచోత్తరానుసారేణసర్వత్రై-త్రియా-యతాప్రగ్యతే - ప్రాజ్ఞా-యేకారణోక్తాప్రత్యగ్ని
 నిధి-శేత్రియా- మిధ్యోక్తాపూర్వవాదిశుప్రతి-త్తనసాభవేదితి- నచైకస్త్వవ్యవహారేద్వయోఃత్రియా నచై
 కస్త్వినివాదేతుత్రియాస్యాద్వాదిదోష-యోరితిప్రకాశాత్ - తస్మాత్ప్రతివాదినసాక్షిణోగుణవత్తమావా ద్విగు
 ణావా-న్యథాబ్రూయితివ్యనుపపన్నం- అథమతం - యత్రవాపిపథావప్రతిజ్ఞావాదినో వదీయమిదం దాయాద
 ప్రాప్తం వదీయమిదందాయాదప్రాప్తమితి పూర్వాపరకాలవిభాగానాకలితమేవవదతస్త్రప్రవ్వయోసాక్షిమ
 సత్కుకస్యసాక్షిణోగాగ్రహ్యత్యాకాంతాయా-ద్వయోర్వివదతోరథే-ద్వయోస్సత్కుకసాక్షిమ-పూర్వపక్షో
 భవేన్యభవేయస్తస్యసాక్షిణితివచనేన యఃపూర్వంనివేదయతితస్యసాక్షిణోగాగ్రహ్యత్యస్థితేతస్యాయమప
 వాదః- ఉక్తేపిసాక్షిభిస్సాక్ష్యత్యతి- అతశ్చపూర్వోద్దరయోర్వాదిదోష-స్సమసంఖ్యమసమ-జేమచసాక్షిమ-సత్కు
 పూర్వవాదినసాక్షిణఃప్రప్తవ్యాః- యదాతూద్దరవాదినసాక్షిణోగుణవత్తమా ద్విగుణావాతదాప్రతివాదినసా
 క్షిణఃప్రప్తవ్యాః- ఏవంచనాభావస్యసాధ్యతా- ఉభయోరపిభావవాదిత్వాచ్చతుర్విధోద్దరవిలక్షణత్వాచ్చత్ర
 తోదాహరణేనత్రియావ్యవస్థా - ఏకస్త్వవ్యవహారేయతైకస్యాధి-నఃత్రియాద్వయంపరమలేతథావాదిప్రతివాది
 నోఃత్రియాద్వయస్యావిరోధత్యతి- తదవ్యాచార్యోనానుమన్యతే- ఉక్తేపిసాక్షిభిస్సాక్ష్యత్యతిపితృత్వ-కరణాద్వా
 స్యాభా-స్యానవగమాదిత్యలంప్రసంగేన॥

తా॥ వ్యాజ్యము దెచ్చినవాని వ్యాజ్యము బద్ధముని మొదటిసాక్షులు చెప్పినను వాదియోడని విషయము - సాక్షులు
సాక్షులు వ్యాజ్యమునకు
ఓరోధముగాఁ జెప్పినపు
దువేతే సాక్షులఁగోరవ
చ్చును.
వ్యాజ్యముగాని వ్యాజ్యమునకుఁగోధముగ సాక్ష్యము చెప్పినప్పుడు వ్యాయాధికారి
ర్హచెప్పకముందు వ్యాజ్యగాఁడు మొదట వేసుకొన్న సాక్షులకంటె నిబ్బడివారినిగాని
మిక్కిలి గుణవంతులనుగాని మఱల సాక్షులను వేసికొనవచ్చును - న్యాయాధికారి తీర్పు
చెప్పినపిమ్మటఁగూడదు - కాత్యాయనవచనాభిప్రాయము ననుసరించి నారదవచన
మునకథఁమునిఁగఁగూడదు - దినపక్షముందు న్యాయాధికారి తీర్పు చెప్పినపిమ్మట సాధనాం
తరమునుగోరఁగూడదుగాని అంతకుముందు కూడనయ్యెప్పుడు చున్నది - మొదట వేసు
కొన్న సాక్షులలోఁగొందఱు విమళింపఁబడినవారికంటె రెండంతలవారుగాని మిక్కిలి గుణవంతులుగాని సన్ని
హితులుగానున్నవత్తును - వారల నేటింగీకరింపవలసినది - అట్లు లేనివత్తును - దేవేతే సాక్షులను వేసుకోవచ్చును - ఇ
ట్లు వేసికోఁబడిన సాక్షులు మొదట విమళింపఁబడిన సాక్షుల మాటకు భేదముగాఁ జెప్పినవత్తును - మొదటివారు త
ప్ప సాక్షులగుదురు - సాక్షులుండునపుడు దివ్యప్రమాణమునంగీకరింపఁగూడదు - అట్లు స్త్రోత్రయున్నది - సాక్షులు లేని
యపుడు దివ్యప్రమాణము చేత వ్యవహారమును నిఁగఁగూడదు - రెండవసారి కోరఁబడిన సాక్షులు చెప్పినదానియం
దును వాదికి సంతోషము లేనివత్తును - దంతవఱకేర్పడినరీతిని వ్యవహారమును దీర్పుచే
వాదివాదమునకు సాక్షు
లు సరిగాఁబలికినను వాది
గెలువని విషయము.
యవలసినదేగాని పిమ్మటనతనికి వేతే సాధనమును వెతకుటకెడమిఁగూడదు॥ - వాది
యొక్క వాదమునకు నుకూలముగా సాక్షులు పలికినను బ్రతివాది యా సాక్షులు చెప్పెడి
సంగతి నిజముగాదన్నప్పుడు ఆ విషయము ప్రతివాది సాక్షులచేరుజువుపఱచఁదగినది
కాదు గనుక నేడు దినములలో వాది సాక్షులకేవల నదైవికరాజికవ్యసనములు సంభవించి
చునోయని చూడవలసినది - అట్టివికలిగినవత్తును - దా సాక్షులు దోషులని నిఁగఁగూడదు - ఆ వ్యాజ్యమొత్తమును వారలచేని
ప్పించి ఆయా వ్యవహారస్వభావమునకుఁ దగినట్లు వారిని దండింపవలసినది - వారికట్టి వ్యసనము లేవియు సంభవించనివత్తు
మందు ఆ వ్యాజ్యమును వాదిపక్షముగా తీర్పుచేయవలయును - ఇట్లు మనువచనమున్నది॥
ప్రతివాది సాక్షులను వే
సుకొనుట.
ప్రతివాది - వాది తెచ్చిన వ్యవహారము ముందొకచోట నావత్తుముగాఁ దీర్చఁబడియున్న
దనిగాని లేక వాది తెచ్చిన వ్యవహార మబద్ధమునుటకు హేతువునుగాని చెప్పినప్పుడు ప్రతి
వాది సాక్షులను వేసుకోవలసినది - వాదియొక్క వాదము నిజముగాదని మాత్రము ప్ర
తివాది చెప్పినప్పుడు వాది సాక్షులను వేసుకోవలసినది - వాది చెప్పెడి సంగతి సరిగాఁబ్రతివాదియొప్పుకొన్నప్పుడు సా
క్షులకంటె అలేదు - ఒకవ్యవహారముందు వాది ప్రతివాదులిద్దఱును సాక్షుల వేసికొనఁగూడదు॥ - కొందఱి క్షోకము
నకు మఱియొక విధముగా నథఁము చెప్పుదురు - ఎట్లని (ఒక ప్రవ్యముమీఁద నిద్దఱు తన
వాది ప్రతువాదులిద్దఱు
సాక్షుల వేసుకొనుట.
దితనదియని వ్యవహారము తెచ్చినప్పుడు మొదట వ్యవహారము తెచ్చిన వాని సాక్షులనడు
గవలయునని చెప్పఁబడియున్నదిగా - దానికిదియవ వాదకముగావున మొదట వ్యవహా
రము తెచ్చిన వాని సాక్షులకంటె చిదవ వ్యవహారము దెచ్చిన వాని సాక్షులు మిక్కిలి గు
ణవంతులుగాఁగాని రెండంతలుగాఁగానియున్నప్పుడు పిమ్మట వ్యవహారము దెచ్చిన వాని సాక్షులను గూడ విమళింపవ
లయును - అట్లు విమర్శించునపుడు పూర్వ వాది సాక్షులు చెప్పినదానికి వ్యతిరీక్తముగా అధికులై యున్న యొత్తర వాది
సాక్షులు చెప్పినవత్తును - దా పూర్వ వాది సాక్షులు తప్ప సాక్షులని శిష్యులంపవలయును) ఈయథఁము ప్రకరణము
సారముగానుండలేదు కాఁబట్టి గ్రంథకథకభిమతముగాదని తెలియవలయు॥

21

మూ. {పుథక్ పృథక్ దండనీయాః కూటకృతాక్షిణస్తథా వివా
దాద్విగుణందండం వివాసోఽన్యోన్యోన్యతః॥౮౦}

వ్యా॥ కూటసాక్షిణోదశికాస్తేషాందండమాహ॥ పుథక్ పృథగితి॥ యోధనాది నాకూటాంతాక్షిణకోరోతి
సూటకృత సాక్షిణశ్చయేతథా కూటాపైవివాదాద్వివాదపరాజయే యోదండస్తత్ర తతోక్తస్తం దండం ద్విగు

ణం పృథక్పృథక్ కైతకశోదండనియాః బ్రాహ్మణస్తువివాసోరాష్ట్రాన్నిర్వాసనియఃసదండ్యః- ఏతచ్ఛలోభాదికారణవిశేషపరిజ్ఞానే- అనభ్యాసేచద్రప్తవ్యం- లోభాదికారణవిశేషపరిజ్ఞానే అభ్యాసేచనునోక్తం - లోభాభ్యహస్రందండ్యస్సన్యస్తేహాత్పురవంతుసాహసం । భయాన్యానుభవమోదంహోమైత్యాప్రిహర్యంవతుగుణం । కామాద్దశగుణంపురవం క్రోధాత్తృత్రిగుణంవరం । అజ్ఞానాద్వైతతేనూజేబాలిశ్యాన్మృతమేవస్మితి- తత్రలోభోద్ధలిప్స- మోహూపవర్యయజ్ఞానం- భయంసంక్రాంతి- మైత్రిస్నేహాతిశయః - కామః స్త్రీవిషయాభిలాషః - క్రోధోమమః- అజ్ఞానమస్ఫుటజ్ఞానం- బాలిశ్యంజ్ఞానానుత్పాదః- సహస్రాదిషుతామ్రకాః పరాగృహ్యంతే - తథా- కాటసాత్వంతుకుర్వాణాః శ్రీన్మణాఃథామి-కోసృపః । ప్రవాసయేద్దండయిత్యాబ్రాహ్మణంతువివాసయేదితి- ఏతచ్ఛాభ్యాసవిషయంకుర్వాణానితి వతఃమానకాలఃదేశాత్ - శ్రీన్మణాఃక్షత్రియాదీన్పూర్వోక్తందండయిత్యాప్రవాసయేత్స్వరాష్ట్రాన్నిషా-సయేత్ - యద్వాప్రవాసయేన్నామయేత్- అన్యశాస్త్రేప్రవాసశబ్దస్యమారణేప్రయోగాత్ - అన్యచార్థశాస్త్రయవత్వాదత్రాపిప్రవాసనమోఽప్యేనంజిహ్వభేదనంప్రాణవియోజనంచకాటసాత్వవిషయానుసారేణద్రప్తవ్యం- బ్రాహ్మణంతుదండయిత్యావివాసయేత్ స్వరాష్ట్రాన్నిషా-సయేత్ - యద్వావివాసయేత్ వాససోఽగతోవివాసాః- వివాససంకరోతీతినిదికృతేణావిష్టవత్ప్రాతిపదికస్యేతిటిలోపేరూపం- నగ్నికుర్వాదిత్యథః- అథవావసత్యస్మిన్నితి వాసోగృహం- వివాసయేత్ - భగ్నగృహంకుర్వాదితియావత్ - బ్రాహ్మణస్యాపిలోభాదికారణవిశేషపరిజ్ఞానే- అనభ్యాసేచ-తత్రతతోక్తందండవలభ్యాసేత్వథాదండోవివాసనంచ- తత్రాపిబాతిద్రవ్యానుబంధాద్యపేక్షయా వివాసనం నగ్నికరణం గృహభంగో దేశాన్నిర్వాసనం చేతివ్యవస్థాద్రప్తవ్యా- లోభాదికారణవిశేషపరిజ్ఞానే అనభ్యాసేచాల్పవిషయేకాటసాత్వేబ్రాహ్మణస్యాపేక్షత్రియాదివదథాదండవ- మహావిషయేతు- దేశాన్నిర్వాసనమేవ- తత్రాభ్యాసేనర్వేషామేవమనూక్తంద్రప్తవ్యం- నచబ్రాహ్మణస్యాథాదండోనాస్తీతిమంతవ్యం- అథాదండాభావేశారీరదండేచ నిషిద్ధస్యత్వేవపరాధే నగ్నికరణగృహభంగాంకరణవిప్రవాసనం దండాభావోవాప్రసజ్యేత- చతుర్ణామపివర్ణానాంప్రాయశ్చిత్తమకుర్వతాం । శారీరంధనసంయుక్తందండంధవ్యంప్రకల్పయేదితిస్తరణాచ్చ- తథాసహస్రంబ్రాహ్మణోదండోగుప్తాం విప్రాంబలాద్వృజన్నితిస్తరణాచ్చ- యత్తుశంఖవచనం - త్రయాణాంవర్ణానాం ధనావహారవధబంధనక్రియాః వివాసనాంకరణంబ్రాహ్మణస్యేతి- తతఃథనావహారస్సర్వస్వావహారోవివక్షితోవధసాహచర్యాత్ - శారీరస్త్యవరోధాదిజీవితాంతఃప్రకీర్తితః । కాకిణ్యాదిస్త్యథాదండస్సర్వస్వాంతస్తతైవచేతి- వధసర్వస్వావహారయోస్సహపాతాత్ - యదపుక్తం- రాష్ట్రాదేనంబహికుర్యాత్సమగ్రధనమక్షతమితి- తత్ప్రేక్షమసాహసవిషయం - నసర్వవిషయం- శారీరస్తుబ్రాహ్మణస్యనకదాదిద్భవతి- నజాతుబ్రాహ్మణంహన్యాత్సర్వపాపేష్వవస్థితమితి సామాన్యేనమనుస్తరణాత్ - తథా- నబ్రాహ్మణవధాద్యానానధమోవిద్యలేభువి । తస్మాదస్యవధంరాజామనసాపినచింతయేదితి- అపిచ-యస్సాత్వంత్రావితోన్యేభ్యోఽహ్నుతేతత్తమోవృతః । సదాపోష్టగుణందండంబ్రాహ్మణంతువివాసయేదితి- యస్తుసాక్షిత్వమంగీకృత్యావైస్సాక్షిభిస్సహసాత్వంశ్రావితస్సృణగదనకాలేతమోవృతోరాగాద్యాక్రాంతచిత్తస్తత్సాత్వమన్యేభ్యస్సాక్షిభ్యోనిహ్నుతే నాహమత్రసాక్షిభవామితి సవివాదపరాజయోయోదండస్తందండమష్టగుణందాప్యః- బ్రాహ్మణంపునరష్టగుణద్రవ్యదానాసమథావివాసయేద్వివాసనంచ నగ్నికరణగృహభంగదేశనిర్వాసనలక్షణంవిషయానుసారేణద్రప్తవ్యం- ఇతరేహంత్యష్టగుణద్రవ్యాసంభవే స్వజాతువితకమకరణనిగళంధన కారాగృహప్రవేశాదిద్రప్తవ్యం ఏతచ్ఛ పూర్వశ్లోకే వ్యనుసతవ్యం - యదాసర్వేసాత్వంఽహ్నువతే- తదాసర్వేసమానదోషః- యదాతుసాత్వముత్త్వా పునరన్యథావదంతిదానుబంధాద్యపేక్షయాదండ్యాః- యథాహకాత్యాయనః- ఉత్తాన్యథాబ్రువాణాశ్చ దండ్యాస్సర్వార్వాక్కులాన్వితాఇతి- నచాన్యేనోక్తాస్సాక్షిణోన్యేనరహస్యనువతఃనీయాః- యథాహనారదః- నవ రణసముద్దిప్తముపేయాత్సాక్షిణంరహః । భేదయేన్నైవచాన్యేనహీయతైవంసమాచరన్నితి॥

౮౦

త్రా॥ తస్మసాత్వముచెప్పినవారిదండించుక్రమము॥ తస్మసాత్వముచెప్పినవాడొకఁడొకఁడు - వాన్యముం

దోడినవాండీవలయునపరాధ ప్రవృత్తుకంటె నిబ్బడి ప్రవృత్తు మపరాధ మీవలయును -
తప్పసాక్షులదండనము. బ్రాహ్మణుండుగానున్నపక్షమందురా జననిదన దేశమునుండి వెడలఁగొట్టవలయుఁగా
నిఅణకికెడై జెప్పినరీతినపరాధము నింపఁగూడదు. ఈచెప్పినదండనక్రమముతప్పసా
క్ష్యముచెప్పటకుఁగలలోభాదికారణములురా జునకుఁదెలియనిషయమందును-ముః దెప్పడు తప్పసాక్ష్యముఁ బలుకని
వారివిషయమందుననియెఱుఁగవలయును - కారణములురా జునకుఁ దెలిసి నవిషయమందును వాడుక గాఁదప్పసాక్ష్య
ముఁబలుకువారివిషయమందును జరిగింపవలసినదండనక్రమము మనువుచెప్పినరీతి నీదిగువఁదెలుపఁబడుచున్నది - లం
చమునీనుకొనతప్పసాక్ష్యముచెప్పినవానికి వేయిరాగిపణములును- వ్యవహారమును వేతేవిధముగా భావించి తప్పసా
క్ష్యముఁబలికినవాని కిన్నూటయేబదిరాగిపణములును- భయమువలనఁదప్పసాక్ష్యముబలికినవాని కేనూటరాగిపణము
లును- స్నేహమువలనఁదప్పసాక్ష్యముచెప్పినవానికి వేయిరాగిపణములును- స్త్రీలాభముకై తప్పసాక్ష్యముపలికినవా
నికి రెండువేలయేనూటరాగిపణములును- వ్యవహారమునుజక్కఁగాఁదెలియక తప్పసాక్ష్యముచెప్పినవాని కిన్నూట
రాగిపణములును- వ్యవహారము నెఱుఁగుటకుఁకత్తేక తప్పసాక్ష్యముచెప్పినవానికి నూటరాగిపణములును అపరాధ
మువిధింపవలసినది || బ్రాహ్మణేతరములైనమూఁడువర్ణములవారిలో నెవఁడైనను వాడుక గాఁదప్పసాక్ష్యముచెప్ప
చున్నపక్షమందు వానికిప్రారోప్త క్రమకారముగా ధనదండనచేయించి దేశమునుండి వెడలఁగొట్టవలయునని యొక
యథాము- వధింపవలయుననియొకయథాము- ఆవధించుటయందు పెనవులఁగోయుట నాలుకఁగోయుట- చంపు
ట- అనిమూఁడుభేదములు-ఈభేదమునాయావిషయముననుసరించి యుపయోగింపఁదగినది - బ్రాహ్మణుండువాడుక
గాఁదప్పసాక్ష్యముచెప్పచున్నపక్షమందు వానినిమనూక్తధనదండనముచేయించి రాజ్యమునుండి వెడలఁగొట్టవల
యుననియు వస్త్రావహారముచేసి దిగంబరునిఁగాఁ జేయవలయుననియు వానియిట్లు విచ్చి వేసి యుండఁజోటులేనివానిఁ
గాఁజేయవలయుననియు మూఁడువిధములనథాముగనుచున్నది - ఈమూఁడథాములయందును జాతిద్రవ్యాదులయను
బంధమునుబట్టితనియుండునథామునుపయోగింపవలసినది- బ్రాహ్మణుండుతొలుసారి తప్పసాక్ష్యముచెప్పినప్పుడు
తఁడాతప్పసాక్ష్యముచెప్పటకుఁగారణమురాజునకుఁదెలియనిషయమందు వానికి త్కత్రియాదులకు
వలెధనదండనముమాత్రమేచేయవలసినది- గొప్పవిషయమాయెనారాజ్యమునుండి వెడలఁగొట్టుటమాత్రముచేయవ
లసినది- వాడుక గాఁజెప్పనప్పుడును గారణములుదెలిసినప్పుడు నందఱకువనువుచెప్పిన దండనక్రమమునేఅంగీకరిం
పవలసినది- బ్రాహ్మణునకెప్పుడుశరీరదండనముచేయఁగూడదు- అట్లుమనువుచేఁజెప్పఁబడియున్నది || సాక్షులంద
ఱునువ్యవహారవిషయమునువిని స్రమాణముచేసినపిమ్మట నందొకఁడుమొగమాటము భేతఁగాని మఱియేకారణముచే
తఁగాని నేనివిషయమందు సాక్షిగానన్నపక్షమందతఁడు వ్యాజ్యమందోడినవాండీదగిఫయపరాధమున కెనిమిదంత
లపరాధమీవలయును - అట్లేజాలనిపక్షమందు బ్రాహ్మణునకురాజ్యమువెడలఁగొట్టుటగాని బట్టలనపహరించుటగా
నియిట్లువిచ్చి వేయుటగాని ప్రకృతవ్యవహారానుసారముగాజరపవలసినది- ఇతరవర్ణస్థులకువారుచేయఁదగినపనులు
చేయించుట సరిగిల్లు వేయుట కారాగృహమందుంచుట మొదలగునదిజరిగింపవలయును- ఈవిషయముపూర్వశ్లోకమం
దును అనుసరింపఁదగినది సాక్ష్యమునకువచ్చినవారందఱు మేమీవిషయమందుసాక్షులముగామన్నపక్షమం దందఱు
సమానమైనతప్పుగల వారగుదురు - సాక్ష్యమొకవిధముగాఁజెప్పి పిమ్మటమఱియొకవిధముగాఁ జెప్పినవారినివిషయ
మునకుఁదగినట్లుదండింపవలయును- అట్లుకాత్యాయనవచనమున్నది || ————— ఒకఁడు
ఒకసాక్షితోమఱియొక వేసుకొన్నసాక్షులతోమఱియొకఁడుతానుగాఁగాని మఱియొకని మూలముగాఁగా
దురహస్యమాడరాదు నిరహస్యపుమాటలాడఁగూడదు- అట్లుచేసినవానివ్యాజ్యమును ద్రోయవలయును-ఇ
ట్లువారదులచేఁజెప్పఁబడియున్నది || పణమనఁగాపాతికపలముగలముద్రింపఁబడినరా
గియనితెలియవలయును ||

౪౦

మూ. వణి నాంహివధాయత్రత్ర సాక్ష్యనృతంవదేత్ ||౪౦౪ ||

వ్యా||సాక్షిణామవచనవ్యధావచనంచప్రతిషిద్ధంతదవవాదమాహ|| వణి నామితి || యత్రవణి నాం శూ

ప్రవైశ్యక్షత్రియవిప్రాణాంసత్యవచనేనవధస్సంభావ్యతే- తత్రసాక్ష్యసృతంవదేత్ - అనేనసత్యవచనప్రతిషేధేనసాక్షిణః పూర్వప్రతిషిద్ధమసత్యవచనమవచనంచాభ్యనుజ్ఞాయతే - యత్రశంకాభియోగాదౌ సత్యవచనేవస్థి నోవధః- అన్యతవచనే- నకస్యాపివధస్తత్రాప్యసృతవచనమభ్యనుజ్ఞాయతే- యత్రకుసత్యవచనేఽర్థప్రత్యక్షే నోరన్యతరస్యవధః - అసత్యవచనేచాన్యతరస్యవధస్తత్రతూష్టింభావోభ్యనుజ్ఞాయతే- యదిరాజానుమన్యతే- అథరాజాకథమవ్యకథనేనముంచతి తదాభేదాదసాక్షిత్వంతతఃవ్యం - తస్యాప్యసంభవేనత్యమేవవదితవ్యంఅసత్యవచనేవణివధదోషోఽసత్యవచనదోషశ్చ సత్యవచనే తువణివధదోషఏవ- తత్రచయధాశాస్త్రంప్రాయశ్చిత్తంతతఃవ్యం॥

౮౦౪

తా॥ సాక్ష్యముచెప్పఁదగనివిషయమును సాక్షియబద్ధముచెప్పఁదగినవిషయమును ॥ యధాక్షణముచెప్పఁటచేత

సాక్షియబద్ధము చెప్పట
కుఁదగినవిషయము.

నాలుగువర్ణములవారిలో నెవనికైనను చావుగలుగునట్లుండెనేని సాక్షి యధాక్షణము చెప్పఁగూడదు-అబద్ధమైనఁజెప్పవలయు - ఏమియుచెప్పకయైననుండవలయు- అన్యఁగా గుమానుచేతఁదేఁబడినదిలోనగువ్యవహారమందు నిజముచెప్పినపక్షముననాలుగువర్ణములవారిలోనొకనికి చావుగలుగునట్లును - అబద్ధముచెప్పినపక్షముందెవనికినిచావులేనట్లును ఉన్నవత్తుమందుఅబద్ధముచెప్పవలసినది- నిజముచెప్పినపక్షమందొకనికిని అబద్ధముచెప్పిన మఱియొకనికినిచావుగలుగునట్లున్నవత్తుమందేమియుఁజెప్పకయుండవలసినది.అట్లూరకున్నపుడురాజువిడువనిపక్షమందు సాక్షులందఱొకరుచెప్పినదానికి మఱియొకరు చెప్పినదిసంబంధింపకుండఁజెప్పిసాక్ష్యమును జేఱవలసినది - అట్లునుజేయ సందర్భములేనిచోట అబద్ధముచెప్పినపక్షమందు వణివధదోష మొకటియు అబద్ధము చెప్పినదోష మొకటియు రెండుసంభవించును - నిజముచెప్పినపక్షమందువణివధదోషము మాత్రమేగనుక నిజమేచెప్పవలసినది - ఇట్టిసాక్ష్యముచెప్పినవాఁడుశాస్త్రరీతినిఁబ్రాయశ్చిత్తముచేసుకోవలయును॥

౮౦౫

మూ. తత్త్వావనాయనిర్వాప్యశ్చరుస్సారస్వతోద్విజైః॥౮౦॥

వ్యా॥ తహ్యసృతవచనేతూష్టింభావేశాస్త్రాభ్యనుజ్ఞయాప్రత్యయాభావఇత్యతఆహ॥ తదితి ॥ తత్త్వావనాయాన్యతవచనావచననిమిత్తప్రత్యవాయపరిహారాయసారస్వతశ్చరుద్విజైరేకైకశోనిర్వాప్యఃకతఃవ్యః- సారస్వతీదేవతాస్యేతిసారస్వతః- అనవప్రావితాంతరూప్యపక్షోదనేచరుశబ్దఃప్రసిద్ధః- ఇహాయమభిసంధిః-సాక్షిణామన్యతవచనమవచనంచయన్నిషిద్ధంతదిహాభ్యనుజ్ఞాతం-యత్తుసామాన్యేన - నాన్యతంవదేత్-అబ్రువన్యబ్రువన్వాసినరోభవతికిన్నిషిత్వసృతవచన మవచనంచనిషిద్ధం-తదతిక్రమనిమిత్తమిదంప్రాయశ్చిత్తం- నవమంతవ్యంసాక్షిణామన్యతవచనావచనాభ్యనుజ్ఞానేపిసాధారణాన్యతవచనావచనప్రతిషేధాతిక్రమనిమిత్తప్రత్యవాయస్యతాదవస్థాదభ్యనుజ్ఞావచనమనధికమితి- యతస్సాక్ష్యసృతవచనావచనయోర్భూయాప్రత్యవాయస్సాధారణాన్యతవచనావచనయోరల్పియానిత్యధికవదభ్యనుజ్ఞావచనం- యద్యపిభూయసఃప్రత్యవాయస్య నివృత్త్యాఽనుషంగికస్యాల్పీయసః ప్రత్యవాయస్యనివృత్తిరన్యత్రతథాపీహాభ్యనుజ్ఞావచనా త్ప్రాయశ్చిత్తవిధానాద్భూయసోనివృత్త్యాల్పీయాన ప్యానుషంగికోపి ప్రత్యవాయోననివతతఇతి గమ్యతే-ఏతదేవాన్యత్రప్రశ్నేషు వణివధాశంకాయాంపాంథాదీనామన్యతవచనావచనాభ్యనుజ్ఞానం వేదితవ్యం - నవతత్రప్రాయశ్చిత్తమస్తి ప్రతిషేధాంతరాభావాత్ - నిమిత్తాంతరేణ కాలాంతరేఽథతత్త్వావగమేపి సాక్షిణామన్యేషాంచ దండాభావోస్తాదేవవచనాదవగమ్యతఇతి॥

౮౦౬

తా॥ ఇట్లుసాక్షియబద్ధమాడినను ఏమియుఁజెప్పకుండినను జేసికోవలసినప్రాయశ్చిత్తము॥ పైనఁజెప్పినరీతిన

అబద్ధముచెప్పినట్టియునే
మియుఁ జెప్పకుండినట్టి
యుసాక్షి ప్రాయశ్చిత్త

బద్ధమాడినవారు గాని యేమియుఁజెప్పకుండినవారుగాని బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యవణములవారై నపక్షమందు తామబద్ధముచెప్పినదానికిఁగాను ఏమియుఁజెప్పకుండినదానికిఁగాను బ్రాయశ్చిత్తముగా సరస్వతిని దేవతగానుద్దేశించి యన్నము వండి పోమామముచేయవలసినది । ఇచటసాక్షియబద్ధముచెప్పవచ్చుననిముఁయున్నది

ముచేసుకోవలయును. గనుక సామాన్యముగ నబద్ధముచెప్పఁగూడదనియుండునిషేధమునకీ ప్రాయశ్చిత్తమని యెఱుఁగవలయు- ఇట్లు చెప్పటచేత మఱియేనిమి త్తముచేతనైన వారు చెప్పినదబద్ధమని గాని వారు ఎఱిఁగియుండియేమి యుఁజెప్పకుండిరని గాని పిమ్మట తెలిసినను వారినిదండింపఁదగదని యావచనముచేత నే తెలియవచ్చుచున్నది-మాగఁ మునఁబోవువాఁడువఱి వధముగలుగుననితోచినపుడబద్ధముచెప్పియైనదానిదప్పింపవలయునని ప్రశ్నములయందుఁజెప్పినరీతిని సాక్షి గానివాఁడుఅబద్ధముచెప్పి నేని వానికీఁబ్రాయశ్చిత్తమకరఁటలేదు.

౮౦

————— ❀ సాక్షి ప్రకరణముముగి నెను. ఇతఁ లేఖ్య ప్రకరణము. ❀ —————

మూ. { యఃకశ్చిదథోఽనిష్ఠాతస్యైరుచ్యాతుపరస్పరం | లేఖ్యం }
 { తు సాక్షిమతాకార్యంతస్మిఁధాకపూర్వకం || ౮౧ || *** }

వ్యా॥ భుక్తిసాక్షిణౌ నిరూపితౌసాంప్రతం లేఖ్యంనిరూప్యతే - తత్ర లేఖ్యంద్వివిధంశాసనంజానపదంచేతి- శాసనంనిరూపితం జానపదమభిధీయతే- తచ్చద్వివిధం స్వహస్తకృతమన్యకృతంచేతి - తత్ర స్వహస్తకృతమసాక్షి కమన్యకృతంససాక్షికమనయోశ్చదేశాచారానుసారేణ ప్రామాణ్యం-యథాహ నారదః-లేఖ్యంతుద్వివిధంజ్ఞేయం స్వహస్తాన్యకృతంతథా | అసాక్షిమతాసాక్షిమచ్చ సిద్ధిదేశశస్థి తేస్తుయోరితి- తత్రాన్యకృతమాహ || యఇతి || ధని కాధమణయోయోభ్యోభోహిరణ్యాదిఃపరస్పరంస్వరుచ్యా- ఇయతాకాలేనైతావద్దేయమితీయతీచప్రతిమాసంవృద్ధిరితినిష్ఠాతోవ్యవస్థితస్తస్మిన్నథేఽకాలాంతరేవిప్రతిపత్తౌవస్తుతత్పరిణయాధాంలేఖ్యం- సాక్షిమదుక్తలక్షణసాక్షియుక్తం - ధనికఃపూర్వోయస్మికతద్ధాకపూర్వకం- ధనికనామలేఖనపూర్వకమితీయావత్ - కార్యకతవ్యం- ఉక్తలక్షణాసాక్షిణోవాకతవ్యాః- కత్రాతుయత్రాతంకార్యంసిద్ధ్యధాంతస్యసాక్షిణః | ప్రవతంతేవివాదేషుస్వకృతంవాధలేఖ్యకమిత్తరణాత్ ||

౮౨

త్రా॥ అనుభవముసాక్షులు అనెడురెండుప్రమాణములఁ దెలిపినపిమ్మట ప్రాయమును ప్రమాణమును జెప్పుచు

నాడు॥ వ్రాతరెండువిధములనుండును- అందొకటి శాసనమనఁబడును - దీనివివర
 పత్రము వ్రాయించు ణముపూర్వాధ్యాయమందే చెప్పఁబడియున్నది - మఱియొకటి జానపదమనఁబడును-
 క్రమము. అదియిచ్చటఁజెప్పఁబడుచున్నది- అదిరెండువిధములు-తాను వ్రాయనదియొకటి-మ
 ఱియొకటిచే వ్రాయించునదియొకటి- అందుఁదాను వ్రాయనది సాక్షి లేనిదిగానుం

డవచ్చును- మఱియొకటిచే వ్రాయించునదిసాక్షులుగలిగియుండవలయును- ఈ రెండువిధముల వ్రాతలు నాయాదేశములవాడుకననుసరించియొప్పఁదగినవి- అట్లు నారదులు చెప్పియున్నారు- అందుమరియొకటిచేత వ్రాయించుపత్ర మురీతియెట్లున-అప్పిచ్చు వాఁడునుదీనుకొనువాఁడును తామువడ్డి మొదలైనవంతయుమాటలాడుకొన్నపిమ్మటమరియొ కకాలమందుఁదామవ్వుడుచేసుకొన్ననిణయముతప్పిపోకుండుటకై మ్రెఁజెప్పినలక్షణములుగలసాక్షులచే వ్రాల్గతోడ మొకపత్రమువ్రాయించవలయును- అందప్పిచ్చువానిపేరుముందువ్రాయవలయును - ఇట్లుపత్రమువ్రాయించకున్న నుసాక్షులమాత్రమేర్పరచుకొనవచ్చును- ఒకకార్యముసిద్ధించుటకుసాక్షులుగాని యాకార్యము చేసినవాఁడువ్రాసి నలేఖ్యముగానివివాదములయందుఁబ్రవర్తింతుననిస్తూతియున్నది ||

౮౩

మూ. { సమామాసతదధ్ధాహర్షామజాతిస్వగోత్రకైః | సబ్ర }
 { హ్యచారికాత్మీయపితౄనామాదిచిహ్నితమ్ || ౮౩ || *** }

వ్యా॥ అపిచ- సమేతి॥ సమాస్సంవత్సరః- మాసశ్చైత్రాదిః- తదధఃపక్షశుక్లఃకృష్ణోవా - అహస్తిథిః ప్రతిపదాదిః- నామధనికాధమణయోః- జాతిబ్రాహ్మణత్వాదిః - స్వగోత్రంవాసిష్ఠాది - ఏతై స్సమాదిభిశ్చిహ్నితంతథాసబ్రహ్మచారికంబహ్వృచాదిశాఖాప్రయుక్తగుణనామబహ్వృచఃకతఇతిఅత్మీయపితౄనామధనికాధమ ర్ణికపితౄనామ-ఆదిగ్రహణాద్భివ్యజాతీసంఖ్యాచారాదేర్గ్రహణం-ఏతైశ్చిహ్నితంలేఖ్యంకార్యమితిగతేనసంబంధః

తా॥ ఇందునుబూర్వవిషయమే || మఱియునావత్రమందుసంవత్సరమాసపక్షతదివార

పత్రమందు వ్రాయవల ములపేళ్లును-అప్పిచ్చు వానియొకరయ్యుఁదీనుకొనువానియొకరయ్యుజాతిని-గోత్రము

సినవిషయములు.

ను- వారధ్యయనము చేయు శాఖ పేరును- వారితండ్రుల పేరును- అష్టదశస్వదీసుకొను
ద్రవ్యము యొక్క నాణ్యమును సంఖ్యను- వీనినన్నిటిని వ్రాయవలయును.

మూ. { సమాప్తే కే- ఋణీ నామ స్వహస్తేన నివేశయేత్ | మ }
{ తం మేముకపుత్రస్య యదత్క్రియరి లేఖితమ్ || ౮౪ || ** }

వ్యా. కించ- సమాప్త ఇతి || ధనికాధమణా యో ర్యోథ- స్వరుచ్యా వ్యవస్థితస్తస్మిన్నథే- సమాప్తే నిధితే
ఋణీ అధమణో- నామాత్మీయం స్వహస్తే నాస్తిక లేఖ్యేయదుపలేఖితం తన్నమాముకపుత్రస్య మతమభిప్రేతమితి
నివేశయేత్ప్రతివిలిఖేత్ ||

పత్రమందు జేవ్రాలు
చేయు క్రమము.

తా. ధనికుడును అష్టదీసుకొన్నవాడును జేసుకొన్న నిమగ్నమప్రకార మన్నిసంగ
తులు వ్రాసి యైనవిన్నుట నష్టదీసుకొనువాడివత్రమందు వ్రాయించినవిషయములన్ని
యుఫలాని వానిపుత్రుడనైన నేమెప్పికొని వ్రాయించిన వని వ్రాసి తనచే వ్రాలు
చేయవలయును.

మూ. { సాక్షిణశ్చ స్వహస్తేన పితౄ నామకపూర్వకమ్ | అత్రా }
{ హమముకస్సాక్షీలిఖేయరితి తే సమాః || ౮౫ || **** }

వ్యా. సాక్షిణశ్చేతి || తస్మిన్ లేఖ్యే సాక్షిణో లిఖతాస్తే ప్యాక్షీయపితౄ నామ లేఖనపూర్వకమస్మిన్నథే-
హమముకాదేవదత్తస్సాక్షీతి స్వహస్తేనైకైశశోలిఖేయస్తేచ సమాస్సంఖ్యాతో గుణతచ్ఛకత- వ్యాః- యద్యధమణా
స్సాక్షీ వాలిపిష్టోనభవతి తదాధమణో- న్యేన సాక్షీచ సాక్ష్యంతరేణ సర్వసాక్షీ సన్నిధౌ స్వమతం లేఖయేత్ - య
క్తాహ నారదః- అలిపిష్ట ఋణీయస్సాస్యత్వమతంతుసలేఖయేత్ | సాక్షీ వా సాక్షిణాన్యేన సర్వసాక్షీ సమీపత ఇతి ||

సాక్షి చేవ్రాలు చేయు
క్రమము.

తా. సాక్షులును మేమీ విషయమందు సాక్షులమని వ్రాసి తమ తండ్రి పేరును దమపే
రును పత్రమందు వ్రాయవలయును - సాక్షులు గుణముల చేతను సంఖ్య చేతను సములు
గానుండవలయును- అష్టదీసుకొనువాడు గాని సాక్షి గాని వ్రాయించాలని వాడైయు
న్న పక్షమందు అతడందఱు సాక్షులయెదుట మెకసాక్షి చేతఁ దనపేరు పత్రమందు
వ్రాయుంపవలయును- ఇట్లు నారదులచే జెప్పఁబడియున్నది ||

మూ. { ఉభయాభ్యాధితే నై తన్నయాహ్యముకనూననా | లి }
{ ఖతంహ్యముకే నెతి లేఖకో తే తతోలిఖేత్ || ౮౬ || * }

వ్యా. అపిచ- ఉభయేతి. తతోలేఖకో ధనికాధమణాభ్యాముఖాభ్యాం ప్రాధితే నాముకేన మయాదేవద
త్తైన విష్ణుమిత్రీనూననా- ఏతల్లేఖ్యం లిఖితమిత్యం తేలిఖేత్ ||

పత్రము వ్రాసిన వాని
పేరు వ్రాయుట.

తా. అందఱు చేవ్రాల్లయిన తరువాత పత్రము వ్రాసినవాడు ధనికుడును ఋణీకుం
డును జెప్పఁగానే నీవత్రమును వ్రాసినని తన తండ్రి పేరుతోఁ గూడఁ దనపేరు నాపత్ర
మందు వ్రాయవలయును ||

మూ. { వినాపి సాక్షిభిలేఖ్యం స్వహస్తే లిఖితంతుయేత్ | త }
{ త్వీమాణంస్తృతం లేఖ్యం బలోపధి కృతాద్యతే || ౮౭ || }

వ్యా. సాంప్రతం స్వకృతం లేఖ్యమాహ || వినాపి || యల్లేఖ్యం స్వహస్తేన కృతమధమణేన తస్సాక్షిభిర్వి
పిలేఖ్యం ప్రమాణంస్తృతం మన్వాదిభిః- బలోపధి కృతాద్యతే - బలేన బలా తా- రేణ ఉపధి నాఫలలోభక్రోశభయ
మదాదిలక్షణేన యత్రాప్రతం తస్మాద్వి నా- నారదోప్యాహ- మత్తాభియ క్తస్త్రీబాలబలా తా- రకృతంచయేత్ | తద
ప్రమాణం లిఖితంభయోపధి కృతంతథేతి- తచ్చైతత్స్వహస్తకృతంచ లేఖ్యం దేశాచారానుసారేణ సంభక్తవ్యవహారే
రేబంధకవ్యవహారేణ యక్తమధాక్రమాపరిలోపెన లిప్యతూ రాలోపెనచ లేఖ్యమిత్యేతావత్ - నపునస్సాధుశ్చైరేవ
ప్రాప్తిస్త్వికదేశభాషయాపి లేఖనీయం- యథాహ నారదః- దేశాచారావిరుద్ధం యద్వ్యక్తాధివిధిలక్షణం తత్ప్రమాణం

స్త్రోతం లేఖ్యమవిలుస్త్రమాక్షరమితి-విధానంవిధిః ఆధేర్విధిరాధికరణంతస్యలక్షణంభోగ్యాధిగోప్యాధిఃకాలకృత
తదృత్వాదివ్యక్తంస్పష్టం యస్మిన్-మణితద్వ్యక్తాధివిధిలక్షణం- అథానాంక్రమశ్చక్షరాణిచక్రమాక్షరాణి-
లఘుస్తానిక్రమాక్షరాణియస్మిత్తదఃపుస్త్రమాక్షరం- తదేవంభూతంలేఖ్యంప్రమాణం- రాజశాసనపన్నసాధు
శస్త్రినియమోత్రేత్యభిప్రాయః॥

౮౭

తా॥ అష్టదిగుకొను వాడుదనహస్తాక్షరములచే వ్రాసియిచ్చినపత్రము సాక్షులు లేకుండిన నెప్పడగినది- బ

ఋణికుడు తన హస్తా
క్షరము చే వ్రాయు ప
త్రము.

లాతాగ్రము చేతఁగాని కపటమునకు లోఁబడిగాని యేదైననొక యాశ చెప్పఁగా నా
యాశ చేతఁగాని కోపముచేతఁగాని భయముచేతఁగాని యొడలుమఱచిగాని వ్రాసి
యిచ్చినదిచెల్లుదు- దేహముమఱచియున్నప్పుడు వ్రాసియిచ్చినదియు - తనమీఁద నె
కవ్యవహారము తెచ్చి యొకపత్రము వ్రాసియిచ్చిన పక్షమం దావ్యవహారమును నిలిపి
వేసెదమని చెప్పఁగా వ్రాసియిచ్చినదియు - ఆడుది వ్రాసియిచ్చినదియు - పసివాఁ

డు వ్రాసియిచ్చినదియు - బలాతాగ్రముచేత వ్రాసియిచ్చినదియు - భయపడి వ్రాసియిచ్చినదియు మోసపోయి
వ్రాసియిచ్చినదియు- చెల్లదని నారదులచేఁజెప్పఁబడియున్నది॥ తనచేత వ్రాయఁబడినదిగాని యేయొకనిచేత వ్రా
యింపఁబడినదిగాని ఆయాదేశపు వాడుకననుసరించి-కుదవయుంచుకొన్నవిషయమందాకుదవయొక్క వివరణముగలది
గాను అథాసందర్భమునకు విరోధములేనిదిగాను అక్షర మొకటైనవిడిచిపోనిదిగాను నుండవలయును- ఆయాదేశమం
దు వ్రాసికొనుపత్రములాయాదేశములలో వాడుకగానుండుభాషతో వ్రాయవచ్చును - ఇట్లు వ్రాయఁబడినపత్ర
ముప్రమాణమని యొప్పుకోఁదగినది॥ రాజశాసనమునకువలెలక్షణలక్షితములైన శబ్దములతోనే వ్రాయవలయుననుని
యమముపత్రమునకకగ్రాహలేదు- ఇట్లు నారదులచేఁజెప్పఁబడియున్నది॥

౮౮

మూ. ఋణం లేఖ్యంకృతం దేయంపురుషైస్త్రీభిరేవతు॥౮౭౪॥

వ్యా॥ లేఖ్యప్రసంగేన లేఖ్యరూఢమవ్యుజంత్రిభిరేవదేయమిత్యాహ॥ ఋణమితి॥ యథాసాత్మ్యాదికృత
మృణంత్రిభిరేవదేయంతథా లేఖ్యకృత మప్యహర్థః పుత్రతత్పుత్రైస్త్రీభిరేవదేయం - నవతుథాఁదిభిరితినియ
మ్యతే- ననుపుత్రపౌత్రైర్యుజందేయమిత్యవిశేషణణమాత్రంత్రిభిరేవదేయమితినియమితమేవ- బాధమన్వైకో
త్సగఃస్యపత్రారూఢణవిషయేస్త్ర్యత్యంతరప్రభవా మపవాదశంకా మపనేతు మిదంవచనమారబ్ధం - తథాహి-
పత్రలక్షణమభిధాయకాత్యాయనేనాభిహితం - ఏవంకాలమతిక్రాంతం పితౄణాం దావ్యతే ఋణమితి - ఇత్థంప
త్రారూఢమృణమతిక్రాంతకాలమపిపితౄణాంసంబంధిదావ్యతే- అత్రపితౄణామితిబ. హువచననిదేశాతాగ్ర
లమతిక్రాంతమితివచనా చ్చతుథాఁదిదావ్యతభిప్రతీయతే- తథాహారీతేనాపి - లేఖ్యంయస్యభవేద్దస్త్రేలాభం
తస్యవినిధిశేదీతి - అత్రాసియస్యహస్తై లేఖ్యమస్తి తస్యఋణలాభభితి సామాన్యేనచతుథాఁదిభ్యోవ్యుజలా
భోస్తీతిప్రతీయతే- అతశ్చైతదాశంకానివృత్త్యర్థమేతద్వచనమితియుక్తం- వచనద్వయంతుయోగీశ్వరవచనా
నుసారేణయోజనీయం॥

౮౭౪

తా॥ లేఖ్యప్రస్తావముమీఁదపత్రమందు వ్రాయఁబడినయప్పునైనను మూడుతరములవారే తీర్చవలయుననిచె

పత్రముమీఁది యప్పును
దీర్చవలసినవారు.

ప్పుచున్నాడు॥ పత్రమువ్రాసియియ్యకతీసుకొన్నయప్పునువలె పత్రారూఢమైన య
పునునప్పుతీసుకొన్నవాడును అతనికొడుకును మనుమఁడును దీర్చవలయుఁగానిముని
మనుమఁడుమొదలగు వారుతీర్చనక్కఱలేదు - ఈయంశముపుత్రపౌత్రులెఋణము
దీర్చవలసినవారని చెప్పియున్న సామాన్యవిధిచేతనే స్పష్టమైయున్నను- పితరులుచేసి

నయప్పు కాలముగడచినదైననిప్పింపఁబడుననుకాత్యాయనవచనముచేతను- ఎవనిచేతఁబత్రమున్నదో వానికిత్రవ్యము
వచ్చుననుహారీతవచనముచేతనునుపత్రారూఢమైనయప్పునుమునిమనుమఁడుగూడఁ దీర్చవలయునేమోయను శంక గ
లుగఁగా నట్లుదీర్చనక్కఱలేదని యీవచనముచేఁ దెలుపఁబడుచున్నది గనుక నారెండువచనములకుఁగూడ నీవచనాభి
ప్రాయముననుసరించియెఅథా ముచేయవలసినది॥

౮౭౪

మూ. ఆధిస్తుభుజ్యతేతావద్యావ ద్దన్న ప్రదీయతే॥౮౮॥

వ్యా॥అస్యాపవాదమాహ॥ఆధిరితి,సబంధకేపత్రామీధముణేప్రభిరేవదేయమినియమాద్యణాపకరణానని
 కారిణామాధ్యపాకరణేవ్యనధికారపాప్రాప్తిదమువ్యతే-యావచ్చతుర్థేనపంచమేనవాముణంనప్రదీయతేతావత్త
 దేవాధిస్సుజ్యతత్తివదతాసబంధకణాపకరణేచతుర్థాదైరవ్యనికారోదశే-నన్వేతదప్యక్తమేవఫలభోగ్యో
 ననశ్యతీత్యక్తత్వాదితి-సత్యం-తదప్యేతస్మిన్నసత్యపవాదవచనేపురుషత్రయవిషయమేవస్యాదితి సర్వచనవద్యం
 తా॥ పూర్వమందుఁజెప్పినదాకిపిశేషవిధి॥వడ్డికిఁజెల్లుగాఫలముననుభవించుచుండిఅ
 వడ్డికిఁగా ఫలము ననుభ
 వించునట్లుకుదవయుంచి సలుతీర్చినపుడుఁడుదలచేయఁదగినకుదవ అసలుతీరునంతవఱకు ననుభవించఁదగినది-
 వ్రాసియిచ్చిన పత్రము అనఁగాఁజ్ఞీయస్వవిషయమందు మునిమనుమఁడుగాని వానికొడుకుగానిఅనలుతీర్చినే
 మీదియప్పుదీర్చునుప్రపా నికుదవసొమ్మునుపిడదలచేయవలయుననుట - వడ్డికిఁగా ఫలముననుభవించు కుదవసొ
 త్రాదులకునుబాధ్యతగదు మ్మొన్నటికినిశంపఁచిపూర్వముచెప్పఁబడియున్నను అదిమనుమనివఱకనిదలఁచకుండు
 టతైయిచ్చటఁదేటముగఁజెప్పఁబడెను॥

మూ. {దేశాంతరస్థమస్తేఖ్యనష్టోత్పప్టేహ్యతేతథా॥భిన్నే॥
 {దగ్ధఫవాభిన్నే లేఖ్యహస్యత్తుకారయేత్ ॥౮౯॥***}

వ్యా॥ పాప్రసంగికంపరిసమాప్య ప్రకృతమేవానుసరతి॥ దేశాంతరస్థతి॥ వ్యవహారాక్షమేపత్రైవతాస్త్రిత
 రంకుర్యాదితివిధీయతే-వ్యవహారాక్షమత్వంచాశ్యంతవ్యవహితదేశాంతరస్థపత్రైదుస్తేఖ్యమస్తానిసందిహ్యమానా
 న్యవాచకారిలెఖ్యానిలిప్యక్షరాణి పదానివాయస్త్రితద్దులైఖ్యంతస్త్రితద్దుస్తేఖ్య-నష్టేకాలవశేనోత్పప్టేనపీహ
 ర్భుల్వాదినామృదితలిప్యక్షరే-హ్యతేతస్కరైఃభిన్నేవిదళితే-దగ్ధేభిన్నేద్విధాభూతేనత్యన్యస్థవతి-ఏతచ్ఛాష్టి
 ప్రత్యధిఁనోఃపరస్పరానుమతౌసత్యాం-విమత్యాంతువ్యవహారపాప్రాసత్యాం దేశాంతరస్థపత్రానయనాద్యపే
 త్తయా కాలవిశేషోదాతవ్యః-దుగ్ధదేశావస్థితేనష్టేవాపత్రేసాక్షిభిరేవ వ్యవహారనిర్ణయఃకార్యః-యథాహ
 నారదః-లెఖ్యదేశాంతరస్థపత్రేణేదుర్లిఖితేహ్యతే॥ సతస్త్రతా-లకతణమసతోద్రష్టృదర్శనమితి-సతోవిద్య
 మానస్యపత్రస్యదేశాంతరస్థస్యానయనాయకాలకరణం కాలావధిదాతవ్యః-అసతఃపునరవిద్యమానస్యపూర్వం
 యేద్రష్టారసాక్షిణస్తైదేశానంవ్యవహారపరిసమాపనంకార్యం-యదాతుసాక్షిణోనసంతి తదాదివ్యేననిర్ణయః
 కార్యః-అలెఖ్యసాక్షిశేదైవీంవ్యవహారేనిర్నిధిశేదితిస్తరణాత్-ఏతచ్ఛజానపదంవ్యవస్థాపత్రం-రాజకీయమపివ్య
 వస్థాపత్రమీద్యతమేవభవతి-ఇయాంస్తువిశేషః-రాజ్యస్వహస్తసంయుక్తంస్వముద్రాద్విహితంతథా॥రాజకీ
 యంస్తుతంలెఖ్యం సర్వైవ్యర్థేషుసాక్షిమదితి-తథాన్యపిరాజకీయంజయపత్రంవృద్ధపసిష్టేనోక్తం-యథోప
 న్యస్తసాధ్యాభాసంయుక్తం సాక్షరక్రియం॥ సావధారణకంచైవజయపత్రకమివ్యతే॥పాప్రీవాకాదిహస్తాంకం
 ముద్రితంరాజముద్రయా॥ సిద్ధేధేవాది నేదగ్యాజ్ఞయినేజయపత్రకమితి॥ తథాసభాసదోపి మతంమేముకపుత్ర
 స్యేతిస్వహస్తందమ్యః-సభాసదశ్చయేతత్రస్తృతిశాస్త్రవిదస్థినితాః॥యథాలేఖ్యపిదౌతదవత్స్వహస్తంచవ్య
 రేవతత్తిమనుస్తరణాత్-సభాసదాంచపరస్పరానుమతివ్యతిరేకేణనవ్యవహారోనిశ్శల్యోభవతి-యథాహనారదః-
 యత్రసభ్యోజనస్సర్వస్సాశ్చేతదితిమన్యతే॥సభాశ్శల్యోవివాదస్సాన్యత్రశల్యస్తవ్యధాభవేదితి-ఏతచ్ఛచతుష్ప
 ద్వ్యవహారపవ-సాధయేత్సాధ్యమథాయచ్చతుష్పదాన్వితంచతత్॥ రాజముద్రాంకితంచైవజయపత్రకమివ్య
 తత్తితిస్తరణాత్-యత్రోహితా-యథా-అన్యవాదీక్రియాద్వేషీనోపస్థాతాదుర్దరః॥ఆహూతప్రపలాయీచ
 హీనఃపంచవిధస్తృతత్తితి-తత్రసజయపత్రమస్త్రీ-అపితుహీనపత్రమేప-తచ్ఛకాలాంతరేదండప్రాప్త్యర్థం-జ
 యపత్రంతుప్రాజ్ఞ్యయవిధినిధ్యర్థమితిశేషః॥

తా॥ ప్రస్తావానుసారముగాఁజెప్పినవిషయమునుజాలించి ప్రకృతవిషయమునుజెప్పుచున్నాఁడు॥పత్రమునూ
 రదేశమందున్నను పత్రముందు వ్రాయఁబడినమాటలుగాని అక్షరములుగాని సందే
 పత్రము చెడ్డప్పుడుమటి హింపఁదగినవిగానున్నను- పత్రముపోయినను- పత్రముందలియక్షరములుమాసిగను-

యొక పత్రము వ్రాసి పత్రమునుదొంగలెత్తుకొనిపోయినను- పత్రముచినిగినను- కాలిపోయినను- రెండుతున
యావలయును. కలుగాఁబోయినను- మఱియొకపత్రమువ్రాసియావలయును - ఇదిఅప్పిచ్చినవాఁడు
ను- దీసుకొన్నవాఁడునుసమ్మతించినపక్షమందుజరగఁదగినది- అట్లుసమ్మతించకఆవ్య

వహారమున్వాయసభకువచ్చినపక్షమందు దూరదేశమందుండుపత్రమునుదెప్పింపనుదగినగడువీవలయును - పత్రము
దెప్పింపనసాధ్యమగుచోటనున్నను-పత్రముపోయినను- సాక్షులనువిమర్శించి యావ్యవహారమునునిర్ణయింపవల
యును- ఇట్లువారదులచేతనుజెప్పఁబడియున్నది- సాక్షులులేనిపక్షమందు దివ్యప్రమాణముచేత వ్యవహారమును నిర్ణ
యింపవలయును- ఇట్లుస్మృతియున్నది- ఈచెప్పినదిజానపదమయినవ్యవస్థాపత్రము- రాజకీయమగువ్యవస్థాపత్రము
నుమైజెప్పఁబడినరీతినేవ్రాయఁబడి రాజుచేవ్రాలును రాజుమొహరునుగలిగినదిగానుండును - రాజకీయమగునదిజ
యపత్రమొకటియున్నది-అదియెట్లనిన- వాది వాదములెచ్చినరీతిని- సాధింపవలసినయంశమును-దానికిఁబ్రతివాదిచె
ప్పినయుత్తరమును - సాక్షులరుజువును-అందుమీఁదఁజేసినతీర్పునుగలదిజయపత్రము- అట్టిజయపత్రమువ్రాసిదాని
మీఁదన్వాయాధికారిచేవ్రాలుచేసి రాజుమొహరునువేసి వ్యాజ్యముతీర్పుకాఁగా నేజయమునుబొందినవానికివలయు
ననివృద్ధవసిష్ఠులచేఁజెప్పఁబడియున్నది- అట్టిజయపత్రమందు న్యాయసభయందుండుసభ్యులును మేముసమ్మతించి
తిమనిచేవ్రాలుచేయవలయును- అట్లుమనుపదనమున్నది - సభికులందఱుసమ్మతించక వ్యవహారమునిశల్యమైనదిగా
దు- అట్లునారదులుచెప్పియున్నారు- ఇది (౮వ) స్లోకమందుఁజెప్పినరీతిగా చతుష్పదవ్యవహారవిషయమని లేలియున
ది- సాధింపవలయునర్థమునుసాధించి ప్రతిజ్ఞాపాదోత్తరపాదక్రియాపాదసాధ్యసిద్ధిపాదముల నెడు నాలుగుపాద
ములనువ్రాసి రాజుమొహరువేసియుండునదియెజయపత్రమనిస్మృతియున్నది - వాదమందుహీనతసంభవించువిష
యము- వాదియొక్కవ్యాజ్యమునకు ఉత్తరముచెప్పక మఱియొకవిషయమునువాదించువాడును - సాక్ష్యము నొప్పికొ
ననివాఁడును- గడువుప్రకారముగానివాఁడును- ఊత్తరముచెప్పనివాఁడును- పిలుపించునపుడుపఱుగైత్తిపోవువాఁడు
ను- వీరైదుగురును హీనవాదులనంబడుదురు - వీరివిషయమందుజయపత్రములేదు-ఇంక నేమనఁగామఱియొకప్పుడు
వీఁడుహీనవాదియనిలేలినదండించుటకుఁజూహీనపత్రముగలుగును - జయపత్రమిచ్చుట మఱియొక న్యాయస్థానమం
దుఁబూర్వ మొకచోటనివిధమునజయముగలిగియున్నదనిలేలియుటకు- ఇదిజయపత్రహీనపత్రములకుఁగలభేదము॥ ౮౯

మూ. { సందిగ్ధలెఖ్యశుద్ధిస్సాన్యత్స్వహాస్తలిఖతాదిభిః॥ యుక్తిః }
{ ప్రాప్తిక్రియాచిహ్నసంబంధాగమహేతుభిః॥ ౯౦ ॥ }

వ్యా॥ లెఖ్యసందేహానిర్ణయనిమిత్తాన్యహా॥ సందిగ్ధేతి॥ శుద్ధమశుద్ధంవేతినందిగ్ధస్య లెఖ్యస్యశుద్ధిస్త్వహా
స్తలిఖతాదిభిస్సాన్యత్ స్వహాస్తేనలిఖతంయల్లెఖ్యాంతరం తేనశుద్ధిర్వదిసదృశాన్యక్షరాణిభవంతి తదాశుద్ధిస్సాన్యది
వ్యభాః- అదితద్వాలాన్యై లెఖికస్వహాస్తలిఖతాంతరసంవాదాచ్ఛుద్ధిరితి- యుక్త్యాప్తిర్ముక్తిప్రాప్తిః - దేశ
కాలపురుషాణాం గ్రవ్యేణసహసంబంధఃప్రాప్తిః - అన్వికదేశేఽన్వినాగ్రలై స్యపురుషస్యేదంద్రవ్యం ఘటతఇతి
యుక్తిః- క్రియాతత్సత్కుప్తన్యసః- చిహ్నముసాధారణం శ్రీకారాది - సంబంధోఽథిప్రత్యథికోనోపూర్వమ
పిపరస్పరవిశ్వాసేన దానగ్రహణాదిసంబంధః- ఆగమోన్యైతావతోర్థస్యసంభావితఃప్రాప్తిప్రప్రాయః- ఏతపి
ఎహేతవః- ఏభిహేతుభిస్సందిగ్ధలెఖ్యశుద్ధిస్సాన్యదిత్యన్వయః- యదాతులెఖ్యసందేహానిర్ణయోనజాయతే తదా
సాన్యిద్ధినిర్ణయఃకార్యః- యథాహకాత్యాయనః- దూషితేపత్రికేవాదీ తదాహాథాంస్తు నిర్ణికేదతి - సాక్షిస
ద్భావవిషయమిదంవచనం - సాక్ష్యసద్భావవిషయంతుహోరీతవచనం-సహయైతత్కృతంపత్రంకూటమేతేనకారితం।
అధికృత్యతత్పత్రమిదివిధేననిర్ణయఇతి॥

౯౦

తా ॥ పత్రముయథార్థమైనదొనాకాదాయని సందేహముగలిగినపక్షమందు- ఆపత్రమందుచేవ్రాలుగల

పత్రముందు సందేహ
ముగలిగెనేనిర్ణయం

ఋణికునిచేతమఱియొకపత్రికయందక్షరములువ్రాయించిఆయత్తురములుపత్రముం
దలిచేవ్రాలునకుసరియైనవిగానున్నవాలేవాయనిమాచిసరిగానుండేనేని ఆపత్రము
యథార్థమైనదనియెంచఁదగినది - ఈరీతిగానే ఆపత్రపు సాక్షులచేతను పత్రము

చుక్రముము.

వాగ్రిసనవాణచేతను అక్షరములువాగ్రియించిఅక్షరములను పత్రీహందలియక్షరము
ములకుసరిచూడవలయును॥ ఇదియునుంగాక - పత్రీహందుదాహరించబడినకాలముం

దచ్చోటనంతర్రవ్య మప్పిచ్చుటకీధనకునకుశక్తిగలదాలేదాయనియు నీయునికింగ్రవ్య మప్పురియవలసినయక్కఱ
లదాలేదాయనియు నీ మొదలగువిషయములనాలోచించుటచేతను - సాక్షులుచెప్పెడుమాటలవైఖరిచేతను - ఏదైనఇ
తరసాధారణముగాని గుఱుతుండినపక్షమందు దానిచేతను - అధికప్రత్యఘటంతకుముందొకరితోనొకరులేవాడే
పీగల వారాలేనివారాయనివిచారించుటచేతను - అప్పిచ్చినవాడు యేయపాయమువల్ల తనగ్రవ్యమునుమఱలరాఁట
ట్టకొనవచ్చుననితలంచి యప్పిచ్చెనోఆయపాయమును విచారించుటచేతను - ఈహేతువులచేత పత్రీయ యథాధిక
మైనదనిగాని తప్పుపత్రీయనిగానిణయింపవలయును - ఇట్లుపత్రమందు సందేహములేరనిపక్షమందు వారదులుచె
ప్పినరీతినిసాక్షులనువిచారించి లేలునుకోవలయును - సాక్షులులేనిపక్షమందు హాఠితులుచెప్పినరీతిగా దివ్యప్రమాణ
ముచేతవ్యవహారమునునిణయింపవలయును॥

౯౦

మూ. { లేఖ్యస్యపుష్టేవిలిఖేద్దత్వాదత్వణికోధనంధనీ }
{ వోపగతందద్యాత్స్వహస్తపరిచిహితం ॥ ౯౧ ॥ }

వాగ్రి || ఏవంశోధితేపత్రేయుజేపదాతద్యేప్రాప్తైయదాకృత్సమేవ యుజంతాతుమసమఖస్తదాకింక
తేవ్యమిత్యతాహ॥ లేఖ్యస్యేతి॥ యదాధమణికోస్సకలమృణందాతుమసమఖస్తదాత క్త్యససారేణదత్వాదత్వా
పూర్వకృతస్య లేఖ్యస్యపుష్టేవిలిఖేదేతత్తయాదత్తమితి - ఉత్తమణోవా - ఉపగతం ప్రాప్తం ధనంతస్యేవలే
ఖ్యస్యపుష్టేదద్యాదభిలిఖేదేతావత్తయాలబ్ధమితి - కథం - స్వహస్తపరిచిహితంస్వహస్తలిఖితాక్షర పరిచిహి
తం - యదోపగతంప్రవేశపత్రీంస్వహస్తలిఖితచిహితమధమణాయోత్తమణోదద్యాత్ ॥

౯౧

ఒక సారిగా నప్పుతీర్చి
జాలని వాడు చేయవల
సినక్రముము.

తా॥ ఈవలయునప్పంతయు నొక సారిగానీజాలకకొంతకొంతగానిచ్చుచున్నపక్షమం
దుఅప్పుడప్పుడుతీరినద్రవ్యమునుపత్రీమునకువెనుక ప్రక్క యునికుడుగానిధనికుడు
గానితనచేవ్రాబుతోడచెల్లువ్రాయవలయును - లేనిపక్షమందుధనికుడింతమాత్రము
ద్రవ్యమునాకుఁజెల్లినదనితనచేవ్రాబుతోనప్పుకాపునకురసీదైన వ్రాసియీవలయు.

మూ. తద్వణింపాటయేల్లేఖ్యంశుద్వైవాన్యత్తకారయేత్ ॥ ౯౧౪ ॥

వాగ్రి || యుజతుకృత్సేదత్రేలేఖ్యంకింకతేవ్యమిత్యతాహ॥ దత్వేతి॥ క్రమేణసకృదేవవాక్యత్సమృణం
దత్వాపూర్వకృతంలేఖ్యంపాటయేత్ - యదాదుగ్దేశావస్థితం లేఖ్యంనష్టమున్నుప్తంవా తదాశుద్వైఅధమణి
త్వనివృత్త్యథామస్యలేఖ్యంకారయేదుత్తమణిః - పూర్వోక్తక్రమేణోత్తమణ్ణోవిశుద్ధిత్ర మధమణాయప
ద్యాదత్వథాః॥

౯౧౪

అప్పంతయుఁదిరినపిన్నట
పత్రీముదించివేయవలె.

తా॥ అప్పంతయుఁదిరినపిన్నటబ్రహ్మము నేమిచేయవలయుననిన - అప్పుడప్పుడుగాఁగాని
యొకసారిగాఁగానిఅప్పంతయుఁదిరినపిన్నటపత్రీమునుదించివేయవలయును - పత్ర
ముదేశాంతరమందుండిననుపోయిననుపత్రీమునుదించుటకు ౧౦క నేపిధమయిన యను
పపత్తియుండినను ధనికుడుఅప్పుకాపునకుసీపునాకుఁదీర్చవలయునప్పు ౧ శ్లేషముగఁదిరి

నదనియొక శుద్ధిపత్రీకతనచేవ్రాబుతో వ్రాసియీవలయును॥

౯౧౫

మూ. సాక్షిమచ్చభవేద్యద్వాతద్వంససాక్షికం॥ ౯౧౬ ॥

వాగ్రి || ససాక్షి కేయుజేకృత్సేదాతవ్యేకింకతేవ్యమిత్యతాహ॥ సాక్షిమదితి॥ యత్తు ససాక్షికవృణంత
త్పూర్వసాక్షి సమక్ష మేవదద్యాత్ ॥

౯౧౬

తా॥ పత్రీము వ్రాసియీక సాక్షులనుంచితీసుకొన్నయప్పుతయుఁదిర్చునపుడుచేయవలసినదెట్లనిన సాక్షు
లనుంచితీసుకొన్నయప్పును మొదటిసాక్షులయెదుట నేతీర్చవలయును॥

౯౧౭

—❀ లేఖ్యప్రకరణమాయెను. ❀—

— ఖి ఇకదివ్యప్రమాణప్రకరణము. ఖి —

మూ. తులాగ్నావ్యపావంకోశోదివ్యానీహవిశుద్ధయే॥౯౨॥

వ్యా || లిఖితసాక్షిభుక్తిలక్షణంత్రివిధంమానుషప్రమాణముక్తమథావసరప్రాప్తం దివ్యప్రమాణమభిధాన్యోతులాగ్నావ్యపక్షత్యాదిభిరాద్యైఃపంచభిన్నోక్తైర్దివ్యమాతృకాంకభయతి- తత్రతావద్దివ్యాన్యుద్దిశతి || తులేతి || తులాదీనికోశాంతానిపంచదివ్యానీహధర్మశాస్త్రేవిశుద్ధయేసందిగ్ధస్యాథాస్యసందేహానివృత్తయేదాతవ్యాని॥

తా || లిఖితము-అనుభవము-సాక్షులు- అనిమూడువిధములయినమానుషప్రమాణములనుజెప్పియిచటదివ్య

ప్రమాణమును జెప్పఁబోవుచు నాదివ్యముల వివరణము వైదుశ్లోకములచేఁ జెప్పఁచు
దివ్యప్రమాణములపేర్లు న్నాఁడు- అందీయథాశ్లోకమునందుదివ్యముపేర్లునుద్దేశించుచున్నాఁడు || తులాదివ్య
తులాగ్నిజలవిషకోశ
ములని. ము- అగ్నిదివ్యము-జలదివ్యము- విషదివ్యము- కోశదివ్యము - అనివ్యవహారములయందుగలుగుసందేహములుదీరుటకీయయిదువిధములదివ్యప్రమాణములుచేయింపఁదగినవి

మూ. మహాభియోగేష్వేతాని॥౯౩॥

వ్యా || నన్వన్యాన్యపితండులాదీనిదివ్యానిసంతి- ధటోగ్నిరుదకంచైవవిషంకోశస్తతైవచ | తండులాశ్చైవదివ్యానిస్తమస్తమాషకఇతి పితామహస్తరణాదతః కథమేతావంతివేదితవ్యానీత్యతాహ || పితామహాభియోగేష్వేవనాన్యత్రైతినియమ్యతే- నపునరిమాన్యేవదివ్యానీతి-మహత్త్వావధించవత్వతి - నన్వల్పాభియోగేష్వపికోశోస్త్యేవ- కోశమల్పేపిదాపయేదితిస్తరణాత్ - సత్యంకాశస్యతులాదిషుపాతో నమహాభియోగేష్వేవేతినియమాథః- కింతుసావప్తంభాభియోగేపిప్రాప్త్యథాపన్యథాశంకాభియోగఎవస్యాత్ - అపప్తభాభియుక్తానాంధటాదీనినినిదిశేత్ | తండులాశ్చైవకోశశ్చశంకాస్వేవనసంశయఇతిస్తరణాత్ ||

౯౨౪

తా || పితామహస్త్రుతియందుతండులదివ్యము - తప్తమాషదివ్యము - అనిరెండధికముగాఁ జెప్పఁబడియుండ

గానిచ్చటనేదునేచెప్పటయేమనఁగానివిగొప్పవ్యవహారములయందుజరిగింపఁదగినవి
ఈచెప్పినదివ్యప్రమాణములుగొప్పవ్యవహారములుగొప్పవ్యవహారములనితెలియుటకైచెప్పఁబడెనుగానియేదివ్యములనితెలియుటకైచెప్పఁబడ్డవిగావని
యెఱుంగవలయును - వ్యవహారముగొప్పదియనుటకవధి- మిఁదఁదెలుపఁబడును- కోశదివ్యమునల్పవ్యవహారమందును జరిగింపవచ్చుననెడుస్త్రుతిచేత నల్పవ్యవహారమందునుగోశదివ్యముగలదు - ఐననుగట్టిగాఁబ్రతిజ్ఞచేసినవ్యవహారములయందుఁడులాదిదివ్యములనుజేయింపవలయును- గుమానుచేతఁదేఁబడినవ్యవహారములయందే తండుల

కోశదివ్యములనుజేయింపవలయుననెడుస్త్రుతిచేతఁ గోశదివ్యమునకుగుమానుచేతఁదేఁబడినవ్యవహారమందేకానిమఱియొకచోటఁబ్రవృత్తిలేకపోఁగా సావప్తంభవ్యవహారములయందుఁబ్రవర్తించుటకైయిచటఁ గోశదివ్యమునుజెప్పటయనితెలియవలయు॥

౯౨౫

మూ. శీఘ్రకస్థేభియోక్తరి॥ ౯౩ ||

వ్యా || మహాభియోగేషు శంకితేషు సావప్తంభేషుచావిశేషేణప్రాప్తావపవాదమాహ || శీఘ్రకస్థితి || ఏతాఃతులాదీనిదివ్యాన్యభియోక్తరిశీఘ్రకస్థేభియుక్తస్యభవంతి - శీఘ్రకంశిరః వ్యవహారస్య చతుర్థపాదోజయపరాజయలక్షణస్తేనచదండోలత్వతే - తత్రప్రతివృత్తిశీఘ్రకస్థః - తత్ప్రాయుక్తదండభాగిత్యథః - తథాచాభియోక్తరిపరాజయనిమిత్తందండంధాస్యామీతి ప్రతిజ్ఞాంకుర్వత్యభియుక్తస్యదివ్యానిభవంతీత్యథః॥

౯౩

తా || గొప్పవ్యవహారములు- నిశ్చయముచేతఁబ్రతిజ్ఞాపూర్వకముగాఁదేఁబడినవైనను గుమానుచేతఁదేఁబడిన

వైనను ఆవ్యవహారములయందెల్ల సామాన్యముగాఁడులాదిదివ్యములుప్రాప్తమగు
తులాదిదివ్యప్రమాణము చుండగా ఆగొప్పవ్యవహారములయందును తులాదిదివ్యములు చేయింపఁదగినసమయమునుజెప్పఁచున్నాఁడు || ప్రతివాదితులాదిదివ్యప్రమాణములుచేసినపక్షమందునేనోడినందుకుఁబొందఁదగినదండమునుబొందెదను - చేయఁజూలని పక్షమందుప్రతివాది

యోడినట్లొప్పుకోవలయునని వాదిప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నపక్షమందుఁ బ్రతివాదిచేదులాదిదివ్యప్రమాణములు చేయు పఁదగినవి॥

౯౩

మూ. రుచ్యావాన్యతరఃకుర్యాదితరోవతయేద్భిరః॥౯౩౪॥

వా॥ తతోధీః లేబయేత్యన్యః ప్రతిజ్ఞాతాథాసాధనమితిభావప్రతిజ్ఞావాదిననివక్రియేతివ్యవస్థాదశితా. తదప వాదమాహ॥ రుచ్యేతి ॥ రుచ్యాభియోక్తృభియుక్తయోః పరస్పరసంప్రతిపత్త్యాన్యతరోభియుక్తోభియోక్తావా శిరశ్శారీరమథాదండంవావతయేదంగీకుర్యాత్ - అయమభిసంధిః - సమా నుషప్రమాణపద్ధివ్యప్రమాణం భావైకగోచరం అపితుభావాభావావిశేషేణగోచరయతి - అతశ్చ మిన్యోత్తరేప్ర త్యవసూరిందనే ప్రాజ్ఞాన్యేవాధిప్రశ్నానోరన్యతరస్యేచ్ఛయాదివ్యంభవతితి-అల్పాభియోగేమహాభియో గేశంకాసావష్టంభయోరప్యవిశేషేణకోశోభవతీత్యుక్తం - తులాదీనివిషాంతానితుమహాభియోగేష్యేవసావష్టంభే ష్యేవేతిచనియమోదర్శితః॥

౯౩౪

తా ॥ ఏదైననొకటికలదనివాదించువానియొక్క సాత్యోదులనేవిమర్శింపవలయునుగాని లేదనివాదించువాని

సాత్యోదుల విమర్శింప నక్కఱలేదని ముందుచెప్పఁబడి యున్నదిగదా యీదివ్యప్ర
దివ్య ప్రమాణము వాది మాణవిషయంబట్లుకాదనిచెప్పుచున్నాడు ॥ అధిగానిప్రత్యధిగానియొక్కడు రెం
గాని ప్రతి వాది గాని డవవానిసమ్మతిచేతదివ్యప్రమాణముచేసినపక్షమందుఅట్లుసమ్మతించినవాడుదండన
యొంటిరుల సమ్మతిచేఁ మునకొప్పుకొనవలయును- ఇట్లుచెప్పబడితే వాదివాదమబద్ధమని యుత్తరముచెప్పిన
జేయవచ్చును. వ్వడుగాని- వాదివాదమబద్ధమనుటకు హేతువు చెప్పినప్పుడుగాని ఈవ్యవహారమం
దువాది ముందుపరాజితుడై యున్నాడనియుత్తరము చెప్పినప్పుడుగాని వాదిప్రతి

వాదులాంటిరులయనుమతిచేతదివ్యము చేయఁదగును - అందువ్యవహారముగొప్పదైనను గొంచెమైనను నిశ్చయము చేతఁబ్రతిజ్ఞాపూర్వకముగాఁదెచ్చినదైనను గుమానుచేతఁదెచ్చినదైననుకోశదివ్యముచేయింపఁదగును-తులమొకలు విషమువఱకుఁజెప్పఁబడినదివ్యములు నిశ్చయముచేతఁ దెచ్చినగొప్ప వ్యవహారముల యందు మాత్రమే చేయింపఁదగు ననితెలుపఁబడియె॥

౯౩౪

మూ. వినాపిశీర్గ-కాతు-ర్యాన్నపద్రోహేథపాతకే॥౯౩౫॥

వా॥ అల్పాభియోగేమహాభియోగేశంకాసావష్టంభయోరప్యవిశేషేణకోశోభవతీత్యుక్తం - తులాదీనివి షాంతానితుమహాభియోగేష్యేవసావష్టంభేష్యేవేతిచ నియమోదశితస్తత్ర సావష్టంభాభియోగేష్యేవేత్యస్యా పవాదమాహ॥ వినేతి॥ రాజద్రోహాభిశంకాయాంబ్రహ్మహత్యాదిపాతకాభిశంకాయాంచ - శిరస్థాస్యినావినా పితులాదీనికుర్యాత్ - మహాచౌర్యాదిశంకాయాంచ- యథాహనారదః - రాజభిశ్శంకితానాంచ నిధిహస్తానాంచ ద స్యుభిః । అస్త్రశుద్ధిపరాణాంచదివ్యందేయంశిరోవినేతి- తండులాఃపునరల్పచౌర్యశంకాయామేవ - చౌర్యేతుతండు లాదేయానాన్యత్రేతివినిశ్చయఇతిపితామహవచనాత్ - తప్రమాపస్త్రమహాచౌర్యాభిశంకాయామేవ-చౌర్యశం కాభియుక్తానాంతప్రమాపివిధియతఇతిస్తరణాత్ । అన్యేపునశ్శపథాలపాదవిషయాః ॥ సత్యవాహనశస్త్రాగ్ని గోబీజకనకానిచ । దేవతాపితృపాదాంశ్చదత్తానిసుకృతానిచ॥ స్మృతేద్భిరాంసిపుత్రాణాందారాణాంసుహృదాం తథా । అభియోగేషుసర్వేషుకోశపానమథాపివా॥ ఇత్యేతేశపథాఃప్రోక్తామనునాస్వల్పకారణఇతినారదస్తరణా త్ - యద్యపిమానుషప్రమాణానిర్ణేయస్యనిర్ణాయకంయదైదివ్యమితిలోకప్రసిద్ధ్యాశపథానామపిదివ్యత్వం- తథా పికాలాంతరనిర్ణయనిమిత్తత్వేన సమనంతరనిర్ణయనిమిత్తేభ్యోధటాదిభ్యోదివ్యేభ్యోభేదేనవ్యవదేశోబ్రాహ్మణపరివ్రాజకవత్ - కోశస్యతుశపథత్వేపిధటాదిషుపాతోమహాభియోగవిషయత్వేనావష్టంభాభియోగవిషయత్వే నచధటాదిసామ్యాన్నతుసమనంతరనిర్ణయనిమిత్తత్వేన - తండులానాం తప్రమాపకస్యచ సమనంతరనిర్ణయని మిత్తత్వేవ్యల్పవిషయత్వేన శంకావిషయత్వేనచధటాదివైలక్షణ్యాత్తైష్యపాతఇతిసంతోష్టవ్యం - ఏతానిచదివ్యా నిశపథాశ్చయథాసంభవమృణాదీషువివాదేషుప్రయోక్త వ్యాని - యచ్ఛపితామహవచనం- స్థావరేషువివాదేషు

దివ్యానిపరివర్జయేదితి తదపిలిఖితసామంతాదిసద్భావేదివ్యానిపరివర్జయేదితివ్యాఖ్యాయం - ననువివాదాంతరే
వ్యపిప్రమాణాంతరసంభవేదివ్యానామనవకాశపవ - సత్యమృణాదివివాదేషాక్షలక్షణసాత్ముపన్యాసేఅర్థి
నాకృతేపిప్రత్యర్థి యదిదండాభ్యుపగమావప్తంభేనదివ్యమువలంబితేతదాదివ్యమపిభవతి - సాక్షిణామాశయదోష
సంభవాదివ్యస్యచనిదోషత్వేనవస్తుతత్వవిషయత్వాత్తల్లక్షణత్వాచ్చధర్మస్య - యథాహనారదః - తత్రసత్యే
స్థితోధర్మోవ్యవహారస్తుసాక్షిణి । దైవసాధ్యేపారుషేయ్యాంసలేఖ్యంవాప్రయోజయేదితి - స్థావరేషు వివాదేషు
ప్రత్యర్థినాదండావప్తంభేనదివ్యావలంబనేకృతేపిసామంతాదిదృష్టప్రమాణసద్భావేనదివ్యంగాహ్మమితివికల్పని
రాకరణార్థం - స్థావరేషువివాదేష్విత్యాదిపితామహవచనం - నాత్యంతికదివ్యనిరాకరణార్థం - లిఖితసామంతా
ద్యభావేస్థావరవివాదేష్వనిర్ణయప్రసంగాత్ ॥

౯౮

తా॥ వాదిప్రతిజ్ఞచేసినపుడే చేయింపదగినవనిచెప్పబడినదివ్యములనుకొన్నివిషయములయందుప్రతిజ్ఞలేకుం
డిననుజేయింపదగుననిచెప్పుచున్నాడు॥ రాజద్రోహముచేసినట్లునుబ్రహ్మహత్యా
రాజద్రోహాదులయం దిపాతకములు చేసినట్లును గొప్పదొంగతనము చేసినట్లును వచ్చినవ్యవహారములలో
దువాదితానుదండుండ ప్రతివాదిచేదివ్యప్రమాణముచేయించినపక్షమందు నేనుదండనాహుండునగుదుననిచె
గునట్లుండుకున్ననుదివ్య ప్పెడువాదిలేకున్నను తులాదిదివ్యములుచేయింపదగును-అట్లుసారదులచేఁజెప్పబడి
ప్రమాణములు చేయిం యున్నది । పితామహవచనమందుఁజెప్పినరీతినికొంచెపుదొంగతనమందేతండులదివ్య
పదగును. ముచేయింపదగును । గుమానుచేతఁజేబడినగొప్పదొంగతనమందుస్త్రుత్యంతరీక్ష
శపథములవివరణము. ల్పవిషయములనినారదులుచెప్పినరీతి సీక్రిందఁదెలుపఁబడుచున్నది ॥ సత్యమనిచెప్పు
ట- వాహనములను- ఆయుధములను- ఆవులను- విత్తములను- బంగారమును - దేవత

లపాదములను- తల్లిదండ్రులపాదములను- దానధర్మములను- ఉద్దేశించియానపెట్టుకొనుటయు - దారపుత్రాదు
లతలదాఁకుటయు- స్నేహితులతలదాఁకుటయు - ఈశపథములల్పవ్యవహారములయందు జరిగింపదగినవి॥ కోశపాన
మునిట్టిదె- ఈచెప్పబడినశపథములనుదివ్యములనియెచెప్పవచ్చును - అయిననుఇవికాలాంతరముననిర్ణయమును దెలు
పునవియెగాఁతులాదులవలె వెంబడియేనిర్ణయమును దెలుపునవికావుగనుక వీనిలోఁజేర్పబడినవయ్యెను- కోశపాన
ముశపథములలోఁజేరినదైనను మహావ్యవహారములయందును బ్రతిజ్ఞాపూర్వకవ్యవహారములయందును బ్రయోగిం
పదగినదిగావున తులాదులలోఁజెప్పబడిన - తండులదివ్యమునుదస్తమాషదివ్యమును వెంబడియే నిర్ణయమును దె
లుపునవియైనను అల్పవ్యవహారములయందును గుమానుచేతేబడువ్యవహారములయందు నుపయోగింపదగినవిగనుకఁ
దులాదులతోఁగూడఁజెప్పలేదనియెఱుంగవలయును - వైఁజెప్పబడినదివ్యప్రమాణములును శపథములును ఋణాదా
నాదివ్యవహారములయందుసమయోచితముగనుపయోగింపదగినవి ॥ స్థావరవిషయకవ్యవహారములయందుదివ్యము
లుకూడవనుపితామహవచనమునకును ఆస్థావరమునకీవలనావల నుండు వారుప్రాతమొదలగునవి యున్నప్పుడుదివ్య
ములుగూడవనియర్థముచెప్పవలయు- ఎప్పుడునుగూడదన్నపక్షమందితరసాధనములు లేనపుడునిర్ణయమేకలుగకపో
వును॥ ఋణాదానాదివ్యవహారములయందువాది- సాత్ములచేదనవ్యవహారమునురుజువుపఱచిననుబ్రతివాదిదండన
మునకొప్పుకొనిప్రతిజ్ఞచేసి దివ్యప్రమాణమును గోరినప్పుడుదివ్యమునుజరిగింపదగును - సాత్ములయందుమనోదోష
ముకలుగవచ్చును- దివ్యమందేదోషమునకు నెడములేదుగనుక ధర్మముదివ్యమునాశ్రయించియుండును ॥ ధర్మముస
త్యమునందుండును- వ్యవహారముసాక్షియందుండునుగావునదివ్యముచేతఁదెలియదగినవిషయమందుఁ బురుషసాత్మ్య
మునుగాని లేఖ్యమునుగానిప్రయోగింపదగదనినారదులచేఁజెప్పబడియున్నది - స్థావరవిషయమందుఆస్థావరమున
కిటుగుపొటుగుగానుండుసాత్ములును లిఖితముమొదలగునవియున్నప్పుడుప్రత్యర్థిదండనమునకొప్పుకొనిప్రతిజ్ఞచే
సిననుదివ్యప్రమాణముగూడదనిపితామహవచనాభిప్రాయమునెఱుంగవలయును॥

౯౯

మూ. { సచేలం సాతమాహూయసూర్యోదయఉపోషితమ్ |
కారయేత్సర్వదివ్యానినృపబ్రాహ్మణసన్నిధౌ || ౯౫ || }

వ్యా || కించ-సచేలమితి || పూర్వే ద్యురుపోషితముదితే సూర్యే సచేలం సాతందివ్య గ్రాహణమాహూయనృ
పస్యసఖ్యానాం బ్రాహ్మణానాంచ సన్నిధౌ సర్వాణిదివ్యానికారయేత్ప్రీప్సీవాకః | త్రిరాత్రోపోషితాయన్యరే
కరాత్రోషితాయవా || నిత్యందివ్యానిదేయానిశుచయే చార్ద్రవాససఖ్యశ్చపవాసవికల్పః పితామహేనోక్తో బలవ
దబలవత్సహాకార్యాల్పకార్యవిషయత్వేనవ్యవస్థితో వ్రజ్జవ్యః - ఉపవాసనియమశ్చ కారయితుః ప్రాడ్వివాకస్యాపి ||
దివ్యేషు సర్వకార్యాణి ప్రాడ్వివాకస్సమావరేత్ | అధ్వరేషు ధాధ్వర్యస్సోపవాసో నృపాజ్ఞయేతి పితామహా
వచనాత్ - అత్రయద్యపి సూర్యోదయఇత్యవిశేషేణోక్తం తథాపి శిష్టసమాచారా ద్భాసువాసరేదివ్యానిదేయాని
తత్రాపి || పూర్వాష్టాగ్నిపరీక్షాస్యాత్పూర్వాష్టాచధహోభవేత్ | మధ్యాహ్నతు జలందేయం ధర్మతత్వమభి
భుతా || దివసస్యతు పూర్వాష్టాకోశశుద్ధిర్విధీయతే | రాత్రౌతువశ్చిమేయామే విషందేయం సుశీతలే ఇతి పితామ
హావాక్ ప్రజ్ఞవ్యః - అనుక్తవేళావిశేషణాం తండులతప్రమావప్రభృతీనాం పూర్వాష్టావప్రదానం - పూర్వా
ష్టాసర్వదివ్యానాం ప్రదానం పరీక్షితమితి సామాన్యేన నారదపురణాత్ - అహ్ని త్రిధావిభక్తై ప్రథమోభాగః
పూర్వాష్టాః - మధ్యమోభాగో మధ్యాహ్న ఉత్తరోఽపరాష్టాః - తథాపరోపికాలవిశేషో నారదేన విధిప్రతిషేధము
భేదదశితః - విధిముఖస్తావత్ || అగ్నేశ్శిశిరహేమంతౌపమాశ్చైవ ప్రకీర్తితాః | శరద్గ్రీష్మేతు సలింహేమంతే
శిశిరేవిషం || చైత్రోమాగ్ శిరాశ్చైవ వై శాఖశ్చ తతైవచ | ఏతే సాధారణామాసాదివ్యానామవిరోధినః || కొశస్త్ర
సర్వదాదేయస్త్రలాస్యాత్సర్వకాలికీతి - కోశగ్రహణం సర్వశపథానామపలక్షణం - తండులానాం పునర్విశేషాన
భిధానాత్సర్వకాలికత్వం - ప్రతిషేధముఖోపి - సశీతేతోయశుద్ధిస్సాన్యోన్మిష్టకాలేగ్నిధనం | న ప్రావృషివిషం
దద్యాత్ప్రీవాతేనతులాంతథా || నాపరాష్టాసంసంధ్యాయాం నమధ్యాహ్నకదాచనేతి | సశీతేతోయశుద్ధిస్సాన్యసి
త్యత్ర శీతశబ్దేన - హేమంతశిశిరపమాణాంగ్రహణం - నోష్టకాలేగ్నిధనమిత్యత్రోష్టకాలశబ్దేన వగ్నిష్టశరదోర్వి
ధానలబ్ధస్యాపి పునర్విషేధాదరాధః - ప్రయోజనంతువక్ష్యతే ||

౯౫

తా || దివ్యప్రమాణముచేయ నెప్పకొన్నవానిని - తొలిదినముపవాసముంచి మరునాడు కట్టుకొన్నవస్త్రము

దివ్య ప్రమాణ ములలో
నేదేది యేయే కాలముం
ఋదగునో అవి మొదల
గు వానివివరణము.

తోన్నా నముచేయించి ఆద్రుణవస్త్రములతోఁ బిలుపించి రాజునకును సభాసభులగు
బ్రాహ్మణులకు నెదుట సూర్యోదయాంతరము వానిచేత ప్రాడ్వివాకుఁ డుదివ్య
ప్రమాణమునుజేయింపవలయును || మూఁడు నాళ్లయిననొకదినమైననుపవాసముచేయ
వలయున నెదుపితామహాస్తృతివలన - ప్రమాణము చేయువాఁడు బలశాలిగా నున్నను
వ్యవహారము ప్రబలముగా నున్నను మూఁడు రాత్రులపవాసమనియు ప్రమాణముచే
యువాఁడుదుబ్బలుఁడుగా నున్నను వ్యవహారమల్పముగా నున్నను ఒకదినముపవాస

మనియు నెఱుంగవలయును - ఈయపవాసాదినియమములు ప్రాడ్వివాకునకున్మృగలవు | యజ్ఞములయందధ్వర్యువువ
లెదివ్యములయందు రాజాజ్ఞ చేతఁ ప్రాడ్వివాకుండుగూడనుండువాఁడై అన్నియమములనావరింపవలయునని పితా
మహాస్తృతియందుఁజెప్పఁబడియున్నది || ఈస్తృతియందు సామాన్యముగ నుదయముకాఁగానే చేయవలయుననిచెప్పి
యున్నను దివ్యములుశిష్టాచారముననుసరించి భాను వారమునాఁడుచేయింపదగినది - అందుదానిదానికెఁగలకాలవిశే
షములుపితామహవచనము ప్రకారమిదిగువఁదెలుపఁబడుచున్నవి - అగ్నిదివ్యము - తులాదివ్యము - కోశదివ్యము - ఇవి
ప్రాతఃకాలముందుపదిగడియలపొద్దినకులోపలఁజేయింపదగినది - జలదివ్యమువగుపదిగడియలకుఁబిమ్మటనిరువ
దిగడియలలోపలఁజేయింపదగినది - రాత్రికడపటిజామునందు విషదివ్యముచేయింపదగును - దివ్యములన్నియుపూ
ర్వాష్టామండుఁజేయింపదగినవని సామాన్యముగ నారదులచేఁజెప్పఁబడియున్నదిగనుక కాలవిశేషముచెప్పని తండుల
తప్రమాషాదిదివ్యములపదిగడియలలోపలఁజేయింపదగినది || మతీయునీదివ్యములలోఁగొన్నిటికిఁగొన్నికాలములుత
గ్నినవనియుఁ గొన్నితగనినయు నారదులుచెప్పినరీతినిక్రింద ప్రాయఁబడుచున్నది - అగ్నిదివ్యముశిశిరహేమంతవర్ష

తు-పులలోఁజేయింపఁదగినది- చైత్రమాగ-శీష-వై శాఖమాసములు సామాన్యముగదివ్యములకుఁదగినవి - కోశది
 వ్యమునుతులాదివ్యమునన్నికాలములయందుఁజేయింపఁదగినవి - ఇచటఁగోశమును జెప్పటచేత శవధములన్నియునన్ని
 కాలములయందుఁదగినవనితెలియవలయును - తండులదివ్యమునకుఁగాలనిణాయముచెప్పఁబడలేదుగనుకనన్నికాలము
 లయందదితగును - హేమంతశిశిరవష-తు-పులయందుజలదివ్యముగూడదు - గ్రీష్మశరదృతువులయందగిదివ్యము
 గూడదు- వష-ముతువునందువిషదివ్యముగూడదు - గాలియధికముగానున్నపుడుతులాదివ్యముగూడదు - ఈచెప్పఁ
 బడినదొకటియు మధ్యాహ్నమందును అపరాహ్ణమందును సంత్యాకాలమందును గూడదు- జలదివ్యముమాత్రముమ
 ధ్యాహ్నమందుఁగూడుననిమందుచెప్పియున్నది॥

౯౫

మూ. {తులాస్త్రీబాలవృద్ధాంధసంగుబ్రాహ్మణరోగిణామ్|అ|
 {గ్నిజ్వలంవాశూద్రస్యయవాస్సప్తవిషస్యవా॥౯౬}

వ్యా॥ అథాధికారివ్యవస్థామాహ॥ తుతేతి॥స్త్రీస్త్రీమాత్రం- జాతివయోవస్థాపిశేషానాదరణ- బాలఆహో
 డశాద్యషాజ్జాతివిశేషానాదరణ- వృద్ధోఽశీతికాత్పరః- అంధోనేత్రవికలః- పంగుఃపాదవికలః బ్రాహ్మణోజాతి
 మాత్రి- రోగివ్యాధితః- ఏతేషాంశోధనాథాంతలై వేధినియవ్యతే- అగ్నిఃఫాలస్తప్తమాషశ్చక్షుత్రియస్య - జల
 మేవవైశ్యస్య- వాశబ్దోఽవధారణే- విషస్యయవాఉక్తపరిమాణా స్సప్తైవశూద్రస్యశోధనాథాంభవంతి - బ్రా
 హ్మణస్యతులావిధానాత్ - శూద్రస్యయవా స్సప్తవిషస్యవేతి విషవిధానా దగ్నిజ్వలంవేతిక్షుత్రియవైశ్యవిష
 యంయుక్తం- ఏతదేవస్పష్టికృతంపితామహేన॥ బ్రాహ్మణస్యధటోదేయః క్షుత్రియస్యహుతాశనః । వైశ్యస్యస
 లిలంప్రోక్తం విషంశూద్రస్యదాపయేదితి - యత్తుస్త్ర్యాదీనాందివ్యాభావప్రసరణం- సప్రతానాం భృశారానాం
 వ్యాధితానాంతపస్వినాం । స్త్రీణాంచనభవేద్దివ్యంయదిథమ- స్త్వపేక్షితభి- తత్-రుచ్యావాన్యతరః కుర్యాదితి
 వికల్పనివృత్త్యధా-ఏతదుక్తంభవతి-అపప్తంభాభియోగేషు స్త్ర్యాదీనామభియోక్తృత్వేఽభియోజ్యానామేవది
 వ్యమేతేషామభియోజ్యత్వేష్యభియోక్తృణామేవదివ్యం- పరస్పరాభియోగేతువికల్పసవ - తత్రాపితులైవేత్య
 నేనవచనేనియవ్యతే - తథామహాపాతకాదిశంకాభియోగేస్త్ర్యాదీనాంతులై వేతి - ఏతచ్ఛవచనంసర్వదివ్యసా
 ధారణేషుమాగ-శీష-వైత్రవై శాఖేషు స్త్ర్యాదీనాంసర్వదివ్యసమవధానే నియామకతయాథవత్ - నచసర్వ
 కాలంస్త్రీణాంతులై వేతి- స్త్రీణాంతునవిషంప్రోక్తం నచాపిసలిలంస్తృతం । ధటకోశాదిభిస్తాసా మంతస్తత్వంవి
 చారయేదితి- విషసలిలవ్యతిరిక్తధటకాశాగ్నాదిభిశ్శుద్ధివిధానాత్ - ఏవంబాలాదివ్యపియోజనీయం- తథాబ్రా
 హ్మణాదీనామపినసార్వకాలికస్తులాదినియమః - సర్వేషామేవవశానాంకొశశుద్ధిర్విధీయతే । సర్వాణ్యేతానిస
 ర్వేషాంబ్రాహ్మణస్యవిషంవినెతిపితామహాప్రరణాత్ - తస్మాత్సాధారణేకాలే బహుదివ్యసమవధానేతులాదిని
 యమాథ-మేవేదంవచనం- కాలాంతరేతుతత్కాలవిహితంసర్వేషాం-తథాహి-వషా-స్యగ్నిరేవ సర్వేషాంహే
 మంతశిశిరయోస్తుక్షుత్రియాదిత్రయాణా మగ్నివిషయోవికల్పః- బ్రాహ్మణస్యత్వగ్నిరేవనకదాదిద్విషం-బ్రా
 హ్మణస్యవిషంవినేతిప్రతిషేధాత్ - గ్రీష్మశరదోస్తుసలిలమేవ - ఏతేషాంతు వ్యాధివిశేషేణాగ్నాదినిషేధః-
 కుష్ఠీనాంవజాయేదగ్నింసలిలంశ్వాసకాశినాం । పితృక్షేత్సవతాంనిత్యంవిషంతుపరివజాయేదితి ॥ తేషామగ్నాది
 కాలేపినాధారణంతులాద్యేవదివ్యంభవతి - తథాతోయమగ్నిర్విషంవైవదాతవ్యంబలి నాంసృణామితి వచనాద్దుర్బ
 లానామపిసర్వధావిధిప్రతిషేధకాలానతిక్రమేణజాతివయోవస్థాశ్చితానిదివ్యానిదేయాని॥

౯౬

తా॥ దివ్యములలోమొకటొకటికొదగినవారినిఁజెప్పుచున్నాఁడు ॥ ఆఁడువారికినిఁబదియారేండ్లకుఁదక్కువవ

ఏయేవర్ణమువారి కేయే	యస్సుగలవారికిని- ఎనఁబదేడులకుఁబైఁబడినవయస్సుగలవారికిని - కన్నులులేనివారి
దివ్యముతగునో దానివ	కిని- కాళ్లులేనివారికిని - జాడ్యగ్రస్తులకునుదులాదివ్యమేతగినది - ఫాలమనఁగాతప్తా
రణము.	యఃపిండమును తప్తమాషమునుక్షుత్రియనకుఁదగినవి- జలమేవై శ్యునకుఁదగినది- ఏ
	డుయవలపరిమాణముగలవిషముశూద్రునకుఁదగినది - ఇట్లుపితామహునిచేఁదేటము
	గఁజెప్పఁబడియున్నది-ధమ-మపేక్షింపఁ బడినపక్షమున ప్రతముతోఁగూడినవారికిని

దుఃఖతులకును- వ్యాధిగలవారికిని-తపస్సుచేయుచుండువారికిని- స్త్రీలకునుదివ్యముగూడవనుస్మృతిచేతదండనమొప్పు
కొన్నవ్యవహారములయందు స్త్రీమొదలగువారువాదులు గానున్నపక్షమందు ప్రతివాదులచేతనే దివ్యముచేయిం
పదగుననియు - స్త్రీమొదలగువారుప్రతివాదులైనపక్షమందు వాదులచేతనేదివ్యము చేయింపవలయుననియు- డెరి
యవలయును - పైవచనమందుదాహరింపఁబడియున్నస్త్రీమొదలగువారే వాదిప్రతివాదులైయున్నపక్షమందు పర
స్పరానుమతిచేతవారలలో వాదులుగానిప్రతివాదులుగాని దివ్యముచేయనేవలయును- డ్లుచేయవలయుననియు- దెరి
యవహారకాదులు చేసినట్లుగుమానుశేఁదేబడిన వ్యవహారములయందును స్త్రీలులోనగువారికినిలా దివ్యమేతగన
నియింపవనాధము॥ వచనాంతరమందు తులాకోశాదులచేత స్త్రీలయంత స్తత్వము నెఱుంగవలయుననియు విషజల
ములుస్త్రీలకుఁ గూడవనియుఁజెప్పియున్నది గావుననిదటఁజెప్పినవిఁల్పి దివ్యములుచేయఁదగినకాలమునందు స్త్రీలకుఁ
దులాదివ్యమేచేయింపఁదగుననికానిసర్వకాలముస్త్రీలకుఁ దులాదివ్యమేయనికాదు - ఇట్లేబాలుఁడుమొగ్గునవారికి
ననితెలియఁదగును- బ్రాహ్మణత్వత్రయవైశ్యశూద్రులకుఁజెప్పఁబడినదియు సర్వదివ్యములు చేయించుటకహా మైన
కాలమునందువయోగపఱచ వలసినదేకానియెల్లప్పుటిదికాదు- అన్నివర్ణములవారికికోశశుద్ధినిపంపఁబడియున్నది- ఆ
న్నివర్ణములవారికినన్ని దివ్యములుకూడను- బ్రాహ్మణునకువిషదివ్య ముకూడదు- అనుపితామహవచనముచేతశశ్వ
దివ్యసాధారణముగాని కాలమునందుఆకాలమునందుఁ జేయింపఁదగినదివ్యములసంగఱచేతఁ జేయింపఁదగును- బ్రా
హ్మణునకెప్పుడును విషదివ్యముకూడదనియేర్పడుచున్నది - అనిగావషణ ద్రువునందండఁకునగ్ని దివ్యములగినది - హా
కుంతశిశిర ద్దువులయందు తుల్రయాదులగుమూఁడువర్ణములవారికిగ్ని గానివిషముగానితగినది - బ్రాహ్మణునకగ్ని
మాత్రమేతగును- శ్రీశ్చరదృతువులయందు దండఁకుజలమేతగినది ॥ కుశ్వరోగముగలవారికిగ్నియు- క్షుణ్ణోజుగ్ని
యుండువారికిజలమును - పిత్తరోగముశ్లేష్మరోగముగలవారికివిషము నెప్పుడునుగూడదు - ఇల్లువిధినిషేధములనతిక్ర
మింపకదానిదానికాలములననుసరించివారివారిజాతికినివయస్సునకునుఅవస్థకునుదగినదివ్యము లేచేయింపఁదగినవి॥౯౬॥

మూ. నాసహస్రార్థరేత్ఫాలం నివిషంనతులాంతధా॥౯౬॥

వ్యా॥ మహాభియోగేషేషీతానీత్యుక్తంతత్రాభియోగస్యయదపేక్షితంమహత్త్వంచదిదానిమాహ॥నేతి॥
పణసహస్రార్థరేత్ఫాలంవిషంతులాంతకారయేత్ - మధ్యవర్తిజలమపి-తథోక్తం - తులాదీనివిషాంతానిగురువ్య
థేషుదాపయేదితి- అత్రకోశస్యాగ్రహణం - కోశమల్పేపిదాపయేదిత్యల్పాభియోగేపితస్యస్మరణాత్. వితానివ
త్వారిదివ్యా నిపణసహస్రార్థరేత్ఫాలమేవభవంతి- నార్వారిశ్యభాగః-సన్వర్వాగవ్యగ్నాద్విదీనిపితామహేనదశేఁ
తాని-సహస్రేతుధటందద్యాత్పహస్రాశేతధాయనం । అథస్యాద్ధేతుఫలిలంతస్యాద్ధేతు విషంస్మృతమితి- స
త్వం-తత్రేథం వ్యవస్థా-యద్ధివ్యావహారేసాతిత్వంభవతి- తద్విషయంపితామహవచనమితరద్రవ్య విషయంయో
గీశ్వరవచనమితి-ఏతచ్చవచనద్వయంస్త్రీయసాహసవిషయం- అపహ్నవేతువిశేషోదశేతఃకాత్యాయనేన-దస్త్రస్యా
పహ్నవోయత్రప్రమాణంత త్రకల్పయేత్ । స్త్రీయసాహసయోధిః వ్యంస్సల్పేష్వభేదప్రదాసయేత్ ॥ సర్వద్రవ్య
ప్రమాణంతుజ్ఞాత్వాహే మప్రకల్పయేత్ । హేమప్రమాణయ్యుక్తంతుతదాదివ్యంప్రయోజయేత్ ॥జ్ఞాత్వాసంఖ్యాం
సువర్ణానాంశతనాశేషంస్మృతం । అశేష్టవినాశేవై దద్యాచ్చైవహురాశనం ॥ పశ్యేనాశే జలందెయంచ
త్వారింశతివైధటం । వింశద్దశవినాశేతుకోశపానంవిధియేత్ ॥ పంచాంశస్యవానాశే తతోద్ధాధాస్యతండులాః । త
తోద్ధాధావినాశేతు స్పృశేత్సుత్రాదిమస్తకాః ॥ తతోద్ధాధావినాశేతులొకిక్యశ్చక్రియాఃస్మృతాః । ఏవంచి
చారయన్ప్రాజాధమాధారాభ్యాంసహాయతఇతి॥జ్ఞాత్వాసంఖ్యాంసువర్ణానామిత్యత్రసువర్ణశబ్దోదేశమాహ
స్సువర్ణాదిత్యుక్తపరిమాణవచనః-నాశశబ్దశ్చత్రాపహ్నవచనః - నాసహస్రార్థరేత్ఫాలమిత్యత్రతుతామృక
పణసహస్రంబోధవ్యం॥

౯౬౪

తా ॥ గొప్పవ్యవహారములయందీదివ్యములుచేయింపఁదగినవఁజెప్పెనుగనుక నిచటనావ్యవహారమొది మొదలు

కొనిగొప్పదోయావివరణముచెప్పఁబడుచున్నది ॥ వేయింటికంటెహెచ్చుగాఁదాప్ర

దివ్యములుచేయింపఁదగి పణములనుదొంగలించిగాని కొల్లఁబెట్టిగాని లేదన్నప్పుడు తప్పఁగడమ వ్రాయుండుప్ర

ననుహోవ్యవహారములప గ్నితులావిషజలదివ్యముల నెడు నాలుగుదివ్యములఁబ్రయోగింపఁగూడదు - కోశమున
 రిమాణము. ల్పవ్యవహారములయందును బ్రయోగింపవచ్చును - ఇదిద్రవ్యమును దొంగిలించినకొ
 ల్లఁగొట్టినవానివిషయము || పాతిత్యమువచ్చునట్టిదొంగతనముగాఁకొల్లఁగొట్టుటగాని చేసినవిషయమందుజరిగింపవ
 లసినక్రమము పితామహావచనమందుఁ జెప్పఁబడియున్నరీతినిదిగువవివరింపఁ బడును- వేయితామ్రపణములయందుఁ
 చులను. వినూటియందుకాలినయినుపముద్రను- ఇన్నూటయేఁబడియందుజలమును - నూటయిరువదియైదునందు విషము
 నుప్రయోగింపవలయును || అష్టతీసుకొని లేదన్నపక్షమందు జరిగింపవలసినక్రమము కాత్యాయనులచేఁ జెప్పఁబడియు
 న్నరీతిక్రిందవివరింపఁబడుచున్నది- దొంగతనమందునుసాహసకృత్యమందును విషయంబల్పమైనను దివ్యము చేయిం
 పఁదగును || తీసుకొన్నదాని లేదన్నప్పుడు దానిదాని పరిమాణము విచారించి యేద్రవ్యముగానున్నను దానికి లెక్క యే
 ర్పరచి పదియారుమాషములూకనువణాముచోష్పన సువణాములుచేసుకొనినూట సువణాములయందు విషదివ్యము
 ను - ఎనబదిసువణాములయందగ్నిదివ్యమును - అరువదిసువణాములయందుజలదివ్యమును- నలువదిసువణాములయం
 దుఁడులాదివ్యమును - ముప్పదిసువణాములయందుఁగాని ముప్పదియైదు సువణాములయందుఁగాని కోశదివ్యమును -
 దానిలో సగమందును నాలవపాలునందును తండులదివ్యమును. అంతకుఁదక్కు వవిషయములలో లౌకిక క్రియలనఁగా
 శ్రవణములను బ్రయోగింపవలయును- ఇట్లువిచారించిజరిగింపుచుండుభూపాలునకుధర్మార్థములుచెడకుండును || ౯౬౪
 మూ. నృపాకేష్వభిశా పేచవహేయశ్శు చయస్సదా || ౯౭ ||

వ్యా || ననునృపద్రోహేధపాతకేచేత్యేతానిదివ్యాన్యక్తాని తత్కథంనాసహస్రాద్ధరేత్ఫాలమిత్యతతిహా ||
 నృపాధేష్వితి || నృపద్రోహేషు మహాపాతకాభియోగేచసదాద్రవ్యసంఖ్యామనపేత్యైవై తానిదివ్యానికుర్వ్యు
 పవాసాదిగాఢచయస్సంతః- తథాదేశవిశేషోపినారదేనోక్తః. సభారాజకులద్వారదేవాయతనచత్వరే నిధేయో
 నిశ్చలః పూజ్యోధూపమాల్యానులేపనైరితి || నిధేయోధటః- దేశవ్యవస్థాచకాత్యాయనేనోక్తా. ఇంద్రస్థానేభిశస్తా
 నాంసుహాపాతకీనాంసృణాం | నృపద్రోహేప్రవృత్తానాంరాజద్వారేప్రయోజయేత్ || ప్రాతిలోహ్యప్రసూతా
 నాండివ్యందేయంచతుష్పదే | అతోన్యేషుసభామధ్యేదివ్యం దేయవిదుర్బుధాః || అస్మ్యశ్యాధమదాసానాంష్లేచ్ఛా
 నాంపాపకారిణాం | ప్రాతిలోహ్యప్రసూతానాం నిశ్చయోశ్రతురాజని || తత్ప్రసిద్ధాని దివ్యానిసంశయేలేషు
 నిర్దిశేదితి ||

౯౭

తా || రాజద్రోహమందును పాతకమందునుదివ్యములు జరిగింపవలసినవిగదాఅచ్చటద్రవ్యసంఖ్యానుగుణ్యముగ
 జరిగింపవలయునా అక్కరలేదాయనుశంకకు త్తరము || రాజద్రోహములయందును
 రాజద్రోహమందును మహాపాతకోపపాతకవిషయ వ్యవహారములయందును ద్రవ్యములెక్కనువిచారింపక
 పాతక విషయమందును యే - ఉపవాసాదులచేఁబరిశుద్ధులై దివ్యప్రమాణముఁజేయవలయును-దివ్యముచేయిం
 దివ్యముద్రవ్యసంఖ్యను పఁదగినస్థానములు - సభయందుఁగాని రాజద్వారమందుఁగాని దేవాలయ మందుఁ
 విచారిం పకయే చేయిం గానిరచ్చమిట్టయందుఁగాని తులను గంధమాల్యాను లేపనములతో నుంచవలయునని
 పఁదగును. నారదులుచెప్పియున్నారు - పాతకముచేసినవారనినిందింపఁ బడినవారిచే నింద్రస్థా
 నమందును- రాజద్రోహములచేరాజద్వారమందును దివ్యముచేయింపవలయును - ప్ర
 తిలోహజాతులచేరచ్చమిట్టయందుదివ్యమునుజేయింపవలయును - ఈచెప్పఁబడినవారికంటెనన్యులకు సభామధ్యమం
 దుదివ్యముచేయింపఁదగును || అంటరానివార్లు-అధములు-దాసులు-ష్లేచ్ఛులు-పాపముసేయువారు-ప్రతిలోహజాతు
 లు- వీరలవిషయమైననిశ్చయమురాజసన్నిధానమందేర్పడఁదగినది- కాఁబట్టిసందేహముగల్గినవృద్ధులవీరలచేఁజేయిం
 చుదివ్యములుప్రసిద్ధములుగానుండవలయును ||

౯౮

మూ. { తులాధారణవిద్యద్భిరభియు క్తస్తులాశ్రితః । ప్రతిమానసమీశాలోరేఖాంకృతౌ }
 { త్వావతారితః ॥ త్వంతులేసత్యధామాసి పురాణేవైర్విక్రితాతత్సత్యంచద }
 { కల్యాణిసంశయాన్తాంఽవిమోచయ ॥ యద్యస్తిపాపకృన్మాత స్తతోమాంత్య }
 { మధోనయశుద్ధశ్చైన్ద్రమయోధ్వంమాంతులామిత్యభిమంత్రయేత్ ॥౧౦౦ }

వ్యా॥ ఏవంసర్వదివ్యోపయోగినింజవ్యమాతృకామభిధాయేదాసీంధటాదిదివ్యానాంప్రయోగమాహతులే
 త్యాది ॥ తులాయాధారణంతోలనం యేదివంతిసువణాకారప్రభృతయస్తైఃప్రతిమానేనమృదాదినాసమీశాతస్స
 మీకృతస్తులామాశ్రితోధిరూఢోభియుక్తోభియోక్తావాదివ్యకారీరేఖాంకృత్యాదేనసన్నివేశేనప్రతిమానసమీశ
 రణదశాయాంశిక్యతలేవస్థితస్తస్మిన్నాంతులేఖేనాంకయిత్వావతారితస్తులామభిమంత్రయేత్వాప్రకాయదనేన
 మంత్రేణ- హేతులేత్వంసత్యస్యస్థానమసిపురాదిసృష్టౌదేవైహిరణ్యగర్భప్రభృతిభిర్నిర్మితోత్పదితా- తత్త
 స్మాత్సత్యంసందిద్ధాక్ష-స్వరూపందర్శయ- హేకల్యాణిశోభనేఅస్మాత్సంశయాన్తాంఽవిమోచయ- హేమాతః య
 ద్యహంపాపకృనసత్యవాద్యస్తితతోమాంత్యమధోనయ- అభశుద్ధసత్యవాగస్తితతోమామూఢ్వంగమయేతి-పా
 డ్వివాకస్యతులాభిమంత్రణేమంత్రాఃస్మృత్యంతరోక్తాః - అయంతుదివ్యకారిణః - జయపరాజయలక్షణంతు మం
 త్రలింగాదేవావగవ్యతత్తతేనపృథగుక్తం -ధటనిమాణంపునరారోహణాద్యక్షసిద్ధమేవ-పితామహనారదాదిభిఃస్ప
 ష్టికృతం-తద్యథా-భిత్వాతుయజ్ఞియంప్రత్యంయూపపన్మంత్రపూర్వకం । ప్రణవ్యలోకపాలేభ్యస్తులాకార్యామనీ
 షిభిః ॥ మంత్రస్సామ్యోవానసృత్యచ్ఛేదనేజప్యవీవచ । చతురశ్రాతులాకార్యాద్యధామ్యుజ్జితవైవచ ॥ కటకాని
 చదేయానిత్రిషుస్థానేషుచార్థవత్ । చతుహస్తాతులాకార్యాపాదాచోపరితత్సమా ॥ అంతరంతుతయోహస్తో
 భవేదధ్యధామేవచ । హస్తద్వయంనిభయంతుపాదయోరుభయోరపి ॥ తోరణేచతథాకార్యేపాశ్వయోరుభ
 యోరపిధటాదుచ్చతరేన్యాతాంఽత్యందశభిరంగులైః॥అవలంబౌచకతవ్యాతోరణాభ్యామధోముఖా । మృత్తయా
 సూత్రసంబంధాధటమప్రకమంబినా ॥ ప్రాఙ్ముఖోనిశ్చలఃకార్యశ్శుచాదేశేధటస్తథా । శిక్యద్వయంసమాసజ్యపా
 శ్వయోరుభయోరపి ॥ ప్రాఙ్ముఖానల్పయెద్దర్భాశిక్యయోరుభయోరపి । పశ్చిమేతోశయేతల్-ర్హానస్య
 స్తిస్త్రుత్రికాంశుభాం ॥ పితకంపూరయేత్తస్మిన్నిష్టకాగాగ్రపాంసుభిః । (అత్రచమృత్తికేష్టకాగాగ్రపాంసూనాం
 వికల్పః) పరిక్షకానియోక్తవ్యాస్తులామానవిశారదాః । వణిజోహేమకారాశ్వకాంస్యకారాస్తతైవచ । కార్యంప
 రీక్షకైర్నిత్యవవలంబ్యసమోధటః । ఉదకంచప్రదాతవ్యంధటస్యోపరిపండితైః ॥ యస్మిన్నక్షవతేతోయంసవిజ్ఞేయ
 స్సమోధటః । తోలయిత్వానరంపూర్వంపశ్చాత్తమవతార్యతు ॥ ధటంతుకారయేన్నిత్యంపతాకాధ్వజశోభితంతత
 ఆవాహయేద్దేవాన్విధినానేనమంత్రపిత ॥ వాదిత్రతూర్యఘోషైశ్చగంధమాల్యానులెవనైః । ప్రాఙ్ముఖఃపాగ్రి
 జలిరుభాత్వాప్రాడ్వివాకస్తతోవదేత్ ॥ ఏహ్యేహిభగవత్సాధమంఽలక్ష్మిదివ్యేసమావిశ । సహితోలోకపాలైశ్చ
 వస్వాదిత్యమరుద్గణైః ॥ ఆవాహ్యతుధటేధమంపశ్చాదంగానివన్యసేత్ । ఇంద్రంపూర్వేతువిన్యస్యప్రేతేశంద
 ష్టిణేతథా ॥ వరుణంపశ్చిమేభాగేకుబేరందోతరేతథా । అగ్నీదిలోకపాలాంశ్చకోణభాగేషువిన్యసేత్ ॥ ఇంద్రః
 పీతోయమశ్శ్యామోవరుణస్సాస్పటికప్రభః । కుబేరస్తుసువణాభోహ్యగ్నిశ్చాపిసువణభాః ॥ తతైవనిర్మితశ్శ్యా
 మోవాయుధూన్రుఃప్రశస్యతే । శుశానస్తుభవేద్రక్షపమాధ్యాయేత్కరిమాదిమా ॥ ఇంద్రస్యదక్షిణేభాగేవ
 సూనావాహయేద్భుధః । ధరోధ్రువస్తథాసోమఆపశ్చైవవానిలోనలః ॥ ప్రత్యూషశ్చప్రభాసశ్చవసవోష్టేప్రక్షి
 తాః । దేవేశేశానయోమఃఖ్యేఅదిత్యానాంతథాగణం ॥ ధాతార్యమాచమిత్రశ్చవరుణోంశోభగస్తథా । ఇంద్రో
 వివస్వాన్ముపాచపజన్యోదశమస్తస్పృతః । తతస్త్యష్టాతతోవిష్ణురజఘన్యోజఘన్యజః । ఇత్యేతేద్వాదశాదిత్యా
 నామభిఃపరికితేతాః । అగ్నేఃపశ్చిమభాగేతురుద్రాణామయసంవిమః । వీరభద్రశ్చశంభుశ్చగిరిశ్చమహాయశాః ।
 అజైకపాదహిర్భుగ్నయఃపినాకీచాపరాజితః । భువనాధీశ్వరశ్చైవకపాలీదవిశాంపతిః । స్థాణుగ్భగశ్చభగవాన్
 రుద్రాస్త్రేకాక్షస్తృతాః । ప్రేతేశరత్నోమధ్యేవమాతృస్థానంప్రకల్పయేత్ । బ్రాహ్మీమాహేశ్వరీచైవకా
 నూరీవైష్ణవీతథా । వారాహీచైవమాహేంద్రిచామంతాగణసంయుతా । నిర్ముతేరుత్తరభాగేగణేశాయతన్మ

విదుః | వరుణస్యోత్తరభాగేమరుతాంస్థానముచ్యతే | గగనస్పృగ్మనోవాయురగ్నలోమారుతస్తథా | దోగ్రిః ప్రాణేశ
జీవాచమరుతోష్టాప్రకీర్తితాః | ధటస్యోత్తరభాగేతుదుర్గామావాహయేచ్ఛుభః | ఏతాసాం దేవతావాంతుస్సనా
మ్నాపూజనంవిదుః | భూమిపసానంధర్మాయదత్వాచాఖ్యూదికఃక్రమాత్ | అభ్యూదిపశ్చాదంగానాం భూ
మాంతముపకల్పయత్ | గంధాదికాంనివేద్యాంతాం పరివర్యాంప్రకల్పయేదితి || అశ్రవతులాంపతాకాధ్వజాలంకృ
తాంవిధాయతస్యామేహ్యహీతిమంత్రేణధర్మమావాహ్య ధర్మాయాఖ్యూం ప్రకల్పయామి నమఃకృత్యాదిప్ర
యోగేణాఖ్యూపాద్యాచమనీయ మధుపరాచమనీయస్నానవస్త్రయజ్ఞోపవీతకటకమకుటాదిభూమాంతం దత్వేం
ద్రాదీనాందుర్గాంతానాంప్రణవాదైవ్యస్సస్వవామభిశ్చతుర్భ్యంతైర్నమోంతైరభ్యూదిభూమాంతంపదా
థానుసమయేనదత్వాధర్మాయగంధపుష్ప ధూపదీప నైవేద్యాంతాని దత్వేంద్రాదీనాం గంధాదిని పూర్వవద్ద
ద్యాత్ - గంధపుష్పాణిచధటపూజాయాంరక్తానికార్యాణి- యథాహనారదః- రక్తైర్గంధైశ్చపుష్పైశ్చదధ్యపూ
పాక్షతాదిభిః | అర్చయేత్తుధటంపూర్వంతశ్శిష్టాంస్తుపూజయేదితి - ఇంద్రాదీనాంతువిశేషసభిధానాద్యథాలా
భంరక్తైరవైవ్యర్వాపూజాక్రమః- ఏతచ్ఛసర్వంప్రాడ్వివాకఃకుర్యాత్ - యథోక్తం-ప్రాడ్వివాకస్తతోవిప్ర
వేదవేదాంతపారగః | శ్రుతవ్రతోపసంపన్నశ్శాంతచిత్తోవిమత్సరః | సత్యసంధశ్శుచిరక్షు స్సర్వప్రాణిహితేక
తః | ఉపాపితశ్శుద్ధవాసాకృతదంతానుధావనః | సర్వాసాందేవతానాంచపూజాంకుర్యాద్యథావిధి || తథాఋత్వి
స్థిశ్చతుష్ఠిశ్చతస్సమదితులొకికేగ్నోహుమఃకార్యః యథాహ - చతుర్థేతుతథాహుమఃకతవ్యోవేద
పారగైః | ఆజ్యేనహవిషాచైవసమిద్భిహురూహుసాధనైః | సావిత్రాప్రణవేనాథస్వాహాంతేనైవహవయేత్ ||
ప్రణవాదికాంగాయత్రీముచ్చార్వపునస్సాన్వహాకారాంతంప్రణవముచ్చార్వ సమిదాజ్యచరూప్రత్యేకమష్టోత్తర
శతంజుహుయాదిత్యధణః- ఏవంహవనాంతాందేవపూజాంవిధాయానంతర మభియుక్తమథాంవత్యమాణమంత్ర
సహితంపత్రేలిఖత్వాతత్పత్రంశోధ్య శిరోగతంకుర్యాత్ - యథాహ - యంచాథామభియుక్తస్సాన్నిధిఃఖిత్వాతం
తుపత్రకే | మంత్రేణానేనసహితంతత్కార్యంతుశిరోగతం - మంత్రశ్చ- ఆదిత్యచంద్రావగ్నలోనలశ్చద్యౌరుభుమి
రాహాహృదయంయమశ్చ | అహశ్చరాత్రిశ్చఉభేచసంధ్యేధర్మశ్చజానాతినరస్యవృత్తమితి - ఏతచ్ఛధర్మావా
హనాదిశిరసిపత్రారోపణాంతమనుష్ఠానకాండంసర్వదివ్యసాధారణం- యథోక్తంఇమంమంత్రవిధింకృత్సంసర్వ
దివ్యేషుయోజయేత్ - ఆనాహనంచదేవానాంతతైవపరికల్పయేదితి- అనంతరంప్రాడ్వివాకోధటమామంత్రయే
త్ - ధటమామంత్రయేచ్చైవవిధినానేనమంత్రవిదిలిస్తరణాత్ - మంత్రాశ్చదశితాః- త్వంధటబ్రహ్మణాస్సృజ్యః
పరిత్యాథాందురాత్మనాం | ధకారాధర్మమూర్తిస్తద్వంటకారాత్కుటిలంసరం | ధృతోభావయసేయస్తాద్ధటస్తే
సాభిధీయసే | త్వంచేత్సిసర్వభూతానాంపాపానిసుకృతానిచ | త్వమేవసర్వంజానీషేనవిదుర్భానిమానవాః | వ్యవ
హారాభిశస్త్రీయంమానుషశ్శుద్ధిమచ్చతి | తమేనంసంశయాదస్తాద్ధర్మతస్తాత్రితుమహాసీతి || శోధ్యస్తత్వంతుభే
త్యాదినాపూర్వోక్తేనమంత్రేణతులామభిమంత్రయేత్ - అనంతరంప్రాడ్వివాకశ్శిరోగతపత్రకంశోధ్యంయథా
స్థానంయథాసన్నివేశంధటమారోపయేత్ పునరారోపయేత్తస్మించ్చిరోవస్థితపత్రకమిలిస్తరణాత్ - ఆరోపితంచవి
నాడిపంచకంయావత్తైవావస్థాపయేత్ - తత్కాలపరిత్యాంచజ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞఃకుర్యాత్ - జ్యోతిర్విద్భాస్త్వాణ
శ్రేష్ఠఃకుర్యాత్కాలపరిక్షణః | వినాడ్యఃపంచజ్జేయఃపరిత్యాకాలకోవిదై రితిస్తృతేః- దశగుర్వక్షురోచ్ఛారణకా
లః | ప్రాణష్టట్ప్రాణావినాడికా- ఉక్తంచ- దశగురువణః | ప్రాణష్టట్ప్రాణాస్సాన్నిధినాడికాతాసాం | షష్ట్యాశు
టీఘటీనాంషష్ట్యాహురారాశ్రుతి - తస్మింశ్చకాలేశుద్ధ్యశుద్ధిపరిత్యాథాంశుచయఃపురుషరాజ్ఞానియోక్తవ్యాః
తేచశుద్ధ్యశుద్ధీకథయంతి- యథోక్తంఏతామహేన || సాక్షిణోబ్రాహ్మణాశ్శ్రేష్ఠాయథాదృష్టాథావాదినః | జ్ఞాని
నశ్శుచయోఽబుద్ధానియోక్తవ్యాన్యపేణతు | శంసంతిసాక్షిణస్సర్వేశుద్ధ్యశుద్ధీన్యపేతదేతి- శుద్ధ్యశుద్ధినిణయకా
రణంచోక్తం - తులితోయదివధేతసశుద్ధసాన్నియసంశయః | సమోవాహీయమానోవానవిశుద్ధోభవేన్నత్యతి-
యస్తుపితామహవచనం అల్పదోషస్సమోజ్ఞేయోబహుదోషస్తుహీయత్యతి - తత్రయద్యప్యభియుక్తస్యాథాస్యా
బుత్వంబహుత్వంచనదివ్యేనావధారయితుంశక్యతే - తథాపిసకృదమతిపూర్వకత్వేనాల్పత్వమసకృత్తుతిపూర్వక

తేనవ మహత్త్యమితిదండప్రాయశ్చిత్తాల్పశ్చ మహత్త్యైవధాన్యేలే - యదాచానుపలక్ష్యమాణ కారణపరక
 త్యోదీనాంభేదోభంగోవాభవతదాప్యశుద్ధిలేవ-కత్యోచ్చేదేమలాభంగేఽటకర-అయోప్రభా-రజ్జుచ్చేదేక్షభం
 గేవతతైవాశుద్ధిమాదిశేదిత్తరణాత్ - కత్యుంశేక్యతలం - ధటకర-టౌన-లాంఛయోశ్చిక్యాధారాపేషద్వక్రావా
 యసకీలకా-కర-టశృంగసన్నిధౌ-అతుఃపాదస్తంభయోరుపరినిష్ఠప్రలాభారవట్ట-యదానుశ్చ్యమానకారణక
 పిషాంభంగస్తదాపునరారోపయేత్-శిక్యాదిచ్చేనభంగేషుపునరారోపయేన్నరమిన్స్పరణాత్-తలశ్చ-ముత్తివృక్ష
 రోహితాచార్యాకదక్షిణాభిశ్చతోషయేత్ । ఏవంకారయితారాజాభస్త్రాభోగాన్మనోరమా-నాహేమంబికామా
 పోతిబ్రహ్మణూయాయకల్పతే - యదాయాక్షలక్షణంధటంతదైవస్థాపయితు మిచ్చంతదావాయసామ్యవసూతని
 గాసాధకంకవాటాదిసహితాంశాలాంకుర్యాత్-విశాలాముచ్చిరాంశుశ్రాంధటశాలాంకురాలయేత్ । యస్య
 స్థోనోపహస్యేతశ్చభిశ్చండావాయునైః । తస్మైలోకపాలాదిక సర్వగుణైశ్చవేదయేత్ । ప్రసంగ్యస్తూతాదో
 వైతాకాగంధమాల్వానులేపనైః । కవాటబీజసంయుక్తాంపరిచారకరక్షిరాం । వృద్ధ్యాగేహాగ్నిసంయుక్తానుశూ
 న్యాంకారయేన్నప్రతిత్తరణాత్ - బీజానియవప్రీహ్యదీనాం॥ ఇతిధటపిఠిః॥

౧౦౦

తా ॥ ఇట్లు అన్నిదివ్యములనుపయోగించుదివ్యమాతృకనుజెప్పియింకను తులాదిదివ్యములు జేయింపవలసిన

క్రమమునుజెప్పుచున్నాడు ॥ తులముటయందుమిక్కిలి నేర్పుగల సువర్ణకారప్రభృ
 తులాదివ్యముఁ జేయిం తులుదివ్యప్రమాణముఁజేయుపురుషునకుసరియైనయె న్నతోసరిగానతగఁదులయందుం
 మక్రమము చిత్రావంగా నతఁడప్పుడాసిబ్బియందుఁ దానుగూర్చున్నరీతినిఁ జక్కఁమగదేస్థానమున
 కుసమముగనుండునో యాస్థానమందొకగులుతుప్రాసితాననుండిఁగి యాప్రాస
 నుబ్రాధింపవలయును - ప్రాథకనామంత్రించెట్లనిన- ఓతరాసానీపుసత్యమునకునెలపు - నిన్నాదిసృష్టియందు
 బ్రహ్మమొదలగుదేవతలుసృజించిరి - కాఁబట్టిసందేహోన్నదమైయున్నవిషయమందుసత్యమునుదెలుపుము-ఓశుభము
 నుజేయుదానాయాసంశయముననుండిననువిడిపింపుము - ఓతల్లి నేనబ్ధముచెప్పితి నానన్నధోగతినొందింపుము- య
 థాథకమువలకినవాడనై నపక్షమందునన్నాధ్వగతిఁబొందింపుము- అనునీయథకముగలవంత్తమునుజెప్పి దివ్య
 ప్రమాణముచేయువాడుతులనుబ్రాధింపవలయును- జయపరాజయలక్షణములునుగ్రాథకమువల్లఁదెలియఁద
 గియున్నవిగనుక వేరేచెప్పలేదు- త్రాసునుజేయించుక్రమమును న్యాయవిచారణాధికారి దానభివత్తించుక్రమ
 మును పితామహుఁడునారదుఁడులోనగువారుచెప్పియున్నారదియెట్లన్నను - యావస్తంభమునటుకునట్లువంత్తము
 లుచెప్పిచంప్రచెట్టునుసరికి లోకపాలురకుననుసగరించిబుద్ధిశాలులుగానుండువారిచేతఁగ్రాసును జేయింపవలయు
 ను - దానినరుకునపుడుసోమదేవతాకమైనవంత్తమునుజపింపవలయును- గ్రాసునలుప్రక్కలుపలకవాటుగానుండు
 నట్లును దృఢముగానువంకర లేకుండునట్లునుండవలయును- దానిప్రమాణమునాలుగుమూరలుండవలయును - దానినడు
 మునొకయుంగరముత్రాసుముల్లునుజుట్టివచ్చియుండున్నను రెండుకొనలరెండుంగరములు నేలుచుండునట్లును మూ
 డుంగరములదానికిదగిలించియుండవలయును- త్రాసుకొనలకుసరిగాక్రిందరెండుసిబ్బిబట్టలఁజంద్రకొయ్యచేసినే
 చేయించివ్రేలఁగట్టవలయును - ఆసిబ్బితట్టలవెడల్పును నిశ్చయింపమూరెనైననంశకంఠంబువై ననుండునను- ఇ
 ట్టిత్రాసునురెండుప్రక్కలరెండుస్తంభములనాటి యారెండుస్తంభములమీఁదనొకదూలమునుదిగించి యామీల
 మునకుఁగ్రిందవంకరచీలలుగొట్టి యావంకరచీలలకుఁదూర్పుముఖముగాను నీశ్చలముగానుండునట్లు దగిలించవలయు
 ను- ఇట్లు త్రాసునుబరిశుద్ధమయినవోటనిలిపి దానిరెండుప్రక్కలఁ గ్రాస్తోడసిబ్బులవ్రేలఁగట్టి యాసిబ్బులలోఁ
 దూర్పుకొనలుగదర్భలుగట్టి పడమటిసిబ్బియందుఁ బ్రమాణముచేయువారినిఁదూర్పుసిబ్బియందుమృత్తికనుగాని యిటి
 కలనుగాని రాళ్లనుగానిధూళినిగానియుంచి తూర్ణకయందు నేర్పుగలవారా త్రాసునుచక్కఁగాఁబట్టిమాదిదానకు
 మనుదకబిందువునుంచి యాయుదకబిందువేప్రక్కకునుజారకున్నపక్షముఁ దాతూర్ణకసరియనిఁ దెలియవలయు- ఇట్లుది
 వ్యముఁజేయుపురుషునిమొదటనొకసారియొచి మరలదింపియోత్రాసునకుపెక్కెములు నిశానీగుర్జలు మొదలగునవిగ
 ట్టియలంకరింపవలయును - పిచ్చటమంత్తములుదెలిసినపురోహితుఁడుసమస్తవాద్యములతోడ గంధమాల్వాదులుతు

లయందర్శించియందు దేవతలసీక్రిందదెలుపుక్రమమున నావాహనచేయవలయును - తరువాతన్యాయాధికారి తూర్పుముఖముగనిలిచిపీఠమున దేవతానీవు లోకపాలురతోను- వసువులతోను - ఆదిత్యులతోను-మరుత్తులతోను గూడిన వాండవై వచ్చి యాదివ్యమనందునిలువుము- అనితలయందుధర్మమునావాహనచేసి పిమ్మటసంగదేవతలనావాహనముచేయవలయును- అదియెట్లన్న- పూర్వభాగమందుపీఠవణమైనప్రతిమయందు దిండ్రుని దక్షిణభాగమందు శ్యామవణమైనప్రతిమయందుయముని- పశ్చిమభాగమందుస్ఫటికవణమైనప్రతిమయందువరుణుని- ఉత్తరభాగమందు సృణవణమైనప్రతిమయందుగరుజేతుని - అట్లే నాలుగుకోణములయందు - సువణవర్ణమైన ప్రతిమయందగ్నిని- శ్యామవణమైనప్రతిమయందునిర్మతిని- ధూన్రవర్ణమైనప్రతిమయందువాయువును - రక్తవణమైనప్రతిమయందు దీకాసుని ఆవాహనచేసి - క్రమముగావీరలనందఱన్యాయాధికారి భ్యానముచేయవలయును - ఇంద్రప్రతిమకుదక్షిణభాగమందు- ధరుడు ధృవుడు-సోముడు-ఆపుడు-అనలుడు- అనిలుడు- ప్రత్యూషుడు-ప్రభాసుడు - అనునెనమంశ్రువసువులనావాహనచేయవలయు - ఇంద్రే శానులనడుమ- ధాత-అర్యమ - మిశ్రుడు- వరుణుడు-అశుడు-భగుడు- ఇంద్రుడు-వివస్వంతుడు-పూష- పజన్యుడు- త్వష్ట-విష్ణువు - ఈద్వాదశాదిత్యులను - అగ్నికేబశ్చిమభాగమందు- వీరభద్రుడు- శంభువు- గిరిశుడు లజ్జైకపాత్తు-అహిర్బుధ్నుడు-పివాకి- భువనాధీశ్వరుడు- కపాలి- విశాంపతి-స్థాణువు- భగుడు- ఈయేకాదశరుద్రులను- యమనిర్మతులనడుమ- బ్రాహ్మి - మాహేశ్వరి- కామారి- వైష్ణవి- వారాహి- మాహేంద్రి - చాముండ-అనుసప్తమాతృకలను- నిర్మతీను త్తరభాగమున - గణపతిని-వరుణునకు త్తరమునగగనస్పర్శనుడు- వాయువు- అనిలుడు- మారుతుడు- ద్రోణుడు-ప్రాణేశుడు-జీవుడు- అనుసప్తమరుత్తులను- తామ్రునకు త్తరభాగమున- దుర్గానుఆవాహనచేసి- ఆయాదేవతానామములనుద్దేశించి ఆయాదేవతనుబూజింపవలయును - అందుమొదట ధర్మదేవతకఘ్యుదానముమొదలు భూషణదానమువఱకుఁ బూజగావించి అంతటసంగదేవతకఘ్యము మొదలుభూషణమువఱకిచ్చిధర్మదేవతకు గంధముమొదలునైవేద్యమువఱకుఁ బూజయొనర్చి అంగదేవతలకును గంధాద్యపచారములుగావించినైవేద్యము చేయవలయునుఇట్లేతామ్రము బూజించెడుగంధాదులురక్తవణములుగానుండవలెననినారదులచేఁజెప్పఁబడియున్నది- ఇంద్రాదులపూజావిషయమందుగంధాదులగర్భయమువేరేఁజెప్పకుండుటచేతరక్తవర్ణములేముఖ్యములని-అవిలభించనిపక్షమందితరములనియెఱుంగవలయు-ఇట్లున్యాయాధికారిమనశ్శుద్ధియు దేహశుద్ధియుఁగలవాఁడైపైఁజెప్పిన దేవతలనందఱఁబూజించి నలుగుఱియొత్తిక్కులవరించి నాలుగుదిక్కులయందును ప్రణవపూర్వకమయినగాయత్రీమంత్రమునుస్వాహాకారముతోఁడఁజెప్పుచు సమిత్తులతోను- అజ్యముతోను- హవిస్సుతోను- ఒక్కొక్కదినుసాహచరులునూటయెనిమిదగునట్లులొకికాగ్నియందు హోమాముచేయింపవలయు- పిమ్మటఅవ్యవహారవిషయమును(ఆదిత్యచంద్రులు- అనిలుడు- అనలుడు- దివి-భూమి- ఉదకము- హృదయము- యముడు- అహోరాత్రములు- రెండుసంధ్యలు ధర్మదేవత- వీరునరునివృత్తము నెఱుంగుదురు) అనునర్థముగలమంత్రమునొకపత్రమునవ్రాసిదానిదివ్యప్రమాణముఁజేయువాని శిరస్సననుంచవలయు । ధర్మమునావాహనచేసిపూజించుటమొదలుకొనిపత్రమునువ్రాసిశిరస్సననుంచువఱకునడుమఁజెప్పినయీవిషయములన్నిదివ్యప్రమాణములయందుఁజేయింపవలసినదని తెలియవలయు - పిమ్మటన్యాయాధికారి తామ్రునకభిముఖముగనిలిచిఁబ్రాసానీవుదురాశ్చులపరీక్షార్థముగాబ్రహ్మచేతస్సృజింపఁబడితివి- నీకువాచకమైనధటమనుపదమందుధకారమున్నదిగనుక నీవుధర్మమూర్తివి-టకారమువలనఁగుటిలుఁడగునరునిధరించివానిపాపమునుబయలుపరచుచున్నావుగనుకనీవుధటమనిఁజెప్పఁబడుచున్నావు - నీవునునుష్ఠ్యులెఱుంగరాని సర్వభూతముల పాపములను బుణ్యములనన్నిటి నెఱుంగుచువు- ఈనునుష్ఠ్యుడుతనమీఁద మొకవ్యవహారముమోపఁబడితినిగోరుచున్నాడు కావునవీనియొదలి సంశయమునుబాపివీనినిపుకాపాడవలయు- అనునర్థముగలమంత్రముచేతనభిమంత్రంపవలయు-పిమ్మటదివ్యప్రమాణముఁజేయువాఁడుపైఁజెప్పినరీతినితామ్రముబ్రాహ్మింపవలయు- తరువాతన్యాయాధికారి- శిరస్సనఁడుపత్రముధరించియున్నప్రమాణముఁజేయువాని మొదటఁదూచునపుడుకూర్చున్నరీతిగాతామ్రసిద్ధియందుఁగూర్చుండఁజెట్టి జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులవలనఁబడెనువిగడియలకాలముగుటనుదెలిసి అంతలోపలఁ జూచినదానిసరిగాఁజెప్పనట్టివారిని లోభాదిదోషములు

లేనివారిని జ్ఞానసంపన్నులను సాత్తులుగా నేర్పబడి వారివలనశుద్ధినిగాఢోషమునుగాని యెఱుంగవలయును- పదిగి
 ర్వక్షురములనువ్యరించునంత కాలమొక ప్రాణము- ఆట ప్రాణములొకవిగడియ- అనుపదివిగడియలొకగడియ- అ
 రువదిగడియలొకదినము-ముప్పదిదినములొక నెలయనికాలనిర్ణయము- జ్యోతిషగ్రంథములయందుఁజెప్పబడియున్న
 ది॥ ఇట్లుతూచినపుడు మొదటఁచూచినప్పటియెత్తుకంటెసంధికముతూగినపక్షుఁడు శుక్లఁడనియు సునుముగఁచూగినను
 తగ్గిపోయిననుశుక్లఁడుగాఁడనియు నెఱుంగవలయు - సరిగాఁచూగినవాఁ డల్పదోషుఁడనియు తగ్గినవాఁడు బహుదో
 షుఁడనియు పితామహవచనమందుఁజెప్పినరీతిఁబుద్ధిపూర్వకముగాక యొకసారిచేసినతప్పల్పదోషమనియు-బుద్ధిపూ
 ర్వకముగఁబలుమాటుచేసినతప్ప బహుదోషమనియు నెఱిగిఅల్పదోషముగలవాని కల్పదండనమును బహుదోషముగ
 వానికధికదండనమునువిధింపవలయు- కారణముదెలియకతామ్రము మొదలుగాఁగల యాసామానులలోఁ ద్రాడేనైన
 దెగినను గొయ్యయేదైనవిఱిగినను ప్రమాణముచేసినవాఁడుదోషియనియేయెఱుంగవలయు - కారణముదెలిసి యట్ల
 యినపక్షుఁడునుమనుజులనన్నిటిఁజక్కఁజేసేతూపించవలయు - ఇట్లుప్రమాణముచేయించియున్నపిక్కుటఁబూజార్థమ
 వరింపఁబడియున్నఋత్విజులులోనగు వారినిదక్షిణాదానాదులచే ప్రార్థివాకుఁడుపూజింపవలయును - ఇట్లుధర్మ
 మనువిచారించురాజుమిక్కిలికీలకఁబొందిబ్రహ్మపట్టణమునకహంకరఁగును - ఇట్లుదివ్యమున కుపయోగించునట్లుచే
 యింపఁబడినత్రాసునచ్చటనేయుంచవలయుననియిచ్చయించినపక్షుఁడును దానికి కుక్కలు కాకులుగ్రద్దలు మొదలగు
 వానివల్ల నొకయువత్రవము లేకుండునట్లుగాక శాలగట్టించి దానికిఁజలుపుబీగ మేర్పఱచి దానిలోవలనుంచి దిక్పాలకప్రతి
 వులు మొదలగువానినిఁగూడనక్కఱ నేనివి మూఁడుకాలములయందుఁబూజిసేయించుచుఁ బరిచారకలనుంచిభద్రము
 గఁగాపాడవలయును- ఆశౌలయందెల్లప్పుడుధాన్యములు ఉడకపాత్రములు మొదలగునవి యుండునట్లుజాగ్రత్తచే
 నియుంచవలయును॥

౯౮౯౯౯౯౧౦౦

FFFF1000

మూ. { కరావిమృదితప్రిహేలక్షయత్వాతతోస్యసేత్ । స }
 { ప్రాశ్నజ్ఞస్యసజ్జానితాజన్మత్రైణవేష్టయత్ ॥౧౦౦}

వ్యా॥ ఇదానీంక్రమప్రాప్తమగ్నివిధిమాహ॥ కరావితి॥ దివ్యమాతృకోక్తసాధారణధర్మేషుసత్సుతుల
విధానోక్తధర్మావాహనాదిరీషతారోపణాంతేచవిధ్యంతేసత్యముగ్నివిధౌవిశేషః - విమృదితప్రీహేః - వి
మృదితావిఘ్నేతాః ప్రీహయఃకరాభ్యామైనాసావిమృదితప్రీహీస్తస్యకరౌలక్షయిత్వాతిలకప్రణకిణాదిస్థానే
ష్వలక్తకరసాదినాంకయిత్వా - యథాహనారదః॥ హస్తక్షలేషుసర్వేషుకుర్యాద్ధంసపదానిత్వతి - అనంతరంసప్తా
శ్వధృవణానిహస్తయోరంజలీకృతయోర్న్యసేత్ - పత్రైరంజలిమాపూర్యఅశ్వశ్లేష్మస్తభిస్సమైరితిస్తరణాత్ -
తానిచహస్తసహితానితావత్సుప్రేణవేష్టయేత్ - యావంత్యశ్వధృవణానితానిసప్తకత్వోవేష్టయేదిత్యధః -
సూత్రాణిచసప్తకుక్షానిభవంతి - వేష్టయేతసంతైహాస్తాసప్తభిస్సుశ్రిశంతుభిరితినారదవచనాత్ - తథాసప్త
శమీపత్రాణిసప్తేవదూర్వాపత్రాణిచాక్షతాంశ్చదధ్యత్తనశ్వధృవత్రాణిణాముపరివిన్యసేత్ - సప్తవిష్ణులపత్రాణి
శమీపత్రాణ్యథాక్షతాః । దూర్వాయాసప్తపత్రాణిదధ్యత్తనక్షతాన్న్యసేదితిస్తరణాత్ ॥ తథాకుసుమానిచ
న్యసేత్ - సప్తవిష్ణులపత్రాణిచాక్షతాంతుమనోదధి । హస్తయోర్నిక్షిపేత్తత్రీసూత్రేణావేష్టయేత్తథేపిఠా
మహస్తరణాత్ - సుమనసఃపుష్పేణి - యదపిస్తరణం - అయస్తప్తంతుపాణిభ్యామరగపత్రైశ్చసప్తభిః । అంతహి
తంహరంచుద్ధస్తద్ధస్తస్తప్తమేవదగ్ధతి - తదశ్వధృవత్రాగ్రభావేరగపత్రవిషయంవేదితవ్యం - అశ్వధృవత్రాణాం
పిఠామహప్రశంసావచనేనముఖ్యత్వావగమాత్ - పిష్పలాజ్ఞాయతేవహ్నిపిష్పలోవృక్షరాట్స్మృతః । అతస్తస్యతు
పత్రాణిహస్తయోర్నిక్షిపేద్ద్యధగ్ధతి॥

000

తా || తులాదివ్యమునకు వెంటజేప్పబడినయగ్నిదివ్యమునుజేయించుక్రమమునుజేప్పుచున్నాడు || ఈయ

అగ్నిదివ్యము చేయించు శ్రమము: గ్నిదివ్యముఁ జేయించునపుడు నగ్నిదివ్యములకుఁ బూర్వము దెలుపఁబడిన సామాన్యధర్మకాములును- తులాదివ్యక్రమమందుఁజెప్పఁబడినధర్మ దేవతావాహనము మొదలుపెట్టముదలనఁచుటవఱకుఁగలగ్నియలును ముందుజరిగింపఁదగినవి- అవియన్నియయినవి

మ్మటంబ్రమాణముచేయువానిచేత వడ్లునలిపించి యతనిచేతులఁబరీక్షించి యందునల్ల మచ్చలు కురుపుటకాయలేవైన నుండినపక్షముననాస్థానమందు రంజకర్రవ్యముతోహంసపదాకృతిగాగురు తేర్పఱచి యాహస్తముదోసిలిగాఁబట్టిం చిలం దేకురావియాకులనుంచియేడు తెల్లనిదారములతోఁజుట్టవలయును- ఇట్లు నారదులచేఁజెప్పఁబడియున్నది- ఆయ శ్వత్థపత్రములమీఁద నేడుజమ్మియాకులు- ఏడుగఱికిపోగులను పెరుగునఁదడిపినయక్షతములను బుష్పముల నుంచవల యును- ఇట్లుపితామహాస్మృతియందును మఱియొకస్మృతియందును జెప్పఁబడియున్నది || ఏడుజల్లేడాకులచేత నంత హిఁతమైనకాలిన యినపముద్దనుజేతధరించి కాలనివాఁడుగుడ్డుఁడగ్రస్త్ర్యునియున్నను పితామహాస్మృతియందు పిప్పల వృక్షమువల్లనగ్నిపుట్టును- పిప్పలమువృక్షరాజము- కావునదానిపత్రముల నేచేతులయందు ధరింపవలయునని - రావి యాకులఁబ్రశంసించియుండుటవలనను మఱియొకస్మృతియందు నేడు రావియాకులచేత దోసిలినిండింపవలయునని చెప్పియుండుటవలనను- అశ్వత్థపత్రముబుముఖ్యములు-అవిలేకక్షమందుజల్లేడాకులనుంచవలయుననియెఱుంగునది.

మూ. { త్వమగ్నేసర్వభూతానామంతశ్చరసిపావక । సా }
క్షీవత్పుణ్యపాపేభ్యోబ్రూహిసత్యంక వేమను || *

వ్యా || కర్తరగ్న్యభిమంత్రణమంత్రమాహ || త్వమితి || హేఅగ్నేత్వంసర్వభూతానాంజరాయజాండజ స్వేదజోష్ణిజ్ఞానామంతశ్చరీరాభ్యంతరేచ రస్యపభుక్తాన్నపానాదీనాంపాచక త్వేనవతఃసే - పావకశుద్ధిహేతో హేకవేదంప్రియాతిక్రాంతశుద్ధిదర్శిసాక్షీవత్పుణ్యపాపేభ్యసత్యంబ్రూహి- పుణ్యపాపేభ్యఇతిల్యజ్ఞోపేవంచ మీ- పుణ్యపాపేఅవేత్త్యసత్యంబ్రూహిదర్శయెత్యథః - ఆయఃపిండేప్రిభిస్తామైస్తప్తేసందంశేనపురతఃసితేకర్తా వశ్చిమేమండలేప్రాజ్ఞుబస్తిప్తన్ననేనమంత్రణాగ్నిమభిమంత్రమేత్ - యథాహనారదః-అగ్నివణ్ మయఃపిం డంసస్సులింగంసురంజితం । తాపెత్యతేయేసంతాప్యబ్రూయాశ్చత్వపురస్కృతమితి - అస్యాథః - లోహశుద్ధ్య థంసుతత్తంలోహపిండముదశేసక్షిప్య పునస్సంతాప్యదశేసక్షిప్య త్యతేయేతాపె సంతాప్య సందంశేనగృహీత్వా పురతఃసితేసత్యపురస్కృతంసత్యశబ్దయుక్తం త్వమగ్నే సర్వభూతానామిత్యాది మంత్రంకతాఁబ్రూయాత్ - ప్రాడ్వివాకస్త్రుమండలభూభాగాద్దక్షిణప్రదేశే లాకికమగ్నిమువసమాధా యాగ్నయేపావకాయ స్వాహేత్వా జ్యేనాష్టోత్తరశతవారంజాహుయాత్ - శాంత్యథంజాహుయాదగ్నోఘృతమష్టోత్తరంశతమితివచనాత్ - హు త్వాచతస్మిన్నగ్నావయఃపిండంసక్షిప్య తస్మిన్తాప్యమానేధమావాహనాదిహవనాంతం పూర్వోక్తంవిధింవిధా యత్యతేయేతాపేవతఃమానేయఃపిండస్థమగ్నిమేభిమంత్రేత్రిభిమంత్రయేత్ - త్వమగ్నేవేదాశ్చత్వారస్త్యం చయజ్ఞేషుహుయసే । త్వంముఖంసర్వదేవానాంత్యంముఖంబ్రహ్మవాదినాం । జఠరస్థోపిభూతానామతోవేత్సిశు భాశుభం॥ పాపంపునాసివైయస్మాత్తస్మాత్పావకఉచ్యసే । పాపేషుదర్శయాత్సానమర్చిష్మాన్భవపావక॥ అథవా శుద్ధభావేషుతోభవహుతాశన । త్వమగ్నేసర్వభూతానామంతశ్చరసిపాక్షివత్॥ త్వమేవదేవజానీషేనవిదుర్వా నిమానవాః॥ వ్యవహారాభిశస్త్రాయంమానవశ్శుద్ధిమిచ్ఛతి॥ తదేసంసంశయాదస్త్యార్థతస్మాత్ప్రాతుమహాసి॥ ౧౦౮

తా || ప్రమాణముచేయువాఁడగ్నినభిమంత్రించుక్రమము॥ నారదస్మృత్యుక్తరీతినిలోహశుద్ధికొఱకు మొదట

రెండుమూరు లయఃపిండమునుగాఁచి నీళ్లలోముంచి మూఁడవసారి యెఱ్ఱిఁగొనిప్పువ

ఇనపముద్దనుగాఁచియెద	స్నెగలిగి నిష్ఠులురాలుదుంశునట్లుకాఁచి తనయెదుటికిఁ బట్టుకారుచేఁ బట్టితేఁగఁబ్ర
టికితెచ్చి నపుడుకర్తదా	మాణముచేయువాఁడుపడమటిభాగముననొకమండలమేర్పఱచుకొని యామండలము
నినభిమంత్రించుక్రమ	ననుండియాయగ్నిని (ఓయగ్నిఁజూర్రుఁడా నీవుజరాయజాండజ స్వేదజోష్ణిజ్ఞ
ము.	హవములుగానాలుగువిధములైనభూతరాసులకునులోపలనుండి భుక్తములగు నన్నా
	దులఁబదనముచేయుచున్నావు- నీవింద్రియములచేఁదెలియరానివిషయములకుద్ధినిదె

లుపఁగలవాఁడవుగాననాపుణ్యపాపములనుదెలిసిసత్యమునుజెప్పుమను) నీయథఃముగలమంత్రమునుజెప్పిప్రాధ్నిం పవలయు - న్యాయవినుశాధికారియామండలమునకుదక్షిణమున నొకమండలమేర్పఱచుకొని యందులొకితాగ్నయై పసమాధానముచేసి - అగ్నయేపావకాయస్వాహే యనుమంత్రముచెప్పి యాజ్ఞముతో నూట యెనిమిది మాట్టులు

హోమాశముచేయవలయు - అట్లు స్మృతివచనమున్నది - ఇట్లు హోమాశముచేసి యాయగ్నియందయఃపిండమునుంచి అదికాలుచుండునపుడు సర్వదివ్యములయందుఁజేయవలసిన ధర్మావాహనాదులను వాఁతోఁజేరిన హోమాశముతోఁ జేయించి మూఁడవతూరికాఁగుచున్నప్పుడాయయఃపిండమందలియగ్ని నీక్రింద వ్రాయఁబడునధికముగలమంత్రములచేనభిమంత్రింపవలయు - ఆమంత్రధర్మము - ఓయగ్నినీవుచతుర్వేదాత్మకుడవు - నీవుయజ్ఞములయందుఁబలువఁబడుచున్నావు - నీవెల్ల దేవతలకుముఖమవు - నీవుబ్రహ్మవాదులకుముఖమవు - ఎల్ల భూతములగగ్భములయందుఁజువాఁడవు గాన శుభాశుభముల నెఱుంగుచువు - పాపినిబరిశుద్ధుఁగాఁజేయుటచేనీవు పావకుండునాఁబరగితివి - పాపాశ్శులయందునీనిజస్వరూపమగు వేఁడినిజాపుము - పరిశుద్ధులవిషయమందుఁజల్లని వాఁడవుక మ్మోయగ్ని హోమాశ్రుతా - ఓయగ్నినీవెల్ల భూతములలోసాక్షివలెవర్తించుచున్నావు - మనుష్యులకుఁదెలియనసాధ్యమైనదాని నీవెఱుంగుచువు - ఈమనుష్యుఁడుతనమీఁదనుకవ్యవహారము లేఁబడి శుద్ధిగోరుచున్నాఁడుకావున నితనియందుఁగలసంశయమునుబాపియితనిధర్మమువల్లరక్షింపఁదగుచువు॥

౧౦౨

మూ. { తస్మేత్యుక్తవతోతాహంపంచాశత్పలికంసమం | అ }
 { గ్నివర్ణాఽన్యసేన్ద్విండంహస్తయోరుభయోరపి॥* }

వ్యా || తస్మేతి || తస్యకతుఃరిత్యుక్తవతస్త్యమగ్నేసర్వభూతానామిత్యాగ్నిభిమంత్రణకృతవతః - తాహంలోహవికారంపిండంపంచాశత్పలికంపంచాశత్పలసమ్మితం సమమశ్రరహితంసర్వతత్స సమంవృత్తక్షణ్ణం చతథాష్టాంగుళాయామం - అశ్రహీనంసమంకృత్వాఅష్టాంగుళమయోమయం | పిండంశుతావయేదగ్నోపంచాశత్పలసమ్మితమితిపితామహస్తరణాత్ - అగ్నివర్ణామగ్ని సదృశ ముభయో హస్తయో రశ్వధృపత్రదధిమార్వాద్యంతరితయోర్మ్యసేన్ద్విక్షిపేత్పాద్వివాకః॥

౧౦౩

తా || ప్రమాణముచేయువాఁడుపూర్వోక్తరీతిగిన్నినభిమంత్రించినపిన్నుటనివ్వనందు న్యా యా ధికారి తప్తా కాలుటచేతనివ్వవలెగలిగియున్న యయఃపిండమును బ్రాడ్వివాకుఁడు రావియాకు యఃపిండమును కర్తదో మొదలగువానిచేత నాచ్ఛాదితమైయున్న యతనిచేతులయందుంచవలయును - ఆయ సెలియందుంచునది. యఃపిండమేఁబడివలములయెత్తుగలదిగాను కోణములులేనిదిగానుగుండుగాను గలుగు లేనిదిగాను పంచనైమిదియంగుళములుచుట్టుకొలతగలదిగానుండవలయును - ఇట్లుపితామహస్తృతియందుఁజెప్పఁబడియున్నది॥

౧౦౪

మూ. సతమాదాయసప్తైవమండలానిశనైప్రజేత్ ॥ ౧౦౩౪ ॥

వ్యా || తతఃకింకుర్యాదిత్యతతహా॥ సఇతి॥ సపురుషస్తప్తలోహపిండమంబలి నాగృహీత్వా సప్తమండలానిశనైప్రజేత్ - ఏవకారేణసప్తమండలేష్యేవపదన్యాసంమండలానతిక్రమణంచదర్శయతి - యథాహపితామహః - సమండలమతిక్రామేన్నావ్యర్వాణ్సపయేత్పరమితి॥

౧౦౩౫

తా || పిన్నుటదివ్యకర్త యేమిచేయవలయుననిన నతఁడాతప్తాయఃపిండమును దోసెలి దివ్యకర్త తప్తాయఃపి యందుఁబట్టుకొనియేమమండలములనుదిన్నగానడువవలయును - అట్లునడుచునపుడు డమును దోసెలియందుం ఆమండలములకావలఁగాని యావలఁగానియడుగిడఁగూడదు - ఇట్లుపితామహస్తృతి చుకొని చేయవలసినపని. యందుఁజెప్పఁబడియున్నది॥

౧౦౩౬

మూ. పోడశాంగుళకంజ్ఞేయంమండలం తావదంతరమ్ ॥ ౧౦౪ ॥

వ్యా || సప్తైవమండలానిశనైప్రజేదిత్యుక్తంతత్రైకంమండలంకింప్రమాణం మండలయోరంతరంచకి యత్ప్రమాణమిత్యతతహా॥ పోడశేతి॥ పోడశాంగుళానియస్యతత్ పోడశాంగుళకం - పోడశాంగుళప్రమాణం మండలంబోధవ్యం - మండలయోరంతరంమధ్యంచతావదేవపోడశాంగుళకమేవ - సప్తమండలానిశనైప్రజేదితి వదతా ప్రథమమవస్థానమండలమేకము క్తమతశ్చాష్టమండలాని పోడశాంగుళకాని - మండలాంతరాణిశుస్తతావత్ప్రమాణాని - ఫితదేవనారదేనపరిసంఖ్యయోక్తం - ద్వాత్రింశదంగుళం ప్రామామండలాన్మండలాంతరం | అష్టానిపాణ్య

డలై రేవమంగుళానాంశతద్వయం॥ చత్వారింశత్సమధికంభూమేరంగుళమానతత్తి- అయమథః - అవస్థానమండ
 లాల్ పోడశాంగుళాన్తండలాంతరమన్యత్తండలం ద్వితీయాద్యేకమేకంద్వాత్రింశదంగుళసాంతరాళం- తదేవమ
 వస్థానమండలంపోడశాంగుళం - గంతవ్యానితుసప్తమండలాని సాంతరాళాని ద్వాత్రింశదంగుళాన్యేవమష్టభిర్మం
 డలై శ్చత్వారింశదధికంశతద్వయం భూమేరంగుళమానతోంగుళ మానమితిసార్వవిభక్తికప్రసః - అస్తింస్తుపక్షే-
 వస్థానమండలంపోడశాంగుళం విధాయద్వాత్రింశదంగుళప్రమాణానాంసప్తానాం సాంతరాళ మండల భూభాగా
 నామేకైకంభూభాగం ద్విధావిభజ్యంతరాళ భూభాగాః పోడశాంగుళప్రమాణాన్విహేయమండలభూభాగేషు
 పోడశాంగుళప్రమాణేషు గంతప్రదప్రమాణాని సప్తమండలాని కార్యాణియథాతేనైవోక్తం - మండలస్యప్రమా
 ణంతుకుర్యాత్తత్ప్రదసమ్మితమితి- యత్తుపితామహేనోక్తం - కారయేత్తండలాన్యష్టాపురస్తాన్నవమంతథా । ఆగ్నే
 యంమండలంచాద్యంద్వితీయంవారుణంస్తృతం ॥ తృతీయంవాయుదైవత్యం చతుర్థంయమదైవతం । పంచమం
 త్వింశ్రదైవత్యంషష్ఠంకౌబేరముచ్యతే॥ సప్తమంసోమదైవత్యంసావిత్రంతృప్తమంస్తృతం।నవమంసర్వదైవత్యమి
 తిదివ్యవిదోవిదుః ॥ ద్వాత్రింశదంగుళం ప్రాహుమణ్డలాన్తండలాంతరం। అష్టభిమణ్డలై రేవ మంగుళీనాంశత
 ద్వయం ॥ షట్పంచాశత్సమధికంభూమేస్తుపరికల్పనా। కతుఃషదసమంకార్యంమండలంతుప్రమాణతః॥మండలేషం
 డలేదేయాఃకుశాశ్శాస్త్రప్రచోదితాశ్చితి- తత్రనవమంసర్వదైవత్యమపరిమితాంగుళప్రమాణంమండలంవిహేయా
 ష్టభిమణ్డలైరష్టభిశ్చాంతరాళైఃప్రత్యేకంపోడశాంగుళప్రమాణైరంగుళానాంషట్పంచాశదధికంశతద్వయంసం
 వద్యతే- తత్రాపిగంతవ్యానిసప్తమండలాని- యతః- ప్రథమేతితనవమేషివతీతినవిరుధ్యతే- అంగుళప్రమాణం
 చ- తిర్యగ్యవోదరాణ్యష్టాపూర్ధ్వావాప్రీహయస్త్రయః । ప్రమాణమంగుళస్యోక్తంవిత స్తిద్వాదశాంగుళః॥ హ
 స్తోవిత స్తిద్వితయందండోహస్తవతుష్టయం । తత్సహస్రద్వయంక్రోశోయోజనంతచ్ఛతుష్టయమితిబోధవ్యం॥గంఠ
 తా ॥ నడువవలసినమండలములయొక్కయు వానిమధ్యభాగములయొక్కయుప్రమాణములనుజేవ్వచున్నాం

మండలములయొక్క
 యు వానినడిమిభాగము
 లయొక్కయుఁబ్రమాణ
 ము.

డు॥ మండలముపదియాటంగుళములవెడలుపుగలదిగాను ఒకమండలమునకుమఱియొ
 కమండలమునకునడిమిభాగమునంతప్రమాణముగలదిగానుండవలయును - ఏడుమండ
 లములునడువవలయుననిచెప్పటచేత నిలువవలసినమండలయొకటియెనిమిదవదిగానుం
 డవలయుననియథఃమగుచున్నది కావునఁబదియాటంగుళములవెడలుపుగలమండలము
 లెనిమిదియువానినడిమిభాగము లేడును నేర్పడుచున్నది - ఈవిషయమై నారదులు లె
 క్కించిచెప్పియున్నారుగాననాక్రమమీ దిగువప్రాయఁబడుచున్నది - మొదటనిలు

వవలసినమండలయొకటిపదియాటంగుళములప్రమాణముండనట్లుప్రాసీయకగడనుండి మండలమునుదానినడిమిభా
 గమునుగూడి ముప్పదిరెండంగుళప్రమాణమగునట్లేడుమండలములనుప్రాయగా మొత్తమిన్నూటనలువదియంగుళ
 ములుకాగలదు- అందునడువవలయుమండలములు నడుచువానియడుగునకు సరిగానుండవలయునని యానారదులేచె
 ప్పియున్నారు - కాఁబట్టివారియభిప్రాయప్రకారము నిలువవలసినమండలముగాక కడమయేడు మండలములకును
 వానియంతరములకు మొక్కొక్కదానికి ముప్పదిరెండంగుళములుగలప్రదేశమును రెండుభాగములుచేసి యందంతరా
 శభాగము పదియాటంగుళములవిడిచి మండలభాగముపదియాటంగుళములలో నడుచువానియడుగునకు సరిగానుండ
 లములఁజేయవలయును ॥ పితామహస్మృతియందు-మండలమిదిమండలములప్రాసీ యాలాగేతొమ్మిదవమండలము
 నుప్రాయవలయు - అందు మొదటిదగ్గిదైవత్యము- రెండవదివారుణము. మూడవదివాయవ్యము . నాలవదియమ
 దైవత్యము. ఐదవదియంశ్రదైవత్యము. ఆఱవదికుబేరదైవత్యము , ఏడవదిసోమదైవత్యము . ఎనిమిదవది సువిత్వదేవ
 తాకము. తొమ్మిదవదిసర్వదేవతాకము. ఇట్లుదివ్యవేత్తలెఱుంగుదురు. మండలముమొదలుకొనిమఱియొకమండలము
 దగ్గిరికి ముప్పదిరెండంగుళములు- ఈరీతినెనిమిదిమండలములచోటునిన్నూటయేఁబదియాటంగుళములుకాగలదు - క
 తయడుగునకుసరియైనమండలమునుజేయవలయును - అన్నిమండలములయందును శాస్త్రోక్తరీతిగా గుళలనుంచవ
 లయును- అనియున్నది- ఆపక్షమందుసర్వదైవత్యంబును అంగుళప్రమాణముచెప్పఁబడనిదియునగు తొమ్మిదవమండ

లమునుదప్ప విడిచి కడమయెనిమిదిమండలములను వానియంత రాశములను చేర్చుగా నొక్కొక్కటి వషియాఱంగుళముల ప్రకారము మొత్తమిన్నూటయేఁబదియాఱు సరిపడును కాఁబట్టి యాదక్షుఁడును మొదటిమండలము నెలుచునదియుఁ గడవటిమండలము విడుచునదియుఁగాక నడువవలసినమండలము లేదేయగుచున్నవిగనుక పితామహస్మృతి తాత్పర్యము తో భేదంపడు || అంగుళ ప్రమాణము - అడ్డమైనయెనిమిదియవలగర్భములుగాని నిడుమైనమాఁడుపీహిధాన్యములుగా నియొకయంగుళమగును - పండ్రెండంగుళములకవిత్ సై - రెండువీతస్తలకహస్తము - నాలుగుహస్తములకదండము - రెండువేలదండములకక్రొశము - నాలుగుక్రొశములకయోజనము - ఇట్లెఱుంగఁదగును || ౧౦౪

మూ. ముక్తాగ్నింపుడితప్రీహిరదగ్ధశ్శుద్ధిమాపుయాత్ || ౧౦౪ ||

వ్యా || సమస్తమండలానిగత్వా కింతతఃవ్యమత్యతఅహ || ముక్తే వృతి || అప్తమేమండలేస్థిత్వా నవమేమండలే అగ్నితప్తమయఃపిండంత్యక్తా వ్రీహిసగ్రాభ్యాంమదఽయిత్యా - అదగ్ధహస్తశ్చేష్ఠశుద్ధిమాపుయాత్ - దగ్ధహస్తశ్చేదశుద్ధిత్యథఃసిద్ధం - యస్తస్సంత్రాసాత్ప్రీప్టలహస్తాభ్యామగ్యశ్రదహ్యతే - తథాప్యశుద్ధోనభవతి - యథాహ కాత్యాయనః - ప్రప్థలన్నభిశస్తశ్చేష్ఠానాదగ్యత్రదహ్యతే | అదగ్ధంతంబిదుదేవాస్త్యభూయోపిదాపయేదితి ||

తా || ఏడుమండలములనడిచినపిమ్మట ఎనిమిదవమండలముననిలిచి తొమ్మిదవమండలమునదప్తాయఃపిండమును వేసి చేతులవడ్లునలుపఁగాఁ జేతులు దహింపఁబడకుండ నా శుద్ధుఁడగును - దహింపఁబడినపక్షమందు దోషియనుటయథఃసిద్ధము - భయమువలన జారవిడిచిచేతులందప్పకడమచోటదహింపఁబడినను దోషికాఁడు - అట్టివానిచేతమగు దదివ్యముఁజేయింపవలయును ఇట్లు కాత్యాయనస్మృతియందుఁ జెప్పఁబడి యున్నది ||

మూ. అంతరావతితేపిండేసందేహేవాపునహారేత్ || ౧౦౫ ||

వ్యా || కింఽ-అంతరేతి || యదాగచ్ఛతోంతరాఽప్తమమండలాదర్వాగేవ పిండః పతతిదగ్ధదగ్ధత్వేవాసంశయోస్తదాపునఃహరేదిత్యథఃప్రాప్తముక్తం - అత్రచాయమనుష్ఠానక్రమః-పూర్వేద్యురృభశుద్ధింవిధాయావరేద్యుమండలాని యథాశాస్త్రంనిర్మాయ మండలాధిదేవతాశ్చ మంత్రేస్తత్రతత్ర సంపూజ్యాగ్ని ముప సమాధాయశాంతిశాలామంజిర్వత్యాఁగ్నావయఃపిండంనిధాయ ధర్మావాహనాదిసర్వదేవతాపూజాం హవనాంతాం నిర్వత్యోహోషితస్యస్నాతస్యాత్రవాససః పశ్చిమేమండలేతిత్యతోవ్రీహిమదఽనాది కరసంస్కారం విధాయ ప్రతిజ్ఞాపత్రంసమంత్రకంకర్తృశ్చిరసిబధ్వా ప్రాప్త్వివాకస్తృతియేతాపేగ్ని మభిమంత్యైతస్తమయఃపిండంసంధంశేనగృహీత్వాకర్తృభిమంత్రితంతస్యాంజలౌనిదధ్యాతోపిమండలానిస్తగత్వాప్తమేమండలేస్థిత్వానవమేమండలైనిక్షిప్వాదగ్ధశ్శుద్ధోభవతి ||

ఇత్యగ్నివిధిః || ౧౦౫

తా || సమచునపు డెనిమిదవమండలముననుడుగిడకముందెతప్తాయఃపిండముక్రిందఁబడినను - కాలుటగాని కాలకుండుటగాని తెలియఁగూడక సందేహముగలిగినను మఱలఁజేయింపవలయును || అగ్ని సమమండలప్తాయఃపిండ దివ్యముచేయించునపుడుచేయఁదగినక్రమము - తొలిదినముభూశుద్ధిచేసినఁట నాఁడు మువడినను సందేహము మండలములనేర్పటిచిఆయామండలమున దానిదానియధిదేవతలను మంత్రములతోఁ బూజించియిచ్చువసమాధానముచేసిశాంతిశాలామముచేసినపిమ్మట నగ్నియంద యఃపిండమునుంచి ధర్మాద్యావాహనములను సర్వదేవతాపూజలను శాలామము తోడజరిపి తొలిదినముపవసించి మఱువటిదినముప్రాతఃకాలమునందదివస్త్రముతోఁ

బిడ్డిమమండలమునగలుచున్న దివ్యకతఃచేతవ్రీహిమదఽనముచేయించి ప్రతిజ్ఞాపత్రమునుమంత్రముతోడ నతనిశిరస్సునఁగట్టి ప్రాప్త్వివాకుఁడుమాఁడవకాఁడయందగ్నినభిమంత్రించితప్తాయఃపిండమునుబట్టుకారుతో నెత్తి - కతఃయభిమంత్రించినపిమ్మట వానిచేతనుంచవలయును - అతఁడుదానిఁజేతఁబట్టుకొని యేడుమండలములునడిచియెనిమిదవమండలమునగలుచుండి తొమ్మిదవమండలమునదానివిడిచి కాలకున్నపక్షమందు శుద్ధుఁడగును - ఇదియగ్నిదివ్యముచేయవిధి ||

మూ. { సత్యేనమాభిరక్షత్వంవరుణేత్యభిశాప్యకం | నాభిద }
{ ఘోషకస్థస్యగృహీత్వోయాజలంవిశేత్ || ౧౦౬ || }

వ్యా || సంప్రత్యుదకవిధిమాహ || సత్యేనేతి || హేవరుణ సత్యేనమామామభిరక్షత్వమిత్వ సేనమంత్రేణకము
దకమభిశాప్యాభిమత్యై నాభిదఘోషకస్థస్య నాభిప్రమాణోదకస్థితస్య పురుషస్యోయాగృహీత్వా శోభ్యోజలం
ప్రవిశేత్ - జలేనిమజ్జేత్ - ఏతద్భవరుణపూజాయాంసత్యాం || గంధమాల్యైస్సరభిభిమధుక్షీరఘృతాదిభిః | వరు
ణాయప్రకుర్వీతపూజామాదౌసమాహితఇతి నారదస్త్రరణాత్ - తథాసాధారణధర్మేషు ధర్మావాహనాది సకల
దేవతాపూజాహోమసమంత్రకప్రతిజ్ఞాపత్రీశిరోనివేశనాం తేషుసత్కుచ - తథా - తోయత్వం ప్రాణినాం
ప్రాణస్సృష్టేరాద్యంతనిమిత్తం | శుద్ధేశ్వకారణంప్రొక్తం ద్రవ్యాణాందేహినాంతథా || అత స్త్వందర్శయా
త్కానంశుభాశుభపరీక్షణఇతి || ప్రాప్తివాకేనోదకాభిమంత్రణేకృతే శోభ్యస్సత్యేనమాభిరక్షత్వం వరుణేత్యుద
కంప్రాథమ్యేత్ - ఉదకస్థా నానిచనారదేనోక్తాని- నదీషుతనువేగాసుసాగరేషువహేషుచ | ప్రాదేషుదేవభాతే
షుతటాశేషుసరస్సుచేతి - తథాపితామహేనాపి- స్థిరేతోయేనిమజ్జేతనగ్రాహిణినచాల్పకే | తృణశై వాలరహితేజ
లూకామత్స్యవజేతే || దేవభాతేషుయత్తోయంతస్మిన్-ర్యాద్విశోధనం | ఆహార్యంవజయేన్నిత్యంశీఘ్రగాసున
దీషుచ | ఆవిశేత్యేలిలంనిత్యమూమివంకవివజితమితి - ఆహార్యంతటాకాదిభ్యఅపూతం తామ్రకటాహాదిక్షిప్తం
జలం- నాభిప్రమాణోదకస్థశ్చయజ్ఞేయవృత్తోద్భవాంధమఘ్నాణామవష్టభ్యప్రాజ్ఞుఖస్తిష్ఠేత్-ఉదకేప్రాజ్ఞు
ఖస్తిష్ఠేథమఘ్నాణాంప్రగృహ్యచేతిస్త్రరణాత్ ||

౧౦౬

తా || వరుణునకుఁబరిమళయు క్తములగుగంధమాల్యములచేతబూజఁజేసి తేనెపాలునెయ్యిమొదలగునవిసమ
పింపవలయునని నారదస్త్రుతియందుఁజెప్పఁబడియున్నదిగనుకఅట్లువరుణపూజగా
జలదివ్యము చేయుక్రమ వింశియెల్లదివ్యములందుఁ జేయవలసినధర్మావాహన సకలదేవతాపూజన హోమ
ము. మాదులనెల్లఁజేసిప్రతిజ్ఞాపత్రమును మంత్ర సహితముగప్రాసి కతఁతలయందుం
చినపిమ్మటఁబ్రాప్తివాకుఁడు (ఓయుదకమానీవెల్ల ప్రాణులకుఁబ్రాణమవు సృష్టి

యందుమొదటనిమిత్తంవఁబడినదానవు ద్రవ్యములకుశరీరులకుశుద్ధికారణమవని చెప్పఁబడితివి కావునశుభాశుభపరీక్ష
యంచునీవు స్వరూపమునుజూపుము) అనునర్థముగలమంత్రముచేత నుదకమునభిమంత్రించినపిమ్మటదివ్యకర్త(ఓవ
రుణుఁడానత్యము చేతనీవునన్నరక్షింపుము)అనునర్థముగలమంత్రముచేతనుదకమునభిమంత్రించిబొడ్డుపంటిజలమునని
లుచున్నపురుషునితోడలఁబట్టుకొనిజలమునమునుగవలయును || జలదివ్యమునకుఁదగినయుదకము లేవన్నను మిక్కిలివడి
లేనినదులును- సముద్రములును- ప్రవహించునట్టికాలువలుమొదలగునవియు - మనుజులుత్రవ్వనిమడుగులు చేలువు
లుగుంటలునుఇవిదివ్యములకుయోగ్యములనినారదలుచెప్పియున్నారు- పితామహస్తృతియందుఁజెప్పఁబడినక్రమమె
ట్లనిన - మొసళ్లుగలది- అల్పజలము- కసపునాచుపాచికలిగియుండునది- జలగలుమీలుండునది-ఇట్టిజలము దివ్యప్రమా
ణాహాముకాదుగాననిట్టిదికానిస్థిరమైనజలములయందును - మనుజులుత్రవ్వనిమడుగులయందును-శోధనముచేయఁ
దగును- శీఘ్రముగాబ్రవహించునదులయందును- అలలుబురదగలయుదకమందును - తటాకాదులనుండితెచ్చి తొట్టి
యందుఁబోసినజలమందును - దివ్యముచేయఁదగదు || బొడ్డుపంటిజలమందునిలుచునట్టిపురుషుఁడుచంద్రకొయ్యతోధ
మఁదండమునుజేయించిదానిచేతఁబట్టుకొనినిలువవలయు-ఇట్లుస్తృతియందుఁజెప్పఁబడియున్నది ||

౧౦౬

మూ. { సమకాలమిషుంము క్తమానీయాన్యోజవీరః | గతేత }
{ స్తీన్నిమశ్శాంగంవశ్యేచ్ఛేచ్ఛుద్ధిమాపుయాత్ || * }

వ్యా || తతఃకింకతఃవ్యమిత్వతః || సమకాలమితి || నిమజ్జనసమకాలం గతేతస్త్విజవిన్యోకస్తీన్సురుషే-
న్యోజవీరపాతస్థానస్థితః పూర్వము క్తమిషుమానీయజలేనిమగ్నంగంయదివశ్యతితదాసశుద్ధోభవతి - ఏతదుక్తం
భవతి- త్రిషుశరేషుముక్తేష్వికోవేగవాన్మధ్యశరపాతస్థానంగత్వా తమాదాయ తత్రైవతివృత్త్యన్యస్త్రపురుషోవే
గవాంచ్ఛరమోక్షస్థానేతోరణమూలేతివృత్త్యేవంస్థితయో స్త్రుతీయస్యాం కరతలతాళికాయాంశోభ్యోనివజ్జతి - త

స్వసుకాలమేవతోరణమూలం ప్రాప్య తత్ర తరం మధ్యమశరపాతస్థానంగచ్ఛతి శరగ్రాహివచస్త్వే ప్రాప్తైరతరం తోరణమూలం ప్రాప్యంతజలగతంయది నపశ్యతి తదాశుద్ధోభవతి - ఏతదేవస్పష్టికృతంపిరామహేన - ౫౦
 తుశ్చాపిచకతుశ్చ సమంగమనమజ్ఞసం । గచ్ఛేత్తోరణమూలాత్తులత్కృష్టానఃజవీనరః ॥ తస్మిన్తేద్విత్తయోపి వేగా
 దాదాయసాయకం । గచ్ఛేత్తోరణమూలంతుయతస్సపురుషోగతః ॥ ఆగతస్తుశరగ్రాహీనపశ్యతియదాజలేఅంతజల
 లగతంసవ్యక్తదాశుద్ధింవినిదిశేదితి ॥ జవినోశ్చపురుషయోర్నిధానరణంకృతంనారదేన - పంచాశతోభావకానాం
 యాస్యాతామధికాజవే । తోచతత్రైయోక్తవ్యాశరానయనకారిణావతి ॥ తోరణంచ నిమగ్నచసమిపస్థానే సమేశో
 ధ్యకణప్రమాణోద్భితంకార్యం ॥ గత్వాతుతజ్జలస్థానంతటేతోరణముద్భితం । కుర్వీతకణమాత్రంతు భూమి
 భాగేసమేశుచాదితినారదస్తరణాత్ - శరత్రయంవైణవంచధనుమంగళద్రవ్యైశ్చేత్యతపుష్పదిభిఃప్రథమంపూ
 జయేత్ - శరాంగంపూజయేత్పూర్వంవైణవంచధనుస్తథా । మంగళైర్ధూపపుష్పైశ్చతతఃపూజయేత్సమాచరేదితి
 పితామహవచనాత్ - ధనుషఃప్రమాణంలత్కృష్టానంచనారదేనోక్తం - కురీరంధనుస్సప్తశతం మధ్యమంపట్నతం
 స్మృతం । మండంపంచశతంజ్ఞేయమేవజ్ఞేయోధనుర్నిధిః । మధ్యమేనశుచాపేనప్రక్షిపేచ్ఛశరత్రయం । హస్తానాం
 తుశతేసార్థేలత్కృతృత్వావిచక్షుః । న్యూనాధికేతుదోషస్సాన్యత్క్షిపతస్సాయకాంస్తథేతి ॥ అంగుళానాంస
 ప్తాధికశతంసప్తశతంకురీరంధనుః ఏవంపట్నతంపంచశతంచఏవంపంచైకాదశాంగుళాధికంహస్తచతుష్టయంకురీ
 రంధనుషఃప్రమాణం - మధ్యమస్యరశాంగుళాధికం మందస్యనవాంగుళాధికముక్తంభవతి - శరాశ్చానాయసాగ్రా
 వైణవాఃకార్యాః - శరాంశ్చానాయసాగ్రాంస్తుప్రకుర్వీతవిశుద్ధయే । వేణుకాండమయాంశ్చైవ యేస్తాచుషద్య
 ధంక్షిపేత్ - యేస్తాక్షత్రియస్తద్వృత్తిబ్రాహ్మణోవాసోపవాసోనియోక్తవ్యః - యథాహ - యేస్తాచక్షత్రియః
 పోక్తస్తద్వృత్తిబ్రాహ్మణోపవా । అకురీరహృదయశ్శాంతస్సోపవాసస్తతఃక్షిపేదితి - త్రిషుముక్తేషుమధ్య
 మశరోగ్రాహ్యః - తేషాంచప్రేషితానాంచశరాణాంశాస్త్రచోదనాత్ - మధ్యమస్తుశరోగ్రాహ్యఃపురుషేణబలీ
 యసేతివచనాత్ - తత్రాపిపతనస్థానాదానేతవ్యోససర్పణస్థానాత్ - శరస్యపతనంగ్రాహ్యం సర్పణంతువివజ్ఞా
 యేత్ । సర్పంతసర్పన్నరోయాయాద్ధూరాద్ధూరతరంయత్యతివచనాత్ - వాలేచ ప్రవాలివిషమాదిదేశేచ శరమో
 ట్లోనకతతవ్యః - ఇషుంసప్రక్షిపేద్విద్వాన్వారులేచాలివాలివా - విషమేభూప్రదేశేచవృక్షస్థాణుసమాకులే । తృణ
 గుల్మలతావల్లిపకపాషాణసంయుత్యతిపితామహవచనాత్ - నిమగ్నంగంపశ్యేచ్ఛేచ్ఛుద్ధిమాపుయాదితివదతో
 వృజ్జితాంగస్యాశుద్ధిరశేతా - స్థానాంతరగమనేచాశుద్ధిః పితామహేనోక్తా - అన్యథానవిశుద్ధిస్సాన్యదేకాంగస్యా
 పిదశశేనాత్ । స్థానాదన్యత్రగమనాద్యస్త్రిన్సూర్వంపివేతత్యత్యేకాంగస్యాపిదశశేనాదికణాద్యభిప్రాప్యేణ -
 శిరోమాత్రంతువృశ్యేతనకణేనాపినాసికా - అప్పుప్రవేశేనేయస్యశుద్ధంతమపినిదిశేదితివిశేషాభిధానాల్ -
 యమత్రప్రయోగత్రయః - ఉక్తలక్షణజలాశయసన్నిధావుక్తలక్షణంతోరణంవిధానోక్తప్రమాణదేశలక్ష్యంని
 ధాయతోరణసన్నిధౌసశరంధనుస్సంపూజ్యజలాశయేవరుణమావాహ్యపూజయిత్వా తతోధమాదీంశ్చదేవాకా
 హవనాంతమిష్టావ్యశోధ్యశిరసిప్రతిజ్ఞాపత్రమాబధ్యప్రాప్తివాకోజలనుభిమంత్రయతే - తోయత్సంప్రాసేవాం
 ప్రాణిత్యాదిమంత్రేణ - అభశోధ్యస్సత్యేనేర్యాదిమంత్రేణజలనుభిమంత్ర్యగృహీతఘ్నాణస్యనాభిమాత్రాద
 కాపస్థితస్యబలీయసఃపురుషస్యసమీపముపసర్పతి - అభశరేషుత్రిషుముక్తేషుమధ్యశరపాతస్థానేమధ్యమంశరం
 గృహీత్వాజవిశ్యేకస్త్రిన్సూర్వంపిష్ఠితేన్యస్త్రింశ్చతోరణమాలేఖితేప్రాప్తివాకేనతాలత్రయేదస్త్రైయగభగ్గమనమ
 జ్ఞనమథశరానయనమితి ॥ ఇత్యుదకవిధిః.

తా ॥ ఇంకఁజేయఁదగినదేమనెన - మైఁజెప్పఁబడినట్టిజలస్థానముగట్టున సమమైవరిశుద్ధమైనప్రదేశమందు నార

దోక్తరీతిగాప్రమాణకతఁచెపులకుసరియైన పొడవుతోనుండునట్లొకతోరణముగ

జలమున ముఁగిన వాఁ

ట్టింపిమంచవడిగలపురుషునొకనిశరముపడుచోటను మఱియొకని నాతోరణము దగ్గర

డుబైట రాఁదగిన కాల

నునిలిపివిలువిద్యయందు నేర్పుగలపురుషుఁడొకఁడు మధ్యనుపరిమాణయొక్తమగుధను

ముమొదలగునది.

స్సు నెక్కిడినూటయేఁబదిమూరలమారముననుండు లత్కృముమీఁద మూఁడుబాణముల

నేమః గాఢాబ్రాహ్మణావాకుః సమామూలములు చేతులు దట్టి యామునుఁగువాని ముసదై పుణ్యము తోరణము దగ్గి రగిలి వి
 చారున్న వడిగల వాని శరపతనస్థానమునకుఁ బొమ్మనియుఁ బెలుపఁగా నామూఁడవసారి తట్టినప్పుడతఁడు జలమునమునుఁగవ
 లయు - శరపతనస్థానమునకా తోరణము దగ్గి రనున్న వాఁడు నామునుఁగునఁగుచు యమును దేవడిగా నడువ నారంభింపవల
 యు నట్లు తఁడు సోయి శరపతనస్థానము చేరఁగా నచ్చటనున్న వాఁడు రెండవతూరియేసిన బాణము నెత్తుకొని వడిగాఁచో
 రణము దగ్గి రకువచ్చి జలమునముఁగిన వానిఁ జూడఁగా నంతనటకు బైట రాక జలమునముఁగియున్న వాఁడు నిదోఁ ఘోష
 నియు - అంతకుముందు వెలుపల వచ్చిన వాఁడు దోషి యని నిణఁయింపవలయు - ఈ విషయము పితామహస్మృతియం
 దిట్లు తెల్ల ముగఁజెప్పఁబడియున్నది । వేగముగల వారిని నిణఁయము - ఏ బంధ్రువఱుగిడు వారిలో నేయిడ్లఱు మిక్కిలి వడి
 గలవారో యట్టి వారిని గొట్ట బాణము చేనునియోగింపవలయునని నారదులచేఁజెప్పఁబడియున్నది - జలవివ్యము చేయించు
 నపుడన్ని శ్రీయలకుముందు శరములను వెదురు ధనుస్సును బూజింపవలయు - ఇట్లు పితామహుని చేఁజెప్పఁబడియున్నది -
 ధనుః ప్రమాణమును లక్ష్యమునుంచఁగిన స్థానమును నారదోక్తక్రమమున నిదిగువఁ దెలుపఁబడుచున్నది - నూటయేడం
 గుళముల నిడుపుగలది క్రూరము - నూటయాఱంగుళముల నిడుపుగలది మధ్యము - నూటయైదంగుళముల నిడుపుగలది
 మందము - వీనిలో మధ్య నుంబుంధనుస్సు నెక్కు వెట్టి నూటయేఁబది మూరల నూరమునలక్ష్యము నేర్పరచుకొని దానిఁ దగు
 లునట్లు బాణము నేయవలయు - బాణమాలోపలఁబడినను - లక్ష్యమును దాటియావలఁబడినను దోషముగలుగును - బాణ
 ములనుకొనలయందిను పములు కలు లేనివిగా వెదురు చేతఁజేయింపవలయును - అట్టి బాణములను త్రియ్యుండు గాని త్రి
 యవృత్తినుండు బ్రాహ్మణుండుగాని శాంతుండై హృదయక్రార్యము లేనివాడై తొలిదిన ముపవాసము చేసి చేతిబల
 ముకొలదియై ఓడువలయును బాణముల మూటిలో మధ్యము నా వేగవంతుండు తేవలయును - దానినది పడినచోట
 నుండి లేచగ నే కాని నడుమనది పోవుచుండుచోటఁ బట్టి లేఁగూడదు - పితామహస్మృతియందు - గాలియధికముగా వీచు
 నపుడును సమముగానిచోటను - చెట్లుకొయ్యలు మొదలగు నవిండియుండుచోటను - కనవు పొదలుతీగలు బలిసియుండుచో
 టను బురదగానుండుచోటను - తాలుండుచోటను - శరమును విడువఁగూడదని చెప్పఁబడియున్నది - చివ్యకర్తాముఁగిన
 చోటనుండి యావలనావలఁబోయినను కణము మొదలగు నంగము లేవైన గనుపడినను దోషి యగునని పితామహునిచేఁ
 జెప్పఁబడియున్నది - తలమాత్రము గుపడినను దోషి కాఁడు - ఇది జలవివ్యవిధి॥

౧౦౭

మూ. { త్వంవిషదబ్రహ్మణాంపుత్రస్సుత్యేధమేవ్యవస్థితః । త్రాయస్వాస్తాద
 భీతాపాత్సత్యేనభవమైమృతం । వివముత్తావిషంశాఙ్గాంభక్షయే
 ధ్నిమతైలజం । యస్యవేగైర్వి నాజీర్యేచ్ఛుద్ధింతస్యవినిదిశేత్ ॥ ౧౦౯ }

వ్యా॥ ఇదానిం విషవిభానమాహ॥ త్వమితి॥ త్వంవిషేత్యాదిమం ప్రాణవిషమభిమం త్ర్యకర్తా విషంహిమతై
 లంశంశ్యంగత్రభవంభక్షయేత్ - తచ్చభక్షితం యస్య విషం వేగైర్వి నాజీర్యతి సశుద్ధోభవతి - విషవేగో నామథాతోద్ధా
 ల్యంతరప్రాప్తిః - థాతోథాత్వంతరప్రాప్తిర్విషవేగభిలప్తృతభివచనాత్ - థాతవశ్యత్వగస్సుక్ష్మాంసమేవో
 స్థమజ్ఞాశుక్లానీసప్త - విషంచసప్తైవవిషవేగాభవంతి - తేహంచలక్షణానృపధగేవవిషతంత్రైకధితాని॥ వేగోరో
 మాంచమాద్యోరచయతివిషజస్సేదవత్క్రిసకోషేతస్యోస్వం తత్సరౌగ్వావపుషిజనయతో వణాభేదప్రవేషా ।
 యా వేగివంచమోసానయతివివశతాంకంతభంగంచహితాంశస్థానిశ్వాసమోహావితరలిచమృతిం సప్తమోభ
 షకస్థేతి - అత్రచమహాదేవస్యపూజాకర్తవ్యా - యథాహనారదః - చద్యాద్విషంసోపవాసోదేవబ్రాహ్మణసన్ని
 థా । ధూపోపహారమంతైర్విప్రపూజయిత్వానుహేత్వరమితి॥ ప్రాడ్వివాకః కృతోపవాసోమహాదేవంపూజయిత్వా
 చవ్యపురతోవిషంవ్యవస్థాప్యధమాదిపూజాంహవనాంతాంవిధాయప్రతిజ్ఞావశ్రంతోధ్యస్య శిరసినిధాయ విషమ
 భిమంప్రయేత్॥ త్వంవిషదబ్రహ్మణాంపుత్రంపరిత్యాభంమరాత్మనాం । పాపానాందన్యయాత్మానం శుద్ధానామమృ
 తంభవ॥ మృత్యుమూర్తేవిషత్వంహిబ్రహ్మణాపరిమితం । త్రాయస్యేగంసరంపాపాత్సత్యేనాస్యామృతంభ
 వతి వివమభిమం త్ర్యకర్తాణాభిముఖావస్థితాయదద్యామ్ । ద్విజానాసన్నిధావేవదక్షిణాభిముఖోస్థితే । ఉదజ్ఞుః
 ప్రాజ్ఞుభోవావిషందద్యాస్సుమాహితభిని నారదవచనాత్ - విషంచవత్సనాభాదిగాహ్యం - శ్రంగిణోవత్సనాభ

స్వహిమజస్యవిషస్యచేష్టిముక్షువచనాత్ - వజ్యాణానిచలేనైవోత్తాని-చారిరానిజతేణానికృత్రియానిచ
 చ । భూమిజానిచసర్వాణివిషయవివక్షయేదితి- తథాచనారదేనాపి-భృష్టచచారితంనైవ-కూషితంమిశ్రితం
 ధా । కాలమాటమలాజంచవిషంయత్సేనవజయేదితి - కాలశ్చనారదేనోత్తః-తోలయేచ్ఛేప్సితంకాలేదేయంరద్ధిం
 మాగమే । నాపరాహ్మణమధ్యాహ్నసంధ్యాయాఃశుభమవిదితి-కాలాంతరేమాత్రప్రమాణాదటంచేయం - వ
 షేచతుర్యవామాత్రాగ్రీష్టివంచయవాప్సస్థితాః । హేమంతేస్యస్సప్తయవాశ్శుభ్యల్పాస్త్రోషిః-శ్రు
 తాత్ - అల్పాథిపద్యవాశ్శుభ్యకాః- హేమంతగ్రహణేనశిశిరస్యాపిగ్రహణం । హేమంతశిశిరయోస్సమాజే
 తేః । వసంతస్యసర్వదివ్యసాధారణత్వాత్తాపిసప్తయవాః- విషంచఘృతప్లుతంచేయం- నారదవచనాత్-విష
 స్యపలషడ్భాగాద్భాగోవింశతిమస్తుయః । తమష్టభాగహీనయశోభ్యేవద్వాష్టుతప్లుతమితి - పలచాత్రచరుష్టు
 వణకంతస్యవస్తాంశోదశమాషాదశయవాశ్శుభవంతి - త్రియవంత్యేకకృష్ణలం - పంచకృష్ణలకోమాషశ్చత్యేగోమా
 షఃపంచదశయవాభవంతి - ఏవంచశానామాషాణాయవాస్సాధకతంభవంతి పూర్వేచదశయవాశ్చపక్ష్యసి
 కంతతంయవాఃపలస్యవస్తోభాగస్తస్మాద్వింశతితమోభాగోష్టయవాస్తస్యాష్టమభాగహీనపికియవహీనస్తంవింశతి
 తమంభాగంసప్తయవంఘృతప్లుతదద్యాత్ - ఘృతంచవిషాద్త్రింశద్దణంగ్రాహ్యం-పూర్వాహ్ణాశీరలేచేషేవిషం
 చేయంతుదేహీనాం । ఘృతేనయోజితంశ్లష్ణంవిషాద్త్రింశద్దణాన్వతమితాత్తాయినవచనాత్ - త్రింశద్దణేనఘృ
 తేనాన్వితంవిషం- శోభ్యశ్చకుమాకాదిభ్యోరక్షణీయః- త్రిరాత్రంపంచరాత్రంవాపురుషైస్సైర్వరధిష్ఠితం । కుమా
 కాదిభయాద్రాజారక్షయేద్దివ్యకారిణం ॥ ఓషధింమంత్రయోగాంశ్చ మణీనభవిషాపహాః । కతుశ్శరీరసంస్థాం
 స్తుగూఢోత్పన్నాన్సరీక్షయేదితి పితామహవచనాత్ - తథాచవిషమపిపరీక్షణీయం - శాల్కంహైమవతంకస్తం
 భవణరసాన్వితంఅకృత్రిమమసంమూఢమమంత్రోపహతంచయదితి- నారదవచనాత్-తథాపిషేషేతేయావల్ప
 చతాళికాశతపంచకంతావత్పరీక్షణీయోనంతరంచిత్యనీయః - యథాహనారదః - పంచతాళశతంకాలంధివ్యకారో
 యదాభవేత్ । తదాభవతిశుద్ధస్వాత్తతఃకుర్యాద్విశిష్ఠతమితి - పితామహేనతు దినాంతావధిరుక్తోల్పమాత్రవిష
 యః- భక్షితేతుయదాస్యస్థోమూర్ఛాచ్ఛిషావివజితః । నిర్వికారోదినస్వాంతే శుద్ధంరషపినిధిశేదితి - అగ్రచ
 ప్రాడ్వివాకసోసవాసోమహాదేవంసంపూజ్య తత్పురలో విషంస్థాపయిత్వా ధర్మాదీనిష్టా శోభ్యస్యశిరసిస్త్రు
 జ్ఞాపత్రంనిధాయవిషమభిషంత్ప్రదక్షిణాభిముఖావస్థితాయ విషంప్రయచ్ఛతి సచశోభ్యో విషమభిషంత్ప్రయచ్ఛ
 యేదితిక్రమః ॥ ఇతివిషవిధిః ॥

తా ॥ విషదివ్యమునుజేయించుక్రమము ॥ నారదులుచెప్పినరీతినిఁబ్రాడ్వివాకుఁడు తొలిదినమువవాసముచే
 సములుచటిజనముదేవప్రాహ్మణసన్నిధియందు మహాదేవుని బూజించి ధూపముఁజై
 విషదివ్యవిధానము. వేద్యాదులన్నియుఁజేసిపిమ్మటనుమహాదేవునియందువిషమునుంచి ధర్మావాహనా
 దిపూజలుఁజూచుముద్గై నితరదివ్యములందు వలెఁజేయించి సమంత్రకమగుప్రం

జ్ఞాపత్రమునుదివ్యతత్కశిరస్సుననుంచి (ఓవిషమానీవుమఘ్నలఁబరీక్షించుటకైప్రాహ్మణేనిమంపఁబడితివిపాపు-కృష్ణ
 స్వగూఢమునుజూపుముశుద్ధలకమృతమగుము వృశ్యస్వరూపమైన యోవిషమానీవుప్రాహ్మణేత నిమంపఁ బడితివి
 యానరునిఁబాపమువలనఁగాపాడుము సత్యముచేతనితనికవృతమగుము) అనునీయభాముగలమంత్రముచేతనావిష
 మునభిషంప్రించిన తరువాతదివ్యప్రమాణముచేయువాఁడావిషమును (ఓవిషమానీవుప్రాహ్మణుప్రదపు సత్యమగు
 ధర్మామందుండుదానపు శుభయభిశాపమునుండినన్నఁగాపాడుము సత్యముచేతనాకన్యరముగాఁగమ్ము) అనునీయ
 భాముగలమంత్రముచేత నభిషంప్రించి దక్షిణాభిముఖుఁడై నిలువఁగాఁబ్రాడ్వివాకుఁడు తూర్పుముఖముగాఁగాని
 యుత్తరముఖముగాఁగానినిది హిమవల్పర్వతమందుఁబుట్టినశాల్క భామనునట్టియావిషమునుదివ్యతత్కచేతనివలయు
 ను - ఆవిషమునతఁడుభక్షించినపిమ్మట నేనూరుమాలులుచేతులుఁబుట్టునంతకాలమైనపిమ్మటవానికిఁజిక్కినచేయవలయు
 ననినారదులుచెప్పియున్నారగునక సంతకులోపలనావిషవేగము లేమియుదేహనుండు వ్యాపింపక జీణికంజినపక్షుకుం
 దుభక్షకుఁడుశుద్ధఁడనియెఁగవలయు-విషవేగములేమవిధములు - అవిదేహుండువ్యాపించినపక్షునుసంజన్మకుం

దలగు సప్తధాతువులు వికారముఁజేందును ఆవివరము విషతల త్రప్రతిపాదిత క్రమముగఁ దలగువవివరింపఁబడుచున్నది - మొదటిదైనవిషవేగముభక్షకునకురోమాంచమునుబుట్టించును పిమ్మటదిచెఱుటన్న శ్లోదడిలేమియుఁగలుగఁజేయును - తరువాతిరెండువేగములుదేహమందువణాభేదమునుకంపమునుగలుగఁజేయును - విదవదిస్వతంత్రతలేమిని మెడవాలఁబడుటనువిక్రిష్టగులుగఁజేయును - ఆఱవదినిట్టార్పును తెలివిదవ్వుటనుగలుగఁజేయును - ఏడవదిమృత్యుమొందించును దివ్యప్రమాణోపయోజ్యమగువిషముశృంఖలమువత్సనాభముహిమజముగానుండవలయును - అట్లుపితామహునిచేఁజెప్పఁబడియున్నది - తగనివిషములనాపితామహుఁడును నారదుఁడును జెప్పినరీతి నీక్రిందఁదెలిపెద - చారితములుజీర్ణములుకృత్రిమములు భూమిజములగువిషములను భృష్టముదూషితముమిశ్రితము కాలకూట మలాజమునగు విషమునువజ్జింపవలయును - కాలనిర్ణయమునారదులుచెప్పినప్రకారమీదిగువఁదెలుపఁబడుచున్నది-మధ్యాహ్నపాక్షాగ్నంధ్యాకాలములయందుఁదప్పఁగడమవేళలయందు హేమంతశిశిరతుల్యలయందు నిర్ణయప్రకార మేడుయవలయెత్తు విషమీవలయును - వక్షార్తువునందునాలుగుయవలయెత్తునుగ్రీష్మతుల్యవునందై మయవలయెత్తును శరదృతువునందాటయవలయెత్తునీవలయును-వసంతతుల్యవునర్వచివ్యావిరోధిగనుకనపుడుయేడుయవలయెత్తేయని తెలియునది-మూఁడుయవలూకకృష్ణలము-విదుకృష్ణలములూకమాషము- పదియాలుమాషములూకనువణము - నాలుగువణములూకపలము- అట్టిపలముననూటయిరువదవపాలెనిమిదియవలయెత్తు అందొకయెనిమిదవపాలుతకు-వైనేడుయవలయెత్తుగును- అంతమాత్రమువిషమును నేయితోఁదడిపియివలయుననినారదులుచెప్పియున్నారు-దాఁదడుపు నెయ్యివిషమునెత్తుకంటెముప్పదంతలయెత్తుగలిగియుండవలయును - అట్లుకాత్యాయనులచేఁజెప్పఁబడియున్నది- రాజుమూఁడునాల్గుగానియైదునాల్గుగానికుహకాదిభయమువల్లదివ్యకథకుఁగావలియు : చవలయుననియుఁగతఁయొక్కదేహమందు విషహరములైనయోషధులుగాని యంత్రములుగాని మఱులుగాని దాఁచుకోఁబడి యుండు నేమోయని పరీక్షింపవలయుననియుఁబితామహునిచేఁజెప్పఁబడియున్నది- మంత్రోపహతత్వాదిదోషయుక్తమైనవిషముగూడదని నారదవచనమున్నది గనుకవిషమునకుఁగావలియుంచవలయును॥

౧౦౧

కోశవిధిః॥ మూ. { దేవానుగ్రాంతమభ్యర్చ్యతత్సాన్నిదకమాహరేత్ }
 { సంశ్రావ్యపాయయేత్తస్మాత్తంత్రితంప్రసృతిత్రయం॥ }

వ్యా॥ అథకోశవిధిమాహ॥ దేవానితి॥ ఉగ్రాదేవాదుగ్రాదీంతమభ్యర్చ్యగంధపుష్పదిభిఃపూజయిత్వా సంస్థాప్యతత్సాన్నిదకమాహరేత్ - ఆపౌత్యచ- తోయత్వంప్రాణినాంప్రాణిత్యాది నా తత్తోయంప్రాణివాకోభిమంత్ర్యశోధ్యేనచతత్తోయంపాత్రాంతరేకృత్వాసత్యేనమాభిరక్షత్వం వరుణేత్యనే నాభిమంత్రితంపాయయెత్ప్రసృతిత్రయం - ఏతచ్చసాధారణధర్మేషు ధర్మావాహనాదిసకలదేవతాపూజాపాలామసమంత్రకప్రతిజ్ఞావత్రశిరోనివేశనాంతేషుసత్సు- అత్రచ-సావ్యదేవతానియమోధికారినియమఃకార్యనియమశ్చపితామహాదిభిరుక్తః- భక్తోయోయస్యదేవస్యపాయయేత్తస్యతజ్జలం । సమభావేతుదేవానామాదిత్యస్యతుపాయయేత్ ॥ దుగాయాఃపాయయేచ్ఛరాన్యేచశస్త్రోపజీవినః । భాస్కరస్యతుయత్తోయంబ్రహ్మణం తత్తుపాయయేత్ ॥ దుర్గాయాసాన్నిపయేచ్ఛులమాదిత్యస్యతుమండలం । అన్యేషామపిదేవానాంసాన్నిపయేదాయథానిత్వతి - దేవతానియమః- విస్త్రంభేసర్వశంకానుసంధికార్యేతతైవచ । విషుకోశఃప్రదాతవ్యోనిత్యంచిత్రవిశుద్ధయతి కార్యనియమః- పూర్వాహ్లాసోపవాసస్యసాంతస్యాద్రుఃపటస్యచ । సశూకస్యావ్యసనినః కోశపానంవిధీయతే ॥ సశూకఆస్తికః- మద్యపస్త్రీవ్యసనినాంకితవానాంతతైవచ । కోశఃప్రాజ్ఞైర్నదాతవ్యోయేచనాస్తికవృత్తయః॥ మహాపరాధేనిధామేకృతఘ్నైశ్శిబకుప్తితే । నాస్తికప్రాత్యదాసేషుకోశపానంవివజయేదితి॥ మహాపరాధోమహాపాతకానిధామోవగ్నాశ్రమధర్మరహితఃపాపండుః - శ్లీబష్టండుః - కుప్తితఃప్రతిలోమజః - దాశాఃకైవతాభిత్వధికారినియమః- తథాగోమయేనమండలంకృత్వాతత్రశోధ్యమాదిత్యాభిముఖంస్థాపయిత్వాపాయయేదితి నారదవచనాదవగంతవ్యం - యథాహ ॥ తమాహూయాభిశస్తంతుమండలాభ్యంతరేస్థితం । ఆదిత్యాభిముఖంకృత్వా పాయయెత్ప్రసృతిత్రయమితి ॥

౧౦౨

తా॥ ఇతఃగోశదివ్యముచేయించుక్రమము॥ సర్వదివ్యసాధారణములగుసద్భావాహనములోనుగాంగలసక

లదేవతాపూజలును హోమాదులను మంత్రసహితమగుప్రతిష్ఠాపత్రమును ప్రమా
 కోశదివ్యమనగా నేదే ణముచేయువానితలనుంచుటయునై సపిచ్చుటమగఁమొదలగును గ్రదేవతలను గంధపు
 వతకుభక్తుడైనవానిచే ప్పాదులచేతఁబూజించియుంచి యాదేవతల సన్నిధిదకమునుబట్టి ప్రాప్తివాకుఁడు
 త నాదేవత సన్నిధిదక జలదివ్యమందు జలమునభిమంత్రించుమంత్రముచేత నేదాని నభిమంత్రించిసపిచ్చుటచి
 మును ద్రావింతుట. వ్యతతఁ యాయుదకమును మఱియొకపాత్రములోవంచుకొని గలదివ్యమందు దివ్యక
 తఁజలమునభిమంత్రించుమంత్రముచేతదానినభిమంత్రించి మూఁడుదోసస్లుపానము

చేయవలయును - సన్నిధిముఁజేయించవలసినదేవతలనియమమును ద్రావువారి నియమమును వ్యవహారముల నియమ
 మునుబితామహాదులుచెప్పినరీతిక్రిందఁదెలుపఁబడుచున్నది - ఏదేవతయందుభక్తిగల వాని కాదేవతసన్నిధిదకము
 నుబాసముఁజేయించవలయును - ఎల్ల దేవతలయందుసమబుద్ధిగల వానికాదిత్యసన్నిధిదకమును బాసముఁ జేయించవల
 యును - దొంగలకునాయుధజేవులకును దుగోదకమునిష్ఠింపవలయును - బ్రాహ్మణునకు భాస్కరొకమిప్పించవల
 యు - అందుదుగఁకుశూలమునుసన్నిధిముఁజేయించవలయును - సూర్యునకుమండలమునితరదేవతలకెల్ల నాయుధముల
 నుసన్నిధిముఁజేయించవలయును - ఇదిదేవతానియమము - సన్నవలసినకార్యమందును ఎల్ల సందేహముల యందును -
 సంకితకార్యమందును జిత్రవిశుద్ధికోటకుఁగోశమీఁదగినది - ఇదివ్యవహారనియమము - తొలిదినముపవాసముండుట
 చటిదినముసన్నిధిముఁచేసి తదిథోవతితోనుండెడుశ్రద్ధాభక్తులుగలవానికి తెల్లవారిపదిగడియలప్రాస్తనకులోపలఁగో
 శమునీవలయును - మధ్యపానముచేయువానికి స్త్రీలోలునకుజూదరులకుఆస్తికబుద్ధిలేనివారివృత్తి నవలంబించినవారికి
 మహాపాతకముచేసినవానికి బాపండునకుఁగృతఘ్ననకు నపుంసకునకుఁబ్రతిలోమజునకు నాస్తికునకుఁప్రాత్యునకుఁ
 జేంబడివాండ్లకుఁగోశమునీఁగూడదు - ఇదిత్రావువారినియమము - మఱియగోమయముతోమండలముచేయించిశో
 ధ్యునిదానియందుసూర్యాభిముఖునిఁగూర్చుండబెట్టియతనిచేతఁగోశపానముచేయించవలయును - ఇదినారదప్ర
 తివలనఁదెలియవచ్చుచున్నది॥

మూ. { అర్వాకృతుడఁ శాదహ్మాయస్యనోరాజదైవికం | వ్య }
 { సనంజాయతే ఘోరంసశుద్ధసాన్న్యసంసంశయః ॥ ౧౦౧॥ }

వ్యా॥ ననుతులాదిషువిషాం తేషుసమసంతరమేవశుద్ధ్యశుద్ధివిభావనా-కోశేతుకథమిత్యతలమా॥ అర్వాగతి॥
 చతుడఁ శాదహ్మాయస్యసంసంశయః - దైవికం దేవప్రభవంవ్యసనండుఁబంఘోరంమహనోనై
 వజాయతే - అల్పదోషస్యదేహినామపరిహార్యత్వాసశుద్ధోభవేదిత్యభావః - ఊర్ధ్వకంపునరవధేర్నదోషః - యథా
 హనారదః - ఊర్ధ్వకంయస్యద్విసప్తాహాదైవకృత్యంతుమహన్భవేత్ । నాభియోజ్యస్సవిమహాకృతకాలవ్యతిక్రమా
 దిత్యభాసిద్ధమేవోక్తం - అర్వాకృతుడఁ శాదహ్మాయస్యేతన్నహాభియోగవిషయం - మహాభియోగే ష్వేతానీలిప్ర
 స్తత్యాభిధానాత్ - అవధ్యంతరాణిపితామహసోక్తాన్యల్పవిషయాణికోశమప్రేషిదాపయదిలిప్తరణాత్ - రాజ
 త్రిరాత్రాన్సప్తరాత్రాద్వాదశాహాద్విసప్తకాత్ । వైకృతయస్యద్వ్యేతసాపకృత్యసృజదాహృతఇతిహహా
 భియోగోక్తప్రవ్యాధర్యావీనంప్రవ్యం త్రిధావిభజ్యత్రిరాత్రాదిపక్షప్రయం వ్యవహాసనీయం । జ్వరానిసారవి
 స్ఫోటశూలాస్థిసరిపీడనం । నేత్రేషుగళరోగశ్చతథోన్మాదఃప్రజాయతే ॥ శిరోదురదభంగశ్చదైవికావ్యాధయోగ్య
 తాం । సర్పదగ్నేర్జలాచ్ఛరాద్వాప్తిఃప్రాప్తేవమతంగజాత్ । శృంగిణోదంష్ట్రీఃశ్వస్త్రాత్తురంగాభ్యవృకాది
 నా । అథహాహిఃపశోర్నాశోద్యుతాదిషుపరాజయః । ఉద్యమేఫలహానిశ్వకార్యభ్రంశోస్యకారణంనిర్మిత్తం
 యాబాభాజాయతేదుఃఖదాయినీ । స్వాభావికభవేద్బాధాప్రీత్యాప్త్యభావారగైః । సన్యధిపుత్రమిత్రా
 దైవజయాథాయద్విధీయతే । అగ్న్యదికనిమిత్తయత్తతోన్యన్నిర్మిత్తకం । ఏతాశ్చోన్యస్యశోభ్యాస్సన్య
 ర్మతుతద్జ్ఞాతినంభవాః । జ్ఞాతీనామరణేజాతేశోభ్యోదండస్యభాజనం । శోభ్యస్యజననీతాతఃపుత్రాభ్రాతాని
 హూదరః । భార్యాపుత్రవలీపంచజ్ఞాతయఃపరికిరీతాః॥ ఇతికోశనిధిః॥

తా || తుల మొదలువిషమువఱకుఁ జెప్పఁబడిననాలుగుదివ్యములలోవెంటనేశుద్ధ్యశుద్ధులుతెలియును గోశమఁ

దెట్లు తెలియునఁగాదానివివరణము || కోశపానముఁజేసినవానికిఁబదు నాలుగుదివ్యము

కోశపానముచేసినవాని లలోపలదై వికముగానిరాజికముగాని గొప్పవ్యసనము సభవింపినపక్షమందతఁడు

కిఁ బదు నాలుగు దివ్యము దోషియనఁదగును - అబ్బవ్యసనములుదేహికిస్వాభావికములుగనుక నవిసంభవించిన

లవఱకునేయుపద్రవము నుదోషియనియెంచఁగూడదు | పదునాలుగుదివ్యములకుఁబిమ్మటగొప్పవ్యసనముసంభ

లేని పక్షమందు వాఁడు వించినను అతఁడుదోషికాఁడని నారదులచేఁ జెప్పఁబడియున్నది - ఈస్తోత్రయందుఁ

శుద్ధఁడు. గోశదివ్యముగొప్పవ్యవహారములయందుఁజేయింపఁదగినదని దివ్యమాతృకయందుఁజే

ప్పియున్నదిగనుకనీపదునాలుగుదివ్యములగడువుగొప్పవ్యవహారములనుగురించి చెప్పిన

దనితెలియవలయు | అబ్బవ్యవహారములయందునుగోశదివ్యముచేయింపఁదగుననిపితామహునిచేఁజెప్పఁబడియున్నదిగ

నుకఁబితామహుఁడుచెప్పినయితరములగుగడువులునల్పవ్యవహారవిషయములు - అందుగొప్పవ్యవహారమెంతద్రవ్య

ముగలదిగానుండవలయునోదానికంటెదక్కువద్రవ్యమునుమూఁడుభాగములుచేసియొకమూఁడవపాలతద్రవ్యము

గలవ్యవహారమునకుమూఁడునాళ్లనియు రెండుమూఁడవపాళ్లంతద్రవ్యముగల వ్యవహార మునకు నేడు నాళ్లనియు

మూఁడుపాళ్లంతద్రవ్యముగలవ్యవహారమునకుఁ బది నాళ్లనియునతఁడుచెప్పినగడువులకువ్యవస్థకల్పింపవలయును||జ్య

రము- అతీసారము- విస్ఫోటము- శూల- అస్థిబాధ- నేత్రరోగము-కంఠరోగము-ఉన్నాదము-తలతొడులుపండ్లువీరికుప

ద్రవముగలుగుట- ఇవిమనుష్యులకుదై వికములుగాసంభవించెడివ్యాధులు- సర్పము-అగ్ని-జలము-దొంగ-వ్యాఘ్ర

ము-ఏనుగు- వరాహము- శృంగిమృగము- ఆయుధము-గుఱ్ఱము- తోడేలు - మొదలగువానివలనద్రవ్యమునకుఁ గానివ

శ్వాదులకుఁగాని నాశముగలుగుట - జూదముమొదలగు వానియందోడుట- యత్నముఫలింపకపోవుట - ఇవికార్యహా

నులు- ఇట్టియుపద్రవములుశోభ్యునకుఁగలిగినను- అతనితల్లిదండ్రులు-కొడుకులు తోడఁబుట్టినవాఁడు- బిడ్డలుగలభార్య

వీరతనికిజ్ఞాతులనంబడుదురుగనుక వీరిలో నెవ్వరికైన మరణముగలిగినను అతఁడు దోషియని దండింపఁదగినవాఁడగు

ను- మ్రేఁజెప్పఁబడినవ్యాధులుగానికార్యహానులుగాని యతనితల్లిదండ్రులుమొదలగువారికిఁగలిగినను - ఈచెప్పఁబడి

ననానికంటెనన్యములగుస్వల్పపాదలేనైనతనికిఁగలిగిననుఅట్టివాఁడు దోషియనియెంచఁగూడదు || ఇదిదేవతాస్మా

నోఽకపానదివ్యవిధి || స్తుత్యంతరోక్తతండులదివ్యవిధిః||

వ్యా || తులాదికోశాంతానిపంచమహాదివ్యానియధోద్దేశంయోగీశ్వరేణవ్యాఖ్యాతాని - స్తుత్యంతరేత్వ

ల్పాభియోగవిషయాణ్యన్యాన్యపిదివ్యానికథితాని- యథాహపితామహః - తండులానాంప్రవక్ష్యామి విధింభక్షణ

చోడితం | చోరేతుతండులాదెయానాన్యత్రైతివిశ్వయః|| తండులానాగరయేచ్ఛున్లాశాలేర్నాన్యస్యకస్యచిత్ |

వృష్టయేభాజనకృత్వాఆదిత్యస్యాగ్రతశ్శుచిః || స్నానోదకేనసంమిశ్రాకారాత్రైతత్రైవసయేత్ | ప్రాజ్ఞ

భోషోషితంస్నాతంశిరోరోపితపత్రకం || తండులాస్థుక్షయిత్వాతుపత్రేన్ద్రీవయేత్తతః | పిష్టలస్యతునాన్యస్యత్వ

భావేభూజనవతు || లోహితందృశ్యతేయస్యహనుస్తాలుచశీర్యతే | గాత్రంచకంపతేయస్య తమశుద్ధంవినిదిశేది

తి- శిరోరోపితపత్రకంతండులాస్థుక్షయిత్వాన్ద్రీవయేత్ప్రాప్తివాకః-భక్షయిత్వైతిణ్యంతాణ్ణిచిరూపం- సర్వదివ్య

సాధారణంచధర్మావాహనాదిపూర్వపదిహాపితకవ్యం|| ఇతితండులదివ్యవిధిః||

తా || తులాదికోశాంతములగు నైదుమహాదివ్యములనుద్దేశించినవరుసనుయాజ్ఞవల్క్యయోగివివరించెను-ఇ

తరస్త్రుతులయందల్పవ్యవహారవిషయములుగాఁజెప్పఁబడియున్నయితరదివ్యములిచ

ఇతర స్త్రుతులయందుఁ టఁదెలుపఁబడుచున్నవి - అందుపితామహుఁడుచెప్పినతండులదివ్యము ఇదిచోరునకుఁ

జెప్పఁబడినయితరదివ్య దప్పనితరులకుఁదగదు - ఈదివ్యముఁజేయించునపుడు సర్వదివ్యములయందుఁజేయవ

మలలోతండులదివ్యము లసినధర్మావాహనాదిక్రియలఁజేయించినపిమ్మటవడ్లుదంపించి తెల్లనివియ్యమును

దెచ్చిమృత్పాత్రమందుంచిపరిశుద్ధుఁడై సూర్యాభిముఖుఁడుగనిలుచుండి యందునీళ్లు

పోసియానీళ్లతోడ నారాత్రి యామృతాన్నిత్రమును దివ్యానుష్ఠాన స్థానముననేయుంచి పూర్వదిన ముపవాసముండి

సోనముచేసి శోభ్యుండు రాగానే ప్రాప్తివాకుండు వానికూర్పుముఖముగఁ గూర్చుండఁబెట్టి వానితలయందుఁ బ్రతి
జ్ఞాపత్రమునుంచి వానిచే నాతండులములఁ దినుపించి రావియాకులలోఁ గానియవి లేనివత్తుమందు భూజపత్రములలో
గానికక్కిరింపవలయును - అట్లుచేసినవానిగవుడలుయెట్టిఁ గాఁగానఁబడిననుదవడలుపగిలినను దేహముకంపించినను వాఁ
డుదోషియనియెఱుంగవలయును॥ ఇదితండులవిధి॥

————— శ్లో త ప్రమాపవిధిః : శ్లో —————

వా ॥ త ప్రమాపవిధిపితామహేనోక్తః- తథాహి- సావణం రాజతం వాపితా ప్రాచీనాషాడశాంగుళం । చ
తురంగుళభాతం తుమ్మత్తయం వాధమండలం ॥ మండలం వర్తలమిత్త్యథః- పూరయేద్ధృతతైలాభ్యాం వింశత్యాతు
పత్రైస్తుతత్ । సువణమాపకం తస్మింశ్చ తప్తైః క్షిపేత్తతః ॥ అంగుష్ఠాంగుళియోగేన చోద్ధరేత్త ప్రమాపకం । కరాగ్రం
యోనమనుయాద్విస్ఫోటోనైవ జాయతే । శుద్ధోభవతిథమేణః నిర్వికారాంగుళిర్భవేత్ । ఉద్ధరేదివచనాత్పాతా
దుత్తే పణమాత్రం న బహిః ప్రత్యే పణమాదరణీయం । అపరఃకల్పః- సావణే గాజతే తామ్ర ఆయసే మృత్తయేపివా ।
గవ్యంఘృతముపాదాయ తదగ్నోతాపయేచ్ఛుధిః ॥ సావణే రాజతీంతామ్ర మాయసే చాసుశోధితాం । సులిలే
నాసకృద్ధాతాం ప్రక్షిపేత్తత్రముద్రికాం ॥ బ్రహ్మదీపీతరంగాభ్యే హ్యనఖస్పర్శగోచరే । పరీక్షేతాగ్రావణేన
చుంకృతాగ్రం సఘోషకం ॥ తతశ్చానేన మంత్రేణ సకృత్తదభిమంత్రయేత్ । పరంపవిత్రమమృతంఘృతత్వంయ
జ్ఞకమను ॥ దహపావకపాపంత్యం హి మతీతశ్శుచాభవ । ఉపోషితంతస్మాత్తమాగ్రావాససమాగతం ॥ గా
హయేన్ముద్రికాంతాంతుఘృతమధ్యగతాంతధా । ప్రదేశినించ తస్యాథ పరీక్షేయః పరీక్షాకాః । యస్య విస్ఫోటకానమ్య
శుద్ధోసావస్యథా శుచిరితి - అత్రాపిధమావాహనాద్యనుసంధాతవ్యం-ఘృతానుసంత్రణం ప్రాప్తివాకస్య-
త్వమగ్నే సర్వభూతానామితి- శోభ్యస్త్యాగ్నభిమంత్రణమంత్రః- ప్రదేశినిం పరీక్షేయరితివచనాత్పూర్వేదేవై
వముద్రికోద్ధారణం॥ ఇదిత ప్రమాపవిధిః ॥

తా ॥ పితామహునిచేతత ప్రమాపవిధిచెప్పఁబడియున్నదియెట్లున్న- బంగారములోఁ గాని వెండిలోఁ గాని రా

గి న్నెయందునూ నెనునే
తిని గలియఁ బోసి కాచి
యందు వేసి కాచిన తప్త
మాపమునుదివ్యకర్తవే
ళ్లచే నెత్తుట.

గితోఁగాని మట్టితోఁగాని పదియాఱంగుళముల చెడలుపును నాలుగంగుళములలోఁ బు
నుండునట్లొకతట్టచేయించి యాతట్టలోనూ నెను నేతినిఱువదిపలములువోసి చక్కఁ
గాఁగాచియందును వణకవికారమైనయొకమినపగింజను వేసిగాని - ప్రాచీనజేప్పిననా
లుగువిధములలోనొకవిధమయిన తట్టయందైన నినువతట్టయందైన నావు నేతినిబోసి
శకశ తెల్లనట్లును బచ్చియాకందు వేసిన జాయ్ఞని మాడిపోవునట్లును గాచి బంగార
ముదిగాని వెండిదిగాని రాగిదిగాని యినుపదిగాని యొకముద్రికను జక్కఁగాఁదోమిసి
ట్లువోసికడిగిచేతనంటఁగూడనియా నేతియందు వేసిగాని - ప్రాప్తివాకుండన్నిదివ్య

ములయందుఁజేయవలసినధర్మావాహనాదుల నెల్లఁజేసియా నేతిని (ఓఘృతమానీవుయజ్ఞములయందు మిక్కిలిపరి
శుద్ధమైనయమృతము - ఓపరిశోధించుదానాపాపముగలవానిదహించుము పరిశుద్ధనివిషయమునఁ జన్నిరువలెఁ జల్లఁ
గానుండుము) అనునధర్మాముగలమంత్రముచేతనభిమంత్రించినపిమ్మటఁ బ్రమాణముచేయువాఁడు తొలిదినముపహా
మాచరించి యాదినమపుడున్ననుచేసి తడిదోవతితోనగ్నభిమంత్రణమంత్రమును జేప్పి దానినభిమంత్రించియా
గి న్నెనేతిలో వేసియున్నస్వణకవికారమైనమినపగింజను దనయంగుష్ఠప్రదేశినులనెడు ప్రేళ్లలోఁబట్టి యెత్తవలయు
ను- తరువాతనతనిహస్తమందాప్రేళ్లనుబరిక్షింపఁగాబొట్టులులేక కందకయెప్పటివలెనున్నపక్షమందు నతఁడుపరి
ష్ఠుఁడు- తట్టలో వేసియున్నదాని నేతిలోనుండిబయిట నెత్తవలయు వేకానియావల వేయవలయుననియక్కరలేదు॥

ఇదిత ప్రమాపవిధి.

ధర్మాధర్మదివ్యవిధానం ॥ వ్యా ॥ ధర్మాధర్మదివ్యవిధిశ్చ పితామహేనోక్తః- తథాహి- అథానాసంత్రవ
త్యైమిధర్మాధర్మపరీక్షణం । హంత్యాణాంయాచమానానాం ప్రాయశ్చిత్తాధిశాన్యణాం- (హంత్యాణా
మితిసాహసాభియోగేషు యాచమానానామిత్యథాభియోగేషు - ప్రాయశ్చిత్తాధిశాన్యమితి పాతకాభియోగే

మ) రాజతంకారయెద్ధమామధమాంసీసకాయసమితి- ప్రతిమావిధాన. సీసకంవాయసంవేతి- పతౌంతరమాహా!
 లిఖేమ్భజేపటేవాపిధమాధర్మాసితాసితౌ । అభ్యుత్యపంచగవ్యేనగంధమాలైస్సమర్చయేత్ ॥ సితపుష్పస్త
 ధమాస్సాస్యకధర్మోసితపుష్పధృత్ । ఏవంవిధాయోపలిఖ్యపిండయోస్తానిధాపయేత్ ॥ గోమయేనమృదావాపిపిండౌ
 కార్యసమంతతః । మృద్ధాండకేఽనుపహతేస్థాప్యోచానుపలక్షితౌ ॥ ఉపలిప్తేశుచాదేశేదేవబ్రాహ్మణసన్నిధౌ । ఆ
 వాహాయేత్తతోదేవాకలాకపాలాంశ్చపూర్వవత్ ॥ ధమావాహనపూర్వంతుప్రతిజ్ఞాపత్రకంలిఖేత్ ॥ తతః॥ య
 దిపాపవిముక్తోహంధమాస్తావ్యాతామేకరే । అశుద్ధశ్చేద్యమకరేపాపమాయాతుధమాఇత్యభిశేష్తోభిమంత్రయే
 త్ । అభియుక్తస్తయోశ్చైకంప్రగృహ్ణీతావిలంబితం । ధమేగృహ్ణీతేశుద్ధస్యాదధమేతుసహాయతే । ఏవంస
 మాసతఃపోక్తంధమాధమాపరీక్షణమితి ॥ ఇతిధమాధమాదివ్యవిధిః॥

తా ॥ పితామహునిచేతజెప్పబడినధమాధమాదివ్యవిధియెట్లన- సాహసవిషయ వ్యవహారములయందును

ముఖాదానాద్యధావ్యవహారములయందును మహాపాతకాదివ్యవహారములయందు

ధర్మప్రతిమనధమాప్ర	నుధమాధమాములంబరిక్షించుక్రమము ॥ వెండిచేతధమాప్రతిమను- సీసముచేత
తిమను దాచియుంచగా	నైన ఇనుముచేతనైననధమాప్రతిమను జేయించిగాని పతౌంతరమున భూజపత్ర
దివ్యకర్త వానిలోనొక	మందు శ్వేతవణఃముగధర్మమును కృష్ణవణఃముగ నధమామును వ్రాసిగాని యాధ
దానిగంటఁ జూడక యె	మాధమాములనుబంచగవ్యముచేతఁ బ్రోక్షించి గంధమర్పించి తెల్లనిపువ్వులచేత
త్తుట.	ధమామునునల్లనిపువ్వులచేతనధమామునుబూజించి గట్టిమట్టికుండలయందు గోమ
	యముచేతఁగానిమట్టిచేతఁగానిరెండుముద్దలుచేసి యగుపడకుండునట్లుంచి యందొక

కుండలోనిముద్దమీఁదధమామును మఱియొకకుండలోనిముద్దమీఁద నధమామునుంచి యాకుండల నలికి పరిశుద్ధముచే
 యఁబడినచోటదేవబ్రాహ్మణసన్నిధియందుంచి ధమావాహనము లోకపాలపూజనము మొదలగునవి యెల్లఁజేసి
 ప్రతిజ్ఞాపత్రము వ్రాయించి దివ్యకర్తశిరస్సుననుంచినపిదప వాదివ్యకర్త (నేనుపాపములేనివాడనైనపక్షమందు
 నాచేతధమామువచ్చుఁగాత నేనుదోషియైనపక్షమందునాచేతనధమామువచ్చును) అనునథాముగలమంత్రము
 చేతనభిమంత్రించి తదపుసేయకయారెంటిలోమొకదానినెత్తవలయును- అట్లేత్తఁగా ధమామువచ్చినపక్షమందును
 ధ్మండును- అధమామువచ్చినపక్షమందుదోషియననిణయింపవలయు- ఇదిధమాధర్మములంబరిక్షించుక్రమము॥

వ్యా ॥ అన్యేచశపథాప్రవ్యాల్పత్వబహుత్వవిషయాజాతివిషయాశ్చమన్వాదిభిరుక్తాః - యథా-దేవబ్రా
 హ్మణపాదాశ్చపుత్రదారశిరాంసప । ఏతేషుశపథాఃపోక్తా స్సృష్టేష్వేథే సుకరాస్తథా ॥ నిష్కేతుశత్యవచనం
 ద్వినిష్కేపాదలంబనం॥ త్రినిష్కేతుశిరఃపుణ్యం కోశపానమతఃపరం ॥ సత్యేనశాపయేద్విప్రంక్షత్రియంవాహనా
 యుదైః । గౌబీజకాంచనైర్వైశ్యంశూద్రంసర్వైస్తృపాతకైరిత్యాదయః- అత్రచశుద్ధిభావనామనునోక్తా - నచా
 తిమృచ్ఛతిక్షిప్రంసజ్జేయశ్శపతైశ్శుచిరితి - ఆతిఁరపియధ్యనోరాజ దైవికవ్యసనం జాయతేమౌరమిత్యైవ-
 కాలనియమశ్చత్రిరాత్రప్రభృతయఃకార్యలాభువగౌరవపర్యాలోచనయాద్రష్టవ్యాః - ఏవందిత్యైజయపరాజ
 యావథారణేకృతే - దండవిశేషోపదర్శితఃకాత్యాయనేన- శతాధం చాపయేచ్ఛుద్ధమశుద్ధోదండభాగ్యవేదితి - తం
 దండమాహ- విషేతోయేహుతాశేచతులాకోశేచతండులే । తప్తమాపకదివ్యేచక్రమాద్దండప్రకల్పయేత్ । సహ
 స్రంపట్టుతంచైవతథాపంచశతానిచ । చతుస్త్రీద్వైకమేవంచహీనంహీనేషుకల్పయేదితి- నిహ్నవేభావితోదద్యా
 దిత్యుక్తదండేనాయందివ్యనిబంధనోదండస్సముచ్చీయతే ॥ ఇతిదివ్యప్రకరణం.

తా ॥ ఈచెప్పబడినదివ్యములుగాక యింకనన్యములగుశపథములుప్రవ్యముకొలదికొన్నియు జాతివిశేషముల

యందుభిన్నభిన్నములుగాఁగొన్నియు మన్వాదులచేతఁజెప్పబడి యున్నవి యవియె

శపథములు.	ట్లనిన- స్వల్పవ్యవహారమందుదేవ బ్రాహ్మణపాదములవిషయమైయును - విడ్డలభా
	ర్యలశిరస్సులవిషయమైయును - శపథములుచేయఁదగును - వరహావిషయమందుసత్య
	మనుట- రెండువరహాలవిషయమందుపాదములమీఁదనానఁబెట్టుట - మూఁడువరహాలవిషయమందుశిరస్సుపుణ్యము

వీనిమీదనానఁజెట్టుట- అంతకునధిక న్రవ్యవిషయమందుఁగోశపానము - బ్రాహ్మణునిసత్యముచేతశపథముచేయింపవలయును- ఈ త్రియనివాహనాయుధములచేతను వైశ్యుని గోవులువిత్తనములుకాంచనముఁగిచేతను - శూద్రుని వెల్లపాతకములచేతను శపథముచేయింపవలయును - ఇవి మొదలగునట్టివిశపథములు॥ వీనిలోశుద్ధ్యశుద్ధులనిణామయించు క్రమమెట్లునిన- శపథములుచేసినవానికిఁగార్యస్వభావమునకుఁదగినస్థిమూఁడుదినములు మొదలుగాఁజెప్పఁబడినగడువులకులోపలదై వికరాజికవ్యసనములుసంభవింపనివత్తుమం దతఁడుశుద్ధుఁడని మనువచనముచేతఁదెలియవచ్చుచున్నది - ఇట్లుదివ్యములచేతజయావజయములేర్పడినపిమ్మట కాత్యాయనునిచేఁ జెప్పఁబడియున్న తెఱంగునదివ్యప్రమాణమందోడినవానికిదండనమువిధింపవలయు - విషదివ్యమందు వేయితా న్రుపణములను - జలదివ్యమందాటునూరుతామ్రపణములను - అగ్నిదివ్యమందేనూరుతా న్రుపణములను - తులాదివ్యమందునూరుతా న్రుపణములను - కోశదివ్యమందుమున్నూరుతా న్రుపణములను - తఁడులదివ్యమందిన్నూరుతా న్రుపణములను - తప్తమాషదివ్యమందునూరుతా న్రుపణములను - అపరాధమువిధింపఁదగును ॥ లేదన్నవ్యవహారముసిద్ధించునపుడు లేదన్నవానికిదండనముచెప్పఁబడియున్నది గనుక ఆదండనముతోఁగూడదివ్యప్రమాణమందోడినదానికిఁగాఁ జేయఁదగినదండనమును జేర్పవలయునని తెలియఁదగినది - ఇట్లుదివ్యప్రకరణముముగిసెను.

—❀ దాయవిభాగప్రకరణము. ❀—

ప్రమాణంమానుషందై వమితిభేదేనదర్శితం । అథనావణ్యతేదాయవిభాగోయోగమూర్తినా॥

తత్రదాయశబ్దేనయద్ధనంస్వామిసంబంధాదేవనిమిత్తాదన్యస్యస్వంభవతితదుచ్యతే-సచద్వివిధః-అప్రతిబంధస్సప్రతిబంధశ్చేతి - తత్రపుత్రాణాంపౌత్రాణాంచపుత్రత్వేనపౌత్రత్వేనచ పితృధనంపితామహాధనంచస్వంభవతీత్యప్రతిబంధోదాయః - పితృభ్రాతృదీనాం తత్పుత్రాభావే స్వావ్యభావేచ స్వంభవతీతి పుత్ర సద్భావస్వామిసద్భావశ్చ ప్రతిబంధస్తదభావేపితృత్వేనభ్రాతృత్వేనచ స్వంభవతీతి సప్రతిబంధోదాయః- వివంతత్పుత్రావిష్యప్రూహనీయం - విభాగోనామద్రవ్యసముదాయ విషయాణామనేకస్వామ్యానాం తదేకదేశేషువ్యవస్థాపనం- ఎతదేవాభిప్రేతోక్తంనారదేన- విభాగార్థస్యపితృస్యతనయైర్వత్ప్రకల్ప్యతే । దాయభాగఇతిప్రకీర్త్యవహారపదంబుదై రితి - పితృస్యేతిస్వత్వనిమిత్తసంబంధోపలక్షణం-తనయైరిత్యపి ప్రత్యాసన్నోపక్షణం-ఇదమిహనిరూపణీయం-కస్మిన్గాతేకథంకైశ్చవిభాగఃకతఃవ్యతి - తత్రకస్మిన్గాతేకథంకైశ్చైతత్తత్రతత్ప్రకీర్త్యవ్యాఖ్యానవివక్ష్యతే-కస్యవిభాగఇత్యేతావదిహచింత్యతే - కింవిభాగాత్స్వత్వముతస్వత్వస్యసతోవిభాగఇతి-తత్రస్వత్వమేవతావన్నిరూప్యతే - కింశాస్త్రైకసమధిగమ్యంస్వత్వముతప్రమాణాంతరసమధిగమ్యమితి - తత్రశాస్త్రైకసమధిగమ్యమితావద్యుక్తంగాతమవచనాత్ - స్వామి రిక్తత్రయసంవిభాగపరిగ్రహాధిగమేషుబ్రాహ్మణస్యాధికంలబ్ధంక్షత్రియస్యవిజితంనిర్విప్లవైశ్యశూద్రయోరితి - ప్రమాణాంతరసమధిగమ్యే స్వత్వేనేదంచనమథావత్యాత్తథానైనాతిదేశేమనుః-యోఒదత్తాదాయినోహస్తాల్లభేత్ బ్రాహ్మణోధనం । యాజ్ఞనాథ్యాపనేనాపియథానైనస్తతైవసభ్యదత్తాదాయినస్సకాశాద్యాజనాదిద్వారేణద్రవ్యమాజయతాందంధవిధానమనుపవన్నంస్వాత్స్వత్వస్యలౌకికత్వే - అపిచలౌకికంచేత్స్వత్వం మమస్వమనే నాపహృతమితి నబ్రూయాత్తదపహృతేవస్వత్వాదథాన్యస్యస్వమన్యేనాపహృతమితి నాపహృత్తస్వం-వివంతహి సువణారజతాది స్వరూపవదస్యవాస్వమన్యస్యవాస్వమితిసంశయోనస్యాత్తస్మాచ్ఛాస్త్రైకసమధిగమ్యంస్వత్వమితి-అత్రోచ్యతే - లౌకికమేవస్వత్వం లౌకికార్థక్రియాసాధనత్వాద్విహీయత్ - అహవనియాదీనాంహిశాస్త్రైకసమధిగమ్యానాంసలౌకికక్రియాసాధనత్వమస్తి- నన్వాహవనియాదీనామపిపాకాదిసాధనత్వమస్త్యేవ-నైతత్ - నహిత త్రాహవనియాదిరూపేణపాకాదిసాధనత్వం- కింతహి-ప్రత్యక్షపరిధృశ్యమానాగ్నాదిరూపేణ - ఇహతునసువణాదిరూపేణత్రయాదిసాధనత్వమపితుస్వత్వేనైవ- నహియస్యయత్స్వంసభవతితత్తస్యత్రయాద్యథాక్రియాంసాధయతి-అపిచత్రత్యంతవాసినామప్యదృష్టశాస్త్రవ్యవహారాణాం స్వత్వవ్యవహారోద్భవ్యతే- త్రయవిక్రయాదిదళనాత్-కించ-నియతోపాయకంస్వత్వంలోకసిద్ధమేవేతిన్యాయవిదోమన్యంతే - తథాహి- యస్మిన్ప్రీతిపురుషస్యతల్లి పానథాంకుణాభ

క్షత్వాదితి - లిప్సాసూత్రైశ్చతీయణకే - ద్రవ్యాజననియమానాం క్రత్వథా త్వేస్వత్వమేవనస్యాత్వత్వస్యా
తాకికత్వాదితి - పూర్వపక్షాసంభవమాశంక్యద్రవ్యాజనసాధనప్రతిగ్రహోదే స్వత్వసాధనత్వం లోకసిద్ధమి
పూర్వపక్షస్సమర్థితోగురుణా - ననుద్రవ్యాజనస్యక్రత్వథా త్వేస్వమేవనభవతీతి యాగవివనసంవతేత- ప్ర
లపితమిదంకేనాపి - ఆజనంస్వత్వం నాపాదయతీతివిప్రతిషిద్ధమివదతాతథాసిద్ధాంతేపి స్వత్వస్యతాకికత్వమం
గీకృత్యైవవిచారప్రయోజనముక్తం - తతోనియమాతిక్రమఃపురుషస్యనక్రతోరితి - అన్యచార్థవివంవివృతః - య
దాద్రవ్యాజననియమానాం క్రత్వథా త్వం తదానియమాజితేనైవద్రవ్యేణక్రతుసిద్ధిః - నియమాతిక్రమాజ్ఞా
తేనద్రవ్యేణనక్రతుసిద్ధిరితి-నపురుషస్యనియమాతిక్రమదోషఃపూర్వపక్షే-సిద్ధాంతేత్వాజననియమస్యపురుషార్థ
త్వాత్తదతిక్రమేణాజ్ఞితేనాపిద్రవ్యేణక్రతుసిద్ధిర్భవతి - పురుషస్వైవనియమాతిక్రమదోషఇతినియమాతిక్రమా
జ్ఞతస్యాపిస్వత్వమంగీకృత మన్యథాక్రతుసిద్ధ్యభావాన్నచైతావతాచార్యాదిప్రాప్తస్యాపి స్వత్వంస్యాదితి
మంతవ్యం- లోకేతస్యస్వత్వప్రసిద్ధ్యభావాద్వ్యవహారవిసంవాదాత్ - విసంప్రతిగ్రహోద్యుపాయకేస్వత్వేలోకి
కేస్థితే బ్రాహ్మణస్యప్రతిగ్రహోదయ ఉపాయాః శ్చత్రియస్యవిజితాదయో వైశ్యస్యకృష్యాదయ శూద్రస్యశు
శ్రామాదయఇత్యదృష్టార్థానియమాః- రిక్తదయస్తుసర్వసాధారణాస్సావీమీయుక్తక్రయసంవిభాగ పరిగ్రహోధి
గమేష్విత్యుక్తాస్తతాప్రతిబంధోదాయోరిక్తం - క్రయఃప్రసిద్ధః- సంవిభాగస్సప్రతిబంధోదాయః-పరిగ్రహా
ననస్యపూర్వస్యజలతృణకాస్తాదేసీకారః-అధిగమోనిధ్యాదేఃప్రాప్తిః-ఏతేషునిమిత్తేషుసత్సుస్వామిభవతి-జ్ఞా
తేషుజ్ఞాయతేస్వామి బ్రాహ్మణస్యాధికంలబ్ధమితి- బ్రాహ్మణస్యప్రతిగ్రహోదినాయల్లబ్ధంతదధికమసాధారణం-
శ్చత్రియస్యవిజితమిత్వత్రాధికమిత్వనువతే- శ్చత్రియస్యవిజయదండాదిలబ్ధమసాధారణం- నిర్విష్టంవైశ్యశూ
ద్రప్రయోరిత్యత్రాప్యధికమిత్వనువతే- వైశ్యస్యకృషిగౌరతౌదిలబ్ధంనిర్విష్టంతదసాధారణం - శూద్రస్యద్విజ
శుశూమాదినాభృతిరూపేణయల్లబ్ధంతదసాధారణమేవమనులోమజానాంప్రతిలామజానాం లోకప్రసిద్ధేషుస్వ
త్వహేతుషు యద్యదసాధారణముక్తంసూతానామశ్వసారథ్యమిత్యాదితత్సర్వంనిర్విష్టశబ్దేనోచ్యతే- సర్వస్యాపి
భృతిరూపత్వాత్ - నిర్వేశోభృతిభోగయోరితిత్రికాండీస్తరణాత్ - తత్తదసాధారణంవేదతవ్యం యదపిపత్నీదు
హితరశ్వేత్యాదిస్తరణంతత్రాపిస్వామిసంబంధితయాబహుషు దాయవిభాగితయాప్రాప్తేషులోకప్రసిద్ధేపిస్వ
త్వేవ్యామోహనివృత్త్యథాన్తరణమితిసర్వమనవద్యం- యదపిమమస్వమనేనాపహృతమితిసబ్రూయాత్స్వత్వ
స్యలోకికత్వాదితదవ్యసత్ - చార్యాదిప్రాప్తేస్వత్వవ్యవహారాభావాత్ - యదవ్యుక్తంస్వత్వసంబోధా
నోపపద్యతఇతితన్న- స్వత్వహేతుభూతక్రయాదిసంబోధోత్పత్త్యసంబోధాపాపతైః - విచారప్రయోజనంతు
యద్దహితేనాజ్ఞయంతికమణాబ్రాహ్మణాధనః|తస్యాత్సగేణశుద్ధ్యంతేజస్వేనతవనైవచేతి- శాస్త్రేగీసమర్థి
గమ్యేస్వత్వగహితేనాసత్ప్రతిగ్రహవాణిజ్యాదివాలభ్యస్యస్వత్వమేవనాస్తీతితత్పుత్రాణాం తదవిభాజ్యమేవ-
యదాతుస్వత్వంతాకికంతదా-అసత్ప్రతిగ్రహోదినాలభ్యస్యాపిస్వత్వాత్తత్పుత్రాణాంతద్విభాజ్యమేవ- తస్యాత్సగే
ణశుద్ధ్యంతిప్రాప్తయశ్చిత్తమాజ్ఞయితురేవ తత్పుత్రాదీనాంతు దాయత్వేనైవ స్వత్వమితిసతేషాందోషసంబం
ధః- సప్తవిత్తాగమాధర్మ్యాదాయోలాభఃక్రయోజయః| ప్రయోగఃకమయోగశ్చసత్ప్రతిగ్రహపవచేతి మను
స్తరణాత్ - ఇదమిదానీంసందిహ్యతే-కింవిభాగాత్స్వత్వముతస్వత్వస్యసతోవిభాగఇతి-తత్రవిభాగాత్స్వత్వమితి
తావద్యుక్తంజాతపుత్రస్యాధానవిభానాత్ - యదిజన్మనైవస్వత్వంస్యాత్తదోత్పన్నపుత్రస్యాపితత్వంసాధార
ణమితి - ద్రవ్యసాధ్యేష్యాధానాదిమపితురసాధికారస్యాత్ - తథావిభాగాత్ప్రసి పితృప్రసాదలభ్యస్యవిభాగప్ర
తిషేధోనోపపద్యతే - సర్వానుమత్యాదత్తత్వాద్విభాగప్రాప్త్యభావాత్-యథాహ-శౌర్యభార్యాధనేవోభేయ
చ్చవిద్యాధనంభవేత్ | శ్రీశ్యేతాన్యవిభాజ్యానిప్రసాదేయచ్చపైతృకఇతి-తథా-భత్రాప్రీతేనయద్గత్తంత్రీయై
తత్ప్రప్రపేతత్ | సాయథాకామమశ్చీయాద్దద్యాద్వాప్థావరాదృతఇతి- ప్రీతిదానవచనంనోపపద్యతే - జన్మనైవ
స్వత్వేనవస్తావరాదృతేయద్గత్తమితిసంబంధోయ్యుక్తః వ్యవహితయోజనాప్రసంగాత్ - యదపి-మణిముక్తాప్రవా
తానాంసర్వవైవపితాప్రభుః| స్థావరస్యతుసర్వస్యసపితానపితామహః|తథా|| పితృప్రసాదాద్భుజ్యంతేవస్తా

శ్యాభరణానిచ । స్థావరంతునభుజ్యేత ప్రసాదేసతివైత్యకర్త - స్థావరస్యప్రసాదదాన ప్రతిషేధవచనం తస్మైచాను
 హూపాత్తస్థావరవిషయ - అతీతేపితామహే తద్దనంపితాపుత్రయోస్సాధారణముపి మణిముక్తాదిపితు రేవస్థావ
 రంతుసాధారణమిత్యస్మాదేవవచనాదవగమ్యతే - తస్మాన్నజన్మనాస్వత్వంకించుస్వామినాశాద్విభాగాద్వాస్వత్వ
 మతవివపితురూర్ధ్వంవిభాగాతా స్థావరస్యస్వత్వవిహీనత్వా దన్యేనగృహ్యమాణంననవా ర్యేతేతిచోద్యస్యానవ
 కాశః-తతైకపుత్రస్యాపిపితృప్రంశాదేవపుత్రస్యస్వమితినివభాగమపేక్షతఇతి-అత్రోచ్యతే-లోకప్రసిద్ధమేవ
 స్వత్వమిత్యుక్తం - లోకేచపుత్రాదీనాంజన్మనైవస్వత్వంప్రసిద్ధతరంనాపహ్నవమహాతే-విభాగశబ్దశ్చబహుస్వా
 మికధనవిషయోలాకప్రసిద్ధోనాస్యదీయవిషయోనప్రహీణవిషయః-తథోత్పత్త్యైవాధాస్వామిత్వంలభేతేత్యాచా
 ర్యఇతిగౌతమవచనాచ్చ - మణిముక్తాప్రవాళానామిత్యాదివచనంచజన్మనాస్వత్వపక్షవివోపపద్యతే - నచపితామ
 హూపాత్తస్థావరవిషయమితియుక్తం - నపితానపితామహఇతివచనం పితామహస్యాపి స్వాజ్ఞతమపి పుత్రైశ్చ
 త్రైవసత్యదేయమితిజన్మనాస్వత్వంగమయతి యథాహవరమతే - మణిముక్తాప్రవాళ వస్త్రాభరణాదీనాం వైతా
 మహాదీనాంపితు రేవస్వత్వవచనాదేవంస్వమతేపిపితౄజ్ఞాతానామేతేహంపితుదానాధికారిో వచనాదిత్యవిశే
 షః-యత్తుభాత్రాప్రీతేనేత్యాదివిష్ణువచనం-స్థావరస్యప్రీతిదానజ్ఞాపకంతత్సోపాజ్ఞతస్యాపిపుత్రాభ్యనుజ్ఞా
 నఇతివ్యాఖ్యేయం-పూర్వోక్తముణిముక్తాదివచనైఃస్థావరవ్యతిరిక్తవైవ ప్రీతిదానయోగ్యత్వనిష్పయాత్-యద
 వ్యథాసాధ్యేషువైదికేషుకర్మస్వనధికారఇతితత్రతద్విధానబలాదేవాధికారిోపిగమ్యతే-తస్మాత్తైవ్యకేపైతా
 మహేచగ్రవ్యేజన్మనైవస్వత్వంతథాచపితురావశ్యకేషు ధర్మకృత్యేషువాచనికేషు ప్రసాదదానకుటుంబభరణా
 పద్విమోక్షణాదిషుచస్థావరవ్యతిరిక్తవైవ్యనియోగేస్వాతంత్ర్యమితిస్థితం-స్థావరేషుస్వాజ్ఞతేషుపితౄదిప్రా
 త్తేషుచపుత్రాదిపారతంత్ర్యమేవ- స్థావరంద్వివిధంచైవయద్యపిస్వయమాజ్ఞతం । అసంభూయసుతాంతస్సర్వా
 న్నదానంనచవిక్రయఇతిబృహస్పతివచనాత్ - యేజాతాయేవ్యజాతాశ్చయేచగర్భేవ్యవస్థితాః । స్మృతించతేభికాం
 క్షంతేనదానంనచవిక్రయఇతిమనుస్మరణాత్-అస్యాపవాదః-ఏకోపిస్థావరేమర్యాదానాధమనవిక్రయం । అపతా
 లేకుటుంబాథేధర్మాథేచవిశేషతఇతి । అస్యాథః-అప్రాప్తవ్యవహారేషుపుత్రేషుపౌత్రేషుచానుజ్ఞానాదా
 వసమథేషుభ్రాతృషువాతథావిధేష్వవిభక్తేష్వపిసకలకుటుంబవ్యాపిన్యా మాపదితల్పేషణేచావశ్యకతావ్యే
 షుచపితృశ్రాద్ధాదిషుస్థావరస్యదానాధమనవిక్రయమేకోపిసమథఃకుర్యాదితి - యత్తుమనువచనం-విభక్తావాచ
 భక్తావాసపిండాస్థావరేసమాః । ఏకోహ్యసీతస్సర్వత్రదానాధమనవిక్రయఇతి - తదవ్యవిభక్తేషుప్రవ్యస్యమధ్య
 స్థత్వాదకస్యాసీత్సరత్వాత్సర్వాభ్యనుజ్ఞావ్యంకార్యా - విభక్తేషుతూతరకాలంవిభక్తావిభక్తసంకయవృథా
 సేనవ్యవహారసాకర్యానసర్వాభ్యనుజ్ఞా - నపునరేకస్యాసీత్సరత్వేనా తోవిభక్తానుమతివ్యతిరేకేణాపి వ్యవహార
 సిద్ధ్యత్యేవేతివ్యాఖ్యేయం- యదపి- స్వగ్రాహజ్ఞాతసామంతదాయాదానుమతేనచ । హిరణ్యోదకదానేనపద్భిర్గ
 చ్చతిమేదితి- తత్రాపిగ్రాహనుమతిః- ప్రతిగ్రహఃప్రకాశస్యాత్-స్థావరస్యవిశేషతఇతిప్రరణాద్వ్యవహారప్ర
 కారప్రదేశనాథమేవాపేక్ష్యతే-నపునగ్రాహనుమత్యావినావ్యవహారాసిద్ధిః - సామంతానుమతిస్తుసేమావి
 ప్రతిపత్తినిరాసాయ- జ్ఞాతదాయాదానుమతేస్తుప్రయోజనముక్తమేవ- హిరణ్యోదకదానేనేతి-స్థావరేవిక్రయో
 నాప్తికుర్యాదాధిమనుజ్ఞయేతి - స్థావరస్యవిక్రయప్రతిషేధాత్-భూమింయఃప్రతిగృహ్ణోతియశ్చభూమింప్రయచ్ఛ
 తి । ఉభౌతౌపుణ్యకర్మాణౌనియతౌస్వగృహమినావిలిదానప్రశంసాదేశనాచ్చ - విక్రయేపి కర్తవ్యేసహిరణ్య
 ముదకందత్వాదానయాపేణాపిస్థావరవిక్రయంకుర్యాదిత్యథః॥

తా ॥ ఇట్లుమానుషదివ్యప్రమాణములనిరూపించియుపుడుయోగమూర్తియగు యాజ్ఞవల్క్యలుదాయవిభా

గమునుజెప్పుచున్నారు॥ దాయమనఁగాధనాధికారిలోదేహనంబంధముగలుగుటచేత

దాయశబ్దార్థనిరూపణము. సమ్యగనుస్వత్వముగలుగుద్రవ్యము-ఆదాయమప్రతిబంధమనియు సేవ్రతిబంధమని

యు రెండుతేటంగులుగలది- అందుఁగొడుకులకుఁదండ్రిధనమును- మనుషులకుఁబితా

మహాధనమును- గొడుకులపుట- మనుషులపుట యనునంబంధముచేతస్వత్వవిషయముగునుగనుకనిది యప్రతిబంధము

నదాయము - ధనాధికారికొడుకులులేకుండినను ధనాధికారి లేకుండినను అతనిద్రవ్యమతనితండ్రికిఁగాని భ్రాతలకుఁ
గాని చేరునపుడు ధనాధికారియిండుటయు నతనికిఁగొడుకులుండుటయుఁ బ్రతిబంధమట్టిప్రతిబంధము లేనియపుడుతం

ద్రియగుట- భ్రాతలగుటయునుసంబంధముచేతస్వత్వవిషయమగునుగనుకనదిసప్ర
తిబంధమైనదాయము- ఇట్లేవారిపుత్రులుమొదలగువారివిషయమందునూహింపఁద
గును॥ — పలువురకుద్రవ్యసముదాయమందు స్వత్వముగలిగియుండఁగా అందు

గొందఁటిస్వత్వముకొన్నిద్రవ్యములయందునుమఱికోందఁటిస్వత్వముమఱికోన్నిద్రవ్యములయందునుండునట్లేర్ప
టుచుకొనుటవిభాగమనఁబడును - అనఁగాపంచుకొనుటయనియర్థము । ఈయర్థమునేనారదులుచెప్పియున్నారు-
ఎప్పుడెవరెట్లువిభజించుకొనవలయుననునదియాయాజ్ఞోక్తములయందుఁజెప్పఁబడును - విభాగముదేక్షనియిపుడువిచా
రింపఁబడుచున్నది॥ విభాగముచేసుకొనుటవల్ల స్వత్వముగలుగునాస్వత్వముపూర్వమేయుండఁగాస్వత్వవిషయమైన
వస్తుజాతమునకువిభాగమాయనియొకటి। స్వత్వముశాస్త్రసిద్ధమైనదా లేకయితరప్రమాణసిద్ధమైనదాయనియొకటి.

స్వత్వనిరూపణము. ఇట్లురెండువిప్రతిపత్తులురాఁగానందుస్వత్వనిరూపణముమందుచేయఁబడుచున్నది.
పూర్వపక్షవాది - గౌతమవచనముచేతను అదత్తద్రవ్యమును గ్రహించినవానియొద్ద
యాజనాధ్యాపనములవలనధనమునుగ్రహించిన బ్రాహ్మణుండు దొంగవంటివాఁడ

నునర్థముగలమనువచనముచేతనుస్వత్వముశాస్త్రముచేతఁదెలియఁదగినదిగానియితరప్రమాణములచేతఁదెలియఁ
దగినదికాదనియేర్పడుచున్నదనిచెప్పఁగా స్వత్వములోకవ్యవహారముచేతనేతెలియఁదగినదని సిద్ధాంతముచేయఁబడు
చున్నది - అదియెట్లనిన- లోకమందుస్వత్వముగలుగుటకుఁబ్రతిగ్రహోద్యమాయములనేకములుండగా నందుబ్రాహ్మ
ణాదిచాతుర్వర్ణ్యమువారిలోనేవర్ణమువారేతెలుగునద్రవ్యముసంపాదించఁదగునో యావిషయము గౌతమవచ
నమందుఁదెలుపఁబడియున్నది - అందు-ఆప్రతిబంధదాయము సప్రతిబంధదాయము - క్రయమిచ్చికొనుట-ఒకరిదికా
కుండునట్టితృణకాస్తాదివస్తువులనుగ్రహించుట - నిధులుమొదలగునవియగుపడుట - ఈనిమిత్తములవల్ల ద్రవ్యమును
బొందినవాఁడాద్రవ్యమునకుస్వామియగును- ఇదియెల్లవర్ణములవారికిసాధారణము- బ్రాహ్మణునకుఁబ్రతిగ్రహోదు
లచేతద్రవ్యమునుబొందుటయు-క్షత్రియునకుజయముదండనముమొదలగువానిచేతద్రవ్యమునుబొందుటయు - వైశ్య
నకుఁగృహిగోరక్షాదులవలనద్రవ్యమునుబొందుటయు - శూద్రునకుఁగడమమూఁడువర్ణములవారికిశుశ్రూషచేసిజీ
తముగాద్రవ్యమునుబొందుటయు - సూతులకశ్వసారభ్యమువల్లద్రవ్యమునుబొందుటయు- ఇవి - అసాధారణవృత్తు
లు- మఱియుననులోమప్రతిలోమజాలలో నెవరెవరి కేయేవృత్తిలోకప్రసిద్ధమైయున్నదో వారివారికాయావృత్తివ
ల్లద్రవ్యముబొందుటయసాధారణము ॥ అపుత్రకునిధనగ్రహణవిషయమైచెప్పఁబడిన పత్నిదుహితరైచ్చవ-అను
మొదలగుస్తృతులన్నియుధనాధికారిదేహసంబంధమువలన దాయాధికారులనేకులేర్పడఁగానందుఁ బ్రత్యాసన్ను
లఁదెలియఁజేయుచున్నవి ॥ స్వత్వముశాస్త్రముచేతఁదెలియఁదగినదనుపక్షమందు శాస్త్రసిద్ధమైనమాగముచేత
ద్రవ్యముసంపాదించినవానికితద్రవ్యవిసర్జనముప్రాయశ్చిత్తమునిచెప్పియున్నదిగనుక అసత్ప్రతిగ్రహమువలనఁ
గానిజేరముమొదలగువానివలనఁగానిపొందఁబడినద్రవ్యమందుస్వత్వమేలేకపోవునుగనుకనతనికొడుకులుదానిఁబంచు
కోఁగూడకపోవలయును - స్వత్వములోకవ్యవహారముచేతఁదెలియఁదగినదనియొప్పినపక్షమందు అసత్ప్రతిగ్రహోదు
లుచేసినవాఁడుతనదోషమునుబోఁగొట్టుకొనుటకైప్రాయశ్చిత్తముచేసుకోవలసియుండునేకాని యతనికొడుకులకా
ద్రవ్యముదాయముగాకపోదుగనుక వారుదానివిభజించుకోవచ్చును- దాయము-లాభము-క్రియము-జయము-అప్పి
చ్చిలాభముపుచ్చుకొనుట - ఒకనికొకపనిచేసిదానికిబదులుగానేదైనదినుకొనుట - సత్ప్రతిగ్రహము- ఇవియేడును
ధర్మముదప్పనిద్రవ్యాజ్ఞానోపాయములనిమనువుచేఁజెప్పఁబడియున్నదికాఁబట్టిస్వత్వములోకి మేయనితెలియవల

యును ॥ — స్వత్వము - ధనాధికారి నాశమువలనఁ గాని విభాగమువలనఁగాని
స్వత్వము జన్మముచేత కలుగుననిపూర్వపక్షార్థము - జన్మముచేతనేస్వత్వముగలుగుననిసిద్ధాంతము - ఎట్ల
నేకలుగును. నిన్- స్వత్వములోకవ్యవహారమువలనఁదెలియఁదగినదేయనినిర్ణయింపఁబడెనుగదా.

లోకమందుఁబుత్రాదులకుస్వత్వముజన్మముచేతనేకలుగుననిప్రసిద్ధము - అనేకులకుస్వత్వముగలప్రవ్యమునువారి
వారిభాగప్రకారముపంచుకొనుటకేవిభాగమనిప్రసిద్ధిగాని ఒకనిద్రవ్యమును స్వత్వములేనిమిటియొకఁడుదీసుకొను
టకునుమృతుఁడైనవానిద్రవ్యమును మిటియొకఁడుపొందుటకును విభాగమనిలోకప్రసిద్ధిలేదు - ఇట్లేగౌతమసూత్ర

మందు పుత్రాదులుత్పత్తిచేతనేస్వత్వమునుబొందుదురనిచెప్పఁబడియున్నది.

పుత్రాదులయనుమతి రత్నములుముత్యములుపవడములు- వీనికెల్లదండ్రీస్వతంత్రుఁడగునుగాఢస్థావరము
లేక స్థావరముయొక్క నకుండండ్రీగానిపితామహుఁడుగాని స్వతంత్రుఁడుగాఁడనువచనముచేత తానుసం
దానవిక్రయాదులుగూ పొందింపినస్థావరమునుగూడ పుత్రుఁడుగానిపాత్రుఁడుగానియుండునపుడు దానముచే
డవు.

యఁగూడననియేర్పడుచున్నదిగనుక నావచనముచేతనుజన్మముచేతనేస్వత్వమనితోచు
చున్నది || పిత్రాజితములైనవఃఖలుమొదలగు వానినిఇష్టానుసారముగదానాదులు

చేయుటకతనికిస్వాతంత్ర్యముగలవచనమున్నది || భరతప్రీతుఁడైనైక్యకొఱజిచ్చినధనము సతఁడువృతుఁడైనవా
మెయిశేష్టముగననుభవించవచ్చును స్థావరవ్యతిరక్తద్రవ్యములదానమునుజేయవచ్చుననువిష్ణువచనము- స్థావరమును
గూడఁద్రీతుఁడైనప్పుడుదానముచేయవచ్చుననితెలియఁజేయుచున్నది అయితేదానికితరవచనములననుసరించిపుత్రా
నుమతిచేతదానముచేయవచ్చుననియేవ్యాఖ్యానముచేయవలయును - పుత్రుఁడుజనించియుండఁగా తండ్రీశ్రోతస్సా
తఃకర్మములయందుద్రవ్యవ్యయముచేయుటకుమాత్రమధికారముగలదని విధానవచనములున్నవిగనుక జన్మముచే
తనేస్వత్వము - తండ్రీయవశ్యమాచరింపవలసినధర్మకార్యములయందును స్మృతులయందుఁ జెప్పఁబడియున్న ప్రీ
తిదానాపద్విమోచనకుటుంబభరణాదికార్యములయందును స్థావరవ్యతిరక్తమైనద్రవ్యమును సెలపుచేయఁదండ్రీక
ధికారముగలదు - స్థావరముస్వాజితమైననుపిత్రాదులవలనవచ్చినదైనను దానిఁ బుత్రాదులయనుమతిలేకయేమి
యొఁజేయఁగూడదు- అట్లుబృహస్పతిచేఁజెప్పఁబడియున్నది - పుట్టినవారును పుట్టఁగలవారునుగభావంచుండువారు
నువీరందఱుజీవనమునుగోరుదురుకాఁబట్టిదానవిక్రయములుకూడవనిమనువుచేఁజెప్పఁబడియున్నది||అయితేస్వత్వం
తరమందుకొడుకులుగానితమ్ములుగానివ్యవహారమునెఱుంగఁజాలక అనుమతియిచ్చుటకును శక్తిలేనిదశలో నుండున
పుడు సకలకుటుంబమునువ్యాపించినయాజదయందుఁగాని సమస్తకుటుంబ పోషణవిషయమందుఁగాని అవశ్యకత
వ్యములైనపితృశ్రాద్ధాదులవిషయమందుఁగాని కుటుంబనిర్వాహకుఁడుగానున్నవాఁడొకఁడే స్థావరమునుదానము
చేయుట- అడుమానముంచుటవిక్రయించుట చేయవచ్చుననిచెప్పఁబడియున్నది|| ఒకఁడుస్థావరవిషయమైదానాధమ
నవిక్రయములుచేయఁగూడదనుమనువచనమునకు అవిభక్తులైనవత్సమందాద్రవ్యమునందుస్వత్వమండఱకుండునుగ
నుక మొకఁడుచేయఁగూడదనియు - విభక్తులైనవత్సమందుఁ బిమ్మటనిదియవిభక్తమని యాక్షేపణ మేమియురాకవ్యవ
హారముపేచీలేకుండుటకుఁగానందఱుసప్తతికావలసినదనియు నభిప్రాయమేకానియజమానునకుస్వత్వములేదనికా
దుకావునవారిసప్తతిలేకున్ననువ్యవహారముసిద్ధించుననివ్యాఖ్యానముచేయవలయును || తమగ్రామమువారు- జ్ఞాతు
లు-సామంతులు- దాయాదులు- వీరలయనుమతితోహిరణ్యోదక భారాసహితముగ దానముచేయుటచేత మొక్కభూ
మిమిటియొకనిదగును- ఒకవస్తువునుబ్రతిగ్రహించుటప్రకారముగనుండవలయును- స్థావరముయొక్కప్రతిగ్రహము
వశ్యమట్లుండవలయుననువచనముల నెల్ల నాలోచించి గ్రామమువారిసప్తతిసాక్ష్యముకొఱకనియు - సామంతులనఁ
గాక్షువలనావలనుండువారు - వారిసప్తతిపాలిమేరతగవులేకుండుటకనియుదానముచేతననుటస్థావరమునువిక్రయం
పఁగూడదనియుండుటవలననుస్థావరమునిచ్చినవాఁడునుగ్రహించినవాఁడునుబుణ్యశాలునిస్థావరదానమునుబ్రశంసం
చియుండుటవలనను విక్రయముచేయవలయునపుడైనను దానదూషముగానేహిరణ్యోదక సహితముగ విక్రయము
చేయవలయుననియునుతాత్పర్యముచేయవలయును||

మూ, { విభాగంచేసిపితాకుర్యాదిచ్చయావిభజేత్పుత్రాః | జ్యేష్ఠం }
{ వాశ్రేష్ఠభాగేనసర్వేవాస్యస్సమాంశినః || ***** || ౧౦౯ }

వా॥ పైతృకేపైతామహేచధనేజన్మనైనస్వత్వేవివిశేషం భూర్యాపితామహాపూతృతృవత్యౌమః-

ఇదానీయస్మిన్ గ్రామే యేన చయథా విభాగః కర్తవ్యస్తద్ధర్మయన్మాహ || విభాగమితి || యదా విభాగం పితాచిక్ష్ణు తిత
 జేచ్ఛయా విభజేత్పుత్రానాత్మనస్సకాశాత్పుత్రంపుత్రపుత్రా - ఇచ్ఛాయానిరంకుశత్వాదనియమప్రాప్తా
 నియమాధామాహ - జ్యేష్ఠం వా శ్రేష్ఠభాగేనేతి - జ్యేష్ఠం శ్రేష్ఠభాగేన మధ్యమం మధ్యమభాగేన కనిష్ఠం కనిష్ఠభాగేన
 విభజేదీత్యనువతతే - శ్రేష్ఠాదిభాగశ్చ మనునోక్తః - జ్యేష్ఠస్య వింశ ఉద్ధారస్సర్వద్రవ్యాచ్ఛయద్వరం | తతోధాం
 మధ్యమస్య స్యాత్తురీయంతుయవీయస ఇతి - వాశబ్దో వత్సమాణవత్సాపేక్షః - సర్వే వాస్యస్సమాంశేనస్సర్వే జ్యేష్ఠా
 దయస్సమాంశభాజః కర్తవ్యాః - అయంచవిషమో విభాగస్సాన్విజితద్రవ్యవిషయః - పితృక్రమాయా తేతు సమ
 స్యావ్యస్యవత్సమాణత్వా నేచ్ఛయా విషమో విభాగో యుక్తః - విభాగంచేత్పితృకార్యా దిత్యనేన యదాపి తుర్వి
 భాగేచ్ఛాసతావదేకః కాలః - అపరోపి జీవత్యేన పితరీద్రవ్యనిష్పృహేని వృక్షరమణే - మాతరి వృత్తరజసాగ్రయాంపి
 తురనిచ్ఛాయామపి పుత్రేచ్ఛయైవ విభాగో భవతి - యథాహ నారదః - అత ఉద్ధృతం పితుః పుత్రా విభజేయధానం స
 మమితి - పిత్రో రూధ్వం విభాగం ప్రతిపాద్య - మాతుర్నివృత్తైరజనివృత్తానుభాగినిమచ | నివృత్తైచాపిరమణేపితర్య
 పరతస్మిన్ హ ఇతి దశితం - అత్రా పిపుత్రాధానం సమం విభజేయ రిత్యనువజ్యతే - గౌతమేనాపి - ఉద్ధృతం పితుః పు
 త్రాని క్షం విభజేరనిత్పుత్రాని వృత్తైచాపిరజనీతి ద్వితియః కాలో దర్శితః - జీవతి చేచ్ఛయేతి తృతీయః కాలో దర్శితః - త
 థా సరజసాగ్రయామపి మాతర్యనిచ్ఛాసే పితర్యధమం వతిని దీఘరోగగ్రస్తై చ పుత్రాణామిచ్ఛయా భవతి విభా
 గః - యథాహ శంఖః - అకామేపి తరిక్థ విభాగో వృద్ధే వివరీత చేతపిరోగిణి చేతి ||

౧౧౨

తా || పితృధనమందును పితామహాధనమందును స్వత్వముజన్మముచేత నేయయినను రెంటికిఁగలభేదము వెనుకఁ

దెలుపఁబడును - ఇప్పుడు విభాగముచేయఁదగిన కాలము క్రమము మొదలగునవి తెలుపఁ

విభాగ కాలమును విభాగ క్రమమును. బడుచున్నవి || తంత్రికొడుకులకు విభాగము చేయఁచునపుడు జ్యేష్ఠునకు శ్రేష్ఠభాగము
 మధ్యమునకు మధ్యభాగము - కనిష్ఠునకు కనిష్ఠభాగము నుద్ధారాంశముగా నిచ్చుటకుఁద

నకిష్టముండినపక్షమందుఁదగినసాన్విజితమునట్లు పంచియింపవచ్చును - సమముగా నేవిభా

గముచేయనిచ్చగలిగినపక్షమందునట్లును జేయఁదగును - పితృక్రమాయాతమగు ద్రవ్యమునందుఁ దంత్రి కొడుకులూస
 మానస్వాతంత్ర్యముగలవారని వెనుకటి గ్రంథమందుఁ జెప్పఁబడును గనుక నట్టి ద్రవ్యమునందు సమవిభాగమేకానితం
 త్రీకిచ్చయింపనను జ్యేష్ఠాదులకు శ్రేష్ఠభాగాదులు లేవు - జ్యేష్ఠాదులకుద్ధారాంశమీవలసిన క్రమమును స్మృతియందుఁ
 జెప్పఁబడియున్నది || - మొదటికొడుకునకిటువదవపాలు శ్రేష్ఠవస్తువులను - మధ్య

ఉద్ధారాంశములకైనను. మునకునలువదవపాలు మధ్యమవస్తువులను - కనిష్ఠునకుంవ పాలు హీనవస్తువులను -

ఉద్ధారాంశముగా నిచ్చితక్కిన ద్రవ్యమును సమముగాఁబంచవలయును - ఇట్లు చెప్పట

చేతఁదంత్రికి విభాగేచ్ఛగలిగినపుడు విభాగకాలమనియొకటియేర్పడినది - తంత్రిజీవించియుండఁగా నేద్రవ్యమందిచ్చ
 లేనివాఁడును (స్త్రీ)సంభోగమునుమానినవాఁడును గాఁగఁదల్లి కిరజన్మునిలిచిపోయినపిమ్మటతోడఁబుట్టినయాఁడు వారికివి
 వాహములయినపిమ్మటఁదంత్రికి విభాగేచ్ఛలేకున్నను కొడుకులకు విభాగేచ్ఛగలిగినపక్షమందు విభాగముచేసుకొనఁద
 గును - ఇదియొకవిభాగకాలము - తల్లిదండ్రులకుఁబిమ్మటకొడుకులుదాయవిభాగముచేసికొనవలయుననునది సర్వసం
 ప్రలిపన్నము - ఇట్లు నారదగౌతములు చెప్పియున్నారు - తల్లికిరజన్మునిలిచిపోకుండిననుదంత్రికి విభాగేచ్ఛకలుగకుండిన
 నుదంత్రియధమకప్రవృత్తుఁడుగాఁగానిదీఘరోగగ్రస్తఁడుగాఁగాని యున్నపక్షమందు కొడుకులయిచ్చచేతనేవి
 భాగముచేయఁదగియుండును - ఇట్లు శంఖస్మృతియందుఁ జెప్పఁబడియున్నది - అన్నియుఁజేరివిభాగకాలములు నాల్గువిధ
 ములుగనిరూపింపఁబడియె ||

౧౧౩

మూ. { యదికుర్యాత్సమానంశాన్వత్సవ్యః కార్యాస్సమాంశకాః | నద }
 { త్తం (స్త్రీ)ధనం యాసాంభత్రావాశ్వశురేణవా || ౧౧౩ || * }

వ్యా || పితరీచ్ఛయాద్విభావిభాగోదశితస్స మోవిషమశ్చ తత్ర సమవిభాగేవిశేషమాహ || యదీతి || యదా
 స్వేచ్ఛయాపితాసర్వాంతుతాంత్యమభాగినఃకరోతి తదాపత్న్యశ్చపుత్రసమాంశభాజఃకర్తవ్యాః - యాసాంప

త్వీనాంభ్రాత్రాశ్వశురేణవాస్త్రీధనంసదత్తం - దత్తేతుస్త్రీధనేథాశంశవత్కృతదత్తేత్వధాంప్రకల్పయేదితి-య
దాతుశ్రేష్ఠభాగాదినాజ్యేష్ఠాద్విభజతి- తదావత్సృజ్యేష్ఠాదిభాగాన్నలభంతే - కింఛూర్ధ్వతోద్ధారాత్సముదా
యాత్సమానేవాంశాకలభంతేస్వోద్ధారంచ-యథాహాపస్తంబః-పారిభాండంచగృహేలంకారోభార్యాయాశ్చ॥

తా॥ తంప్రియోక్తయిష్టముచొప్పునఁజేయఁదగినరెండువిధములవిభాగములలోసమవిభాగముఁడుఁ జేయవ
లసినవిశేషముచెప్పఁబడుచున్నది ॥ తంప్రికొడుకులకుసమభాగములుచేయునపుడు

తండ్రిచేయు సమవిభాగమునవిశేషము. నవలనఁగానితనతండ్రివలనఁగానిస్త్రీధనమునుబొందనితనభార్యలకు కొడుకులభాగ
ములతోసమమైనభాగమీవలయును - స్త్రీధనమునుబొందియున్నవత్తముననాస్త్రీధ
నముప్రకృతపుభాగముకంటె నెంతతక్కువయగుచున్నదో యంతద్రవ్యమీవలయున

నివెనుకటిగ్రంథమునఁజెప్పఁబడును- పుత్రులకుద్ధారాంశమిచ్చినవత్తముంచు దానివిడిచికడమద్రవ్యమందుఁబుత్రు
మాంశముభార్యకీవలయును ॥ అలంకారమునుగృహమందుఁబాకాద్యపయ్యుక్తములగుపాత్రములునుభార్యకుద్ధారాం
శమనియూపస్తంబులుచెప్పియున్నారుగనుకనవిభార్యలకేచేరును.

౧౧౩

మూ. శక్తస్యానీహమానస్యకించిద్దత్వాపృథక్కియా॥౧౧౩౪॥

వ్యా॥ జ్యేష్ఠంవాశ్రేష్ఠభాగేనసర్వేవాస్యస్సమాంశినశ్చితిపక్షద్వయేప్యపవాదమాహ॥ శక్తస్యేతి॥ స్వయ
మేవద్రవ్యాజఃసమభాగస్యపితృద్రవ్యమనీహమానస్యానిచ్చతో యత్కించిదసారవపిదత్వాపృథక్కియావిభా
గఃకతఃవ్యపిత్రా- తత్పుత్రాద్దీనాందాయజిఘృతౌమాభూదితి॥

౧౧౩౪

తా॥ పితృద్రవ్యమునుగోరనివానివిషయమందువిశేషముజెప్పఁబడుచున్నది ॥ ద్రవ్య
పితృద్రవ్యమును గోరని మాజీంపసమభాగఁడైపితృద్రవ్యమునుగోరకున్నకొడుకున కేదైనఁగొంచెమిచ్చివే
వానికిఁగొంచెమైననిచ్చి టువటువలయును- కొంచెమిచ్చివేటువటుచుటయితనికొడుకు మొదలగువారుపిమ్మట
విభాగముచేయవలయు. నవిభక్తులమనివ్యవహారములేకుండుటకనితెలియవచ్చుచున్నది॥

౧౧౩౪

మూ. న్యూనాధికవిభక్తానాంధమ్యఃపితృకృతస్మృతః॥౧౧౩౫॥

వ్యా॥ జ్యేష్ఠంవాశ్రేష్ఠభాగేనేతిన్యూనాధికవిభాగాదశి-తస్త్రతశాస్త్రోక్తోద్ధారాదివిషయవిభాగవ్యతిరేకే
శాస్త్రభావిషయవిభాగనిషేధాధఃమాహ॥ న్యూనేతి॥న్యూనాధికవిభాగేనవిభక్తానాంపుత్రాణామసాన్యూనాధికవి
భాగాయదిధమ్యఃశాస్త్రోక్తోభవతి- తదాసాపితృకృతకృతవననవతఃతత్తతిమన్వాదిభిఃస్మృతః- అన్యథాతుపితృ
కృతోపినివతఃతత్తత్తతిప్రాయః- యథాహనారదః- వ్యాధితఃకుపితశ్చైవవిషయాసక్తమానసః॥అన్యథాశాస్త్ర
కారీజనవిభాగేపిత్రప్రభురితి॥

౧౧౩౫

తా॥ తండ్రియైననుశాస్త్రమందుఁజెప్పినచొప్పునవిషయవిభాగము చేయవచ్చునుగా
నిశాస్త్రవిరుద్ధముగాచేయఁగూడదనిచెప్పుచున్నాడు. తండ్రిచేజేయఁబడినవిషయవి
గముశాస్త్రీయముకాని భాగముశాస్త్రసమ్మతమైనవత్తములదానికిఁబుత్రులుగఁబడఁగూడదు - శాస్త్ర
పక్షమందుచెల్లదు. సమ్మతముగానిపక్షమందుఁ దిరిగివిభాగముచేసికొనవచ్చుననియభిప్రాయము వ్యాధి
గలిగినట్టియొక పాయత్తుండైనట్టియొకవిషయాసక్తవిత్తుండైనట్టియొక శాస్త్రమునకు వే

రుగాఁజేయునట్టియందండివిభాగముచేయుటయందుస్వతంత్రుఁడుకాఁడనివారదులచేఁజెప్పఁబడియున్నది॥

౧౧౩౬

మూ. విభజేరంతుతాపిత్రోహధ్వంరిక్తమృణంసమమ్॥౧౧౩౬॥

వ్యా॥ ఇదానీవిభాగస్యకాలాంతరంకత్రాంతరంప్రకారనియమంచాహ॥ విభజేరన్నితి॥పిత్రోమాతా
పిత్రోహధ్వంప్రయాణాదితికాలాదశి-తః - సుతాశ్చితికర్తారో దర్శితాస్సమమితి ప్రకారనియమః సమమేవరిక్త
మృణంచవిభజేర॥ సమాధ్వంపితుశ్చమాతుశ్చేత్సుపక్రమ్య- జ్యేష్ఠపతగుృహ్నియాత్పితృధనమశేషతః॥ శే
షాస్త్రముపజీవేయ్యతైవపితరంతథేత్సుకా- జ్యేష్ఠస్యవింశడధారస్సర్వద్రవ్యావ్యయద్వరం॥ తతోధాంకుధ్వ
మన్యస్యాత్తురీయంతుయవీయసశ్చిసర్వస్వాద్వివ్యసముదాయాద్వింశతితమోభాగ స్సర్వద్రవ్యేభ్యశ్చయచ్చే

స్థంతజ్జ్యేష్ఠాయదాతవ్యం- తదధఃంచత్వారింశత్రమోభాగోమధ్యమంచద్రవ్యంమధ్యమాయదాతవ్యం - తురీయో మశీతితమోభాగోహీనద్రవ్యంచకనిస్థాయదాతవ్యమితి - మాతాపితౌగ్రీహధ్వఃచవిభజతాముద్ధారభాగోమనునాద శిః- తథా- ఉద్ధారేనుద్ధృతేత్వేహమియంస్యాదంశకల్పనా । ఏకాధికంహారేజ్యేష్ఠఃపుత్రోధ్యధఃతతోనుజః॥ అంశమంశంయవీయాంసశ్చతిథ మోవ్యవస్థితశ్చతిజ్యేష్ఠస్యన్వోభాగౌ తదనంతరజాతస్యసాధవకోభాగస్తతోను జానామేతైకోభాగశ్చతుర్ధారవ్యతిరేకేణాపి విషమో విభాగౌ దర్శితః పిత్రోగ్రాధ్వఃచవిభజతాం - జీవద్విభాగే చస్వయమేవవిషమోభాగౌదశిః- జ్యేష్ఠంవాశ్రేష్ఠభాగేనేతి- అతస్సర్వస్త్రిన్నపికాలేవిషమోవిభాగౌ స్తీతికథంస మమేవవిభజేరన్నితినియమ్యతే- అత్యోవ్యతే- సత్యం - సర్వత్రత్యయంవిషమోవిభాగశ్శాస్త్రదృష్టస్తథాపిలోకవి ద్విష్టత్వాన్నానుష్ఠేయః- అస్వర్గ్యంలోకవిద్విష్టంధర్మమప్యచరేన్నత్వితినిషేధాత్ - యథా- మహూతంవామ హాజంవాశోత్రియాయోపకల్పయేదితివిధానేపిలోకవిద్విష్టత్వాన్నానుష్ఠానం - యథావామైతావరుణేం గాంవ శామనుబంధ్యామాలభేతేతిగవాలంభనవిధానేపిలోకవిద్విష్టత్వాదననుష్ఠానం - ఉక్తంచ- యథానియోగధమోఽ నోనానూబంధ్యావధోపివా॥ తథోద్ధారవిభాగోపినైవసంప్రతివత్-తశ్చితి- ఆపస్తంబోపి జీవన్నుత్రేభ్యోదాయంచ విభజేత్సమమిస్త్వమతముక్త్యాజ్యేష్ఠోదాయాదశ్చ త్యేకశ్చిత్కృత్సంధనగ్రహణంజ్యేష్ఠస్త్రిణీయమతేనోపన్యస్యదేశవి శేషేనువణంకృష్ణాగావఃకృష్ణంభౌమంజ్యేష్ఠస్యరథఃపితుఃపారిశ్రాండంచగృహాలంకారోభార్యాయాః జ్ఞాతిధనం చేత్యేకశ్చత్యేకీయమతేనైవోద్ధారవిభాగందశఃయత్వాతచ్ఛాస్త్రేర్విప్రతిషిద్ధమినిరాకృతవా- తంచశాస్త్రవి ప్రతిషేధంస్వయమేవదర్శయతిస్త - మనుఃపుత్రేభ్యోదాయం వ్యభజదత్యవిశేషేణశ్రూయతశ్చితి - పునశ్చవివరీత శ్శుశ్రిందశఃయత్వా- తస్మాజ్యేష్ఠంపుత్రంధనేననిరవసాయయంతీత్యేకవచ్ఛ్రీయతశ్చితిపునస్తస్యావిధిత్వందర్శిత వా- నిత్యానువాదమవిధిమాహున్యాంయవిదశ్చిత్కావితఃపారః - తస్మాద్విషమోవిభాగశ్శాస్త్రదృష్టోపిలోక విరోధాచ్ఛ్చుతివిరోధాచ్ఛనానుష్ఠేయశ్చితిసమమేవవిభజేరన్నితినియమ్యతే॥

౧౧౪

తా॥ తల్లిదండ్రులకుఁబిమ్మటఁగొడుకులువిభజించుకొనవలసినక్రమము॥ తల్లిదండ్రులుగఁగిరిచినపిమ్మటఁగొడు

తల్లిదండ్రులుగఁగిరిచిన	నున్నతీయందుజ్యేష్ఠుఁడేపితృధనమునుదీసుకొనవలయు- కడమవారుజ్యేష్ఠుఁడనుసరిం
పిమ్మటఁగొడుకులుసమ	చియుండవలయుననిచెప్పితరువాతజ్యేష్ఠునకిరువదవపాలునుఅన్నిటికంటెశ్రేష్ఠద్రవ్య
ముగావిభాగించుకోవ	మునుమధ్యమునకునలువదవపాలునుమధ్యమద్రవ్యమునుగణింపకెనుబదవపాలును
లయును:	హీనద్రవ్యమునుద్ధారాంశమీవలయుననియునట్లుద్ధారాంశముచేయనివత్తుమునజ్యే
	ష్ఠుఁడురెండుపాళ్లునురెండవవాఁడొకటిన్నరపాలునుకడమపారొకొకపాలును

గ్రహింపవలయుననియుఁజెప్పియుండుటచేతఁ దల్లిదండ్రులకుఁబిమ్మటఁగూడనుద్ధారాంశముగలదనియును - అదిలేకు న్ననువిషమవిభాగముగలదనియునధఃమగుచున్నది - తండ్రిజీవించియుండునపుడువిషమవిభాగముకలదనియీగ్రంథ మందేచెప్పఁబడియున్నది- ఇట్లుండఁగాసమముగానేవిభజించుకోవలయుననియెట్లుచెప్పవచ్చుననిపూర్వపక్షమురాఁ గాసిద్ధాంతము- శాస్త్రసమ్మతమైననులోకవిరుద్ధముగనుకవిషమవిభాగముజేయఁగూడదు- లోకవిరుద్ధమైనదిశాస్త్ర సమ్మతమైననుదానినాచరింపఁగూడదనిషేధమున్నది - ఏప్రకారముగోమేధముచేయఁదగుననిశ్రుతియుఁజెప్పిననులో కవిరుద్ధమనిదానినిష్ఠాచరించుటలేదోయాప్రకారమేయిష్టమిద్ధారవిభాగంబునులేదు - అట్లుస్మృతివచనమున్నది- ఆపస్తంబులును తండ్రిజీవించియుండునపుడుపుత్రులకుసమముగాదాయమువిభజింపవలయుననిస్వమతమునుజెప్పిధ ననుంతయుజ్యేష్ఠునకనిషఃకొందతిమతముగాఁజెప్పి దేశభేదమందుసువణమునుకృష్ణగోవులునుకృష్ణఘోమములును దండిరథమునుజ్యేష్ఠునకనియునుగృహూపకరణములునుభూషణాదులునుభార్యకనియుజ్ఞాతిధనముజ్యేష్ఠునకని యునుగొందలుచెప్పచున్నారనియుద్ధారాంశమునుజెప్పటకొందతిమతముగానేజెప్పిఅశాస్త్రసమ్మతముగాదు- శ్రుతియందునునుపుత్రులకుదాయమునుబంచియిచ్చెననిసామాన్యముగావినఁబడుచున్నది తద్విరుద్ధముగ నెకచో ట్రమాశ్రముజ్యేష్ఠపుత్రునిధనముచేతదృప్తునిజేయుచున్నారనియున్నది- అయిననునిత్యానువాదమువిధికాదనిన్యా

యవేత్తలుచెప్పదుగుగనుకనదివిధిగాదనితెలియఁజేసియున్నారు- కాబట్టివిషమవిభాగము శాస్త్రమందుఁజెప్పఁబడిననులోకమునకునుశ్రుతికినివిరుద్ధముగానున్నదిగనుక నదికూడదు సమవిభాగమేచేయవలయుననియోజ్ఞావల్క్యయోగిచేనియమింపఁబడియె॥

౧౧౪

మూ. మాతుడుఁహితరశ్శేషమృణాత్॥౧౧౪॥

వ్యా॥ మాతాపితౌర్భాసంసుతావిభజేరన్నిత్యుక్తంతత్రమాతృధనేపవాదమాహ॥ మాతురితి॥ మాతుధానందుహితరోవిభజేరణ- ఋణాచ్చేషంమాతృకృతఋణాపకరణావశిష్టమతశ్చణాసమన్వయానంవామాతృధనంసుతావిభజేరన్నిత్యస్యవిషయః- ఏతదుక్తంభవతి-మాతృకృతణాంపుత్రైరేవాపాకరణీయంసమహితృభిః-ఋణావశిష్టంతథనందుహితరోగృహ్ణీయరితి-య్యుక్తంపైతత్-పుమాన్నుంసోధికేశుక్రేస్త్రీభవత్యధికేస్త్రీయాశ్చితి-స్త్ర్యవయవాసాందుహితృషుబాహుభ్యాత్స్త్రీధనంమహితృగామి-ఏతృధనంపుత్రగామిపిత్రవయవాసాంపుత్రేషుబాహుభ్యాదితి-తత్రచగౌతమేనవిశేషోదేశితః- (స్త్రీధనంమహితృణామప్రజానామప్రతిష్ఠితానాంచేతి-అస్యాభావః-ప్రత్యాప్రత్యాసమవాయేలప్రజానామేవస్త్రీధనంప్రజానువప్రతిష్ఠితాప్రతిష్ఠితాసమవాయేలప్రతిష్ఠితానామేవేతి-ప్రతిష్ఠితాధానాః॥

౧౧౪

తా॥ తల్లిదండ్రులధనమునుగొడుకులు పంచుకొనవలయుననిచెప్పఁబడెను - అందుఁదల్లిధనమునుగూర్చివిశేష

తల్లిధనముకూతుర్లకుఁజేరును.

వివృటఁజెప్పఁబడుచున్నది॥ తల్లిధనముతల్లిచేసినయప్పుదీరఁగామిగులునంతయున్నపక్షమందుదానిఁగొమాత్రైలుపంచుకోవలయును- ఋణమునకుసరిగానున్నదకు- పవడిననాద్రవ్యమునుపుత్రులుదీసుకొనియాయప్పునువారేతీర్చవలయును- ద్రవ్యములేకయప్పున్నపక్షమందాయప్పునుపుత్రులేతీర్చవలయుననియేర్పడుచున్నది-పురుషాంశమధికమగుటచేతఁబురుషులునుస్త్ర్యంశమధికమగుటచేతస్త్రీలునుపుట్టుచురనియున్నది గనుకఁ దండ్రియొక్కధనమునుగొడుకులునుతల్లిధనమునుగూతుర్లునుగ్రహింపవలయుననిచెప్పటయ్యుక్తముగానేయున్నది॥ మాతృధనవిషయమందుగౌతములుచెప్పినవిశేషము- తల్లియొక్కధనముఁగొమాత్రైలలోఁబెండ్లికానివారుగ్రహింపవలయును- అందఱకుఁబెండ్లియైనయన్నపక్షమందందుధనములేనివారుగ్రహింపవలయును॥

౧౧౪

మూ. తాభ్యఋణుతేన్వయః॥౧౧౫॥

వ్యా॥ దుహిత్రభావేమాతృధనమృణావశిష్టంకృగృహ్ణీయాశ్చిత్తతః॥ తాభ్యశ్చితి॥ తాభ్యోదుహితృభ్యోవినాదుహితృణామభావేఽన్వయఃపుత్రాదిగృహ్ణీయాత్- ఏతచ్చవిభజేరత్సుతాః పితౌక్రూర్వామిత్యనేనైసంస్థమపిస్సప్తార్థముక్తం॥

౧౧౫

కూతుర్లు లేనిపక్షమందుతల్లిధనముపుత్రాదులకుఁజేరును,

తా॥ కూతుర్లు లేనిపక్షమందుఁదల్లిధనమును గొడుకు మొదలగువంశమువారుగ్రహించవలయును - ఇదితల్లిదండ్రులకుఁచిమ్మటఁ బుత్రులు ధనముఁబొందుననుసమగఁబంచుకొనవలయుననుటచేతనేసంస్థమైననుస్పృష్టమగుటకై మరలఁజెప్పఁబడెను॥

మూ. { పితృద్రవ్యావిరోధేనయన్వత్స్వయమాజీతం॥ మైత్రమాద్వాహికంచైవ
దాయాదానాంసతద్భవేత్ ॥ క్రమాదభ్యాగతంప్రవ్యంహృతమభ్యుద్ధరేత్తు
యాః॥ దాయాదేభ్యోనతద్దద్యాద్వద్యయాలబ్ధమేవచ॥౧౧౬॥.....

వ్యా॥ అవిభాజ్యమాహ॥ పితృద్రవ్యావిరోధేనేతి॥ మాతాపితౌద్రవ్యావినాశేనయత్స్వయమాజీతం- మైత్రంమిత్రసకాశాద్యల్లబ్ధమాద్వాహికంవివాహాలబ్ధందాయాదానాంక్రాంతృణాంసతద్భవేత్- క్రమాద్విత్వక్రమాయాతంయతిగంభిర్ద్రవ్యమవ్యైరపహృతమసామభ్యాదినాపిత్రాదిభిరనుష్ఠితేయఃపుత్రాణాంమధ్యే- ఇతరాభ్యనుజ్ఞయోద్ధరతితద్దాయాదేభ్యోక్రాంతాదిభ్యోనతదద్యాత్ ఉత్తైవగృహ్ణీయాత్- తత్రయేతేభిరుక్రియాంశముద్ధర్తాలభతే- శేషంతుసర్వేషాంసమమేవ- యథామాశంఖః- పూర్వసప్తాంతయోభామిమేకశ్చేదుద్ధరేత్కృమాత్॥ యథాభాగంలభంతేన్యేదత్వాంశంతుతురీయకమితి- క్రమాదభ్యాగతామితిశేషః॥ తథాఽద్యయావే

దాద్యయ నేనాధ్యాపనెనవేదాక్షవాభ్యాసేనవా యల్లబ్ధ తదపిదాయాదేభ్యో నదద్యా దాజ్ఞకవివగృహ్ణీయాత్ - అత్రచపితృద్రవ్యావిరోధేనయదస్యత్స్వయపాజ్ఞతమితిసర్వశేషః-అతశ్చపితృద్రవ్యావిరోధేనయన్వైత్రం పితృద్రవ్యావిరోధేనయదాద్వాహికంపితృద్రవ్యావిరోధేనయత్రమా యాతముద్భతంపితృద్రవ్యావిరోధేనవిద్య యాయల్లబ్ధమితిప్రత్యేకమభిసంబధ్యతే-తథాచ-పితృద్రవ్యావిరోధేనప్రత్యుపకారేణయన్వైత్రం - అనురోద్రవిణా దానాదిత్యుక్తత్వాదానురాదివివాహేషుపితృద్రవ్యవ్యయేనయదాద్వాహికంలబ్ధం - తథాపితృద్రవ్యవ్యయేనయ త్రమా యాముద్భతం - తథాపితృద్రవ్యవ్యయేనలబ్ధయావిద్యయాయల్లబ్ధం - తత్సర్వంసర్వైర్భూతృభిఃపిత్రా చవిభజనీయం- తథా- పితృద్రవ్యావిరోధేనైత్యస్యసర్వశేషత్వాదేవపితృద్రవ్యావిరోధేనప్రతిగ్రహలబ్ధమపివిభ జనీయం - అస్యచసర్వశేషత్వాభావేమైత్రమాద్వాహికమిత్యాదిసారబ్ధవ్యం - అథపితృద్రవ్యావిరోధేనాపియన్వై తాగ్దిలబ్ధంతస్యావిభాజ్యత్వాయమైతాగ్దివచనమక్షవదిత్యుచ్యతే - తథాసతి సమయాచారవిరోధః- విద్యాల్ల బ్ధసారదవచనవిరోధశ్చ - కుటుంబంబిభృయాద్భూతుర్యోవిద్యామధిగచ్ఛతః । భాగవిద్యాధనాత్తస్మా త్సలభేతా శ్రుతోపిసన్నితి- తథావిద్యాధనస్యావిభాజ్యస్యలక్షణముక్తంకాత్యాయనేన - పరభక్తోపయోగేనవిద్యాప్రాప్తా న్యతస్తుయా । తయాలబ్ధంధనంయత్తువిద్యాప్రాప్తంతదుచ్యతఇతి - తథాపితృద్రవ్యావిరోధేనైత్యస్యభిన్నవాక్య త్వైప్రతిగ్రహలబ్ధస్యావిభాజ్యత్వమాచారవిరుద్ధమావద్యత- ఏతదేవస్పష్టికృతంమనునా- అనువక్తుపితృద్రవ్యం శ్రమేణయదుపాజ్ఞయేత్ । దాయాదేభ్యోనతద్విద్యాద్విద్యయాలబ్ధమేవచేతి - శ్రమేణసేవాయద్ధాదినా - ననుపి తృద్రవ్యావిరోధేనయన్వైతాగ్దిలబ్ధంతదవిభాజ్యమితివక్తవ్యం-విభాగప్రాప్త్యభావాత్ - యద్యేనలబ్ధంతత్తస్యై వనాన్యసేతిప్రసిద్ధతరం-ప్రాప్తిపూర్వకశ్చప్రతిషేధః- అత్రకశ్చిద్ధింతంప్రాప్తిమాహ- యతిగించిత్పితరీప్రేతే ధనంజ్యేష్ఠోధిగచ్ఛతి । భాగోయవీయసాంతత్రయదివిద్యానుపాలనఇతిజ్యేష్ఠోవామధ్యమోవాపితరీప్రేతే౭ప్రేతే వాయవీయసాంవక్షీయసాంచేతివాభ్యాసేనపితరీసత్యసతిచమైతాగ్దినాం విభాజ్యత్వంప్రాప్తంప్రతిషిధ్యతఇ తితదసత్ - నహ్యత్రప్రాప్తస్యప్రతిషేధః - కింతుసిద్ధవైవానువాదోయం - లోకసిద్ధవైవానువాదకాని ప్రాయేణాప్తిస్సృజితశేవచనాని- అథవా-సమవేత్తైస్తుయత్ప్రాప్తంసర్వేతత్రసమాంశేనఇతిప్రాప్తస్యాపవాద ఇతిసంతుష్యతుభవాత్ - అతశ్చయతిగించిత్పితరీప్రేతఇత్యస్మిన్వచనేజ్యేష్ఠాదిపదా వివక్షయా ప్రాప్తిరితివాన్య మోహమాత్రం- అతోమైతాగ్దివచనైఃపితుఃప్రాగూర్ధ్వంలవావిభాజ్యత్వేనోక్తస్యయతిగించిత్పితరీప్రేతఇత్య పవాదఇతివాన్యభేదం॥తథా౭స్వదవ్యవిభాజ్యముక్తంమనునా-వస్తుంపత్రసులంకారం కృతాన్నముదకంస్త్రియః॥ యోగయేమంప్రచారంచనవిభాజ్యంప్రచక్షతఇతి- ధృతానామేవవస్త్రాణామవిభాజ్యత్వంయద్యేనధృతంతత్తస్యై వేతి- పితృధృతానుపితురూర్ధ్వంవిభజతాంశ్రాద్ధభోక్తృదాతవ్యాని - యథాహబృహస్పతిః - వస్త్రాలంకారశ య్యాదిపితుర్యద్వాహనాదికం । గంధమాలైస్సమభ్యవ్యశాన్ధభోక్తృతదర్పయేదితి - అభినవానితువస్త్రాణివి భాజ్యాన్యేవ-పత్రంవాహనమశ్వశివికాది- తదపియద్యేనాహంంతత్తస్యైవ- పిత్ర్యంవస్తువదేవ- అశ్వాదినాం బహుత్వేతుతద్విక్రయోపజీవిణాంవిభాజ్యత్వమేవ- వైషమ్యేణావిభాజ్యత్వజ్యేష్ఠస్య-అజావికంవైకశఫంనజాతు వివసుంభవేత్ । అజావికంవైకశఫంజ్యేష్ఠవైవధీయతఇతిమనుస్తరణాత్ - అలంకారోపియోయేనధృతస్సతస్యై వ- అధృతస్సాధారణోవిభాజ్యపవ - పత్యోజీవతియస్త్రిభిరలంకారోధృతోభవేత్ । నతంభజేరకదాయాదా భజ మానాఃపతంతితఇత్యలంకారోధృతోభవేదితివిశేషోపాదానాదధృతానాంవిభాజ్యత్వంగమ్యతే - కృతాన్నంతంకుల మోదకాదితదవ్యవిభాజ్యంయథాసంభవంభోక్తవ్యం - ఉదకముదకాధారోవాపీకూపాదిస్తచ్చవివసురమూల్యా దిద్వారేణనవిభాజ్యంపర్యాయేణోపభోక్తవ్యం - స్త్రియశ్చదాస్యోవివమాః సమూల్యద్వారేణ - పర్యాయేణ కమకారయితవ్యాః- అవరుద్ధాస్తుపిత్రాన్వైరిణ్యాద్వాస్సమాఅపిపుత్రైర్నవిభాజ్యాః - స్త్రిషుచసంభక్తాస్వ విభాగఇతిగౌతమస్తరణాత్ - యోగశ్చయేమశ్చయోగయేమం - యోగశ్చబైనాలబ్ధలాభకారణం - శౌరీతస్మాతా గ్నిసాధ్యమిష్టంకమలక్ష్యతే - యేమశ్చబైనలబ్ధపరితక్షణహేతుభూతంబహిర్వేదిదానతటాకారామనిమాణాది పూతకంకమలక్ష్యతే- తదుభయంవైతృకమపిపితృద్రవ్యవిరోధాజ్ఞతమవ్యవిభాజ్యం- యథాహలోకాక్షిః- యే

మంపూతంయోగమిష్టమిత్యాహుస్తత్వదర్శనః। అవిభాజ్యేవతేస్రాత్రైకయనాసనమేవచేతి - యోగయోగిజ్ఞాన
 యోగయోగమకారిణోరాజమంత్రిపురోహితాదయఃఉచ్యంతేఇతి - ధర్మచానురశస్త్రోపాసన్ప్రీత్యతయభ్యు
 న్యే - ప్రచారోగృహారామాదిప్రవేశనిగ్రహమాగ్రసోమ్యవిభాజ్యః - యత్తాశనసాత్రేత్రస్యావిభాజ్యత్వముక్తః
 అవిభాజ్యంసగోత్రాణామాసహప్రకులాదపియాజ్యంయేగ్రంవపత్రింజకృతాన్నముదకంస్త్రీయైతది-తద్వాగ్ని
 ణోత్పన్నక్షత్రియాదిపుత్రవిషయం - నప్రతిగ్రహభూదేయాక్షత్రియాదిసుతాయవై । యద్యప్యేహంపితౄ
 ద్యాత్మ్యతేవిప్రాసుతోహరేదిన్మరణాత్ - యాగ్యంయాజనలభ్యం - పితృప్రసాదలభ్యస్యావిభాజ్యత్వంవత్సరే
 యమాతిక్రమాజితస్యావిభాజ్యత్వవనంతరమేవనిరాసి - పితృద్రవ్యవిరోధేన యదాజితం తద్విభజనీయమిహి
 తం - తత్రాజకస్యభాగద్వయంవసిష్ఠవచనాత్ - యేనచైషం స్వయముపాజితంస్యాత్మవ్యవహారమేవలభేదే
 తా ॥ విభాగించుకోగూడనిద్రవ్యములఁజెప్పచున్నాడు ॥ తల్లిదండ్రులద్రవ్యము సెలవు లేకన్నీటాగూడ
 లనవచ్చినద్రవ్యమును - వివాహకాలమందు మామమొదలగువారలచేసిబడినద్రవ్యమును
 విభాగించుకోగూడనిది మునుపితృక్రమాయాతమైనదేదైనవరులచేనాక్రమింపబడి తండ్రి మొదలగువారు
 సాధించుకొనఁజాలకవదిలిపెట్టియుండఁగా దానివారియనుమతిచేతసాధించుకొన్నవ

క్షమందట్టిద్రవ్యమును - విద్యచెప్పుటగ్రంథముచేయుట మొదలగువిధములవిద్యామూలముగాసంపాదించినద్రవ్యము
 ను సంపాదించినవాఁడు - తండ్రి. సహోదరులు మొదలగువారికిఁబంచియీనకగ్రాహితులు - పితృక్రమాయాతమైన
 యన్యాక్రాంతమైనభూమినుద్ధరించినపక్షమం దాభూమియందు నాలవపాలాయుద్ధరించినవానికి హెచ్చుగానిచ్చిత
 క్రిందదానినతనితోఁగూడనందలు సమముగాఁబంచుకోవలయును - ఇట్లుశంఖస్త్రుతియందుఁజెప్పఁబడియున్నది ॥ పను
 లయన్నముభుజించివరులవలనఁజదివినవిద్యచేబొందినద్రవ్యమువిద్యాలబ్ధమునుకాత్యాయనవచనముచేతను - విద్యను
 బదువుచున్నభ్రాతయొక్క కుటుంబమునుభరించిన సహోదరుఁడు చదువరిగాకున్నను అతనివిద్యాధనమునందు
 భాగమునుబొందుననునారదవచనముచేతను - పితృద్రవ్యసహాయముండి చదివినవిద్యచేతబొందబడినద్రవ్యమువి
 భజించుకోదగినదనియథామగుచున్నది - పితృద్రవ్యవ్యయములేక మిత్రాదులవల్లవచ్చినద్రవ్యమువిభాగాహా
 ముగాదనిచెప్పుటవలన పితృద్రవ్యవ్యయముచేతమిత్రువల్లవచ్చినద్రవ్యమును - పితృద్రవ్యమునోలిగానిచ్చి జరిగిం
 చుకొన్న ఆసురాదివివాహమందుశ్వశురాదులవల్లవచ్చినద్రవ్యమును - పితృద్రవ్యవ్యయముచేసినన్యావహృతమైన
 పితృక్రమాయాతద్రవ్యమునుసాధించేనేటి అట్టిద్రవ్యమును పితృద్రవ్యవ్యయముచేత ప్రాప్తమైనవిద్యవల్ల సంపా
 దించినద్రవ్యమును - వీటిని - భ్రాతలందఱునుతండ్రియుఁగూడిపంచుకొనవలయుననియథామవుచున్నది ॥ ఇదియును
 గాకమనువచనమందుపితృద్రవ్యవిరోధము లేకరాజసేవాయుద్ధాదులచేత్రమపడినం ౧౦ దినద్రవ్యమువిభాగాహ
 ముగాదనిచెప్పియుండుటవలనపితృద్రవ్యవ్యయము లేకున్నను ప్రతిగ్రహాలవల్లలనాయాసముగా వచ్చినద్రవ్యము
 విభజించుకొనఁదగినదేయనియథామగుచున్నది ॥ మనుస్మృతియందుమఱికొన్ని యవిభాజ్యములుచెప్పఁబడియున్నవి
 కాఁబట్టియవియునిటవివరింపబడుచున్నవి ॥ ధరించుకొన్నవస్త్రములుఎక్కచున్నవాహనములనఁగాగుఱ్ఱముపాల
 మొదలయినవి - ధరింపబడుచున్నభూషణములును - ఇవియెవరివివా రేయుంచుకోవలయునుగాని విభజించుకొనఁగూడ
 దు - తండ్రివై నపక్షమందుతచ్చార్థమందునిమంత్రితబ్రాహ్మణునకివలయును - ఇట్లుబృహస్పతిచేఁజెప్పఁబడియున్న
 ది - ధరింపబడుచున్నవిగాకకొత్తవస్త్రములుగాని దాపుడుసొమ్ములుగానియున్నపక్షమందవివిభాగింపఁదగినవి - వా
 హనములవ్యాపారముచేజీవించువారికశ్వాదులొకరికిమెండుగానున్నపక్షమందు వానినివిభజించుకోవచ్చును - సా
 లికిసరిపడకమిగిలినగుఱ్ఱము మేక గొట్టెమొదలైనవిజ్యేష్ఠునకుఁజేరవలసినవి - ఇట్లు మను స్మృతియందుఁ జెప్పఁబడి
 యున్నది - వండినవంటకమునుభుజింపవలయుఁగానివిభాగించుకొనఁగూడదు - పంచుకొనుటకనుకూలంపనిబావి మొదలగు
 జలాధారములనువంతులబడియనుభవింపవలయునుగాని క్రయమునిణియించివిభజించుకోగూడదు - పంచుకోగూ
 డకయున్నవిషమసంఖ్యగలదాసికలచేతవంతులప్రకారము పరిచర్య చేయించుకోవలయును గానిక్రయమేర్పరచిపం
 చుకొనఁగూడదు - తండ్రిభోగించుటకుఁగాఁదెచ్చియుంచుకొన్నస్త్రీలనుబుత్రులుపంచుకోగూడదు - ఇట్లుగౌతములు

చెప్పియున్నారు. పాండవబంధుశ్రేయస్సునుబొందుటకు హేతుభూతమయినయజ్ఞకర్మా యోగమనబడును - పాండవ
 బడినదానిగా పాడుకొనుటకు హేతుభూతమైనదాన తటాకవనప్రతిష్ఠాదికర్మాలు యేమనబడును) ఇట్టియోగయే
 మములు సితాశ్రిశాతములైనవైనను పితృద్రవ్యవ్యయముచేసినన్నదమ్ములలో మొకనిచే సంపాదించబడినవైనను వి
 భజించుకోదగినవి కావు - ఇట్లుయోగయేమనబడుములకథమువలన చియోగయేమములును శయనాసనములును విభా
 గాహారములుగా వనితొగాక్షి చెప్పియున్నాడు. యోగయేమనబడుములకథయోగయేమకారులగు రాజమంత్రిపురోహి
 తాదులభావమనికొందలును. ఛత్రచామరశస్త్రపాదుకాదులభావమనికొందలును చెప్పుచురు-ఇట్లు తోటమొదలగువా
 న్నిత్యగలద్యారమునుబంచుకొనగూడదు. యేత్రమును విభజించగూడదనునొకనవవనమునకు ప్రతిగ్రహభూమినిక్ష
 త్రాయాదినుతులకీగూడదనుస్తృతినుసరించిబ్రాహ్మణుడు త్రియాదిస్త్రీలయందుఁ గలిగినతనకొడుకులకు ప్రతి
 గ్రహభూమినిబంచియ్యాగూడదనియథాముచేయవలయును - పితృప్రసాదలభ్యము విభాగాహారముగాదనియు త్తర్జ
 గ్రంథమందుఁజెప్పబడును- నియమమునతిక్రమించియాజింపబడినదైనను విభజించుకోదగినవని పూర్వమే చెప్ప
 బడియున్నది. పితృద్రవ్యవ్యయముచేత మిత్రాదులవల్ల వచ్చినద్రవ్యములు విభాగించదగినవనియభిప్రాయంబేర్ప
 డెనుగదా-అట్టిద్రవ్యమును విభజించుకొనునపుడాజకునకు రెండుభాగములీవలయును-ఇట్లు వసిష్ఠులచేఁజెప్పబడెను.

మూ. సామాన్యాథాసముత్థానేవిభాగస్తుసమస్త్వతః॥ ౧౧౭౪॥

వ్యా॥ అస్యాపవాదమాహ ॥ సామాన్యేతి॥ అవిభక్తానాం బ్రాత్యూతాం సామాన్యస్యాథాసవణిజ్యాది నా
 సముత్థానే సమ్యగ్వధానేకేనచిత్తృతే సమపవవిభాగో నాజయితురంశద్వయం॥ ౧౧౭౪

సముదాయ ద్రవ్యమునొ తా॥ అజకునకు రెండు భాగములీవలయునన్నదానికపవాదమును జెప్పుచున్నాడు॥ అ
 కడువృద్ధిచేసిననందలు విభక్తులగునన్నదమ్ములలో మొకఁడు సముదాయద్రవ్యమును వర్తకము మొదలగువ్యా
 సమభాగులగుదురు. పారములచేతవృద్ధిచొందించినపక్షమందు దానినందఱు సరిగానే పంచుకొనవలయును
 గాని సంపాదకుండు రెండుపాళ్లు దీనుకొనగూడదు॥ ౧౧౭౪

మూ. అనేకపితృకాణాంతుపితృతోభాగకల్పనా॥ ౧౧౮॥

వ్యా॥ పితృర్రవ్యేషుపుత్రాణాంవిభాగోదశితః ఇదానీంపైతామహేపాత్రాణాంవిభాగేవిశేషమాహ॥ ఆ
 నేకేతి॥ యద్యపిపైతామహేద్రవ్యేపాత్రాణాంబ్రహ్మనాస్వత్వంపుత్రైరవిశిష్టంతథాపి తేషాంపితృద్వారేణైవపై
 తామహద్రవ్యవిభాగకల్పనా-సస్వస్వాపేక్షయా- ఏతదుక్తంభవతి- యదావిభక్తాబ్రాతరఃపుత్రానుత్పాద్యది
 వంగతాస్తత్రైకస్యకౌపుత్రావస్యస్వత్రయోఽవరస్యవత్పారశి- పుత్రాణాంవైషమ్యేతత్రద్వావేకం స్వపి
 త్రంశంభవేతేలస్యత్రయోపేక్షమంశంపిత్ర్యంచత్వారోపేక్షమేవాంశంపిత్ర్యంభవంతి- తథాకేషుచిత్తు
 త్రైషుద్రియమాణేషుకేషుచిత్తుత్రానుత్పాద్యవిస్తేష్యస్వయమేవన్యాయః- త్రియమాణాస్సాస్విశాలభంతేవి
 నష్టానామపిపుత్రాఃపితౄనైవాంశాలభంతిఇతివాచనీకీవ్యవస్థా॥ ౧౧౮

తా॥ పితామహద్రవ్యమును పాత్రులుపంచుకొనవలసినప్పటివిశేషమును జెప్పుచున్నాడు ॥ పితామహ

ద్రవ్యమును పాత్రులుపంచుకొనునపుడు తమతండ్రుల భాగముల ప్రకారమే పంచుకో
 పితామహ ద్రవ్యమును వలయును - అనఁగా అన్నదమ్ములు విభాగముచేసుకొనక గతించినపక్షమందు వారిలోనొ
 బాత్రులుతమతండ్రిల కనికొకకొడుకును. మఱియొకనికొడుకులును. ఇంకొకనికొడుకులును. ఇంకొకనికొడుకులును
 భాగముల చొప్పుననేపం ఇట్లొందఱుకొడుకులుండినను - వారుతమతమ తండ్రియొక్క యొక భాగమునేసాం
 చుకొనవలసినది. దుదురుగానితమసంఖ్యకు సరియైన భాగములఁ బొందఁజాలరు॥ అన్నదమ్ములలోకొం

దఱుజీవద్దశయందుండి కొందఱు మృతులైనవక్షమందు- జీవించియుండువారును - గ

లించినవారిపుత్రులును జీరిపంచుకొనునపుడు జీవించియుండువారుతమతమ భాగములను మృతులైనవారిపుత్రులుతమ
 తండ్రి భాగమునుబొందుదురనితాత్పర్యము॥ ౧౧౮

మూ. { భూర్యాపితామహౌపాత్తానిబంధోద్రవ్యమేవవా | త్ర
{ త్రస్యాత్సదృశంసామ్యంపితుపుత్రస్యచైవహి || ౧౧౯ || }

వ్యా || అథనావిభక్తేపితర్యవిద్యమానభ్రాతృకేవాపాత్రస్యపైతామహేత్రవ్యేవిభాగోనాస్తి - త్రియ
మాణేపితరిపితృతోభాగకల్పనేత్యుక్తత్వాద్భవతువాస్వాజితవత్పితరీచ్ఛయైవేత్యాశంకితతహ || భూరితి || భూశ్చ
లితేత్రాదికా - నిబంధపకస్య పణభారస్యేయంతి పణానితదైకస్యక్రముకఫలభారస్యేయంతి క్రముకఫలాని
త్యాద్యుక్తలక్షణః - క్రవ్యంసువణారజతాదియత్పితామహేనప్రతిగ్రహవిజయాదిలబ్ధంత్రపితుపుత్రస్యచస్వా
మ్యంలాకప్రసిద్ధమితికృత్వావిభాగోస్తి - హియస్తాత్సదృశంసమానంతస్తాన్నపితురీచ్ఛయైవవిభాగోనాపిపితు
ర్భాగద్వయం - అతశ్చపితృతోభాగకల్పనేత్యేతత్స్వామ్యేసమేపివాచనికం - విభాగంచేత్పితామహేత్రవ్యేతత్స్వా
జితవిషయం - తథా - ద్వావంశౌప్రతిపద్యేతవిభజన్నాత్మనఃపితేత్యేతదపిస్వాజితవిషయం - జీవతోరస్వతంత్ర
స్యజ్జిరయాపిసమన్వితత్యేతదపిపారతంత్ర్యంమాతాపిత్రాజితద్రవ్యవిషయం - తథా - అనీశాస్తేహిజీవతోరి
త్యేతదపి - తథాచ - సురజసాంయాంమాతరిసస్పృహేచపితరివిభాగమనిచ్ఛత్యపిపుత్రేచ్ఛయాపితామహాక్రవ్యవి
భాగోభవతి - తథావిభక్తేసపిత్రాపైతామహేద్రవ్యేదియమానేవిక్రీయమాణేవాపాత్రస్యనిషేధఃకారణః -
పిత్రాజితేతుననిషేధాధికారస్తత్పరతంత్రత్వాదనుమతిస్తుకతవా - తథాహి - పైతృకేపైతామహేచస్వా
మ్యంయద్యపిజన్మనైవ - తథాపి - పైతృకేపితృపరతంత్రత్వాత్పితృశ్చాజితత్వేనప్రాధాన్యాత్పితృత్రివిధియజ్య
మానేస్వాజితద్రవ్యపుత్రాణామనుమతికతవా - పైతామహేతుద్వయోస్వామ్యమవిశిష్టమితినిషేధాధి
కారోఽప్యస్తీతివిశేషః - మనురపి - పైతృకేతుపితాద్రవ్యమనవాప్తంయదాపుయాత్ | నతత్పుత్రైభజేత్సాధక
మకామస్స్వయమాజితమితి - యత్పితామహాజితంకేనాప్యపహృతంపితామహేనానుధృతంయదిపితోద్ధరతిత
త్స్వాజితమేవపుత్రైస్సాధకమకామస్స్వయంనవిభజేదితివదకపితామహాజితమకామోపిపుత్రేచ్ఛయాపు
త్రైస్సహవిభజేదితిదశయతి ||

౧౧౯

తా || తంత్రిభాగప్రకారముపితామహాక్రవ్యమునుపాత్రులుపొందవలయునని చెప్పుటచేతఁ దంత్రివిభక్తుఁడ

పితామహాక్రవ్యము
దుఁబొతునకుఁదనతం
త్రితోసమానమైనస్వా
తంత్ర్యముగలఁడు.

యిగానిభ్రాతృలులేనివాఁడైకాఁడయిన్నపక్షమందతఁడుజీవించియుండఁగాఁబైతామ
హద్రవ్యమందుఁబొత్తునకువిభాగములేదనియు సాజితమందువలెఁదంత్రియిచ్చ
చేతవిభాగముగలుగవలయునని యాశంకగలుగఁగాఁదత్పరిహారము చేయుటకుచున్న
ది || పితామహుఁడుసంపాదించినభూమిమిరాసి, క్రవ్యము, వీనియందుఁబొత్తునకుఁదన
తంత్రితోడసమానమైనస్వామ్యముగలదుగనుకఁదంత్రికివిభాగేచ్ఛలేకున్ననువిభాగ
ముగలుగును - తంత్రియిచ్చచేతఁబుత్తులకువిభాగముచేయవలయుననునదియు - విభ

జించుకొనునపుడుతంత్రిరెండుభాగములఁబొందుననునదియు - తల్లిదండ్రులు జీవించియుండునపుడు కొడుకెంతవయ
స్సుచెల్లినవాఁడైననుస్వతఃక్రండుగాఁడనునదియు నతనిస్వాజితద్రవ్యవిషయముకాబట్టి తల్లికి ముట్టుడుగకయు
న్ననుదంత్రిద్రవ్యస్పృహగలవాఁడైయున్నను విభాగమనిచ్ఛయింపక యుండినను పుత్రుఁడిచ్చయించుట చేతనేపి
తామహద్రవ్యమందువిభాగముగలుగును - అట్లే అవిభక్తుఁడైనతంత్రి పితామహాజితద్రవ్యమును దానముగానివి
క్రయముగానిచేయునపుడు పుత్తునకునిషేధింపనధికారముగలదు || తంత్రి, స్వాజితద్రవ్యమును దానవిక్రయాదు
లుచేయునపుడుపుత్తునినిషేధింపనధికారము లేదుగనుక అట్టివిషయమైలనుమతించవలయును || మనునచనమందుఁచి
శృక్రమాయాతమయియన్యాక్రాంతమైనదానినుద్ధరించినతంత్రికిదిస్వాజితమగుచున్నదిగనుక నతనికిష్టము లేనివ
క్షునుండుదానిఁగొడుకులకుఁబంచియినానక్కర లేదనియున్నదిగనుకఁ బితామహాజితమునందిష్టములేకున్నను గొడుకు
లుకోరినపుడుపంచియినవలయుననియే తెలియవచ్చుచున్నది ||

౧౧౯

మూ. విభక్తేషునుతోజాతస్సవణాంయాంవిభాగభాక్ || ౧౧౯౪ ||

వ్యా || విభాగోత్తరకాలముత్పన్నస్యపుత్రస్యకథంవిభాగకల్పనేత్యతతహ || విభక్తేష్వితి || విభక్తేషుపుత్రేషు

వశ్యత్సవణాయాంభార్యాయాముత్పన్నోవిభాగభాక్ - విభజ్యతఇతివిభాగస్తంభజతఇతివిభాగభాక్-పితృనా
 ధ్వంశంతయోరంశంలభతఇత్యధః - మాతృభాగంచాసత్యాంచుహితరి- మాతుడుహితరశ్చేషమిత్యక్తత్వాత్ -
 అసవణాయాముత్పన్నస్తు- స్వాంశమేవపితృల్లిభతే- మాతృకంతుసర్వమేవ- ఏతదేవమనునోక్తం- ఊర్ధ్వం
 విభాగాజ్ఞాతస్తుపితృమేవహారేధనమితిపితృగ్రిదంపితృమితివ్యాఖ్యేయం - అసీశఃపూర్వజఃపితృర్భ్రాతృశ్చ
 గేవిభక్తజఇతిస్తరణాత్-విభక్తయోమాతాపితృర్భ్రాతృగేవిభాగాత్పూర్వముత్పన్నోనస్వామీవిభక్తజశ్చభ్రా
 తుర్భ్రాతృగేనస్వామీత్యధః - తథాహివిభాగోత్తరకాలపిత్రాయతిగించిదాజ్ఞతం తత్సర్వంవిభక్తజన్యైవ-పు
 త్రైస్సహవిభక్తైనపిత్రాయత్సయమాజ్ఞతం । విభక్తజస్యతత్సర్వమసీశఃపూర్వజాస్సృతాఇతిస్తరణాత్ ॥
 యేవవిభక్తాఃపిత్రాసహసంస్మృష్టాస్తేసానిధాన్యంవిభక్తజోవిభజేత్ - యథాహమనుః- సంస్మృష్టాస్తేన
 వాయేస్యర్విభజేత్సతైస్సహేతి ॥

౧౧౯౪

తా ॥ తండ్రి కొడుకులతోవిభాగించుకొన్నపిన్నుటసమాన జాతీయురాలయినభార్యయందుకొడుకుపుట్టినపక్ష

తండ్రి కొడుకులు విభాగించుకొన్నవెనుకతండ్రి మందామెగతించినపిన్నుట నామెభాగమును బొందవలయును - భిన్నజాతీయురాలగు
 గిండుకొన్నవెనుకతండ్రి భార్యయందుఁబుట్టినవాడు తండ్రిధనమందుఁదనభాగమును మాత్రమే పొందును-
 కి కొడుకు పుట్టేనేనితండ్రి హూతులు లేనిపక్షమందుతల్లి సొమ్మునంతయుఁబొందును - ఇట్లుమనువచనమున్నది ॥ వి
 డ్రిభాగము వానిజేరును. భాగమైనపిన్నుటఁదండ్రి సంపాదించినదేమున్నను విభాగమునకు వెనుకఁబుట్టినవాఁడే
 గ్రహింపవలయునుగాని విభాగమునకుముందుపుట్టినవాఁడుగ్రహింపఁగూడదు ॥ ఇట్లు

స్మృతియున్నది- విభక్తులైనపుత్రులలో నెవరైనఁదండ్రితోఁడఁగూడిసంస్మృష్టులై యుండినపక్షమందువారును - విభా
 గానంతరముపుట్టినవారును జేరివిభాగించుకోవలయును- ఇట్లుమనుస్మృతియందుఁజెప్పఁబడియున్నది ॥ ౧౧౯౪

మూ. దృశ్యాద్వాతద్విభాగస్సాన్యదాయవ్యయవిశోధితాత్ ॥౧౨౦॥

వ్యా ॥ పితురూర్ధ్వంపుత్రేషువిభక్తేషువశ్యదుత్పన్నస్యకథంవిభాగకల్పనేత్యతఆహ ॥ దృశ్యాద్వేతి ॥ త
 స్యపితరిప్రేతే- భ్రాతృవిభాగసమయేఅస్పష్టగర్భాయాంమాతరిభ్రాతృవిభాగోత్తరకాలముత్పన్నస్యవిభాగః-
 తద్విభాగఃకుతఇత్యతఆహ - దృశ్యాద్భ్రాతృభిర్గృహీతాద్ధనాతీరదృశాదాయవ్యయవిశోధితాత్ - ఆయఃప్రతిదివ
 సంప్రతిమాసంప్రత్యక్షంవాయదుత్పన్నతే- వ్యయః- పితృకృతణాపకరణంతాభ్యామాయవ్యయాభ్యాంయచ్ఛోధి
 తంతస్మాదుద్భవత్యతద్భాగోదాతవ్యస్సాన్యత్ - ఏతదుక్తంభవతి - ప్రాతిస్వికేషుభాగేషుతమథ్థమాయంప్రవేశ్యపి
 తృకృతంచణామపనీయావశిష్టేభ్యోభాగేభ్యస్సేభ్యః కించితి-ంచిదుద్భవత్య విభక్తజస్య భాగస్సవిభాగ సమక
 తవ్యఇతి-ఏతచ్ఛవిభాగసమయేభ్రాతృభ్రాతృర్యాయామప్రజస్యాస్పష్టగర్భాయాంవిభాగాదూర్ధ్వముత్పన్నస్వా
 పినేదితవ్యం-స్పష్టగర్భాయాంతుప్రసవంప్రతీత్యవిభాగఃకర్తవ్యః-యథాహావసిత్యః-అథభ్రాతృకాణాం దాయవిభా
 గోయాశ్చానపత్యాఃస్త్రీయస్తాసామాపుత్రలాభాదితిగృహీతగర్భాణామాప్రసవాత్పతీక్షణీయమితియోజనీయం

తా ॥ తల్లి . అస్పష్టగర్భయైయుండగాతల్లి గర్భిణీయనితెలియకతండ్రిమృతిఁబొందఁగానేభ్రాతలుపంచుకొ

న్నపక్షమందట్లుపంచుకొన్నపిన్నుటతల్లికికొడుకుపుట్టేనేని ముందుభ్రాతలు పంచుకొ
 నియున్నతండ్రిధనమునుబిచ్చుటదాననుండివృద్ధియైనద్రవ్యమునుజేర్చి యామొత్త
 మునఁదండ్రియభ్యన్నపక్షమందాయవృద్ధిర్చి మిగిలిన ద్రవ్యములో నుండియెత్తి తమ
 భాగములకుసమమగునట్లుతమ్మునికిభాగమీవలయును - విధవయు నపుత్రయునగుభ్రా
 తృభార్య గర్భిణీయని తెలియకుండగా భ్రాతలు పంచుకొనిపిన్నుటనామెపుత్రునిఁగ
 న్నచోటసీన్యాయమేప్రవర్తించుచున్నది - గర్భముస్పష్టముగానున్నపక్షమందట్లుగా
 నుపువఱకువిభాగముచేయఁగూడదు- ఇట్లువసిష్ఠులశ్చేదజెప్పఁబడియున్నది ॥ ౧౨౦

మూ. పితృభ్యాంయస్యయద్దత్తంతత్తస్యైవధనంభవేత్ ॥౧౨౧॥

వ్యా॥ విభక్తజపిత్ర్యం మాతృకం చ సర్వం ధనం గృహస్థోఽతీత్యుక్తం తత్ర యవిభక్తజపిత్రా మాతా వా విభక్తా యపుత్రాయ స్నేహవశాదాభరణాదికం ప్రయచ్ఛతి తత్ర విభక్తజేన దానప్రతిషేధో నకరణ్యో నాపి దత్తం ప్రత్యాహరణవ్యమిత్యాహ॥ పితృభ్యామితి॥ మాతాపితృభ్యాం విభక్తాభ్యాం పూర్వవిభక్తస్య పుత్రస్య యద్దత్తమలంకారాదితత్తస్యైవ పుత్రస్య న విభక్తజస్య స్వంభవః - న్యామసామ్యాత్ - విభాగాచ్ఛ్రాగపి యస్య యద్దత్తం తత్తస్యైవ - తథా సతి - విభక్తజేష్వపి విభక్తయోః పితౄంశం రూపస్వకం విభజతాం యస్య యద్దత్తం తత్తస్యైవ నాన్యస్యేతి వేదితవ్యం॥

౧౨౦౪

తల్లి కండుల్లు ప్రేమవలయునని చెప్పబడెను - విభక్తుండగు తండ్రి గారి తల్లి గారిని విభక్తపుత్రుని కొంటును - చేమచేత నేనైనా భరణాదులిచ్చిన పక్షమందు దాని విభాగానంతరము పుట్టిన వాడగు పేధింపగూడదు - ఇచ్చిన దాని తాను మరల రాబట్టుకొనగూడదని చెప్పుచున్నాడు॥ తల్లిదండ్రులు పుత్రులతో విభాగమునకు ముందుగాని విభాగమునకుం బిమ్మటగాని విభక్తపుత్రుని కింక గాని అవిభక్తపుత్రుని కింక గాని విభాగమునకుం బిమ్మట బుట్టిన పుత్రుని కింక గాని పేమచేత నాభరణాదులే వయిననిచ్చిన పక్షమందు - ఎవనికిచ్చినది వానిదే యగును గాని దాని యందలి తరులకు పాలురాదని తెలియఁదగినది॥

౧౨౦౪

మూ॥ పితూ రూధ్వకం విభజతాం మాతాప్యంశం సమంహరేత్॥ ౧౨౦౧॥

వ్యా॥ జీవత్విభాగే స్వపుత్ర సమాంశిత్వం పత్నీ దీనా ముక్తం యది కుర్యాత్సమానం శానిత్యాది నా - పితూ రూధ్వకం విభాగే పివత్సీనాం స్వపుత్ర సమాంశిత్వం దశకాయిత మాహ॥ పితురితి॥ పితృకిప్రయాణాదూధ్వకం విభాగే పివత్సీనాం స్వపుత్రాంశ సమంభవేత్ - యది స్త్రీధనం న దత్తం - దత్తైత్వం శాధవోరితీవత్కృతే॥

౧౨౦౧

తా॥ తండ్రి జీవించియుండఁగా జేయు విభాగమునందు బుత్రులతో సమ భాగము భార్యకుం బెప్పబడెను - తండ్రి కాలానంతరము పంచుకొను పుత్రులు నతమ భాగములను విభాగించుకొనువారు తమ భాగము తల్లికి వలయునని చెప్పుచున్నాడు॥ తండ్రి మృతినొందిన పిమ్మట విభజించు ల్లికిం దమతో సమ భాగ కొను పుత్రులు స్త్రీధనమీంబడని తల్లికిం దమ పాలుతో సమ భాగమీవలయును - స్త్రీధనమివలయు.

మిచ్చియున్న పక్షమందధా భాగమీవలయుననియు శ్రరగ్రంథమందుం బెప్పబడెను;

మూ॥ అసంస్కృతాస్తు సంస్కార్యాప్తౌ తృభిః పూర్వసంస్కృతైః॥ ౧౨౦౨॥

వ్యా॥ పితరి ప్రతేయద్యసంస్కృతా భ్రాతరస్యంతితత్సంస్కారేకోవాధిక్రియత ఇత్యత ఆహ॥ అసంస్కృతాస్త్యితి॥ పితూ రూధ్వకం విభజన్మిత్వభిరసంస్కృతా భ్రాతరస్సముదాయ ద్రవ్యేణ సంస్కారతా వ్యాః॥ ఉపనయనాదులు కానివా తా॥ తండ్రి యున్నప్పుడు పనయనాది సంస్కారములు చేయఁబడిన భ్రాతరుని విభాగించుకొనునపుడు విజరగని భ్రాతలకు సముదాయద్రవ్యముచేత నాయుపనయనాది సంఘేతనవిచేయఁదగినవి. సంస్కారముల జేయవలయును॥

౧౨౦౪

మూ॥ భగిన్యశ్చ నిజాదంశాద్దత్వాంశం తుతురీయకమ్॥ ౧౨౦౩॥

వ్యా॥ అసంస్కృతా మభగినీ మవిశేషమాహ॥ భగిన్యశ్చితి॥ భగిన్యశ్చాసంస్కృతా స్సంస్కారతా వ్యాభ్రాతృభిః - కింకృత్యా - నిజాదంశాచ్చతుర్థమంశందత్వా - అసేనదుహితరోపితు రూధ్వకమంశ భాగిన్యశ్చితి గమ్యరే - తత్ర నిజాదంశాది ప్రత్యేకం పరికల్పితాదంశాదుద్భవ్య పతుర్థాంశోదాతవ్య ఇత్యయమధోనభవతి - కింతు యజ్ఞాతీయాకన్యాతజ్ఞాతీయపుత్రభాగాచ్చతుర్థాంశ భాగినీసాకతా వ్యా - ఏతదుక్తంభవతి - యది బ్రాహ్మణీసాకన్యాతదా బ్రాహ్మణీపుత్రస్యయా వాసంశోభవతి తస్య పతుర్థాంశ స్తస్యాభవతీతి - తద్యథా - యది కన్యదిచ్చాన్యకన్యాపుత్రశ్చైవ కన్యాచైతాతత్ర పితృంసర్వమేవ ద్రవ్యం ద్విధా విభజ్యతత్రైశంభాగం తతుర్థాంశ విభజ్యతురీయమంశం కన్యా యదత్వా శేషం పుత్రో గృహ్స్థీయాత్ - యదాతుద్వాపుత్రో షోడశన్యాతదా సర్వం పితృధ

నంప్రధావిభజ్యతత్రైక్రికంభాగంచతుర్థావిభజ్యతురీయమంశంకన్యామైదత్వాశేషంపుత్రావిభజ్యగృహ్స్థితః- అథ
 త్వేకఃపుత్రఃద్వైకస్యేతదాపితృధనంప్రధావిభజ్యైక్రికంభాగంచతుర్థావిభజ్యతత్రవ్యాభాగాద్వాభ్యాందత్వావ
 శిష్టంసర్వంపుత్రోగృహ్స్థితీ- ఏవంసమానజాతీయేషుసమవిషమేషుబ్రాతృషుభగినీషువయోజనీయం - యదాతు
 బ్రాహ్మణ్యపుత్రఏకఃక్షత్రియాకవైక్యకాతత్రపితృగ్రంథవ్యంసప్రధావిభజ్యక్షత్రియాపుత్రీభాగాంస్త్రీకవ
 తుర్థావిభజ్యతురీయాంశంక్షత్రియాకన్యామైదత్వాశేషంబ్రాహ్మణీపుత్రోగృహ్స్థితీ- యదాతుద్వాబ్రాహ్మణీపు
 త్రోక్షత్రియాకన్యావైకాతత్రపితృగ్రంథసమేకాదశధావిభజ్యతేషుక్షత్రియాపుత్రీభాగాంస్త్రీంశ్చతుర్థావి
 భజ్యచతుర్థామంశంక్షత్రియాకన్యామైదత్వాశేషంసర్వంబ్రాహ్మణీపుత్రావిభజ్యగృహ్స్థితః- ఏవంజాతీవైష
 మ్యేభ్రాతృణాంభగినీనాంచసంఖ్యాయాసాన్సమ్యేచసర్వతోహనీయం - సచదత్వాంశంతుతురీయకమితితురీ
 యాంశావివత్సాయాంసంసార్-రమాతోపయోగిప్రవ్యందత్వేతివ్యాఖ్యేయం మనువచనవిరోధాత్ || సేవభ్యాం
 శేభ్యస్తుకన్యాభ్యఃప్రదద్యుక్తాభ్యోతతఃపృథక్ || స్వాత్స్వదంశాచ్ఛతుర్థాంశంపతితాస్సృరదిత్యవత్తి- అస్యాథః-
 బ్రాహ్మణాదయోభ్రాతరోబ్రాహ్మణీప్రభృతిభ్యోభగినీభ్యస్సేవభ్యస్సృస్వజాతివిహితేభ్యాంశేభ్యశ్చతు
 ర్థంశాహరేద్విప్రత్యాదివత్సమాణుటక్షతేభ్యస్సృత్స్వదంశాదత్త్వీయభాగాచ్ఛతుర్థాంభాగందద్యుః - న
 చాత్త్వీయభాగాదుర్ధ్వైక్యైకవ్యైచతుర్థాంశోదేయిత్యుచ్యతే- కింతుస్వజాతివిహితాదేకస్వాదంశాప్రృథక్ప్రృథ
 కేక్యైకస్యైకన్యామైచతుర్థంశోదేయితీ- జాతివైషమ్యేచసంఖ్యావైషమ్యేచవిభాగక్లప్తిరుక్తైవ- పతితాస్సృర
 దిత్యవత్తికరణేప్రత్యవాయ శ్రవణాదవశ్యందాతవ్యతాప్రతీయతే - అత్రాపితృర్భాగవచనమవివక్షితం - సం
 సార్-లోపయోగిప్రవ్యదానమేవవివక్షితమితిచేన్న-ప్రృథిద్వయేపితృర్థాంశవానావివత్సాయాంప్రమాణాభావాద
 దానేప్రత్యవాయశ్రవణాచ్ఛేతి- యదపికైశ్చిదుచ్యతే అంశదానవివత్సాయాంబహుభ్రాతృకాయాబహుధనత్వం
 బహుభగినీకస్యచగర్భణతాప్రాప్తోతితి - తదుక్తరీత్యాపరిహృతమేవ - సహ్యత్రాత్త్వీయాద్భాగాదుర్ధ్వత్యచతు
 ర్థాప్యాంశస్యదానముచ్యతేయేనతథాస్యాత్ - అతోఽసహాయమేథాతిథిప్రభృతీనాం వ్యాఖ్యానమేవచతురశ్రం-
 సభారుచే-తస్మాత్పితృర్ధ్వంకన్యావ్యంశభాగినీ-పూర్వంతుయదియతి-చిత్పితాదజాతీతదాతదేవలభతే- విశేష
 వచనాభావాదిసర్వమనవద్యం ||

౧౨౨

తా || తంప్రీతేతవివాహముచేయఁబడనియాఁడుతోఁబుట్టువులకు - వారుపురుషులై నపక్షమందువారివణా
 ముననుసరించి వారికెంత భాగముకలుగునో అంత భాగమందు నాలవపాలిప్రవ్యముని

తంప్రీతేతవివాహము చేయఁ బడని స్త్రీలకు వి వాహ కాలమందు బ్రా తేవలసినప్రవ్యము.	చ్చివివాహాదిసంసార్-ములు జరిగింపవలయును- ఎట్లనిన- ఒక బ్రాహ్మణునకు బ్రా హ్మణజాతి భార్య యొక తెయ్యయి యామెకొక కొడుకు నొక కూతురు నున్న పక్ష మందుఁదంప్రీసామ్మునందెనిమిదవపాలాకన్యకీవలయును- కొడుకులిద్దఱుకన్యయొకతె యనయినపక్షమందాపెకుఁదంప్రీయాస్త్రీయందుఁ బండ్రిండవపాలిచ్చి తక్కినదికొ డుకులిద్దఱు సమాంశముగాఁ బంచుకోవలయును - కొడుకొకఁడునుకన్యకలిద్దఱునయిన
--	--

పక్షమందువాకన్యకలకొక్కొక్క తెకొక్కొక్కపండ్రిండవపాలిచ్చి తక్కినపదిపాళ్ల ప్రవ్యమును సుతుఁడు గ్రహింపవ
 లయును- ఈరీతిగా సమానజాతీయులగుభగినీ భ్రాతలందరున్నను వారిసంఖ్యననుసరించి భాగకల్పనచేయఁదగినది ||
 ఒక బ్రాహ్మణునకు బ్రాహ్మణస్త్రీజాతపుత్రుఁడొకఁడుక్షత్రియస్త్రీజాతకన్యక యొక తెయ్యనున్నపక్షమందుఁదండ్రి
 ప్రవ్యమునందిరువ దెనిమిదింటమూఁడుపాళ్లుకన్యకీచ్చి తక్కినయిరువదియయిదుపాళ్లుపుత్రుఁడు గ్రహింపవలయును
 బ్రాహ్మణస్త్రీపుత్రులిద్దఱునుక్షత్రియస్త్రీకన్యకయొక తెయ్యనున్నపక్షమందుఁ దండ్రిసామ్మునందు నలువదిపాళ్లిం
 టమూఁడు భాగములుకన్యకీచ్చి తక్కిననలువదియొక పాలు కొడుకులిద్దఱు సమముగా పంచుకోవలయును - ఈయథా
 మునునువచనమునకును సమ్మతముగానున్నది- ఈరీతిగా తండ్రిగతించినపిమ్మటవిభాగించుకొనువారు పెరిగిగానియాఁ
 డుతోఁబుట్టువులకును భాగమీవలయును - తండ్రియన్నప్పుడువివాహాదులుభేయఁబడియున్నపక్షమందుఁదండ్రిస్త్రీతి
 పూర్వకముగ వెంతయిచ్చునో అంతయెయని తెలియవచ్చుచున్నది ||

౧౨౩

మూ. { చతుస్త్రివిధైశ్చ భాగాన్ స్యుర్వణశో బ్రహ్మణాశ్చ చాః ।
 { క్షత్రాణాం చైవిధైశ్చ భాగాః స్థూలప్రభౌ భాగాః ॥ ౧౩ ॥

వ్యా॥ ఏవంవిభాగం చేసి తామర్యాదిత్యాది నాసమానజాతీయ నాం శ్రావ్యణాం పరస్పరంపిత్రాచన
మావిభాగస్థిరుక్తాభి నాభిన్నజాతీయ నాంవిభాగమాహ॥ చతురితి॥ ప్రోవణానుపూర్వేణేతి బ్రాహ్మణస్యవ
తప్రతిః శ్రుతియస్యతిప్రోవైశ్యస్యద్వైతాద్యైకేతథార్యాకర్మిణామత్ర బ్రాహ్మణాన్యజాః బ్రాహ్మణోత్ప
న్నాః- వణశోవణశబ్దైనబ్రాహ్మణాదినణాశ్చత్రయఉచ్యంతే - సంభైక్యవచనాచ్చపీస్సాయామిత్యపికరణకా
రకాదేకవచనాద్విప్రాయాంశన్-అతశ్చవణేవణేబ్రాహ్మణోత్పన్నాయథాక్రమంచతుస్త్రైద్వైక్యకథాగాన్యస్య
స్థవేయః-ఎతదుక్తంభవతి- బ్రాహ్మణేనబ్రాహ్మణ్యాముత్పన్నాపత్రైకశశ్చతుశశ్చతురోభాగాలభంతే- నేనైవ
శ్రుతియాయాముత్పన్నాస్త్రీంస్త్రీసంకాలభంతే-వైశ్యయాంద్వాద్వా-శూద్రాయామేకమేకమితి-శ్రుతజాః
శ్రుతియోత్పన్నాః-వణశశ్చత్యనువతతే-యథాక్రమంస్త్రైద్వైక్యకథాగాఃశ్రుతియేణశ్రుతియాయాముత్పన్నాః
ప్రత్యేకంప్రీతిన్యాగాలభంతే-వైశ్యయాంద్వాద్వా-శూద్రాయామేకైకం-విజ్ఞావైశ్యేనవైశ్యయా
ముత్పన్నాః-అత్రాపివణశశ్చత్యనువతతే-యథాక్రమంద్వైక్యకథాగినఃవైశ్యేనవైశ్యయాముత్పన్నాఃప్రత్యే
కంద్వాద్వాభాగాలభంతే-శూద్రాయామేకైకం-శూద్రస్యైవైవభార్యేతి-భిన్నజాతీయపుత్రాభావాదతస్య
తాత్రిణాంపూర్వోక్తపవవిభాగః-యన్యపిచతుస్త్రైద్వైక్యకథాగాశ్చవిశేషేనోక్తంతథాపిప్రతిగ్రహప్రాప్త
భూవ్యతిక్రమిషయమివంచనంప్రక్షప్యం-యతస్సరంతి-నప్రతిగ్రహభూదేయాశ్రుతియాదిసుతాయవై-య
ద్యపేషాంపితాదద్యాత్ప్రతేవిప్రాసుతోహరేదితి-ప్రతిగ్రహగ్రహణాత్క్రయాదిలభ్యాభూఃశ్రుతియాదిసుతా
నామపిభవత్యేవకాద్రాపుత్రస్యవిశేషప్రతిషేధాచ్చ-శూద్ర్యాంద్విజాతిభిజాతీనభూమెర్భాగమహాంతి-
యదిక్రయాదిప్రాప్తభూఃశ్రుతియాదిసుతానాంభవేత్తదాశూద్రాపుత్రస్యవిశేషప్రతిషేధోనోపపద్యతే-య
త్పనః-బ్రాహ్మణశ్రుతియవిశాంశూద్రాపుత్రోనదాయథాక్-యదేవాస్యపితాదద్యాత్తదేవాస్యధనంభవేది
తి-తదపిజీవతాపిత్రాయదిశూద్రాపుత్రాయకిమపిప్రదత్తంస్యాత్తద్విషయం-యదాతుప్రసాదదానంనాస్తి
తదైతాంశభాగిత్యదిరుద్దం॥

୧୧୩

తా || ఇట్లు సమానజాతీయులగునన్నదమ్ములునుతండ్రికొడుకులునువిభాగించుకొనుక్రమముచెప్పబడెను - ఖ

స్వజాతీయులవి కాగ్రక్రమమికడజేప్పబడుచున్నది || బ్రాహ్మణునకు నాలుగువంద

భిన్న జాతీయులగు పు ముఖస్త్రిలు ఛార్మలుకావచ్చుననియున్నదిగనుక ప్రాప్తానుద్రవ్యమునందు ప్రాప్తా

తులసి భాగ్యము. బస్త్రిజాతః (దుగుపు) పునకునాలుగు పాళ్లును తులసియస్త్రిజాతునకు మూడు పాళ్లును

బ్రహ్మచారిజాతునకు రెండు పాళ్లును శూద్రజాతునకొక పాలును రావలయు - తు.ప్ర

యనకు మూడు వణములలో పివాహముగా వచ్చు సగసుక శ్రీ యునిద్రవ్యమందు శ్రీ యస్త్రీజాతునకు మూడు

పాఠ్యము - వైశ్యస్త్రీజాతునకురెండుపాఠ్యము - శూద్రస్త్రీజాతునొకపాలునురావలయును - వైశ్యునకురెండువఱగా

ములలోవివాహముకావచ్చునుగనుక వైశ్యప్రవృత్తునువైశ్యస్త్రీజాతునకురెండుపాళ్లును- శూద్రస్త్రీజాతునకొక

పాలును రావలయును- శూద్రునికి తరవాత పండుచివాహముగూడదుగనుక భిన్నజాతిపుత్రులు లేదు కాబట్టి సమాన

జాతిపుత్రులపిషయమైచెప్పఁబడినసామాన్యన్యాయమేయావిషయమందునుబ్రవర్తించుచున్నది - ఇచ్చటసామాన్య

ముగ జెప్పినను బ్రతిగ్రహబద్ధమై భూమియందుక్షత్రియాదిసుతులకు భాగము లేదనియు - ఒక వేళ తండ్రి ప్రీతిచేత భా

గమిచ్చిననుతంక్రిగతింబినపిమ్మ నాభూమినిబ్రాహ్మణస్త్రీపుత్రుఁడుహరింపవలయుననియువిశేషశ్లోతియున్నదిగ

సుకంఠ్రతిగ్రహలబ్ధమైనభూమి సయమండీన్యాయముప్రకటింపదు - శూద్రస్త్రీజాతుడగుపుత్రునకుబ్రాహ్మణ

ఈ త్రియవైశ్యులయేవిభక్తవైసభామియందును భాగమురాదు అట్లువిశేషస్మృతియున్నది - బ్రాహ్మణత్వత్రియవైశ్య

అద్రవ్యమందు శూద్రస్త్రిపుశుని సమదంత్రి వలన నేమి యుంజురకపక్షమందు భాగము గలుగును - తండ్రి పీఠిచేత నెడై

సచననియమేనబీజనో రిక్తహారీపింజదాతాచేతి - తథోక్తంమనునా - క్రియాభ్యుపగమాత్తే త్రంబీజాథాంయత్ప్రది
యతేతస్యేహభాగినా దృష్టాబీజేతే త్రికపవచేతి - క్రియాభ్యుపగమాదితి - అతోక్తన్నమపత్యమా వయోరుభయో
రపిభవత్వితసంవిదంగీకరణాద్యత్తే త్రంత్తేత్రస్వామినాబీజా వాపాథాంబీజనేదీయతేతస్మిత్తే తేరీక్షత్వన్నస్వా
పత్యస్యబీజేతే త్రిణాభాగినా స్వామినాదృష్టామహాపిః - తథా - ఫలంత్యనభిసంధాయతే త్రిణాంబీజినాంతథా ।
అపత్యంత్తే త్రిణామథో బీజాద్యోనిర్బలీయసేతి - ఫలంత్యనభిసంధాయేత్యతోక్తన్నమపత్యమావయోరుభయో
రస్త్యి త్యేవమనభిసంధాయవర తే త్రేయదపత్యముత్పాద్యతే - తదపత్యంత్తే త్రిణవివయతోబీజాద్యోనిర్బలీయసే - గ
వాశ్వోదిమతథాదశనాత్ అత్రాపి యోగో వాద్ధత్వాదివయవవ - ఇతరస్యైయోగస్యమనునానిష్ఠత్వాత్ - దే
వరాద్వాసపిండాద్వాస్త్రీయాసహ్యజ్జీయుక్తయా । ప్రిజేష్పితాధిగంతవ్యాసంలాసస్యపరిక్షయే॥ విధవాయాం
నియుక్తస్తుఘృతాక్తో వాగ్యతోనిశి । ఏకముత్పాదయేత్పుత్రం నద్వితీయంకథంచనేత్యేవంనియోగముపస్యస్య మను
స్సయమెవనిషేధతి - నాన్యస్త్విన్విధవానారీయోక్తవ్యాద్విజాతిభిః । అన్యస్త్విన్వినియుంజానా ధమంహన్యుస్స
నాతనం॥ నోద్వాహికేముమంత్రేమునియోగఃకీర్త్యతేకృత్ । నవివాహవిధాపుక్తంవిధవావేదనంపునః॥ వివండ్వి
జైహివిద్వద్భిఃపశుధమోవిగహితః । మనుష్యాణామపిప్రోక్తోవేనేరాజ్యంప్రశాసతి ॥ సమహిమఖిలాంభుం
జరాజపిప్రవరఃపురా । వణానాంసంకరంచత్రేకామోపహతచేతనః॥ తతఃప్రభృతియోమోహాత్ప్రమితపతి
కాంస్త్రీయం । నియోజయత్యపత్యాథేగహం తేతంహిసాధవఇతి ॥ నచవిహితప్రతిషిద్ధత్వాద్వికల్పఇతి మంత
వ్యం - నియోక్త్యాణాంనిందాశ్రవణాత్ స్త్రీధమేమువ్యభిచారస్యబహుదోషశ్రవణాత్ - సంయమస్యప్రశస్త
త్వాచ్చ - యథాహమనురేవ - కామంతుక్షపయేద్దేహంపుష్పమూలఫలైశ్శుభైః । నతునామాపిగృహీయాత్పత్యాప్ర
తేవరస్యత్వితిజీవనాథాంపురుషాంతరాశ్రయణమపిప్రతిషిద్ధ్య - ఆసీతామరణాత్ యంతానియతాబ్రహ్మచారిణీ
యోధమేకపత్నీనాంకాంక్షంతీతమనుత్తమం॥ అనేకానిసహస్రాణికామారబ్రహ్మచారిణాందివంగతానివిప్రా
ణామకృత్వాకులసంతతిం॥ మృతేభతేరిసాధ్యేస్త్రీబ్రహ్మచర్యేవ్యవస్థితా । స్వగంగచ్ఛత్యపుత్రాపియథాతేబ్ర
హ్మచారిణః । అపత్యలోభాద్యాతుస్త్రీభర్తారమతివతేతే । సేహానిదామవాపోతిపరలోకాచ్చహీయతఇతి పు
త్రాగ్రహమపిపురుషాంతరాశ్రయణంనిషేధతి - తస్మాద్విహితప్రతిషిద్ధత్వాద్వికల్పఇతినయుక్తం॥ ఎవంవివాహసం
స్కృతానియోగేప్రతిషిద్ధకస్తహిధమ్యోనియోగఇత్యతహామనుః ॥ యస్యాప్రియేత కన్యాయా వాచాస
త్యేకృతేపతిః । తామనేనవిధానేననిజోవిందెతదెవరః॥ యథావిధ్యభిగమ్యేనాంశుక్లవస్త్రాంశుచివ్రతాం । మిథోభ
జేతాప్రసవాత్సకృతకృతృతావృతావితి॥ యస్తైవాద్ధత్తకన్యాసప్రతిగ్రహమంతరేణైవతస్యాఃపరిత్యక్తాదేవగ
మ్యతే - తస్మిన్ప్రతేదేవరస్త్యజ్యేష్ఠకనిష్ఠోవానిజస్సోదరోవిందెతపరిణయేత్ - యథావిధియథాశాస్త్రముధిగమ్య
పరిణీయ - అనేనఘృతాభ్యంగవాజ్జీయమాదినా శుక్లవస్త్రాంశుచివ్రతారామనోవాక్కాయనియతాం మిథోరహ
స్యాగర్భగ్రహణాత్సకృతకృతృదైకంవారమృతావృతాభజేతగచ్ఛేత్ - అయంచవివాహావాచనికోఘృతాభ్యం
గాదినియమవన్నియంతాభిగమనాంగమితి నదేవరస్యభార్యాత్వమాపాదయత్యతస్తదుత్పన్నమపత్యంత్తేత్రస్వామి
నవివభవతి - నదేవరస్య - సవేదాతూభయోరపి॥

౧౨౪

తా ॥ ద్వ్యముష్యాయణునకుగలుగుభాగమునుజెప్పగలవాడై ద్వ్యముష్యాయణుస్వరూపమును జెప్పచు

వాదానముచేనిశ్చయిం	నాడు ॥ పుత్రులులేనిస్త్రీని దానిమఱుదిగానిసపిండుగడుగానిఆపెభతః . మామ.
వఱుడినభర్తృమృతుండ	మొదలగువారియనుమతిచేతబొందియొకపుత్రునిగలిగింపవచ్చుననియున్నదిగనుక.
య్యేనేనివానిభాతగా	అట్లుపుత్రులులేనివాడుపరునికివాద్ధత్తయొన్నస్త్రీయందు పుత్రునిగలిగించునపు
నిసపిండుగడుగానియా	దుపుట్టెడువాడుతనకునుపుత్రుడైయుండవలయుననినిణయముచేసుకొనిప్రవర్తెం
కన్యను పెండ్లియాడి	చినపక్షమందాపుత్రుడుకలిగించినవానికినిఆస్త్రీయెవనికివాద్ధత్తయొన్నదోవాని
యొకపుత్రునిఱుట్టింప	కిని. ఈయిద్దటికినిబుత్రుడైయుత్తరక్రీయలుచేసి యుభయులత్రవ్యమును గ్రహింప
	వలయును - ఇట్లుపుట్టినవాడెద్దఱుతంతులుగలవాడుగనుక ద్వ్యముష్యాయణుండ

వచ్చును అట్టివాఁడు బీజి
 యేత్రి కులకిద్దరి కిని పు
 త్రిండ్రయ్యేనేనిద్వ్యా
 ముష్యా యణుడనంబడు
 ను ఇద్దరికినిపుత్రిండగు
 నట్లు నిబంధన లేకవత్తు
 మందు యేత్రికునికి మా
 త్రమేపుత్రిండగును.

నంబడును || — ఇట్లు పరునికి వాగ్దత్తయై యున్న స్త్రీని బొందువాఁడు పుత్రవత్తుడ
 డుగానుండి పుట్టెడు వాఁడు తనకును పుత్రిండై యుండవలయునని నిజముంచుకొనక పు
 త్రిని గలిగించిన పక్షమందా పుత్రిండై యెవనికి వాదానము చేయబడియున్నదో వా
 నికేపుత్రిండగును గానికలిగించిన వానికి బుత్రిండగువాఁడు - ఇట్లు విజ్ఞానేశ్వరునిచేత
 పటసిద్ధాంతము చేయబడియున్నదిగనుక నది ఈ క్రింద వివరింపబడుచున్నది || స్త్రీకి
 భర్త యగువాఁడు తన స్త్రీని . దీనియందు గలిగెడు పుత్రిండమునకిద్దటికిని పుత్రిండై
 యుండవలయుననుసంకేతమునంగీకరించితన భ్రాతృమలలో నొకనికిచ్చిన పక్షమం
 దా స్త్రీయందు పుట్టిన వాఁడు పుట్టించిన వానికిని ఆ స్త్రీ భర్తకును పుత్రిండగును - అట్టి

నిబంధన లేక గురునియోగము చేత దేవరాదులవల్ల బుట్టిన వాఁడు ఎవని భార్యయందు బుట్టునో వానికేపుత్రిండగును గా
 న్నకలిగించిన వానికి పుత్రిండగు నేరఁడు - లోకమందు గోవులు గుఱ్ఱములు మొదలగు వాని సంతతి స్త్రీజాతిగల యజమాను
 నికే చేరుచున్న విగాని పురుషజాతిగల యజమానునికి జేరుట లేదు కాఁబట్టి బీజముకంటె

అపుత్రయగు నొకనిభా
 ర్యయందు మరియొకఁ
 డగుర్వాజ్ఞ చేపుతో
 త్పత్తిచేయవచ్చుననుట
 వాగ్దత్తస్త్రీ విషయమ
 నుటకు ప్రమాణము.

యేత్రము ప్రబలమైనదని తెలియఁదగినది || — ఇట్లు మనువునియోగక్రమమును జెప్పు
 నపుడు విడ్డలు లేని స్త్రీ తన గుర్వనుమతిని బొంది తన భర్త భ్రాతృవలనఁగాని భర్త
 సపిండునివలనఁగాని యొకపుత్రిని గనవచ్చును - అట్టి స్త్రీని బొందు పురుషుఁడు దేహ
 మందు నేయి పూసుకొని మానముతో నొక్కొక యిటుకాలమం దొకమాటు వంతున గ
 ర్భోత్పత్తియగునంతవఱకుఁబొందఁదగును - ఒకపుత్రిండపుట్టిన పిమ్మట మరలఁబొందఁ
 గూడదని చెప్పి పిమ్మట నిట్లుకని భార్య నొకఁడు సొందుట వివాహమంత్రములయందును వి
 వాహవిధియందును లేదు గనుక నిదివశుధర్మము - ఇట్టివశుధర్మమును వేసుఁడు ప్రభుత్వ

ము చేయునపుడు మనుష్యులకు సహితమతఁడేర్పఱచెను - తరువాత నిట్టి వ్యాపారమును జేయించువారి నెల్ల సత్పురుషు
 లునిందింపసాగిరనినిషేధించియుండుటచేత నిది వాదానము చేయబడిన స్త్రీ విషయమనియెఱుంగవలయును - చెప్పినిషే
 ధించుటవలన వికల్పమనియెంచఁగూడదు - స్త్రీభర్త ములలో వ్యభిచారము మిక్కిలినిషిద్ధము - మనస్సుని గ్రహించియుం
 డుటకడు ప్రశస్తము - భర్త లేని స్త్రీ పుష్పమూలఫలాదులచేదనదేహయాత్ర గడుపుచు దేహమును కృశింపజేయు
 చుపరపురుషుని పేరు సహితము తలవరాదు - ఇట్లు నుటచేత జీవనముకొఱకై నమఱియొక పురుషు నాశ్రయింపఁగూడదని
 తెలియవచ్చుచున్నది - స్త్రీయొకని భార్యగానుండు ధర్మము మిక్కిలి శ్రేష్ఠముగనుక అట్టి ధర్మమును గోరుచు బ్ర
 హ్మచర్యవ్రతమునవలంబించియుండవలసినది - అనేక యిష్టములు బ్రాహ్మణులు మొదలగువారు సంతతిని సంపాదించ
 కయే . బ్రహ్మచర్యవ్రతమునవలంబించి పుణ్యలోకమునుబొందిరి . అట్లు పెనిమిటి లేనివిధవ స్త్రీ బ్రహ్మచర్యవ్రతమున
 వలంబించియుండినయెడల పుణ్యలోకమునుబొందఁగలదు - విడ్డలుకావలయునను నభిలాషచేత పరపురుషుని బొందిన
 స్త్రీ యాటిలోకమందపవాదమును బరలోకమందు సరకమునుబొందును - ఇట్లు నుటచేత సంతానార్థము మఱియొక పు
 రుషుని బొందుట నిషిద్ధమని తెలియవచ్చుచున్నది - కాఁబట్టి వివాహమయిన స్త్రీకిది కూడదనియేర్పడఁగా నిది జరిగింపఁద
 గిన స్త్రీ వాగ్దత్తయనియాయను వేచెప్పియున్న క్రమమిక్రింద వివరింపబడుచున్నది - ఒకనికొక కన్యనిచ్చునట్లు పెత
 లిదం ద్రులు నిశ్చయముగాఁజెప్పినతరువాత నా పురుషుఁడు మృతుడై నపక్షమం దా స్త్రీ సంతనియును జాఁడు వివాహము
 చేసుకొనియా స్త్రీని బొందునపుడు దేహమందు నేయి పూసుకొని మానముతో నొక్కొక యిటుకాలమం దొకమాటు
 వంతున గర్భోత్పత్తివఱకు సంగమము చేయఁగా నాపేకుఁబుట్టెడు వాఁడు ముందాపెయెవనికి వాదానము చేయబడియు
 న్నదో వానికి పుత్రిండగుననియు - ఇద్దరికిని బుత్రిండగునట్లు నిబంధన గలిగియున్నయెడల నా ప్రకారమే యిద్దటికిని బు
 త్రిండగుననియును తాత్పర్యము ||

ద్వాదశవిధపుత్రనిణయః.

మూ. { ఔరసోధమపత్తిజస్త్రాగమఃపుత్రికానుతః | ఔత్రజఃఔత్రజాతస్త్రాగమఃప్రేణేతరేణ
వా || గృహేప్రచ్ఛన్నఉత్పన్నోగూఢజస్త్రాగమఃపుత్రికః | కానీనకన్యకాజాతోమాతామ
హసుతోమతః || అక్షతాయాంక్షతాయాంవాజాతఃపానద్భవస్త్రాగమః | దద్యాన్మాతాపి
తావాయంసపుత్రోదత్తకోభవేత్ || శ్రీతశ్చతాభ్యాంవిశ్రీతఃకృత్రిమసన్యస్తస్వ
యంకృతః | కత్తాత్తాతుస్వయందత్తౌగర్భేవిన్నస్సహూఢజః || ఉత్పన్నోగృహ్యతే
యస్త్రాగమఃవిధోభవేత్పుత్రః || ..... ౧౨౯౪ }

వ్యా || సమానాసమానజాతీయానాంపుత్రాణాంవిభాగక్లీప్తిరుక్తాఅథునాముఖ్యగౌణపుత్రాణాందాయ
గ్రహణవ్యవస్థాందర్శయిష్యతేసాంస్వరూపంతావదాహ || ఔరసభిత్వాన || ఉరసోజాతఔరసఃపుత్రస్సవధమ
పత్తిజస్త్రాగమఃపుత్రికానుతఃసావారససహః - యథాహవసన్తః-అభ్రాతృకాంప్రదాస్యామితుభ్యంకన్యామలంకృ
తాం | అస్యాంయోజాయతేపుత్రస్సమేపుతోగృహేదీతి - ఆథవాపుత్రికైవమతఃపుత్రికానుతసోస్యారససహపవ
పిత్రవయవానామల్పత్వాత్ప్రవయవానాంబాహుభ్యాశ్చ - యథాహవసన్తః-ద్వితీయఃపుత్రికైవేతి-ద్వితీయః
పుత్రఃపుత్రికైవేత్యథః - ద్వాదశముఖ్యయణస్త్రజనకస్యారసాదపకృష్టోన్యతేతోత్పన్నత్వాత్ - ఔత్రజఃఔ
త్రజాతస్త్రాగమఃప్రేణేతరేణవా | ఇతరేణసపిండేనదేవరేణవోత్పన్నఃఔత్రజః - గూఢజఃపుతోగృహేప్ర
చ్ఛన్నఉత్పన్నోగూఢజాతీయపురుషజత్వపరిహారేణపురుషవిశేషజత్వనిశ్చయాభావేపిసవణజత్వనిశ్చయేన
తిబోధవ్యః - కానీనస్త్రకన్యకాయాముత్పన్నఃపూర్వవత్సవణాత్సమాతామహస్యపుత్రః-యద్యనూథాసాభవేత్త
దాపితృగృహవివసంస్థితా - అథోధాతదావోధురేవపుత్రః-యథాహమనుః - పితృవేత్తనికన్యాతుయత్పుత్రంజన
యేద్రహః | తంకానీనంవదేన్నామ్నావోధుకన్యాసముద్భవమితి - పానద్భవస్త్రాగమతాయాంక్షతాయాంవాపుత్ర
ర్భావంసవణాదుత్పన్నః-మాత్రాభతురనుజ్ఞయాహోషితేస్తేతేవాభతరిపితావోభాభ్యాంవాసవణా
యయోయస్మైదీయతేసతస్యదత్తకఃపుత్రోభవతి-యథాహమనుః-మాతాపితావాదద్యాతాయమద్భిఃపుత్ర
మాపది | సదృశంప్రీతిసంయుక్తంసజ్జేయోదత్తిమస్సతతి - ఆవగ్రహణాదనాపదినదేయితిదాతురయంప్రతిషే
ధః - తతైకఃపుత్రోనదేయః - నత్వేవైకంపుత్రందద్యాత్ప్రతిగృహ్ణీయాద్వేతివసన్తస్త్రాగత్ - తథానేకపుత్రస
ద్భావేపిజ్యేష్ఠోనదేయః - జ్యేష్ఠేనజాతమాత్రేణపుత్రభవతిమానవతితస్యైవపుత్రకార్యకరణేముఖ్యత్వాత్ - పు
త్రప్రతిగ్రహప్రకారశ్చ - పుత్రంప్రతిగ్రహీష్యబంధూనావహాయరాజనిచావేద్యనివేశనస్యమధ్యేవ్యాహృతి
భిహుత్యాఅదూరబంధవంబంధుసన్నికృష్టవప్రతిగృహ్ణీయాదివసిష్ఠేనోక్తః - అదూరబంధవమిత్యన్యంతదే
శభాషావిప్రకృష్టస్యప్రతిషేధః - ఏవంశ్రీతస్వయందత్తకృత్రిమేష్యపియోజనీయం - సమానన్యాయత్వాత్-శ్రీ
తస్త్రపుత్రస్తాభ్యాంమాతాపితృభ్యాంమాతాగ్రిపితాగ్రివావిశ్రీతఃపూర్వవత్తతైకపుత్రంజ్యేష్ఠంచవజయిత్వాఆస
దిసవణాఇత్యేవ-యత్తుమనునోక్తం-శ్రీణీయాద్యస్త్రవత్సాధకంమాతాపితోగ్రియమంతికాత్ | సశ్రీతకస్సత
స్తస్యసదృశోసదృశోభవేతి-తద్గుణైస్సదృశోసదృశోవేతివ్యాఖ్యేయం-సజాత్యా-సజాతీయేష్యయంహోక్తస్త్రన
యేష్యితుప్రసంహారాత్ - కృత్రిమసన్యస్తస్వయంకృతఃకృత్రిమస్త్రపుత్రస్వయంపుత్రాధికనాధనఔత్రప్రద
ర్కనాదిప్రలోభనైఃపుత్రీకృతోమాతాపితృవిహీనస్త్రదాభవేత్సవరతంత్రత్వాత్ - కత్తాత్తాతుపుతోగూఢజా
తృవిహీనస్తాభ్యాంత్యక్తోవాతవాహంపుతోభవామితిస్వయందత్తకవనతః - సహూఢజస్త్రగర్భేస్థోగభి
ణ్యాంపరిణీతాయాంయఃపరిణీతస్సహూఢజఃపుత్రః-అపవిధోమాతాగ్రిపితావాఉభాభ్యాంవోత్పన్నోయోగృ
హ్యతే-సగ్రహీతుఃపుత్రఃసర్వపుత్రసవణాఇత్యేవ ||

౧౨౯౪

తా || తనవణమందుబుట్టినకొడుకులకునుభిన్నవణమందుబుట్టినకొడుకులకునువి

ఔర సుండు మొదలగు భాగక్రమముచెప్పబడెను ఇంక ముఖ్యముఖ్యపుత్రుల విభాగక్రమముచెప్పవలయు

పం ద్రైండు తెఱఁగుల గావున వారలస్వరూపమును జెప్పచున్నాడు || అట్టివిధవివాహములలో నేవర్ణమువా
కొడుకులకు మెట్టువరుస రి కేవివాహముధర్మ మోయట్టివివాహముచేసుకొంటిని సమానవర్ణముగల భార్య
యందుఁబుట్టినపు శ్రుతౌరసుండనఁబడునతఁడుముఖ్యపుతుఁడగు ౧. వసిష్ఠోక్తప్రకార

ము- భ్రాత లేనియలంకృతకన్యనునీకుదానముచేయుచున్నానుగనుక ఈకన్యయందుఁబుట్టినపుతుఁడు నాకుఁబుత్రుఁ
డుగావలయుననిచెప్పిదానముచేసెనేని అట్టికన్యయందుఁబుట్టినపుతుఁడుమాతామహునకుఁబుత్రికాపుత్రుఁడు - పు
త్రికయేపుత్రుఁడగునుగనుకఁబుత్రికాపుతుఁడనియొకపక్షము - ఇట్లువసిష్ఠులచేఁజెప్పఁబడియున్నది - ఈరెండువిధ
ములనుబుత్రికాపుతుఁడనువాఁడు ఔరసునితో సమానమైనవాఁడు ౨. (ద్వావ్యముష్యాయణుఁడు తన్నుఁగన్నతం
ద్రీకన్యత్రేత్రమందుఁబుట్టుటవలనౌరసునికంటెతక్కువతరమువాఁడు) దేవరునివలనఁగానిసపిండునివలనఁగానిభా
ర్యయందుఁబుట్టినపుతుఁడుత్రేత్రజుఁడు ౩. భర్తృగృహమందే . భార్యయందుఁబుట్టియతనిఁ బుట్టింతుటకాపెను
బొందినవాఁడుపలానివాఁడనితెలియకుండెనేని అపుతుఁడుగూఢజుండనంబడును - ఇట్టిపుతుఁడు పుట్టుటకుఁ గారణ
ముగానాపెనుబొందినపురుషుఁడున్యూనాధికవర్ణములవాఁడుగాక సమానవర్ణుఁడనిమాత్రము తెలియవలయు
ను ౪. పెండ్లిగానికన్యకయందుసమానవర్ణముగలపురుషునివలనఁబుట్టినవాఁడుకాసీనుఁడు - ఇతఁడాకన్యకవివాహ
ముచేసికొనకమాతామహునింటనేమృతరాలైనవక్షమందుమాతామహునకుఁబుతుఁడగును - అపెకువివాహమైనప
క్షమందుదానిభర్తాకేపుతుఁడగును ఇట్లుమనుష్మృతివలనఁదెలియవచ్చుచున్నది ౫. పురుషసంబంధమునుబొందినది

గానిసాంధ్యదిగానిరెండవవివాహముచేసుకొన్నస్త్రీపునర్భువు - ఆపెయందుసపర్ణ

పుత్రదానస్వీకారవిధి. నివలనఁబుట్టినపుత్రుఁడుపౌనర్భవుఁడు ౬. తండ్రిదేశాంతరగతుఁడైననుమృతుఁడైన
నతనియనుమతిచేతఁదల్లిదానముచేసినపుతుఁడుగాని తండ్రిదానముచేసినపుత్రుఁ

డుగానితలిదండ్రులుభయులుదానముచేసినపుతుఁడుగాని ప్రతిగ్రహించినవానికిదత్తపుతుఁడగును - అతఁడుప్రతి
గ్రహించువానికిసవర్ణుఁడుగానుండవలయును - అట్లుమనుష్మృతియందుఁజెప్పఁబడియున్నది - ఆమనుష్మృతియందె
పుత్రదానముచేయువాఁడుతనకేదైనవాపదవచ్చినపుడుచేయవచ్చు నేకాని యితరకాలమందుఁగూడదనిచెప్పఁబడియు
న్నది - ఈనిషేధముదాతకేకానిప్రతిగ్రహీతకుఁగాదనియెఱుఁగవలయును - ఒకకొడుకుగానున్నపక్షమందతనిదాన
ముచేయఁగూడదు - అట్లువసిష్ఠులుచెప్పియున్నారు - జ్యేష్ఠపుతునిదానముచేయఁగూడదు - జ్యేష్ఠుఁడుపుట్టఁగానేమను
జుఁడుపుత్రవంతుఁడగుననియున్నదిగనుకఁగన్నతండ్రికిఁగమఁచేయుటకతఁడుముఖ్యుఁడు | పుతునిస్వీకరించుప్రకా
రము - పుత్రునిస్వీకరింపబోవుచుబంధువులనురావించి రాజునకుఁదెలిపి గృహమధ్యమందు వ్యాహృతి హోమము
చేసి దూరబంధువుగానివానిబంధువులసమీపమందేప్రతిగ్రహింపవలయుననివసిష్ఠులుచెప్పియున్నారు - దూరబంధు
వుగానివాఁడనఁగాదేశభాషవేఱయినవాఁడుగూడదనుట - ఈదత్తునకుఁ జెప్పఁబడినక్రమమంతయు స్వయందత్తుని
యందునుక్రీతునియందునుకృత్రిమునియందును సమానముగానుండునుగనుక వారలయందునీక్రమమునుపయోగింప
వలయును ౭. తల్లిదండ్రులిద్దఱుగానితండ్రియనుమతిమీఁదఁదల్లిగాని తండ్రిగానివిక్రయింపఁగానెవ్వఁడుకొనుచు
న్నాఁడోవానికాకొనఁబడినవాఁడుక్రీతపుతుఁడగును - వీఁడువికపుతుఁడునుజ్యేష్ఠపుతుఁడునుగాకకొనువానికిసవ
ర్ణుఁడైయుండవలయును - అమ్మెఱుఁగతలిదండ్రులూపదలేనియపుడున్నఁగూడదు - యాజ్ఞవల్క్యస్మృతియందుద్వాద
శవిధపుతుఁలుసజ్జాతీయులుగానుండవలయుననియుండుటవలనమనుష్మృతియందు (సద్యశోసద్యశోధవా) అనుచో
టనుగుణములచేతసమానుఁడైనను గామండినను గూడుననియథాముచెప్పవలయును ౮. కొడుకులేనివాఁడుకొడుకుగా
వలయుననికోరితలిదండ్రులులేనివానికితనయాస్తిభూమిమొదలైనవానిఁజూపించి యాశగల్పించి తనకువానిఁ గొడు
కుగాఁజేసుకొన్నపక్షమందతఁడాతనికిఁగృత్రిమపుతుఁడగును - తల్లిదండ్రులుగలకొడుకువారియధీనుఁడుగనుక నట్టి
వానిఁగృత్రిమపుతునిఁగాఁజేసికొనఁగూడదు ౯. తలిదండ్రులులేనివాఁడుగాని తలిదండ్రులచే విడువఁబడిన వాఁడు
గాని నీకునేనుబుత్రుఁడనయ్యెదననితనంతటరాఁగావానిఁబెంచుకొన్నవానికతఁడుస్వయందత్తపుతుఁడగును ౧౦.గ
ర్భిణీయగుస్త్రీవివాహముచేసుకొన్నపక్షమందాగర్భస్థపుతుఁడావివాహముచేసికొన్నవానికి సహృదజుఁడ

నేడుపుత్రుడగును ౧౧. తంత్రి చేతఁగానితల్లి చేతఁగాని యభయబ చేతఁగానివిడువఁబడినసుతుఁడెచ్చి పెంచుకొ
న్నవానికతఁడపవిధుఁడనుపుత్రుఁడగును ౧౨. ఈచెప్పఁబడినపుత్రులందఱుసవర్ణులుగా నేయుండవలయును ॥ ౧౨౯౫
మూ. పిండదోశహరతైచ్చిమాంపూర్వాభావెవరఃపరః ॥ ౧౩౦ ॥

వ్యా ॥ ఏవంముఖ్యాముఖ్యపుత్రాననుక్రమ్యైతేహందాయగ్రహణేత్రమమాహ ॥ పిండదత్తి ॥ ఎమాంపూ
ర్వోక్తానాంపుత్రాణాంద్వాదశానాం పూర్వస్యపూర్వస్యాభావేఉత్తరఉత్తరఃపిండదశ్శ్రాద్ధదోశహరోధన
హరోవేదిత్యః- ఔరసపుత్రికాసమవాయేఔరసస్యైవధనగ్రహణేప్రాప్తైవవాదమాహమనుః ॥ పుత్రికాయాం
కృతాయాంతుయదిపుత్రోనుజాయతే ॥ సమస్తపుత్రివిభాగస్సాన్యజ్ఞేస్యతానాస్తిహిస్త్రీయాశ్చి- తథాన్యేషామపి
పూర్వస్త్రికాసత్వత్తరోత్తరేమాంపుత్రాణాంచతుర్థాంశభాగిత్యముక్తంవసిష్ఠేన - తస్మిన్శ్చేత్పుత్రిగృహితేఔ
రసఉత్పద్యేతచతుర్థాంశభాగీస్యాన్తత్తకత్తి- దత్తగ్రహణంక్రీతక్రీత్రిమాదీనాంప్రదేశానాథంపుత్రస్సీకర
ణావిశేషాత్ - తథాచకాత్యాయనః- ఉత్పన్నేత్వౌరసేపుత్రైచతుర్థాంశహరాస్సుతాః ॥ సవణాఽలసవణాఽ
స్తుగ్రాసాచ్ఛాదనభాజనాశ్చి- సవణాః-తైత్తిరీజదత్తకాయస్తేసత్వౌరసేచతుర్థాంశహరాః- అసవణాః-కా
సీనగూఢోత్పన్నసఽచూఢజపానగ్భవాస్తైత్వౌరసేసతివచతుర్థాంశహరాః - కింతుగ్రాసాచ్ఛాదనభాజనాః-య
దపివిష్ణువచనం - అప్రశస్తాస్తుకాసీనగూఢోత్పన్నసఽచూఢజాః ॥ పానగ్భవశ్చనైవైతేపిండరిక్తాంశభాగిత్యతితద
ప్యౌరసేసతివచతుర్థాంశనిషేధపరమారసావ్యభావేతుకాసీనాదీనామపిసకలపిత్యుగ్రహణమస్త్యైవ - పూ
ర్వాభావెవరఃపరఇతివచనాత్ - యదపిషనువచనం - ఎకఎవారసఃపుత్రఃపిత్యుగ్రహణస్యవసునఃప్రభుః ॥ శేషాణామాన్య
శంస్యాథంప్రదద్యాత్పుప్రజీవనమితి - తదపిదత్తకాదీనామారసపుత్రికూలత్వేనిగుణత్వేచవేదిత్యం - తత్రై
త్రజస్యవిశేషాఃశీతస్తేనైవ - షష్ఠంతుతైత్తిరీజస్యాంశంప్రదద్యాత్వైత్వకాద్ధనాత్ ॥ ఔరసోవిభజకాదాయంపి
త్యైంపంచమమేవవెతి- ప్రతికూలత్వనిగుణత్వసముచ్చయేషష్ఠమంశమేకతరసద్భావేపంచమమితివివేక్ష్యం-
యదపిషనునాపుత్రాణాంపటగద్వయమువన్యస్యపూర్వపటగద్వయాదబాంధవత్వముత్తరపటగద్వయా
దబాంధవత్వముక్తం- ఔరసః-తైత్తిరీజశ్చైవదత్తకపుత్రిమవచనా ॥ గూఢోత్పన్నోపవిధిశ్చదాయాదబాంధవాశ్చమ
త్ ॥ కాసీనశ్చసఽచూఢశ్చక్రీతఃపానగ్భవస్తథాస్వయందత్తశ్చౌరశ్చషడదాయాదబాంధవాశ్చి-తదపిస్వపితృ
సపిండసమానోదకానాంసన్నిహితరిక్తహారంతరాభావేపూర్వపటగద్వయతద్రిక్తహారత్వముత్తరపటగద్వయతుతస్మా
స్తేబాంధవత్వంపునస్సగోత్రైత్వేనసపిండత్వేనచోదకప్రదానాదికార్యకరత్వంవర్గద్వయస్యాపిసమమేవేతివ్యాఖ్యే
యం-గోత్రైక్లేజనయితుర్నభజేదత్తిమస్సతః ॥ గోత్రరిక్తానుగఃపిండోవ్యవైతిదదతస్యధేత్యత్రీదత్తిమగ్రహణస్య
పుత్రప్రతినిధిప్రదర్శనార్థత్వాత్ - పితృధనభాక్త్వంతుపూర్వస్యపూర్వస్యాభావేసర్వేషామవిశిష్టం-నప్రాతరోన
పితరఃపుత్రారిక్తహరాఃపితురిత్వౌరసవ్యతిరిక్తానాంపుత్రప్రతినిధీనాంసర్వేషాంరిక్తహారిత్యప్రతిపాదనపరత్వాత్ -
ఔరసస్యతు-ఎకఎవారసఃపుత్రఃపిత్యుగ్రహణస్యవసునఃప్రభురిత్యనేనైవరిక్తభాక్త్వస్యోక్తత్వాత్ -దాయాదశబ్దస్యదా
యాదాసపిదాపయేదిత్యాదౌపుత్రవ్యతిరిక్తరిక్తభాగ్విషయత్వేనప్రసిద్ధత్వాచ్చ - వాసిష్ఠాదిమవగఽద్వయేపికస్య
చిద్వ్యత్యయేనపాతోగుణవదగుణవద్విషయోవేదితవ్యః - శాతమీయేతుపాత్రికేయస్యదశమత్వేనపాతోవిజాతీయ
విషయస్తస్మాత్స్థితమేతత్పుర్వపూర్వాభావెవరఃపరోంశభాగితి - యత్తు- భ్రాతృణామేకజాతానామేకశ్చే
త్పుత్రీవాన్భవేత్ ॥ సర్వేతేనైవపుత్రైఃపుత్రిణోమనురబ్రవీదితి ॥ తదపిభ్రాతృపుత్రీస్యపుత్రీకరణసంభవేఅ
న్యేషాంపుత్రీకరణనిషేధాథం-నపునఃపుత్రీత్వప్రతిపాదనాయతత్సతోగోత్రజోబంధురిత్యనేనవిరోధాత్ ॥ ౧౩౦

తా ॥ ముఖ్యులునముఖ్యులునగుపుత్రులవరుసనుజెప్పి వారలకుదాయమువచ్చుత్రమమునుజెప్పుచున్నాఁడు ॥

ఈచెప్పఁబడినపండ్రిండువిధములకొడుకులలోమొదలుముందుచెప్పఁబడ్డపుత్రుఁడుతే

ద్వాదశవిధపుత్రులలోఁ నివతుమతిదువెనుకవెనుకజెప్పఁబడినవాఁడుకర్మముచేయుటకునుదాయమునుబొందు
జెప్పఁబడినవరుసనుమొ టకునుఅహంఁడగును- ఇట్లుచెప్పటచేత నౌరసుఁడునుబుత్రికాపుత్రుఁడునుండునపు
దుటఁ జెప్పఁబడినవాఁడు డుసర్వధనమునౌరసునకేయనియేర్పఁడగా మనుష్కృతియందుఁబుత్రికాపుత్రుఁడేర్ప

లేనపుడు వెనుకఁజెప్పఁ
బడ్డవాఁడుదాయమును
బొందును.

టిచికొన్నపిమ్మటనొరసపుతుఁడుగలిగినపక్షమందువారికిసమభాగముచెప్పఁబడియు
న్నదిగనుకనదియట్లేజరగవలసినదనితెలియవలయును - అలాగే - పూర్వముచెప్పఁబడి
నవాఁడుండఁగానన్యలగుదత్తతేత్రజక్రీతకృత్రిమాదిపుత్రులకునితఁడుపొందుద్ర
వ్యములోనాల్గింటనొకపాలికి సరియైనద్రవ్యమీవలయును - ఈవిషయమువసిష్ఠకా

త్యాయనవచనములవలనఁజెలియఁదగును - కానీనగూఢోత్పన్నసహజాధజపానర్థపులకు నొరనుఁడుండునపుడు నా
లవపాలురాదుగానియంతఁడువారికన్నవస్త్రములకిచ్చిపోషింపవలయును - కానీనాదులుతండ్రికిఁబిండదానముచేయు
టకునంశమునుబొందుటకు సహజాలుగారనుకూలమునకునొరనుఁడుండఁగాఁ జతుర్థాంశమునుబొందఁజాలరని
యేతాత్పర్యము - మెట్టువరసనువారికిముందుచెప్పఁబడినపుత్రులులేనియపుడువారలకధికారముగలదనుటసిద్ధముగా
నేయున్నది - మనుష్మదీయందొరనుఁడేసర్వధనమునకధికారి తక్కినవారికి జీవనాధానము తగుబాటిద్రవ్యమునీవల
యుననిచెప్పటదత్తతేత్రజాదిపుత్రులుగుణహీనులయియారనునకుఁ బ్రతికూలులుగానున్నపక్షమందనియూహింప
వలయును - దీనికిగమకముగానామనుష్మతియందేతేత్రజునకుఁబంచమాంశముగాని షష్ఠాంశముగాని యీవలయు
ననిచెప్పఁబడియున్నది - నిర్గుణుఁడుగాఁగానిప్రతికూలుఁడుగాఁగానియున్నపక్షమందైదవపాలనియు - నిగుణుఁడై
ప్రతికూలుఁడైనైయన్నపక్షమందాటవపాలనియు నెఱుఁగవలయును(బేరసతేత్రజదత్తకృత్రిమగూఢోత్పన్నాప
విధులూగురుదాయాదబాంధవులనియు - కానీనసహజాధజక్రీతపానర్థవస్వయందత్తశౌద్రులుదాయాదులుకా
నిబాంధవులనియు) మనుష్మతియందుఁజెప్పినదానికిదనతండ్రికి సపిండులగువారిలోఁగాని సమానోదకులలోఁగా
నియెవరికైనసన్నిహితులైనదాయాధికారులులేనియెడల మొదటఁజెప్పఁబడిన యాటువిధములపుత్రులువారికుత్తర
క్రియలుచేసియాదాయమునుబొందఁదగుదురనియువెనుకఁజెప్పఁబడిన యాటువిధములవారి కట్టియధికారము లేదని
యునభిప్రాయము - వసిష్ఠాదిస్త్రుతులలోమెట్టువరసయందుభేదముగాఁజెప్పట యాపుత్రులగుణావగుణములనుబ

ట్టియనియు- గౌతమస్త్రుతియందుఁబుత్రికాపుత్రునిఁబదవవారిగాఁజెప్పటభిన్నజాతీ
యపుత్రికాపుత్రవిషయమనియుఁజెలియఁదగినది || సహజాదరులగుప్రాతలలోమొ
తకనుకూలుఁడైయుండ
గానన్యనిదత్తుఁజేసు
కోఁగూడదు.

యపుత్రికాపుత్రవిషయమనియుఁజెలియఁదగినది || సహజాదరులగుప్రాతలలోమొ
తకనుకూలుఁడుగలిగినపక్షమందు వారికందటకతఁడుపుత్రుఁడగునను వచనమునకు
ప్రాత్యపుతుఁడుస్వీకారాదులచేదనకుఁబుతుఁడగుటకుముఖ్యుఁడుగనుకప్రాత్యపు
తుఁడుదత్తుఁడౌటకనుకూలుఁడైయుండఁగాఅన్యనిస్వీకరింపఁగూడదనియభిప్రాయ
ము అపుత్రధనాధికారమందుప్రాత్రీనంతరముప్రాత్యపుతునికీదాయగ్రహణా

ధికారముచెప్పఁబడియున్నదిగనుకస్వీకారముచేసుకొనకున్ననుప్రాత్యపుతుఁడుపుత్రుఁడవుననిచెప్పఁగూడదు ||

మూ. సజాతీయేష్వయంప్రోక్తస్తైనయేషుమయావిధిః || ౧౩౦౪ ||

వ్యా || ఇదానీముక్తోపసంహారవ్యాజేనతత్రైవనియమమాహ || సజాతీయేష్వీతి || సమానజాతీయేష్వీవపు
త్రైవ్యయంపూర్వాభావెవరఃపరభిక్తుక్తోవిధిర్నభిన్నజాతీయేషు - తత్రీకానీన గూఢోత్పన్నసహజాధజ పానర్థ
వానాంసభణత్వంజనకద్వా రేణసస్వరూపేణ- తేషాంవణజాతిలక్షణాభావస్యోక్తత్వాత్ - తథానులోమణా
నాంమూఢావసితాదీనామారసేష్వంతర్భావత్రైవమవ్యభావేతేత్రజాదీనాందాయహారత్వంబోధవ్యం - తూ
ద్రాపుత్రీస్త్రోవరసోపిక్యత్సంభాగమన్యాభావేపినలభతే - యథాహమనుః - యద్యపిస్యాస్త్రీసత్పుత్రోయద్య
పుత్రోపివాభవేత్ | నాధికందశమాద్దద్యాద్భూద్రాపుత్రాయధమతత్తతి - యదిసత్పుత్రో విద్యమానద్విజాతి
పుత్రీయద్యపుత్రీఅవిద్యమానద్విజాతిపుత్రోనాస్యాస్త్రీస్త్రీతేత్రజాదిర్వాన్యోవాసపిండశూద్రాపు
త్రీయతద్దనాద్దశమాంశాదధికంధదద్యాదిత్యప్తాదెవక్షత్రియావైశ్యాపుత్రీయాస్సవణపుత్రీభావేసకలదన
గ్రహణంగమ్యతే ||

౧౩౦౪

తా || ఇపుడుచెప్పినదానిముగింపుచేయువ్యాజంబుననీవిషయమందే వ్యవస్థనుజెప్పుచు

న్యాదశవిధపుత్రులలో న్నాఁడు || ముందుముందుచెప్పఁబడినవాఁడు లేనిపక్షమందు వెనుక వెనుకఁజెప్పఁబడిన

ముందటి వాడు లేనపు
డు వెనుకటి వాడధికారి
యన్నవిధి సమానజాతీ
యలకుమాత్రమే.

వాడు దాయమునుబొందునని చెప్పినవిధిసమానజాతీయులయందే కాని భిన్నజాతీయు
లయందుఁ బ్రవర్తించదు - కాని గూఢోత్పన్నసామాజికపాపార్థపులకు సజాతీయ
త్వము నెట్లు చూడవలయుననిన పీఠలకు వణక జూచి లక్షణములు లేవుకాబట్టి వారియు
త్పాదకునివర్ణమును గ్రహింపవలయును - అనులోచనబలమునూహావసత్వాదిజాతుల
వారొరసులేయగుచున్నారగువున వారును లేనివత్తముననే త్రేత్రజాతులకు దాయ

గ్రహణాధికారమనియెఱుంగవలయును - బ్రాహ్మణాదివర్ణత్రయస్త్రీలయందుఁ బుత్రులుబుట్టియున్నను లేకున్న
నుశూద్రస్త్రీపుత్రునికుదశమథాగముకలెననికమింగూడదను మనువచనముననుసరించి త్రేత్రజాతిపుత్రులున్నవ
త్తమందు వారుగాని లేనివత్తమందు సపిండుడుగాని వానిధనములోఁబదవపాలుకంఁటెననికము శూద్రస్త్రీపుత్రునిగ్రహ
గూడదు - త్తత్రయస్త్రీయందును వైశ్యస్త్రీయందును బుట్టినకొడుకులకుమాత్రము సమానవర్ణస్త్రీయందుఁ బుట్టిన
పుత్రుడు లేనియెడల సర్వధనమునుబొందుననికారమివచనమువలననే గమ్యమానమగుచున్నది.

౧౩౦౪

మూ. { జాతోపదాస్యాంశూద్రైణకామతోంశహరోభవేత్ | మృతేపితరికుర్యుస్తంభా | }
{ తరస్త్యధాభాగికం | అథాత్మకోహరేత్సన్మందుహిత్యాణాంసుతాద్యతే | ## }

వ్యా || అథనాశూద్రధనవిభాగేవిశేషమాహ || జాతఇతి || శూద్రైణదాస్యాంసముత్పన్నః పుత్రః కామతఃపి
తురిచ్ఛయాభాగంలభతే - పితూర్ధాన్వంతుయదిపరిణీతాపుత్రాస్సంతితదాతే త్రా తరస్తం దాసీపుత్రమధాభా
గికంకుర్యుస్సృభాగాదధాన్వంతుమృతిత్యధః - అథపరిణీతాపుత్రాస్సంతితదాకృత్సన్మందుదాసీపుత్రోగృహీ
యాత్ - యదిపరిణీతాదుహితరస్తత్పుత్రావాసంతి - తత్సద్భావేత్వధాభాగికపదదాసీపుత్రః - అత్రచశూద్ర
గ్రహణాద్విజాతినాదాస్యాముత్పన్నఃపితూరిచ్ఛయావ్యంశంలభతేవాప్యధాన్వంతురతపవకృత్సన్మ - కింత్వ
నుకూలశ్చేష్టేవనమాత్రంలభతే ||

౧౩౦౫

తా || శూద్రధనవిభాగమందువిశేషమునుజెప్పుచున్నాడు || శూద్రునికుదాసీయందుఁ బుత్రుడుబుట్టినవత్త

శూద్రునిదాసీపుత్రునకు
దండిజీవించి యున్నపు
డతని యిష్టము చొప్పున
భాగ్యసమాంశమునుబి
చ్చుట నద్ధాంశమును వ
చ్చును.

మందుఅతనికిదంత్రియున్నప్పుడాతంత్రియే తనయా ప్రియింబుకులకుఁబంచియిచ్చు
నట్టిలయినదనయిష్టానుసారముగాఁబుత్రసమభాగమివచ్చును - తంత్రిగతించినవ
రునాతతంత్రివివాహముచేసుకొన్నభార్యయొక్క పుత్రులుగాని దుహితలుగానిదా
హిస్త్రులుగానివిభాగముచేసుకొనునపుడు దాసీపుత్రునినకుఁ దమభాగమందధాభాగ
మివలయును - వివాహముచేసుకొన్నభార్యకు సంతతి లేనివత్తమందు యావద్ధనము
నుదాసీపుత్రుఁడే గ్రహింపవలయును - ఇక్కడశూద్రవిషయమయి యిట్లుజెప్పుటవల
నందకిగ్రహణమువర్ణములవారికిఁ గలిగినదాసీపుత్రునినకుఁ దండియిష్టానుసారము
గాభాగ్యసమాంశముగాని పిచ్చుటఁ జెప్పఁబడిన యధాన్వంతుగానికలుగదు - స

ర్వధనాధికారము మొదలేలేదు - మరియేమన్నను - తంత్రి వివాహముచేసుకొన్నస్త్రీలకుసంతతియున్నవత్తమందుసం
తతివారికిఁగాని లేనివత్తమందాస్త్రీలకుగాని యనుకూలుఁడై యుండేనేలేననిజీవనమునకుఁదగుపాటి శ్రవ్యమును వారి
వలనబొందవచ్చును ||

౧౩౦౬

మూ. { పత్నీదుహితరశ్చైవపితరౌత్థాతరస్తథాత్మకోగోత్రజోబం
ధుశ్శిష్యస్సబ్రహ్మచారిణః || ఏషామభావేపూర్వస్యధనభాగుత్త
రోత్తరః | ప్యర్థాతస్యహ్యపుశ్రిస్యసర్వవర్ణేవప్యయందితి || ## }

వ్యా || ముఖ్యగౌణసుతాదాయంగృహ్లాంతినిరూపితం | తేషామభావేవ్యవేషాందాయాదత్రమణ్యతే | ప
త్నీత్యాది || పూర్వోక్తాద్వాదశపుత్రాయస్యసంతత్యసావపుత్రస్త్రీపుత్రస్యస్యస్యస్య పరలోకంగతస్యధ
నభాగధనగామీ - ఏషాంవత్సాదీనామనుక్రాంతానాం మధ్యేపూర్వపూర్వస్యాభావేకైతరోత్తరోత్తరభాగిత
సంబంధః - సర్వవర్ణేషుసర్వేషుమూర్ధావసత్వాదివ్యనులోమజేషుసూతాదిషుప్రతిలోమజేషువర్ణేషుచ

మృణాదివ్యయందాయగ్రహణేక్రమో వేదితవ్యః - తత్రప్రథమంపత్నిధనభాగ్ - పత్నీవివాహసంస్కృతా-పత్యు
ర్నయజ్ఞసంయోగఇతిప్రరణాత్ - ఏకవచనంచ జాత్యభిప్రాయేణాతశ్చ బహ్వభిప్రేత్యజాతీయావిజాతీయాశ్చ
యథాంశంవిభజ్యధనంగృహ్లాంతి- వృద్ధమనురపి - పత్యాభిసమగ్రధనసంబంధంవక్తి - అపుత్రాశ్రయసంభతుః
పాలయంతీప్రతేష్ఠితా । పత్యేవదద్యాత్తేష్ఠిండంకృన్నుమంశంలభేతచేతి - బృహద్విష్ణురపి-అపుత్రధనంపత్యు
భిగామితదభావేదుహిత్యగామి తదభావేపిత్యగామి తదభావేమాతృగామీతి - కాత్యాయనోపి-పత్నీభతుః-ధనహ
రీయాస్యాదవ్యభిచారిణీ । తదభావేతుదుహితాయద్యనూథాభవేత్తదేతి- తథా- అపుత్రస్యాధకులజాపత్నీదుహిత
రోపివా । తదభావేపితామాతాభ్రాతృపుత్రాశ్రయేతి- తాఇతి - బృహస్పతిరపి - కుత్యేషువిద్యమా నెషుపితృభ్రా
తృసనాభిషు । అనుతస్యప్రమాతస్యపత్నీతద్భాగహరిణీతి - ఏతద్విరుద్ధానీవవాక్యాలక్ష్యంతే- యథా- భ్రాతృ
ణామప్రజాఃప్రేయాతగ్-శ్చిచ్ఛేత్ప్రజేతవా । విభజేత్తదధనంతస్యశేషాస్త్రేధనంవివా ॥ భరణంచాస్యకుర్వీ
రక్త్రీణామాజీవనక్షయాత్ । రక్షంతితయాంభర్తుశ్చేదాభిందురితరానుత్పత్తిపత్నీసద్భావేపథనగ్రహణంభ్రా
తృణాంపత్నీనాంచభరణమాత్రంనారదేనోక్తం - మనునాతుపితాహరే దపుత్రస్యరిక్తంభ్రాతరపవవేతి - అపు
త్రస్యధనంపితుర్వాభ్రాతుర్వేతిదశితం- తథా- అనపత్యస్యపుత్రస్యమాతాదాయమవాపుయాత్ । మాతర్య
పిచవృత్తాయాంపితుమాతాహరేద్ధనమితి - మాతుఃపితామహ్యశ్చధనసంబంధోదర్శితః - శంభనాపి - స్వర్యాత
స్యహ్యపుత్రస్యభ్రాతృగామిద్రవ్యంతదభావేపితరోహరేయాతాం జ్యేష్ఠావాపత్నీతిభ్రాతృణాంపితోర్జ్యే
ష్ఠాయాశ్చపత్యాక్రమేధనసంబంధోదశితః . కాత్యాయనెనాపి- విభక్తేసంస్థితేద్రవ్యంపుత్రాభావేపితా
హరేత్ - భ్రాతావాజననీవాధమాతావాతన్వితఃక్రమాదిత్యేవమాదీనాంవిరుద్ధాథానాం వాక్యానాంధారేశ్వ
రేణవ్యవస్థాదశితా- పత్నీగృహ్లాయాదిత్యేతద్వచనజాతంవిభక్తభ్రాతృప్రీతివయం - సాచయదినియోగాధి
భవతి- కుతచిత్సనియోగాపేక్షాయాః పత్యాభిధనగ్రహణంసంస్వతంత్రయాఇతి - పితాహరేదపుత్రస్యేత్యా
దివచనాత్ - తత్రేతదేవవ్యవస్థాకారణంవక్తవ్యం - నాన్యద్వ్యవస్థాకారణమస్తీతి - గౌతమవచనాచ్చపిండగోత్ర
షిఃసంబద్ధారిక్తంభజేరక్త్రీవానపత్యస్యబీజంవాసాలిప్సేతేతి- అన్యార్థః - పిండగోత్రీషిఃసంబద్ధాఅనపత్య
స్యరిక్తంభజేరక్త్రీవారిక్తంభజేతసాయదిబీజంలిప్సేతేతి- మనురపి- ధనంయోవిభృయాద్భాగముతస్యప్రీ
యమేవవా । సోపత్యంభ్రాతురుత్పాద్యాత్తస్యైవతద్ధనమిత్యనేనైతద్దశయతి - విభక్తధనేపిత్రాతర్యుపర
తేఅపత్యద్వారేనైవపత్యాధనసంబంధోనాన్యథేతి- తథాలివిభక్తధనెపి - కనీయాజ్యేష్ఠభార్యాయాంపుత్ర
ముత్పాదయేద్యదిసనుస్త్రవిభాగస్సాన్యదితిధర్మోవ్యవస్థితఇతి-తథావసిష్టోపి- రిక్తలోభాన్నాస్తినియోగఇతి
ర్థిలోభాన్నియోగంప్రతిషేధన్నియోగద్వారకవివపత్యాధనసంబంధోనాన్యధేతిదర్శయతి - నియోగాభావేతుప
త్యాభరణమాత్రమేవనారదవచనాత్ - భరణంచాస్యకుర్వీరక్త్రీణామాజీవనక్షయాదితి యోగీశ్వరేణాపిఠిలవ
త్యుతే- అపుత్రాయోపితస్త్రైపాంభర్తువాస్సాధువృత్తయః । నిర్వాస్యావ్యభిచారిణ్యఃప్రతికూలాస్త్రైవచేతి-అపిచ
ద్విజాతిధనస్యయజ్ఞార్థత్వాత్ (స్త్రీణాంయజ్ఞేనధికారాధనగ్రహణమయ్యుక్తం-తథాచనేనాపిస్తృతం - యజ్ఞార్థం
ప్రవ్యముత్పన్నంతత్రాగ్నికృతాస్తుయే । అరిక్తభాజస్తేసర్వేగాగ్నిసాచ్ఛాదనభాజనాః ॥ యజ్ఞార్థంవిహితంవిత్తంతస్మా
త్తద్వినియోజయేత్ । స్థానేషుధర్మజుష్టేషునస్త్రీమూఖవిధిమిష్వితే- తదిదమనుపవన్నం-పత్నీదుహితరగృత్యత్ర
నియోగస్యాప్రతీతేత్రప్రస్తుతత్వాచ్చ - అపిచేదమత్రవక్తవ్యం పత్యాభిధనగ్రహణేనియోగోవానిమిత్తం తదుత్ప
న్నమపత్యంవా - తత్రనియోగస్యైవనిమిత్తత్వేఅనుత్పాదితపుత్రాయాఅపి ధనసంబంధః ప్రాప్తోత్యుత్పన్నస్య
చపుత్రస్యధనసంబంధోనప్రాప్తోతి అకతదపత్యస్యైవనిమిత్తత్వంతథాసతిపుత్రస్యైవధనసంబంధాత్ - పత్నీతి
నారభ్యవ్యం - అకస్త్రీణాంపతిద్వారకోధనసంబంధఃపుత్రద్వారకోవానాన్యథేతిమతం - తదవ్యసత్ - అధ్యగ్న్య
ధ్యానామానికందత్తంచప్రీతికమణి । భ్రాతృమాతృపితృప్రాప్తంపద్విధంస్త్రీధనస్తృతమిత్యాదిస్తృతివిరోధా
త్ - కించ-సర్వపుత్రాభావేపత్నీదుహితరగృత్యార్థం- తత్రనియంత్రాయాధనసంబంధంవదతాత్మేత్రజస్యైవధన
సంబంధఃప్రీతిభవతి - సచప్రాగేవాభిహితఇత్యుత్రప్రకరణేపత్నీతినారభ్యవ్యం - అకపిండగోత్రీషిఃసంబద్ధారి

క్షంభజేరణస్త్రీవానవత్యస్యవీజంవాలిషేతేగౌతమవచనాన్నియత్రాయానచంబంధశ్చితవ్యసత్ - సమీయ
దివీజంలిషేతతదానవత్యస్యస్త్రీధనంగృహ్ణాయాదివ్యయభోజనాన్నాన్నాతియతే - కింతవ్యసవత్యస్యధనంసంపదగో
త్రీపిణిసంబంధభజేరణస్త్రీచసాస్త్రీవీజంవాలిషేత సంయలావాభవేదితతస్యాచమాంతరోపదేశోవాశబ్ద
స్యవత్సంతరవచనత్వేనయగ్యధాప్రతీతేః - అపిచసంయతాయావిజగ్రహణయంత్రం - సమీయత్రాయాస్మృ
తిలోకనిందితాయాః - అపుత్రాగ్రయనంభతుఃపాలయంతీప్రతేష్ఠితా - వత్సేన్యవగద్యాత్తస్మింశంకృత్సన్మంశం
లభేతచేతి సంయతాయాధనగ్రహణయంత్రం - తథానియోగశ్చ నిందితోహనునా - నాన్యస్త్విన్యసవానాన్యైకయోక్త
వ్యాద్విజాతిభిః - అన్యస్త్విన్యసంజానాధనంహన్యస్సనారసమిత్యాదినా - యత్తవస్యవచనం - రిక్తలోభావాన్
స్థినియోగశ్చితవచితైస - స్మృతిఃవాభతఃరిషేతతస్యాధనసంబంధోనాస్త్రీసాన్యవ్యవహరసంబంధాధాని
యోగోనకతవ్యశ్చివాభ్యయం - యదపినారవచనం - భరణంచాస్యవిర్విరణస్త్రీణామాజీవనక్షయ్యాది - తన
పిసంస్మృతినాంతుయోభాగస్తేషామేవసభ్యవ్యతశ్చిసంస్మృతినాంప్రస్తుతత్వాత్ స్త్రీణామనవత్యానాం భరణమా
త్రప్రతిపాదనపరం - నచ భ్రాగృణాణామప్రజాఃప్రయాదిత్యేతస్యసంస్మృతివిషయత్వే సంస్మృతినాంతుయోభా
గశ్చత్యనేనపానరుక్త్యమాశంకీయం - యతః పూర్వోక్తవివరణేన స్త్రీధనస్యావిభాజ్యత్వం తత్ స్త్రీణాంచభరణ
మాత్రంవిధీయతశ్చి - యదవ్యపుత్రామోషితశ్చైవమమిత్యాదివచనంతత్క్షేపాదిస్త్రీవిషయమితవత్త్వతే - యస్త
ద్విజాతిధనస్యయజ్ఞాథకత్వాత్ స్త్రీణాంచయజ్ఞేనసాధికారాధనగ్రహణయంత్రమితదనత్ - సర్వస్యద్రవ్యజా
తస్యయజ్ఞాథకత్వేదానసాలూమాద్యసిద్ధేః - అభయజ్ఞశబ్దస్యధమోపలక్షణత్వాద్దానసాలూమాదీనామవిభజన
త్వాత్తదధకత్వమవిరుద్ధమితివతం - ఏవంతహ్యభాకామయోధానసాధ్యయోరసిద్ధిరేవస్యాత్ - తథాసరి - ధ
మమధాంచకామంచయధాశక్తీనహావయేత్ - తథా - నపూర్వాజ్ఞా మధ్యందినాపరాజ్ఞానఫలానుగూర్యాద్యభా
శక్తిధర్మాధకామేభ్యశ్చి - తథా - నతదైతాశక్త్యంతేసన్నియంతుమసేవయేత్యాది యాజ్ఞవల్క్యగౌతమ
నువచనవిరోధః - అపిచ - ధనస్యయజ్ఞాథకత్వేహిరణ్యంధార్యమితిహిరణ్యధారణస్యక్రత్వకతానిరాకరణేన పును
షాధకత్వముక్తం - తప్రీత్యుద్భవతంస్యాత్ - కించ - యజ్ఞశబ్దస్యధమోపలక్షణత్వే స్త్రీణామపిపూర్వకధర్మాధి
కారాధనగ్రహణయంత్రతరం - యత్తుపారతంత్య్రివచనంస్త్రీసాన్యతంత్య్రిమహాతీత్యాదితదస్తుపారతంత్య్రి
ధనస్వీకారేతుకోవిరోధః - కథంతహియజ్ఞాథకంధనముత్పన్నమిత్యాదివచనం - ఉచ్యతే యజ్ఞాథకమేవాజీవతం
ప్రవ్యంయత్తద్యజ్ఞ ఏవనియోక్తవ్యంపుత్రాదిభిరపీత్యేవంపరంతత్ - యజ్ఞాథకంలబ్ధసుదదద్యానః కాకోపివాభవే
దితిదోషశ్రవణస్యపుత్రాదివ్యవేశేషత్వాత్ - యదపికాత్యాయనేనోక్తం - అదాయకందాయాదరహితం యద
త్యోధ్వదైహికం - అపాస్యశ్రీలియప్రవ్యంత్రీలియాయోపపాదయేదితి అదాయకందాయాదరహితం యద
సంతద్రాజగామిరాజ్ఞోభవతి - యోషిద్భ్యుత్యోధ్వదైహికమపాస్యతత్ స్త్రీణామశనాచ్ఛాదనోపయంత్రం త
థాభ్యుత్యానాం - ఔధ్వదైహికంధనశ్శ్రీధామ్యపయంత్రంచాపాస్యపరిహృత్యరాజగామిభవతీతిసంబంధః - అ
స్యాపవాదః - శ్రీలియప్రవ్యంతుయోషిద్భ్యుత్యోధ్వదైహికమపాస్యశ్రీలియా యోపపాదయేదిత్యేతదవ్య
వరుద్ధస్త్రీవిషయం - యోషిద్గ్రహణాత్ - నారదవచనంచ - అన్యత్రబ్రాహ్మణాన్గింవిద్రాజాధర్మవరాయ
ణః - తత్ స్త్రీణాంజీవనందద్యాదేషదాయవిశిష్టతశ్చత్యవరుద్ధస్త్రీవిషయమేవ - స్త్రీశబ్దగ్రహణాత్ - ఇహతుపత్తి
శబ్దగ్రహణామాథాయాస్సంయతాయాధనగ్రహణమవిరుద్ధమేవ - తస్మాద్విభక్తాసంస్మృత్యపుత్రస్వర్యాతేవత్తి
ధనంప్రథమంగృహ్ణాతీత్యయమధాస్సిద్ధోభవతి - విభాగస్యోక్తత్వాత్సంస్మృతినాన్యస్యవత్త్వమాణత్వాచ్చ - ఏతే
నాల్పధనవిషయత్వంక్రీకరాదిభిరుక్తంనిరస్తంవేదితవ్యం - తథాపిఔరసేషుపుత్రేషునత్స్యపిజీవద్విభాగేలబ్ధ
ద్విభాగేవతాన్యైపుత్రసమాంశగ్రహణయంత్రం - యదికుర్యాన్నమానంశాన్పత్న్యకార్యాస్సమాంశికాశ్చితిత
థాపితురూధ్వకంవిభజతాంమాతావ్యంశంసమంహరేదితి - తథాసత్యపుత్రస్యస్వర్యాతస్యధనంపత్తిభరణా
దతిరిక్తంసంభతశ్చివామోహమాత్రం - అథపత్న్యకార్యాస్సమాంశికాశ్చత్యత్రమాతావ్యంశంసమంహరేది
త్యత్రచజీవనోపయంత్రమేవధనంస్త్రీగృహ్ణాతీతియన్వతంతదనత్ - అంతశబ్దస్య సమశబ్దస్యజానకకృప్రసంగాత్

స్వాత్మతం - బహుధనేజీవనోపయుక్తంధనంగృహ్ణీయాదత్వేతు పుత్రాంత్రసమమంశంగృహ్ణీయాదితి . తచ్చన- విధి
వైషమ్యప్రసంగాత్ - తథాహిపత్న్యఃకార్యాస్సమాంశికాః - మాతాప్యంశంసమంశ రేదితిచ బహుధనేజీవన
మాత్రోపయుక్తంవాక్యాంతరమపేక్ష్యప్రతిపాదయత్యల్పధనేతుపుత్రాంత్రసమమంశంప్రతిపాదయతీతి - యథా
చాతుర్థాస్యేషుద్వయోః ప్రణయంతీత్యత్ర పూర్వపక్షీణాసామిక ప్రణయనాతిదేశేహేతుత్వేనవైశ్వదేవణిత్రర
వేదిముపవపంతినశునాసీరియశ్చత్యుత్తరవేదిప్రతిషేధేదశితే రాధ్ధాంత్రైకదేశినానసామిక ప్రణయనాతి దేశప్రా
ప్తాయాఉత్తరవేద్యాఃప్రథమోత్తమయోఃపర్వణోరయంప్రతీషేధః- కింతుపాత్తవపంతీతి ప్రాకరణీకేనవచనే
నప్రాప్తాయాఉత్తరవేద్యాఃప్రతిషేధోయమిత్యభిహితేపునఃపూర్వపక్షీణోపాత్తవపంతీతి ప్రథమోత్తమయోః
పర్వణోఃప్రతిషేధమపేక్ష్యపాక్షీకీముత్తరవేదిం ప్రావయతిమధ్యమయోస్తురపేక్ష మేవ నిత్యవదుత్తరవేదింప్రతి
పాదయతీతివిధివైషమ్యందశితం- రాధ్ధాంత్రేసివిధివైషమ్యభయాత్ప్రథమోత్తమయోః పర్వణోరుత్తరవేదిప్ర
తిషేధోనిత్యానువాదః- ద్వయోఃప్రణయంతీత్యాద్యర్థవాదపర్యాలోచనయోపాత్తవపంతీతి మధ్యమయోరేవవ
రుణప్రమాససాకమేధపర్వణోరుత్తరవేదింవిధిత్యభిదశితం- యదపిమతం - పితాహరెదపుత్రస్యరిక్తంభ్రాత
చపివవెతిమనుష్యరణాత్తథాస్యర్యాతస్యహ్యపుత్రస్యభ్రాతృగామిద్రవ్యంతదభావేపితరౌహరే యాతాం జ్యేష్ఠా
వాపత్నీతిశంఖస్తరణాచ్చ-అపుత్రీధనంభ్రాతృగామీతిప్రాప్తం భరణంచాస్యకుర్వీతకస్త్రీణామాజీవనక్షయా
దిత్యాదివచనాచ్చ- భరణోపయుక్తంపత్నీలభతశ్చత్యపిస్థితం- ఏవంస్థితే - బహుధనేలపుత్రే స్వర్యాతేభరణోప
యుక్తంపత్నీగృహ్ణీతిశేషంచభ్రాతరఃయదాతుపత్నీభరణమాత్రోపయుక్తమేవద్రవ్యమస్తీ తతోన్యూనంచాతదా
కింపత్నీవ్యవగృహ్ణీత్యుతభ్రాతరోవెతి విరోధేపూర్వపూర్వస్యబలీయస్త్వజ్ఞాపనాథం పత్నీదుహితరశ్చిత్యాంబ్లి
మితితదవ్యత్రీభగవానాచార్యోనమృష్యతి-యతః- పితాహరెదపుత్రస్యరిక్తంభ్రాతరపవవెతివికల్పస్తరణాన్నేదం
క్రమపరంచవనమపితుధనగ్రహణాధికారిప్రదశనమాత్రీపరం-తచ్చాసత్యపితత్వాద్విగ్రహణేఘటత్యతివ్యాచ
క్షతే- శంఖవచనమపిసంస్మృత్యభ్రాతృవిషయమితి - అపిచాల్పవిషయత్వమనల్పవిషయత్వంచాస్తాద్వచనాత్ప్రీక
రణాద్వానావగమ్యతే- ధనభాగుత్తరోత్తరశ్చత్యస్యచపత్నీదుహితరశ్చతివిషయద్వయే వాక్యాంతరమపేక్ష్యల్పధ
నవిషయత్వంపిత్రాదిముతుధనమాత్రీవిషయత్వమితి పూర్వోక్తవిధివైషమ్యంతదపస్తమవెతిసకించిదతత్ - యత్తు
హారీతవచనం- విధవాయావనస్థాచేన్నారీభవతికర- శా । ఆయుషఃక్షపణాథంతుదాతవ్యంజీవనంతదేతి- తదపిశం
కితవ్యభిచారాయాస్సకలధనగ్రహణంపేధపరం - అస్మాదేవవచనాదశంకిత వ్యభిచారాయా స్సకలధనగ్రహణం
గమ్యతే- ఏతదేవాభిప్రేతోక్తంశంఖేన- జ్యేష్ఠావాపత్నీతిజ్యేష్ఠాగుణజ్యేష్ఠా అనాశంకితవ్యభిచారాసాస్సకలధనం
గృహ్ణీత్వాఅన్యాంకకశామపిమాతృవత్పురిపాలయతీతిసర్వమనవద్యం- తస్మాదపుత్రస్య స్వర్యాతస్యవిభక్తస్వా
సంస్మృష్టిఃపరిణీతాస్త్రీసంయతాసకలమేవధనంగృహ్ణీతీస్థితం॥ తదభావేదుహితరః-దుహితరశ్చతిబహువచనంశ
మానజాతీయానామసమానజాతీయానాంచసమవిషమాంశప్రాప్త్యర్థం- తథాచకాత్యాయనః - పత్నీభతు
ర్దనహరీయాస్యాదవ్యభిచారిణీ తదభావేతుదుహితాయద్యమాథాభవేత్తదేతి - బృహస్పతిరపి - భతుర్ధనహరీష
త్నీతాంవిదామహితాస్తృతా । అంగాదంగాత్సంభవతిపుత్రవద్దుహితాన్మతాం ॥ తస్మాత్పితృధనంత్యస్యః కథంగృ
హ్ణీతిమానవశ్చతి- తత్రచోధానూథాసమవాయేఅనూక్షైవగృహ్ణీతి - తదభావేతుదుహితాయద్యమాథాభవేత్తదేతి
విశేషస్తరణాత్ - తథాప్రతిష్ఠితాప్రతిష్ఠితాసమవాయే అప్రతిష్ఠితైవగృహ్ణీతి- తదభావేప్రతిష్ఠితా - స్త్రీధనం
దుహితృణామప్రణానామప్రతిష్ఠితానాంచేతిగౌతమవచనస్యపితృధనేపిసమానత్వాత్-నచైతత్పుత్రికావిషయ
మితిమంతవ్యం- తత్సమఃపుత్రికాసుతశ్చతిపుత్రికాయాస్తత్పుతస్యచారససమత్వేనపుత్రప్రకరణేభిధానాత్ - చశ
బ్దాదుహిత్రీభావేదాహిత్రోధనభాక్ - యథాహవిష్ణుః- అపుత్రీపాత్రసంతానేదాహిత్రీధనమాపున్నయః । పూ
ర్వేషాంతుస్వధాకారేపాత్రాదాహిత్రకామతాశ్చితి - మనురపి- అకృతావాక్యతావాపియంవిందేత్సద్భూతృతుతం ।
పాత్రీమాతామహస్తేనదద్యాత్పిండంహరెద్ధనమితి॥ తదభావేపితరౌమాతాపితరౌధనభాజౌయద్యపియుగపదధికర
ణవచనతాయాంద్వంద్వస్తరణాత్ - తదవవాదత్యాదేశశేషస్యధనగ్రహణేపిత్రోక్తిక్రమోనప్రతీయతే - తథాపి

విగ్రహవాక్యేమాతృశబ్దస్య పూర్వసంపాదకశేషభావపయేచ మాతాపితృగామితి మాతృశబ్దస్య పూర్వశ్రవణా
తాత్పర్యమాదేవాధాకృమావగమాద్ధనసంబంధేపిక్రిమాపేక్షాయాంప్రతీతక్రిమానురోధేనైవప్రథమంమాతా
ధనభాక్ - తదభావేపితృగవ్యతే - కించపితాపుత్రాంతరేష్యపిసాధారణోమాతామససాధారణేతప్రత్యాసక్త్య
తీతయాత్ - అనంతరస్సపిందాశ్యప్రస్యతస్యధనంభవేదితవచనాచ్య మాతురేవప్రథమంపనగ్రహణంయంత్రం - న
చసపిందేష్యేవప్రత్యాసక్తిరియమి కా - అపితుసమానోదకాదివ్యవ్యవిశేషేణధనగ్రహణేప్రాప్తైప్రత్యాసక్తి
రేవనియామి కేత్యస్తాదేవవచనాదవగవ్యతథ్యమాతాపిత్రోమాతృరేవప్రత్యాసక్త్యతీతయాద్ధనగ్రహణంయం
క్తతరం - తదభావేపితాధనభాక్ । పిత్రీభావేభ్రాతరోధనభాజః - తథాచమనుః - పితామాతేవపుత్రస్యరిక్థంభ్రా
తరపవవెతి - యత్పుత్రభావేక్యరేణోక్తం - అనవత్యస్యపుత్రస్యమాతాదాయమవాప్నుయాత్ । మాతర్యపిచవృ
త్తాయాంపితుమాతామారెద్దనమితి మనువచనాజ్ఞేవగృహపితరీమాతరీ వృత్తాయాం పితుమాతాపితామహీధనం
హరేన్నపితా - యతఃపితుగృహీతంధనంవిజాతీయేష్యపిపుత్రేషుగచ్ఛతి - పితామహీగృహీతంతుసజాతీయేష్యేవ
గచ్ఛతీతిపితామహ్యేవగృహీతీతి - ఏతదప్యాచార్యోనానుమన్యతే - విజాతీయపుత్రాణామపిధనగ్రహణస్యాక్త
త్వాత్ - చతుస్త్రీద్వ్యేకభాగాస్సృతిత్యాదిసేతి - యత్మనుః - అహోగ్యంబ్రాహ్మణద్రవ్యం రాక్షాసైవమితిస్థితి
మనుష్టరణంతస్మృతాభిప్రాయఃనపుత్రాభిప్రాయం । భార్యవ్యపిసోదరాః ప్రథమంగృహీయన్భిన్నోదరా
ణాంమాతృవిప్రకమాత్ - అనంతరస్సపిందాశ్యప్రస్యతస్యధనంభవేదిత్యేగణాత్ - సోదరాణామభావేభిన్నోద
రాధనభాజః - భ్రాతృనామజ్యభావేతత్పుత్రాపితృక్రమేణధనభాజః - భ్రాతృభ్రాతృపుత్రస్యమవాప్నో
తృపుత్రాణామసధికారః - భ్రాత్రీభావేతత్పుత్రాణామధికారవచనాత్ - యదాత్వపుత్రేభ్రాతరీస్యర్యాతే
తద్భ్రాతృనామవిశేషేణధనసంబంధేజాతేభ్రాతృధనవిభాగాత్ప్రగేవ యదికచ్ఛిద్భ్రాతా మృతప్రదాతత్పు
త్రాణాంపితృతోధికారేప్రాప్తేతేషాంభ్రాతృనాంచవిభజ్యగ్రహణేపితృతోభాగకల్పనెతియంత్రం । భ్రాతృ
పుత్రాణామజ్యభావేగోత్రీజాధనభాజః - గోత్రీజాపితామహీసపిందాస్సమానోదకాశ్చ తత్రపితామహీప్రథ
మంధనభాక్ - మాతర్యపిచవృత్తాయాంపితుమాతాధనంహరేదితిమాత్రీనంతరం పితామహ్యేధనగ్రహణేప్రా
ప్తేపిత్రాదీనాంభ్రాతృసుతపర్యంతానాంబద్ధక్రిమత్వేనమధ్యేఅనుప్రవేశాభావాత్పితుమాతాధనంహరేదిత్య
స్యవచనస్యధనగ్రహణాధికారప్రాప్తిమాత్రీపరత్యాదుతుషేతత్పుత్రానంతరంపితామహీగృహీతీత్యవిరోధః -
పితామహ్యేష్వాభావేసమానగోత్రీజాస్సపిందాః పితామహోదయోధనభాజః - భిన్నగోత్రాణాంసపిందానా
బంధుశబ్దేనగ్రహణాత్ - అత్రచపితృసంతానాభావేపితామహీపితామహాపితృవ్యాప్తత్పుత్రాశ్చక్రీమేణధనభా
జః - పితామహసంతానాభావేప్రపితామహీప్రపితామహస్తత్పుత్రాస్తత్పుత్రసవశ్యే త్యేవమా సప్తమాత్సమాన
గోత్రీణాంసపిందానాంధనగ్రహణంవేదితవ్యం - తేషామభావేసమానోదకానాంధనసంబంధః - లేచసపిందా
నాముపరిసప్తవేదితవ్యాః - జన్మనామజ్ఞానావధికావా - యథాహబృహత్సనుః - సపిందతాతుపుషే సప్తమైవివ
తతే సమానోదకభావస్తునతేతాచతుర్దశాత్ ॥ జన్మనామోస్మృతేరేకేతస్వరంగోత్రముచ్యతేతి - గా
త్రీజానామభావేబంధవోధనభాజః - బంధవశ్చత్రివిధాః - ఆత్మబాంధవాః పితృబాంధవాః మాతృబాంధవాశ్చైత
యథోక్తం - ఆత్మపితృవ్యసుపుత్రా ఆత్మమాతృవ్యసుస్సతాః । ఆత్మమాతులపుత్రాశ్చవిజ్ఞేయా ఆత్మబాంధవాః । పి
తుఃపితృవ్యసుపుత్రాః పితుమాతృవ్యసుస్సతాః । పితుమాతులపుత్రాశ్చవిజ్ఞేయాః పితృబాంధవాః । మాతృఃపి
తృవ్యసుపుత్రామారుమాతృవ్యసుస్సతాః । మాతుర్మాతులపుత్రాశ్చవిజ్ఞేయామాతృబాంధవాశ్చైతత్త్రాం
తరంగత్వాత్ప్రథమమాత్మబాంధవాధనభాజస్తదభావేపితృబాంధవాస్తదభావేమాతృబాంధవాశ్చైతత్త్రాంవేదిత
వ్యః - బంధూనామభావేఆచార్యస్తదభావేశిష్యః - పుత్రీభావేయఃప్రత్యాసన్న సపిందస్తదభావ ఆచార్యతీత
త్యాభావేతేవాసీత్యాపప్రంబత్తురణాత్ - శిష్యాభావేసప్రహ్మచారి తదభావేబ్రాహ్మణద్రవ్యంయఃకచ్ఛిచ్ఛోత్రియోగృహీయాత్
శ్రోత్రియాబ్రాహ్మణస్యానవత్యస్యరిక్థంభజేరన్నితగౌతమస్తరణాత్ - తదభావేబ్రాహ్మణమాత్రీం - యథామా

మనుః- సర్వేషామవ్యభావేతు బ్రాహ్మణాదిభ్యో భాగినః- తైరివిద్యాశ్శుచయోదాంతాస్తదాధమోనహీయత ఇతి
 దాదిదపి బ్రాహ్మణద్రవ్యం రాజాగృహ్స్థీయాత్ - అహార్యం బ్రాహ్మణద్రవ్యం రాజ్ఞాత్యమితి స్థితిరితి మనుష్యరణాత్ -
 నారజేనాప్యక్షం- బ్రాహ్మణాథస్య తస్మాదేదాయాదశ్చేన్నకశ్చన | బ్రాహ్మణాయైవ దాతవ్యమేనస్వీస్యాన్న
 పాన్యకేతి-క్షత్రియాదిధనం సప్రహ్మచారివర్యంతా నామ భావే రాజాహరేన్న బ్రాహ్మణః-యథాహమనుః - ఇతరే
 షాంతువణానాం సర్వాభావేహరేన్నపశ్యతి ||

తా || ముఖ్యపుత్రులును గౌణపుత్రులును దాయమును బొందనధికారులని చెప్పబడెను - వారు లేనిపక్షమందత

అపుత్రకుండై గతింబిన
 వాని ద్రవ్యమును బొం
 దఁచగిన వారికి మము.

విభక్తుని ద్రవ్యమందు
 ముందు భార్య కధికార
 ము.

నిద్రవ్యమును సొందవలసినవారి మెట్టువరుసను జెప్పించునాడు || పూర్వోక్తలయిన
 ద్వాదశవిధపుత్రులలో నేవిధమైనపుత్రుడును లేనివాడు పరలోకమును బొందినపు
 డతనిధనమునీక్రిందఁ జెప్పబడువారిలో ముందుముందు చెప్పబడినవారు లేనిపక్షమం
 దు వెనుక వెనుకఁ జెప్పబడినవారు పొందుదురు - ఈ జెప్పినవిధ బ్రాహ్మణులు మొదలగు
 నాలుగువర్ణములవారికిని మూఢావాసీ క్తులు మొదలగు ననులోమజాతుల వారికిని
 సూతాదివ్రతిలోమజాతులవారికిని తెలియవలయును || ——— అందువివాహముచే
 నుకోఁబడిన భార్య ధనమును బొందుటకు మొదటియధికారిణియగును - ఇచ్చట నేకవచ
 నముజాత్యభిప్రాయకముకాఁబట్టి పలువురు భార్యలు సమానవర్ణమువారు గాని భిన్న
 వర్ణమువారు గానియున్నపక్షమందు భాగములచొప్పునఁ బంచుకొనవలయు || వృద్ధమ

నువును గొడుకులు లేనివాని భార్యనియమమందున్నదగుచుపలికింబడదానముతానే చేసియతనిద్రవ్యమునుదానే పొందు
 నని భార్యకు సంతృప్తాధనసంబంధమును జెప్పియున్నాడు - బృహద్విష్ణువుగొడుకులు లేనివానిద్రవ్యము వాని భార్య
 కుండేరు నాపె లేనిపక్షమందుఁ గ్రామాదికలఁజెందును - వారు లేనిపక్షమందతనితండ్రిఁజెందును-అతఁడు లేనిపక్షమం
 దతల్లిఁజెందునని చెప్పియున్నాడు- కాత్యాయనవచనమందుపతివ్రతయైన భార్యభతఁధనమునకధికారిణి యాపె
 లేనిపక్షమందు వివాహముగానికూతురధికారిణియని చెప్పబడియున్నది- ఆలాగే - మరియొకవచనమందు అపుత్ర
 ధనమును సమానజాతీయురాలగు భార్యయు నాపె లేనియపుడకూతులు- వాగు లేనియపుడతండ్రి- అతఁడు లేనిపక్ష
 మందుతల్లి - ఆమె లేనిపక్షమందు శ్రాతలు- వారు లేనిపక్షమందు వారిగొడుకులు పొందుదురని చెప్పబడియున్నది || స్వ
 కలమందుఁబుట్టిన తండ్రి, అన్నదమ్ములు, సపిండులు మొదలగు వారున్నను గొడుకులు లేనివాడు మృతుండై నపక్షమం

ఈ యర్థమునకు విరుద్ధ
 ములవలెదోచుచున్న
 వచనములు.

దతని ద్రవ్యమును బొందునధికారము భార్యదేయనిబృహస్పతిచే జెప్పబడియున్నది || ఇ
 ణ్డుండగాకొన్నివచనములీవచనములకు విరుద్ధములవలెదోచుచున్నవనియే వన్నను || అ
 న్నదమ్ములలో మొకఁడుసంతతి లేక మృతుండైనను సన్నయించిన నతని భార్యయొక్క
 స్త్రీధనముదప్పవిడిచి యతని భాగమును దక్కినవారు పంచుకొనియతని భార్యలు పాతివ్ర
 త్యమును గాపాడుకొనుచున్నపక్షమందు వారికియావజ్జీవముభరణమీవలయుననియు

లేనిపక్షమందునదియునక్కరలేదనియుఁ జెప్పియుండు నారదవచనమువలనఁ బిత్రియున్నను శ్రాతలకే ధనగ్రహణాధి
 కారమును భార్యకు భరణమాత్రమును దెలియవచ్చుచున్నది || మనువచనమందుఁబుత్రులు లేనివానిధనమును దండియై
 నను శ్రాతలైనను గ్రహింపవలయునని చెప్పియున్నది - మరియొకవచనమందు విడ్డలు లేని వానిద్రవ్యము తల్లికనియు
 నాపె లేనియడఁబితామహికనియుఁ జెప్పబడియున్నది - శంఖవచనమందుఁబుత్రులు లేనివాడు మృతుండై నపక్షమం
 దతనిద్రవ్యవ తనియన్నదమ్ములకుఁ జేరుననియు వారు లేనిపక్షమందుఁదలిదండ్రులకుఁగాని జ్యేష్ఠ భార్యకుఁగాని చేరున
 నియుఁ జెప్పబడియున్నది - కాత్యాయనవచనమందు విభక్తుడపుత్రులు లేక మృతుండై నపక్షమం దతనిద్రవ్యమునతని
 తండ్రి గ్రహింపవలయుననియు నతఁడు లేనిపక్షమందు శ్రాత యతఁడు లేనిపక్షమందు దల్లి యాపె లేనిపక్షమందుపి

తామహియును గ్రహింపవలయునని చెప్పబడియున్నది || ఈవచనములకెల్ల భారేశ్వ

భార్యకు ధనాధికారముఁ రుండువ్యవస్థఁగల్గించెనదియెట్లనిన - భార్యకు ధనాధికారమును జేపెడువచనముల

జెప్పెను వచనములు దేవ
రాదులవల్ల సంఘటిగోరి
నస్త్రీవిషయములనిధా రే
శ్వరుడు చెప్పె నదిసరి
గాదు.

కు - శ్రాత్రాదులతో విభాగించుకొన్నవాడైన పుత్రహినుడైన వ్యవహారిక వాని
భార్యదేవరాదులవల్ల పుత్రోత్పత్తి నపేక్షించినయెడల స్త్రీవిషయమును భార్యకని
కారముని తాత్పర్యము (సింహగోత్ర) విశిష్టసంబధాకర్థం భార్యకాస్త్రీవాసవత్స
స్యవీజంవాసాలిప్సేత) అనెడు గౌతమసూత్రమునకు పుత్రహినునిధనమును సింహగో
త్రీయు సింబంధముగల వాడు సొందుదును అతని భార్య దేవరాదులవల్ల పుత్రోత్ప
త్తిగోరినపక్షముం దాపెయైనది నొందునని యభిప్రాయము (ధనయోవిభజన

ద్భాముః) అనెడు మనువచనముచేత శ్రాతమృతుడయ్యెనేని వాని స్త్రీనిధనమును భరించువాడైనా శ్రాతమృతుడైనట్లు
ట్టింది యావిడ్డకాధనమునీవలయునని చెప్పియుండుటవలన విభక్తుడైన శ్రాతయొక్క ధనమందైన నతని భార్యకు సం
బంధముసంతానమూలక మేయనియేర్పడుచున్నదనియు - వసిష్ఠవచనముందును ధనాశవలననియోగముగూడదని చెప్పి
యుండుటవలన భార్యకు ధనమునియోగమూలకముగానే రావలయుననియు - నియోగము లేనపక్షమందు నారదవచనప్ర
కారముయూ వజ్జీవము భరణమువచ్చునేకాని ధనమంతయురాదనియు - యాజ్ఞవల్క్యయోగియు గొక వెనుకటి గ్రంథ
మందు అపుత్రీకులైన పీరి భార్యలు నియమముగలవారై యున్నపక్షమందు వారిని భరింప వలయునని చెప్పి బోవుచు
న్నాడుగనుక వారికి భరణమే సిద్ధించుచున్నదనియు - బ్రాహ్మణకుమ్రయవైశ్యులధనముయజ్ఞముకొఱకుటవలన స్త్రీ
లకుయజ్ఞమందధికారము లేదుగనుక వారలకు ధనమునీయోగమందని యొక స్మృతియందుఁ జెప్పఁబడియున్నదనియు చెప్పి

విభక్తుడైన సంస్కృష్టిగాని
వాడు పుత్రహినుడైన
మృతి బొందె నేని వాని
ప్రవ్యమందుసాధ్యయగు
నతని భార్యకే యధికార
మనిసిద్ధాంతము.

యున్నాడు॥ ఇట్లు భార్యేశ్వరుడువ్యవస్థనుగల్పించుటయు క్తముగానుండలేదు- వీల
యనిన- పత్నీదుహితరక్షైవవయని యుపక్రమింపఁ బడిన యాయాజ్ఞావల్క్య వచన
మందునియోగము తోచుటలేదు ప్రస్తుతంబునుగాదు అదియునుంగాక నియోగమే
ధనసంబంధమందునిమిత్తమైనపక్షమందుఁబుత్రునకుధనసంబంధములేకపోవలయు
ను - పుత్రుడు నిమిత్తమైనపక్షమందుఁ బత్నీ ధనాధికారియైని చెప్పఁగూడదు -
స్త్రీలకుధనసంబంధము పుత్రహినులకముగాగాని పతిమూలకముగాగాని కలుగును
స్వతంత్రముగాఁగలుగదనియుఁజెప్పఁగూడదు - అట్లు చెప్పినపక్షమందు స్త్రీధనము
పత్నీధనమని చెప్పియుండు స్మృతికివిరోధముగలుగుచున్నది - ఇదిగాకయెవ్వధమైనపు
త్రుడును లేనివిషయమందుఁబత్నీయనియారంభించియుండఁగా నదినియోగమూల

కమనిచెప్పినపక్షమందు యేత్రీజపుత్రునకేధనసంబంధమునుజెప్పటయగుచున్నది - అదియుండే చెప్పఁబడి యున్నదిగ
నుకనపుత్రప్రకరణమందు దానిఁజెప్పఁగూడదు- గౌతమవచనమువల్ల నియోగమూలకము ధనసంబంధమని చెప్పటయు
నుయు క్తముగాదు - ఆవచనమందు నియోగమునైనఁబొందవచ్చును నియమముతోనైన నుండవచ్చునని యాపేయం
డవలసిననడవడి దెలుపఁబడియున్నదే కాని నియోగమునుబొందినపక్షమందేధనమునుబొందునని లేదు - అదిగాకనియో
గమునునుపుచేతనిందితముగనుక నియోగమునుబొందినదానికింతే నియమముతోనున్నదానికి ధనముచేందవలయునను
టయేవృద్ధమనువచనమందును జెప్పఁబడియున్నది - వసిష్ఠవచనమందు ధనాశవలననియోగముగూడగన్నగానికే అవిభ
క్తుడైన కాని సంస్కృష్టియై కాని యుండిమృతిబొందినపుత్రీకుని భార్య తనకు భాగాహారతమింజేసి నియోగమువ
ల్ల పుత్రునిఁగన్నపక్షమందు భాగమువచ్చుననునపేక్ష చేనియోగమునుగోరెనేని ఆవ్యక్త నియోగముగూడదని భా
ముచేయవలయును- భరణమివలయునను నారదవచనముసంస్కృష్టిప్రకరణములోనిదిగనుక దానినిచ్చటహినునిగా
గ్రహింపఁగూడదు - యాజ్ఞావల్క్యస్మృతియందింక వెనుకటి గ్రంథమందు విడ్డలులేనిపీరిస్త్రీల మందినడవడి - వారి
నిభరింపవలయునన్నది నపుంసకాంధాది స్త్రీల విషయమని యుక్తిగడనే తెలియవచ్చుచున్నది - బ్రాహ్మణములకు
మూడువర్ణములవారిధనముయజ్ఞముకొఱకుగనుక స్త్రీలకుయజ్ఞమందధికారము లేమింజేసివారలకుధనముగాను
టయుయు క్తముగాదు- ప్రవ్యమంతయుయజ్ఞము కొఱకున్నపక్షమందు దాని శూద్రామాదులు లేకపోవలయును ఇత
మనఁగా ధనములకన్నిటికిని తాత్పర్యమని చెప్పటయు క్తముకాదు - అట్లు చెప్పినపక్షమందభిప్రాయమును గానుచు

వ్యమువలనసిద్ధింపవలసినవిగదా యవిసిద్ధింపకపోవును - అట్లయిన ధర్మమునధర్మమును గామమును విడువగూడదను
యాజ్ఞవల్క్యస్తోత్రానికిని - ప్రాతఃకాలమందు ధర్మమునుమధ్యాహ్నమందధర్మమును రాత్రికాలమందు కామమును
సంపాదించవలయునను గొతమవచనమునకును ధర్మాధర్మకామములు సేవింపకనిగ్రహింప శక్యములు గావనుమనువ
చనమునకునువిరోధమువచ్చుచున్నది - అదిగాకధనమంతయుయజ్ఞాధర్మమునపక్షమందు హిరణ్యమును ధరింపవలయు
ననిసహిరణ్యధారణమునకుస్వతంత్రముగాఁబురుషాధర్మముచెప్పట నెత్తివేసినట్లవును - ఇదిమాత్రమేకాక య
జ్ఞశబ్దముధర్మామనకుఁగూడఁబోధకమనుపక్షమందు స్త్రీలకుతటాకవనప్రతిష్ఠాదిపూర్వధర్మముఁజేయనధికారము
న్నదిగనుకనవశ్యమువారుధనమునుబొందవచ్చును - స్త్రీలకు స్వాతంత్ర్యములేదను వచనమునకు స్త్రీస్వేచ్ఛగాప్ర
వర్తింపఁగూడదనితాత్పర్యము గనుకనదిధనమునుబొందుటకుబాధకముగాదు - యజ్ఞాధర్మంధనముత్పన్నమనెడవచన
మునకుయజ్ఞముకొఱకు సంపాదించినద్రవ్యమునుబుక్రొడు మొదలగువారెవరైనయజ్ఞమందేవినియోగము చేయవ
లయుననియధర్మముగనుక యజ్ఞముకొఱకాజీఁపఁబడినద్రవ్యము నావిషయమై వ్యయము చేయనివాఁడు కాకిగానో
భాసముగానోపుట్టుననువచనమందు సామాన్యముగాదోషముచెప్పియున్నదిగనుకను అట్టిద్రవ్యమందు భార్యకువలె
పుత్రాదులకునహితలేదగునక నీవచనమువల్ల భార్యకుభర్తాద్రవ్యమందధికారము లేదనియధర్మమేర్పడదు - దా
యమునుబొందునధికారి లేనివారిద్రవ్యమునందు వానియు తరక్రియలకును వానిస్త్రీలుభృత్యులు మొదలగువారిభ
రణమునకునుదగినద్రవ్యమునిచ్చి తక్కినద్రవ్యమును రాజుపొందుననియు శ్రోత్రియునిద్రవ్యమునుబైమాదిరిగానిచ్చి
తక్కినదానివఱియొకశ్రోత్రియునకు రాజవర్త్యుండీవలయు ననియుఁజెప్పియుండు కాత్యాయనవచనమందు యోషి
చ్చట్టముచేఁజెప్పటవలననదివివాహముచేసుకోఁబడక యూరక యుఁచుకోఁబడిన స్త్రీలవిషయమని తెలియఁదగినది -
బ్రాహ్మణద్రవ్యముదప్పఁదక్కినవారిద్రవ్యమందు ధర్మనిరతుఁడైనరాజువానిస్త్రీలకుఁ గొంచెమివలయు ననునా
రదవచనమందును స్త్రీశబ్దముతోనేచెప్పియుండుటవలననదియునుంచుకొన్నస్త్రీలవిషయమే - ఇకగఁడఁ బత్నీశబ్దము
తోగ్రహింపఁబడియున్నదిగనుక వివాహముచేసుకోఁబడి పతివ్రతయైయుండుస్త్రీవిభక్తుఁడై సంసృష్టుఁడు గాకయు
న్నతనభర్తాపుత్రులులేకవృతుఁడైనపక్షమందతనిధనమునుబొందుటకు మొదటియధికారిని యగుననునధర్మము సిద్ధ
మగుచున్నది॥ విభాగముపూర్వమేచెప్పఁబడియున్నదిగనుక సంసృష్టివ్యాయ మింకమీదఁజెప్పఁబడక బోవుచున్నదిగ
నుక-ఇచ్చటఁజెప్పినదివిభక్తుఁడై సంసృష్టుఁడుగానివానివిషయమనుటయు క్తమని తెలియవలయును॥ ఇట్లుచెప్పటచేత
పత్నికిధనగ్రహణాధికారము స్వల్పధనవిషయమనిచెప్పినశ్రీకరాదులమతఁబును గొట్టివేయఁబడెనని తెలియఁదగినది.
ఎట్లనిన- తండ్రియగువాఁడుతనకొమాల్లకువిభాగముసేయునపుడుదనపత్నులఁబుత్రులతోసమభాగములుగలవారిని
గాఁజేయవలయుననియు - తండ్రిగతించినపిమ్మటనన్నదమ్ములువిభాగించుకొనునపుడుతల్లి పుత్రభాగముతో సమాన
మయినభాగమునుబొందుననియు నీగ్రంథమందేచెప్పఁబడియున్నది - ఇట్లు బేరసులైనపుత్రులుండునపుడుగూడభా
ర్యలకు భాగముగలుగుచుండఁగాపుత్రహీనుఁడైనచనిపోయినవారిధనమునువానిభార్యభరణముకంటెనధికముగాఁబొం
దఁజాలదనిచెప్పటబ్రమమేకానియితరముగాదు । అయితేపత్న్యఃకార్యాస్సమాంశికాః - మాతాప్యంశంసమంహారే
త్ - అనుస్థలములయందునుజీవనోపయ క్తమైనధనము నేయాపె పొందునని చెప్పెదమనినఅంశ సమశబ్దములకు నిరర్థక
త్వముసంభవించునుగనుకనట్లుచెప్పఁగూడదు - అయితేధనమువిశేషముగానున్నపక్షమందు జీవనోపయ క్తధనంబును
కొంచముగానున్నపక్షమందు పుత్రభాగముతోసమానమైనభాగంబును స్త్రీకిఁగలుగునని చెప్పెదమన్నను విధివైష
మ్యదోషముసంభవించునుకాఁబట్టియట్లునుచెప్పఁగూడదు॥ (ఈఘట్టమందుసంస్కృతమునఁదెలిపియున్న విధివైష
మ్యదోషప్రకారమును దెనుఁగునవివరించినను సంస్కృతవృత్తిలేనివారికిబోధపడుటదులభాముగనుక సతతమే
పింపఁబడియె) కొండఱు - మనువచనమందుపుత్రహీనునిద్రవ్యమునుతండ్రియైననన్నదమ్ములయినగ్రహింపవలయునని
యు శంఖవచనమందుపుత్రకునిద్రవ్యముప్రాతలకుఁజేరును - వారు లేనిపక్షమందుతల్లిదండ్రులైనజ్యేష్ఠభార్యయై
నగ్రహింపవలయుననియుఁజెప్పఁబడియున్నదిగనుక పుత్రకునిధనము ప్రాతలకుఁజేరుననియు - నారదవచనమువలన
ప్రాతభార్యలకుయావజ్జీవముభరణముగలుగుననియునేర్పడెను - ఇట్లేర్పడఁగా ౨ అ స్తివిశేషముగానున్నపక్షమందు

భారణోపయుక్తత్రవ్యము నుపత్తులుగ్రహింతురుతక్కినత్రవ్యమును బ్రాతలుగ్రహింతురు-అట్లుగాకవత్సభరణము నకుసమముగాఁగానిచాలకగాని ఆస్త్రీయున్నపక్షమందాయాస్త్రీపత్నులకుఁజేరునా లేక బ్రాతలకుఁజేరునాయనిసం దేహముగలుగగాఅట్టిస్వల్పత్రవ్యముమందుపత్నులకేచేరును వారు లేకపక్షమందు మహితాదులకుఁజేరుననితెలు పుటకయియిచటపత్నీదుహితరత్నైవయని యుపక్రమింపఁబడెనని యొకమతమును జెప్పదురు - అదియును యోజ్ఞా వల్క్యయోగియభిప్రాయముగాదు - అదియేలయనిన- మనువచనమందుపుత్రహీనునిత్రవ్యమును తండ్రియయినను బ్రాతయయిననుగ్రహింపవలయునని వికల్పముగాఁజెప్పటవలన నావచనముధనగ్రహణాధికారులనుమాత్రముఁజెలియఁజేయునదియేకానిధనగ్రహణాధికారులమెట్టువరుసనుదెలియఁజేయునదికాదు - శంఖవచనము సంస్కృష్ట భాగ్యవిషయము - ఇదియునుంగాక- అల్పధనవిషయమనుటయు బహుధనవిషయమనుటయునీవచనమువల్లఁగానియూత్ర కరణమువల్లఁగానిస్ఫురించుటలేదు- ధనభాగుత్వోత్తరః- అనువాక్యమునకుభార్యలవిషయమందును మహితలవిషయమందునుస్వల్పధనవిషయత్వమునుజెప్పి పితృభ్రాతృమలవిషయమందుధనమాత్రవిషయత్వమునుజెప్పినపక్ష మందుపూర్వోక్తవిధివైషమ్యదోషమట్లేయుండును || యావనవతియైనవిధవస్త్రీ - కఠినురాలుగానుండేనేని ఆపేక కాలముగడుపుటకుఁదగినజీవనమీవలయుననెడుహారితపచనము - వ్యభిచరించునదియనిసందేహము గలిగినదాకిసర్వ ధనగ్రహణాధికారము లేదనిపేర్చింపుచున్నదిగనుకనీవచనమువల్ల నేపతివ్రతకుసర్వధనగ్రహణాధికారముగవ్యమా నమగుచున్నది || ఈయభిప్రాయముచేతనేశంఖవచనమందుజ్యేష్ఠవత్సరియైనచెప్పటయును - అక్కడజ్యేష్ఠయనఁగా గుణములచేతపెద్దయని యర్థము - అట్టివిధనమునుగ్రహించి మఱియొక లేకఠినురాలై యున్ననాపెనుతల్లివలెపాలింపవలయుననియభిప్రాయము- కాఁబట్టివిభక్తుండై సంస్కృష్టుఁడుగాకపుత్రహీనుఁడై మృతఁబొందినవానిసకలత్రవ్యమును వానివివాహముచేసుకొని పతివ్రతయైయుండెడుభార్యయే గ్రహింపవలయు

భార్య లేనిపక్షమందుకొ మా లేకధికారము.

ననిసిద్ధాంతము || ——— అట్టిభార్య లేనిపక్షమందాత్రవ్యమునకుకొమార్తెలధికారిని లగుదురు- బహువచనముగాఁజెప్పటవలనసమానవణఁస్త్రీలయందుఁబుట్టినవారుస మాంశముగాను భిన్నవణఁస్త్రీలయందుఁబుట్టినవారువిషమాంశముగాను తండ్రిత్ర

వ్యమునుబంచుకొందురనియభిప్రాయము - ఇట్లుకాత్యాయనబృహస్పతివచనములలోఁజెప్పఁబడియున్నది-వారిలో కొందఱు బెండ్లియైనవారుగాను కొందఱు పెండ్లి గానివారుగా నున్నపక్షమందుఁ బెండ్లి గానివారికి ముందధికారము- అట్లుకాత్యాయనస్త్రుతియందువిశేషముచెప్పఁబడియున్నది- అందరు పెండ్లియైనవారైయుండి వారిలోఁగొందఱుధన పతులుగానుగొందఱునిధనలుగానున్నపక్షమందు నిర్ధనలకు ముందధికారము - గౌతమస్త్రుతియందు మాతృధనవిష

మహితలు లేని పక్షమం దుదాహిత్రులధికారులు. వారు లేని పక్షమందుతల్లి, ఆపే లేనిపక్షమందు తండ్రి.

తండ్రిలేకపక్షమందుసోదరభ్రాతలు- వారు లేని పక్షమందు భిన్నోదర భ్రాతలు- వారు లేనిపక్ష మందు భాగ్యపుత్రులు.

యమైయివిశేషముచెప్పఁ బడియున్నదిగనుకఁ బితృధనవిషయమందు నాన్వాయము నేగ్రహింపవలయును || ——— చణ్డమువలనమహితలు లేనిపక్షమందు దాహిత్రుల ధికారులు- అట్లువిష్ణుమనువులుచెప్పియున్నారు || వారు లేనియపుడుతల్లి యాపేలేని యపుడుతండ్రి- ఇక్కడఁదలిదండ్రులని సాధారణముగాఁ జెప్పియున్నను సపిందాదులయందుఁబ్రత్యాసన్నుడుముఖ్యుఁడనుస్త్రుతివచనముననుసరించితండ్రియితరవ ణఁపుపుత్రులకును మాతృసవత్సపుత్రులకును సాధారణుఁడు గనుకను తల్లియితనికి మాత్ర మెతల్లియైనయన్నదిగనుకను దండ్రుకంటెఁ దల్లిముఖ్యురాలనియెఱుఁగవలయు ను || తండ్రిలేకపక్షమందు బ్రాతలు ధనమునుబొందుదురు- వారిలోభోదరులుసన్ని హితులుగనుక సోదర బ్రాతలకుముందధికారము - వారు లేని పక్షమందు భిన్నోదర బ్రాతలకధికారము - వారు లేనిపక్షమందు భాగ్యపుత్రులకధికారము- ఇట్లుచెప్పి యుండుటవలన బ్రాతలును భాగ్యపుత్రులు నున్నప్పుడు బ్రాతలకేయధికారముగా నివారలకొడుకులకధికారములేదు - ఐననొక బ్రాత మృతుఁడై నప్పుడుతనత్రవ్యమం దుతక్కిన బ్రాతలకందరికిని సమానాధికారముగలుగునుకాఁబట్టి ఆత్రవ్యమునువారు

వారు లేనిపక్ష మందుపి
తామహి.

అపె లేనిపక్షమందుపితా
మహా.పితృవ్య.తత్పుత్రు
లును- వారు లేనిపక్షమం
దు ప్రపితా మహీ ప్రపి
తామహతత్పుత్రాదులు
ను.ఇట్లేడుతరములవఱకు
సగోత్ర సపిండులుధనా
ధికారులగుదురు. వీరు లే
నిపక్షమందు సమానోద
కులు.

వారు లేనిపక్షమందుత్రి
విధబాంధవులు.

సత్తకొడుకులు. తండ్రిపినతల్లిపె తల్లికొడుకులు. తండ్రి మేనమామకొడుకులు వీరుతండ్రిబంధువులుగనుక తనబంధు
వులు లేనిపక్షమందుఁబండిబంధువులకుధనమునుగ్రహించునధికారము || తల్లికి మేనత్తకొడుకులుతల్లికి మేనమామకొ
డుకులు. తల్లికి కిందినతల్లిపె తల్లి కొడుకులు. వీరుతల్లి బంధువులుగనుకఁబండిబంధువులు లేనిపక్షమందు తల్లి బంధువులు

వారు లేని పక్ష మం దా
చార్యశిష్యాదులు.

వారు లేని పక్ష మం దు
బ్రాహ్మణద్రవ్యమునకొ
కశ్రోత్రియుఁడును. ఇత
రులద్రవ్యమునకు ప్రభు
వునధికారులు.

వంచుకొనకముందందొకఁడుమృతుఁడై నపక్షమందతనిభాగమతనికొడుకులకువచ్చును
భ్రాతృపుత్రులు లేనిపక్షమందు పితామహియధికారిణియగును - తల్లి కనంతర మేపి
తామహికధికారమున్నట్లొకవచనము రాఁగాఁ దండ్రి మొదలయినవారు మధ్యమము
ననుండుటవలనఁబ్ర వేశింపఁజాలక యావచనముధనాధికారిమాత్ర పరమై యుండెను
గనుక భ్రాతృపుత్రులులేనిపుడుపితామహి ధనమునుబొంద నేమియువిరోధములే
దు|| అపె లేనిపక్షమందుసగోత్రజులైనసపిండులు ధనమును గ్రహింపవలయును-భి
న్నగోత్రులగుసపిండులను వెనుకబంధుశబ్దముచేతఁజెప్పియున్నాఁడు - అనఁగాదం
డిసంతానముభ్రాతృసుతపర్యంతము లేనిపక్షమందుపితామహి - పితామహుఁడు
పితృభ్రాతలువారికుమారులును- పితామహునిసంతానము వారును లేనిపక్షమందుఁ
బ్రపితామహిప్రపితామహుఁడు అతని కొడుకులు వారికొడుకులును. క్షురీతిగా నేను
తరములసగోత్ర సపిండులుధనగ్రహణాధికారులగుదురనియెఱుఁగవలయును-వారు
లేనిపుడుపిమ్మటియేడుతరములవారైన సమానోదకుల నెడు జ్ఞాతులకు ధనగ్రహ
ణాధికారము-ఈసమానోదకత్వముజ్ఞాతులకుపుట్టుక పేరు తెలిసియున్నవఱకువర్తిం
పదనియొక పక్షముగలదు - ఏడవపురుషునియందు సపిండత్వమునివర్తిం చుననియుఁ బ
దునాలవపురుషునిదగ్గి రనుండి సమానోదకత్వము నివర్తిం చుననియుఁ బఠ్యంతర ప్ర
కారము సమానోదకత్వము కూటస్థునిపేరునకఁడనుండి వంశము పుట్టినత్రమముదెలి
సియున్నవఱకుండుననియుఁ విష్ణుట గోత్రమని చెప్పఁబడుననియు బృహత్సనువుచెప్పి
యున్నాఁడు|| ఇట్టిగోత్రజులైనసమానోదకులు లేనిపుడుబాంధవులుధనమునుబొం
దుదురు- అందుఁదనమేనత్తకొడుకులు. పినతల్లి పె తల్లి కొడుకులు మేనమామకొడుకు
లు. వీరుతనబంధువులుగనుకవీరికి మొదటధనమునుగ్రహించునధికారము || తండ్రి మే

ధనమునుబొందుదురు || ఈమూఁడువిధములబంధువులు లేనిపక్షమందాచార్యుఁడుధన
గ్రహణాధికారియగును అతఁడులేనిపక్షమందుశిష్యుఁడు - ఇట్లాపస్తంబ స్మృతియం
దున్నది - శిష్యుఁడులేనిపక్షమందుసప్రహ్మచారియధికారియగును-సప్రహ్మచారియ
నఁగాతనతోఁగూడనొకగురువుదగ్గి రనువనయన వేదాధ్యయన తదర్థజ్ఞానాదులను
బొందినవాఁడు || అతఁడులేనిపక్షమందు బ్రాహ్మణునిద్రవ్యమును మఱియొక శ్రోత్రి
యుఁడుగ్రహింపఁదగును - అట్లుగోతమస్మృతియున్నది - అతఁడులేనిపక్షమందుబ్రా
హ్మణమాత్రుఁడధికారి - అట్లుమనువచనమున్నది - ఎప్పుడును బ్రాహ్మణునిద్రవ్య
మునురాజుగ్రహింపఁగూడదు - అట్లు మనువచనము వలనను నారదవచనము వలనను
దెలియవచ్చుచున్నది- త్తత్రియాదిసకలవర్ణములవారిద్రవ్యమును సప్రహ్మచారివ
ఱకుఁజెప్పఁబడినదాయాధికారులు లేనిపక్షమందురాజుగ్రహింపవలయును- అట్లుమను
స్మృతియందుఁజెప్పఁబడియున్నది||

౧౩౯

మూ. { వానప్రస్థయతిబ్రహ్మచారిణాంరిక్త భాగినః । క్రమేణా }
{ చార్యసచ్చివ్యధమఃభ్రాత్రేకతీర్థినః ॥ ౧౩౫ ॥ * }

త్యా|| పుత్రాఃపౌత్రాఃప్రపౌత్రాఃపదాయంగృహ్లాంతితదభావే పత్నీదయ ఇత్యుక్తమిదానిం తదుభ

యావవాదమాహ॥ వానప్రస్థేతి॥ వానప్రస్థస్యయతేబ్రహ్మచారిణశ్చ శ్రమేణప్రతిలోమక్రమేణాచార్యస్సస్థి
 ష్యోధమః॥ బ్రాత్రేకతీర్థచరిత్యధనస్యభాగినః - బ్రహ్మచారివైష్ణికః - ఉపకుర్వాణస్యధనం మాత్రాదయఏవగృ
 హ్ణంతి- నైష్ఠికస్యతుధనంతదవవాదకత్వేనాచార్యోగ్యహ్ణతీత్యవ్యతే- యతేస్తుధనంసచ్చిష్యోగ్యహ్ణతీసచ్చిష్యఃపు
 నరభ్యాత్మశాస్త్రశ్రవణతదధాన్యస్థానక్షమః - దుర్వృత్తస్యాచార్యాదేరపిభాగానహాత్వాత్ - వానప్రస్థస్య
 ధనంధమః॥ బ్రాత్రేకతీర్థగృహ్ణతీధమః॥ బ్రాతాసంప్రతివనోబ్రాతావీకతీర్థేకాశ్రమీధర్మబ్రాతాచా
 సావేకతీర్థచథమః॥ బ్రాత్రేకతీర్థ - ఏతేషాంపుత్రాదిషుసత్స్వపిభాగానహాత్వాదేతపవగృహ్ణంతి- నన్వసం
 శాస్త్రాశ్రమాంతరగతాశ్చివసస్థస్థురణాదాశ్రమాంతరగతానారికసంబంధవినాస్తికుతస్తద్విభాగః - నచనై
 ష్ఠికస్యాపిస్వాజితధనసంబంధః ప్రతిగ్రహాదిషేషాత్ - అనిచయోభిక్షురితిగౌతమస్థురణాచ్ఛియోరపిస్వాజిత
 తధనసంబంధః- ఉచ్యతే- వానప్రస్థస్యతావత్ - అహర్నామాసస్యవజ్ఞాంవాతథాసంవత్సరస్యవా । అథాస్యని
 చయంకుర్యాత్కృతమాశ్వయుజేత్యజేదివచనాధనసంబంధోస్త్యైవ- యతేరపి-కాపీనాచ్ఛాదనంవాసోవిభ్యయా
 త్పుస్తకంతథా । యోగసంభారభేదాంశ్చగృహ్ణీయాత్వాదుకతథేత్యాదివచనాద్వస్త్రపుస్తకాదిసంబంధోస్త్యైవ
 నైష్ఠికస్యాపిశారీరయాత్రాథాంవస్త్రాదిసంబంధోస్త్యైవేతితద్విభాగకథనంయుక్తమేవ॥

౧౩౫

తా॥ పుత్రపౌత్రప్రపౌత్రులు దాయమునుగ్రహింతుర్యయ - వారులేనియపుడు భార్య మొదలగువారుగ్ర

హింతురనియుఁజెప్పఁబడె నిక్కడదానికపవాదమునుజెప్పుచున్నాఁడు॥ వానప్రస్థు

వానప్రస్థఁడు - యతినై నిధనమును ధర్మపరుఁడై యతనితోఁగూడ వానప్రస్థాశ్రమమునుబొందియున్నబ్రా

హ్మిక బ్రహ్మచారి-వీరలధన తపోదును - యత్తియొక్క-ధనమును వేదాంతశాస్త్రమునుజదివి తెలుసుకొని యం

మునుబొందునధికారులు. దుఁజెప్పియున్న ప్రకారము నడుచుకొనఁగలగిష్యుఁడుపొందును - నైష్ఠిక బ్రహ్మచా

రియొక్క-ధనమునాచార్యుఁడుపొందును. ఉపకుర్వాణుఁడైన బ్రహ్మచారియొక్క-ధ

నమునుదల్లి మొదలగు వారేగ్రహింపఁదగును - వీరిలోఁబుత్రాదులుండఁదగినవారికిఁ బుత్రాదులుండినను వీరిగ్రహ్య

మువారికిఁజేరఁదనియభిప్రాయము॥ ఓయివసస్థవచనమందాశ్రమాంతరమునుబొందియున్నవారికంతములేదనియు

న్నది- నైష్ఠిక బ్రహ్మచారికిప్రతిగ్రహాదులుగూడపుగనుక స్వాజితంబునుగలుగదు - సన్నాప్యసంగ్రహము లేని

వాఁడనిగౌతమవచనమందుఁజెప్పియున్నదిగనుక సన్నాప్యసీనిస్వాజితములేదు - ఇట్లుండగా వీరిధనమునకధికారు

లఁజెప్పవేలయనుశంకకుత్తరము॥ వానప్రస్థఁడు దినమునకుఁగాని నెలకుఁగాని యార్ధ నెలలకుఁగాని సంవత్సరమున

కుఁగానిచాలునట్లుధనసంగ్రహముచేయవచ్చుననియు సంగ్రహించి యున్నదాని నాశ్వయుజమాసమందు విడువవల

యుననియున్నది-యశిఁగోచినివస్త్రమును పుస్తకమును యోగమునకుఁ గావలసిన పదార్థములను బావుకోళ్లనుభ

రింపఁదగుననియున్నది- నైష్ఠిక బ్రహ్మచారికినిశరీరయాత్రాథామయివస్త్రాదిసంబంధముగలదుగనుక నాద్రవ్యము

లగ్రహింపనధికారినిఁజెప్పటయుక్తమే॥

౧౩౬

మూ. { సంస్మృష్టినస్తుసంస్మృష్టిసోదరస్యతుసోదరః । దద్యాత్ }
 { దపహరేచ్ఛాంశంజాతస్యచమృతస్యచ ॥ ౧౩౬ ॥ }

వ్యా॥ ఇదానీంస్వర్యాతస్యహ్యపుత్రస్యపత్న్యాదయోధనభాజిత్యుక్తంతస్యాపవాదమాహ॥ సంస్మృష్టి

నశ్చితి॥ విభక్తంధనంపునమిశ్రీకృతంసంస్మృష్టంతదస్యాప్తీసంసృష్టి- సంస్మృష్టత్వంచనయేనకేనాపి- కింతుపిత్రా

బ్రాత్రాపితృవ్యేణవా- యథాహబృహస్పతిః- విభక్తయఃపునఃసిత్రాబ్రాత్రావైకత్రసంస్థితః । పితృవ్యేణాథ

వాప్రీత్యాసతుసంస్మృష్టఉచ్యతశ్చితి - తస్యసంస్మృష్టినోమృతస్యాంశం భాగంవిభాగకాలేఅవిజ్ఞాతగర్భాయాంభా

ర్యాయాముత్పన్నస్యపుత్రస్యసంస్మృష్టిదద్యాత్పుత్రాభావే సంస్మృష్ట్యైవాపహరేద్దృష్టాయాన్నపత్న్యాద్యః-

సంస్మృష్టినస్తుసంస్మృష్టిత్యస్యాపవాదమాహ- సోదరస్యతుసోదరః- సంస్మృష్టినస్తుసంస్మృష్టిత్యనువతతే అతశ్చసోదర

స్యసంస్మృష్టినోమృతస్యాంశం సోదరస్తుసంస్మృష్టిసంస్మృష్టానుజాతస్యసుతస్యదద్యాత్తదభావేదపహరేదితి పూర్వవ

త్సంబంధః- ఏవంవసోదరస్యాసోదరస్యచసంసగే-సోదరస్యసంస్మృష్టినోధనంసోదరపవనంసంస్మృష్టిగృహ్ణతీనభినోద

రస్సంస్మృత్యపీఠిపూర్వోక్తస్యావవాదః ||

౧౩౬

తా || పుత్రులు లేనివాడు మృతుడై ననతనిధనమును భార్య మొదలగువారు గ్రహింపవలయు నన్నదానికవవాదమును జెప్పచున్నాడు || విభాగ మైనపిమ్మట నావిభాగించు కొన్న ద్రవ్యమును మర

విభాగించుకొన్న ద్రవ్యమును మరలఁగలుపుకొన్నవారివివరము.

లఁగలుపుకొనియొకటిగాఁ గాపురముండువారు సంస్మృత్యులనఁబడుదురు - ఈసంస్మృత్యముతోడను భ్రాతతోడను బితృవృత్తితోడను గూడు నేకానితక్కినవారితోఁగూడదు - అట్లుబృహస్పతివచనమున్నది - అట్టిసంస్మృత్యయైనవాఁడు మృతుడై నపిమ్మట విభాగముచేసుకొనునట్టిసమయమందతని భార్యగర్భిణియని తెలియకయుండి పిమ్మటఁ గొడుకు

నుగన్నపక్షమందాకొడుకునకతనితండ్రి భాగమునీవలయును - లేనిపక్షమందు సంస్మృత్యయే గ్రహింపవలయుగాని వాని భార్యకేఁబనిలేదు || సోదరులును భిన్నోదరులును సంస్మృత్యులైయున్నపక్షమందు వారిలో మృతుడై నవనియంశమును వానిసోదరుఁడు గ్రహించి పూర్వోక్తప్రకారముతని భార్యగర్భిణియైయుండికొడుకునుగన్నపక్షమందా కొడుకునకీవలయును లేనిపక్షమందా సోదరుడే గ్రహింపవలయునుగాని భిన్నోదర భ్రాత సంస్మృత్యయైయున్నను వాఁడు గ్రహింపఁగూడదు ||

౧౩౭

మూ. { అన్యోదర్యస్తు సంస్మృత్యే నాన్యోదర్యోధనం హరేత్ | అ }
{ సంస్మృత్యపిచాదద్యాత్సంస్మృతో నాన్యమాత్మజః || ** }

వ్యా || ఇదానీం సంస్మృత్యువుత్రైస్వర్యా తే సంస్మృత్యి నోభిన్నోదరస్య సోదరస్య వా సంస్మృత్యి నస్సద్భావేకస్య ధనగ్రహణమితి వివక్షాయాం ద్వయోర్విభజ్య గ్రహణేకారణమాహ || అన్యోదర్య ఇతి || అన్యోదర్యస్సావతోఽన్యభ్రాతా సంస్మృత్యధనం హరేన్నపునరన్యోదర్యోధనం హరేదసంస్మృత్యే - అనే నాన్యయవ్యతిరేకాభ్యామన్యోదర్యస్య సంస్మృత్యేత్వంధనగ్రహణేకారణము క్తం - అసంస్మృత్యే త్యేతదుత్తరేణాపి సంబధ్యతే - అతశ్చ సంస్మృత్యపి సంస్మృత్యి నోధనమాదదీత - కోసాచిత్తతాపహ - సంస్మృత్యపికోదరసంస్మృత్యసోదర ఇతియావత్ - అనే నాసంస్మృత్యస్యాపి సోదరస్యధనగ్రహణే సోదరత్వంకారణము క్తం - సంస్మృత్యి త్యుత్తరేణాపి సంబధ్యతే - తత్రచ సంస్మృత్యు సంస్మృత్యే త్యధః - నాన్యమాత్మజః - అత్రైవశబ్దాధ్యాహారేణ వ్యాఖ్యానంకార్యం - సంస్మృత్య వ్యవ్యమాత్మజవివ సంస్మృత్యి నోధనం నాదదీతేతి - ఏవంచా సంస్మృత్యపిచాదద్యాదిత్యపిశబ్దశ్రవణాత్సంస్మృతో నాన్యమాత్మజవివేత్యవధారణనియమాదసంస్మృత్యసోదరస్య సంస్మృత్యభిన్నోదరస్యచ విభజ్య గ్రహణంకతావ్యమిత్యుక్తంభవతి - ద్వయోరపిధనగ్రహణకారణస్యైతైకస్య సద్భావాదేతదేవస్మృత్యేకతమనునా - విభక్తాస్సహదేవంతో విభజేరక పునర్యదితి సంస్మృత్యి విభాగం ప్రక్రమ్య ఏషాం జ్యేష్ఠః కనిష్ఠోవాహీయే తాంశప్రదానతః | మ్రియేతాన్యతరో వాపితస్య భాగోనలుప్యతే | సోదర్యావిభజేయుస్తంసమేత్యసహితాస్సమం | భ్రాతరోయేచ సంస్మృత్యే భగిన్యశ్చ సనాభయ ఇతి వదతైషాం భ్రాతృభాణాం సంస్మృత్యి నాం మధ్యే జ్యేష్ఠోవాక కనిష్ఠోవామధ్యమోవాంశప్రదానతో శప్రదానే | సార్యవిభక్తికస్తసిః - విభాగకాల ఇతియావత్ - హీయేతస్వాంశాద్భ్రాతృత ఆత్రమాంతరపరిగ్రహేణ బ్రహ్మహత్యాది నావామ్రియేత వాతవ్యభాగోనలుప్యతే - అతః పృథగుద్ధరణీయోన సంస్మృత్యి నపవగృహ్ణీయ రిత్వధః - తస్యోద్భృతస్య వినియోగమాహ - సోదర్యావిభజేయుస్తమితి - తముద్భృతభాగం సోగర్యాస్సు శూదాదరా అసంస్మృత్యే అపి సమేత్య దేశాంతరగతా అపి సమాగత్య సహితాస్సంభూయ నమమన్యానాథిక భావేన - యేచ భ్రాతరోభిన్నోదరా సంస్మృత్యైవైచ సనాభయో భగిన్యశ్చ విభజేయుస్తమం విభజ్య గృహ్ణీయ రితి స్మృత్యోధః ||

౧౩౮

తా || సంస్మృత్యయైనవాడు పుత్రులు లేక మృతుడై నపక్షమందు మాటుదల్లి కొడుకు సంస్మృత్యిగాను సహూ

సంస్మృత్యి యైయున్న భిన్నోదరుఁడును సంస్మృత్యిగాకయున్న సోదరుఁ

దరుఁడు సంస్మృత్యిగాకయుండి లేని వారతనిద్రవ్యమును సరిగాఁ బంచుకొనవలయుననుటకుఁ గారణమును జెప్పచున్నాడు || మాటుదల్లి కొడుకు సంస్మృత్యియైనపక్షమందు భ్రాతృధనమునుబొందునుగాని లేనిపక్షమందుఁబొందఁడు - ఏకోదరుఁడు సంస్మృత్యిగాకున్న నుధనమునుబొందును - ఇట్లు చెప్పటవలన భిన్నోదరునకుధనమువచ్చుటకు సంసగము

భూసుసమ భాగులగు కారణమనియ సోదరుసం సోదరత్వమే ధనగ్రహణకారణమనియ వేర్పడుచున్నది
మరు. సంస్కృష్టియైకభిక్షోకరుండుతానుమాత్రమే ధనమునుబొందగూడదు - ఇట్లుచెప్పట
పలనకొకకొకకి ధనగ్రహణకారణ మొకటొకటి యున్నది గనుక సంస్కృష్టియైకభి
క్షోదరుండును సంస్కృష్టిగాయోకోదరుండును సహముగాబండుకొనవలయుననియేర్పడుచున్నది - ఈయంశమును
నుష్కృత్యియందలిసంస్కృష్టివిభాగ ప్రకరణనుండుఁదేలుముగాఁజెప్పఁబడియున్నది - అదియెట్లున- సంస్కృష్టులైనభా
తలలోజ్యేష్ఠుఁడుగానివధ్యముండుగాని కన్యకుండుగాని విభాగకాలముండుఆశ్రమాంతరిస్సేకారముచేతఁగానిప్రస్తు
హత్యాదిపాతకములచేతఁగానిభాగమునకనమానంఁదై పోయిననువృత్తుఁడైననువానిభాగమునుసముదాయద్రవ్యము
నుండియొత్తియతఁసోదర భ్రాతలును సంస్కృష్టులగుభిన్నోదర భ్రాతలునుసహచరలైనభగినులును సహముగాఁ
బండుకొనవలయుండుగాని సంస్కృష్టులగుభిన్నోదరులుమాత్రమేగ్రహింపగూడదు(ఇదిపుత్రవత్సాద్యులులేనివానివి
షయమనివానుష్కృతివ్యాఖ్యానముండుఁదేలువఁబడియున్నది॥

౧౩౭

మూ. {క్షీబోధపతిత ప్రజ్ఞఃపంగురుత్వైర్లకోజడః । అంధో }
{వికిత్సర్వరోగాద్యాభతఁవ్యాస్ప్యుర్నిరంశకాః॥}

వ్యా॥ పుత్రపౌత్రవత్సాద్యుదిసంస్కృష్టినాయద్యాయగ్రహణము క్తం తస్యాపవాదమాహ ॥ క్షీబఇతి ॥ క్షీబ
ప్రతీయాప్రకృతిః- పతితోబ్రహ్మహోదిః- లజ్జఃపతితోఽన్యః- పంగుఃపాదవికలః ఉన్నైర్లకోవాతపి గ్రైక్షేష్టసన్నిపా
తగ్రహవేశలక్షణైరున్నాదై రభిభూతః- జవోవికలాంతఃకరణోహితాహితావధాఃకాక్షున ఇతియావత్ - అంధో
నేత్రేంద్రియవికలః- అవికిత్సర్వరోగోఽప్రతిసమాధేయగాజయత్నైదిరోగగ్రస్తః- ఆద్యశబ్దేనాశ్రమాంతరగతపి
తృద్యేష్ఠ్యుపపాతకిబధిరమూకనిరంద్రియాణాంగ్రహణం- యథాహవసిత్యః-అనంశస్తా శ్రమాంతరగతాఇతి- నా
రదోపి- పితృద్విత్పతితష్టండోయశ్చస్యాకౌపపాతికః। ఔరసాఅపినై తేంశంలభేరయే ప్రజాఃకుర ఇతి - మనురపి-
అనంశోక్ష్ణీ బపతితౌజాత్యంధబధిరోతథా। ఉన్నైర్లజడమూకాశ్చయేవకేదిన్నిరంద్రియాఇతి- నిగతమింద్రియంయ
స్తాద్వ్యాధ్యాదినాసరింద్రియః- ఏతేక్షీబాదయోనిరంశకాఃస్థాభాజోనభవంతి శేవలమశ నాచ్ఛాదనేన సోపణో
యాభవేయః- అభరణాత్పాతిత్యదోషః - సర్వేషామపితున్యాయంధాతుంశక్త్యావగీషితా । గ్రాసాచ్ఛాదనమ
త్యంతంపతితోహ్యదదద్య వేదితమనుస్తరణాత్ - అత్యంతంయావజ్జీవమిత్యభః- ఏతేషాంవిభాగా త్ప్రాగేవ దోష
ప్రాప్తావనంశత్వంవేదితవ్యం- నపునర్విభక్తస్య- విభాగో నైరకాలమప్యోవధాదినాదోషనిహారణే భాగప్రాప్తి
రస్త్యేవ- విభక్తేషుసతోజాతస్సవర్ణాయాం విభాగభాగిత్యనేనసమానన్యాయత్వాత్ - పతితాదిముపుంలింగమవి
వక్షీతమతశ్చపత్నీదుహితృమాత్రాదీనామపుత్రదోషమప్తే నానుశంశత్వంవేదితవ్యం॥

౧౩౮

తా॥ పుత్రౌమలును-భార్య మొదలగువారును-సంస్కృష్టులును దాయగ్రహణాభికారులున్నందుక పవాదమి
నుచెప్పుచున్నాఁడు ॥ నపుంసకుండును బ్రహ్మహత్యాదిపాతకములచేతపతితుఁడైన
నపుంసకత్వాదిదోషము వాండును- వానికిఁబుట్టినకొడుకులును- కాట్లులేనివాండును- వాతపి గ్రైక్షేష్టసన్నిపా
లుగల వారికి భాగాధికా తగ్రహవేశామ్యన్యకములంబొందినవాండును- తెలివిలేనివాండును - కన్నునానని
రములేదు - వారికిఁదక్కి- వాండును- ఔషధముచేతకవలంపఁజేయఁగూడనిరోగముగలవాండును- పిరు మొద
నవారుపోషింపవలయు- లగువారు భాగమునుబొందునభికారులులేనివారు - ఇచ్చట మొదలగువారనుటచేత
నాశ్రమాంతరమునుబొందినవాండును తండ్రితోఁబిరోధించుకొన్నవాండునుఉపపా

తకములఁజేసినవాండును చెటిలివాండును మూగవాండును రోగాదులచేతకంద్రియహానిబొందినవాండును భాగాగ్ని
లుగారనితెలియఁదగినది- ఇట్లువసిష్ఠ నారదమనుస్మృతులవలనఁబెరియవచ్చుచున్నది - ఈచెప్పఁబడినదాయాభికార
ములేనిచారినిదాయమునుబొందువారుయావజ్జీవమన్నవస్త్రములన్ని కాపాడవలయును-అట్లుకాపాడనివక్షుమందుఁ
బాతిత్యముసంభవించును- ఇట్లుమనుస్మృతియందుఁజెప్పఁబడియున్నది - వీరలకీచెప్పినదోషములు విభాగకాలమునకు
ముందున్నవక్షుమందే భాగాధికారములేకపోవునుగానివిభాగించుకొన్నపిదప నట్టిదోషములుసంభవించినను నారిభా

గములనన్మలపహరింపంగూడదు - విభాగముచేసుకొన్నపిన్నుట వారిరోగము మొదలగుదోషములొషభాదులచేతనివ
 టింజనపక్షమందట్టివారికివారి భాగమునుగడమవారు ముందు గ్రహించికొనియుండురుగనుక దానివలయును - పతి
 తాదులయందుంబుల్లింగము చెప్పుటపివక్షితుముగాదుగనుక భార్యకూతురుతల్లి మొదలగు స్త్రీలకయినట్టిదోషములు
 గలెనియున్నపక్షమందువారికిజేరగదా యముచేరదని తెలియవలయును ||

౧౩౮

మూ. బౌరసాఃత్రైత్రజాస్తైషాంనిదోషాభాగహరిణః || ౧౩౮౪ ||

వ్యా || క్లిబాదీనామనశతాత్తత్పుత్రాగ్రీనామప్యనంశత్వేప్రాప్తైశ్చమాహ || బౌరసాశ్చతి || తేషాంక్లిబా
 దీనామారసాఃత్రైత్రజావాపుత్రానిదోషా అంశగ్రహణవిరోధిక్లేబ్యాదిదోషరహితాభాగహరిణాంశగ్రాహి
 ణోభవంతి- తత్రక్లిబస్యత్రైత్రజఃపుత్రస్సంభవత్యస్యేషామారసాలపి - బౌరసత్రైత్రజయోగ్రహణమితరపు
 త్రపుత్రాసాథకం ||

౧౩౮౪

తా || నపుంసకాదులకు భాగములేదనుటచేత వారికొడుకులకును భాగములేదని ప్రాప్తముకాకా దీనిజెప్పుచు
 న్నాడు || ఆనపుంసకుడు మొదలగువారియారసపుత్రులను త్రైత్రజపుత్రులును దా
 నపుత్రసకాదుల యారస యగ్రహణమునకుబాధకములనిచెప్పబడిన దోషములు లేనివారై నపక్షమందువారి
 యేత్రైత్రజపుత్రులు నిర్దోషు కిందమతం ప్రులభాగమువచ్చును - నపుంసకునకు త్రైత్రజపుత్రుడు మాత్రముకలు
 లైనపక్షమందుం దమతం గునుతక్కినవారికారసులునుగలుగుదురు- బౌరసత్రైత్రజులనుటచేతనీయధికారము
 ప్రులభాగమునొందుదురు తక్కినపుత్రులకులేదనితాత్పర్యము ||

౧౩౮౪

మూ. సుతాస్తైషాంప్రభతవాన్యావదైవభతృసాత్యతాః || ౧౩౮౫ ||

వ్యా || క్లిబాదిదుహిత్యాణాంవిశేషమాహ || సుతాశ్చతి || ఏషాంక్లిబాదీనాంసుతాదుహితరోయావద్వివాహ
 సంస్కృతాభవంతి తావద్భరణీయాశ్చభ్రాతృసాగ్రాశ్చ ||

౧౩౮౫

క్లిబాదులకూతులబో తా || నపుంసకాదులకూతులవిషయమందువిశేషమునుజెప్పుచున్నాడు || ఈచెప్పబ
 పించి పెండ్లి సేయవలయు డినదాయాధికారము లేనివారికూతులనువివాహమగునంతవఱకు బోషించివారికి
 వివాహముచేయవలయును ||

౧౩౮౫

మూ. { అపుత్రాయోషితస్తైషాంభతవాన్యాస్సాధువృత్తయః |
 { ర్వాస్యావ్యభిచారిణ్యఃప్రతికూలాస్తథైవచ || ౧౪౦ || ** }

వ్యా || క్లిబాదిపత్నీనాంవిశేషమాహ || అపుత్రాశ్చతి || ఏషాంక్లిబాదీనామపుత్రాఃపత్న్యస్సాధువృత్తయస్స
 దాచారాశ్చేద్భతవాన్యాభరణీయాః- వ్యభిచారిణ్యస్తనిర్వాస్యాః- ప్రతికూలాస్తథైవనిర్వాస్యాభరణీయాశ్చ
 వ్యభిచారిణ్యశ్చేన్నపునఃప్రాతికూల్యమాత్రైణభరణమపినకతవ్యం ||

౧౪౦

తా || ఈచెప్పబడినదాయాధికారము లేనివారి భార్యలవిషయమందు విశేషమునుజె
 ప్పచున్నాడు || వీరిభార్యలబుత్రులు లేనివారిని సదాచారముగలవారిని బోషింపవ
 రి భార్యలు పతివ్రతలై లయును - వ్యభిచరించువారినింటనుండివెడలగొట్టవలయును - ప్రతికూలురాండ్రై
 యుండిరేనిభరణమీవలె. వ్యభిచారము లేకయున్నపక్షమందువెడలగొట్టిభరణమీవలయును ||

౧౪౦

మూ. { పితృమాతృపతిశ్రాతృదత్తమధ్యగ్న్యపాగతం |
 { ఆధివేదనికాద్యంవస్త్రీధనంపరికీర్తితం || ౧౪౧ || }

వ్యా || విభజేరంతుతాఃపిత్రోరిత్యత్రస్త్రీపుంసధనవిభాగంసంక్షేపేణాభిధాయ పురుషధనవిభాగోవిస్త
 రేణాభిహితఇదానిం స్త్రీధనవిభాగవిస్తరేణాభిధాస్యకతత్త్వరూపతావదాహ || పిత్రీరితి || పిత్రామాత్రావ
 త్యాభ్రాత్రాచయద్దత్తంయచ్చవివాహకాలే అగ్నావధిక్రత్య మాతులాదిభిదత్తం ఆధివేదక మాధివేదననిమి
 త్తం - అధివిన్నస్త్రీయైదద్యాదితివత్క్యమాణం - ఆద్యశబ్దేనరిక్తత్రయసంవిభాగపరిగ్రహాధిగమప్రాప్తమేతత్ స్త్రీ
 ధనంనున్వాదిభిరుత్తం స్త్రీధనశబ్దశ్చయోగికోసపారిభాషికః- యోగసంభవేపరిభాషాయా అయ్యుక్తత్వాత్ - య

త్పనమానునోక్తం- అధ్యగ్న్యధ్యావహనికంద త్తంచప్రీతికమణిః। భ్రాతృమాతృపితృప్రాప్తం వడ్విధంస్త్రీస
సంస్తృతమితిస్త్రీధనస్యవడ్విధత్వంతన్నూన్యసంఖ్యావ్యవచ్ఛేదాధికసంఖ్యావ్యవచ్ఛేదాయ-అధ్యగ్న్య
దిస్వరూపంచకాత్యాయనేనాభిహితః- వివాహకాలేయత్ స్త్రీభ్యోదీయతేహ్యగ్నిసన్నిధౌ। తదధ్యగ్నికృతంసద్భిః
స్త్రీధనంపరికిరతం॥ యత్పనలభతేనారీనీయమానాపితృగృహాత్। అధ్యావహనికంనామస్త్రీధనంతదుదాహృ
తం। ప్రీత్యాదత్తంతుయతి-ంచిచ్ఛత్సాన్యశ్శురేణవా। పాదవందనికంచైవప్రీతిదత్తంతదుచ్యతే। డాడయా
కస్యయావాపివత్కుఃపితృగృహేపివా। భ్రాతృస్సకాశాబ్జితోర్వాల్బంసాదాయికంస్తృతమితి॥ ౧౪౧

తా ॥ విభజేరంత్యతాఃపిత్రోః- అనుశ్లోకమందుస్త్రీపురుషధనవిభాగమునుసంక్షేపముగాఁజెప్పితరువారఁ
బురుషధనవిభాగమువిస్తరించిచెప్పఁబడెను-ఇకస్త్రీధనవిభాగమునువిస్తరించిచెప్పఁ
స్త్రీధనస్వరూపమును బోవుచుదానిస్వరూపమునుజెప్పచున్నాఁడు ॥ తంత్రిచేతఁదల్లిచేత భతఁచేతఁదోడ
దెలుపుట.
బుట్టినవానిచేతనీఁబడినదియు- వివాహకాలమందుమేనమామమొదలగువారు చదివిం
చినదియు - పెనిమిటిమరల వివాహము చేసుకొనుపక్షమందుఁ బూర్వభార్యకుధనమీ

వలయునని ౧౪౨ వ-శ్లోకమందుఁజెప్పఁబడునుగనుక అట్లుపెనిమిటిచేతనీఁబడినద్రవ్యమును - అప్రతిబంధదాయము-
క్రయము- సప్రతిబంధదాయము- ఒకనిదికానిదానిగ్రహించుట- నిధ్యాదులనుబొందుట-వీనివలనస్త్రీకివచ్చినద్రవ్య
మునుఈలాటిదిస్త్రీధనమనబడును। మనుస్తృతియందు-అధ్యగ్నికము-అధ్యావహనికము - ప్రీతిదత్తము - భ్రాతలి
చ్చినది- తల్లియిచ్చినది- తంత్రియిచ్చినదియనియట్లుస్త్రీధనమాటుతెఱంగులనుండుననిచెప్పటన్యూనసంఖ్యావ్యవచ్ఛే
దముకొఱకుఁగాని యధికసంఖ్యావ్యవచ్ఛేదముకొఱకుఁగాదుగనుక నిచటవడ్విధవ్యతిరిక్తస్త్రీధనమునుజెప్పటయా
మనువచనమునకు విరుద్ధంబుగాదనితెలియఁదగినది॥ అధ్యగ్నిమొదలగు వానిస్వరూపము కాత్యాయనులు చెప్పినరీతినీ
క్రిందఁజెలుపఁబడుచున్నది - వివాహవేశయం దగ్నిశూత్రునిసమీపమందుస్త్రీలకుఁజదివింపఁబడునది యధ్యగ్ని
కృతమనబడును- తంత్రియింటనుండిపిలుచుకొనిపోవునపుడు స్త్రీకిచ్చునట్టిధనమధ్యావహనికమనబడును- అత్తగా
రుగానిమామగారుగాని సంతోషముచేతనిచ్చినది నమసూరిందినపుడిచ్చినదియుఁబ్రీతదత్తమనబడును- పెండ్లియై
నదానికిఁగాని కానిదానికిఁగాని పెనిమిటిఁగానితంత్రియింటఁగాని యన్నదమ్ములైనను తల్లిదండ్రులైననిచ్చినది
సాదాయికమనబడును॥ ౧౪౧

మూ. బంధుదత్తంతథాశులగమన్వాధేయకమెవచ॥ ౧౪౧౪ ॥

వ్యా ॥ కించ-బంధుదత్తమితి॥ బంధుభిఃకన్యాయాతత్తమాతృపితృబంధుభిశ్చయదత్తం- శుల్కంయద్రవీ
త్వాకన్యాదీయతే- అన్వాధేయకంపరిణయనాదనుపశ్చాదాహితందత్తం- ఉక్తంచకాత్యాయనేన- వివాహాత్పర
తోయచ్చల్బంభత్వకులాత్ స్త్రీయా। అన్వాధేయంతతద్ద్రవ్యంలబ్ధంపితృకులాత్తథేతి - స్త్రీధనంపరికిరతమితి
గతేనసంబంధః॥ ౧౪౧౪

తా ॥ మఱియును గన్యకకుఆత్మబాంధవులచేతఁగాని పితృబాంధవుల చేతఁగాని మాతృబాంధవుల చేతఁగాని
యీఁబడినద్రవ్యంబును- వివాహమందుఁగన్యనిచ్చుటకుఁగాదీసికొన్నయోలియును-
ఇదియునుస్త్రీధనమె. వివాహసంతరము భర్తృపార్శ్వమువారిచేతఁగాని తంత్రిపార్శ్వము వారిచేతఁ
గానికన్యకీఁబడినద్రవ్యమును స్త్రీధనంబగును - వివాహసంతరము భర్తృపార్శ్వ
మువారుగానితండ్రిపార్శ్వమువారుగానియిచ్చినది యన్వాధేయకమనెడు స్త్రీధనమని కాత్యాయనులచేఁజె
ప్పఁబడియున్నది ॥ ౧౪౧౪

మూ. అతీతాయామప్రజసిబాంధవాస్తదవాప్నుయః॥ ౧౪౧౫ ॥

వ్యా ॥ ఏవంస్త్రీధనముక్వాతద్విభాగమాహ॥ అతీతాయామితి॥ తత్సూర్యోక్తంస్త్రీధనమప్రజసిఅనపత్యా
యాందుహితృదౌహిత్రీదౌహిత్రపుత్రపౌత్రీరహితాయాం స్త్రీయామతీతాయాం బాంధవాభిత్రాదయోవ
త్వమాణాగృణోతి ॥ ౧౪౧౫

సంతానహీనురాలై గతిం   తా|| ఇట్లు స్త్రీధనస్వరూపమును దెలిపి దానివిభాగించు క్రమమును జెప్పుచున్నాడు ||
 చిన స్త్రీ యొక్క ధనము   ఈ చెప్పబడిన స్త్రీధనమును తధనస్వామినియగు స్త్రీ - కూతులు - కూతులకూతు
 నాపెభర్త మొదలగువా   లు, కూతులకొడుకులు, కొడుకులు, కొడుకులకొడుకులు. లేక గతిం చినపక్షమందుంచి
 రుగ్రహింపవలయును.   న్నుటిగ్రంథమందుఁజెప్పబడెడుభతఁ మొదలగుబంధువులు గ్రహింపవలయును || *

మూ. { అప్రజస్త్రీనిధనంభతుఁ బ్రాప్తౌష్యదిషువత్పవ్యపిమహి ?
 త్యాణాంప్రసూతాచేచ్ఛేషేషుపితృగామితత్ || ౧౪౩ || }

వ్యా|| సామాన్యేనబాంధవాధనగ్రహణేఽధికారిణోదశిఁ తా ఇదానీంవివాహభేదేనాధికారిభేదమాహ|| అ
 ప్రజస్త్రీనితి|| అప్రజసః స్త్రీయాః పూర్వోక్తాయాః బ్రాహ్మదైవాషః ప్రాజాపత్యేషుచ తృషువివాహేషుభా
 ర్యాత్వం ప్రాప్తాయాః అతీతాయాః పూర్వోక్తంధనంప్రథమంభతుఁర్భవతి - తదభావేతత్ప్రీత్యాసన్నానాం స
 పిదానాంభవతి- శేషేష్యసురగాఢర్వరాతుసపైశాచేషువివాహేషు తదప్రజస్త్రీధనం పితృగామి మాతాపి
 తృగామి మాతావపితావపితరతాతాగచ్ఛతీతిపితృగామి - ఏకశేషనిధిస్త్రీయాంపిమాతుః ప్రథమంధనగ్రహణంపూ
 ర్వమేవోక్తం- తదభావేతత్ప్రీత్యాసన్నానాంధనగ్రహణం - సర్వేష్యేవవివాహేషు ప్రసూతా అపత్యవతీచేద్దు
 హిన్యాణాంతధనంభవతి- అత్రదుహితృశబ్దేనదుహితృదుహితరఉవ్యం తే - సాతౌద్దుహిత్యాణాంమాతుడుఁహి
 తరశ్చేషమిన్యత్రోక్తత్వాదతత్పమాతృధనం మాతరివృత్తాయాంప్రథమం దుహితరోగృహ్లాంతి - తత్రీచోధానూ
 ధానమనాయేఅనూధాగృహ్లాంతి తదభావేపరిణీతా - తత్రాపి ప్రతిష్ఠితాఽప్రతిష్ఠితా సమనాయే అప్రతిష్ఠితాగృ
 హ్లాంతి- తదభావేప్రతిష్ఠితా- యథాహగౌతమః- స్త్రీధనందుహిత్యాణామప్రతానామప్రతిష్ఠితానాంచేతి - తత్ర
 చశబ్దాన్ప్రతిష్ఠితానాంచ- అప్రతిష్ఠితాఅనవత్యానిధిఁనానా- పతచ్ఛుశులగవ్యతిరేకేణ - శులగసోదర్యాణామే
 వభవతి- భగినీశులగంతుసోదర్యాణామూర్ధ్వంమాతురితిగౌతమవచనాత్ - సర్వాసాం దుహిత్యాణామభావేదు
 హితృదుహితరోగృహ్లాంతి- దుహిత్యాణాంప్రసూతాచేదిత్యస్తాద్వచనాత్తాసాం భిన్నమాతృకాణాం విషమాణాం
 సమనాయేమాతృద్వారేణభాగకల్పనా- ప్రతిమాతృవాస్వవగేణభాగవిశేషఇతి గౌతమప్రరణాత్ - దుహితృదౌ
 హిత్రీణాంసమనాయేదౌహిత్రీణాంకించిదేవదాతవ్యం- యథాహమనుః- యాస్తాసాంస్వదుఁహితర స్తాసామపి
 యథాహతః | మాతామహ్యధనాతిగంచిత్ప్రదేయంప్రీతిపూర్వకమితి- దుహితృదుహిత్యాణామవ్యభావేదౌహి
 త్రీధనహరిణః- యథాహనారదః- మాతుడుఁహితరోభావేదుహిత్యాణాంతదన్వయితి- తచ్ఛబ్దేనసన్నిహితమ
 హితృపరామర్శాత్ - దౌహిత్రాణామభావేపుత్రాగృహ్లాంతి- తాభ్యముితేఽన్వయితిత్వత్వాత్ - మనురపి-
 దుహిత్యాణాంపుత్రాణాంచమాతృధనసంబంధందశయతి - జనన్యాంసంస్థితాయాంతు సమంసర్వే సహూద
 రాః | భజేరన్మాతృకంరిక్తంభగిన్యశ్చసనాభయితి - మాతృకంరిక్తంసర్వేసహూదరాస్సమంవిభజేరత్ - సనా
 భయోభగిన్యశ్చసమంవిభజేరన్నితిసంబంధః - నపునస్సహూదరాభగిన్యశ్చసంభూయవిభజేరన్నితిసంబంధః
 ఇతరేతరయోగస్యవ్యందైర్వకశేషాభావాదప్రతీతేర్విభాగకర్తృత్వా న్వయేనాపిచశబ్దోపపత్తయైః - యథా దేవద
 తైఃకృషింకుర్యాద్యన్యదత్తశ్చేతి - సమగ్రహణముదారభాగనివృత్త్యధింసోదరగ్రహణంభిన్నోదరనివృత్త్యర్థం
 అనన్యహీనజాతిస్త్రీధనంతుభిన్నోదరాపుత్రమజాతీయసవత్తుదుహితాగృహ్లాంతి- తదభావేచతదవ్యవస్థం - తథా
 చమనుః- స్త్రీయాస్తుయచ్ఛవేద్విత్తంపిత్రాదత్తంకథంచన | బ్రాహ్మణేతద్ధరేతరన్యా తదపత్యస్యనా భవేదితి-
 బ్రాహ్మణగ్రహణముత్తమజాత్యుపలక్షణం - అతశ్చానవత్యవైశ్యాధనంక్షత్రియైకన్యాగృహ్లాంతి | పుత్రాణామ
 భావేపాత్రాపి తామహీధనహరిణః రిక్తభాజోబియంప్రతికుర్వ్యురితిగౌతమప్రరణాత్ - పుత్రీపాత్రైర్వయం దేయ
 మితిపాత్రాణామపి తామహీబియంపకరణేఽధికారవిధానాచ్చ- పాత్రాణామవ్యభావే పూర్వోక్తభత్రాద
 యోబాంధవాధనహరిణః ||

తా || విడ్డులులేని స్త్రీయొక్క ధనమునకుబంధువులధికారులని పాథారణముగాఁజెప్పి
 బ్రాహ్మ్యద్యుత్తమవివా   యిప్పుడు వివాహ భేదముచే స్త్రీధనమున కెవరెవరధికారు లగుదురో వారినిఁజెప్పు

హృదయైస్త్రి విడ్డలులే
కగతించెనేని ఆపెధనమునకు
భక్తాగ్రములనికారులగుదురు.
ఆసురాదివివాహాధ్యయై
నస్త్రి విడ్డలులేక గతించెనేని
ఆపెధనమునకాపెమాతాపి
త్రాచులనికారులగుదురు.
విడ్డలు గల స్త్రి యొక్క ధన
మునకాపెమాతలు ముఖ్యా
నికారిణులు.

చున్నాడు || పూర్వోక్తవిధమైనధనముగల స్త్రి బ్రాహ్మణైవావకప్రాజాప
త్యముల నెదునాలుగువిధములవివాహములలోదేసితనై నఁ జెండ్లి యాడఁబడిన
దిగానున్నపక్షమందట్టి స్త్రి విడ్డలులేక మృతురాలైన నాపెయొక్క స్త్రిధనమా
పెభరణకువచ్చును - అతడు లేవకనుందరినిసన్నిహితజ్ఞాతులకువచ్చును. ఆపె
యాసురగాంధర్వరాక్షస ప్రకౌచ వివాహములచేతఁ జెండ్లి యాడఁ బడినదా
యెనాయాపెయొక్క ధనమాపెతల్లికి నాపెతల్లి లేవకనుందాపెతండ్రికినతఁ
డు లేవకనుందరినిసన్నిహితజ్ఞాతులకువచ్చును || ఆపె బ్రాహ్మణము మొదలుగా
గలయెనిమిదివిధములవివాహములలోదేసితనై నఁ జెండ్లి యాడఁబడినదై ననువిడ్డలు
గలదై నపక్షమందాధనమాపెకొమాదైలకుఁజేరును - ఇక్కడ గౌతమస్మృతి నను
సరించితల్లి యొక్క ధనము దిల్లిగడదినపిచ్చుటఁగూఁతులకువచ్చుననియు - వారిలోఁ
గొందఱు వివాహమైనవారును కొందఱు వివాహము కానివారునుగా నున్నపక్ష

మందువివాహముకానివారికివచ్చుననియు - అందఱు వివాహమైనవారై యున్నపక్షమందువారిలోవిడ్డలుగలదాక్షిణ్య
తెముందువిడ్డలు లేనిదాక్షిణ్యధనముగలదాక్షిణ్యముందు ధనము లేనిదాక్షిణ్యధికారవనియు నెఱుంగవలయును - ఈచె
ప్పినదిశుల్కవ్యతిరక్తస్త్రిధనవిషయము - శుల్కముగౌతమస్మృతిప్రకారముసోదరులకుఁజేరును - వారికివెనుకవావి

హృతులు లేని పక్ష మందు
హృతులహృతులు.

వారు లేనిపక్షమందు దౌహి
త్రులు.
వారు లేని పక్ష మందు పు
త్రులు.

వయమందుదల్లి కధికారము || ఎట్టిహృతులును లేవకనుందఁగూఁతులకూఁతుల
కుఁజేరును - అయితేవారుతమతల్లులపాళ్ల ప్రకారముపొందవలయును - అట్లుగౌత
మవచనమున్నది - హృతులునుగూఁతులహృతులు నున్నప్పుడు హృతుల హృతుల
కుఁగొంచెమేయివలయును - అట్లుమనువచనమున్నది || హృతులహృతులును లేని
పక్షమందుహృతులకొడుకులధనమునుబొందుదురు - అట్లు నారద వచనమందలి
తదన్వయశబ్దమందుదచ్చబ్దముచేతసన్నిహితదుహితలను బరామర్శింపఁగానేర్య
దును || దౌహిత్రులును లేవకనుందు కొడుకులధనమునుబొందనిధికారులగుదు
రు - మనుస్మృతియందునుదల్లిగతించినపిచ్చుట నాపెధనము నాపెగర్భమందుబు
ట్టినకొడుకులును గూఁతులును సరిగాఁబంచుకొందురనికొడుకులకును గూఁతులకును

దల్లి ధనమందుసంబంధము చెప్పఁబడియున్నది - ఇక్కడ సరిగాననఁగానుద్ధారాంశములేక యధియధామేకాధికారు
లునుకొడుకులును సరిగాఁబంచుకోవలయుననియధాముకాదు - కాఁబట్టిహృతులున్నపక్షమందువారందఱు సరిగాఁ
బంచుకొనవలయుననియు - హృతులు లేనిపక్షమందుకొడుకులందఱు సరిగాఁబంచుకొనవలయుననియుతాత్పర్యము - వి
డ్డలులేనితక్కువజాతి స్త్రియొక్క ధనమునాపెభరణకాపెకంటెను తమజాతి స్త్రియందుఁగలిగినకూతురుగ్రహింప
వలయును - ఆపె లేనిపక్షమందాపెసంతతివారయిన గ్రహింపవలయును. అట్లుమనువ

పుత్రులు లేనిపక్షమందు
పౌత్రులు.

వారును లేనిపక్షమందు
భత్రాదులు.

చనమున్నది || పుత్రులు లేనిపుడుపితామహియొక్క ధనమును పౌత్రులుపొందవల
యును - ధనమునుబొందు వారవృత్తీర్షవలయు ననెడుగౌతమసూత్రంబును పుత్రశా
త్రులవృత్తీర్షవలయుననుయాజ్ఞ వల్క్యవచనంబును ఈవిషయ మందుఁబ్రమాణము
లగును || పౌత్రులు లేనిపక్షమందుఁ బూర్వముచెప్పఁబడిన భరణ మొదలగువారధికా
రులగుదురు ||

౧౪౬

మూ. దత్వాకన్యాంహరణదండ్యవ్యయంబదద్యావృషోదయం || ౧౪౩౪ ||

వ్యా || స్త్రిధనప్రసంగేన వాగ్దత్తావిషయంకించిదాహ || దత్వేతి || కన్యాంవాచాదత్వాహరణాద్రవ్యానుబం
ధాద్యనుసారేణ రాజ్ఞాదండ్యయః - ఏతచ్ఛాపహరణాభావే - సతితుకారణే - దత్తానుపహరేత - న్యాయశ్రేయాం
శ్చేద్యరత్రజేదిత్యవహరాభ్యనుజ్ఞానాన్నదండ్యః - యవ్వవాగ్దాననిమిత్రవరేణస్వసంబంధినాంకన్యాసంబంధి

నాంనోపచారాః కథంధనంవ్యయాకృతంతత్సర్వంసోదయంసవృద్ధింకన్యాదాతావరాయదద్యాత్ ॥ ౧౪౩౪

తా ॥ స్త్రీధనమును జెప్పుచువాగ్దత్తకన్యావిషయమునుగొంచెముచెప్పుచున్నాడు ॥ కన్యకనిచ్చెదననివాదానముచేసిమరలఁబడినవానిప్రవ్యానుబంధాదులననుసరించిదండించివానివలన కన్యకను

వాగ్దత్తయైనకన్యకనీకతి వాదానముచేయుకాలమందుఁబెండ్లికొమారునకైనసెలవునువడ్డితోఁడిసియిప్పింపవలరుగఁ బడిన పక్షమందు యును - మరలఁబడుటకుఁగారణముగలిగి మరలఁబడినపక్షమందు (మంచివరుఁడువచ్చినప్పుడువాగ్దత్తయైనకన్యకనైననుమరలింపవచ్చునని) మరలఁబడ నభ్యనుజ్ఞయున్నదిగనుకదండింపఁగూడదు ॥ ౧౪౩౫ ॥

మూ. మృతాయాందత్తమాదద్యాశ్చురిశోధ్యోభయవ్యయం ॥ ౧౪౪ ॥

వ్యా ॥ అభకథంచిద్వాగ్దత్తాసంసారాత్ప్రీతిమేతతదాకింకతవ్యుతిత్యతహా ॥ మృతాయామితి ॥ యదివాగ్దత్తాకన్యామృతాతదాయత్పూర్వమంగుళీయాదిశుల్కంవావరేణదత్తం తద్వరఁజగదీతపరిశోధ్యోభయవ్యయం - ఉభయోరాత్మనఃకన్యాదాతుశ్చయోవ్యయస్తంపరిశోధ్యవిగణయావశిష్టమాదదీత - యత్తుకన్యామైమాతామహోదిభిదత్తంశిరోభూషణాదికంవాక్రమాయాతంతస్సహూదరాభ్రాతరోగృహ్నియః - రిక్తంమృతాయాః కన్యాయాఃగృహ్నియస్సదరాస్తదభావేమాతుస్తనభావేపితురితిబోధాయనస్తరణాత్ ॥ ౧౪౪

తా ॥ ఒకవేళవాదానముచేయఁబడినకన్యకవివాహముకాకయే మృతురాలైన పక్షమందు జరగవలసినదానిఁ

జెప్పుచున్నాడు ॥ వాదానముచేయఁబడినకన్యక మృతురాలైనపక్షమందు వాదానసమయమందుఉభయులకైనసెలవులనువరుఁడేపెట్టుకొనియోలిగావరుఁడేదైనచి్చియున్నపక్షమందుదానిమరలఁడిసికొనవలయును - కన్యకకు మాతామహాదులిచ్చినశిరోభూషణాదులేవైననున్నపక్షమందు వానినాపె సహూదరులుగ్రహింపవలయును - వారులేనిపక్షమందు తల్లియు నాపెలేనిపక్షమందుఁదండ్రియుగ్రహింపవలయును - ఇట్లుబోధాయనులుచెప్పియున్నారు ॥ ౧౪౪

మూ. { దుర్భితేధమకార్యచవ్యాధౌసంప్రతిరోధకే గృ }
{ శీతం స్త్రీధనంభర్రానస్త్రియైదాతుమర్హతి ॥ ౧౪౫ }

వ్యా ॥ మృతాప్రజస్త్రీధనంభర్యగామీత్యుక్తమిదానీంజీవంత్యాస్సప్రజాయాధనగ్రహణే క్వచిద్భర్తరప్యనుజ్ఞామాహ ॥ దుర్భితేధమిదుర్భితేకుటుంబరక్షణార్థే - ధమకార్యఅవశ్యకతవ్యే - వ్యాధౌదుర్విచికిత్సే - సంప్రతిరోధకేబంధిగ్రహణనిగ్రహణౌ - ప్రవ్యాంతరరహితః స్త్రీధనంగృహ్ణాభతానపునదాతుమహతి - ప్రకారాంతరేణాపహరణదద్యాత్ - భర్తవ్యతిరేకేణజీవంత్యాఃస్త్రియాధనంయేనకేనాపి దాయాదేనగృహీతవ్యం - జీవంతీనాంధనం స్త్రీణాంహరేయూర్బాంధనాయది - తాంచిష్ట్యాచోర్దదండేన ధామికఃపృథివీపతిరితిదండవిధానాత్ ॥ తథాపత్యోజీవతియః స్త్రీభిరలంకారోద్భతోభవేత్ - నతంభజేయదాయాదా భజమానాః పతంతితతిహోపగ్రహణాప్ ॥ ౧౪౫

తా ॥ విడ్డలులేకమృతయైన స్త్రీయొక్కధనమునుభర్యపొందుననిచెప్పఁబడియున్నది - ఇప్పుడు స్త్రీవిడ్డలుగలదైననుబ్రతికియున్నను ఆపెధనమునుగ్రహింపభర్యకొకానొకప్పుడధికారమును

స్త్రీవిడ్డలుగలదైబ్రతికి జెప్పుచున్నాడు ॥ యమమందుఁగుటుంబమునుభరించుటకును - అవశ్యమాచరింపవలసినధమములవాచరించుటకును - అసాధ్యవ్యాధిసంభవించియున్నప్పుడువలయువ్యయమునకును - బంధిభానామొదలైనవానిఁదప్పించుకొనుటకును - వేరేద్రవ్యములేనిభర్యస్త్రీధనమునుగ్రహింపవచ్చును - దానిమరలనాపెకీవలయుననునియమములేదు ॥ ఈచెప్పఁబడినహేతువులులేకగ్రహించినపక్షమందు మరలనీవలయును ॥ భర్తతప్పఁదక్కినదాయాదులెవరునుబ్రతికియుండు స్త్రీయొక్కధనమునుగ్రహింపఁగూ

దమ- అట్లు గ్రహించినవారిని దొంగల దండించురీతిని దండింప వలయుననియు నట్లు గ్రహించకవాడు పతితు లగుమరల యున్నతీయియును || ౧౪౫

మూ. { అధివేదనికస్త్రీయైరద్యాదాధివేదనికంసమం | ౧౪౬ |
త్రంస్త్రీధనియన్యైరదైత్యర్థంప్రకల్పయేత్ }

వ్యా || అధివేదనికస్త్రీధనము క్తంతదాహ || అధివేదనికః || యస్యాఃసరిపవాహస్సానివిన్నా - అధివిన్నాదా సాస్త్రీవతన్యైరధివిన్నస్త్రీయై - అధివేదనిక మానివేదనిమిత్తం సమంధనంయోచనం వేదనాథాన్యయాత్మతం తావద్దాత్ - యన్యైభతాన్యైశ్చ రేణవాస్త్రీధనంనచ త్రంవత్తైస్త్రీనతేఅధివేదనికస్యాథాన్యదాత్ - అధి శబ్దశ్చాప్రసమవిభాగవచనోభవతి - అతశ్చయానరాతర్హుర్వచ త్తమాధివేదనికసంభవతిరావజ్ఞేయమిగ్నం ||

తా || అధివేదనికముస్త్రీధనముచెప్పించెనుగనుక దానినివరించుచున్నాము || ఒకభార్యయుండగాపాటియొ కపెండ్లి చేసుకొనువాడాపెనుదానుగాని తనతండ్రిగాని స్త్రీధనమిచ్చుననుపక్ష మందప్పడుతానుజేసికొనుపెండ్లికంటె సెలవునగునోయంతప్రవృత్తముమందరిభార్య పెండ్లి చేసుకొనువాడా తుస్త్రీధనముగానివలయును - స్త్రీధనమిచ్చియున్నపక్షమందాధనమప్పటిపెండ్లికిసె లవగుధనముకంటె నెంతవరకువగలదిగానుండునోయంతప్రవృత్తమీవలయును || ౧౪౬

మూ. { విభాగనిహ్నవేజ్ఞాతిబంధసాక్ష్యనిలేఖనైః || విభాగ |
భావనాజ్ఞేయాగృహయేత్త్రైశ్చయాతైః || ౧౪౭ | }

వ్యా || ఏవంవిభాగముత్వాత్తత్సంబోధిణిణయహేతుమాహ || విభాగేతి || విభాగస్యనిహ్నవేఅపలాపేజ్ఞాతి భిషితృవ్యాదిభిర్బంధుభిర్మాతులాదిభిస్సాక్షిభిఃపూర్వోక్తలక్షణై ర్లేఖనవచవిభాగపత్రేణవిభాగవిభావనావిభా గనిణయోజ్ఞేయాజ్ఞాతవ్యః - తథాయాతతైఃపుథక్కృతైశ్చగృహయేత్త్రైశ్చ-కృష్యాదికార్యప్రవర్తనంపుథక్వృ థక్వంచమహాయజ్ఞానుస్థానంచ - నారదేనాపివిభాగలింగముక్తం - విభాగధర్మహంసంబోధాదాయాదానాం వినిణ యః || జ్ఞాతిభిర్భాగలేఖ్యసపుథకార్థ్యప్రవర్తనాత్ || భ్రాతృణామవిభక్తానామేకోధమఃప్రవర్తనతే | విభాగే సతిధర్మోపిభవేత్తైహంపుథక్వృథక్ || తథాపరాణ్యపివిభాగలింగాని తేనైవోక్తాని - సాక్షిత్వంప్రాతిభావ్యంచ దానంగ్రహణమేవచ | విభక్తాభ్రాతరఃకుర్యుర్నావిభక్తాఃకథంచనీతి || ౧౪౭

తా || ఇట్లువిభాగమునుజెప్పి యావిభాగవిషయమందుసంబోధముగలిగినపక్షమందు నిణయించుటకుగార ణములఁజెప్పుచున్నాడు || విభాగవిషయమునుసంబోధముగలిగినపక్షమందుసంబోధనం విభాగ మాయెనా లేదా డ్రిపెత్తండిమొలగుదాయాచలచేతను - మేనమామమొదలగుచుట్టాలచేతను - యను సంశయము దీరుట ముందుచెప్పించినట్లుగములులసాక్షులచేతను - విభాగపత్రముచేతను - చదివించుట మొదలగునవి వేటువేటుగాజరిగించియున్నపక్షమందువానిచేతను - ఇంట్లగు జాదులువేటువేటుగాజరిగింపుచున్నపక్షమందువానిచేతనువిభాగముయొక్కనిశ్చయముదెలియవలయు|| ఇత నారములుచెప్పియున్నవిభాగనిశ్చయహేతువులుదెలుపఁబడుచున్నవి || విభాగధర్మహంసంబోధముగలిగినపుడు - జ్ఞాతుల చేతను విభాగపత్రముచేతను - వేల్వేరవ్యాపారములయందుప్రవర్తించుటచేతను నిశ్చయముచేయవలయు - మఱి యవిభాగముచేసుకొననిభ్రాతలకుధర్మమొకటిగానుండును - విభాగముచేసికొన్నపిమ్మటనఁజేయున్న - భ్రాతలు విభక్తులైనవారొకరికొకరుసాక్షులగుదురు పూటకాపులగుదురు - ఇత్తురుపుచ్చుకొందురు - ఈకార్యములవిభక్తుల కుజరుగవుగనుక నిట్టికార్యములచేతనువిభాగనిశ్చయమునుదెలియవలయును || ౧౪౭ ||

సీమావివాదప్రకరణము.

మూ. { సీమోవివాదేత్తేత్రస్యసామంతాస్థవిరాదయః | గోపాస్సీమాకృషాణాశ్చ
సర్వేచవనగోచరాః || నయేయ రేతేసీమాసంస్థలాంగారతువద్రుమైః | సేతు
పల్లీకనిమాన్యైత్యాద్యైరుపలక్షితమ్ || ౧౮౯ || ***** }

వ్యా || అథునాసీమావివాదనిర్ణయఉచ్యతే || సీమాశ్చతి || గ్రామద్వయసంబంధినఃత్తేత్రస్యసీమోవివాదేతతైకగ్రామాంతర్యతిత్తేత్రమర్యాదావివాదేచసామంతాదయః - స్థలాంగారాదిభిః పూర్వకృతే సీమాలక్షణైరుపలక్షితాంవిహితాంసీమాంనయేయిర్నిశ్చినుయః - సీమాత్తేత్రాదిమర్యాదా-సాచతుర్విధా- జనపదసీమాగ్రామసీమాత్తేత్రసీమాగృహసీమాచేతి - సాచయథాసంభవంపంచలక్షణా- తదుక్తంనారదేన-ధ్వజసీమత్ప్రసీచైచనైధానిభయవజ్జితా | రాజశాసనసీతాచసీమాపంచవిధాస్త్వతేతి- అస్యాథ-స్పష్టిక్రియతే-ధ్వజసీమత్తేదిలక్షణా- వృత్తాదీనాంప్రకాశకత్వేనధ్వజతుల్యత్వాత్ - మప్సిన్వసీసలిలవతీ - మత్స్యశబ్దస్యస్వాధారజలలక్షకత్వాత్ - నైధానిధానవతీ- నిధానంతుషాంగారాదిని- తేషాంనిఖాతత్వేననిధానతుల్యత్వాత్ - భయవజ్జితాలక్షణప్రత్యథివరస్పరసంప్రతిపత్తినిమితా- రాజశాసనసీతాజ్ఞాతృవిహితభావెరాజేచ్ఛయానిమితా- ఏవంభూతాయాష్టోధావివాదస్సంభవతి - యథాహకాత్యాయనః- ఆధిక్యంన్యూనతాచాంశేలస్థినాస్థిత్యమేవచ | ఆభోగభుక్తిసీమాచషడ్భువాదస్యహేతవశ్చతి - తథాహి - మమాత్రపంచవర్తనాయాభూమే రధికాభూరస్థితీకేనచిదుక్తేపంచనివర్తనైవనాధికేత్యాధిక్యేవివాదః-పంచనివర్తనామదీయాభూరిత్యుక్తేన-తతోన్యూనైవెతీన్యూనతాయాం- పంచనివర్తనోమమాంశభిత్వైలస్థైవాంశఃకేతుప్రదేశాంతరేవతతభిన్యస్థిత్యవివాదః-పంచనివర్తనోమమాంశభిత్వైలంశవివనాస్థితినాస్థిత్యవివాదః - మదీయాభూఃప్రాగవిద్యమానభోగైవానేనభుజ్యతభిత్వైతేన-సంతతాచిరంతస్యేవమమభుక్తిరిత్యభోగభుక్తౌవివాదః- ఇయంమర్యాదేత్యయంచసీమావివాదభితిషట్ప్రకారవివవివాదస్సంభవతి - షట్ప్రకారేపిభూవివాదేత్రుత్వద్ధాభ్యాంసీమాయాలపి నిణీయమానత్వాత్సీమానిర్ణయప్రకరణేతస్యాంతర్భావః || సమంతాద్భువాస్సామంతాశ్చతస్పృషుదిత్వసంతరాగ్రామాదయస్తేచప్రతిసీమంవ్యవస్థితాః- గ్రామోగ్రామస్యసామంతఃత్తేత్రంత్తేత్రస్యకీర్తితం | గృహంగృహస్యనిర్దిష్టంసమంతాత్పరిరభ్యహీతికాత్యాయనవచనాత్ - గ్రామాదిశబ్దేనతత్రిత్యాఃపురుషాఃలక్ష్యంతే గ్రామఃపలాయతభితియథా-సామంతగ్రహణంచతత్సంసక్తాద్యుపలక్షణార్థం- ఉక్తంచకాత్యాయనేన - సంసక్తకాస్తుసామంతాస్తత్సంసక్తాస్తథోత్తరాః | సంసక్తసక్తసంసక్తాఃపద్మాకారాఃప్రకీర్తితాశ్చతి || స్థవిరావృద్ధాః- ఆదిగ్రహణేనమాలోఢ్యతయోగ్రహణం- వృద్ధాదిలక్షణంచతేనైవోక్తం - విష్ణుద్వమానంయైవృష్టతతాగ్ర్యంతద్గుణాన్వితైః | వృద్ధాచాయదివాఽవృద్ధాస్తేతువృద్ధాఃప్రకీర్తితాః | యేతత్రీపూర్వంపామంతాఃచశ్చాద్దేశాంతరంగతాః | తన్ములత్వాత్తుతేమాలాబ్ధిపిభిఃపరికీర్తితాః | ఉపశ్రవణసంభోగకార్యాభ్యానోపవిహితాః | ఉద్ధరంతిపునర్యన్తాదుద్ధృతాస్తేతతస్సృతాశ్చతి- గోపాగోచారకాః- సీమాకృషాణాస్సీమాసన్నిహితత్తేత్రీకవకాస్సర్వేచవనగోచరావనచారిణోవ్యాధాదయః - తేచమనునోక్తాః- వ్యాధాంచ్చామనకాగోపాతైవతాన్ములభాతకాః | వ్యాశగ్రామగోమంఛవృత్తీనన్యాంశ్చవనగోచరాని- స్థలమన్నతోభూప్రదేశః- అంగారోగ్నేరుచ్ఛిష్టం- తుషాధాన్యత్వచః-ద్రుమాన్యగ్రోధాదయః- సేతుజలప్రవాహబంధః- చైత్యంపాషాణాదిబంధః- ఆద్యశబ్దేనవేణువాలుకాదీనాంగ్రహణం- వితానిచప్రకాశాప్రకాశభేదనద్విప్రకారాణి - తథాచమనుః- సీమావృత్తాంస్తుకృతస్థి - స్పష్టికింశుకాః | శాల్మలీతాశసాలాంశ్చక్షీరిణశ్చైవపాదపాః | గుల్మస్వేణుంశ్చవివిధాంచ్చ - పల్లీస్థలానిచ | శరణగుంజకగుల్మంశ్చతథాసీమానశ్చతి | తటాకాన్యదపావానివాప్యఃప్రప్రవణానిచ | సీమాద్ధోలిషుకార్యాణిదేవతాయతనానిచేతి- ప్రకాశయాపాణి - ఉపచ్ఛన్నానిచాన్యానిసీమాలింగానికారయేత్ | సీమాజ్ఞానేనృణాంవీత్యునిత్యం లోకేవివర్యయం | అత్తనోస్థీనిగోవాలాంస్తుమన్యుస్తకపాలకాః | కరీమవిష్టకాంగారశకరావాలుకాస్త్రథాయానిచైవంప్రకారాణికాలాదుభిమిర్షభక్షయేత్ | తానిసంధిషుసీమాయా అప్రకాశానికారయేత్ | ఏతైలింగైర్మ

యేత్సీమాం రాజావివదమానయోరితి ప్రచ్ఛన్నలింగాని-చిత్రైశ్చ కాశాప్రకాశరూపైలింగై సామంతాదిప్రదశి-తై
స్సీమాం ప్రతివివదమానయోస్సీమానిణాయంతుర్యాద్రాజాః ॥ ... *
తా ॥ పాలి మేరతగువుదీర్ఘవిధమును జెప్పచున్నాడు ॥ పాలి మేరయనఁగా భూమి మొదలై నవానియెల్ల - అది - దే

శము నెల్ల యనియు - గ్రామము నెల్ల యనియు - పాలము నెల్ల యనియు - ఇంటియెల్ల యని
ఎల్ల తగువునందు సామం యు నాలుగువిధములనుండును - దానికి- ధ్వజిని- మత్స్యిని- నై ధాని-భయవజ్జిత-గాజ
తాదులవల్ల దానిశ్చయ శాసనసీత-అనియయిచు విధముల లక్షణములు నారదుల చేఁజెప్పఁబడియున్నవి - అందుచే
ము నెటుఁగవలయు. ఖ్లు మొదలయినయన్నతవిహ్నములుగలదిధ్వజిని- కొలఁకులుమడుగులు మొదలయినజల
చిహ్నముగలదిమత్స్యిని - పొట్టుబొగ్గు మొదలై నవానిపాతరలుగలది నై ధాని- అథిశ్ర

త్యర్థులు సన్నతించియెర్పఁబడుచున్నది భయవజ్జిత ఎటిఁగినవారును గుఱుతులును లేనియపుడు రాజుతనదిక్తముచొప్పు
సనిణాయించినది రాజశాసనసీత ॥ ఇట్టి దానికి వివాదములాఱు తెఱంగుల సంభవించును - వాని భేదములు కాత్యాయనోక్త
ప్రకారమిక్రిందఁ దెలుపఁబడుచున్నవి ॥ ఒకఁడు నాకికొడనై దునివతఁనములకంఠెనధికముగా భూమియున్నదని చెప్పి
గామటియొకఁడయి దునివతఁనము లేకానియధికము లేదన్ననది యాధిక్యవిషయమైనవివాదము । ఒకఁడు నా భూమియై
దునివతఁనముల ప్రమాణముగలదని చెప్పఁగామటియొకఁడంతకంఠెఁ దక్కువయని చెప్పిన నదిన్యూనతావిషయమైనవి
వాదము । ఒకఁడు నాకిచటనుదునివతఁనముల ప్రమాణముగల భాగమున్నదని చెప్పఁగా మరియొకఁడు వీనిభాగమిచ
టఁగాదుమటియొకచోటనున్నదని చెప్పిననదియ స్తిత్వవివాదము । వీనికిపా లేదన్ననది నా స్తిత్వవివాదము । ఒకఁడి
దినా భూమియితనికిముందనుభవము లేదిపు డాక్రమించుకొనియనుభవింపుచున్నాడని చెప్పఁగామటియొకఁడు బహుదిన
ములనుండి నేనేయనుభవింపుచున్నానన్నదియభోగభుక్తి విషయవివాదము । ఇదియెల్ల యనియొకచోటునగుపఱచివ్య
వహరించినది సీమావివాదము । ఇట్లూరు విధముల సంభవించు భూవివాదములయందును పర్యవసానమందు పాలి మేరయు
నేర్పలుపఁబడునుగనుక నన్ని యుసీసీమావివాదమందేయంతర్భూతములగును ॥ ఈవివాదములయందు సామంతాదుల
వలసనిణాయము నెటుఁగవలయును - సామంతులనఁగా గ్రామమునకా గ్రామపునలు ప్రక్కలయెల్ల లవెంబడియుండు
గ్రామముల వారనియు - ట్రేత్రమునకా ట్రేత్రము నలు ప్రక్కలయెల్ల లవెంబడియుండు ట్రేత్రముల వారనియు - గృహము
నకిటుగుపొటుగిండ్ల వారనియుఁగా త్యానవచనమందు వివరింపఁబడియున్నది - ఇచ్చట సామంతుల గ్రహించుటయు పల
తుణార్థముగనుక కాత్యాయనోక్త ప్రకారము ఉత్తరపద్మాకారవృద్ధ మాలాద్ధృతులను గ్రహింపవలయు - కాబట్టి
పాలి మేరతగువునందు వివాదవిషయమయిన గ్రామ ట్రేత్రాదులకుఁ జేరినట్లు నాలుగు ప్రక్కలనుండు సామంతుల నెడు
వారును - వారి కావలనుండును శ్చరుల నెడు వారును - వారి కావలనుండు పద్మాకారుల నెడు పారును - ఆ పాలి మేరయేర్పాటు
ను లేస్సగా నెటిఁగినవృద్ధుల నెడు వారును - పూర్వమా భూమికిఁ జుట్టు ప్రక్కలనుండి పిమ్మట మటియొకచోటికిఁ బోయి
యుం డెడవకాలుర నెడు వారును - పాలి మేరయొక్క రీతిని సామంతుల వలసనిని దానియనుభవము మొదలగు వాని నెల్లఁ దెలి
సికొనియాడెట్లు నేర్పాటు చేసిన డ్ధృతుల నెడు వారును - పసుల మేపు వారును - పాలి మేరదగ్గి రిభూముల దున్ని పయిరు పే
ట్టు వారును - ఎల్ల గ్గరియడవులయందుండు వారును - అనఁగా మనువు చెప్పిన రీతిని బోయవాండ్రును - పఠులు వేటకాండ్రు
ను - బెల్లలును - పట్ల వృద్ధులను - పాముల బట్టు వారును - పరిగెయేరుకొను వారును - మఱియు ఫలపుష్పాదులకొ
టకచ్చటియడవులలోఁ దిరుగుచుండు వారును - ఈలాటి వారి చేతఁ జూపింపఁబడిన - మిట్టి బొగ్గులు పొట్టు చెట్టులు అనక
ట్టి పుట్టి పల్లము ఎముకలు తాతితిన్నె జెదురుగుములు ఇసుక ఇవి మొదలయిన పూర్వపుగుఱుతులవలన ప్రభువు పాలి మే
రనునిశ్చయింపవలయును ॥ ఈ పాలి మేరగుఱుతులు ప్రకాశములుగాను ప్రచ్ఛన్నములుగాను రెండు తెఱంగులనుండును ।
వానివివరము మనూక్త ప్రకారమిక్రిందఁ దెలుపఁబడుచున్నది - పాలి మేరకుగుఱుతుగా మఱి చెట్లను రాగి చెట్లను మోడు
గి చెట్లను బూరుగ చెట్లను త్రాటి చెట్లను ఏపి చెట్లను - మఱియు అత్తి చెట్లు మొదలయిన పాలుగల చెట్లను వేమరుగువను

తాంసీమాతత్ప్రదేశితసకలలింగసంయుక్తాంసాత్మ్యాది నామాన్వితాంచావి స్మరణార్థంపత్రేనమారోపయేత్ ఉ
 క్తంచమనునా తేవృష్టాస్తయథాబ్రూయస్సమస్తాస్సీమ్నినిణాయం । నిబద్ధీయాత్తథాసీమాంసర్వాంస్తాంత్రైవ
 నామతత్ప్రతి-ఏతేషాంసాక్షీ సామంతప్రభృతీవాంసీమాచంక్రమణాది నాదారభ్యయావత్ప్రవక్షంరాజదై వికవ్యసనంచే
 న్నోత్పద్యతే-తదాతత్ప్రదర్శనాత్సీమానిణాయః-అయంచరాజదై వికవ్యసనావధిఃకాత్యాయనేనోక్తః-సీమాచంక్ర
 మణేకోశేపాదస్సర్వేతతైవచ । త్రిపక్షపక్షసప్తాహందై వరాజికమివ్యతత్ప్రతి॥

తా॥గుఱుతులులేనియపుడును- ఉన్నగుఱుతులుసందిగ్ధములుగానుండవచ్చునుపాలిమేరనునిణాయించుమపా
 యమునుజెప్పచున్నాడు ॥ పూర్వముదెలుపబడినచుట్టుప్రక్కలనుండు సరిగ్రామ
 గుఱుతులులేకున్నను- ఉండి ములవారు-సలుగురుగాని యెనమండ్ర గాణపదుగురుగాని యెట్టినివస్త్రమాల్యముల
 సందిగ్ధములుగానున్నను-ఎల్ల నుధరించుకొనిమంటిపెళ్లనుదలనుబెట్టుకొనియెల్లనుద్రోక్కిచూవవలయును - సామం
 నునిణాయించునుపాయము తావాయనివికల్పముగాజెప్పటవలన - మనుస్మృతియందుజెప్పబడినప్రకారము
 ముందుసాత్ములనువిచారించవలయుననియభిప్రాయమాచున్నది మనువుసీమావివాద
 మందుసాత్ములవలననేనిశ్చయమునెఱుంగవలయుననిమొదటజెప్పితరువాతసాత్ములులేనియప్పుడాత్మేత్రమునకునాలు
 గుప్రక్కలనుండువారైనఁబరిశుద్ధులైనసీమానిగ్ధయముజేయవలయుననిచెప్పియున్నాడు॥ఆచుట్టుప్రక్కలవారులేనపుడు
 వారికావలనుండువారునువారులేనియపుడువారికావలనుండువారును- వీరెవరునులేనియపుడుపూర్వముచుట్టుప్రక్క
 లనుండియప్పుడుదేశాంతరముననుబోయియుండువారును- బహుదినములనుండిదానివయినముచక్కగాఁదెలిసినవారు
 ను-పూర్వముదానివయినమువిచారింపియొకయేర్పాటుచేసినవారునువీరుక్రమంబునముందుచెప్పబడినవారులేనపుడు
 వెనుకజెప్పబడినవారువడ్డిధర్మావివాదములయందును నిణాయకతలగుదురనికాత్యాయనవచనమువల్లఁదెలియవ
 చ్చుచున్నది-ఈచుట్టుప్రక్కలవారుమొదలగువారుమొదటజెప్పబడినవారెందఱుండవలయునని చెప్పబడిరోరేడవ
 తరగతెవారంతకురెండంతలసంఖ్యగలవారుగాను ఆపివ్వితితరగతివారుమూడంతలసంఖ్యగలవారుగా నుండవలయు
 అట్లుస్మృతియున్నది- అట్టిసాత్ములుసామంతులుమొదలగువారుపాలిమేరను దొక్కియగువలయునపుడు వారివారిశపథ
 ములచేతనొట్టుపెట్టుకొనియనఁగాఁబ్రమాణవాక్యములఁ జెప్పియాపిన్నటనెల్లదొక్కివలయును - అట్లుమనుస్మృతి
 యందుజెప్పబడియున్నది - ఇక్కడ (సీమాంసశ్లేషః) అనిబహువచనముండుటచేత నిగ్ధఱుకూడదని యెఱుంగవల
 యునెకానియొకఁడుగూడదనియెంచఁగూడదు - నారదస్త్యతీయందొకడైనఁగూడుననిసమ్మతీయున్నది - నరుఁడొకఁ
 డునన్నికగలవాడైననుబోలిమేరనునిణాయించఁగూడదీ, కార్యముగొప్పదిగనుకఁబెక్కండ్రయందుండఁదగినదియనునీ
 నిషేధమువాదిప్రతివాద్యభయసమ్మతుఁడునుధర్మవేదియుఁగానివానివిషయమనివ్యవస్థచేయవలయును॥ గుట్టమొద
 లగుగుఱుతులులేనియపుడుసాత్ములుచుట్టుప్రక్కలవారుమొదలగువారికి పాలిమేరదెలియ మఱియొక యుపాయము
 నారదవచనముండుజెప్పబడియున్నది అదియెట్లని- నదీప్రవాహముచేతనపహరింపబడినగుఱుతులుచోటువిడిచి
 లఁగిపోయినను స్వరూపముచెడిపోయినను పూర్వమాగుఱుతులున్నతావుగ్రామమునకింతదూరమనిగాని మఱియొకవి
 థంబునగాని యాగుఱుతులున్నతావునూహించుటవలనను- ప్రత్యక్షియెదుటను విచారింపఁగానేర్పడిననూత్నేండ్లకు
 మించినయనుభవమువలననుపాలిమేరనునిశ్చయింపవలయును॥ బృహస్పతివచనమందాభూమియొక్కప్రాప్తినిదానివ్ర
 మాణమును దానియనుభవమునుదానిప్రాప్తికాలమును దానిపేరునాప్రదేశమునుగుఱుతునుదెలిసినవారావిషయమం
 దుసాత్ములుగావలయుననివిశేషముదెలుపబడియున్నది-ఇట్టిసాక్షీసామంతాదులచేతఁబ్రమాణవాక్యములు మొదలైన
 విచేష్టింపిసాక్ష్యమునురాజువిననప్పుడుకులమువారిసీగ్రామమువారిని - అధికప్రత్యభూలను నేదుటమంచుకొనియె
 ల్లగుఱుతులవినవలయుననిమనుస్మృతియందున్నది- అట్లువిచారింపబడు సాత్ములుసామంతులుమొదలగువారికయభి
 ప్రాయముగా నెల్లయొక్కనిణాయమును జెప్పవలయును- వారునిణాయించినపాలిమేరమవారుచూపినగుఱుతులతోడ

నాసాక్షిసామంతాదులపేళ్లతోడఘటువకుండుటకై పత్రికయందు వ్రాయించవలయును-అట్లుమనువచనమున్నది॥ ఈ సాక్షులుసామంతులుమొదలగువారి కెల్ల య్రోక్తి-నదిసముమొదలుకొనిమూడు పక్షములలోపలననగానలువదియైదుది నములలోపలరాజికదై వికోపత్రవముసంభవించనిపక్షమందేవారునిణయించిన ప్రకారమెల్లస్థిరపఱచఁదగును - అట్లు క్రాత్యాయనవచనమున్నది॥

మూ అన్యతేతువృధద్వంద్యా రాజ్ఞామధ్యమసాహసమ్॥ ౧౫౦౪॥

వ్యా ॥ యదాత్వమిషాముక్తసాక్ష్యవచసాంత్రిపత్రాభ్యంతరేరోగాది దృశ్యతేఅధవా ప్రతివాదినిదిష్టా భ్యధికసంఖ్యాగుణసాక్ష్యంతరవిరుద్ధవచనతా-తదా తేమృషాభాషితయాదండనీయాస్తదాహ॥అన్యతేత్వితి॥ అన్యతేమి థ్యావాదనేనిమిత్తీభూతేసతినర్వేసామంతాఃప్రత్యేకంమధ్యమసాహసేనచత్వారింశదధికేనపంచశతేనదండనీయా స్సమంతవిషయతాచాస్యసాక్షిమాలాదీనాంస్తృత్యంతరేదండంతరవిధానాదవగమ్యతే- తథాచమనుః-యథోక్తే ననయంతస్తేపూయంతేసత్యసాక్షిణః॥ విపరీతంనయంతస్తదాప్యాస్సృద్వికశతందమమితి-నారదోపి- అధచేదన్యతం బ్రూయుస్సమంతాస్సీమ్నిణయె॥ సర్వేవృధకృద్ద్వంద్యా రాజ్ఞామధ్యమసాహసమితి - సామంతానాంవధ్యమ సాహసందండమభిధాయ- శేషాశ్చేదన్యతం బ్రూయిర్నియుక్తాభూమికమణి॥ప్రత్యేకంతుజఘన్యాస్తేవి నేయాఃపూ ర్వసాహసమితి- తత్సంసక్తాదిమప్రథమసాహసముక్తవా-మాలాదీనామపితమేవదండమాహ - మాలవృద్ధాదయ స్త్వస్యేదండగత్యావృధకృద్ధక॥ వినేయాఃప్రథమేనైవసాహసేనాన్యతేస్థితాఇతి- ఆదిగ్రహణేనగోపశాకునికవ్యా ధవనగోచరాణాంగ్రహణం-యద్యపిశాకునికాదీనాంపాపరతత్వాల్లింగప్రదేశసవోపయోగోన సాక్ష్యాత్ప్రమాణియై- తథాపిలింగదేశసవవమృషాభాషిత్యసంభవాద్దండవిధానముపపద్యతేవివ-అన్యతేతు వృధద్వంద్యాత్యేతద్దండవి ధానమజ్ఞానవిషయం-బహూనాంతుగృహీతానాంసంసర్వేనిణయంయది॥ కుర్యుర్భయాద్వాలాభాద్వాదం ధ్యాస్తూ త్తమసాహసమితిజ్ఞానవిషయసాక్ష్యాదీనాంకాత్యాయనేనదండంతరవిధానాత్ - తథాసాక్షివచనభేదేష్యయమేవ దండస్తేనైవోక్తః-కీర్తితేయదిభేదస్వాద్వంద్యాస్తూత్తమసాహసమితి-ఏవమజ్ఞానాదినాన్యతవచనేనసాక్ష్యాదీదండ యిత్యాపునస్సీమావివాదఃప్రవతయితవ్యః-అజ్ఞానోక్తాదండయిత్యాపునస్సీమాంవివాకమేదిత్యుక్తా-త్యక్తాదుష్టాం స్తుసామంతానన్యాన్కైలాదిభిన్నహ॥ సమ్మిత్ర్యకారమేత్సీమామేవంధమవిదోపదురితీనిణయప్రకారేనైవోక్తః॥

తా ॥ సాక్ష్యమువలికినవారికినలువదియైదుదినములలోపలరోగాదులుగలిగిననుప్రతివాదిజేర్పఱచుకొన్నయితర

సాక్షులువీరికంటెనధికసంఖ్యగలవారై గుణాధికులైయుండి వారిమాటచేతవీరుచె

ఎల్లతగవునందబద్ధమాడిన ప్పినదివాస్తవముగాదనియేర్పడినను అట్లబద్ధమాడినసామంతాదులదండంపవలసినకర్త
సాక్షిసామంతాదుల దం మమునుజెప్పుచున్నాడు ॥ సీమావివాదమందబద్ధమాడిన సామంతులకందఱకునువే
డించుకర్తము. త్తేజవినుటనలువదిపఱములదండనము విధింపఁదగినది ॥ సాక్షులుమాలులుమొదల
గువారికితరస్తృతులయందితరదండనముచెప్పియుండుటవలనఈదండన సామంతుల

కనితేలియవచ్చుచున్నది-మనుస్తృతియందుసాక్షులుసరిగా నెల్లనుదెలిపినఁబరిశ్రద్ధలగుదురనియుచ్యత్యస్తముగాఁదె
లిపిననిన్నూరుపఱములదండనకుఁదగినవారగుదురనియుఁజెప్పఁబడియున్నది ॥ నారదులునుబొలిమేరనునిణయించునపు
డుసామంతులబద్ధముచెప్పినపక్షమందువీనూటనలువదిపఱములదండనముచెప్పివారి కావలనుండువారు మొదలగువారు
తప్పుగాఁజెప్పినవిషయమందునుచూలురువృద్ధులుమొదలగువారు రబద్ధముచెప్పిన విషయమందును వేర్వేర ప్రథమసాహస
మేదండనముచెప్పియున్నారు ॥ మొదలగువారనుటచేతఁబనులఁగాచువారును బక్షి వేటాడువారును బోయలును ఆ
డవులలోఁదిరుగు రు సనిగ్రహింపవలయును - పక్షి వేటగాండుమొదల పవారుపాపరతులగుటవలన వారుగుఱుతులన
గుపఱువవచ్చునేగానియెల్లనునిణయింపఁగూడదు-చిననాగుఱుతులవ్యత్యాసముగానగుపఱుచినపక్షమందువారికినిదండ
నముతగును-అబద్ధమాడినప్పుడువేర్వేరమధ్యమసాహసద్దండనముచేయవలయుననిమూలమందుఁజెప్పటతేలియకయబద్ధ

మాడినవారివిషయము-తెలిసియుండిభయము చేతఁగానిలోభముచేతఁగాని సీమానియముచేయక యన్యతమాడినవిషయమందు త్తమసాహసముచేదండిపవలయుననికాత్యాయనవచనమున్నది అట్లేపాత్రులుచెప్పిన మాటలయందుభేదముగలిగినప్పుడును త్తమసాహసమేదండచుని యాకాత్యాయనులేచెప్పిరి - ఇట్లునన్యముపలికినప్పుడుపాత్రులుముదలగువారినిదండించిపూర్వనిర్దిష్టులగుసాక్షిసామంతాదులలోనన్యబనుపిడిచితక్రినవారినిమాటాడులతోఁజేర్చి వ్యర్థులసీమ్యావహారమునుజరపవలయునిధర్మవేత్తలుచెప్పుచురనికాత్యాయనులేచెప్పియున్నారు.

మూ. అభావేజ్ఞాత్యవిహీనాంరాజాసీమ్నఃప్రవర్తితా॥౧౫౧॥

వ్యా ॥ యదాపునస్సమంతప్రభృతయోజ్ఞాతారశ్చవిహీనినసంతితదాః ధనిణయిత్యతతతాహ॥ అభావఇతి ॥ జ్ఞాత్యాణాంసామంతాదీనాందిహీనాంలింగానాంవృత్తాదీ నామభావేరాజైవసీమ్నఃప్రవర్తితాప్రవర్తయతా- అంతర్భూతిత్యర్థః- గ్రామద్వయమధ్యపర్తిణిం వివాదాస్పదీభూతాభవస్సీమాంప్రవిభాజ్యాశ్చ్యాయంభూరస్యేయంభూరిత్యుభయోస్సమర్వ్యతత్తద్ద్యే సీమాలింగానికుర్యాత్-యదాతస్యాభూమావన్యతరస్యాపకారాశ్చయోవృత్తతేతదాన్యైవగ్రామస్యసకలాభూస్సమర్వణీయా- యథాహమనుః - సీమాయామవిభాజ్యాయాంస్వయంరాజైవధర్మవిత్ ప్రవిశేష్యామిమేకేషాముపకారాదిస్థితిరితి ॥

౧౫౧

తా ॥ సామంతులు మొదలగు తెలిసినవారునుగుఱుతులును లేక యపుడు సీమానియము చేయుక్రమమునుజెప్పుచున్నాడు ॥ చుట్టు ప్రక్కలవారు మొదలగు తెలిసినవారును చెట్లు మొదలగుగుఱు

ఎల్ల తెలిసినవారునుగుఱు
తులును లేనియపుడు రాజై
ల్లనునిణయించునది,

తులును లేనియపుడు రాజైరేండుగ్రామములకు నడుచున్నవివాదవిషయమైనయెల్లనుభజించి యిదియింగామనున కిదియింగామమునకిని రెంటికినిచ్చి నడుచుగుఱుతుల నేర్పలుపవలయును - ఆభూమియందారెండుగ్రామములవారిలోనొకగ్రామమువారికేయుపయోగమధికముగాఁగానవచ్చిన పక్షమందాభూమియంతయునా

గ్రామమువారికేయివలయును- అట్లుమనువచనమున్నది॥

మూ. { ఆరామాయతనగ్రామనిపానోద్యానవేత్తసు. ॥ ఏ }
{ పవపవిధిజ్ఞేయోవహాంబుప్రవహాదిమ॥౧౫౨॥ }

వ్యా ॥ అనత్యామప్యతద్భావశంకాయామస్యాస్మృతేర్వాయములతాండ్యోతయతుమతిదేశమాహ ॥ ఆరామేతి ॥ ఆరామఃపుష్పఫలోపచయ హేతుభూతోభూభాగః - ఆయతనంనేవేశనంపలాలకూటాద్యర్థంభక్తోభూప్రదేశఃగ్రామఃప్రసిద్ధః-గ్రామగ్రహణంనగరాద్యుపలక్షణార్థం-నిపానంపానీయస్థానంకూపవాపీప్రభృతికం - ఉద్యానంక్రీడాథాణాభూః-వేత్తగృహం - ఏతేష్యరామాదివ్యయమేవసామంతసాత్ర్యైదిలక్షణోవిధిర్వేదితవ్యః- తథాప్రవహణోద్భూతేషుజలప్రవాహేవనయోగ్యహయోమధ్యేనజలౌఘఃప్రవహత్యనయోర్వేత్యేవంప్రకారేవివాదే- ఆదిగ్రహణాత్పాసాదాదివ్యపిప్రాచీనపవవిధిజ్ఞేయోవేదితవ్యః- తథావకాత్యాయనః- తేత్రకూపతటాకానాంకేదారారామయోరపి గృహప్రాసాదావసథస్థపదేవగృహముచేతి॥

౧౫౨

తా ॥ తోట-నివేశనము (అనఁగాఁగనువువామి మొదలగునవి వేసికొనుచోటు) గ్రా

తోటలునివేశనములుమొ
దలయినవానిఁగూర్చిసంభ
వించు వివాదములయందీ
చెప్పినరీతియేప్రవర్తించును

మము - పట్టణము- నూయి-బావి-క్రీడాస్థానము-వహజలముపోవుమాగ్గము-మేడలు - ఇవి మొదలగువానివిషయములైనవివాదములయందునీచెప్పిన సామంతసాత్ర్యైదులవలన నిశ్చయమునుదెలిసికొని రాజువ్యవహారమునుదీర్పవలయుననువిధియే ప్రవర్తింతును॥ ఆలాగేకాత్యాయనులునుజెప్పియున్నారు॥

౧౫౩

మూ. { మర్యాదాయాఃప్రభేదేచసీమాతిక్రమణతథా ॥ యే }
{ త్రస్యహరణేదండాఅధమోత్తమమధ్యమాః॥౧౫౩॥ }

వ్యా || సీమానికాయముక్త్యాతత్ప్రసంగేనమర్యాదాప్రభేదనాదౌదండమాహ || మర్యాదాయాభితి || అనేక
 యేత్రవ్యవచ్ఛేదికాసాధారణీభూమకర్యాదా-తస్యాఃప్రకషేణభేదనే - సీమాతిక్రమణేసీమామతిలగఘృకషణే-
 యేత్రస్యవభయాదిప్రదేశేనహరణే - యథాక్రమేణాథమో తమమధ్యమదండోవేదితవ్యాః- యేత్రగ్రహణంచా
 తగ్రహారామాద్యపలక్షణాథం- యదాపునస్వకీయత్రాంత్యా యేత్రాదికమపహరతితదాద్విశతోదమోవేదిత
 శః- యథాహమనుఃగ్రహంతటాకమారామంత్రేత్రంవాభీషయాహరణం | శతావంచదండస్యాదష్టానాద్విశతో
 దమభితి- అపప్రాయమాణయేత్రాదిభూయ స్వపర్యాలోచనయాకదాచిదుత్తమోదండఃప్రయోక్తవ్యః- అతఏవా
 హ- వధస్సర్వస్వహరణంపురాన్నిర్వాసనాకనేతదంగచ్ఛేదనమితిక్రొదండతమసాహసభితి ||

తా || ఎల్లనికాయమునుజెప్పియాభోరణిచేతగనిమెనునటుకుట మొదలగువానివిషయమందుదండనమునుజెప్పు

చున్నాడు || తనభూమికినిమిటియొకరిభూమికినిదుమిటుతునకుంగానున్నదిభూ

హద్దుగనిమెనునటుకుట మొ మియందువేసయున్నగనిమనునటికినను - పొలిమేనుదాటిమన్నినను భయపటిచిగా
 దలగువానికిదండనము. నిమిటియొకవిధమునంగాని-భూమి యిట్లు తోట మొదలగువానినపహరించినను ఈ

మూటికినివరుసగానధమోత్తమమధ్యమసాహసములుదండనములనియెఱుంగవలయు.

ను-ఈచెప్పినదితెలిసయేత్రాదులనపహరించినపక్షమందుపయోగపఱుపదగినది - తనదనుభ్రాంతివలననపహరించినప
 క్షమందిన్నూరుపహములేదండనగును అట్లుమనుస్మృతియందున్నది-అపహరింపబడినభూమిమొదలగువానియాధిక్య
 మునాలోచించియొకానొకప్పుడు తమదండనమునుప్రయోగింపవచ్చును-కనుకనే-వధము-సర్వస్వహరణము-పట్టణము
 న్నుండివెడలఁగొట్టుట-గుఱుతువేయుట- తదంగచ్ఛేదనము-ఇదియుత్తమసాహసమనెడుదండనమనిచెప్పబడియున్నది ||

మూ. { గనిషేధ్యోల్పబాధస్తుసేతుఃకల్యాణకారకః | పరభూ }
 { మింహరకూపస్సల్పయేత్రబహుదకః || ౧౫౪ || }

వ్యా || యఃపునఃపరయేత్రేసేతుకూపాదికంప్రాధానయాథాదానేనవలభ్యానుజ్ఞానోనిగ్మాతుమిచ్ఛతి తన్ని
 షేధతఃయేత్రస్వామినవవదండభిత్వాహ నేతి || పరకియాంభూమిమపహరన్నాశయన్నపిసేతుజలప్రవాహప్రతిబం
 ధఃయేత్రస్వామినానప్రతిషేధ్యస్సచేదీషట్పిడాకరోబహుపకారశ్చభవతి కూపశ్చల్పయేత్రవ్యాపిత్యేనాల్పబాధో
 బహుదకత్యేనబహుపకారోనైవనివారణీయః - కూపగ్రహణంచవాపీపుష్పరిణ్యాద్యపలక్షణం-యదాపునరసాస
 ర్వయేత్రవతితయాబహుబాధానద్యాదిసమీపయేత్రవతితయాఅల్పపకారస్తదాసానిషేధ్యభిత్వథాదుక్తం
 భవతి- సేతోశ్చదైవిధ్యముక్తంనారదేన - సేతుశ్చద్వివిధాజ్ఞేయఃఖయోబద్ధ్యత్రైవచ 1 తోయప్రవతకనాట్టే
 యోబద్ధ్యస్సోత్తనివతకనాదితి - యదాత్వస్యనిమిత్తంసేతుంభేదనాదినానప్తంస్వయంసంసృరోతితదాపూర్వ
 స్వామినంతద్వంశ్యఃసృపంవాపుష్టైవనంసూర్యాత్ - యథాహనారదః - పూర్వప్రవృత్తముత్పన్నమపుష్టేస్వా
 మినంతుయః | సేతుప్రవతకయేత్రశ్చిన్నసతత్ఫలభాగ్భవేత్ || మృతేతుస్వామిపునస్తద్వంశ్యేవాపిమానవే | రా
 జానమామంత్ర్యతతఃకుర్యాత్సేతుప్రవతకనమితి ||

తా || ఒకనిభూమియందుమిటియొకడతనియడిగిగానిప్రవ్యమునిచ్చిగానిసెలవుతీసుకొనకయే అనకట్ట-నూయి

మొదలగువానిఁగట్టనిచ్చయించినప్పుడుదానివలదన్న యేత్రాధికారికే దండనమనిచె

అనకట్టనూయిమొదలగు	ప్లుచున్నాడు ఇతరునిభూమినినష్టముచేయునట్టియనకట్టయాభూమిస్వామికిమాత్ర
నవియొకనిభూమియందు	ముకొంచెముబాధకముగానున్ననుతక్కినవారికిమిక్కిలియుపకారమునుజేయునదిగా
మిటియొకడువేయింపఁ	నున్నపక్షమందుదానికాభూమిస్వామియభ్యంతరముచేయఁగూడదు-నూయినదబావి
బూనిననుదానినిషేధింపఁ	కొలకులుమొదలగునవియైనను కొంచెముచోటునాక్రమించి మంచియూటగలుగుట-
గూడనివిషయము.	చేతమిక్కిలియుపకారమునుజేయునదిగానున్నపక్షమందు భూస్వామియభ్యంతరము

నేయఁగూడదు || అట్టిసూయి మొదలగునది అధిక భూమినినష్టము చేయునదిగా నుండి నది మొదలగువానికి సమీపముందుండుటచేత స్వల్పవకారకముగా నున్నపక్షమును నిషేధింపవచ్చుననుటయథా-మువలన నేర్పడుచున్నది | అనకట్టినిల్ల ప్రవాహము రావడం నడ్డముగాఁగట్టునదియొకటి నీళ్లు పారుటకుఁ గాఁగట్టునదియొకటి యని రెండు తెలింగులవారదులు చెప్పి యున్నారు || ఒకఁడుకట్టినయనకట్ట తెగి గానియింక నేవిధమునఁ గానిపోయినప్పుడు దానిఁజక్కఁజేయువాఁడు - మొదటఁగట్టించినవానిని - అతఁడు లేనిపక్షముందతనిపుత్ర పౌత్రాదిదాయాదులను - వారు లేనిపక్షముందు రాజునునడిగి సెలవుదీసి కొనిచక్కఁజేయవలయును - లేనిపక్షముందాఫలమునుబొందఁడు - ఇట్లు నారదవచనమున్నది ||

మూ. { స్వామినోయోఽనివేద్యైవత్రే సేతుంప్రవర్తయేత్ |
ఉత్పన్నేస్వామినోభోగస్తదభావేమహీపతేః || ౧౫౫ || }

వ్యా|| త్రేత్రస్వామినంప్రత్యుపదిష్టమిదానీంసేతోఃప్రవర్తయితారంప్రత్యాహ || స్వామినశ్చతి || త్రేత్రస్వామినమనభ్యుపగమయ్యతదభావేరాజానంవాయఃపరత్రే సేతుంప్రవర్తయత్ససేఫలభాజ్జభవతి - అమితమత్పన్నేఫలేత్రేత్రస్వామినోభోగస్తదభావేరాజ్ఞస్తస్మాత్ప్రధానయా ధనదానాదినావాత్రేత్రస్వామినంతదభావేరాజానంవానుజ్ఞాప్యైవపరత్రే సేతుఃకర్తవ్యశ్చి తాత్పర్యాథాః ||

౧౫౫

అనకట్ట మొదలగు వారిఁగట్టువాఁడాచోటియధికారియు తరువుమీఁదనేకట్టవలయును.

తా || త్రేత్రస్వామియుండవలయునీనిఁజెప్పి సేత్వాదులనుగట్టించువాఁడు నడుచుకోవలసినక్రమును జెప్పుచున్నాఁడు || చోటునకధికారిని - అధికారి లేనిపక్షముందు రాజును అడుగకతనదిగానిచోట సేత్వాదులనుగట్టినవాఁడుదానిఫలమునుబొందఁజాలఁడు - ఫలమునాచోటియధికారియైనను వాఁడు లేనిపక్షముందు రాజునిసనుబొందును కాబట్టివేడుకొనియోత్రవ్యమిచ్చియో త్రేత్రస్వామినై న రాజునైననుతివటిదియే - పరత్రేత్రమందు సేతువు మొదలగుదానిఁగట్టవలయుననుట.

మూ. { ఫాలాహతమపిత్రేత్రంనకుర్యాద్యోగకారయేత్ | స
ప్రదాప్యఃకృష్టఫలంత్రేత్రమన్యేనకారయేత్ || ౧౫౬ || }

వ్యా|| త్రేత్రస్వామినా సేతుర్నప్రతిషేధ్యశ్చక్రమిదానీంతస్యైవప్రసక్తానుప్రసక్త్యాకృచ్చిద్విధ్యంతరమాహ || ఫాలేతి || యశ్చునఃత్రేత్రస్వామినఃపార్శ్వే అహమిదంత్రేత్రకృషామీత్యంగీకృత్య పశ్చాదుత్సృజితఃసాన్యేనక, షాయతి-తచ్చత్రేత్రంయద్యపిఫాలాహతమిషద్ధలేనవిదారితంససమ్యగ్భిజావాపాహాం - తథాపితస్యకృష్టస్యఫలం యావత్త్రోత్పత్త్యహంసామంతాదికల్పితం తావదశాకషకోదాప్యదాపనీయః - తచ్చత్రేత్రంపూర్వకషాదాచ్ఛిద్యాన్యేనకారయేత్ ||

౧౫౬

నేలయధికారిదగ్గరసాగుబడికొప్పుకొనిచేయనివానిచేతదానిఫలమునుదీయవలయును.

తా || త్రేత్రస్వామి సేత్వాదులఁగట్టుటనునిషేధింపఁ గూడదనిచెప్పిన ధోరణిలోఁదాని మీఁదదానిమీఁదత్రేత్రవిషయమైన మఱియొకవిధినిజెప్పుచున్నాఁడు || త్రేత్రస్వామి యొద్ద నేనీభూమినిసాగుబడిచేయుచుననియొప్పుకొని తానుజేయకమఱియొకనిచేతనుజేయింపనిపక్షముందాత్రేత్రమును గొంచెముదున్నియున్నను వానిచేతనాత్రేత్రమునకుఁజుట్టుప్రక్కలవారుదానియందెంతవండుననిచెప్పుదురోయంతఫలమునుదీసికొని యాభూమిని మఱియొకనిచేతసాగుబడిచేయించుకోవలయును ||

౧౫౬

— ❀ సీమావివాదప్రకరణముముగిసెను. ❀ —

సామిపాలవివాదప్రకరణము.

మూ. { మాషానష్టేతుమహిషీసస్యఘాతస్యకారణీ | దం }
{ డసీయాతదధఁతుగౌస్తదర్థమజాపికమ్ || ౧౫౭ || }

వ్యా || వ్యవహారపదానాంపరస్పరహేతుమద్భావాభావతైషామాద్యమృణాదానమిత్యాదినాచారక్రమోన వివక్షితభివ్యతః ॥ మేణస్వామిపాలవివాదోభీధీయతే ॥ మాషానితి ॥ పరసస్యవివాదకారణీమహిష్యష్టే మాషాదం డసీయా-గౌస్తదధఁతురోమాషా-అజామేషాశ్చతదధఁమాషద్వయందండ్సీయాః - మహిష్యాదీనాంధనసం బంధాభావాత్తత్సమీపురుషోలక్యతే మాషశ్చాత్రతామృకపణ్యస్యవింశతిమోభాగః- మాషోవింశతిమోభాగః ౫ణ స్యపరికీర్తితభివారదప్రరణాత్ - ఎతచ్ఛాజ్ఞానవిషయం-జ్ఞానపూర్వేతు - పాస్యపాదౌద్వౌగాంతుద్విగుణంమహి షీంతథాతథాజాపికవత్సానాంపాదోదండఃప్రకీర్తితభివ్యత్యంతరోక్తంద్రక్షవ్యం- యత్పునరానరదేనోక్తం-మా షంగాందాపయేద్దండంద్వౌమాషేమహిషీంతథా | తథాజాపికవత్సానాందండస్సాన్యదధఁమాషకభి - తత్తునఃప్ర రోహయోగ్యమూలావశేషభక్షణవిషయం ॥ ౧౫౭

తా || వ్యవహారపదములలోనొకదానికొకటికారణముగాదుగనుక-తేషామాద్యమృణాదానమనెడువచనమందుఁ జెప్పినక్రమముననుసరింపక తలక్రిందుగానిచటస్వామి పాలవివాదము చెప్పఁబడు వినుముగోవుగొట్టేమేక మన్నది ॥ ఎనుముపరులపైరునుమేసినపక్షమందెనిమిదిమాషములును- ఆవుమేసినపక్ష మందునాలుగుమాషములును-గొట్టేమేక మేసినపక్షమందురెండుమాషములును - వా డెతీయవలసినక్రమము. నియధికారివల్ల దండనముదీయవలయును- మాషమనఁగా రాగిపామున నిరువదవభాగ ము-అట్లు నారదులు చెప్పియున్నారు - ఇది తెలియక మేసినవిషయము - తెలిసిమేసిన పక్షమందావునకరపణమును- ఎనుమునకొక పణమును- గొట్టేమేకమగునూడలకుకాలుపణము ననిమటియొకప్పుటియం దుఁజెప్పఁబడినరీతినిదండింపవలయును-ఆవునకొక మాషము నెనుమునకు రెండుమాషములునుగొట్టేమేకదూడలకర్థమాష మునని నారదులు చెప్పినదిమరలఁబెరుగఁదగునట్లు మొదట్లు చెడక మేసినవిషయము ॥ ౧౫౮

మూ. భక్షయితోవవిష్టానాయథోక్తాద్విగుణోదమః || ౧౫౮ ||

వ్యా || అపరాధాతిశయేనకవచిద్దండద్వైగుణ్యమాహ ॥ భక్షయిత్యేతి ॥ యదిపశవఃపరతైత్రేసస్యంభక్షయి త్వాతత్రైవానివారితాశ్చేరతేతదాయథోక్తద్దండద్విగుణోదండోవేదితవ్యః- సవత్సానాంపునస్థితయితోవవిష్టా వాయథోక్తాచ్చతుగుణోవేదితవ్యః-జసత్సాన్యద్విగుణఃప్రోక్తస్సవత్సానాంచతుగుణభివచనాత్ ॥ ౧౫౯

తా || తప్పతిశయమగుటచేతనొకచోటరెండంతలదండనమును జెప్పుచున్నాడు ॥ ఎను మేసియక్కడనేపండుకొ ముమొదలైనవి పరతైత్తమందుఁ బైరుమేసియక్కడనేపండుకొన్నపక్షమందుఁ జె న్నపక్షమందుఁజెప్పినదా ప్పినదానికి రెండంతలదండనమనియెఱుఁగవలయును - మేసిపండుకొన్నవిమాడలతోఁ డింకొరెండంతలుదండన గూడనున్నపక్షమందునాలుగంతలదండనము- అట్లువచనమున్నది ॥ ౧౫౯

మూ. సమమేషాంపివీతేషిఖరోష్ట్రంమహిషీసమమ్ || ౧౬౦ ||

వ్యా || యైత్రంతరేవశ్వంతరేచాతిదేశమాహ ॥ సమమితి ॥ వివీతఃప్రచురత్పణకాష్టారత్వమాణఃపరిగృహీతో భూప్రదేశే ప్రమపఘాతేవీతరయైత్రదండసమదండమేషాంమహిష్యాదీనాంవింద్యాత్ - ఖరాశ్చోష్ట్రాశ్చఖరోష్ట్రాంతన్న హిషీసమం-మహిషీయత్రయాద్యశేనదండేనదండ్యతేతత్రతాద్యశేనైవదండేనఖరోష్ట్రమపిప్రత్యేకందండసీయం-స స్యోపఘాతుకత్వేనఖరోష్ట్రయోఃప్రత్యేకం మహిషీతుల్యత్వాద్దండస్యచాపరాధానుసారిత్యాప్తరోష్ట్రమితి. సమాహో రోనవివక్షితోనిదేశమాత్రపరః ॥ ౧౬౦

తా || మటియొకభూమివిషయమందునుఖరోష్ట్రవిషయమందును పూర్వోక్తదండనమేయనిచెప్పుచున్నాడు ॥

మరలదోలియున్నపాలము
నుద్రోకిననుముందుచెప్పి
నదండనమె గాడిదెవనొం
తెకు నెనుముతోసరి,

క సపుకట్టెలు మొదలైనవానికిఁ గామరలదోలియున్నపాలమును ద్రోకి
నను పూర్వముపైరుమేసినవిషయముందుఁ జెప్పినదండనమునే జరిగించ
వలయును - ఎనుమునకుఁజెప్పిన దండనమునెగాడిదెవనొంటెకునుజరి
గింపవలయును॥

మూ. {యావత్సస్యంవినశ్యేత్తుతావత్స్వస్త్వైత్రిణఃఫలమ్ | గో}
{పస్తాడ్యస్తుగోమీతుపూర్వోక్తదండన మాతి॥ ౧౫౯॥}

వ్యా || పరసస్యవినాశేస్వామినోదండడ క్తదానీంత్రస్వామినేఫలన ప్యసాదాపనీయత్యాహ || యావ
త్సస్యమితి॥ సస్యగ్రహణంఫలంపచయోవలక్షణాభావం-యస్మిన్తైతేయావత్ఫలం ధాన్యాదికంగవాదిభిర్నాశితం
తావత్తైత్రఫలమేతావతితైత్రపతావశ్యవతీతిసామంత్రైపరికల్పితంతత్తైత్రస్వామినేగోమీదాహనీయః-గోపస్తుతాదనీ
యవినశఫలందాహనీయః-గోపస్యతాడనం పూర్వోక్తధనదండసహితమేవగోపాలదోషేణ సస్యనాశేరక్ష్యం-యా
నస్తాసాలదోషేణగొస్తుసస్యానినాశయేత్ | నత్రగోమినోదండఃపాలస్తదండన మాతీతిపచనాత్-గోమీపునస్వా
పరాధేనసస్యనాశేపూర్వోక్తదండమేవాహాతినతాడనం - ఫలదానగుపునస్సర్వత్రగోమినవివరత్ఫలపుష్టమహిష్యా
దిక్షీరోపభాగద్వా రేణతత్తైత్రఫలభాగిత్వాత్ - గవాదిభ్యతావశ్యపలాలాదికంగమినైవగృహీతవ్యం - శుభ్యధ్యక
ల్పితమూల్యదాననక్రీతప్రాయత్వాత్-అతఏవనారదః గోభిస్తుభ్యక్షితంసస్య యోగరఃప్రలియావతే | సామంతా
నుషతందేయంధాన్యంయత్తత్రవాపితం | పలాలంగోమినేదేయంధాన్యంవైకషకకస్యత్పితి॥

తా || అపుమొదలగునదిపరులపైరుమేసినప్పుడువానియధికారినిదండించుక్రమమునుజెప్పియిప్పుడుపైరునధికారి

కి పశుస్వామిచేతఫలమునుగూడ నిప్పించవలయుననిచెప్పచున్నాడు॥ అపైరుచేనికిజు

పైరుమేసినపనులయధికారి ట్టుప్రక్కల నుండువారామేయఁబడిన పైరెంతవండునందురో అంతఫలమును తైత్ర
రి- సస్యాధికారికినష్టఫల స్వామికిఁ బశుస్వామియీవలయును - పనులగాచువాని తప్పవలనఁ బసరమువర్తే
మునీవలయును. త్రహిందఁబైరుమేసినపక్షమందతనికిఁదాడనరూపమైనదండనముచేయవలయును గా
నిపశుస్వామికిదండనములేదు - ఈచెప్పినతాడనదండనము పూర్వోక్తధనదండనస

హితమే- అట్లుపనువచనమున్నది- పశుస్వామితప్పవలనమేసియున్నపక్షమందతనికిఁబూర్వముచెప్పినక్రమ్యదండనమే
కానితాడనదండనములేదు - ఎట్లయిననష్టఫలమునుమాత్రమాయాపుమొదలగునపైరుమేసి పితుకుపాలు మొదలగువా
నిననుభవించువాఁడధికారియేగనుక నతఁడేయీవలయును - మేయఁగామిగిలియున్న చెత్తమొదలగుదాని నాపశుస్వా
మియేగ్రహింపవలయును- అదియతనిచేతమధ్యస్థులుచెప్పినమూల్యమునిచ్చికొనఁబడినట్లవుచున్నది- కాఁబట్టియే- నార
దులచేతను- పశువులుపయిరుమేసినవిషయమందాపయిరుచేనికిజుట్టుప్రక్కలవ్యవసాయముచేయువారుచెప్పినగతనష్ట
మునాపశుస్వామి పయిరుకాపునకీవలయుననియుప శువులుమేయఁగాశేషించినచెత్తను బశుస్వామిగ్రహింపవలయునని
యుఁజెప్పఁబడియున్నది॥

మూ. {పథిగ్రామవివీతాంతేతైత్రేదోషానవిద్యతే | అకా}
{మతఃకామచారేదోరవర్తదండమహతి॥ ౧౬౦॥}

వ్యా || తైత్రవిశేషేపవాదమాహ॥ పథీతి॥ పథిమాగఃసమీపవర్తితైత్రేగ్రామవివీతసమీపవర్తినివత్తై
త్రేఅకామతోగోభిర్భక్షితేగోపగోమినోద్వయోరవ్యదోషః-దోషాభావప్రతిపాదనంచదంతాభావాభావం - విశిష్టస
స్యమూల్యదానప్రతిషేధార్థంకామచారేకామతశ్చరణేచోరస్యయాద్యశోదండస్తాద్యశందండమహతి-ఏతన్నానావృ
తతైత్రవిషయం- తత్రాపరివృతంధాన్యంవిహింసుఃపశవోయది | నతత్రప్రణయేద్దండంసపతిఃపశురక్షణామితిదంతా
భావస్వానావృతతైత్రవిషయత్వేననునోక్తత్వాత్ | ఆసృతేపునమాగాదితైత్రేదోషాస్త్యేవ- వృత్తికరణంచ

తేనైవోక్తం - వృత్తిం చ తత్ర కర్మీతయా ముష్టో నావలోకయేత్ | చిత్తం నివారయేత్ సర్వం శ్వసూకరముఖానుగమితి ||

తా|| తేనైవ శేషమందుఁబూర్వము చెప్పినవిధికపవాదమును జెప్పఁచున్నాఁడు || త్రోవదగ్గరను-ఊరిదగ్గరను-పశు

పులుమేయుభూమిదగ్గరను-ఊన్నచేరిలో- మేపువానియొక్కయుపశుస్వామియొక్క

త్రోవయూరుపశుభూమి యు నెఱుంగమిచేతమైరు మేసినపక్షమందుపాలకునకును స్వామికినిదోషములేదు - దో

షీనియొందునుఁడు చేలలోఁ పములేదనుటవలన వారలకుశిక్ష లేదనియరస్థధాన్యమునుగట్టియీఁబనిలేదయ్య నభి

బుధరము తప్పిమేసిన విష ప్రాయము- బుద్ధిపూర్వకముగఁదోలిమేసినపక్షమందుదొంగనుదండించురీతినిదండిం

యమందుఁదప్పలేదు. పవలయును ఇచటఁదప్పి మేసినపక్షమందుదండనములేదన్నది వెలుగువేయని చేనివిష

యము - అట్లుమనువచనమున్నది - కావున వెలుగువేసేయున్నచేనుమా గ్గాదులసమీప

మందున్ననట్టిచేనియందు మేసినపక్షమందుఁదప్పేయనియెఱుంగవలయు - కుక్కలు పందులుమొదలయినవిదూరదగ్గరకం

తలులేకుండనొంటెకుపయిరగపడకుండునంతసాడవున వెలుగువేయవలయురనిమనుష్కృతియందెచెప్పియున్నది || ౧౬౦

మూ. { మహేంద్రాత్మప్రపంచసూతికాగంతుకాదయః | పా }
{ లాయేషాంసతేమోచ్యాదైవరాజపరిప్లుతాః || ౧౬౧ || }

వ్యా || పశువిశేషేషిదండాభావమాహ || మహేంద్రాత్మప్రపంచసూతికాగంతుకాదయః | పా

త్మప్రపంచసూతికాగంతుకాదయః | పా తేనైవోక్తం - వృత్తిం చ తత్ర కర్మీతయా ముష్టో నావలోకయేత్ | చిత్తం నివారయేత్ సర్వం శ్వసూకరముఖానుగమితి ||

త్మప్రపంచసూతికాగంతుకాదయః | పా తేనైవోక్తం - వృత్తిం చ తత్ర కర్మీతయా ముష్టో నావలోకయేత్ | చిత్తం నివారయేత్ సర్వం శ్వసూకరముఖానుగమితి ||

త్మప్రపంచసూతికాగంతుకాదయః | పా తేనైవోక్తం - వృత్తిం చ తత్ర కర్మీతయా ముష్టో నావలోకయేత్ | చిత్తం నివారయేత్ సర్వం శ్వసూకరముఖానుగమితి ||

త్మప్రపంచసూతికాగంతుకాదయః | పా తేనైవోక్తం - వృత్తిం చ తత్ర కర్మీతయా ముష్టో నావలోకయేత్ | చిత్తం నివారయేత్ సర్వం శ్వసూకరముఖానుగమితి ||

త్మప్రపంచసూతికాగంతుకాదయః | పా తేనైవోక్తం - వృత్తిం చ తత్ర కర్మీతయా ముష్టో నావలోకయేత్ | చిత్తం నివారయేత్ సర్వం శ్వసూకరముఖానుగమితి ||

త్మప్రపంచసూతికాగంతుకాదయః | పా తేనైవోక్తం - వృత్తిం చ తత్ర కర్మీతయా ముష్టో నావలోకయేత్ | చిత్తం నివారయేత్ సర్వం శ్వసూకరముఖానుగమితి ||

త్మప్రపంచసూతికాగంతుకాదయః | పా తేనైవోక్తం - వృత్తిం చ తత్ర కర్మీతయా ముష్టో నావలోకయేత్ | చిత్తం నివారయేత్ సర్వం శ్వసూకరముఖానుగమితి ||

తా || పశువిశేషమందుదండనము లేమినిజెప్పఁచున్నాఁడు || దొడ్డయెద్దును వృషాత్సర్గాదివిధిచేతదేవతోద్దేశము

గాలచ్చు వేసేవిడువఁబడినపశువులును-ఈనిపదిదినములుగానిపశువులును - తనగుంపు

గంఁగెడ్డుఆటోతెద్దుమొద నుండితప్పిమఱియొకచోటికిఁబోయినపశువులును-పాలకులులేనపశువులును - దైవిక

లయినకొన్నిటినిదండింపక రాజికోపర్రవమునుబొందినపశువులును - ఇవిమొదలయినవియున్ముఖ్యములు మనన

విడువవలయును. నుదండింపకవిడువవలయును- ఇచటమొదలైనవియునుటవలన నేనుగుగుఱ్ఱము లోన

గవారిని దండింపకవిడువవలయునని తెలియవలయును - అవియుశనసునిచేతఁజెప్పఁబ

డినప్రకారమీక్రిందఁదెలుపఁబడుచున్నవి - ఏనుఁగులునుగుఱ్ఱములును బ్రజాపాలన సాధనంబులగుటంజేసి వారిదండింపఁ

గూడమ-కన్నులేనిపశువులును వడిగాఁబరుగెత్తఁజాలనిపశువులును గుఱుకులువేయఁబడినపశువులునుతనగుఁపునుండిత

ప్పివచ్చినయావులును- ఈనినయావులును-ఎదయయినయావులును- ఇవియన్నియుదండింపఁదగ్గవి ఉత్సవములయందు

నుప్రార్థకాలములయందునావులదండింపరాదు-అచ్చువేసేవిడువఁబడినపశువులుపాలకులులేనిపశువులలోఁజేరినవైనను

వానివేతఁజెప్పబట్టింతముకొఱకుగనుక నాయుత్సవపులెట్లుదండింపఁదగ్గవోయట్లేయఁచెప్పిన మహేంద్రా

దులునుదండింపఁదగనివనియభిప్రాయము || ౧౬౧

మూ. { యథార్హితాస్సశూన్లోపస్సాయంప్రత్యర్థయేత్తథా | }
{ ప్రమాదమృతనష్టాంశ్చప్రధాప్యకృతవేతనః || ౧౬౨ || }

వ్యా || గోస్వామినఁక్తమిదానింగోపంప్రత్యాదిత్యతే || యథేతి || గోస్వామినాప్రాతఃకాలేయథాగణయి

త్వాసమర్చితాఃపశవస్తతైవసాయంత్రాలేగోహోస్వామినేపశూన్నిగణయ్యప్రత్యర్థయేత్ - ప్రమాదాత్స్వాపరాధేన

మృతాన్నప్తాంశ్వపశూకృతవేతనఃప్రకల్పితవేతనోగోపస్వామినేదాప్యః-వేతనకల్పనాచనారదేనోక్తః - గవాంశ్
తాదృశ్చతరీధేనుస్సాన్యద్విశతాద్భృతిః । ప్రతిసంవత్సరంగోపేసందోహశ్చాప్తమేహానీతి - ప్రమాదనాశశ్చమనుసా
స్పృష్టికృతః-నప్తంజగ్ధంశక్రిమిభిశ్శహతంవిషమేమృతం । హీనంపురుషకారేణప్రదద్యాత్పాలపవత్స్వతి - ప్రసహ్యచో
రైరపహృతాన్నదాప్యః-యథాహమనుః-విక్రమ్యతుమృతంవోరైర్నపాలోదాతుమహతి । యదిదేశేచకాలేచస్వా
మినస్సృశ్యశంసతీతి-దైవమృతానాంపునఃకణాఽదిప్రదశఽనీయం - కర్ణౌచమౌచవాలంచవస్తింస్సాయుఃచరోచ
నాం । పశుస్వామిమదద్యాత్తుమృతేష్వంగానిదశఽయన్నితిమనుష్ఠరణాత్ ॥

౧౬౦

తా ॥ పశుస్వామి విషయము చెప్పఁబడెనికఁబశువులమేపువానిఁగూర్చివిధింపఁబడుచున్నది ॥ పశువులయధికారి

తెల్లవారియొన్నిటి నొచియొప్పగించునొ యన్నిటినిమేపువాఁడుసాయంకాలముమర
వశువులమేపువాఁడు సా లనొచిపశుస్వామికిఁగొప్పగింపవలయును-జీతముచేయఁబడినమేపుడుగాఁడుకనత
తఃకాలమందు తనయొద్దప వ్వువలనఁ జచ్చినపశువులను అగవడకపోయినపశువులను వానియధికారికిఁగట్టియూవ
శుస్వామి యొప్పగించినన్ని లయును ॥ పనులమేపుడుగానికీజీతముసంవత్సరమునకునూటికొక పెయ్యనూడలెక్క
టిని సాయం కాలముమరల ను - ఇన్నూటికొక యావులెక్క-నీవలయుననియు - ఎనిమిదివినములకొక నాఁడెవఁడు
నొప్పగింపవలయును. మేపునావులపాలువాఁడుపితుకుకొనవలయుననియు నారడులుచెప్పియున్నారే ॥ అ

జాగ్రత్తవలని నాశమనఁగా మేపుడుగాఁడుప్రయత్నముతోఁ గాపాడకపోవుటవల
నగుంపులోనుండితప్పిపోవడి-తెలియకపోయినదానిని-పుటుగులచేతభక్షింపఁబడినదాని-కుక్కలచేతజంపఁబడ్డదాని-మి
ట్టపల్లములయందుఁబడిచచ్చినదాని-మేపుడుగాఁడుకట్టియూవలయుననిమనువుచేఁజెప్పఁబడియున్నది ॥ దొంగలుబలా
లొరముగాఁగొట్టితీసుకొనిపోయినవానిదేశకాలములు నప్పకయధికారికిఁదెలిపినపక్షమందుపాలకుఁడచ్చుకొనఁబడలే
దు-దైవికముగాఁజచ్చినవానిచెవులనుతోడనుతోలునుపొక్తకడుపును - సన్నపునరమును-గోరోచనమును-కొమ్మలుమొ
దలగుగుఱుతులను పశుస్వామికిఁదెచ్చియగుపఱుపవలయునుఇట్లుమనువుచేఁజెప్పఁబడియున్నది ॥

౧౬౧

మూ. { పాలదోపవి నాశేతుపావేదండ్రివిధీయతేసాధః }
త్రయోదశపణంస్వామినేద్రవ్యమేవచ ॥ ౧౬౩ ॥ }

వ్యా ॥ కేంఁచ- పాలేతి ॥ పాలదోపణపశువి నాశేఅధాధిక త్రయోదశపణదండంపాలోదాప్యః-స్వామినేచ
తద్ద్రవ్యంఁనప్తపశుమూల్యంమధ్యస్థకల్పితం-దండపరిమాణాఞ్ఞాయంజ్ఞోకః అన్యత్పూర్వోక్తమేవ ॥

౧౬౩

తా ॥ మేపుడుగానియజాగ్రత్త మేపుడుగానితప్పువలనపశునాశముగలిగినచక్షుమందతనికి రాజుపదమూఁడున్న
వలనఁబశునాశముకలిగిన రపాము దండనవిధించినప్రములైన యావులవెలనుమధ్యస్థులుచెప్పిన ప్రకారమతనిచే
పుడతనిదండించుక్రముము తఁబశుస్వామికిప్పింపవలయును - ఈజ్ఞోకమందుదండనమంతయనితెలుపుటయె విశేష
ముగానితేకి-నవంతయుముందుచెప్పినవిషయమే(పణమనఁగానొకడబ్బు)

౧౬౩

మూ. { గ్రామ్యేచ్ఛయాగోప్రచారోభూమిరాజవశేనవా । ద్వి }
జస్త్యజైధఃపుష్పాణిసర్వతస్సవదాహరేత్ ॥ ౧౬౪ ॥ }

వ్యా ॥ గోవప్రసంగాఞ్ఞోప్రచారమాహః గ్రామ్యేతి గ్రామ్యేచ్ఛయా గ్రామజనేచ్ఛయా భూమ్యల్పత్వమ
హత్వాపేక్షయారాజేచ్ఛయావా-గోప్రచారకతఽవ్యః-గవాదీనాంసంచరణాథంకియానపిభూభాగోఽకృష్టభరి
కల్పనీయత్యథః-ద్విజస్త్యజైధఃనాద్యభావేగవాగ్నిదేవతాథం త్యుణకావ్యకుసుమానిసర్వతస్సవదనివారితఅహ
రేత్-ఫలానిత్వపరివృతాదేవ - గోగ్నృథేత్పణమేథాంసివీరుథాంవనస్పతీనాంశపుష్పాణిస్సవదాదనీతఫలానివా పరి
వృతానామితిగోతమస్తరణాత్ - ఏతచ్ఛాపరిగృహీతవిషయఃపరిగృహీతేతుద్విజవ్యతిరిక్తస్యాపి పరివృతమేదేవస్వత్స్
సిద్ధిః-యథాతేనైవోక్తం-స్వామిరిక్తక్రియసంవిభాగపరివృతాధికమస్మితి యత్కునభిక్షం-త్యుణంవాయదివాకా

తా || అస్వామివిక్రయమనువ్యవహారపథమారంభింపబడుచున్నది || దాచనుంచినపరశ్రవ్యమునుగాని-ఒకడు
 పోగొట్టుకొనగాదొరికినపరశ్రవ్యమునుగాని - అపహరింపబడినపరశ్రవ్యమునుగా
 ఒకనిసొమ్మును మఱియొ
 కడమై నేని దాని నాశ్ర
 వ్యస్వామి రాజునకుఁదెల్పి
 తీసుకొవచ్చును - అట్టిదా
 ని నమ్మిన వాఁడును రహ
 స్యముగాఁ గొన్నవాఁడు
 నుశిక్షాహులగుచును.
 నిమఱియొకడువిక్రయించిననదియస్వామివిక్రయమనంబడునని దానిస్వరూపమునా
 రదులచేఁజెప్పఁబడియున్నది- దానియందు జరగవలసినవిషయమునుజెప్పచున్నాఁడు ||
 తనసొమ్మునుమఱియొకఁడమ్మినను- ఇచ్చినను-కుదవయుంచినను - దానియధికారియా
 వ్యవహారమును తానుచేయలేదుగనుకతనస్వత్వమాశ్రవ్యమునుచుకొని యున్నవాని
 కిఁగలుగదుకాఁబట్టిచూచినప్పుడుతనద్రవ్యమును తానుదీసుకొనవచ్చును- కొన్నవాఁడు
 తానుగొన్నవయినమునుదెలువకున్నను- రహస్యముగాఁగొనియున్నను- ఆశ్రవ్యము
 రాఁదగినయుపాయములేనివాఁడయ్యెదగొనియున్నను- తక్కువవెలకుఁగొనియున్నను
 రాత్రి మొదలగువ్యవహారముచేయఁగూడని సమయములయందుఁగొనియున్ననుదొంగ
 వలెదండనమునుబొందును || స్మృత్యంతరమందును అస్వామివిక్రీతమైనద్రవ్యముద్రవ్యస్వామికిఁజేరుననియు-కొన్నవాఁ
 డు బహిరంగముగాఁగొనియున్నపక్షమందతనికిఁ దప్పలేదనియు- అట్లుగాఁయెడనతఁడుదొంగయగుననియుఁజెప్పఁబడి
 యున్నది.

౧౬౬

మూ. { నష్టపహృతమాసాద్యహర్తారఁగ్రాహయేన్నరమ్ | దే }
 { శకాలాతిపత్రైచగృహీత్వాస్వయమర్పయేత్ || ౧౬౭ || }

వ్యా || స్వామ్యభియక్తనక్రేత్రాకింతవ్యమిత్యతపహ || నష్టపహృతంవాస్యదీయంక్రయాదినాప్రాప్త
 మాతాఁరంఁక్రేతారంఁగ్రాహయేద్ధర్ధరాణకాదిభిరాత్మవిశుద్ధ్యక్షంరాజదండాప్రాప్త్యక్షంవ - అథావిదిత
 దేశాంతరంగతఃకాలాంతరేణవావిపన్నస్తదామూలసమాహరణాశక్తైర్విక్రేతారమదగ్ధయైవప్రస్వయమేవతద్ధనం
 నాష్టికస్యసమర్పయేత్ - తావతైవాపాశుద్ధోభవతీతీశ్రీకరాచార్యేణవ్యాఖ్యాతం - తదిదమనుపపన్నం విక్రేతురణ
 శఁనాచుద్ధిరిత్యనేనపానరుక్త్యప్రసంగాత్ - అతోశ్యధావ్యాఖ్యాతే-నష్టపహృతమితి నాష్టికంప్రత్యయముపదే
 శః- నష్టపహృతంవాత్మీయద్రవ్యమాసాద్యక్రేతృహస్తప్తంజ్ఞాత్వాతంహర్తారంఫలపాలాదిభిగ్రాహయేత్ - దేశ
 కాలాతిపత్రైచశకాలాతిక్రమేస్థానసాలాద్యసన్నిధానేతద్విక్షాపన కాలాత్ప్రీక్ష్యలాయనాశంకాయాంస్వయమేవ
 గృహీత్వాతేభ్యస్సమర్పయేత్.

౧౬౮

తా || ద్రవ్యాధికారివాదముదెచ్చినప్పుడుకొన్నవాఁడేమిచేయవలయుననఁగాఁజెప్పచున్నాఁడు || అన్యులుపోఁ
 గొట్టుకొనఁగాదొరికినసొమ్మునైనను అపహరించినసొమ్మునయినను- ఆసొమ్మునఁదగి
 పొయినసొమ్ముదొరికినప్పు
 డుదానియధికారి- అదియె
 వనియొద్ద నున్నదో వాని
 రాజకీయులగు నధికారుల
 కొప్పగింపవలయును.
 కారము లేనివాఁడయ్యెదగొన్నవాఁడు తనకమ్మినవానిఁ బట్టియీవలయును - అట్లు
 యిననతనికిఁదప్పనురాజదండనమునుగలుగదు - విక్రయించినవాఁడుతా నెఱుంగనిదే
 శమునకుఁబోయియున్నను వివక్షినిఁజెందిననుతా నేయాశ్రవ్యమును ద్రవ్యస్వామికొ
 ప్పగింపవలయును - అంతమాత్రము చేతనే తనతప్పు తొలఁగునని శ్రీకరాచార్యుఁడు
 వ్యాఖ్యానముచేసెనదియుక్తముకాదు-అట్లయిన నుత్తరశ్లోకమందమ్మినవాని నగుపఱి
 చుటవలనఁగొన్నవాఁడుశుద్ధుఁడగుననియున్నదిగనుకపు నరుక్తైపంభవింతును-కాఁబట్టి

విజ్ఞానేశ్వరుండుప్రకారాంతరముగావ్యాఖ్యానముచేయువిధంబెట్లైన ఇదిద్రవ్యమునుబోగొట్టుకొన్నవాఁడగున్చే
 వ్వనది పొయినతనద్రవ్యమునుగొన్నవానియింటఁజూచినప్పుడా కొన్నవానిటాణాబఁత్రొతులుమొదలగువారిచేతఁబట్టిం
 పవలయును- వారుదాపునలేకవారికిఁదానుదెలుపునంతలావలనతఁడుపరుగి త్తిపోవుననుసం దేహముగతిగనవుదుదానే
 పట్టుకొనివచ్చివారికొప్పగింపవలయును.

౧౬౯

మూ. { విక్రేతుదర్శనాచ్యుద్ధిష్వామిద్రవ్యంస్థాపయత్ ||
 { క్రేతామూల్య మవాహంతి తస్మాద్వస్తస్యవిక్రయీ || }

వ్యా || గృహీతేక్రేతరికింకతఃవ్యమిత్యతాహ|| విక్రేతురితి|| యద్యసాగృహీతఃక్రేతానమయేదమపహృతమస్యసకాశాత్క్రేతమితివక్తే- తదాతస్యక్రేతుర్విక్రేతుదర్శనమాప్రేణశుద్ధిర్భవతి- నపునరసాతదభియోజ్యః- కింతుతత్ప్రదర్శితేనవిక్రేతాసహనాష్టికస్యవివాదః- యథాహబృహస్పతిః - మూలేసమాహృతేక్రేతానాభియోజ్యః- ధంవన | మూలేససహవాదస్తునాష్టికస్యవిధీయతెతి-తస్మింశ్చవివాదేయద్యస్వామివిక్రయనిశ్చయోభవతి - తదాతస్యసప్తాపహృతస్యగవాదిద్రవ్యస్యయోవిక్రయీవిక్రేతాతస్యసకాశాత్స్వామినాష్టికస్వకీయంద్రవ్యమాహృతి నృపశ్చౌపరాధానురూపందండంక్రేతావమూల్యమవాహంతి- యదాసాదేశాంతరంగతస్తదాయోజన సంఖ్యయానయనాథంకాలోదేయః- ప్రకాశంవాక్రయంకుర్యాన్మూలంవాపిసమర్పయేత్ | మూలానయనకాలశ్చదేయస్తత్రాధ్వసంఖ్యయేతిస్తరణాత్ - అథావిజ్ఞాతదేశతయామూలమాహతుంనశకోపి తదాక్రయంశోధయిత్వైవశుద్ధోభవతి - అసమాహార్యమూలస్తుక్రయమేవవిశోధయేదితిమనుస్తరణాత్ -యదాపునసాన్యాయాదిభిర్దివ్యేనవాక్రయంనశోధయతిమూలంచనప్రదేశయతితదాసపవదండభాగ్యవతీతి- అనుపస్థాపయన్మూలంక్రయంవాప్యవిశోధయత్ | యథాభియోగంధనినేధనం దాప్యదమంచనఇతిస్తరణాత్.

౧౬౨

తా || కొన్నవానిబట్టుకొన్నతరువాతజరగవలసినదానిజెప్పుచున్నాడు||పట్టుపడినకొన్నవాడునేనీద్రవ్యము

నపహరింపలేదు పలానివానియొద్దగొంటిననిచెప్పినపక్షమందు సతతడుతనకమ్మినవా

కొన్నవాడు తనకమ్మిన నగుపటుపవలయును- తరువాతనాద్రవ్యస్వామియమ్మినవానిమీదనే వ్యవహారింప

వాని జూపిన తరువాత వలయునుగాకొన్నవానిమీదవివాదముచేయఁగూడదు-అట్లుబృహస్పతివచనమున్న

కొన్నవానిమీద వ్యవహారము వి-ఆవ్యవహారమందువిక్రయించినవాఁడాద్రవ్యమున కధికారికాఁడని యేర్పడినపక్ష

రములేదు, మందుప్రభువునవానివలన నాద్రవ్యమును ద్రవ్యస్వామికిమ్మించి వాణ్తప్పనకుఁదగిన

దండనమునువిధించికొన్నవాఁడిచ్చియున్నమూల్యద్రవ్యమును మరలనిమ్మించవలయు -

అమ్మినవాడు దేశాంతరమునకుఁబోయియున్నపక్షమందు దావడలకుఁదగినంతకాలముగడువీవలయును - ఇట్లుస్త్రుత్యం

తరమందుఁజెప్పఁబడియున్నది - అమ్మినవాడుఁడువోటుదెలియకయతఁబట్టిచ్చుటశక్యముగాని పక్షమందుఁదానుకొ

న్నవయినమంతయు సరిగారుజుపుపటిచిద్రవ్యాధికారికాద్రవ్యమునిచ్చితానుతప్పలేనివాఁడగును-అట్లుమనుష్మతియం

దున్నది- సాక్షులు మొదలగువారిచేతఁగానిదివ్యప్రమాణముచేతఁగానితానుదానినిష్కపటముగాఁగొన్నట్లు-రుజువుచే

యలేనిపక్షమందతఁడేదండనమునుబొందును- అట్లుస్త్రుతియున్నది.

౧౬౩

మూ. { ఆగమేనోపభోగేననష్టంభావ్యమతోన్యథాపంచ ||
 { బంధోదమస్తస్యరాజ్ఞేతేనావిభావితే || ౧౬౪ || }

వా || స్వలభేతాన్యవిక్రేతమిత్యుక్తంతల్లిపునాకింకతఃవ్యమిత్యతాహ|| ఆగమేనేతి|| ఆగమేనరిక్తక్రయాది నోపభోగేనచమదీయమిదంద్రవ్యతచ్చైవంనష్టమపహృతంచేత్యపిభావ్యం సాధనీయంతత్సామినా - అతోన్యథా తేనస్వామినావిభావితేపంచబంధోనష్టద్రవ్యస్యపంచమాంశోదమోనాష్టికేనరాజ్ఞేదేయః-అత్రచాయంక్రమః- పూర్వంస్వామినానష్టమాత్మీయం సాధయేత్తతఃక్రేతాచార్యపరిహారాథంమూల్యలాభాయచవిక్రేతారమానయేత్ - అథానేతుంనశకోపి తదాత్మనోపపరిహారాయక్రయంశోధయిత్వాద్రవ్యంనాష్టికస్యసమర్పయేదితి-

౧౬౪

తా || మఱియొకనిచేతవిక్రయింపఁబడినతనసొమ్మునుతానుబొందుననిచెప్పఁబడెనట్లుపొందనిచ్చగలవాఁడేమిచే

యవలయునోదానిఁజెప్పుచున్నాడు || అద్రవ్యము నధికారియిది నాద్రవ్యము నాకుఁబ

ట్టుచేతవిక్రయింపఁబ లానిరితిగాలభించినదియీద్రవ్యము నాదగ్గరనుండునపుడు పెక్కుఁడైయుండురు -

దేవతససోమ్మును తనదనిరు ఇదివలన విధముగా బోయెను. అనిరుజువు చేయవలయును - అట్లు చేయని పక్షమందు
 జువు చేయవలయును. బోయిన సోమ్మునకై దవపాలిద్రవ్యమును దండనముగా రాజునకివలయును || ఈవిష
 యమైజరగవలసిన క్రమము - మొదట ద్రవ్యాధికారియో ద్రవ్యము తనదనియు నివ్వె
 మనబోయెననియు రుజువుపలుపవలయును. పిమ్మట కొన్న వాడు తన మీదికివచ్చు దొంగతనమును దప్పించుకొనుటకును తా
 నిచ్చిన వెలను రాబట్టుకొనుటకును అమ్మిన వాని బట్టి యీ వలయును - అట్లు పట్టి యీ జాలని పక్షమందు దానుకొనుటను రు
 జువు చేసి యా ద్రవ్యమును ద్రవ్యాధికారికివలయును ||

౧౬౪

మూ. { హృతం ప్రణవ్యం యో ద్రవ్యం పరహస్తాదవాపుయాత్ |
 { అనివేద్యవృషేదం డ్యస్సతుషణ్ణవతిః పణాన్ || ౧౭౦ || * }

వ్యా|| తస్మిన్ సప్తప్రచ్ఛాదకం ప్రత్యాహ|| హృతమితి|| హృతం ప్రణవ్యం వాచో రాదిహస్తస్థం ద్రవ్యమనేన మడి
 యం ద్రవ్యమవహృతమితి సృష్ట్యానివేద్యవదర్పది నా యోగ్యస్థోత్య సాపడు త్తరాన్నవతిః పణాన్ దండనియస్తస్మిన్
 ప్రచ్ఛాదకత్వేన మప్తత్వాత్ ||

౧౭౦

తా || దొంగను దాచిన వాని గూర్చి చెప్పుచున్నాడు || అపహరింపబడిన ద్రవ్యము
 పోయిన తన సోమ్మును రా నుగాని పోగొట్టుకొనబడిన ద్రవ్యమును గాని యిది నా ద్రవ్యమిట్లు వీనియొద్ద దొరికినద
 జునకుఁ దెలుపక దోరాదు నిరాజునకుఁ దెలుపకయే. బెదరింపు మొదలగు వానిచేత దోరాదులయొద్దనుండి తీసికొ
 లవలన రాబట్టుకొన్న వా న్నవాడు దొంగను మఱుగుపఱచిన వాడగును గనుక దొంగదియారుచణముల దండన
 నికీదండనము. మునకపాణండుగును ||

౧౭౧

మూ. { శౌలికై స్థానపాలైర్వానస్తావహృతమాగతమ్ | అ
 { రావక్సంవత్సరాత్స్వమీహరేతవరతోన్మపః || ౧౭౧ || }

వ్యా || రాజపురుషాసీతం ప్రత్యాహ|| శౌలికై రితి|| యదాతుశులూఢి కారిభిస్థానరక్షిభిర్వానస్తమవహృతం
 ద్రవ్యం రాజపాశ్వం ప్రత్యాసీతంతదాసంవత్సరాదర్వాక్ష్మిప్రశ్నే న్నాప్తికస్తద్ద్రవ్యమవాపుయాత్ - ఊర్ధ్వం
 పునస్సంవత్సరాద్రాజాగృహ్ణీయాత్ - స్వపురుషాసీతంద్రవ్యం జనసముహాడద్ధౌవ్యయావత్సంవత్సరం రాజ్ఞా రక్షణే
 యం యథాహగౌతమః - ప్రణవ్యమస్వామికమధిగమ్య రాజైవ బ్రూయిర్విఖ్యాత్యసంవత్సరం రాజ్ఞా రక్ష్యమితి యత్స
 నమున నాలవధ్యంతరముక్తం - ప్రణవ్యస్వామికంద్రవ్యం రాజాత్ర్యజ్జనిథావయేత్ | అర్వాక్త్ర్యైర్బాధరేత్స్వామీ
 పరతోన్మపహారేచితి - తచ్ఛ్రుతవృత్తసంపన్నత్రాహ్మణవిషయం - రక్షణనిమిత్తం పద్మాగాదిగ్రహణం వతేనైవ
 క్తం - ఆదదీతాథపద్మాగం ప్రణవ్యేధిగతాన్నృపః | దశమంద్వాదశం వాపి సతాంధమును పురన్నితి తృతీయద్వితీ
 యప్రథమసంవత్సరేషుగతేషు యథాక్రమం పశ్చాదయోథాగావేదితవ్యాః - ప్రపంచితం చైతత్పురస్తాత్ ||

౧౭౨

తా || సుంకరులు మొదలగు రాజభ్యుత్థులు పట్టుకొనివచ్చి రాజనొద్ద నొప్పగించిన సోమ్మును గూర్చి చెప్పుచున్నాడు
 పోగొట్టుకోబడిన ద్రవ్యమును గాని అపహరింపబడిన ద్రవ్యమును గాని సుంకరులు
 సుంకరులు మొదలగు వా బంత్రోతులు మొదలగు వారు కనిపెట్టి రాజనొద్దకుఁ దెచ్చియిచ్చి రేని రాజాద్రవ్యము
 రు తెచ్చి రాజనొద్ద నొప్ప ను సంవత్సరములో పలదానియధికారివచ్చిన పక్షమందు వానికివలయును - తరువాతన
 గించిన సోమ్ము దానియధి తడు రాని పక్షమందు తాను గ్రహింపవచ్చును. || రాజుతనమనుష్యులు తెచ్చిన సోమ్ము
 కారికిఁ జేరు విషయము ను సకలజనులకుఁ దెలియునట్లు చాటింపించి యొకయేడుగడమనేం తవలకుఁ గాపాడ
 వలయును - అట్లు గౌతములు చెప్పియున్నారు || మూడు సంవత్సరములకుఁ బిమ్మటరా

జును జేందునని మనువు చెప్పిన గడువు వేదశాస్త్ర సంపన్నుల డై సుదాచారపరుల డై యుండు ప్రాహ్మణ్యద్రవ్య విషయము ||
 ఆహ్మణ్య గలవాడొక సంవత్సరమునకు వెనుకవచ్చె నేనిదానిలో పండ్రెండవ పాలును రెండు పురవత్సరములకు వెనుకవచ్చె

నేనిపదవపాలునుమూఁడును. వత్సరములకు వెనుకవచ్చె నేనిఅవపాలునుతద్వివ్యరక్షణార్థమై రాజునకుఁజేరుననిమను
తచనమున్నది-ఈవిషయము (౩౨వ) స్లోకమందులెస్సగావివరింపఁబడియున్నది. ౧౭౧

మూ. { పణానేకశఘదద్యాచ్చతురఃపంచమానుషే । మహి
{ షోష్ట్రగవాంద్వద్వాపాదంపాదమజావికే॥౧౭౨॥ }

వ్యా ॥ మనూక్తషడ్భాగాదిగ్రహణస్యద్రవ్యవిశేషేపవాదమాహ । పణానితి ॥ ఏకశఘఅశ్వాదౌపరిణష్టాధిగ
లేరాజైరక్షణనిమిత్తంచతురఃపణాదద్యాత్-మానుషేమనుష్యజాతీయద్రవ్యేపంచపణాదద్యాత్-మహిషోష్ట్రగ
వాంరక్షణనిమిత్తంప్రత్యేకంద్వద్వాపణౌ-అజావికేపునఃప్రత్యేకంపాదంపాదందద్యాదిసర్వస్త్రిసంబధ్యతే- అజా
ఏకమితిసమాహారణదే-శేషిపాదంపాదమితివీప్సబలాత్ప్రత్యేకంసంబంధోవగవ్యతే॥ఇత్యస్మామి-క్రయప్రకరణమ్॥

తా ॥ ప్రణష్టాని గతద్రవ్య రక్షణార్థమైచునువుచెప్పినయావపాలు మొదలైనవా

అశ్వాదులు తప్పించుకొని నికిద్రవ్యభేదచందవవాదమును జెప్పుచున్నాఁడు ॥ గుట్టుము మొదలైనయొకగిట్టుగలజం
పోయిరాజుకియులకుఁజొక్కె- తువులుపోఁగొట్టుకొనఁబడినవై రాజపురుషులచేఁబట్టుకొనఁబడి రాజుచేతరక్షింపఁబ
నేనితద్రక్షణార్థమై రా డినపక్షమందురాజునకునాలుగుపణములీ వలయును - మనుష్యజాతిద్రవ్యవిషయమంద
జునకివలసినద్రవ్యము. యిదపణములీవలయును - ఎనుమునకునొండుకునావునకునొక్కొకదానికి రెంఁడేసెసణ
ములీవలయును-గొట్టెలకుమేకలకునొక్కొకదానికిఁగాలుకాలుపణమీవలయును॥౧౭౨

అస్మామివిక్రయప్రకరణముముగిసెను॥ఇకదత్తాప్రదానికప్రకరణము.

మూ. { స్వంకుటుంబావిరోధేనదేయందారసుతాదృతే । నాస్య
{ యేసతిసర్వస్వంచాన్యస్సైప్రతిశ్రుమ్ ॥ ౧౭౩॥ }

అవతరణికా ॥ అధునావిహితావిహితమాగ్నాద్వయాశ్రయతయారత్తానపాకమాదత్తాప్రదానికమితివలబ్ధా
భిధానద్వయందానాశ్వివ్యవహారపదమభిధీయతే-తత్సకూపంచనారదేనోక్తం ॥ దత్తాప్రవ్యమసమ్యక్యోపునరా
దాతుమిచ్ఛతి । దత్తాప్రదానికంనామవ్యవహారపదంహితమితి-అసవ్యగవిహితమాగా-శ్రయణేనద్రవ్యదత్వాపునరా
దాతుమిచ్ఛతి యస్మిన్వివాదపదేతద్దత్తాప్రదానిక మితిదత్తస్యాప్రదానంపునర్హరణం యస్మిన్దానాఖ్యేతద్దత్తాప్రదాని
కం నామవ్యవహారపదం - విహితమాగా-శ్రయత్వేన తస్మాత్వివక్ష్యమాతం తదేవవ్యవహారపదం దత్తానపాకమే
త్యథాదుక్తంభవతి - దత్తస్యానపాకర్హ అపునరాదానం యశ్రదానాఖ్యే వివాదపదేతద్దత్తానపాకమా - తచ్చ
దేయానేయాదిభేదేనచక్షుర్విధం - యధాహనారదః - అధదేయమదేయంచదత్తంచాదత్తమేవచ । వ్యవహారే
మవిజ్ఞేయో దానమార్గశ్చతుర్విధితి - తస్మాదేయమిన్యనిష్ఠ దానక్రియా యోగ్యమవ్యతే - అదేయమస్వత
యానిష్ఠతయావాదానానమా - యత్పునఃప్రకృతిస్థేనదత్తమవ్యాసతఃసీయంతద్దత్తమిత్యవ్యతే - అదత్తంతు
యస్మత్పాహఃసీయంతతగ్ధ్యతే-తదేతత్సంక్షేపతోసకూపయితమాహ॥ స్వంకుటుంబావిరోధేనేతి॥స్వమాత్మీయం
కుటుంబావిరోధేనకుటుంబానురోధేన- కుటుంబభరణావశిష్టమితియావత్-తద్దద్యాత్తచ్ఛరణస్యాసశ్యకత్వాత్-తథా
చమనుః-వృద్ధౌచమాతాపితరౌసాధీస్వభార్యాపతశ్శిశుః। అప్యకార్యతతకృత్యాభతవాగ్మనురబ్రవీదితి-కుటుంబా
విరోధేనేత్యనేనదేయమేకవిధందశితం - స్వందద్యాదిత్యనేనచాస్వభూతానామన్వాహిత యాచితకానిసాధారణ
నిక్షేపాణాంపంచానామవ్యదేయత్వంవ్యతీరేకతోదశితం-యశ్చునర్హరదేనాప్తవిధత్వమదేయానాముక్తం-అన్వా
హితంయాచితకమాధిస్సాధారణంచయత్॥నిక్షేపఃపుత్రదారాశ్చసర్వస్వంచాన్వయేసతి । అసత్స్వపిహితస్థాసువత
మానేనదేహినా। అదేయాన్యాహరాచార్యాయచ్చాన్యస్సైప్రప్రశ్రుతమితి-ఏతదదేయత్వమాత్రాభిప్రాయేణసపున
ష్ట్యత్వాభావాభిప్రాయేణ-పుత్రదారసర్వస్వప్రతిశ్రుతేమస్వత్వస్యసద్భావాత్ - అన్వాహితాదీనాంపస్వరూ
పంప్రాగేవప్రపంచితం-స్వందద్యాదిత్యనేనదారసుతాదేవిస్వత్వావిశేషేణదేయత్వప్రసంగేప్రతిషేధమాహ -

దారసుతాద్యతత్తి - దారసుతవ్యతిరిక్తమథాందద్యాన్నదారసుతమిశ్యత్ - తథాపుత్రసాత్రాద్యస్వయే విద్యగానేన
ర్వంధనందద్యాత్ - పుత్రానుతాపద్యసంస్కృత్యవృత్తింజైమాంప్రకల్పయేదిత్వరణాత్ - తథాహిరణ్యాదిక మాస్య
స్తైవ్రశిశ్రుతమన్యస్తైనప్రజేయం॥

అవతరణిక ॥ శాస్త్రోక్తమాగణమునవలంబించియిచ్చుటచేతదత్తానపాకమణయనియు - శాస్త్రోక్తముగానిమార్గ
మునవలంబించియిచ్చుటచేతదత్తాప్రదానికమణయనియు రెండుపేరులుగలిగియుండు దాన
శాస్త్రీయదానముదత్తా మనెడువ్యవహారపదమునిరూపింపబడుచున్నది॥ దానిస్వరూపమును నారదులుచెప్పిన
నపాకర్తము - అశాస్త్రీ రీతిసీక్రిందఁదెలుపబడుచున్నది ॥ శాస్త్రవోదితముగానిమార్గ మునవలంబించి ప్రవృ
యదానము దత్తాప్రదాని మునిచ్చి దానిమరలరాఁబట్టుకొననిచ్చగలిగినపక్షమందట్లురాఁబట్టుకొనఁదగినదానము
కము. దత్తాప్రదానికమను వ్యవహారపదమగును - శాస్త్రమందువిధింపబడినరీతి నీయఁబడి

పూర్వముచెప్పినదానికివిరుద్ధముగానుండునదిదత్తానపాకమణయనియథామువలనసీద్ధించుచున్నది-అనఁగా ఇచ్చిమరల
రాఁబట్టుకోఁగూడనిదిదత్తానపాకమణము॥ ఈదానమాగణము, దేయము-అదేయము-దత్తము-అదత్తము-అనివ్యవహార
ములయందునాలుగుతెలుగులనుండుననినారదులుచెప్పియున్నారు॥అందుదేయమనఁగా శాస్త్రమందనిషేధింపఁబడక
యిచ్చుటకుఁదగినదైయుండునది-అదేయమనఁగాఁదనదికామింజేసఁగాని శాస్త్రమందనిషేధింపబడుటచేతఁగాని యి
చ్చుటకుఁదగినది॥దత్తమనఁగాస్వభావస్థనిచేనియఁబడిమరలఁదీసికొనఁగూడనిది|అదత్తమనఁగామరలఁదీసికొనదగినది॥

దీనిసంక్షేపముగా నిరూపింపనుజెప్పుచున్నాఁడు ॥ తా ॥ తనదగుప్రవృత్తమునుకుటుంబ
ఈయఁదగినదానియంతగ పోషణమునకుఁ జాలిమిగిలినదాని నీవచ్చును - అక్షేలయఁగఁ గుటుంబభరణముమిక్కి
నిదానియువివరణము లియావశ్యకము - వృద్ధులగుతలిదండ్రులను పతిప్రతయగుభార్యను పసివాఁడగుకొ
డుకును - నూరుచేయరాఁపమలైనఁజేసఁపోషింపవలయుననిమనువుచెప్పియున్నాఁడు ॥

ఇవటఁగుటుంబపోషణావశిష్టమనుటవలనవచననిషిద్ధమైనదానిదప్పతక్కినదాని దానముచేయవచ్చుననితెలుపబడెను -
తనదానినీవలయుననుటవలనఁదనదిగాని మొదలగుదవయుంపఁబడినసోమ్మును- అతఁడుమఱియొకనికగ్గిరనుంచినపక్షమంద
దట్టిసోమ్మును- ఎరువుసోమ్మును-తాకట్టుసోమ్మును- అనేకస్వామికమైనసోమ్మును-దాచనుంచినసోమ్మును ఈయఁగూడ
దనివ్యతిరేకముచేతఁ దెలుపబడెను ॥ నారదులు రెండవతాకట్టుసోమ్మును - ఎరువుదీసికొన్నసోమ్మును- తాకట్టుసో
మ్మును- అనేకస్వామికమగుసోమ్మును-దాచనుంచినసోమ్మును,దారపుత్రాదులను సంతతియుండఁగాసర్వస్వమును మఱి
యొకనికిచ్చెదననిచెప్పినప్రవృత్తమును వీనిమిక్కిలియావత్తులువచ్చినప్పుడు గూడనిగూడదగ్గయార్దులుచెప్పుమరన్నదిఅ
దేయత్వమాత్రాభిప్రాయముచేతనేకానిస్వత్వాభావాభిప్రాయముచేతఁగాదు । కొడుకు - ఆలు - సర్వస్వము-
ఒకనికిచ్చెదనన్నది,వీనియందుస్వత్వముండనేయున్నది॥రెండవకుదవ మొదలగువానిస్వరూపముముందేవివరింపబడియు
న్నది। తనదానినీవలయుననఁగాభార్యాపుత్రులనుదనవారేగనుకనిఁదగుదురనిసీద్ధింపఁగా వారినిఁగూడవనిషేధించెను ।
ఆలాగేవంశముండఁగాసర్వస్వమీఁగూడదగ్గయఁషేధించెను పుత్రులఁబుట్టించివారలకుపనయనాది సంపాదకములుచే
సిజీవనమునుగల్పింపవలయుననిస్మృతియున్నది ॥ బంగారము మొదలైనప్రవృత్తమునొకనికిచ్చెదనన్నదాని మఱియొకనికిఁ
గూడదు॥

మూ. ప్రతిగ్రహఃప్రకాశస్సౌత్థోవరస్యవిశేషతః॥౧౬౩౪॥

వ్యా॥ వివందారసుతాదివ్యతిరిక్తందేయముత్వాప్రసంగాజ్జేయధనగ్రహణంచప్రతిగ్రహీత్రాప్రకాశమేవ
కతకవ్యమిత్యాహ॥ ప్రతిగ్రహఇతి॥ ప్రతిగ్రహఃప్రతిగ్రహణంత్రకాశకతకవ్యః వివాదనిరాకరణార్థం స్థావరస్య
విశేషతఃప్రకాశమేవగ్రహణంకార్యంతస్యస్వతాఽదివదాత్మనిస్థితస్యదర్శయతుమశక్యత్వాత్॥

తా ॥ ఇట్లుబిందగినదానిచెప్పిప్రసంగసంగతివలనఁదగినప్రవృత్తమునైననుబుచ్చుకొనువాఁడుబహిరంగముగఁ
(౮౨)

ప్రతిగ్రహించుటబహిరం బుచ్చుకొనవలయునని చెప్పుచున్నాడు॥ తరువాతవివాదమురాకుండుటకై పుచ్చుకోలు గముగానుండవలయు బహిరంగముగా జరిగింపవలయును । అందునుభూమినిఁబుచ్చుకొనుటమిక్కిలిబహిరం గముగా నుండవలయును నుపకాణదులవలెభూమిఁబుచ్చుకొన్నవాఁడెత్తుకొనిపోయి తనయొద్దనుంచుకొనితనదనిచూపవశ్యముగాదుగనుకనని తెలియవలయు।

౧౭౩౪

మూ. దేయంప్రతిశ్రుతంచైవదత్వావాపహరేత్పునః॥౧౭౪॥

వ్యా ॥ ఏవంప్రాసంగికముత్వాప్రకృతమనుసరన్నాహ॥ దేయమితి ॥ యద్యస్తైగమాథకంప్రతిశ్రుతంత స్తస్తైదేయమేవయద్యసాధమాత్ప్రచ్యుతోనభవతిప్రచ్యుతేపునర్నదాతవ్యం- ప్రతిశ్రుత్వావ్యధమాసంయుక్తాయన ద్యాదితిగౌతమస్తరణాత్-దత్వావాపహరేత్పునః న్యాయమాగేణయద్దత్తంతత్సప్రవిధమపిపునర్నాపహతవ్యం। కింతుతథైవానుమతవ్యం యత్పునరన్యాయేనదత్తంతదదత్తంపోడశ ప్రకారమపిపునఃప్రత్యాహతవ్యమేవేత్యథా దుక్తంభవతి నారదేనవ దత్తంసప్రవిధంప్రోక్తమదత్తంపోడశౌక్యకమితి ప్రతిపాద్య దత్తాదత్తయోస్సర్వరూపవిప్రు తం। పశ్యమూల్యంభృతిస్తుప్త్యేస్నేహోన్మృత్యుపకారతః। స్త్రీశులగ్నానుగ్రహాథకంచదత్తందానవిదోవిదుః। అదత్తం తుభయక్రోధశోకావేశరుజ్జ్వలైః। తథోత్కోచపరీహాసవ్యత్యాసచ్ఛలయోగతః। బాలమూఢాస్వతంత్రాతామ త్త్విష్టాపవజితంకతామమేదంకమేతిప్రతిలాభేచ్ఛయాచయత్। అపాలైపాశ్రమిత్వైకార్థేచాధమాసం హితే। యద్దత్తంస్యాదవిజ్ఞానాదదత్తమితితత్స్మృతమితి। అయచథాః। పశ్యస్యకీతద్రవ్యస్యన్నూల్యందత్తం। భృ తిర్వేతనంకృతకమాణేదత్తంతుప్త్యావందిచారణాదిభ్యోదత్తం। స్నేహోద్దుహితృపుత్రాదిభ్యోదత్తం। ప్రత్యుపకారత ఉపకృతవతేప్రత్యుపకారరూపేణదత్తం। స్త్రీశులగ్నంపరిణయాథకంకన్యాజ్ఞాతిభ్యోదత్తం। యచ్ఛానుగ్రహాథకమద్య స్టాథకందత్తంతదెతత్సప్రవిధమపిదత్తమేవనప్రత్యాహరణీయం। భయేనబంధీ గ్రాహాదిభ్యోదత్తం। క్రోధేనపుత్రవై రనిర్యాతనాయాన్యస్తైదత్తం। శోకావేశేనపుత్రవియోగాదినిమిత్తశోకావేశేనదత్తం। ఉత్కోచేనకార్యప్రతిబంధని రాసాథకమధిక్యతేభ్యోదత్తం। పరిహాసేనోపహాసేనదత్తం। దానవ్యత్యాసవికోపిస్వద్రవ్యమన్యస్తైదదాత్యన్యోపి తస్తైదదాతిసదానవ్యత్యాసః। ఛలయోగతశ్శతదానమభిసంధాయసహస్రమితిపరిభాష్యదదాతిసంఘలయోగః। బాలే నాప్రాప్తపోడశవషేణం। మూఢేనలోకవేదానభిజ్ఞేన। అస్వతంత్రేణపుత్రదాసాదినా। ఆతేనరోగాభిభూతేన। మత్తే నమదనీయద్రవ్యప్రచుత్తేన। ఉత్తతేనవాతికామ్యున్నదగ్రస్తేనవాఅవవజితందత్తం। తథాయంమదీయమిదంకమా కరిష్యతీతిప్రతిలాభేచ్ఛయాదత్తం। అవతుర్వేదాయచతుర్వేదోహమిత్వైక్తవతేదత్తం। కార్థేచాధమాసంహితేయ జ్ఞంకరిష్యామీతిధనంలభ్యాద్యూతాదోవినియంజానాయయద్దత్తమిత్యేవం పోడశప్రకారమపిదత్తమదత్త మిత్వవ్యతే ప్రత్యాహరణీయత్వాత్। ఆతాదత్తస్యాదత్తత్వంధర్మకార్యవ్యతిరక్తవిషయం। స్వస్థేనాలేనవాదత్తంత్రావి తంధర్మకారణాత్। అదత్వాతుశ్చుతేదాన్యస్తత్పుత్రానాశ్రసంశయ ఇతికాత్యానునస్తరణాత్। తథేదమపరం సంక్షిప్తాథకంచనంసర్వవివాదసాధారణం। యోగాధమనవిక్రీతయోగదానప్రతిగ్రహం। యస్యవాప్యపనివ శ్యేత్తత్సర్వంజనివతాయేదితి। యోగఉపాధిః- యోగేనాగామినోపాధివిశేషేణాధినిక్రయదానప్రతిగ్రహాఃకృతా స్తచుపాధిలింగమేతాన్విక్రయాదీన్వినివతాయేదిత్యప్యాథకః। యఃపునష్టోడశప్రకారమప్యదత్తంప్రతిగృహ్ణోతియశ్చా దేయంప్రయచ్ఛతితయోదాండ్ నారదేనోక్తః। గృహ్ణోత్యదత్తయోలోభాద్యశ్చాదేయంప్రయచ్ఛతి। అదేయదాయ కోదండ్యస్తథా౭దత్తప్రతీచ్ఛకఇతి॥ ఇతిదత్తాప్రదానికప్రకరణమ్।

౧౭౪

తా ॥ ఇట్లుప్రస్తావముమీదవచ్చినవిషయమునుజెప్పినరలప్రకృతవిషయముననుసరించిచెప్పుచున్నాడు ॥

ఇచ్చెదనన్నదానిఁబుచ్చు యను- వాడుధర్మమదప్పినపక్షమందీయఁబనిలేదు । అట్లుగౌతమసూత్రమందుఁజె కొనువాడుధర్మమునుదొ ప్పఁబడియున్నది ॥ న్యాయమాగము గణిఁబడినదాని నేను తెఱఁగులదానినిమరలఁచిసి

లగకుండే నేనియావలయు
న్యాయముగానిచ్చినదాని
మరలదీసికోగూడదు.

న్యాయదత్తమేడువిధం
బులనుండును.

అన్యాయదత్తముపదియా
రువిధములనుండును - అది
మరలింపఁ దగ్గును గనుకన
దత్తవ సంబంధును

కొనఁగూడదు- అట్లేయొప్పికొనవలయును- అట్లుచెప్పటచేతఅన్యాయముగానియంబ
డినదానిబదియారువిధములదానిమరలదీసికొనవచ్చునని చెప్పఁబడినట్లగుచున్నది ||
నారదులు-దత్తమేడువిధములుగలదనియు- అదత్తముపదియారు విధములుగలదనియుఁ
జెప్పి వానిస్వరూపమునువివరించియున్నారగునుక నాప్రకారవ వియోక్తిందఁజెలు
పఁబడుచున్నవి|| కొన్నవస్తువునకిచ్చినవలయును- పనిచేసినవానికిచ్చినజీతమును- స్తుతి
పాఠకులుగాయకులు మొదలగువారికి సంతోషపడియిచ్చినదియు - ప్రీతివలనఁగూఁతు
రుకొడుకు మొదలగువారికిచ్చినదియు - తనకొకయుపకారముచేసినవానికిఁబ్రత్యుపకా
రరూపముగానిచ్చినదియు- పెండ్లి యాడునపుడుకన్యకయొక్క- తలిదండ్రులు మొదల
గువారికిచ్చినదియు - దై వానుగ్రహముగోరిదానముగానిచ్చినదియు - ఈయేడునుద
త్తములనఁబడును- దీనిమరలదీసికొనఁగూడదు భయముచేతబండ్లగ్రాహకులకిచ్చినది
యు కొడుకుమీఁదఁగోపముపుట్టియాకోపముదీరను దనఁద్రవ్యమును మఱియొకనికిచ్చి
ననదియును పుత్రాదివియోగమువలనదుఃఖముచేతఁబరవశుఁడైయిచ్చినదియు - తన
కార్యమునకుఁవచ్చుముచేయకయుండటకై యుద్యోగస్థులకిచ్చినదియు - పరియోచక
ముననిచ్చినదియు-ఒకనిద్రవ్యమునొకఁడు దనకీయగానతనికిఁ దానొకద్రవ్యమునిచ్చిన

దియును నూరిచ్చుచోవేయియనిన టియునిట్టిక లెక్క-కుమఱియొక లెక్క-చెప్పియిచ్చిననదియు-పదియారుసంవత్సరము
లకుఁబడినవయస్సుగలవాఁడిచ్చినదియు- లోకమునుశాస్త్రము నెఱుఁగనిమూఢుఁడిచ్చినదియు- బంటు మొదలగుస్వా
తంత్ర్యములేనివాఁడిచ్చినదియు-రోగముచేతబాధపడుచు-ఁడువాఁడిచ్చినదియు-మయకముగలుగఁజేయువస్తువులదినిమ
యకములోనుండువాఁడిచ్చినదియు- వాతపిత్తాదిదోషములవలనహనస్సుత్తి-లేనివాఁడిచ్చినదియుశనకొక కార్యముచే
యుననిప్రతిలాభమునుగోరియిచ్చినదియు నాలుగువేదములుపదమహావదివితినియొకఁడుచెప్పినప్పుడు వాఁడట్లునాలుగు
వేదములుపదివియున్నాఁడుగనుకనిచ్చెదననుతలంపు చేతనిచ్చినదియును-ఒకఁడధర్మముచే సెదననితనదగ్గిరద్రవ్యముడి
గితీసికొనిపిచ్చుటనాద్రవ్యమునధర్మమునకుఁ నియోగముచేయుచున్నట్టివాఁడిచ్చినద్రవ్యమును - ఇట్టిపదియారు తె
ఱంగులనిచ్చినదియుమరలదీసికొనందగినదిగనుకఅదత్తమనఁబడును- రోగముచేతబాధపడుచు-ఁడువాఁడిచ్చినదిధర్మకా
ర్యవిషయముకానిదేఅదత్తమగునుగానిధర్మకార్యవిషయమైనదియదత్తముకాదు! స్వస్థుఁడుగానున్ననురోగిగానున్న
నుధర్మకారణమువలననిచ్చెదననిచెప్పినద్రవ్యమునీయకవాఁడుమరణమునొందిననువానికొడుకాద్రవ్యము నీవలయున
నికాత్యాయనస్తృతియంచున్నది || ఇయునుగాకసర్వవ్యవహారసాధారణమయిసంతోషపఁబడినయధర్మముగలయూ

వచన మొకటియున్నది- మీఁద రాఁబోవునుపాధినాలోబించిదానికొఱకై చేసిన- కుదవ-
అన్యాయదత్తమును బు అన్యకము- ఈవి- పుచ్చికోలు- వీనినాయుపాధిగుఱుకుమరలించును || ఈచెప్పఁబడిన
చ్చుకొన్నవాఁడునుఅదే పదియారువిధములయదత్తమునుగ్రహించినవానికిని- అదేయమునిచ్చినవానికిని దఁడన
యమునిచ్చినవాఁడునుదం ముగలుగును- అట్లునారదులచే-జెప్పఁబడియున్నది || ౧౬౪ || దత్తాప్రదానికప్రకరణ-
దాహరణలగుదురు. ముముగిసెను||

శ్రీతానుశయప్రకరణము,

మూ. { దత్తైకపంచసప్తాహమాసత్ర్యహోధర్మాసకమ్ | బీజా }
{ యోవాహ్యారత్నస్త్రీదోహ్యపుఁసాంపరీక్షణం || ౧౬౫ }

వ్యా || ఇదానింశ్రీతానుశయకథ్యతే-తత్సర్వరూపంచనారదేనోక్తం || శ్రీతామూల్యేనయత్ప్రణ్యంక్తైతాన
బహువిధ్యతే | శ్రీతానుశయత్యేతద్వివాదపదముచ్యతేఇతి - తత్త్రయస్త్రిన్మహానిష్కంశ్రీతంత్రిన్మహానిష్కంశ్రీతం

కృతంప్రత్యగ్గణీయమితితేనైవోక్తం- కీర్త్యామూల్యేనయత్పణ్యంమహి- శ్రతంవన్యతేక్రయా! విక్రేతుఃప్రతిదేయం
 తత్తప్తిన్నేవాహ్నవ్యవీక్షితమితి-ద్వితీయాదిదినేతుప్రత్యర్పణవిశేషస్తేనైవోక్తః- ద్వితీయేహిదదతే- శ్రీతామూల్యా
 త్త్రింశంశమాహారేత్ | ద్విగుణంతుతృతీయేహిపరతఃక్రేతురేవతదితి-పరతోనుశయోనకతః-వ్యతిత్యర్థః- ఏతచ్ఛ్రవీ
 జవ్యతిరిక్తోపభోగవిశ్వరవస్తువిషయం- బీజాదిక్రయేపునరన్య ఏవప్రత్యర్పణావధిరీత్యాహ || దశేతి || బీజఽప్రీహ్యదిబీ
 జం-అయోలోహం- వాఽహ్యాబలీవదాఽది-రత్నంముక్తాప్రవాళాది- స్త్రీదాసీ- దోహంమహిష్యాది- పుమాద్దా
 సః- ఏమాంబీజాదీనాంయథాక్రమేణదశాహాదికఃపరిత్యాకాలోపిజ్ఞేయః - పరిత్యమాణేచబీజాదాయన్యసమ్యక్త్వబు
 ధ్ధ్యానుశయోభవతి- తదాదశాహాభ్యంతరవివక్రయనివృత్తిః-నపునరూఢ్యమిత్యవదేశప్రయోజనం - యత్తునునువ
 చనం- కీర్త్యావిక్రీయవాకించిద్యవైవానుశయోభవేత్ | సోతదశాహాస్తద్ద్రవ్యందద్యాన్యైవాదదితచేతి- తదు
 క్తలోహాదివ్యతిరిక్తోపభోగావినశ్వరగృహక్షేత్రయానశయనాసనాదివిషయం | సర్వంచైతదపరీక్షితక్షేత్రవిషయం |
 యత్తునఃపరీక్షితంనపునఃప్రత్యగ్గణీయమితిసమయంకృత్యాక్రీతం తద్విక్రేత్రేనప్రత్యర్పణీయం-తదుక్తం | క్రేతాస
 ణ్యంపరిక్షేతపాక్రీయంగుణదోషతఃపరిత్యాభిమతంకీర్తంవికేత్రుర్భవేత్పునరితి || ౧౭౫

అవతరణిక || ఇతఃక్రీతానుశయముచెప్పఁబడుచున్నది || వెలయిచ్చియొకవస్తువునుగొన్నవాఁడుపిమ్మటనావస్తువు

మంచిదికాదనిమొంచిననది కీర్తానుశయమనెడు వ్యవహారపదముచెప్పఁబడునని దాని

కొన్నవస్తువుమంచిదికాద	స్వరూపమునారదులచేవివరింపఁబడియున్నది ఆవిషయమైయేదినముకొనఁబడినవస్తు
నితోఁచిన దానినమ్మినవా	పునాదినముననేవికృతిఁజేందకుండవిక్రయించినవానికిమరలనిచ్చి తానిచ్చినక్రయము
నికిమరలనిచ్చివెలను రా	నుదీనుకొనవలయుననియు మరుసటిదినమున నిచ్చినపక్షమందు దానిచ్చినవెలలోము
బట్టుకొనుటకుఁ దగిన కా	ప్పుదవపాలుతగ్గించి తీసుకొనవలయుననియు మూడవదినముననిచ్చినపక్షమందు పదు
లాదులనిణయము.	వేనవపాలుతగ్గించిమిగిలినక్రయమునుదీసికొనవలయుననియు పిమ్మటనావస్తువునుమర
	లనీయనేకూడదనియు నారదులుచెప్పియున్నారు ఈచెప్పినదంతయువిత్తనమునకం

తెనితరములగునుపభోగముచేతనశించువస్తువులవిషయముగనుకవిత్తముమొదలగు వానికొనుగోలువిషయమున మరల
 నిచ్చుటకుగడుపులువేతోచెప్పఁబడుచున్నవి || తా || విత్తనమునకుఁబదిదినములును- ఇనుమునకొకదినమును-బరువుమోయు
 నట్టియొద్దుమొదలగువానికయిదునాళ్లును- ముత్యములుపడమలుమొదలగురత్నములకునేడునాళ్లును | దానికిలకొకనెల
 యుపాలుపితుకుబట్టెమొదలగువానికిమూఁడునాళ్లును | పనివానికొకనెలయుఁబరీక్షింపఁగాలముగానుండునుగనుకఁబరీ
 క్షించినంతటమంచిదికాదనితోచినపక్షమందీచెప్పినగడుపులతిక్రమింపకముందే మరలనొప్పగించిననాకొనుగోలుమారి
 పొవునుపిమ్మటమారదు-మనువు కొనినపిమ్మటఁగాని అమ్మినపిమ్మటఁగాని ఆకొనుగోలుగాని అమ్మకముగానిసమ్మతిలేని
 వాఁడుపదిదినములలోపలదానిమరలంపవచ్చుననిచెప్పినది | ఇతఁడెప్పుఁబడినఇనుముమొదలగువానికం తెనితరములైన
 అనుభవముచేతనశించనియిల్లుభూమివాహనములుమంచముపీతముమొదలగువానివిషయమనితెలియఁదగినది | ఈచెప్పిన
 దంతయుఁబరీక్షింపకగొనినవిషయము- పరీక్షించిమరలనిచ్చుటలేదనినిష్కర్షణచేసికొనికొన్నవస్తువును అమ్మినవానికిమళ్
 లనీయనేకూడదు అట్లున్నతివచనమున్నది || ౧౭౫

మూ. { అగ్నోనువణమక్షీణంరజతేద్విపలంశతే | అష్టా }
 { త్రపుణీసీసేచతామ్రేషంచదశాయసి || ౧౭౬ || }

వ్యా || దోహ్యదిపరిత్యాప్రసంగేననువణ్ణాదేరపిపరీక్షణమాహ || అగ్నోవితి || అగ్నోప్రతాప్యమానంనువణం
 నక్షీయతేతఃకటకాదినిమాణాభాంయావత్సువణకారహస్తే ప్రక్షిప్తంతావత్తులయిత్వాతైః ప్రత్యర్పణీయమితర
 థాక్షయందాహ్యంద్యశ్చ | రజతేతుపలశతేప్రతాప్యమానేపలద్వయంక్షీయతే | అష్టాత్రపుణీసీసేచ శతశత్యనువ
 తతే | త్రపుణీసీసేచపలశతేప్రతాప్యమానేఅష్టాపలానిక్షీయంతే | తామ్రేషంచదశాయసి | తామ్రేశతేపంచపలా

స్వయసిదశపలానిక్షీయంతే- అత్రాపితభిర్యేవ- కాంస్యస్యత్రపుత్రాన్మయోనిత్వాత్తదనుసారేణక్షయఃకల్ప్యః-
అతోధికక్షయకారిణశ్శిల్పినోదంధ్యాః॥ ౧౭౬

తా॥ పాలుపితుకుబట్టెమొదలగు వానిపరీక్షనుజెప్పినప్రసంగముచేతబంగారముమొదలగువానిబరీక్షించుక్రమమునుజెప్పుచున్నాడు॥ నుంచిబంగారముగ్నియందుఁబలుమువేసిననెత్తుతగ్గదు గనుక బంగారుపుటమువేసిననె కడియము మొదలగువానిజేయనగసాలవానిచేతనిచ్చినబంగారు నెత్తునకెత్తుసరిగావారత్తుతగ్గదు- వెండిమొదలగు డొప్పగింపవలయును-తగ్గిన నాతక్కు-వసతనిచేసిప్పించి యతనిదండింపవలయును-వెండి గవితగ్గను-వానితరుగులవి నూరుపలములుకాఁకలోఁబెట్టినప్పుడు రెండుపలములుతగ్గను - సీసమందునుతగరమందునునూటికెనిమిది లెక్క-నుతగ్గను-రాగి-నూటికయిదు లెక్క-ను- ఇనుము- నూటికిఁబది లెక్క-నుతగ్గను - కంచు- రాగితగరములవలనఁగలుగునదిగావునతదనుసారముగాదానితరుగునూహింపవలయును - ఇంతకంటెనధికముతగ్గించినశిల్పులనుదండింపవలయును॥ ౧౭౭

మూ. { శతేదశపలావృద్ధిరౌణేకార్పాససూత్రకేమధ్యే }
{ పంచపలావృద్ధిస్సూత్తైతుత్రిపలామతా॥ ౧౭౮ ॥ }

వ్యా॥ క్వచిత్కంఠాదౌవృద్ధిమాహ॥ శతభితిస్థూలనౌణాసూత్రేణయత్కంబళాదిక్రియతేతస్మించ్చతపదేదశపలావృద్ధిర్వేదితవ్యా-ఏవంకార్పాసేష్ఠాలసూత్రనిమిత్తేపటాదౌవేదితవ్యం - మధ్యేఅనఁసూత్సూత్రనిమిత్తేపటాదౌపంచపలావృద్ధిః సుసూత్సూత్రనితేతతేత్రిపలావృద్ధిర్బద్ధవ్యా-ఏతచ్ఛాస్త్రతాతవాసోవిషయం॥ ౧౭౯

తా॥ లావై నమ్యగరోమములపురితోకంబళాదులనేయునపుడు నూరుపలములు నేసిననూటపదిపలముల కంబళియగును - ఇట్లేప్రతీనూలి ముచుక వస్త్రములయందును వృద్ధిగలుగునని యెఱుఁగవలయును- అంతముదక గాకయంతసన్నముగాకయుండునడిమితరమునూలిచేత నేయఁబడి నవస్త్రమునం దయిదుపలములును సన్నపునూలిచేతనేసినవస్త్రమునందు మూఁడుపలములునువృద్ధిగలుగుననియెఱుఁగవలయును- ఈచెప్పినదియుదుకనివస్త్రముల విషయము॥

మూ. { కామి-కేరోమబంధేచత్రింశద్భాగఃక్షయోమతః॥ }
{ నక్షయోనచవృద్ధిశ్చకాశేయేవల-లేతథా॥౧౮౦॥ }

వ్యా॥ స్రవ్యాంతరేవిశేషమాహ॥ కామికిఇతి॥కామికంకమణాచిత్రేణనిర్మితంయత్తునిష్పన్నేపటేచక్రస్వస్తికాదికచిత్రసూత్రైఃక్రియతేతతామికమిత్యవ్యతే - యత్రప్రావారాదౌరోమాణిబద్ధ్యంతేసరోమబంధః - తత్రత్రింశత్తమోభాగఃక్షయోవేదితవ్యః-కాశేయేకోశప్రభవేవల-లేవృక్షత్వద్విమిత్తేవససేవృద్ధిహ్రాశానస్తః-కింతుయావద్వయనాధాంకువిందాదిభ్యోదత్తంతావదేవప్రత్యాదేయం॥ ౧౮౧

తా॥ స్రవ్యాంతరమునవిశేషమునుజెప్పుచున్నాడు॥ నేసినవస్త్రమందుఁజిత్రవస్త్రములగుసూత్రములచేతఁజిత్రముస్వస్తికముమొదలగువానినిజేసినను- వస్త్రముమొదలగువానియందుమేలేమిమ్మగరోమములనుగుట్టిననుముప్పుదవపాలుతగ్గను- పట్టునునారచీరలును బెరుగును బెరుగుపుతలుగునుదలుగువు- ఈచెప్పినవానిలోఁదలుగునవితలుగుపోనుగడచయుఁదలుగులేనివిమొదటఁదూచినయెత్తునకు సరిగాను నాయాపనివాంఁద్రవలనఁదనుకోఁదగినవనితాత్పర్యము॥ ౧౮౨

మూ. { దేశంకాలంచభోగంచజ్ఞాత్వానష్టేబలాబలమ్ | స్ర }
{ వ్యాణాంకుశలాట్రాయర్యతద్దావ్యమసంశయం॥ }

వ్యా॥ స్రవ్యాణామానంత్యాత్పృతిరవ్యంక్షయవృద్ధిప్రతిపాదనస్యాశక్యత్వాత్సామాన్యేనప్రాసవృద్ధిజ్ఞాన
(౪౩)

నోపాయమాహదేశమితి॥ శాణతౌమాదౌత్రవ్యేనష్టేప్రాసముపాగతేనృవ్యాణాంకుశలాఃప్రవ్యవృద్ధిక్షయాభిజ్ఞాః.
దేశంకాలముపభోగంతథానప్తప్రవ్యస్యబలాబలంసారాసారతాంచపరీక్ష్యయతగ్రల్పయంతితదసంశయంశిల్పివోద్ధా
ప్యాః॥ ౧౭౯॥ ఇతిక్రీతానుశయప్రకరణం॥

తా॥ ప్రవ్యములనంతములగుటవలనబ్రుతిప్రవ్యమునకుక్షయవృద్ధులనుదెలుపుటయశక్యముకాబట్టిసాధారణము

అన్నిప్రవ్యములయందు	గావృద్ధిక్షయములనుదెలియునుపాయమును జెప్పచున్నాడు ॥ సానబట్టుటమొదల
నువానియనుభవముగల	గుపనులుసేయ శిల్పులయొద్దనిచ్చిన మణులుమొదలగువానియందు శాణోత్కర్షణా
వారాలలోబించిచెప్పిన	దులచేతకొంతనప్తముసంభవించెనాయపుడాప్రవ్యములవృద్ధిక్షయములయనుభవము
ట్లువృద్ధిక్షయములుగ్రా	గలవారుదేశమునుకాలమునుపభోగమునుదెలిసి యాప్రవ్యముయొక్క సారాసార
హ్యంబులగును	ములనుబరీక్షించియెంతతఱుగునిణాయంతురోఆతఱుగుగాకమిగిలినప్తమును శిల్పులు

ప్రవ్యస్వామికిగట్టియీవలయును॥ క్రీతానుశయప్రకరణమునుగిసెను॥

అభ్యుపేత్యాశుశ్రూమాఖ్యప్రకరము. ౧౮౦

వ్యా ॥ సాంప్రతమభ్యుపేత్యాశుశ్రూమాఖ్యమవరంవివాదపదమభిధాతుమపక్రమతేతత్సర్వరూపంనారదేనో
క్తం-అభ్యుపేత్యశుశ్రూమాంయస్తాంనప్రతిపద్యతే॥ అశుశ్రూమాభ్యుపేత్యేతద్వివాదపదముచ్యతఇతి-అజ్ఞాకరణంశు
శ్రూమాతామంగీకృత్యపశ్చాద్వస్తన్నసంపాదయతి-తద్వివాదపదమభ్యుపేత్యాశుశ్రూమాఖ్యం-శుశ్రూమకశ్చపంచ
ప్రకారశ్చిహ్వంతేవాసిభ్యతకోధికమకృద్వాసఇతి॥ తేమామాద్యాశ్చత్వారకమకరాశ్చిత్తుద్వంతే-తేచశుభకమక
కారిణః-దాసాఃపునర్నృపాజాతాదయఃపంచదశప్రకారాః॥ గృహద్వారాశుచిస్థానరథ్యావస్థారశోధనాద్యశుభకర్మ
కారిణః॥ తదిదంనారదేనస్పష్టికృతం శుశ్రూమకఃపంచవిధశ్చాస్త్రదృష్టోమనీషిభిః॥ చతుర్విధకమకరస్తేషాందా
సాస్త్రిపంచకాః॥ శిష్యాంతేవాసిభ్యతకాశ్చతుర్థస్తద్విధికమకృత్॥ ఏతేకమకరాజ్ఞేయాదాసాస్తుగృహజాదయః
సామాన్యమస్వతంత్రత్వమేషామాహుమకసీనిః॥ జాతికమకృతస్తూక్తావిశేషావృత్తీరేవచ॥ కమకపిద్వివిధంజ్ఞే
యమశుభంశుభమేవచ॥ అశుభందాసకమోక్తంశుభంకమకృతాంస్తృతం॥ గృహద్వారాశుచిస్థానరథ్యావస్థార
శోధనం॥ గుహ్యంగస్పృశనోచ్ఛిష్టవిఘ్నాత్రిగ్రహణోద్ధృతం॥ ఇచ్ఛతస్సాన్విమనశ్చాన్తైరుపస్థానమథాంతథః॥ అ
శుభంకమకవిజ్ఞేయంశుభవస్యదతఃపరమితి-తత్ప్రతిహ్వేవేనవిద్యాధీః-అంతేవాసినివృశియోధీః-మూల్యేనయఃకమక
కరోతిసభ్యతకః-కమకకుర్వతామధిస్థాతాఅధికమకృత్-అశుచిస్థానముచ్చిష్టాదిప్రయేవణాథంగతాదికం-అప
స్థురోగృహమాజితపాంస్యాదినిచయస్థానం-ఉష్ణసంత్యాగః-భృతకశ్చాత్రేత్రివిధః-తదుక్తం-ఉత్తమస్తూయ
ధీయోత్రమధ్యమస్తకృషీవలః॥ అథమోభారవాహీన్యాదిత్యేవంత్రివిధోభృతఇతి-దాసాఃపునః-గృహజాతస్తధాకీ
తోలబ్ధోదాయాదుపాగతః॥ అనాకాలభృతస్తద్వదాహితస్సాన్విమనాచయః॥ మోక్షితోమహతశ్చష్టాద్యధప్రాప్తః
పణేజితః॥ తవాహమిత్యపగతఃప్రవ్రజ్యావసితఃకృతః॥ భక్తదాసశ్చపిజ్ఞేయస్తదైవబడబాహృతః॥ విక్రేతాచాన్తన
తైచ్చతేదాసాఃపంచదశస్తృతాః॥ గృహదాస్యాంజాతోగృహజాతః-క్రీతోమూల్యేన-లబ్ధఃప్రతిగ్రహాదిగా-దాయా
దుపాగతఃపితృదిదాసః॥ అనాకాలభృతోదుభితయోదాసత్వాయమరణాప్రక్షితిః-ఆహితస్సాన్విమనాధనగ్ర
హణేనాధితాంసీతః-ఋణమోచనేనదాసత్వమభ్యుపగతఃఋణదాసః-యక్షప్రాప్తస్సమరేవిజిత్యగృహీతః-యద్య
స్త్రిన్యవాదేవరాజితోహంతదాతవదాసోభవామీతిపరిభాష్యయోజితస్సపణేజితః-తవాహమిత్యపగతస్తవాహందాస
ఇతిస్వయంత్రవన్నః-ప్రవ్రజ్యాయాశ్చ్యుతఃప్రవ్రజ్యావసితఃపితావంతంకాలంత్వద్వాసఇత్యభ్యుపగతః-భక్తదాస
స్సర్వకాలంభక్తాథమేవదాసత్వమభ్యుపగమ్యయఃప్రవిష్టః-బడబాహృతఃబడబాగృహదాసీతయాహృతస్తల్లోభేన
తాముద్వాహ్యదాసత్వేనప్రవిష్టః-యత్యానంవిక్రీణీతేనావాత్మవిక్రేతా-వీవంపంచదశప్రకారాః-యస్తుమనునా
భ్యుపగత్యతోభక్తదాసాగృహజఃక్రీతదత్రిమా॥ వైత్యకోదండదాసశ్చసప్తతేదాసయోనయఇతి-సప్తవిధత్వముక్తం-
తదేషాంజాతీయస్తృతిపాదనాథకంనకుషరిసంఖ్యాధికం-తత్రైస్సంశిష్యాంతేవాసిభ్యతకాధికమకృద్వాసానాం

ధ్యేష్యస్యవృత్తిఃపాగేవప్రతిపాదితా-అపహరణ్యావ్యధీయారలబ్ధంచాస్మిన్వేదయేదిత్యాదిసా-అధికమకృష్ణ్యతకాదీనాంతువేతనాదానప్రకరణేవద్యతే-యోయావతురులేకమతావస్తస్యతువేతనమిత్యాదినా-దాసాంతేవాసినోస్తుధర్మవిశేషంవత్తుమాహ॥

అవతరణిక ॥ ఇష్టఙ్గోష్ఠికొనిపరిచర్యచేయకపోవుటయను మఱియొకవ్యవహారపదమునుజేష్ట సారంభించుచు

పనులుసేయనొప్పికొనిచే
యనివానివిషయము.
జరిచారకులైదువిధముల
వారు.

దాసుడు చేయఁదగినప
నులు.

నాఁడు॥ దానిస్వరూపముసారమలుచెప్పినరీతినిచ్చటఁదెలుపఁబడుచున్నది - ఎవఁడ
యనను పరిచర్యచేయనొప్పికొని దానిఁజేయనివాఁడయ్యెనేని అదియభ్యుపేత్యాశు
శ్రుతాఖ్యవ్యవహారపదమనంబడును ॥ పరిచర్యచేయువాఁడయిచు విధములనుండును
అందుశిష్యుఁడు- అంతేవాసని భృతకుండు అధికమకృష్ణు- ఈనలుగురుకమకరులని
చెప్పఁబడుచురు-వీరుమంచిపనులుసేయువారు-శిష్యుఁడనఁగావేదవిద్యాధి- అంతే
వాసయనఁగాశిల్పవిద్యాధి- కూలిదీనుకొనిపనిచేయువాఁడుభృతకుండు - పనులుసే
యువారివైవిచారణసేయువాఁడధికమకృష్ణు॥ విదవవాఁడుదాసుఁడు- వీరందఱుత
మతమజాతికిఁదగినకర్మములఁజేయుచురు-యజమానునిం- ాజ్ఞాచోష్ఠననడుచు కొనవల
యుననుటయందఱకును సహానము॥ అందుదాసుఁడుచేయఁదగినహీనకమములు - ఇ
ల్లు-వాకిలి- ఎంగిలి మొదలగుపరిశుద్ధములవేయుగుంట మొదలగునది- వీధి - పెంటపో
యువోటు-వీధి నెల్లి నూడ్చుట-గుహ్యములైనయంగములస్పృశించుట-ఎంగిలిపురీషము

మూత్రము-వీధిపై తీవేయుట-తనప్రభువుకోరినవృక్షతనికిఁదనయవయవములచేతనుపచారములుచేయుట- ఇవిహీనకృత్య
ములు-ఇవితప్పతక్కినవిమంచిపనులు॥ పూర్వముచెప్పినవారిలోభృతకుండుమూఁడువిధములనుండును- అంచుఅయుధము
లనుబట్టి యుద్ధముచేయువాఁడు త్తముఁడు - భూమినిదున్నిపైరు పెట్టివాఁడుమధ్యముఁ
దాసులుపదియైదువిధముల
నుండురు.

డు-బరువుమోయువాఁడధముఁడు ॥ దాసులుపదియైదువిధములనుండురు - తనయింట
నొకదానియందుఁబుట్టినవాఁడు ౧. వెలయిచ్చికొనఁబడినవాఁడు ౨. ప్రతిగ్రహాదుల
చేతఁబొందఁబడినవాఁడు ౩. తండ్రికిదాసుఁడుగానుండి తనపాలికవచ్చినవాఁడు ౪.

కరువునందుదాసుఁడుగుటకై చావువలనరక్షింపఁబడినవాఁడు ౫. న్రవ్యమప్పిచ్చుటంజేసియాదాసుని పూర్వస్వామిచేతఁ
గుదవగాఁబెట్టఁబడినవాఁడు ౬. ఋణగ్రస్తుఁడై యన్నవానినాఋణమునుండితొలగించి తనకుదాసుఁడుగాఁజేసికొ
న్నవట్టివాఁడు ౭. యుద్ధమందుజయించితీసికొనిరాఁబడినవాఁడు ౮. ఈవివాదమందు నేనోడిన నీకుదాసుఁడనగుచుననిపం
తమాడియొడినవాఁడు ౯. నీకునేనుదాసుఁడనుగానుండుదననితనంతలవచ్చినవాఁడు ౧౦. ప్రప్రజ్యవలనప్రప్రజ్యుఁడైన
వాఁడు ౧౧. ఇన్నాళ్లవఱకునీకుదాసుఁడనైయుండుదననివచ్చినవాఁడు ౧౨. అన్నముకొఱకు నెల్లకాలముదాసుఁడుగా
నుండుదనివచ్చిచేరినవాఁడు ౧౩. తనయింటనుండుదానినిఁబెట్టిచేసికొనిదాసుఁడైచేరినవాఁడు ౧౪. తన్నమ్ముకొన్నవాఁ
డు ౧౫. ఈప్రకారముదాసులుపదియైదువిధములనుండురు - మనువుదాసులేడు తెఱంగులవారన్నది యాచెప్పినయేడు
విధములవారికిదాసత్వమును దెలుపనేకానివేతేదాసులులేరనుటకుఁగాదుగనుకవిరోధములేదు ॥ ఈచెప్పఁబడినశిష్యాం
తేవాస్యాదిపంచవిధపరిచారకులలోశిష్యునివృత్తి ఆచారకాండయందలి౨౮వశ్లోకమందు గురువుపిలిచినదువునున్నప్పు
డుచదువవలయునుమనోవాక్యాయకర్తృములచే గురువునకుహితమావరింపవలయు ననునీప్రకారముగాఁజెప్పఁబడియు
న్నది-అధికమకృష్ణుభృతకుండు మొదలగువారివిషయమైవేతనాదానప్రకరణమందు-ఎవఁడెన్నాళ్లు పనిచేయునోవా
నికంతజీతమును మొదలగు గ్రంథముచేతఁజెప్పఁబడును-దాసునకునంతేవాసికిఁగలధర్మవిశేషమునివటఁజెప్పుచున్నాఁడు.

మూ. { బలాద్వాసీకృతశోషైర్విశ్రీతశ్చపిమువ్యతే॥ స్వా
మిప్రాణప్రదోభక్తత్యాగాత్తన్నిమయాదహతి॥ }

వ్యా||బలాదితి||బలాద్బలావస్తంభేనయోదాసీకృతః-యశోచ్చరైరపహృత్యః-త్రేతః-అపిశబ్దాదాహితశ్చసముచ్ఛీయతే-
 తంయదిస్వామీసముంచతితహి-రాజామోచయితవ్యః- ఉక్తంచనారదేన - చోరాపహృతవిశ్రీతాయేచదాసీకృతా
 బలాత్ । రాజ్ఞామోచయితవ్యాస్తేదాస్యంతేషుహినేష్యతఇతి-చోరవ్యాఘ్రావరుద్ధస్యస్వామినఃప్రాణాన్యః ప్రద
 దాఽరక్షత్యసావపిమోచనీయః తదిదంసర్వదాసానాంసాధారణంపరందాసత్వనివృత్తికారణం-యశ్చైహంస్వామినం
 కశ్చిన్స్తేచయేత్ప్రాణసంశయాత్ । నదాసత్వాత్ప్రముఘ్యేతపుత్రభాగంలభేతచేతినారదస్తరణాత్-భక్తదాసాదీనాం
 తుప్రాప్తిస్త్వికమోక్షకారణముచ్యతే- అనాకాలభృతభక్తదాసాభక్తస్యత్యాగాద్దాసభావాదారభ్యస్వామిరవ్యం
 యావదుపభుక్తంతావద్దత్వామఘ్యేతే- ఆహితణదాసాతుతన్నిషుగ్రయాద్యన్యహేత్వా స్వామినాఽహితోయద్ద
 త్వాధనోత్తమఘ్నోచితస్తస్యనిషుగ్రయాత్సవృణ్ణిక్యస్త్రవ్యస్యప్రత్యగ్భణాన్తుచ్యతే - నారదేనపిశేషోపుక్తః -
 అనాకాలభృతోదాస్యాన్సుచ్యతేగోయుగంధతే । స్వంభక్షితంయద్దుష్టితైనతచ్చుభ్యేతకమణా । భక్తస్యాస్త్రేవ
 ణాత్సద్యోభక్తదాసఃప్రముచ్యతే । ఆహితోపిధనందత్వాస్వామీయద్యేనమద్ధరేత్ । ఋణస్త్రసోదయందత్వాఋణీ
 దాస్యాన్ప్రముచ్యతఇతి । తథాతవాహమిత్యవగతయద్ధప్రాప్తపణజితకృతబడబాప్తతానాంచప్రాప్తిస్త్వికంమోచన
 కారణంతేనైవోక్తం । తవాహమిత్యవగతోయద్ధప్రాప్తఃపణజితః । ప్రతీషిషప్రదాసేనముఘ్యేరంస్తుల్యకమణా ।
 కృతకాలవ్యవగమాత్కృతోపిసమిముచ్యతే । నిగ్రహోద్బడబాయాస్తుముచ్యతేబడబాప్తఇతి । నిగ్రహోద్దాస్యాసహ
 సంభోగనిరోధాదిత్యధః- తదేవంగృహజాతశ్రీతలబ్ధదాయప్రాప్తాశ్చవిక్రయణాంస్వామిప్రాణదాసతత్ప్రసాదరూ
 పసాధారణవృత్తిరేకేణమోక్షోనాస్తి విశేషకారణానభిధానాత్ - దాసమోక్షశ్చనేనక్రమేణకర్తవ్యః-స్వదాసమి
 ఘ్నేద్యఃకర్తృమదాసంప్రీతమానసఃసంభాదాదాయతస్యాసాభింధ్యాతుగ్భంసహాన్సా । సాక్షతాభిసృపుష్పా
 భిర్ముద్ధన్యద్భిరవాకిరత్ । అదాసఇతిచోక్తాత్ప్రతిఃప్రాప్త్యుఖస్తమపాస్యజేదితితేనైవోక్తమ్॥

౧౮౦

తా||బలముచేతబట్టిదాసుఁడుగాఁజేసికొనఁబడినవాఁడును-దొంగలొకనిఁ బట్టుకొనివచ్చియమ్మఁగాగొనఁబడిన

వాఁడును - కుదువయంచుకొనఁబడినవాఁడునుదాస్యమునుండి లొలఁగుదురు - వీరిని

దాసులకుదాసత్వమునుం స్వామివిడువనిపక్షమందు రాజావిడిపించవలయును - ఇట్లునారదులచే జెప్పఁబడియు

డితొలఁగుకారణములు. న్నది - దొంగలచేతఁగాని పులిమొదలగుదుష్టమృగములచేతఁగానిచిక్కికష్టపడునపు

డుతనస్వామినివదియేనువిధములదాసులలో నేవఁడైనవిడిపించెనేనియతఁడుదాస్యము

నుండితొలఁగుటయగాకపుత్రసమభాగమునుగూడఁబొందుననారదవచనమున్నది- అన్నదాసుఁడుమొదలగువారికిఁబ్ర
 త్యేకముగాదాస్యవిమోచనకారణములుచెప్పఁబడుచున్నవి- తామకాలమందుబోపింపఁబడినవాఁడును అన్నముకొఱకు
 దాసుఁడైనవాఁడును-తామాస్వామిదగ్గరఁజేరినదిమొదలుకొనియతనిద్రవ్యమునెంతమాత్రమనుభవించియుందురోఅం
 తద్రవ్యమునుమరలనిచ్చివిడువఁబడుదురు- కుదవయంచుకోఁబడినవాఁడుతన్నుఁగుదువయంచిన వాఁడెంతద్రవ్యముదీ
 సికొనెనోయంతద్రవ్యమునుదానివడ్డియనిచ్చినవిడువఁబడును- ఋణమువలనఁదొలఁగించిదాసుఁడుగాఁజేసి కొనఁబడి
 నవాఁడాద్రవ్యమునువడ్డితోనిచ్చినవిడువఁబడును- ఈవిషయమందు నారదులచేఁగొంతవిశేషముచెప్పఁబడియున్నది-అ
 దియెట్లనిన- కలుపునఁబోపింపఁబడినవాఁడురెండ్రావులనిచ్చివిడువఁబడును । అతఁడువసులుచేయుచుండెనుగనుకతఁడు
 భక్షించినదిమరలనీఁబనిలేదు । అన్నదాసుఁడన్నమునుబుజించుటవిడువఁగా నేవిముక్తుఁడగును । కుదవయంచఁబడినవాఁడు
 తనస్వామి దీసుకొన్నధనమునిచ్చిన విముక్తుఁడగును । ఋణముదీసుటచేతదాసుఁడైనవాఁడు దానివడ్డితోనిచ్చినవిడు
 వఁబడును । నీకుతాసుఁడగుదుననివచ్చినవాఁడును యుద్ధమందుజయమువలనఁబొందఁబడినవాఁడును పందెమందుజయం
 పఁబడినవాఁడునుతమతోసరిగాఁబనిచేయఁగలమనుష్యులబదులుగానిచ్చివిడువఁబడుదురు । కొన్నాళ్లుదాసుఁడుగానొ
 ప్పుకొన్నవాఁడాకాలముగడువగా నేవిడువఁబడును । గృహదాసినిబెండ్లియాడినవాఁడాపెతోసంబంధమునువదలినవిము
 క్తుఁడగును । ఇంటఁబుట్టినవాఁడుకొనఁబడినవాఁడుప్రతిగ్రహదులవలనఁబొందఁబడినవాఁడు తండ్రికిదాసుఁడుగానుండి

(४४)

తా || అంతేవాసిధమములను జెప్పుచున్నాడు||అంతేవాసియనఁగాశిల్పవిద్యార్థి-వాఁడుదనగురువింటఁజేర్చు

శిల్పవిద్యార్థినిర్ణీతకాలము
నకు లోపలఁబని నేర్చుకొ
న్నను గురువింటినివిడువఁ
గూడదు

నపు డెన్నిదినములుండి పని నేచుకొందునని నిషేధ-ప-చేసికొనియుండునో అన్నాళ్ల
లోపలఁదనకుఁ బనియంతయుఁదెలిసినను నిర్ణీతకాలముగురువింట నేగురువునన్నము
గుడుచుచు తానుచేయుపనిలోవచ్చులాభము నాగురువునకే యిచ్చుచుండవలయును
ఈవిషయమందు నారదులచేతఁ గొంతవిశేషము చెప్పఁబడియున్నది గనుకనదియొ
క్రిందవివరింపఁబడుచున్నది - తనపనినేర్చికొననిచ్చగలవాఁడు తండ్రిమొదలగువారి
యనుజ్ఞచేతనాచార్యునింటనొకకాలముగడువు పెట్టుకొని యుండవలయునుఆచార్యుఁ

డతనికిఁదనయింటనన్నముఁబెట్టిశిల్పముతప్పనితరములై నపనులు చెప్పక తనకొడుకునందువలె నతని యందుఁబ్రేమగలవాఁ
డై యతనికిఁబని నేర్పవలయును - ఆచార్యుఁడుపని నేర్పనపుడుసమ్మతి లేక అంతేవాసియాయాచార్యునివిడిచినపక్షమందు
వానిబలాతాగ్రముచేత నాచార్యుఁడుపట్టి తెప్పించవచ్చును|మఱియునతనికిఁగట్టుకొట్టులుదండనములగును-పని తెలిసినత
రువాతనైన నంతేవాసితననిర్ణయకాలమునాచార్యునింట గడవవలయును - అప్పుడక్కడనతఁడుచేయుపనులయొక్క
లాభనూచార్యునికేచేరును- పని నేచుకొన్నయంతేవాసినిర్ణయించుకొన్నగడువుతీరినపిమ్మట నాచార్యునకుఁబ్రదక్షి
ణముచేసిగౌరవించిమరలిపోవలయును|| ౧౮౨|| అభ్యుపేత్యాశుశ్రుషాఖ్యవివాదపదముముగిసెను.

సంవిద్యవ్యతిక్రమప్రకరణము.

మూ. { రాజాకృత్యాపురేష్ఠానం బ్రాహ్మణాన్స్వసృతత్రతు | }
{ త్రైవిద్యంవృత్తిమద్భూయాన్స్వధర్మఃపాల్యతామితి || }

వ్యా || సంప్రతిసంవిద్యవ్యతిక్రమఃకథ్యతే - తస్యలక్షణంనారదేనవ్యతిరేకముఖనదశితం-పాపండునై గమా
దీనాంధితస్సమయఉచ్యతే | సమయస్యానపాకమాతద్వివాదపదంస్తృతమితి - పారిభాషికధర్మేణవ్యవస్థాపనంస్త
మయఃతస్యానపాకమావ్యతిక్రమః పరిపాలనంతద్వ్యతిక్రమ్యమాణంవివాదపదంభవతీత్యర్థః - తదుపక్రమాథం
కించిదాహ || రాజేతి || రాజాస్వపురేదుగాదౌవాస్థానంధవశ్యహాదికకృత్యాతత్ర బ్రాహ్మణాన్స్వసృష్ఠాపయ
త్వాతద్బ్రాహ్మణజాతంత్రైవిద్యంవేదత్రయసంపన్నంవృత్తిమద్భూహిరణ్యాదిసంపన్నంకృత్యాస్వధర్మైవణాశ్ర
మనియమితశ్శ్రుతిస్తృతివిహితోభవద్భిరనుష్ఠీయతామితితాబ్రాహ్మణాబ్రూయాత్ |

కొందఱొకయేర్పాటుచే
సికొనఁగాదాననుండియె
వఁడైనదొలగిననదిసంవి
ద్యవ్యతిక్రమము.
రాజొకస్థానమునేర్పరచి
యచట బ్రాహ్మణులనుం
చుట.

తా || ఇప్పుడుసంవిద్యవ్యతిక్రమమనెడు వివాదపదము చెప్పఁబడుచున్నది - దానిల
క్షణము నారదులుచెప్పినక్రమమున నీక్రిందవివరింపఁబడును - కొందఱొకయేర్పా
టుచేసికొన్నదిసమయమనంబడును- అందుఁజేరినవారుదానినతిక్రమింపఁగూడదు-
అట్టిసమయమునుగాపాడకయిత్రమించినపక్షమందది సంవిద్యవ్యతిక్రమమనువ్యవ
హారపదమగును-దానినుపక్రమింపనిచటఁగొంచెముచెప్పుచున్నాడు|| తా|| రాజుతన
పట్టణమందుఁగాని దుగఁముమొదలగు చోట్లయందుఁగాని తెల్లనియిల్లు మొదలగువా
నిగట్టించియచ్చటబ్రాహ్మణులనిలిపియాబ్రాహ్మణులందఱు మూఁడువేదములు చదివి
యుండునట్లును వారికిభూహిరణ్యాదిద్రవ్యములుసమృద్ధిగానుండునట్లునుజేసి మీరు
శ్రుతిస్తృతులయందుఁజెప్పబడియుండువణాశ్రమధర్మముల నాచరింపుచుండుం
డనివారితోఁజెప్పవలయును || ౧౮౩ ||

మూ. { నిజధర్మాఃకరోధేనయస్తుసామయికోభవేత్ | సో }
{ పియతేనసంరత్నోధర్మైరాజకృతశ్చయః || }

వ్యా || ఏవంనియు కై పైర్వత్యత-వ్యంతదాహ|| నిజధర్మేతి|| శ్రౌతస్మార్తానువమదేశనసమయాన్నిష్ఠ

నోయోధమాఃగోప్రచారోదకరక్షణదేవగృహపాలనాదిరూపసోపియత్నైసపాలనీయః-తథారాజ్ఞావనిజధర్మావి
రోధేనైవయస్సానుయికోధర్మఃకృతఃయావత్పథికంభోజనందేయమప్తదరాతిమండలేతురంగాదయోనప్రస్థాపనీయా
ఇత్యేవంరూపసోపిరక్షణీయః॥ ౧౮౪

తా ॥ ఇట్లు యోగింపబడిన బ్రాహ్మణులు చేయవలసిన దానిఁ జెప్పచున్నాఁడు ॥ నియం క్త బ్రాహ్మణులు శ్రౌతస్మా
తథర్మాములకు బాధకములుగాక సమయసిద్ధములై యున్న గోప్రచారజలసంరక్ష
ణ దేవాలయపరిపాలనాది ధర్మాములను దప్పక జరిగింపవలయును - అలాగే రాజు
చేత స్వకీయధర్మామునకు విరోధము లేక యేర్పడు పబడిన సామయికధర్మామునఁగా
మార్గస్థులుగావచ్చినవారికఁ దఱకునన్నము పెట్టవలయును - మాశక్తురాష్ట్రమున
కు సజ్జనులు మొదలగు వానిఁబోసీయఁగూడదు అనియిట్లు నిఘాఁయింపబడినధర్మాముల
నుగాపాడవలయును॥ ౧౮౪

మూ. { గణత్రయంహారేద్యస్తుసః విదంబంఘయేచ్ఛయః॥ సర్వ }
{ స్వహరణః కృత్వాతంరాష్ట్రాద్విప్రవాసయేత్ ॥ ... }

వ్యా ॥ ఏవంసమయధర్మాఃపరిపాలనీయఇష్యంత్యాతదతిక్రమాద౦డమాహ॥ గణత్రయమితి॥ యఃపునగణ
ణస్య గ్రామాదిజనసమూహస్య- సంబంధిసాధారణప్రవృత్తపహరతి- సంవిత్సమయస్తాంసమూహకృతాం రాజకృ
తాం వాయోలంఘయేదతిక్రమేత్తదీయంసర్వంధనమపహృత్యతంరాష్ట్రాద్విప్రవాసయేన్నిర్వాసయేత్ - అయంచ
దండోఽనుబంధాద్యతిశయేత్రష్టవ్యః- అనుబంధాద్యత్యేతు-యోగ్రామదేశసంఘానాంకృత్వాసత్యేనసంవిగంఁ విసం
వదేన్నరోలోభాత్తంరాష్ట్రాద్విప్రవాసయేత్ నిగ్రహ్యాదాపయే నేనంసమయవ్యభిచారిణం॥ చతుస్సవణాంవజ్ఞీమగ్రం
శతమానంచరాజతమితిమనుప్రతిపాదితదండానాంనిర్వాసనచతుస్సవణాపజ్ఞీమగ్ర-శతమానరాజతానాం చతుర్థామ
స్యతమోజాతిశక్త్యాద్యపేక్షయాకల్పనీయః॥ ౧౮౫

తా ॥ ఇట్లు సమయధర్మామును బాలింపవలయునని చెప్పి దానినతిక్రమించుట మొదలగు వానియందు దండనమును జె
ప్పచున్నాఁడు॥ గ్రామస్థులువతఃకలు మొదలగు జనసమూహముయొక్క యుచ్ఛేదసో
సమయోల్లంఘనముచేసి మున్వేదపహరించునోయేవఁడొకసభవారు చేసిననిబంధనమునుగాని రాజుచేసినని
నవానినిగణత్రవ్యాపహరికినిబంధనమునుగాని యతిక్రమించునో, అట్టివానిద్రవ్యమంతయుఁదీసుకొని యతనిరాజ్య
ములోనుండితఱుమఁగొట్టవలయును - ఈశిక్షగొప్పవ్యవహారవిషయమందని తెలియఁ
దగినది- అదియేలయనిన-మనుస్మృతియందుగ్రామమువారుగాని దేశమువారు గానివ
ణిగాదినమూహమువారుగానిప్రమాణముగానొకనిబంధననుజేసికొయుండఁగావారిలోనెవఁడైనలోభమువలననాని
బంధనకువ్యతిరిక్తముగాఁబ్రవర్తించె నేనివానిరాజ్యములోనుండివెడలఁగొట్టవలయుననియు అట్టివానిదిరస్కరించియు
తనిచేత నాలుగుసువణాములుఆరునిగ్రములునూరురజతములునుదండనముదీయవలయుననియు స్వల్పశిక్షగూడఁజెప్పబ
డియున్నది గనుక స్వల్పవ్యవహారవిషయమందీ చెప్పినశిక్షలలోనొకటిజాతిశక్తులనుజూచివానికొలదినిర్ణయింపఁదగును॥

మూ. కతవ్యంవచనంసైవైస్సమూహహితవాదినామ్॥ ౧౮౫౪॥

వ్యా ॥ ఇదంచతైకతవ్యమిత్యాహ॥ కతవ్యమితి ॥ గణినాంమధ్యేయోసమూహహితవాదనశీలాస్తద్వచన
మితరై గణాంతగఃతైరనుసరణీయం॥ ౧౮౫౪

సమూహమునకుమేలుచె తా ॥ సమూహమువారిచేఁజేయఁదగినవియొకవిషయమునుజెప్పచున్నాఁడు ॥ స
మూహము వారిలోనెవఁడా సమూహమునకుమేలుచెప్పెడువారో వారిమాటలనాన
క్షీకరింపవలయును॥ ౧౮౫౪

మూ. యస్తత్రవిపరీతస్సాన్యత్సదావ్యఃప్రథమందమామ్॥౧౮౬॥

వ్యా॥ అన్యథాదండభిత్వాహ॥యభితి॥ యస్తుగణీనాంనుభ్యేసమూహహితవాదివచనప్రతిబంధకారీసరాజ్ఞాప్రథమంసాహసరదండనీయః॥ ౧౮౬

సంఘమునకు మేలుచెప్ప తా॥ అట్లుగాకున్నదండనముచెప్పచున్నాడు॥ ఎవడుసంఘమువారిలోసంఘము వానిమాట కడ్డపడువానికి నకుమేలు చెప్పవానిమాటకడ్డము సేయునోయభితి ఇన్నూటయేబదితామ్రచణము దండనము. లదండనమువిధిపవలయును॥ ౧౮౬

మూ. { సమూహకార్యతయాతాత్కృతకార్యాన్వయసజయెత్ । }
{ సదానమానసతాగ్రైఃపూజయత్వామహిపతిః ॥ ౧౮౭ ॥ }

వ్యా॥ రాజ్ఞాచేన్ధంగణిమవతనీయమిత్యాహ॥ సమాహేతి॥ సమూహకార్యనివృత్తివ్యధాంస్వపాశ్వణంప్రాప్తాగణినోనిర్వర్తితాత్మీయప్రయోజనాన్- సమహిపతిదానమానసతాగ్రైఃపరితోవ్యవసజయెడితి॥ ౧౮౭
సమూహకార్యములయం తా॥ సమూహమువారి కార్యములయందుబ్రవర్తించువారివిషయమందురాజిట్లుం దుబ్రవర్తించు వారిని డవలయుని చెప్పచున్నాడు॥ సమూహమువారి కార్యములకై తనయొద్దకువచ్చిన రాజుసమ్మనింపవలయు. వారువారికార్యముల నెఱవేర్చుకొనిపోవునప్పుడురాజుఇనాములిచ్చుట గొప్పచేయుట మొదలగుక్రియలచేతవారినిసంతోషపఱచిపంపవలయును॥ ౧౮౭

మూ. { సమూహకార్యప్రహితోయల్లభేతతదర్పయెత్ । ఎకా }
{ దశగుణం దాపోయద్యసానార్పయెత్స్వయమ్ ॥ ౧౮౮ ॥ }

వ్యా॥ సమూహదత్తాపహరిణంప్రత్యాహ॥ సమాహేతి॥ సమూహకార్యాధాంమహజనైః ప్రేరితోరాజపార్శ్వేయద్యస్త్రహిరణ్యాదికంభతేతదప్రాధికతపవమహజనేభ్యోనివేదయెత్-అన్యథాలభ్యాదేకాదశగుణందాపనీయః॥ ౧౮౮
తా॥ సంఘమువారికిచ్చినదాని నవహరించినవానిగూర్చి చెప్పచున్నాడు॥ సంఘ సంఘమువారికిచ్చినదాని మువారి కార్యముకొఱకు సంఘమువారిచేత బంపబడినవాడు రాజునొద్దవస్త్రము వారి కీయకయపహరించి లుసొమ్ములు మొదలగుదానిదేనిబొందిననువారడుగకముందే దానివారలకీవలయును - నవానికిదండనము. అటుగానిపక్షముననాస్త్రవ్యమునకుంబడునొకండంతలదండనమునుబొందును॥ ౧౮౮

మూ. { ధర్మజ్ఞాశ్శుచయోలుభాభవేయఃకార్యచింతకాఃకతక }
{ వ్యంపచనంతేషాంసమూహహితవాదినామ్ ॥ ౧౮౯ ॥ * }

వ్యా॥ ఏవంప్రకారాశ్చకార్యచింతకాఃకతకవ్యాభిత్వాహ॥ ధర్మజ్ఞాభితి॥ శ్రౌతస్తాతకధర్మజ్ఞాః బాహ్యభ్యంతరశ్రౌచయత్రాఅర్థేష్వల్లభాఃకార్యవిచారకాఃకతకవ్యాప్తేషాంవచనమితరైఃకతకవ్యమిత్యేతదాదరాధాంపునర్వచనం. తా॥ కార్యములనాలోచించువారినిట్టివారి నేర్పఱుపవలయుననిచెప్పచున్నాడు॥ శ్రౌ కార్యముల నాలోచించు తస్తాతకధర్మముల దెలిసినవారును మనశ్శుద్ధియునాచారమునుగలవారును - త్ర వారుధర్మజ్ఞులైనిర్మలు వ్యమందు లోభములేనివారునైనవారినికార్యముల నాలోచింపువారుగా నేర్పఱుప వలయును - వారిమాటప్రకారముతక్కినవారునడుచుకొనవలయును॥ ౧౮౯

మూ. { శ్రేణీనైగమపాపండిగణావామప్యయంవిధిః । భేదం }
{ వైషాంస్యసారత్వేత్పూర్వవృత్తించపాలయెత్ ॥ ౧౯౦ ॥ }

వ్యా॥ ఇదానీంత్రైవిద్యానాంప్రతిపాదితంధర్మంశ్రేణ్యాదివృత్తిదిశన్నాహ॥ శ్రేణీతి॥ ఏకపణ్యశిల్పపజీనశ్రేణీయఃనైగమాఃయేవేదస్యాస్తప్రణీతత్వేనప్రామాణ్యమిచ్ఛంతి పాశుపతాదయః - పాపండిగణయేవేదస్యప్రామాణ్యమేవనేచ్ఛంతినగ్నఃసాగతాదయః-గణోప్రాతరాయుధీయాదినామేకర్షిపజీవి నాంపతేషాంచతుర్విధానా

సోవ్యయమేవవిధిర్వ్యజధమాః-రోధేనేత్యాది నాప్రతిపాదితవిలేఖాం శ్రేణ్యాది నాంచభేదంధర్మకవ్యవస్థాన్మహార
తైత్తిరీయాపాత్రాంవృత్తించపాలయేత్ || ౧౯౦

తా|| ఇష్టమైదికులకుఁజెప్పినధర్మమును శ్రేణులు మొదలగువారియొద్దఁజేరించి చెప్పవచ్చును || ఒకవ్యా

పారము- ఒకవిధమైనశిల్పము- కీ సేవచేసినందున వారు శ్రేణులు- వేదమూర్తులకుఁజెప్పిన

శ్రేణులు మొదలగు వారి దగుటంజేసి ప్రమాణములయొద్దఁజేరి పాశుపతాదులునై గములు - వేదము ప్రమాణము

భేదమునుధర్మకవ్యవస్థను కాదనునగుటకు సాగరాదులు పాపండులు- అయినవమపట్టువారు మొదలగునొక

రాజుపాలింపవలయును. ర్యము జేరజేరించువారి సమూహముగణము- ఈ నాలుగువిధములవారికిఁ-౧౯౦౪ వర్ణోక్

ము మొదలుకొని చెప్పఁబడినదేవిధానమును - ఈ శ్రేణులు మొదలగువారి భేదమునుధ

ర్మకవ్యవస్థను రాజుగాపాడవలయును-పూర్వమువారికుండువృత్తినిగాపాడవలయును స. విద్యవృత్తి క్రమముముగిసెను

————— విజ్ఞానేతనాదానప్రకరణము. శ్లో —————

మూ. { గృహీతవేతనఃకర్మత్యజఃకర్మద్యగుణమావహేత్ | ఆత్మ }
{ హితేనమందాప్యోభ్యుత్తైస్త్వత్కృతపసూరః || ౧౯౧ || }

అవతరణికా || సంప్రతి వేతనస్యానపాకమార్జ్యంవ్యవహారపదంప్రస్తాయతే-తత్త్వరూపంచనారదేవోక్తం
భృత్యానాంవేతనస్యోక్తాదానాదానవిధిక్రమః | వేతనస్యానపాకమార్జ్యవాదపదంప్రతమితి-అస్యాధికః - భృతకా
నాంవేతనస్యవత్సమాణస్తైరుక్తోదానాదానవిధిక్రమాయత్రవివాదపదేతద్వేతనస్యానపాకమార్జ్యత్యతే-తత్ప్ర
నిణయమాహ || వ్యా || గృహీతంవేతనంయేనాసాగృహీతవేతనస్యాన్వంగీకృతంకర్మత్యజస్కర్మద్యద్విగుణాంభ్య
తింస్యామినేదద్యాత్ - యదాపునరభ్యవగతంకర్మగృహీతపవేశనేత్యజతదానమంయోవద్వేతననభ్యవగతం
తావద్దాప్యోనన్విగుణం- యద్వాంగీకృతాభ్యుత్తందత్వాబలాత్కారయితవ్యః - కర్మాకుర్వత్ప్రాశ్నత్యకార్యోన
త్వాభ్యుత్తింబలాదితినారదపదనాత్ - భృతిరపతేనైవోక్తాభ్యుత్తాయవేతనందద్యాత్కర్మస్వామీయధాక్రమం |
అహమధ్యేనసానైవాకర్మణోయన్వినిశ్చితమితి- తైత్తిరీభ్యుత్తైరుపసూర ఉపకరణంలాంగలాదీనాంప్రగ్రహయో
క్తాదికంయథాశక్తిరక్షణీయమితరథాకృత్యాదినిష్పత్త్యనుపపత్తేః || ౧౯౧

తా|| ఇష్టమైదికులకుఁజెప్పినధర్మమును వ్యవహారపదము చెప్పఁబడుచున్నది | దానిస్వరూపము || పనివాండ్రుకుజీతమీవ

లసినవిషయముయొక్కయు అక్కర లేనివిషయముయొక్కయు క్రమమేవివాదపదము

జీతముతీసికొనియుండికొనుచుగలదోయది వేతనానపాకమార్జ్యమును వివాదపదమునైనారులుచెప్పియున్నాగు-

నకయుఁదానొప్పికొన్నపని ఆవిషయమందునిజాయమునుజెప్పవచ్చును || జీతముతీసికొనితానొప్పికొన్నపని

నిజేయనివానివిషయము నిజేయనివాఁడుజీతమునకురెండుతలుయజమానునకీవలయును - జీతముతీసికొనక

తానొప్పికొన్నపనినిజేయనివాఁడుజీతమంతప్రవ్యయజమానునకీవలయును - లేక

యజమానుఁడుపనివానినినిజాయించియున్నజీతమిచ్చిపనిచేయుననియతనిబలాత్కారమైనఁజేయఁదగును - అట్లునారద

స్మృతియందుఁజెప్పఁబడియున్నది జీతమిచ్చుక్రమమునానారదులచేతఁజెప్పఁబడినరీతినిశ్రీందవివరింపఁబడుచున్నది-య

జమానుఁడుతనపనివానికావనిగురించినిజాయించినకూలిని మొదటఁగాని నడుమఁగాకడనుగానియీవలయును - అపని

వాఁడువారివారిపనిముట్లనుకాపాడవలయును - అనఁగా సేవ్యగాఁడునాఁగేలుకాడివచ్చుకట్టులు మొదలగుపనిముట్లను

దనశక్తికొలదికాపాడవలయుననుట-లేనిపక్షమందుగృహి మొదలగుపనిజరుగుటకభ్యంతరముకలుగును || ౧౯౧

మూ. { దావ్యస్తుకశమంభాగంవాణిజ్యపశుసస్యశః | అథ }
{ శ్చిత్త్యభ్యుత్తింయస్తుకారయేత్సమహీక్షితా || ౧౯౨ || }

వ్యా || భృతివపరిచ్ఛిన్నయఃకర్మకారయతితంప్రత్యాహ || దావ్యభి || యస్తుస్వామీవాణిగోమితైత్రికో
(౪౫)

హాలపరిచ్ఛిన్నవేతనమేవభృత్యం కర్మకారయతిసతస్సాద్వాణిజ్యపశుసస్యలక్షణ త్రామణోయల్లబ్ధంతస్యదశే
మంభాగంభృత్యాయమహీక్షితారాజ్ఞాదాపనీయః॥ ౧౯౨

జీతము నిర్ణయింపకపని వా తా ॥ జీతమునిణయింపకపనిచేయుంచుకొన్నయజమానునిగూర్చి చెప్పచున్నాడు ॥
నిచేతఁబనిచేయుంచుకొన్న వతఁకుఁడుగానిపశుస్వామిగాని నేలగలవాఁడుగానిజీతగానికి జీతమునిణయింపకప
యజమానుఁడు లాభమం నిచేయుంచుకొన్నపక్షమందు వారాభృత్యుని చేతఁజేయుంచుకొనుబేరము మొదలగుప
మొదలవపాలీవలయును. నులలోవచ్చినలాభమందుఁబదవపాలునాజీతగానికివలయును - వారీయనిపక్షమందు
వారివల్ల రాజిప్పించవలయును॥ ౧౯౩

మూ. { దేశంకాలంచయోతీయాల్లాభంకుర్యాచ్చయోస్యధాతః }
{ త్రస్యాత్స్విమినశ్చందోధికందేయఁకృతేధికే॥౧౯౩॥ }

వ్యా ॥ అనాజ్ఞప్రకారణంప్రత్యాహ ॥ దేశమితి ॥ యస్తుభృత్యఃపణ్యవిక్రయాద్యుచితందేశంకాలంచపణ్యవి
క్రయాద్యుక్తుర్వాదర్పాదిసోల్లంఘయేత్తస్మిన్నేవదేశేకాలేచ లాభమన్యథావృద్ధిహాస్యతిశయానభిజ్ఞతయా హీనంక
రోతితస్మిన్భృతకేభృతిదానంప్రతిస్వామినశ్చందశిచ్ఛాభవేద్యావదిచ్ఛతితావద్ద్యాత్ - నపునస్సర్వామేవ భృతిమీ
త్యభః - యదాపునదేశకాలాద్యభిజ్ఞతయా అధికోలాభఃకృతస్తదాపూర్వపరిచ్ఛిన్నాయా భృతేరధికమపిధనం
స్వామినాభృత్యాయదాతవ్యం॥ ౧౯౩

తా ॥ అజ్ఞప్రకారముచేయనివాఁగూర్చి చెప్పచున్నాడు ॥ అస్తునగిన సమయమందమ్మకయు గర్వము మొదలగు హేతువుచేత నతిక్రమించినపని
అస్తునగిన సమయమందమ్మకయు గర్వము మొదలగు హేతువుచేత నతిక్రమించినపని
గర్వముచేత నాజ్ఞమీరిన వానివిషయమందును - దేశకాలములుసరిగానున్ననులాభముయొక్క వృద్ధిహానులు
భృత్యుఁడు మొదలగువారివి దెలియకలాభమునుజెఱిపినపనివానివిషయమందును అధికారితనకుఁదోచినంతజీతమీ
వచ్చును-జీతమంతయునీవలయుననుబదనామిలేదు - భృత్యుఁడు సమయమునుదావునె
ఱిఁగియధికలాభమాజిఁచినపక్షమందు యజమానుఁడాభృత్యునకుఁ దొలుతనిణయి
యించినజీతముకంటెనధికముగనీవలయును ॥ ౧౯౩

మూ. { యోయావత్కురుతేకర్మతావత్తస్యతువేతనమ్॥౬॥ }
{ భయోరప్యసాధ్యంచేత్సాధ్యేకుర్యాద్యధాత్రుతమ్ ॥ }

వ్యా ॥ అనేకభృతకసాధ్యేకమణిభృతిదానప్రకారమాహ ॥ యఇతి ॥ యదాపునరేకమేవకర్మనియతవేతన
మంభాభ్యాంక్రియమాణముభయోరప్యసాధ్యంచే ద్ధ్యధ్యధ్యభిభవాదపిశబ్దాద్భునాభిరపి యదినహిసమాపితంతదా
యోభృత్యోయావత్కర్మకరోతతస్మైతత్కృతకర్మానుసారేణమధ్యస్థకల్పితంచేతనందేయం నపునస్సర్వం- నచావ
యవశఃకర్మణివేతనస్యాపరిభాషితత్వాదదానమితిమంతవ్యం సాధ్యేతూభాభ్యాంకర్మణినిర్వతితేయథాశ్రితం
యావత్పరిభాషితంతావదుభాభ్యాందేయం నపునప్రత్యేకంకృత్సవేతనంనాపికర్మానురూపంపరికల్ప్యదేయం॥

తా ॥ పెక్కిండుచేతఁగాఁదగినవనియందుకూలియీవలసినక్రమమునుజెప్పచున్నాడు॥ ఇద్దఱు గాని పెక్కిం
పెక్కిండుచేయఁదగిన వ్యాధ్యాద్యపప్రవముచేత వారికితక్తిలేనిసమయమం దెవఁడెంతమాత్రము పనిచేసి
కార్యమునువారుముగిం యుండునో యాపక్షిఁదగినట్లు మధ్యస్థులుచెప్పిన కూలినివారికివలయునుగాని యంత
పంజాలగవక్షమందు కూ యుఁబడి లేదు - మొదలనిణయించునప్పుడు కొంతపనికివిభాగించి కూలియిచ్చినట్లు
లియిచ్చుక్రమము. మాటలులేవనియెగవేయనుగూడదు - వారిచేతముగింపుగాఁదగినపనియందాపనిముగిం
పుకాఁగా నేనిణయించినకూలి మొత్తమునువారిక - దరికిని ఐంచియావలయునుగానిప

విజ్ఞానేశ్వరీయయక్తాయాం యాజ్ఞవల్క్యస్మృతౌ-వ్యవహారకాండః
నిర్నిర్ణయించినకూలినొకనికొకనికీఁబనిలేదు- చేసినపనిననుసరించియిచ్చుటయునుగూడదు॥

౧౭౯

౧౯౪

మూ. { అరాజదై వికంసప్తంభాండందాప్యస్త్రవాహకః | ప్ర }
{ స్థానవిఘ్నకృత్ప్రదాప్యో ద్విగుణాంభృతిం || }

వ్యా || ఆయురీయభారవాహకాప్రత్యాహా॥ అరాజదై వికమితి॥ నవిద్యతేరాజదై వికంయస్యభాండస్యతద్రా
ధోక్షంతద్యదిప్రజ్ఞాహీనతయావాహకేననాశితంతదానాశానుసారేణాసాభాండందాపనీయః - యథాహనారదః -
భాండవ్యసనమాగచ్ఛేద్యదివాహకదోషతః | దాప్యోయ త్రశ్రనశ్యేత్తుదైవరాజకృతాదృతభి- యఃపునర్వివాహోద్య
క్షణంమంగళవతివాసరేప్రతిష్ఠమానస్యోత్పిష్ఠానౌపయికం కర్మాప్రాగంగీకృత్యతదాసీంసకరిష్యామితి ప్రస్థానవి
ఘాతమాదరితదాసాద్విగుణాంభృతిందాప్యః- అత్యంతోత్కర్షణేతుకర్మవిరోధాత్॥

౧౯౫

తా || ఆయుధముఁబట్టువానిగూర్చియు బతువుమోయువానిగూర్చియుఁజెప్పఁచున్నాఁడు॥ రాజదైవికోపవ్రత
ములులేక మోయువానియజాగ్రత్తవలన భాండాదులు నశించినపక్షమందు మోయు
కూలివాఁడజాగ్రత్తచేత వాఁడానప్తమునుగట్టియీవలయును-అట్లు నారదులునుచెప్పియున్నారు॥ వివాహము
సామ్యునునప్తపటిదినను ఒ మొదలగుకార్యములకొఱకుమంచిదినమందుఁబ్రయాణముగువానికెవ్వఁడైన నొకకూ
వ్వకొని మంచిసమయము లివాఁడు ప్రయాణోపయక్తములయినవనులు చేసెననియొప్పికొనిమఱియొకకూలి
నరానన్ననుదండనము. వాఁడుదొఱుకని మంచి సమయంబున నేనుచేయఁజాలనన్నపక్షమందుమిక్కిలిమేలై
నకార్యమునకు విరోధముగలుగుచున్నది గనుక వానికేర్పఱచినకూలికి రెండంతలాకూలి

వానివలనయజమానునకిష్టిపవలయును॥

౧౯౬

మూ. { ప్రక్రాంతేనప్తమంభాగంచతుర్థంపథిసంత్యజః | భృ }
{ తిమధఃపథేనర్వాంప్రదాప్యస్త్యాజకోపివ॥౧౯౬॥ ... }

వ్యా || కీంచ- ప్రక్రాంతభితి॥ ప్రక్రాంతేఅధ్యవసితేప్రస్థాసంగీకృతం కర్మయస్త్యజత్యసౌభ్యతెస్సప్తమం
భాగందాప్యః- నన్నత్రైవిషయేప్రస్థానవిఘ్నకృదిత్యాదినాద్విగుణభృతిదానముక్తానిం సప్తమోభాగభితివిరో
ధః - ఉచ్యతే- భృత్యాంతరోపాదానావసరసంభవేస్వాంగీకృతం కర్మయస్త్యజతితస్యసప్తమోభాగః - యస్తు
ప్రస్థానలగ్నసమయవివత్యజతితస్యద్విగుణభృతిదానమితిరోధః-యఃపునఃపథిప్రక్రాంతేగమనేవతమానేసతికర్త
త్యజతిసభృత్యేతుథణంభాగందాప్యః - అథఃపథేపునస్సర్వంభాగందాపనీయః - యస్తుత్యాజకీర్మాత్యజంతం
త్యాజయితస్వామీపూర్వోక్తప్రదేశేష్వసావపిపూర్వోక్త సప్తమభాగాదికం భృత్యాదాపనీయః - ఏతచ్ఛావ్యా
సితవిషయం- భృత్యోనారినకుర్యాద్యోదరాత్కర్మాధోచితం | సదఃకృత్యకృష్ణలాన్యజ్ఞేనదేయంతస్యవేతనమితి
ఋష్యరణాత్- యథాపునర్వాధ్యవసమంతరితవిసాహపరిగణయ్యపూరయతితదాలభతఃవేతనం - ఆతఃస్త్రికు
ర్యాత్వస్థస్సన్యధాభాషితమాదితః | ఘడిఘటస్యాపికాలస్యస్వలభేతైవవేతనమితిమనుష్కరణాత్ - యస్త్యపగత
వ్యాధిస్సృష్టవిషబాలత్వాదినాస్వారణ్య కర్మకర్తృత్వానంకరోతపరేణానసమాపయతినతస్తైవేతనందేయం- యథాహ
ఋషిః-యథోక్తమాతఃస్సృష్టావాయస్తత్రమనకారయేత్ | నతస్యవేతనందేయమల్పీకస్యాపికర్మాణభితి॥౧౯౬॥

తా || మఱియుఁబూర్వవిషయమునేజెప్పఁచున్నాఁడు॥ ప్రయాణమునకుయత్నించునపుడుదానోప్పకొన్నపనిచే
యననిమరలఁబడిన కూలివానివలననిర్ణయించినకూలియందేడవపాలుస్వామికిష్టింప

ప్రయాణ కాలమునకు వలయును - పూర్వముకూలికి రెండంతలిప్పింపవలయునన్నది వేతేమఱియొకకూలి
ముందు, ప్రయాణముజరు వాఁడుదొఱుకఁదగినసమయమందుమరలఁబడినవానివిషయమనియునిబట్టి నేడవపా
గునపుడు, మొదలగుసమ లుచెప్పినది మఱియొకకూలివాఁడు దొఱుకఁదగినసమయమందుమరలఁబడినవానివి
షయమనియుభేదమునెఱుఁగునది-ప్రయాణముజరుగునపుడుదానన్న వానివలనవానికి

గూలి వానివిషయము.

నిణయించినకూలియందు నాలవపాలుస్వామికిప్పించవలయును - సగముతోవయం

దుపనిచేయక మరలఁబడినపనివానివలన వానికూలం తద్రవ్యముయజమానున కిప్పించవ

లయును- స్వామియైనవాఁడీచెప్పఁబడినప్రదేశములయందుఁగూలివాని నక్కర లేదన్నపక్షమందతనివలనఁగూలివానికిని
క్షేప్రయాణమునకుముందై ననేడవపాలును బ్రయాణముజరుగునపు డైన నాలవపాలును సగముతోవయందై ననిండుపా
లునిప్పించవలయును- ఈ చెప్పినది వ్యాధి లేనివానివిషయము - ఒప్పుకొన్నపనికాలాంతరమందుఁ జేయఁదగినదై యుండె
నేనివ్యాధ్యుపద్రవముగలిగినవాఁడా వ్యాధినిఁబోఁగొట్టుకొనిపిచ్చుట నాపనినిముగింపఁజేసినపక్షమందాపనివానికి మెదట
నిణయించినకూలియొవలయును-వ్యాధివాసియయినపిచ్చుటఁగాని వ్యాధి లేకయే గానికొంటెనము మొదలగువానిచే
తఁదానుబూనుకొన్న కార్యమునుగొంచెముతక్కువగాఁజేసినమఱియొకనిచేతనైననాకొదవనుముగింపు చేయింపగున్నవా
నికి చేసినపనికిఁగూడకూలియొఁబని లేదు- అట్లుమనువచనమున్నది॥ ౧౯౬॥ వేతనాదానప్రకరణముముగిసెను.

— ❀ ద్యూతసమాహ్వానప్రకరణము. ❀ —

మూ. { గ్రహశతకవృద్ధేస్తుసభికఃపంచకంశతం॥ గృహ్ని }
          { యాన్ధాతఃకీతవాదితరాద్దశకంశతమ్॥ ౧౯౭ }

అవతరణికా॥ అధునాద్యూతసమాహ్వానాఖ్యంవివాదపదమారభ్యతే॥ తత్సర్వరూపంచనారదేనోక్తం- అక్ష
వర్ణశలాకాద్యైర్దైవసంజిహ్వాకారితం॥ పణక్రీడావయోభిశ్చపదంద్యూతసమాహ్వానమితి- అక్షాఃపాశకాఃపద్ర
శ్చమణపట్టికా- శలాకాదంతాదివయోదీఘవతురశ్రాః - ఆద్యగ్రహణాద్వతురంగాదిక్రీడా సాధనంకరితురగర
థాదికంగృహ్యతే - తైరప్రాణిభిర్యదైవసంక్రీడాపణపూర్వికాక్రీయతే - తథావయోభిఃపక్షిభిఃకుక్కుటాదిభిశ్చ -
చశబ్దాన్మల్లమేషమహిషాదిభిశ్చప్రాణిభిర్యాపణపూర్వికాక్రీడాక్రీయతే - తమభయంయథాక్రమేణద్యూతసమా
హ్వానాఖ్యంవివాదపదం-ద్యూతంచసమాహ్వానశ్చద్యూతసమాహ్వానం - తదుక్తంమనునా-అప్రాణిభిర్యత్క్రి
యతేతల్లాకేద్యూతముచ్యతే॥ ప్రాణిభిఃక్రీయమాణస్తుసపిణ్డైయస్సమాహ్వానమితి- తత్రద్యూతసభాధికారిణోవృ
త్తిమాహ॥ వ్యా॥ గ్లహిత॥ పరస్పరంసంప్రతిపత్త్యాకితవపరికల్పితఃపక్షోగ్లహిత్యుచ్యతే-తత్రగ్లహేతదాశ్రయా
శతికాశతపరిమితాతదధికపరిమాణావాప్యధిర్యస్యాసాశతికవృద్ధిస్తున్యాన్ధాతఃకీతవాత్పంచకంశతమాశ్చవృత్త్యథాం
సభికోగృహ్నియాత్ - పంచపణావయోయస్మింశ్చతేతవృతంపంచకం- తదప్రికవృద్ధ్యాంలాభేత్వాదినాకన్ - జిత
స్యగ్లహస్యవింశతిమంభాగంగృహ్నియాదిత్యథః-ఇతరాద్దశకంశతం- సభాకితవనివాపాన్ధాయప్యాపాసభికఃకల్పితా
త్వాదినిఖలక్రీడోపకరణస్తుదుపచితద్రవ్యోపజీవీసభాపతిరుచ్యతే - ఇతరస్మాత్పునర పరిపూర్ణశతికవృద్ధేకితవాద్దశ
కంశతంజితద్రవ్యస్యదశమంభాగంగృహ్నియాదితియావత్॥ ౧౯౭

అవతరణిక॥ ఇష్టాదుద్యూతసమాహ్వానమునువివాదపదమునారంభించుచున్నాఁడు - దానిస్వరూపమునారదు

లుచెప్పినరీతి నీక్రీందవివరింపఁబడుచున్నది॥ పాచికలు - తోలుపట్ట దంతముమొదలగు

పాచికలు మొదలగువాని
చేతనాడునట్టియాటద్యూ
తము-కోడిమొదలగువాని
చే నాడునాటసమాహ్వా
నము.

వానిచేత నిడుపుగానాలుగు మూలలుతీర్చిచేయఁబడిన పాచికలు - చతురంగమాడుట
కుఁగాఁజేయఁబడినయేనుఁగులు గుట్టములుమొదలగునవి - ఇట్టిప్రాణము లేనివానిచేతఁబం
దెము పెట్టియాడునట్టియాటద్యూతము॥ కోడి- జెట్లు - పొట్టేట్లు-ఎనుబోతులుమొదల
గువానిచేతఁ బందెముపెట్టియాడునాట సమాహ్వానము - ఈరెండునుద్యూతసమా
హ్వానమునువివాదపదమగును - అట్లుమనువచనమున్నది॥ ఆవిషయమందు ద్యూతస
భాధికారియొక్కవృత్తినిజెప్పచున్నాఁడు॥ తా॥ జూదము మొదలగునవియాడను వల

జూదమునకువలయుసాధ
నములనుంచుకొనియుండు

సినసామగ్రిల నేల్ల సంపాదించిపెట్టుకొనియాయాటల నాడింపుచుదానివలనవచ్చినద్ర
వ్యముచేత జీవింపువాఁడు ఆయాటలాడువారిండ్లరులసమ్మతిని నిణయించుకొన్న

పానివిషయము. పంచదేముచొప్పున వారు జయించిన ద్రవ్యము నూరు పణములై నవత్తుమందంత జయించిన వానియొద్ద దానియందరు వదవ పాలును నూటికంటె దక్కు-వగా గెలిచిన వానియొద్ద వా ద్రవ్యమున బదవ పాలును దీసికొనవలయును.

మూ. { సుసవ్యక్తావితోదద్యా ద్రాజ్ఞైభాగయథాశ్రుతమ్ | జిత }
 { ముగ్ధాహయేజ్జేత్రేదద్యాత్వత్యంవచఃక్షమీ || ౧౯౮ || ... }

వ్యా || ఏవంక్లప్తవృత్తివాసభీకేనకింతతః వ్యమిత్యాహ || స ఇతి || యివివంక్లప్తవృత్తిద్యుతాశికారీసరాజ్ఞా భూతాకితవేభ్యోరక్షితస్తస్మై రాజ్ఞైయథాసంప్రే పన్నవంశందద్యాత్వథాజితంయద్రవ్యతమ ముగ్ధాహయేస్సంధక గ్రహణేనాసేధాదినావాపరాజితసకాశాదుర్ధరేదుర్ధృత్యవత్థనంజేత్రేజయనేసభికోదద్యాత్ - తథాక్షమీభూత్వాస త్యంవచవో విశ్వాసాథాంద్యుతకారిణాందద్యాత్ - తదుక్తన్వారదేన సభికికారయేద్యుతం దేయందద్యాత్వత త్కృతమితి || ౧౯౮

తా || ఇట్లు జూదము వలన జీవించుచు జూదము సభక ధికారిగానుండువాఁడు రాజు శేత నాజూదరుల వలన రక్షింపఁబడి నవాఁడై రాజునకుఁ దానుబొందినలాభమున నెంతపాలిచ్చునట్లు నియమించుకొను న్యుతసభానాయకుఁడుం నోయంతపాలిచ్చుచు రావలయును - మఱియు నోడినవాఁడు గెలిచిన వానికి వలసిన ద్రవ్య మున తనివలన నేదై నఁగుదువయు - చుకొని గానియితనిదురాయి పెట్టి గాని తీసియిచ్చుచు రావలయును - అలాగే యోర్పుగలవాఁడై యాజూదమామవారికి నమ్మికొఱకునత్య ముడుచుండవలయును - ఇట్లు నారదులచేఁజెప్పఁబడియున్నది || ౧౯౮

మూ. { ప్రాప్తైస్తపతినాభాగేప్రసిద్ధేధూతామండలే | }
 { జితంససభి కేస్థా నేదాపయేదన్యథానతు || ౧౯౯ || }

వ్యా || యదాపునస్సభికోదాపయితుఁడనకకోత్తితదారాజూదాపయేదిత్యాహ || ప్రాప్త ఇతి || ప్రసిద్ధేతి ప్రచ్ఛన్నే రాజాధ్యక్షసవ్యక్తే సభికసహితేకితవసమాజే సభి కేనచ రాజభాగేగత్యే రాజాధూతాకితవసంప్రతిపన్నం జితం పణందాపయేత్ - అన్యథా ప్రచ్ఛన్నే సభికరహితే అదత్తై రాజభాగే న్యుతజితపణంజేత్రేనదాపయేత్ || ౧౯౯

తా || గెలిచిన ద్రవ్యమును సభికుడిప్పింపఁజాలనియెడ రాజిప్పి పవలయునని చెప్పుచు జూదమందు గెలిచిన ద్రవ్యమును రాజిప్పించు విషయము, నాయచనం గమము గారాజునియైతాధ్యక్షులతోఁగూడి రాజునకు భాగమిచ్చునట్టి సభికుఁడు గెలిచినప్పుడు నాడినపంచెపుటాయందు జూదరులు భిక్షయము చేసుకొన్నపంచెమును జయించినవాని కోడినవానివలన రాజిప్పింపవలయును - మఱుగైన తావునందు రాజభాగమిచ్చు సభికుఁడు లేక యాడిన జూదమందు గెలిచిన ద్రవ్యమును గెలిచినవానికి రాజిప్పింపఁగూడదు || ౧౯౯

మూ. ద్రష్టారోవ్యవహారాణాంపాక్షిణశ్చ తపవహి || ౧౯౯౪ ||

వ్యా || జయపరాజయవిప్రతిపత్తైర్నిజాం యోపాయమాహ || ద్రష్టార ఇతి || న్యుతవ్యవహారాణాం ద్రష్టారస్స భ్యాస్తపివకితవాపివరాజ్ఞాంక్తవ్యాః - నతత్ర శ్రుతాధ్యయనసంపత్త్యానియమోస్తి - పాక్షిణశ్చ న్యుతవ్యవహారాపవహారోహ్యః - నతత్ర స్త్రీబాలవృద్ధకితవేత్వాదినిషేధోస్తి || ౧౯౯౪

తా || గెలుపు ఓటమి - వీనియందు సంజేహముగలిగినవ్వడు నిణయింపనుపాయమును జూదపుతగవునందు జూదేష్టచున్నాఁడు || జూదపుడగవులవిచారింపువారికి జూదరుల నేయెగ్గులు పవలయును శ్రుతాధ్యయనసంపన్నత్వాదిగుణములు వారికుండవలయునని యక్కర లేదు - పాక్షులును జూదరులే గ్రహింపఁదగుదురు - పాక్షిలక్షణమందు జూదరులు కూడదన్న నిషేధ మీవిషయమందుఁబనిలేదు || ౧౯౯౪

మూ. రాజ్ఞాసవిహ్నంనిర్వాప్యఃకూటాత్సోపధిదేవినః॥౨౦౦॥

వ్యా ॥ క్వచిత్కూటాద్యుత్పన్నేషేద్ధుందండమాహ॥రాజ్ఞేతి ॥ కూటైరత్తైరుపధినావంచ సేనహేతునామణిమం
తౌగ్రీవకూడినాయేదీవ్యంతితాశ్వపదాదినాంకయిత్వా రాజాస్యరాష్ట్రాన్నిర్వాసయేత్ - నారదేనతునిర్వాసేవిశే
షఉత్తః- కూటాత్సోపధిపాపాప్రాజారాష్ట్రాద్వివాసయేత్ ॥ కంఠేక్షమాలామాసజ్యసహ్యమాంఘ్రినయఃస్పృశతి
యానిమనువచనానిహ్యతనిషేధపరాణి-హ్యతంసమాహ్వయంచైవయఃకుర్యాత్కారయేతవా ॥ తాంత్యర్వాఘాత
యేద్రాజాశూద్రాంశ్చద్విజలింగినత్రత్యాదీనితాన్యపికూటాత్సోపధిపవిషయతయా రాజాధ్యక్ష సభికరహితహ్యతవిష
యతయాచయోజ్యాని॥ ౨౦౦

తా ॥ ఒకప్పుడును మోసపుజూదముకూడగనిషేధించుటకై దానికిదండనమును జెప్పచున్నాడు॥ పాచికలయం
దేదైననొక మోసము పెట్టి యాపాచికలచేతఁగాని మణిమంత్రోషధామలయిన కపట
మోసపుజూదమాడువా ములచేతఁగాని మోసపుజూదమాడువారికిఁ గుక్క-డుగు మొదలగు వానివలె ముర్రవే
రినిదండింపవలయును. యించి రాజుతనదేశమునుండివారల వెడలఁగొట్టవలయును - నారదులు వారి మెడయం
దొక పాచికలమాలికనుగట్టించి వెడలఁగొట్టవలయునని చెప్పియున్నారు - జూదమాడ
గూడదనుమనువచనములకు మోసపుజూదముగూడగనియు రాజాధ్యక్షులుసభికుఁడు లేనిజూదముగూడగనియు నథఁము
చేయవలయును॥ ౨౦౦

మూ. హ్యతమేకముఖంకార్యంతస్కరజ్ఞానకారణాత్ ॥౨౦౦౪॥

వ్యా ॥ కించ హ్యతమితి ॥ యత్పూర్వోక్తంహ్యతంతదేకంముఖంప్రధానం యస్యహ్యతస్యతత్తోక్తంకా
ర్యం-రాజాధ్యక్షానిష్ఠితంరాజ్ఞాకారయితవ్యమిత్యథః - తస్కరజ్ఞానకారణాత్-తస్కరజ్ఞానరూపప్రయోజనం ప
ర్యాలోచ్య-ప్రాయశఃస్వేర్యాజితధనాపవకితవాభవంత్యతశ్చోరవిజ్ఞానాథఃమేకముఖంకార్యం॥ ౨౦౦౪
రాజుజూదమువిచారింప తా ॥ మఱియును రాజుజూదమునకొక విచారణతనేర్పఱిచియుంచవలయును ॥ ఆ
నొకయధికారినుంచవల ట్లైనదొంగలఁదెలిసికొనవచ్చును - తఱుచుగాదొంగతనమునర్రవ్యమాజిఁంచువారే
యును, జూదమాడఁబ్రవర్తించుచుందురు॥ ౨౦౦౪

మూ. ఏవమేవవిధిజ్ఞేయఃప్రాణిహ్యతేసమ్యక్స్థితే॥౨౦౦౫॥

వ్యా ॥ హ్యతథమఁసమాహ్వయేతిదిశ్నాహ॥ ఏవమితి ॥ క్షత్రిజాతకవృద్ధైరిత్యాదిశామోహ్యతథమఁ
క్షత్తస్సపవప్రాణిహ్యతేమల్లమేషమహిషాదినిర్వత్యేసమాహ్వయసంజ్ఞికేజ్ఞాతవ్యః॥ ౨౦౦౫
తా ॥ జూదమునకుఁజెప్పినధమఁమునే సమాహ్వయమందును జెప్పచున్నాడు ॥ గెలి
ప్రాణిహ్యతమందునిదే చినద్రవ్యమం దిరువదవపాలు, హ్యతసభాధికారికిఁ జేరునను మొదలైన గ్రంథముచేత
క్రమము, జూదమునకుఁ జెప్పినవిధులప్రకారమే ప్రాణముగలజంతువులచేత నాడునట్టియాటల
యందునుజరుపవలయును॥౨౦౦౫ హ్యతసమాహ్వయప్రకరణముముగిసెను.

❀ వాక్పరుష్యప్రకరణము. ❀

అవతరణికా ॥ ఇదానీంవాక్పరుష్యంప్రస్తాయతే- తల్లక్షణంచనారదేనోక్తం-దేశజాతికులాదీనామాక్రో
శస్యంగసంయుతం ॥ యద్వచఃప్రతికూలాథఁవాక్పరుష్యంతదుచ్యతతి- దేశాదీనామాక్రోశస్యంగసంయుతం ఉ
చైర్భాషణమాక్రోశః-స్యంగమవద్యంతదుభయసంయుక్తంయత్ప్రతికూలాథఁ ముద్వేగజననాథఁవాక్యంతద్వా
క్పరుష్యంకథ్యతే-తత్త్రకలహప్రియాఃఖలుసౌధాభిదేశాక్రోశః-నితాంతంలాలుపాఃఖలువిప్రాభిజాత్యాక్రో
శః-క్రూరచరితాననువైశ్వామిత్రాభికులాదేవః-అదిగ్రహణాత్పవద్వాశిల్పాదినిందయావిద్వద్భిల్పాద్విధుర
షాదేహిగృహ్యతే- తస్యచదండతారతమ్యాథఁనిష్ఠరాదిభేదేనత్రైవిధ్యమభిధాయతల్లక్షణంచేదేనోక్తం-క్షత్తస్మ

రాశీలతీవ్రత్వా త్రదవిత్రిపిధంప్ర్యుతం । గౌరవామక్రమా త్రస్యదండోపిస్యాత్-గ్రమాద్ధుః । పాత్యైపంక్షురంజ్ఞే
యమగ్నీలంస్యంగసంయుతం । పతనీయైరుపక్రోశైస్త్రమాహుమనీషిణి-తత్రధిజ్ మూఖజాత్యైత్యాదిపాత్యైపం
స్యంగమసభ్యుచవద్యంభగిన్యాదిగమనంతద్వ్యక్తమగ్నీలం-సురాపానీత్యాదిమహాపాతకాద్యాక్రోశైర్యుక్తంవచస్త్రవం

అవతరణికః ఇష్టమవాక్పారుష్యవ్యవహారము ప్రారంభింపఁబడుచున్నది-దానిలక్షణము నారదులుచెప్పినక్రమ

మునెనీక్రిందవివరింపఁబడుచున్నది-దేశము జాతి-కులము-వానివానివిద్య-శిల్పము-ఇవి

దేశము మొదలగువానినె మొదలగువాని నందించునట్టి యాశ్రయశధ్వనిగలమాటలతోను వచింపరామాటలతో,

త్రినిందించి వచింపఁదగని నుగూడిరోషమునుబుట్టించు వాక్యమువాక్పారుష్యుచనంబడును - అందుగఁడదేశస్థు

మాటలాడుట వాక్పారు లుకలతనునుచ్చులనుటదేశనింద-బ్రాహ్మణులనుఁదగనియాశయనుటజాతినింద - వై

వ్యము- శ్వామిప్రతులకూరములైన నడుమల్లులవారనుట కులనింద - తక్కినవానినిరీతిగాఁదె

లియించును - దానికిదండనమునెక్కువతక్కువలకయి నిష్ఠురము మొదలగుమూఁడు

భేదములును వానిలక్షణములును నారదులచేతనేచెప్పఁబడియున్నవి- నిష్ఠురము-అగ్నీలము-లీవ్రము-అనివాక్పారుష్యము

మూఁడుభేదములుగలది-అందొక దానికంటెనాటియొక దానికివరు సగాదండనమధికముగానుండును- మూఁడుఁడా మోస

గాఁడాయను మొదలగునదినిష్ఠురము- భగినిసంగమాచులతోఁగూడినమాటయగ్నీలము-కల్లుద్రావితిననుట మొదలగుమ

హాపాతకాదులనుజెప్పినిందించునట్టిమాటలీవ్రము॥

మూ. { సత్యాసత్యాన్యథాస్తోత్రేయ్యసాంగేంద్రియరోగిణామ్ ।
{ యైవ కరోత్యేదండ్యఃపణానధశ్రయోదశాః ॥ ౨౦౨ ॥ }

వ్యా ॥ తత్రనిష్ఠురాక్రోశేసనణవిషయేదండమాహ ॥ సత్యేతి ॥ న్యూనాంగాకరచరణాదివికలాః- న్యూ

నేంద్రియానేత్రశ్రోత్రాదిగహితాః- రోగిణోదుశ్చక్షుఃప్రభృతయస్తైషాః సత్యేనాసత్యేనాన్యథాస్తోత్రేణచనిందా

భాషాస్తూత్యాచ-యత్ర సేత్రయుశహీనవివాంధ్యత్యుచ్యతేతత్సత్యం యత్రపునశ్చతుష్టానేవాంధ్యత్యుచ్యతేతద

సత్యం-యత్రవికృతాకృతరేవదశోయస్త్యమసీత్యుచ్యతేతదన్యథాస్తోత్రం-విషంపదైర్యఃతైవంభర్తృనంకరోతి-అ

సావధానాధికత్రయోదశపణాదండోయః- కాణంవాప్యథవాఖంజమన్యంవాపితథావిధం-తత్యైవాపిబ్రువణదండ్యో

దండంకాషాపణాంతరమితి యన్తనుచచనం - తదపిదుర్వృత్తపణావిషయం- యదాపునఃపుత్రాదయోమాతాగ్నిం

చృపంతితదాశతందండనియాభిలేన్మౌనైవ-మాతరంపితరంజాయాంభ్రాతరంశ్వశురంగురుం ఆత్రోరయంచృతం

దాప్యఃపథానంచాదదన్దరోరితి-పితచ్చసాపరాధేషుమాత్రాదిషుగురుషునికపరాధాయాంజాయాయాంప్రప్త్యం॥

తా॥అందునిష్ఠురపుతిట్టునందుసవన్యునిషయముగాఁజేయఁదగినదండనమునుజెప్పుచున్నాఁడు॥ చేతులు లేనివాని

గుంటివానిగుడ్డివానిజెవిటివాని- కుష్ఠము మొదలగురోగముగలవాని - వీరిలో నెవరినై

సత్యాసత్యనిందాస్తుతిరూ ననుసత్యముగాఁగానిఅసత్యముగాఁగానినిందాస్తుతిగాఁగానితిత్తినవానికి బదుముఁ

పముగాఁ దిట్టినప్పుడు సవ దున్నరపణాదండనమువిధింపవలయును, అందుగుడ్డివానిపుగుడ్డివాఁడవనుటసత్యపు

ర్ణవిషయమందుదండనము తిట్టు కన్నుటిగలవానిగుడ్డివాఁడవనుటయసత్యపుతిట్టు - వికృతమైన యాకారముగల

వానినిసాంద్యమేమిచెప్పవలయుననుటనిందాస్తుతి ॥ గుడ్డివానిఁగానిగుంటివానిఁగా

నిగుంటియొకయవయవమునందులోపముగలవానిఁగానియథార్థముగా నైనదిట్టినవానికిఁగాషాపణమునకులోపలదండ

నమువిధింపవలయుననుమనువచనముదుర్వృత్తవిషయము ॥ తగ్గినగానితండ్రినిగాని భార్యనుగానితోడఁబట్టిన

వానిఁగానిమామనుగానిగురువునుగానితిట్టినవాఁడ గురువునకుఁద్రోవవిడువనివాఁడును - మారుపణముబట్టండనమున

జుఁదగినవారగుదురనియాచనుచేచెప్పియున్నాఁడు ॥ ఇచ్చటదిట్టలగాడదనుటచేతభార్యయందుఁదప్పులేకుండగానా

జెడుమట్టుఁగూడదనియుదగ్గి మొదలగువారియందుఁదప్పున్ననువారినిదిట్టఁగూడదనియుఁదెలియఁకలయును॥

మూ. { అభిగంతాస్త్రిభగిసీంమాతరంవాతవేతిచ|శవంతం }
{ దాపయేద్రాజాపంచవింశతికందమమ్ | ౨౦౩ }

వ్యా || అగ్నేలాక్షేపేదండమాహ || అభిగంతేతి || త్వదీయాంభగిసీంమాతరంవాఅభిగంతాస్త్రితిశవంతమథవాత్స
దీయాంజాయామభిగంతాస్త్రిత్యేవంశవంతంరాజాపంచవింశతికంపణానాంపంచాధికావింశతిర్యస్త్రిక దంజేసతథోక్త
స్తందమందాపయేత్ || ౨౦౩

అగ్నేలపుండిట్టునందిరువది తా || అగ్నేలపుండిట్టునందు దండనమునుజెప్పుచున్నాడు || నీతోడఁబుట్టినదానిబొం
యైదుపణములుదండనము. దువాడనైతిని - నీయన్ననుబొంచువాడనైతిని నీపెండ్లామునుబొంచువాడనైతిని
నిట్టినవానికిరువదియైదుపణములదండనమువిధింపవలయును || ౨౦౩

మూ. అర్థాధమేషుద్విగుణఃపరస్త్రీషూన్తమేషుచ || ౨౦౩౪ ||

వ్యా || ఏవంసమానగుణేషుసవణేషుదండమభిధాయవిషమగుణేషుదండంప్రతిపాదయితుమాహ || అర్థాధమే
అధమేషుయైప్రప్రేక్షయాన్యూనశ్రుతవృత్తాదిపణేష్వర్థోదండః - పూర్వవాక్యేపంచవింశతికస్యప్రశ్నతత్వాత్తద
పేక్షయాఅర్థసార్థద్వాదశపణాత్తకోర్రప్తవ్యః-పరభార్యానుపునరవిశేషేణద్విగుణఃపంచవింశత్యపేక్షయైవపంచా
శత్పణాత్తకోవేదితవ్యః-తథోక్తమేషుచస్వాపేక్షయా-ధికశుశ్రుతవృత్తేషుదండఃపంచాశత్పణాత్తకంపవ || ౨౦౩౪

తా || ఇహసరియైనగుణములుగలసవణమువారివిషయమైదండనమునుజెప్పిహెచ్చుతక్కువలగుగుణములుగల

వారియందు దండనమును జెలుపుచున్నాడు || తనకంటెచిక్కువయగు శ్రుతవృత్తాది
తనకంటెచిక్కువవారిప గుణములు గలవారిదిట్టినవానికి చెప్పినదానిలో సగమనఁగాఁ బండ్రెండున్నరపణ
తస్త్రీలను తనకంటెనధికు ము దండనము విధింపవలయును- పరభార్యల నెట్టివారినైనఁ దిట్టినవానికేబదిపణ
లనుదిట్టినవానికిదండనము. ములదండనమువిధింపవలయును - అలాగేతనకంటెనధికుముగళుశ్రుతవృత్తాదిగుణములు
గలవారిదిట్టినవానికి నేఁబదిపణములదండనమువిధింపవలయును || ౨౦౩౪

మూ. దండప్రణయనంకార్యంవణజాత్యుత్తరాధరైః || ౨౦౪ ||

వ్యా || వగ్దానాంమూర్ధావసీక్తాదీనాంచపరస్పరాక్షేపేదండకల్పనమాహ || వగ్దానామితి || వగ్దాబ్రాహ్మణా
దయః- జాతయోమూర్ధావసీక్తాదయః-వగ్దాశ్చజాతయశ్చవణజాతయః- ఉత్తరాశ్చాధరాశ్చోత్తరాధరైః- వ
ణజాతయశ్చతేఉత్తరాధరాశ్చవణజాత్యుత్తరాధరానైర్వణజాత్యుత్తరాధరాశ్చోత్తరాధరైఃపరస్పరమాక్షేపేక్రియమాణే
దండస్యప్రణయనంప్రకషేణనయనమూహనంవేదితవ్యం-తచ్ఛదండకల్పనశ్చుత్తరాధరైరితివిశేషోపాదానాచుత్తరా
ధరభావాపేక్షయైవతతవ్యమిత్యవగవ్యతే- యథామూర్ధావసీక్తంబ్రాహ్మణాద్దీనంక్షత్రియాదుత్కృష్టంచాశ్రు
త్యబ్రాహ్మణఃక్షత్రియాక్షేపనిమిత్యాత్పంచాశత్పణదండాహింబదధికంపంచసప్తత్యాశ్చకందండమహాతి - క్షత్రి
యోపితమాశ్రుత్యబ్రాహ్మణాక్షేపనిమిత్యాత్పతదండాహింబంపంచసప్తతిమేవదండం-మూర్ధావసీక్తోపితవాశ్రుత్య
తమేవదండమహాతి-మూర్ధావసీక్తంబప్తయోఃపరస్పరాక్షేపేబ్రాహ్మణక్షత్రియయోఃపరస్పరాక్రోశనిమిత్యకా
యథాక్రమేణదండోవేదితవ్యా- ఏవమన్యత్రాప్రూహనీయం || ౨౦౪

తా || బ్రాహ్మణులుమొదలగునాలుగువణములవారును మూర్ధావసీక్తాదిజాతులవారునొకరినొకరుతిట్టుకొ

న్నప్పుడు దండనముసేయుక్రమమును జెప్పుచున్నాడు || బ్రాహ్మణాదివణములవా

బ్రాహ్మణాదివణముల రు మూర్ధావసీక్తాదిజాతులవారిదిట్టినప్పుడును వారువీరిదిట్టినప్పుడును హెచ్చుత
వారునుమూర్ధావసీక్తాది కుగ్రవలనుసరించిదండనమునూక్షింపవలయును - అదియెట్లునిన మూర్ధావసీక్తనిబ్రా
హ్మణులవారునొందరులు హ్మణుండు దిట్టినవత్తుమం దథఁడుబ్రాహ్మణునికంటెచిక్కువయగు క్షత్రియునికంటెచిక్కు
వగనుక బ్రాహ్మణుండు క్షత్రియునిదిట్టుటవలనఁ బొందఁగినయేఁబది పణములదండ

హేమచంద్రము.

నముకంఠేఁ గొంచెఁచుధికముగాఁ జెల్లుచున్నదనుచు పరిధింపవలయును -

క్షత్రియుఁడుమూర్ధాఁపసిత్తునిఁదిట్టినప్పుడును బ్రాహ్మణునిఁదిట్టినప్పుడుతేకిపింఁచు

దగిననూరుపణములదండనములోఁగొంతతక్కువగాఁ జెల్లుచున్నదనుచు నేపింపవలయును - మూర్ధాఁపసి

త్తుఁడు బ్రాహ్మణక్షత్రియులను దిట్టినప్పుడింతదండనము నేపొందఁగనును - మూర్ధాఁపసిత్తుఁడనంబట్టఁడునొకనికొకఁడు

తిట్టుకొన్నప్పుడు బ్రాహ్మణక్షత్రియులొందెరులఁదిట్టుకొన్నప్పుడువలెదండనమును దెలియవలయును - ఇట్లేతక్కినవారి

యందునూహింపవలయును॥

౨౦౪

మూ. { ప్రాతిలోన్మావవాదేషాద్విగుణస్త్రైగుణోదమాః | ౪ }
 { తానామానులోమ్యేనతస్మాద్ధర్మభావోనితః॥౨౦౫ }

వ్యా॥ ఏవంసవణవిపయేదండనముభిధాయవణానామేవప్రతిలోమానులోమాక్షేపేదండమాహ॥ ప్రాతి
 లోమామ్యేతి॥ అపవాదాలిఖితేషాఃప్రాతిలోమ్యేనాపవాదాః ప్రాతిలోన్మావవాదాస్తేషాబ్రాహ్మణాశ్రేతకారిణోః
 క్షత్రియవైశ్యయోగ్యధాక్రమేణపూర్వవాక్యద్విగుణపదోపాత్తవంచాశత్పణాపేక్షయాద్విగుణశ్శతపణ స్త్రైగుణ
 సాధకశతపణోదండోవేదితవ్యః - తూద్రస్యబ్రాహ్మణాశ్రేతేతాదనంజిహ్వచ్ఛేదనంచాభవతి-యథాహమనుః-శత
 బ్రాహ్మణమాత్రుశ్యక్షత్రయోదండసహాతి॥ వైశ్యశ్యధకతంతైవతూద్రస్త్రువధమహాతీతి - విటూర్ద్రయోరపి
 క్షత్రియాదనంతరైకా-తరయోస్తుల్యన్యాయతయాశతసఃస్వధకతంచయథాక్రమేణక్షత్రియాశ్రేతేవేదితవ్యం - తూ
 ద్రస్యవైశ్యక్షత్రైశతంవేదితవ్యం - ఆనులోమ్యేనతువర్ణానాం క్షత్రియవిటూర్ద్రాణాం బ్రాహ్మణేనాశ్రే
 క్యతేతస్మాద్బ్రాహ్మణాశ్రేతనిమిత్తాచ్ఛేదపరిమితాక్షగ్రదండాన్మృతివణముధకసాధకశ్యహానికృత్వాఅపి
 త్వంపాచాశబ్దంచపింశశ్యధకద్వాదశపణాత్కంయథాక్రమంబ్రాహ్మణోదండనియః - తదుక్తంమనూ-ప-చాశ
 ద్బ్రాహ్మణోదండ్యఃక్షత్రియస్యాభిశంసనే॥ వైశ్యస్యహ్యధకపంచాశచూర్ద్రద్వాదశకోదన ఇతి - క్షత్రియేణవైశ్యే
 తూద్రేచాక్రష్టేయథాక్రమంచాశత్పంచవింశతికాదమా వైశ్యస్యతూద్రాశ్రేతపంచాశదిత్యూహ్యం- బ్రాహ్మణ
 రాజస్యవక్షత్రియవైశ్యయోరితిగాతమప్తరణాత్-విటూర్ద్రయోరేవమేవస్వజాతింప్రతితత్పత్యితిచనుష్ఠగణాచ్య
 తా॥ ఇట్లుసమానవర్ణమువారివిషయమందుదండనమునుజెప్పివర్ణములవారిలోనేక్రిందివర్ణమువారుమీదివర్ణమువారిని

మీదివర్ణమువారుక్రిందివర్ణమువారినిదిట్టినప్పుడుదండనమునుజెప్పుచున్నాఁడు॥ బ్రా

వర్ణములవారుప్రతిలోమా హ్మణునిఁదిట్టినక్షత్రియనకుఁ బూర్వముజెప్పినయేఁబదిపాములదండనముకంఠేఁ రెం

నులోమాములుగాఁ దిట్టుకొ డంతలైననూరుపాములదండనమును - బ్రాహ్మణునిఁదిట్టినవైశ్యునకేఁబదికిఁమాఁడం

న్నప్పుడుదండనము. తలయిననూటయేఁబదిపాములదండనమును విధింపఁదగును- తూద్రుఁడు బ్రాహ్మణు

నిఁదిట్టినప్పుడుకొట్టుగానినాలుకకోతగానిదండనముగానుండును - అట్లు మనువచన

మున్నది- ఈన్యాయసామ్యముచేతనేక్షత్రియునిఁదిట్టినవైశ్యునకు నూటపణములును క్షత్రియునిఁదిట్టిన తూద్రునకునూ

టయేఁబదిపణములునుదండనములగుననియై శ్యునిఁదిట్టినతూద్రునకునూటపణములుదండనముననియు నేఁబది వలయును

బ్రాహ్మణుఁడుక్షత్రియునిఁదిట్టినప్పుడు- క్షత్రియుఁడుబ్రాహ్మణునిఁదిట్టినొందునట్టినిూరుపాములదండనములోఁసగముగు

నేఁబదిపణములును- బ్రాహ్మణుఁడువైశ్యునిఁదిట్టినప్పుడువదియైదుపణములును - బ్రాహ్మణుఁడుశూద్రునిఁదిట్టినప్పుడు

పంచ్రైదున్నగపణమునుదండనముగావిధింపఁదగును- అట్లుమనువచనమున్నది- క్షత్రియుఁడువైశ్యునిఁదిట్టిననేఁబదియని

యుశూద్రునిఁదిట్టిననిరువదియైదనియై శ్యుఁడుశూద్రునిఁదిట్టిన నేఁబదియనియుదండనమునూహింపవలయును- ఇట్లుగౌత

మమనుస్మృతులవలనందెలియవచ్చుచున్నది॥

౨౦౫

మూ. { బాహుగ్రీవానేత్రగుక్థీవివాశేవాచికేదమాశత్య }
 { స్తదధికఃకఃప్యదనాసాకణకథాదిషు ॥ ౨౦౬ ॥ }

(౪౭)